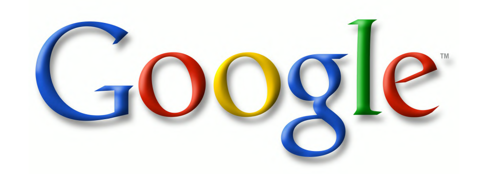
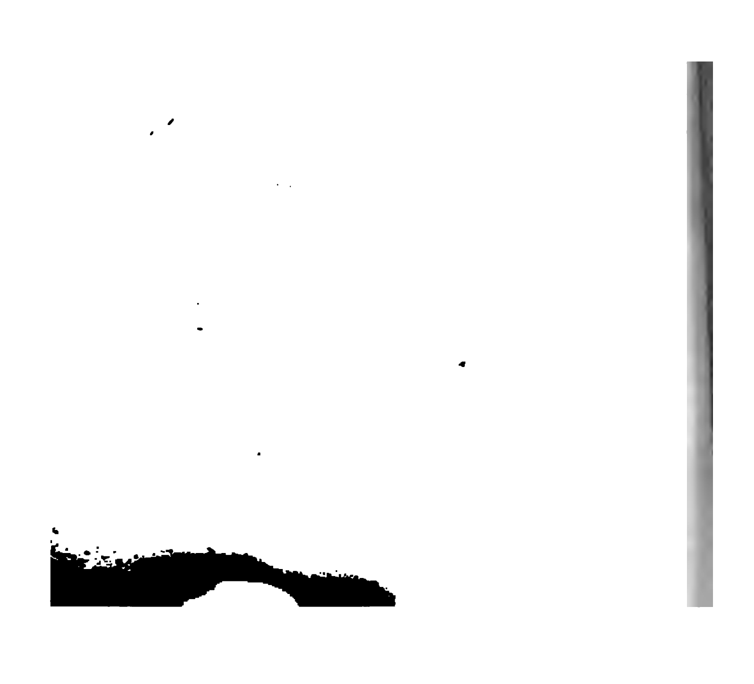

INSTITUTIONES THEOLOGIÆ *MORALIS*,

QUAS AD USUM SEMINARIORUM

È PROPRIIS SUIS PRÆLECTIONIBUS

Contraxit PETRUS COLLET, Presbyter Congregationis Missionis, Sacræ Theologiæ Doctor & Professor.

TOMUS PRIMUS,

Continens Tractatus,

I. *DE ACTIBUS HUMANIS.*
II. *DE CONSCIENTIA.*
III. *DE LEGIBUS.*
IV. *DE PECCATIS.*
V. *DE PRÆCIPUORUM STATUUM OBLIGATIONIBUS ET PECCATIS.*

Opus ad Juris Romani & Gallici normam exactum.

EDITIO NOVA.

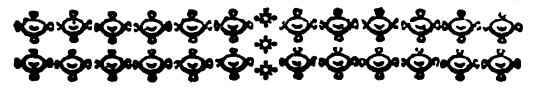
LUGDUNI,
Apud JOANNEM MARIAM BRUYSET, Typogr. & Bibliop. in vico S. Dominici.

M. DCC. LXVIII.
Cum Approbatione & Privilegio Regis.

MONITUM.

Cum nostrum hoc Compendium, etsi veré compendium est, nonnullis paulò fusius videatur, quædam in eo passim indicavimus, quæ in brevioris moræ Seminariis omitti possint, eaque per stellulam, boni augurii notam, expressimus. Cetera quæ memoriæ mandari oportet, designavimus per crucem. Potuissent equidem priora omninò deleri, sicque opus totum redigi ad quinquevel sex volumina. At satiùs visum est servare ea quæ Candidatis nihil jam moræ facere possint, & aliquando Sacerdotibus prodesse valeant. Absit enim ut Sacerdotis scientia scientiam junioris Clerici non exsuperet. Fruere hâc nostri curâ, Lector, & in opere uno duplex utrumque Opus accipe.

PRÆFATIO.

PRODEUNT tandem aliquando, Lector benevole, quas crebris dignatus es votis expetere Theologiæ nostræ Institutiones ad usum juventutis in Seminariis efformandæ. Et ego quidem necessitatem Compendii hujus senseram jam dudum. Non me fugiebat Prælectiones quas feci publici juris, prolixiores esse, & arduas nimis, quàm ut vel à junioribus Clericis sine expositione intelligi, vel à Magistris per breve Seminarii curriculum, ut decet exponi possent : verùm penes me non erat ut malo huic quantocumque mederer. Optarat scilicet Eminentissimus Regni Administer, quem quia vivum colui ex animo, mortuum sincerè luxi ; optarat, &, ut in eum eram affectus, jusserat optando, ut quæ doctissimi Tournelyi laboribus deerant, hæc eâdem formâ perficere conarer. Tentavi pro modulo : aspirasti conatibus nostris, Lector benignissime, & aspirando moram injecisti. Deum enim editiones secundis ac tertiis curis ingemino, totumque per annos plures vitæ tempus studia inter gravesque morbos, & virium refectionem

TRACTATUS DE CONSCIENTIA.

TRACTATUS DE LEGIBUS.

TRACTATUS DE PECCATIS.

SECTIO

FINIS INDICIS.

TRACTATUS

TRACTATUS
DE
ACTIBUS HUMANIS.

ACTUS humani tripliciter sumuntur; 1°. *latè*, pro iis etiam actibus qui nec liberi sunt, nec voluntarii, & ii communiter dicuntur *actiones hominis*; 2°. *strictiùs* & magis propriè, pro quocumque actu voluntario, sive liber sit, sive non; 3°. *strictissimè*, pro omni & solo actu libero. Actus humanus tertio hoc sensu acceptus definitur, Actus ab hominis voluntate deliberatè seu liberè procedens. Actus autem vel immediatè à voluntate procedit, ut amor & odium, & tunc dicitur *elicitus*: vel mediatè tantùm, ut meditatio, deambulatio, & tunc dicitur *imperatus*, quia fit mediante voluntatis imperio. Porrò actus elicitus aut imperatus, eo ipso quo à voluntate liberè procedit, est actus moralis, bonus scilicet aut malus, prout procedit vel consentaneè ad rectam rationem, ut amor Dei; vel dissentaneè, ut ejusdem odium: de quo infrà.

S. Thom. 1. 2. q. 6.

Hinc colliguntur præcipuæ actûs humani divisiones. Nam dividuntur 1°. in *elicitos* & *imperatos*; 2°. in *bonos*, & *malos*; 3°. boni vel sunt *naturales*, qui solis naturæ viribus produci possunt, ut naturalis Dei cognitio; vel *supernaturales*, qui

FINIS INDICIS.

TRACTATUS

TRACTATUS DE ACTIBUS HUMANIS.

ACTUS humani tripliciter sumuntur; 1°. *latè*, pro iis etiam actibus qui nec liberi sunt, nec voluntarii, & ii communiter dicuntur *actiones hominis*; 2°. *strictiùs* & magis propriè, pro quocumque actu voluntario, sive liber sit, sive non; 3°. *strictissimè*, pro omni & solo actu libero.

S. Thom. ... q. ...

Actus humanus tertio hoc sensu acceptus definitur, Actus ab hominis voluntate deliberatè seu liberè procedens. Actus autem vel immediatè à voluntate procedit, ut amor & odium, & tunc dicitur *elicitus*: vel mediatè tantùm, ut meditatio, deambulatio, & tunc dicitur *imperatus*, quia fit mediante voluntatis imperio. Porrò actus elicitus aut imperatus, eò ipso quo à voluntate liberè procedit, est actus moralis, bonus scilicet aut malus, prout procedit vel consentaneè ad rectam rationem, ut amor Dei; vel dissentaneè, ut ejusdem odium: de quo infrà.

Hinc colliguntur præcipuæ actûs humani divisiones. Nam dividuntur 1°. in *elicitos* & *imperatos*; 2°. in *bonos*, & *malos*; 3°. boni vel sunt *naturales*, qui solis naturæ viribus produci possunt, ut naturalis Dei cognitio; vel *supernaturales*, qui

non nisi gratiæ auxilio elici possunt, ut actus virtutum theologicarum. Alii sunt *interiores*, qui nullo sensibili signo manifestantur, ut oratio mentalis; alii *exteriores*, qui extrinsecùs patent, ut oratio vocalis.

Sed antequam ulteriùs progrediamur, quædam de actuum humanorum principiis præloqui necesse est. Per hæc autem principia intelliguntur ea omnia quæ quovis modo concurrunt ad actus humanos efficiendos; eaque duplicis sunt generis, *interna* quæ sunt in ipso homine, & *externa* quæ sunt extra ipsum.

Principia interna vel congenita sunt, vel adventitia. *Congenita* ea sunt quæ cùm à natura insint homini, non indigent labore comparari & industriâ; & hæc tria numerantur, intellectus, voluntas, & libertas. Intellectus & voluntas spectantur hîc prout intelligunt & volunt practicè, seu in ordine ad mores: unde intellectus quatenùs hîc accipitur, est facultas cognoscitiva spiritualis, directrix actuum humanorum ad honestatem; directrix, inquam, per synderesim & conscientiam, de quibus alibi loquemur: voluntas verò moralis est facultas bonum prosequens, prout sibi ab intellectu proponitur. Principia *adventitia* ea sunt quæ à natura non insunt homini; sed vel studio & labore comparantur, ut habitus naturales, quorum investigatio ad Philosophos pertinet; vel à Deo infunduntur, ut habitus supernaturales.

Principia externa tria sunt, bonum, finis & beatitudo. In præsenti tractatu ea omittimus quæ satis in Philosophia pertractantur.

CAPUT PRIMUM.

De Principiis intrinsecis Actûs humani.

ARTICULUS PRIMUS.

De Voluntario & Involuntario.

VOluntarium est actus à voluntate procedens ex prævià cognitione eorum in quibus est actio. Hæc definitio legitima est : etenim 1°. convenit *omni* voluntario, sive sit necessarium, ut amor Dei in beatis ; sive liberum sit, ut idem amor in viatoribus : utrumque enim est à voluntate, vel, ut alii dicunt, *à principio intrinseco* : 2°. convenit *soli* voluntario : quidquid enim à voluntate non procedit, aut fit eâ renitente, aut ab eâ sine rationis advertentià producitur, voluntarium censeri non potest : unde voluntarii rationem non habent tum ea quæ violenta sunt ; tum motus odii vel amoris quos aliquando contra propriam inclinationem experitur voluntas ; tum ea quæ fiunt sine ullâ intellectûs cognitione : Hæc autem cognitio debet esse *eorum in quibus est actio*, id est, circumstantiarum quæ ad actionem pertinent ; quapropter qui accedit ad alienam, quam bonâ fide conjugem suam esse credit, non peccat. Hinc etiam dormientium actiones, simpliciter involuntariæ sunt, semi-dormientium verò semi- voluntariæ, quia in illis nulla est advertentia, in his autem semi-plena ; unde in illis nullum est, in istis verò peccatum est duntaxat veniale.

Voluntarium dividitur 1°. in voluntarium *simpliciter*, seu purum, quod fit ex plenâ voluntatis inclinatione, absque repugnantiâ ; & voluntarium *secundùm quid*, seu mixtum, quod fit quidem ex voluntatis consensu, sed non sine repugnantiâ : talis

est projectio mercium in mare metu naufragii.

2°. In voluntarium *necessarium*, à quo voluntas vel absolutè, vel hîc & nunc abstinere nequit; talis est amor quo se Deus diligit, vel quo homo sub gratia necessitante constitutus bonum prosequeretur; & voluntarium *contingens*, quod procedit à voluntate operante cum indifferentiâ ad volendum vel non volendum.

3°. In voluntarium *in se*, vel, ut alii dicunt, *expressum*, seu *explicitum*, quod in se ipso & immediatè volitum est, ut si quis occidat quia vult occidere; & voluntarium *in causâ*, seu *implicitum* aut *virtuale*, quod etsi non in se, in alio tamen volitum est; quod saltem prævideri potuit ut talis effectûs causa: eo sensu voluntaria est occisio illius qui liberè se inebriat; prævidens se, cùm ebrius erit, homicidii capacem fore. Porrò ut effectus qui ex aliquâ causâ sequitur sit voluntarius, non solùm physicè, sed etiam moraliter, id est, ut ad meritum vel demeritum imputetur, tria requiri solent: 1°. ut operans advertat aut advertere possit effectum hunc ex hâc causâ secuturum esse: hinc Noë non fuit immodestiæ reus, quia supponitur eum nesciisse vinum, illius causam esse posse; 2°. ut effectum hunc impedire possit auferendo ejus causam: sic graviter peccat mulier, quæ etiam sine pravâ intentione, & ut morem sequatur, aperto sinu incedit, quia sic fit *diaboli janua*, & ruinæ occasio; 3°. ut causam hanc auferre teneatur, vel non ponere; unde non peccat Parochus qui confessionis occasione motus inordinatos invitus patitur: aut mulier cujus forma elegans sed modesta, aliis periculum creat.

Tertull. de habit. mulieb.

4°. In voluntarium *formale* seu *directum*, quod proficiscitur à voluntate per influxum positivum operante: eo sensu voluntarii sunt actus omnes quos voluntas elicit, aut imperat: & *interpretativum* seu *indirectum*, quod etsi non procedat à voluntate ut efficiente, ab eâ tamen dependet; sive voluntas actum ponere possit & debeat, ut cùm pater non

corripit filium quem delinquentem videt; sive possit quidem ponere actum, sed ad id non teneatur, ut cùm quis in die non festâ vult studio vacare dum dicitur Missa: & hæc omissio Missæ licèt voluntaria, non est culpabilis; quia ad omissionem culpabilem requiritur, non solùm ut omittens agere potuerit, sed & ut agere debuerit.

Ex his principiis evidens est illud involuntarium censeri debere, quod fit aut sine propensione voluntatis, aut sine cognitione intellectûs. Quoniam verò propensio hæc & cognitio, plus aliquando, aliquando minùs desunt, idcirco variæ sunt involuntarii species, varii & gradus: unde

Involuntarium dividitur 1°. in involuntarium *privativè*, cùm voluntas aliquid non vult quod velle posset: & involuntarium *contrariè*, vel *positivè*, quo aliquid non tantùm non est volitum, sed etiam est nolitum & voluntati adversum; 2°. involuntarium contrariè duplex est: unum *simpliciter*, quod ita voluntati displicet, ut id nullo modo velit, sive impedire possit ne fiat, sive non; ut si mors inferatur alicui planè nolenti; aut si motus concupiscentiæ insurgant contra voluntatem toto affectu renitentem: alterum *secundùm quid*, quod licèt sub aliquo respectu voluntati displiceat, eidem tamen sub aliâ consideratione magis placet; sic projectio mercium in mare metu naufragii facta, est secundùm quid respectu mercatoris involuntaria; simpliciter tamen voluntaria est, & ut quid melius acceptatur ad vitandum majus malum.

Quæres, an involuntarium, coactum, necessarium, & violentum, sint unum & idem?

R. negat. *Violentum* enim dicitur de agentibus etiam inanimatis, unde motus lapidis sursum projecti dicitur violentus, non verò involuntarius: *coactum* seu *invitum* de agentibus animatis, sive ratione careant, sive non: *involuntarium* de solo agente rationali; *necessarium* verò de violento, coacto, & aliquâ tum voluntarii tum involuntarii

specie ; *voluntarii* quidem, quia amor beatificus necessarius est, & tamen non est coactus, violentus, aut involuntarius; *involuntarii* verò, quia aliqui concupiscentiæ motus necessarii sunt, simul & involuntarii, & nonnunquam violenti & coacti.

Jam videndum quot & quænam sint involuntarii causæ. Lis præcipua movetur de vi, metu, passione & ignorantiâ ; de quibus duplici Sectione dicemus.

SECTIO PRIMA.

An & quatenùs vis, metus & passio Involuntarium causent.

VIs, seu violentia, est motio proveniens ab agente extrinseco, contra voluntatis inclinationem : non enim ad violentum sufficit, ut quis se habeat merè negativè, alioqui justificatio parvulorum foret violenta; sed requiritur ut se habeat contrariè, id est ut actualiter aut virtualiter reluctetur. Hinc duplex est violentia : *absoluta* scilicet, cùm quis resistit eo omni modo quo potest; & *secundùm quid*, cùm quis resistit quidem, sed minùs quàm posset.

Metus est mentis trepidatio propter imminentis mali periculum. Metus vel *levis* est, cùm timetur malum leve aut grave quidem, sed non verisimiliter impendens; vel *gravis*, seu absolutè, seu respectivè. Metus *absolutè* gravis, est mali alicujus in se gravis & instantis vehemens opinio ; talis est metus diuturni carceris, exilii, jacturæ boni notabilis, &c. Metus gravis *respectivè*, est timor mali; quod etsi virum constantem non commoveat, meritò tamen formidandum apparet quibusdam personis, quales sunt senes, feminæ, pueri, aut homines à naturâ meticulosi. Metus quilibet vel oritur *ab intrinseco*, ut ab infirmitate ; vel *ab extrinseco*, seu necessario & naturali, putà ab incendio, vel naufragio; seu libero, ut ab homine, sivè is justè vel injustè metum incutiat.

Passio seu concupiscentia est animæ sensitivæ motus, prosequens bonum sensibile, aut malum sensibile fugiens. Concupiscentia triplex distinguitur. *Antecedens*, quæ præcedit consensum voluntatis, eumque allicit, ut cùm visâ muliere voluntas ad ejus desiderium movetur: *consequens*, quæ oritur ex prævio voluntatis actu, ut cùm ex desiderio voluntatis excitatur passio in corpore; & *concomitans*, quæ ità sequitur voluntatis consensum, ut sit causa ardentioris motûs ejusdem voluntatis. Rursus concupiscentia vel est *gravis*, si rationem aliquantisper turbet, sed non ità ut tollat rationis usum: vel *gravissima*, si ita vehemens fuerit, ut penitùs perimat rationis & libertatis usum. His positis, sit

Conclusio I. Nulla violentia facere potest ut actus à voluntate eliciti, sint involuntarii; seu, voluntas cogi non potest quoad actus elicitos.

* Prob. 1°. Actus essentialiter voluntarius nunquam potest esse coactus; voluntarium enim & coactum ex natura rei opponuntur: atqui omnis actus à voluntate elicitus, est essentialiter voluntarius. Est enim, ut supponitur, à principio intrinseco cum cognitione, cùm è contra coactum omne sit ab extrinseco: ergo, &c.

† Prob. 2°. Illud coactum esse dicitur, quod est à principio externo contra inclinationem voluntatis: atqui actus eliciti voluntatis nunquam esse possunt contra inclinationem voluntatis. Nam ipsissima voluntatis inclinatio non potest esse contra voluntatis inclinationem: atqui actus eliciti voluntatis sunt ipsa voluntatis inclinatio; amor v. g. nihil est aliud quàm voluntatis propensio in bonum. Ergo meritò dixit S. Anselmus: *Invitus nemo potest velle aliquid, quia non potest velle nolens velle*; vellet autem nolens, si cogeretur ad volendum; ergo, &c.

De li arb. c. 6

Obj. Potest Deus in voluntate Pauli omnino reluctante producere amorem Petri: atqui in hac hypothesi Paulus cogitur ad amorem Petri, cùm

jam Petrum amet contra inclinationem suam; ergo.

R. ad 1. neg. min. ad 2. dist. Tunc Paulus Petrum amat contra inclinationem suam præteritam, C. contra inclinationem suam præsentem, N. Tunc enim voluntas Pauli ex nolente, per operationem Dei efficeretur volens: atqui eo ipso quo efficeretur volens, jam non vellet contra inclinationem suam.

Non loquimur de actibus imperatis, qui non ab ipsa voluntate, sed ab aliis potentiis eliciuntur, ut visio, deambulatio; fatentur enim omnes voluntatem quoad illos actus cogi posse; sic fieri potest ut ambulare aut videre nolens, per vim cogar ad utrumque.

Conclusio II. Violentia *absoluta* voluntarium perimit; violentia verò *insufficiens*, seu *secundùm quid*, minuit duntaxat.

Prob. 1. pars. Actio quæ fit voluntate omninò renitente, est penitùs involuntaria: atqui actio quæ fit per coactionem absolutam, fit voluntate modis omnibus renitente; ergo.

Prob. 2. pars: quia ubi voluntas non omninò resistit, ibi remanet aliqua ratio voluntarii, major aut minor prout voluntas plus aut minùs resistit: atqui ubi violentia non nisi *secundùm quid* infertur, voluntas non resistit omnimodè, cùm supponatur penes eam esse ut magis resistat; ergo.

Hinc colliges feminam, cui interiùs & exteriùs pro viribus resistenti, prævalidus aliquis stuprum infert, nihil peccare: atvero mulier quæ interiùs renititur, sed non exteriùs quantùm potest & debet, clamando, repugnando, &c. non vacat à culpa. Et id verum esse credimus, etiamsi mulier clamando incurret periculum mortis; quia ut femina consentire censetur, nisi manibus & toto corpore resistat quantùm potest, & ad resistentiam hanc tenetur, etiamsi stuprator minetur ipsi mortem si resistat: sic etiam consentire censetur, nisi clamet, ubi clamor creditur profuturus.

CONCLUSIO III. Quæ fiunt ex metu naturali, sunt per se loquendo voluntaria simpliciter in genere liberi; & in eodem genere, involuntaria secundùm quid.

Prob. 1. pars. Ibi manet voluntarium in genere liberi, ubi ex parte mentis non tollitur cognitio, nec electio ex parte voluntatis: atqui metus etiam gravis nec tollit cognitionem ex parte mentis..... Mercator enim qui suas merces in mare projicit, & earum pretium cognoscit, & vitæ periculum in quo versatur, & ipsam actionem merces projiciendi, quam liberè eligit, quia plus vitam amat quàm merces; ergo.

Prob. 2°. Reus pejerans ne suspendatur, & puella libidini alienæ consentiens ne occidatur, gravissimè peccant, tametsi agant ex metu; atqui non peccarent, nisi *voluntarietas* & libertas subsisterent cum metu.

Prob. 2. pars. Quod minuit libertatem, facit ut actio in genere liberi sit involuntaria secundùm quid: atqui metus libertatem minuit, ut per se patet. Hinc in Synodo Nicæna tolerabilior iis pœna constituta fuit qui mortis metu cesserant, quàm qui sponte deliquerant.

Obj. 1°. Ea absolutè & simpliciter censeri debent involuntaria, quæ fiunt reluctante voluntate: sed quæ fiunt ex metu gravi.... unde contractus gravi metu initi, non sunt validi; ergo.

R. ad. 1. dist. maj.... quæ fiunt voluntate reluctante absolutè & simpliciter, C. reluctante secundùm quid, N. Porrò ubi est metus gravis, ibi quidem est repugnantia aliqua voluntatis: verùm repugnantia & hæc inefficax est, non absoluta; & non impedit quin mens sciens & liberè volens, eam amplectatur partem quæ sibi sub aliquo respectu repugnat; unde si pars illa mala sit, peccat eam amplectendo.

R. ad 2. dist. Contractus ex metu facti, invalidi sunt jure positivo, idque non semper, C. jure natu-

rali, N. Sic matrimonium ex metu injusto factum; non valet jure positivo: valeret tamen ex rei natura, & ideo à legibus approbatur, cùm fit ex metu justè incusso, qui quidem metus longè aliquando gravior est quàm qui injustè incutitur.

Obj. 2°. Quod excusat à culpa, tollit voluntarium: atqui metus gravis excusat à culpa eum, qui v. g. ne occidatur, Missæ non interest die Dominicâ; ergo.

R. neg. min. & dico eum qui ex metu non implet aliquod Ecclesiæ, & nonnunquam Dei ipsius præceptum, non excusari à culpa propter defectum libertatis, sed propter cessationem ipsius legis quæ cum tanto incommodo non obligat. Hinc si lex talis sit ut semper obliget; semper peccabit qui eam transgredietur, etiamsi ex metu omnium gravissimo agat; ut patet in eo qui ex metu fornicatur.

Dixi in Conclusione: quæ fiunt *ex metu naturali...* sunt *involuntaria secundùm quid*, ut ostenderem non omnem metum causare hujusmodi involuntarium: unde qui ex timore supernaturali gehennæ, à malo temperat, *peccandi voluntatem excludere potest*, ut docet Tridentinum, adeòque observatio legis ab eo præstita nihil habet verè involuntarii. Ratio est quòd voluntas tunc tantùm habeat actum nolitionis circa objectum, quando objectum illud, etsi hîc & nunc ob necessitatem bonum sit, in se tamen malum apparet; ut projicere merces, est hîc & nunc mercatori alioqui morituro bonum; sed in se malum: atqui servare mandata Dei, est bonum tum per se, tum etiam abstrahendo à periculo gehennæ; idque homo timore supernaturali donatus intelligere potest; ergo necesse non est ut ejus observatio mandatorum, involuntario mixta sit.

Dixi 2°. *per se loquendo*: quia nonnunquam, raro tamen, evenit ut actio ex metu facta, penitùs involuntaria sit, cùm nempe malum imminens ita hominem perturbat, ut tollat advertentiam.

CONCLUSIO IV. Concupiscentia antecedens,

ordinariè loquendo, sub aliquo respectu auget, sub alio minuit voluntarium: auget quidem ratione objecti ad quod directè movet; minuit verò ratione circumstantiarum, unde etiam libertatem minuit.

Prob. 1. pars. Illud auget voluntarium ratione objecti, quod inflammat voluntatem, efficitque ut in objectum majori cum inclinatione feratur: atqui concupiscentia hoc præstat, ut sæpiùs videre est in homine qui mulierem deperit; ergo.

Prob. 2. pars. Ad voluntarium perfectum requiritur non solùm inclinatio voluntatis, sed etiam cognitio eorum in quibus est actio: atqui concupiscentia vehemens cognitionem hanc imminuit; impedit enim ne mens ab objecto, in quod tendit, rapta & illecta, consideret turpitudinem actûs, offensam Dei, &c.

Atque hinc sequitur libertatem concupiscentiâ imminui: nam eò major est in homine libertas, quò plenior ad utrumlibet indifferentia: atqui indifferentiam hanc minuit concupiscentia, eo ipso quò voluntatem fortiùs determinat in unam partem contradictionis: unde etiam concupiscentia minuit peccatum; imò ipsum aliquando penitùs tollit, quatenus totaliter cognitionem aufert, *Sicut contingit in illis qui propter concupiscentiam fiunt amentes.* Ita S. Thomas 1. 2. q. 77. art. 6 & q. 6. art. 7.

Dixi *ordinariè loquendo*: quia fieri potest nonnunquam ut qui ex concupiscentia agit, cum aliqua repugnantia in objectum suum tendat; ut si avarus ad abutendum muliere, magnam pecuniæ summam profundere debeat, quod ei æquè durum est, ac mercatori merces suas in mare projicere.

Obj. Peccatum ex malitia gravius est peccato ex concupiscentia: atqui tamen malitia non auget voluntarium; ergo nec concupiscentia.

R. dist. maj. Gravius est, quia magis est liberum, C. gravius est ratione majoris aut æqualis voluntarii, N. Itaque cùm peccatum malitiæ ex

plena libertate, sine ignorantia & passione committatur; debet esse majus peccatis quæ *ex infirmitate* seu passione procedunt; sed non ideo plus habet voluntarii: ubi enim major libertas, ibi major indeterminatio; ubi verò major indeterminatio, ibi minùs inclinationis, ac proinde voluntarii: hinc Deus voluntariè magis se amat quàm mundum existentem.

* Inst. Quod minuit liberum, minuit voluntarium: atqui ex concessis concupiscentia minuit liberum. Prob. maj. Quod minuit motum *ab intrinseco*, minuit voluntarium: sed quod minuit libertatem, minuit motum ab intrinseco; ergo.

R. ad 1. neg. maj. ad 2. dist. Quod minuit motum ab intrinseco, id est inclinationem voluntatis, minuit voluntarium, C. quod minuit motum ab intrinseco, id est indifferentiam voluntatis, minuit voluntarium, N. Concupiscentia minuit quidem indifferentiam voluntatis, quia eam statim & quasi sine discursu in objectum suum trahit: sed non ideo minuit ejus propensionem, in qua sita est ratio voluntarii; imo quò mens avidiùs in objectum fertur eò major est ejus in ipsum propensio.

† CONCLUSIO V. Concupiscentia consequens auget voluntarium & peccatum.

Prob. quia secundùm hoc passio minuit peccatum, secundùm quod minuit liberum: atqui passio consequens non minuit liberum, saltem moraliter, (licèt ipsum physicè minuere possit,) quia passio consequens effectus est voluntatis, quæ in semetipsâ spontè, liberè ac prævidens, ardorem mali inflammavit; ergo *sic verum est, quòd quantò aliquis majori libidine vel concupiscentiâ peccat, tantò magis peccat.*

Hinc colliges 1°. eos qui ex pravo habitu peccant, graviùs peccare, quia actus ex habitu spontè nutrito prodeuntes, sunt in se & in causa liberi, eòque pejores quò propensiùs feruntur in malum. Debet ergo peccator pravum habitum confiteri;

unde proscripta est à Clero Gallic. an. 1700. hæc propositio, *Non tenemur Confessario interroganti, fateri alicujus peccati consuetudinem.*

Colliges 2°. motus eos qui *primò primi* dicuntur quia sine rationis advertentia & voluntatis consensu exurgunt, non esse peccata; secùs de *primò secundis*, ad quos scilicet advertit ratio, & quibus consentit voluntas; quia isti liberi sunt, illi non item. Hinc meritò damnata est hæc Baii propositio n. 75. *Motus pravi concupiscentiæ, sunt pro statu hominis vitiati, prohibiti præcepto*, Non concupisces. Et certè *non nocet sensus, ubi non est consensus, imò quod resistentem fatigat, vincentem coronat*, ait S. Bernardus.

SECTIO SECUNDA.

An Ignorantia causet Voluntarium.

TRia hîc nobis veniunt discutienda: 1°. quomodò ignorantia tollat vel causet voluntarium; 2°. an quævis ignorantia etiam juris naturalis à culpâ excuset; 3°. an talis detur ignorantia. Quæ ut solvantur,

Not. 1°. Ignorantia latè sumpta est carentia scientiæ seu cognitionis; eaque si sit carentia cognitionis alioqui non debitæ, ut ignorantia jurisprudentiæ in rustico, dicitur *nescientia*, aut ignorantia *negativa*; si sit carentia cognitionis debitæ, ut Sacramentorum in Christiano, vocatur strictè ignorantia vel ignorantia *privativa*; si demum juncta sit errori, vocatur *pravæ dispositionis*, aut *pravi habitûs.*

Ignorantia strictè sumpta, spectari potest vel ratione subjecti ignorantis; vel ratione rei quæ ignoratur; vel ratione actionis quæ fit ex ignorantia.

Ignorantia ratione subjecti spectata alia est *invincibilis*, quæ communibus naturæ vel gratiæ auxiliis vinci nequit; alia vincibilis, quæ iisdem auxiliis vinci potest: & hæc subdividi solet in *affectatam*, cùm quis, ut liberiùs peccet, affectat nescire id quod scire & facere tenetur; & *crassam* seu *supinam*, ut

si quis directè quidem non affectet ignorare, sed vel nullâ, vel saltem debitâ non utatur diligentiâ, ut ignorantiam vitet. Hinc ignorantia crassa non semper ejusdem est gravitatis.

Ignorantia ratione objecti, alia est *juris*, ut si quis nesciat invalidum esse matrimonium cum affine; alia est *facti*, ut si quis legem sciens, ignoret eam quam ducit, esse sibi affinem. Ignorantia juris pro legum diversitate diversa est : unde alia est juris *positivi*, alia juris *naturalis*.

Ignorantia in ordine ad actiones, triplex secernitur. *Antecedens*, seu invincibilis, quæ nullo modo est volita, & tamen est causa volendi id quod alioqui non vellemus: talis fuit ignorantia in Jacob cùm accessit ad Liam. *Concomitans*, quæ comitatur actionem, ita ut actio adhuc fieret, etiamsi abesset ignorantia: talis est ignorantia illius qui ratus se feram occidere, occidit hostem, quem si cognovisset, nihilominùs occidisset. *Consequens* demum, quæ à voluntate directè vel indirectè volita est, estque vincibilis.

Not. 2°. Multi negaverunt ignorantiam etiam invincibilem juris naturalis excusare à peccato. Sic Lutherus in cap. 12. Gen. Sic & Jansenius, qui postquam dixit *generale Scholasticorum pronuntiatum esse, quòd quidquid ex invincibili fit ignorantiâ, hoc ipso culpâ vacat*; contrarium *ut dogma fidei* tuetur.

L. 2. de statu naturæ lapsæ, cap. 9.

Not. 3°. Sunt aliqui Theologi qui fatentur hominem à peccato per ignorantiam invincibilem excusari; sed addunt eam locum non habere in iis quæ spectant ad jus naturale. His positis, sit

Conclusio I. Ignorantia consequens non affectata, facit opus simpliciter voluntarium, & involuntarium secundùm quid; ignorantia verò affectata voluntarium, sicque & peccatum adauget.

Prob. 1. pars. Qui vult causam, vult in illa effectum ejusdem : sed qui agit ex ignorantia consequente, eamdem vult, ut ex terminis patet; ergo vult etiam ejus effectum.

Prob. 2. pars: quia actio quæ fit ex ignorantia purè consequenti, fit contra aliquam voluntatis propensionem. Qui enim ex tali ignorantia agit, sic affectus esse supponitur, ut seclusâ ignorantiâ non ageret, ut cùm quis non factâ sufficienti diligentiâ occidit amicum, ratus se feram occidere.

Prob. 3. pars. Ignorantia non affectatur, nisi ut homo liberiùs peccet; ergo efficit ut mala actio quæ ardentiùs quæritur, magis sit voluntaria, majusque peccatum. Hinc graviùs peccant, qui dicunt Deo: *Recede à nobis, scientiàm viarum tuarum nolumus.* Job. 21.

CONCLUSIO II. Ignorantia concomitans facit opus simpliciter involuntarium.

Prob. Ibi non reperitur voluntarium; ubi opus nec in se, nec in sua causa volitum est: atqui opus ex tali ignorantia factum, nec volitum est in se, cùm supponatur invincibiliter ignorari, nec in sua causa, nempe ignorantiâ ipsâ, cùm nullatenus volita sit; ergo. Et certè si occisio ex tali ignorantia facta, in se voluntaria foret, occisor pœnis contra homicidas latis subjaceret, & ad restituendum teneretur: atqui contrarium tenent Theologi; ergo. Hinc non satis accuratum est quod aïunt; ignorantiam concomitantem, nec voluntarium facere, nec involuntarium, & adeo nec accusare nec excusare Excusatur enim occisio hominis loco feræ, licèt non excusetur ferale quod inde percipitur gaudium.

CONCLUSIO III. Quælibet ignorantia, etiam juris naturalis, modò invincibilis sit & antecedens, tollit voluntarium & excusat à peccato.

Prob. 1°. ex Apostolo, Rom. 1. juxta quem Gentiles *inexcusabiles* erant, *quia cùm cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt*; ergo si fortè Deum invincibiliter ignorassent, excusati fuissent à culpa.

Prob. 2°. ex S. Augustino pluribus in locis, Lib. de duabus anim. cap. 12. *Dicere*, inquit, *peccati*

reum teneri quemquam, quia non fecit quod facere non potuit, summæ iniquitatis est. * Lib. 3. de lib. arb. cap. 18. *Quis peccat in eo quod nullo modo caveri potest?* cap. 29. *Non tibi deputatur ad culpam quod invitus ignoras, sed quòd negligis quærere quod ignoras* : atqui si ignorantia invincibilis juris naturalis non excusaret à peccato, reus teneretur homo quia non fecit quod facere non potuit; peccaret in eo quod nullo modo cavere potest, &c. ergo.

† Prob. 3°. ex his Tridentini verbis, *Deus impossibilia non jubet, &c.* atqui si ignorantia invincibilis à peccato non excuset, Deus jubet impossibilia, & quidem physicè. Nam Deus qui omnia peccata à nobis vitari jubet, præcipit sanè ut ea vitemus quæ juxta Jansenium ex ignorantia invincibili admittimus: atqui tamen peccata hæc vitari physicè non possunt. Non enim vitari possunt, ni cognosci possint: non possunt autem, si eorum ignorantia hîc & nunc invincibilis esse supponatur; ergo jure ac meritò damnata fuit ab Alexandro VIII. propositio ista, *Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ, operantem ex ipsa non excusat à peccato formali.*

Prob. 4°. Ignorantia invincibilis juris positivi excusat à peccato; ergo & ignorantia juris naturalis. Patet ant. 1°. ex his Christi verbis, *Si non venissem, & locutus fuissem eis, peccatum non haberent* :* 2°. ex S. Augustino, qui expendens eadem Christi verba, respondet Judæos, si Christus non venisset, *excusationem* habituros fuisse, *non de omni peccato suo, sed de hoc peccato quo in Christum non crediderunt.* Plura congerere superfluum fuerit, quia nobis hoc in puncto consentit Jansenius; unde prob. conseq. Ideo juxta S. Augustinum excusantur à culpa qui nihil unquam audierunt de Christo, quia *nec contempserunt, nec restiterunt* voci Christi, sed sincerè dicere possunt, *Non vidimus, non audivimus*: atqui pariter qui jus naturale sibi invinciibiliter ignotum transgrediuntur, legem non contempserunt, cùm eam inviti ignorent; ergo.

Joan. 15.

Tract. 89. in Joan.

Prob. 5°. Ideo Jansenius ignorantiam juris naturalis à peccato excusare negat, quia hæc in Adam peccato voluntaria est: atqui hæc ratio nimis probat; sic enim in peccatum imputabuntur improvisi concupiscentiæ motus, quia ab Adæ peccato profluunt, & in illo liberi fuêre. Ut quid ergo qui Calvinianis in principio consentit Jansenius, iisdem in consequentiis non assentitur?

† Objiciunt multa ex Scripturis, ut 1°. quòd voluerit Deus occidere Abimelech, eò quòd tulisset Saram quam tamen invincibiliter ignorabat esse uxorem Abrahæ; 2°. quòd offerrentur sacrificia pro ignorantia etiam invincibili; 3°. quòd David Psal. 24. petat sibi cognosci *ignorantias* suas, haud profectò voluntarias quarum capax non erat vir *secundùm cor Dei*; 4°. quòd servus ignorans voluntatem domini, *vapulabit paucis*. Is tamen non ignorat voluntariè, alioqui vapularet multis.

† *Genes.* 2

Luc. 12.

R. ad 1. locum hunc esse extra rem: nam 1°. ignorantia Abimelech non fuit juris, sed facti; 2°. nec ea fuit invincibilis; unde puniri meruit Abimelech, vel quia non satis inquisiit an Sara uxor Abrahæ foret, vel quia eam tulit invitam.

Ad 2. Ignorantia quæ, Levit. 5. & Num. 15. pœnis subjacet, est ignorantia cæremoniarum, adeoque juris positivi, quæ proinde in culpam mortalem imputari non potuit, nisi aliquantulùm voluntaria esset.

Ad 3. David utpote homo, ex eorum erat numero qui *in multis* offendunt; quidni ergo quædam admiserit peccata ignorantiæ non omninò involuntariæ.

Jacobi 3. c. 3.

Ad 4. Servus de quo agitur, non tantam habuit voluntatis domini sui cognitionem, quantam habent servi præcipui quibus amplior domûs custodia committitur, sed non ideo eam prorsus nescivit: imò credunt multi eum non vapulare *paucis*, absolutè quasi à grandi peccato immunis sit, sed respectivè, quia mitiùs punietur, quàm qui plura habuit & neglexit talenta.

* * Obj. 2°. S. Augustinus, L. de nat. & grat. c. 17. n. 19. *Aliud est*, inquit, *non curasse scire, quæ negligentiæ peccata etiam per sacrificia quædam Legis videbantur expiari; aliud intelligere velle, nec posse, & facere contra legem non intelligendo quid fieri velit.* Unde sic: Ignorantia de qua hîc loquitur Augustinus, est invincibilis; cùm reperiatur in iis qui intelligere volunt, nec possunt etiam *adhibitâ diligentiâ*; atqui ignorantia hæc verè culpabilis est; tum quia per eam homo facit *contra legem*; tum quia alioqui sentiret Augustinus cum Pelagio, tunc tantùm culpandam esse ignorantiam, cùm id homo nescit quod adhibitâ diligentiâ scivisset.

R. ad 1. neg. maj. ad 2. dist. Reperitur in iis qui intelligere volunt, nec possunt, quia ut Pelagiani, solâ naturali diligentiâ intelligere volunt, nec petunt gratiam quâ discant & intelligant, C. qui absolutè intelligere non possunt, N. Solutio est sequentibus verbis: addit Augustinus: *Unde admonemur à Deo petere sapientiam, qui dat omnibus affluenter; utique his omnibus qui sic petunt, & tantùm petunt quomodo & quantùm res tanta petenda est*; ergo supponit S. Doctor, eos de quibus loquitur ideo intelligere non posse, quia vel non petunt, vel ut oportet non petunt gratiam & intellectum ut discant mandata Dei.

194. aliàs 107. Inst. 1°. S. Augustinus Epist. ad Sixtum, n. 26. *Inexcusabilis est*, inquit, *omnis peccator, vel reatu originis, vel additamento etiam propriæ voluntatis, sive qui novit, sive qui ignorat; quia & ipsa ignorantia in eis qui intelligere noluerunt, sine dubitatione peccatum est; in eis autem qui non potuerunt, pœna peccati.* Ignorantia de qua hîc loquitur S. Doctor expressè dicitur *inexcusabilis*: atqui ignorantia hæc invincibilis est, cùm in iis reperiatur qui *non audierunt*, nec *intelligere potuerunt.*

R. 1°. textum hunc, si quid probat, contra Jansenium probare. In eo enim manifestè agitur de ignorantia juris positivi; en verba quæ præcedunt:

Dicit Dominus in Evangelio : Si non venissem, & locutus eis fuissem, peccatum non haberent..... hanc eos excusationem non habere asserit, quâ possint dicere, non audivimus, &c.

R. 2°. neg. maj. Non enim dicit Augustinus ignorantiam de qua loquitur esse inexcusabilem, sed dicit eos qui ignorant, nempe legem Christi, & Baptismi necessitatem, esse inexcusabiles *ob reatum saltem originis*, qui sine Baptismo etiam invincibiliter ignorato non purgatur. Hoc admittimus omnes contra Pelagianos; sed quid inde in gratiam Jansenii?

Obj. 3°. Hæc Cœlesti propositio, *Oblivio & ignorantia non subjacent peccato, quoniam non secundùm voluntatem eveniunt, sed secundùm necessitatem*, damnata fuit in Synodo Diospolitanâ, ut error quem *reprobat S. Dei Ecclesia* : atqui hæc propositio loquitur de ignorantia invincibili; loquitur enim de ea ignorantia quæ *secundùm necessitatem* evenit; ergo. *An. 415.*

R. ad 1. dist. major. Propositio Cœlestii damnata fuit ob suam universalitatem, & eo intellecta sensu quòd quævis ignorantia sive juris sive facti excusaret à peccato, C. secùs, N. Neque enim, quod Jansenio necessarium foret, de sola juris, sed etiam de facti ignorantia loquebatur Cœlestius, & utramque perinde peccatum esse contendebat Augustinus, qui idcirco in probationem assumit, tum Abimelech, qui ignorans tulerat Saram; tum Paulum qui *ignorans*, Christum persecutus erat; ergo damnatio propositionis Cœlestii, minùs in nos quàm in Jansenium cadit. *Lib. contra Julian. c. [illegible] Lib. 3. de lib. arb. c. 18.*

Ad. 2. dist. Propositio Cœlestii loquitur de ignorantia necessaria, id est, quæ talis erat in hæreticis Cœlestii principiis, C. quæ necessaria erat in rei veritate, N. Itaque cùm Pelagiani gratiæ divinæ necessitatem rejicerent, existimabant omnem ignorantiam quæ solis naturæ viribus vinci non potest, invincibilem esse, ideoque inculpabilem; imò ex Dialogis S. Hieronymi colligi potest eos ignorantiam

quæ facilè vinci non posset, habuisse pro invincibili. Utrumque errorem *reprobat S. Dei Ecclesia*, & nos cum ipsa; ergo nihil inde contra nos.

† Obj. 4°. Tam ignorantia nobis in peccatum imputari potest, eò quòd in voluntate Adami libera sit, quàm nobis in peccatum imputetur homicidium, eò quòd in ebrietate præcedenti liberum sit: atqui, &c.

R. neg. maj. Disparitas est, quòd homicidium quatenus prævideri potuit & debuit, sit ex propria nostra voluntate voluntarium saltem in causa; ignorantia verò invincibilis, nec in se, nec in causa, voluntaria sit in propria voluntate; & certè hæc ratio probaret indeliberatos concupiscentiæ motus voluntarios esse, & in peccatum imputari, quod est hæreticum.

Conclusio IV. Non datur ignorantia invincibilis juris naturalis quoad prima principia, & proximas eorum conclusiones, datur verò quoad conclusiones magis remotas.

Prob. 1. pars. Illud invincibiliter non ignoratur, cujus cognitio sine difficultate ulla haberi potest; atqui talis est cognitio primorum juris naturalis principiorum, &c. An enim homini laborandum est ut detegat alteri faciendum non esse, quod sibi fieri nolit; an sudandum est ut ex hoc principio proximas hasce conclusiones deducat, ergo non debeo furari, occidere, decipere mendacio?

Obj. 1°. Apostolus Rom. 9. *Peccatum*, inquit, *non cognovi nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces.* Unde sic: Concupiscentia adversatur legi naturali: atqui tamen Judæi, in quorum persona loquitur Apostolus, ignorabant invincibiliter eam esse peccatum; ergo.

R. neg. min. nam ne vocabula quidem una est in textu Apostoli, quæ indicet ignorantiam de qua loquitur esse invincibilem. *Quis enim ignoret*, ait S. Hieronymus, Ep. 151. *homicidium, adulterium*,

haberi potest, cùm circa eas dividantur
ni simul & piissimi Ecclesiæ Patres & Doc-
sic S. Thomas putat Judicem posse morti
e eum quem innocentem novit, quod S.
ntura negat; sic posterior admittit actus in-
ites, quos prior rejicit.
rò si quælibet ignorantia juris naturalis vinci
maximè per orationem: atqui falsum conse-
cùm majora Ecclesiæ lumina dies noctesque
& studendo consumpserint, nec tamen eas
ptabant cognitiones obtinuerint.
Ea ignorantia invincibilis censeri non debet,
omo de facto vinceret si vellet: atqui igno-
n cujuscumque juris naturalis de facto vince-
no si vellet. Homini enim præsertim justo non
ratia sufficiens, quâ qui uteretur, omnem
ndi veri obicem superaret.
1°. argumentum hoc ad ignorantiam *facti*
transferri posse; facilè enim dicetur homi-
si gratiâ ut par est utatur, novas à Deo illus-
es accepturum esse quibus errorem quemlibet
at.

cognitionis defectum non peccet nisi materialiter; quàm ut occasione cognitionis suæ formaliter delinquat.

Ergo, inquies cum Vendroch, melior est conditio ignorantis quàm cognoscentis, cùm hîc formaliter, ille solùm materialiter peccet.

R. meliorem esse juxta nos, quatenus à peccato eximit, sicut melior est juxta Jansenistas, quatenus si non à toto, saltem à tanto excusat.

ARTICULUS SECUNDUS.

De Libero.

LIbertas in genere est exemptio & immunitas à subjectione & servitute : hinc totuplex est libertas, quotuplex servitus à qua quis solvi & liberari potest; sed quadruplex præcipuè distinguitur, nimirum libertas *à peccatis*, quæ hominem facit sanctum; *à miseria*, quæ beatum; *à coactione*, quæ sponte volentem; & *à necessitate*, quæ verè liberum reddit. Libertas à peccato & miseria non sunt præsentis instituti.

Libertas *à coactione*, seu *spontaneïtatis*, est immunitas ab omni violentiâ contra voluntatis propensionem illatâ; hæc competit ei omni qui non coactè, sed spontè agit, etiamsi ex necessitate naturali agat : hoc sensu Pater in divinis liberè Filium generat.

Libertas *à necessitate*, quæ etiam *electionis indifferentiæ*, vel *arbitrii* dicitur, ea est quæ omnem necessitatem tam interiorem seu naturæ, quàm exteriorem seu coactionis excludit; eo sensu liber est, qui potest agere vel non agere, hoc medium eligere vel non eligere. Quia verò electio unius præ alio multipliciter fieri potest; ideo libertas à necessitate multipliciter subdividitur : alia est enim *contradictionis*, ad agendum vel non agendum, amandum, v. g. vel non amandum; alia *contra-*

nitatis; ad agendum hoc vel ejus oppositum, amandum, v. g. vel odio habendum; alia *disparitatis*, ad agendum hoc vel illud, sed non oppositum; v. g. ad orandum aut studendum.

Libertati opponitur necessitas, quæ est determinatio ad unum, eaque multiplex distinguitur: nam 1°. alia est *necessitas coactionis*, quæ est vis alicui contra propriam inclinationem illata, & hæc in voluntatem non cadit: alia est necessitas *inclinationis*, quæ est impulsio & motus interior ita determinatus ad unum, ut voluntas ab eo abstinere non possit. Hæc necessitas iterum duplex: alia *naturalis inclinationis*, seu *naturæ*, quæ scilicet menti congenita est, & provenit à principio intrinseco ad unum invincibiliter determinante: talis est in Deo se amante, & in homine beatitudinem in communi prosequente; alia *inclinationis adventitiæ*, quæ oritur à motu accidentali quo mens invincibiliter determinatur ad aliquid, sive *immutabiliter*, ut contingit Beatis, qui ex visione Dei ad amorem ejus jugiter accenduntur: sive *mutabiliter* & transitoriè, ut contingit in systemate eorum qui duas admittunt delectationes, terrenam & cœlestem, quæ successivè simul & invincibiliter ad malum & ad bonum trahunt.

2°. Alia est necessitas *antecedens*, seu *absoluta*, quæ vel rationis & voluntatis usum antecedit, ut in motibus primò primis, vel consensum hunc ità exprimit ut eum voluntas denegare nequeat; alia necessitas *consequens* seu *hypothetica*, quæ liberam voluntatis determinationem sequitur; sic necesse est me loqui, si ad loquendum me determinaverim.

3°. Necessitas alia est *specificationis*, cùm voluntas ita ad unam speciem actûs determinatur, ut in speciem oppositam ferri non possit: sic Christus ita ad bonum determinatus erat, ut peccare non posset; alia *exercitii*, cùm quis non solùm ad hanc speciem actûs, sed etiam ad hunc numero actum ita determinatur, ut non modò non possit ad

[illegible]

Circa tertium non tantum inquiritur an libertas ut sic, seu quoad substantiam & prout abstrahit ab iis quæ ad meritum necessaria sunt, solâ spontaneitate & sine indifferentia consistat; sed & an ad eam requiratur indifferentia, tum contradictionis, tum contrarietatis: quæ omnia ut solvantur, sit

CONCLUSIO I. Homo lapsus non à coactione solum, sed etiam à necessitate liber est.

Prob. 1°. ex Scriptura. * Genes. 4. sic loquitur Deus ad Caïn: *Nonne si bene egeris recipies? sin autem malè, statim in foribus peccatum aderit? sed sub te erit appetitus ejus*; id est appetitus ad peccatum provocans tibi subjicietur; *& tu dominaberis illius*;

illius : atqui si homo ad unum, v. g. ad peccatum necessariò determinaretur, nec benè agere posset, nec appetitu quo fertur ad malum, verè dominaretur.

Josue 24. *Optio vobis datur, eligite hodie quod placet, cui servire debeatis, utrùm diis* an Domino: atqui *in his quæ sunt penitùs determinata ad unum, electio* seu optio *locum non habet*, ait S. Thomas, 1. 2. q. 13. art. 2.

† Eccl. 15. *Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui; adjecit mandata & præcepta sua: si volueris mandata servare, conservabunt te.... Apposuit tibi aquam & ignem: ad quod volueris, porrige manum tuam. Ante hominem vita & mors, bonum & malum: quod placuerit ei, dabitur illi.* Eò loci vera exprimitur libertas: atqui locus ille restringi non debet ad Adam antequam lapsus esset, ut restringitur à Calvino; 1°. quia verba hæc, *Si volueris mandata servare*, idem sunt cum verbis Christi, *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*: hæc autem & præsenti statui conveniunt, & libertatem maximè indicant; quia si Deus vitam æternam promitteret sub conditione operum quæ in nostra potestate non essent, non tam ad bonum excitaret, quàm illuderet; 2°. quia August. agnoscit his Ecclesiastici verbis *apertissimè* exprimi *liberum humanæ voluntatis arbitrium*; 3°. quia idem sacer Scriptor sic loquitur de homine justo: *Erit illi gloria æterna, qui potuit transgredi & non est transgressus, facere mala & non fecit*: atqui hæc verba demonstrant hominem, licèt constitutum sub gratiâ quâ gloriam meretur, & malum amplecti, & Dei mandata transgredi posse; ergo.

Matth. 16

De grat. & lib. arb. cap. 2.

Eccl. c. 31.

Prob 2°. ex Conciliis, Constantiensi Sess. 8. ubi proscripta fuit hæc Wicleh propositio 27. *Omnia de necessitate absolutâ eveniunt*; & Tridentino Sess. 6. Can. 5. *Si quis liberum hominis arbitrium post Adæ peccatum amissum & extinctum esse dixerit... anathema sit*; & Can. 4. eodem feriuntur anathe-

mate qui dixerit *liberum hominis arbitrium non posse gratiæ dissentire si velit*: atqui in systemate Jansenii non potest homo gratiæ dissentire, neque id velle potest, aut saltèm non id aliter potest quàm possint Beati in cœlis visionem Dei suspendere, quod utique non possunt.

* Prob. 3°. ex Augustino quem temerè & constanter objiciunt Novatores. S. Doctor Librum de grat. & lib. arb. non alio fine conscripsit, quàm ut utrumque simul admitti debere ostenderet: *Quoniam*, inquit, *sunt quidam qui sic gratiam defendunt, ut negent hominis liberum arbitrium.... hinc aliquid scribere.... curavi.* Lib. 2. de nupt. & concup. c. 3. *Liberum*, inquit, *in hominibus esse arbitrium, utrique dicimus: non hinc estis Cœlestiani & Pelagiani, ista quippe Catholica fides dicit*: ergo conveniebat Augustinus cum Pelagianis de liberi arbitrii substantiâ, nec ab iis differebat, nisi quia gratiæ necessitatem impugnabant.

Cap. 1.

† Prob. 4°. communi sed efficaci ratione S. Thomæ. Si homo non esset liber, *frustra essent consilia, exhortationes, præcepta, prohibitiones, præmia & pœnæ.* Vel enim homo determinatus esset ad implenda præcepta, vel ad ea non implenda. Si primum, frustrà præciperentur quæ necessariò facienda essent, ut frustrà præciperetur Beatis ut Deum ament; si secundum, frustrà prohiberetur ut ea vitaret, à quibus non posset abstinere; ergo.

1. p. q. 81. art. 3.

Obj. 1°. Ille non est liber qui non habet in potestate vias suas: atqui homo..., Jerem. 10. v. 23. *Scio, Domine, quia non est hominis via ejus, nec viri est ut ambulet, & dirigat gressus suos*; ergo.

R. cum S. Thoma, dist. min. Homo non habet in potestate vias suas quoad executionem & exitum, quia sæpe accidit ut ea quæ sibi proposuit, executioni mandare nequeat, C. non habet.... quoad intentionem, propositum, mediorum electionem, subd. Non habet solus & sinè Dei auxilio, C. cum ope divina, N. Solutionem hanc non obscurè in-

dicat alius Scripturæ locus: *Cor hominis disponit viam suam, sed Domini est dirigere gressus ejus.*

Inst. 1°. Ille nullo sensu vias suas habet in potestate, qui captivatur sub lege peccati: atqui ex Apostolo, Rom. 7. homo captivatur *sub lege peccati.*

R. dist. min. Captivatur quoad sensum, quia rebelles concupiscentiæ motus, etiam invitus experitur, C. quoad consensum, N. De concupiscentia enim perinde ac de gratia verum est id quod dixit Augustinus, lib. de spir. & lit. c. 34. *Consentire, vel dissentire propriæ voluntatis est.*

Inst. 2°. Ille captivatur etiam quoad consensum, qui non facit quod vult, facit verò quod non vult: atqui ex Apostolo ibid... *Non enim quod volo bonum hoc facio, sed quod nolo malum hoc ago*; ergo.

R. dist. min. Homo non facit quod vult in sentiendo, quia sentit motus quos sentire nollet, C. non facit quod vult in consentiendo, id est consentit necessariò, N. Pergit Apostolus: *Si quod nolo illud, facio, jam non ego operor illud*; ergo motus illi ad peccatum non imputantur, nec proinde sunt verè liberi.

Inst. 3°. Ille non facit quod vult etiam in consentiendo, cujus non est velle nec currere: atqui ex Apostolo Rom. 11. *non est volentis, neque currentis.*

R. dist. Non est volentis solius, C. non est volentis cum gratia Dei, N. Homo eget quidem gratiâ Dei ad bonum supernaturale, quod solis suis viribus operari nequit; at gratiæ huic *dissentire potest si velit*, ut ait Tridentina Synodus ubi suprà.

* Obj. 2°. S. Augustinum pluribus in locis. Sic * in Epist. ad Vitalem: *Liberum arbitrium ad diligendum Deum primi peccati granditate perdidimus.* Enchir. c. 30. *Libero arbitrio malè utens homo, & se perdidit & ipsum.*

R. dist. Homo perdidit liberum arbitrium, id est libertatem à peccato & miseriâ. C. libertatem indifferentiæ, subd Amisit quoad aliquid, quia libertas ejus per peccatum vulnerata est, & imminuta, C. amisit simpliciter & quoad substantiam

N. Solutio est ipsius S. Augustini, qui mentem suam disertè explicat, Lib. 1. contra duas Epist. Pelag. c. 2. *Quis nostrùm dicat quòd primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? Libertas quidem periit per peccatum, sed illa quæ in Paradiso fuit habendi plenam cum immortalitate justitiam. &c.* Et verò non aliter homo juxta Augustinum libertatem perdidit, quàm semetipsum: atqui homo semetipsum non perdidit quoad substantiam, ità ut desierit esse homo; ergo.

Inst. 1°. Libertas quoad substantiam importat indifferentiam ad bonum & malum: atqui hanc homo per peccatum amisit ex Augustino, cùm ei incumbat dura peccandi necessitas: *Quia peccavit*, ait S. Doctor, *secuta est peccantem peccandi dura necessitas.*

L. 2. de perf. just. c. 5.

R. ad 1. neg. min. ad 2. dist. Homini incumbit dura necessitas, moralis tamen & absolutè vincibilis, C. invincibilis, N. Pelagiani rejecto peccato originali existimabant hominem *pari momento se ad vitia vel virtutes movere*; ut errorem hunc confutet Augustinus, totus ubique contendit per Adæ peccatum invectam esse aliquam peccandi necessitatem: verùm S. Doctor necessitatem hanc etsi duram & prementem, nullibi invincibilem esse dixit, imò eam vinci posse docet pluribus in locis. Sic L. 2. de Actis cum Felice, c. 8. *Consuetudo*, inquit, *quatumvis roborata ab homine superari potest.* Et Lib. 1. Operis imperf. *Ut non adsit ista necessitas peccandi, donat ille cui dicitur, De necessitatibus meis erue me.*

† Obj. 3°. Ille non est liber, qui necessariò sequitur id quod eum amplius delectat: atqui homo necessariò sequitur.... juxta id August. *Quod amplius nos delectat, secundum id operemur necesse est.*

R. 1°. mirum esse quòd Jansenius toties ac tam confidenter locum hunc S. Augustini citaverit; is enim textus desumptus est ex Commentario in Epist. ad Galat. quem S. Doctor scripsit an. 394. atqui eo tempore versabatur Augustinus adhuc Presbyter in errore Semipelagianorum, prout fa-

itatis consensum præcedit, eumque allicit &
it; alia deliberata, quâ mens in objecto sibi
ter proposito liberè conquiescit. Verum quidem
iòd homo necessariò agat secundùm id quod
eratè eum magis delectat; quod enim delibe-
iominem magis delectat, est id quod præ alio
; porrò necesse est ut id homo amplectatur
præ alio eligit, & hoc est quod docere solent
sophi, cùm aïunt voluntatem semper sequi
ium judicium practicè practicum, quad utique
sequeretur, non esset ultimum. Verùm hæc
ssitas consequens est & hypothetica, quia se-
ir liberam determinationem voluntatis, quæ
ersis objectis illud liberè elegit quod eligere
it. Jam verò quòd August. de tali delectatione
atur, vel hinc patet, quòd, ut jam dictum est,
ustinus adhuc esset in errore Semipelagiano-
, qui ultra modum libertatis defensores erant,
t ipse agnoscit Jansenius.
uòd si Augustinus intelligatur de delectatione
liberatâ, dicendum est necessitatem quam ex
lelectatione sequi docet S. Doctor, non esse
m, sed impropriè dictam necessitatem, quæ à
te semper vinci potest, ut colligitur ex textibus

peccat etiam damnabiliter in eo quod necessariò facit.

Prob. 1°. ex Scripturis. Illud ad merendum requiritur, unde Scriptura meritum hominis repetit: atqui ex libertate prout veram quamcumque necessitatem excludit, hominis meritum repetit Scriptura. Sic Eccli. 31. meretur homo gloriam, quia *potuit transgredi, & non est transgressus, facere mala & non fecit*; sic I. Corinth. 37. *bene facit* & laude dignus est qui *non habens necessitatem*, sed è contra *potestatem habens suæ voluntatis, judicavit in corde suo servare virginem suam.* Sic demum demeretur Caïn, quia *appetitus* suî quem coërcere poterat non *dominatur*; ergo.

Prob. 2°. ex Augustino, in quo præcipuè confidit Jansenius, quasi verò S. Doctor aliud senserit quàm antiqui Patres, aut magnæ esse possit autoritatis si ab unanimi eorum sententia recesserit.

Sed absit ut non sit noster Augustinus. Lib. de nat. & gr. c. 65. Hæc S. Hieronymi verba refert: *Liberi arbitrii nos condidit Deus, nec ad virtutem nec ad vitia necessitate trahimur: alioquin ubi necessitas, nec corona est*; moxque ea quasi indubia approbat his verbis: *Quis non agnoscat? Quis non toto corde suscipiat? Quis aliter conditam humanam neget esse naturam?* Atqui S. Hieronymus constanter sensit ad meritum requiri veram ab omni necessitate immunitatem; ergo idem sensit Augustinus.

* Lib. de 2. animab. cap. 11. *Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod justitia vetat, & unde liberum est abstinere. Etiamne hi libri obscuri mihi scrutandi erant, unde discerem neminem vituperatione suppliciove dignum, qui... id non faciat quod facere non potest?* En juxta S. Doctorem ille solùm peccat, vituperationemque & supplicium meretur, cui liberum est abstinere à peccato, quique id quod non fecit, facere potuit: ergo pessimè dixit Jansenius, quod *August. nihil omnino curat, an talis peccandi libertas adsit, sive non adsit, sed ei abundè satis esse quod peccator... plenâ voluntate feratur in malum.*

L. 4. de statu nat. lapsæ c. 24.

Lib. 3. de lib. arb. c. 18. *Quis peccat in eo quod nullo modo caveri potest? Peccatur autem, caveri igitur potest.* Et alibi: *Habemus liberum voluntatis arbitrium, & eo solo peccamus.* L. 2. c

Idem expresfsè docet S. Thomas, q. 6. de malo. *Quidam*, inquit, *posuerunt quòd voluntas hominis ex necessitate moveretur ad aliquid diligendum, nec tamen ponebant quòd voluntas cogeretur.... Hæc autem opinio est hæretica; tollit enim rationem meriti & demeriti in humanis actibus.... est etiam annumeranda inter extraneas Philosophiæ opiniones, quia non solùm contrariatur fidei, sed subvertit omnia principia Philosophiæ moralis.* Hæc S. Doctoris censura adversùs tertiam Jansenii propositionem quasi propheticè lata videtur.

† Prob. 3°. ratione. Actus humani sunt actus morales: atqui si ad meritum & demeritum sufficiat ratio voluntarii, jam actus illi non erunt morales. Actus enim ideo morales dicuntur, quia regulis morum subjacent, & ab iis dirigi possunt: sed actus purè spontanei, morum regulis subjacere non possunt. Actus enim qui regulæ subjiciuntur, non debent esse invariabiles secundùm se; frustrà enim applicaretur regula actioni quæ aliter fieri non potest: sed actus purè voluntarii sunt secundùm se invariabiles; sunt enim ad unum necessariò determinati, ut patet in amore beatitudinis in communi; ergo.

Obj. 1. Ad merendum, &c. sufficit vera libertas: atqui ubi est immunitas à coactione, ibi est ex S. Augustino vera libertas. Prob. min. ex Lib. de duab. animab. *Libertas*, inquit, *est animi motus cogente nullo ad aliquid.* Et Lib. de vera Relig. c. 14. ad peccatum requirit duntaxat S. Doctor, ut sit *voluntarium*; ergo.

R. dist. min. Ubi est immunitas à coactione latè sumpta, seu ubi est spontaneïtas tum strictè, tum latè sumpta, ibi est libertas, C. ubi est immunitas à coactione strictè sumpta, seu mera & pura

spontaneïtas, ibi est libertas, N. Sicut coactio, ita & spontaneïtas dupliciter sumitur, strictè & latè. Coactio strictè sumpta, est necessitas ab extrinseco; coactio latè sumpta, est necessitas ab intrinseco; unde spontaneïtas strictè accepta, est quid idem ac propensio voluntatis excludens quidem necessitatem ab extrinseco, non autem eam quæ ab intrinseco oritur; spontaneïtas verò latè sumpta, excludit determinationem invincibilem ad unum; undecumque hæc oriatur; adeòque veram agendi vel non agendi potestatem importat. Fateor itaque quòd juxta SS. Patres, ibi sit libertas ubi est vel immunitas à coactione latè sumpta, vel quod idem est, spontaneïtas latè accepta: sed nego quòd juxta eosdem SS. Patres, eo ipso subsistat alicubi libertas, quo ibidem reperitur immunitas à coactione strictè sumpta, seu mera & pura spontaneïtas. Immunitas enim à coactione strictè sumpta, seu à vi exteriùs illata, secum compatitur veram peccandi necessitatem sub impulsu concupiscentiæ; veram quoque benè agendi necessitatem sub impulsu gratiæ: atqui nullibi docuerunt SS. Patres, hominem si verè necessitetur sive à gratia, sive à concupiscentia, eam habere libertatem quæ ad meritum vel demeritum sufficiat; imò contrarium expresse tradiderunt, ut patet ex allatis suprà probationibus; ergò.

L. 3. de lib. arb. c. 34.

Obj. 2°. Ex Augustino pluribus in locis, *illud nos habere in potestate*, adeoque & in libertate *dicimur, quod cùm volumus facimus.* Sed ea quæ maximè necessaria sunt, facimus cùm volumus, & quia volumus; an non enim bonum in communi amamus, quia volumus?

R. dist. maj. Quod cùm volumus facimus, ità ut possimus nec velle nec facere, C. secùs, N. Ut indubia sit solutio; satis est quòd Augustinus *voluntatis* nomine non intelligat generaliter & latè facultatem volendi, prout solum voluntarium exprimit sed strictiùs facultatem volendi liberè: atqui res ità est. Ipse sibi interpres erit S. Doctor,

Hoc, inquit *quisque habere in potestate dicitur, quod si vult facit, si non vult non facit*, id est quod ex æquo facere potest vel non facere; nam *peccati reum dicere eum qui non fecit quod facere non potuit, summæ iniquitatis est & insaniæ*; ut alibi tradit Augustinus.

Lib. de spir. & lit. cap. 31.

Lib. de anim cap. 11. & 12.

* Obj. 3°. ex S. Thoma in 2. dist. 4. q. 1. art. 1. *Actus sunt in genere moris; ex hoc quòd sunt voluntarii*: sed actus purè spontanei sunt voluntarii; ergo.

R. cum Thomistis, S. Thomam in hoc textu sumere voluntarium pro libero, non autem pro spontaneo.

Gonet. 117.

Inst. Ubi est necessitas naturalis, ibi non est nisi voluntarium strictè sumptum pro spontaneo: atqui ubi est necessitas naturalis, ibi est ex S. Thoma libertas. *Necessitas naturalis*, ait, *non aufert libertatem voluntatis.*

1. p. q. 82. artic. 1.

R. ad 1. neg. min. ad 2. dist. Necessitas naturalis non aufert libertatem voluntatis spectatæ quoad potentiam, C. spectatæ quoad actum, N. Itaque si S. Thomas hoc unum dicere velit, eam facultatem quæ aliquos actus necessariò eligit, v. g. amorem beatitudinis in communi, non obstante hâc necessitate, remanere liberam circa alios actus, profectò jam nihil facit contra nos qui hoc sponte fatemur; atqui hanc esse mentem S. Doctoris patet 1°, quia loquitur de libertate potentiæ, non de libertate actûs; *Necessitas naturalis*, ait *non repugnat voluntati, non aufert libertatem voluntatis*; 2°. quia libertatem per indifferentiam alibi disertè exprimit: *Ad libertatem arbitrii pertinet*, inquit, *ut aliquam actionem facere possit, vel non facere*: & *hoc Deo* ipsi *convenit, bona enim quæ facit, potest non facere.*

In 1 dist. 25. q. 1. art. 1. ad 2.

Quòd si D. Thomas intelligatur de libertate actûs, aliter distingui potest cum Cajetano: necessitas naturalis quoad specificationem non aufert libertatem etiam ratione actûs, C. necessitas naturalis quoad *exercitium non* aufert libertatem, N.

Sic necessitas quâ fertur homo in amorem beatitudinis in communi, non impedit quominùs in exercitio hujus amoris liber sit: etsi enim non possit homo beatitudinem odisse, potest tamen de ea actu non cogitare, & amoris actum erga illam non exercere, ut expresè tradit S. Doctor.

† † Obj. 4°. Christus circa mortem subeundam non fuit liber à necessitate, cùm non potuerit transgredi præceptum à Patre acceptum de morte subeundâ: atqui tamen Christus meruit, sibi quidem *nomen quod est super omne nomen*, nobis verò gratiam & gloriam; ergo.

Philip. 2, v. 9.

R. Neg. maj. & dico Christum in morte subeundâ fuisse liberum; nec tamen potuisse transgredi mandatum Patris. Ut enim verè fuerit liber absque eo quòd Patris præceptum transgredi posset, satis est quòd mandati hujus dispensationem petere potuerit: atqui dispensationem hanc petere potuit Christus, quod ipse clarè dicit, Matth. 26. *An putas quia non possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modò plusquam duodecim legiones Angelorum?* His enim verbis vult Petro probare se liberè mori: atqui id non probaret, si verba hæc alium haberent sensum.

* * Obj. 5°. Gratia per se efficax ad omnes & singulos pietatis actus necessaria est: atqui gratia per se efficax destruit libertatem à necessitate, solamque relinquit immunitatem à coactione. Ea enim gratia omnem propriè dictam libertatem destruit, quæ est necessaria consensûs humani causa: atqui gratia per se efficax.... Ea enim gratia necessaria est humani consensûs causa, quæ essentialem habet cum voluntatis consensu connexionem, & ex quâ tam impossibile est ut consensus non sequatur, quàm impossibile est ut proprietates non sequantur ex rei essentiâ: atqui talis est gratia efficax per se & ex natura sua, ut patet ex terminis; ergo.

R. datâ majore quæ ad alium Tractatum pertinet, resp. inquam, ad 1. & 2. neg. min. ad 3. dist.

Gratia per se efficax essentialem habet cum effectu suo connexionem, id est, habet ex se & vi propriâ virtutem eliciendi infallibiliter consensûs humani, C. id est consensum hunc necessariò parit, eo modo quo essentia fluunt rei proprietates, N. Itaque ambiguum est gratiæ *per se* efficacis nomen, aliterque ab Hæreticis, aliter à Catholicis intelligitur. Gratia efficax, juxta Novatores, ita voluntatem movet, ut ei dissentire nequeat; juxta Catholicos gratia non est per se efficax, nisi quatenus ex se vim habet efficiendi ut voluntas infallibiliter consentiat, licèt eadem voluntas completam & expeditam habeat dissentiendi potestatem: nam motio Dei, ut ex S. Thoma docet Sylvius, efficit quidem ut mens infallibiliter operetur, non autem tollit à voluntate potentiam non operandi. Sed de his pleniùs in Tractatu de Gratia.

L. 1 *10. art*

† Concl. III. Essentia libertatis in genere non consistit in solo voluntario; sed ad eam necessariò requiritur indifferentia contradictionis. Est contra Jansenium L. 6. de gratia Chr. per totum Henricum à S. Ignatio. Tom. 1. Lib. 2. & alios quosdam qui pro se S. Thomam & Thomistas *ambitiosè* citant; sed perperam, *cùm nullus possit dici verè Thomista, qui neget indifferentiam ad libertatis essentiam pertinere*, ut optimè notat Gonet, Tom. 3. p. 119.

* Prob. 1°. ex S. Thoma q. 24. de verit. art. 3. *Oportet*, inquit, *dicere in Deo liberum arbitrium inveniri; similiter & in Angelis, non enim ipsi ex necessitate volunt.* Et infra ad 4. *Voluntas divina se habet ad opposita, non quidem ut aliquid velit & postea nolit, nec ut possit velle bonum & malum... sed quia potest hoc velle & non velle*: atqui si S. Thomas credidisset spontaneïtatem solam ad veram libertatem requiri, non dixisset Deum ideò esse liberum, *quia potest hoc velle & non velle*, & quia quod vult *ex necessitate non vult*, &c. sed facilem hanc & obviam attulisset rationem, Deus liber est, qui quæ etiam necessariò vult, *spontè vult*, & non coactè.

† † Prob. 2°. Damnatæ sunt à Pio V. Gregorio XIII. & Urbano VIII. hæ Baii propositiones, *Quod voluntariè fit, etsi necessitate fiat, liberè tamen fit.* Et iterùm: *Sola violentia repugnat libertati hominis naturali*: atqui si essentia libertatis in solo voluntario consistat, eæ propositiones præcisè sumptæ censuram non merentur.

Prob. 3°. Ad veram & propriè dictam libertatem requiritur ut agens actus suos in potestate sua habeat, & eorum dominus sit, ut indicat tum id Genes. 4. *Sub te erit appetitus* tuus, *& tu dominaberis illius*; tum id Apostoli I. Corint. 7. *Non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis*: atqui actus à sola coactione immunes, non sunt in potestate & dominio agentis, ut malè contendit Jansenius; nam 1°. ex S. Thoma 1. p. q. 82. art. 1. *sumus domini nostrorum actuum, secundùm quod possumus hoc vel illud eligere*: Sed qui ad unum necessariò fertur, quantumvis spontaneè, non potest hoc vel illud eligere; ergò nec actionis suæ dominus est, nec liber; * 2°. ex S. Augustino: *Hoc quisque habere in potestate dicitur, quod si vult facit, si non vult non facit*: seu, ut loquitur S. Clemens Alexandrinus Lib. 4. Strom. sub finem: *Id est in potestate nostra, cujus ex æquo sumus domini, & ejus quod ei adversatur, ut philosophari vel non, credere vel non*: atqui de eo quod homo necessariò facit dici non potest, quòd illud faciat si vult, aut non faciat si non vult. Quis enim præter Jansenium seriò dixerit Deum amare se, si vult, non amare si non vult? Quis dixerit Patrem & Filium qui maximâ spontaneïtate Spiritum sanctum spirant, eumdem habere sub potestate sua & dominio?

* *Lib. de Spir. & lit. c. 31.*

Prob. 4°. Certum est Manichæos, Wiclefum, Calvinum, Lutherum, & alios id genus Novatores, veram homini eripuisse libertatem: atqui falsum hoc erit, si libertas in spontaneïtate sola consistat. Nemo enim negavit unquam aut negare potuit voluntatem non nisi volendo velle. *Voluntas*,

ait Lutherus, Lib. de libero arb. *merâ lubentiâ & pronitate, ac sponte suâ vult & facit, non coactè; pro natura voluntatis, quæ si cogeretur, voluntas non esset, nam coactio potiùs est, ut sic dicam., voluntas.* Ea Calvinus Lib. 2. de lib. arb. *Si coactioni opponitur libertas, liberum esse arbitrium & fateor & constanter assevero ac pro hæretico habeo quisquis secùs sentiat.*

† Prob. 5°. ex Augustino. Conciliatio libertatis† cum gratia *ita est.... difficilis.... ut quando asseritur Dei gratia, liberum arbitrium putetur auferri*: sed si libertas propriè dicta in solo voluntario consistat, difficultas hæc quæ tot magni nominis Doctores attrivit, jocularis est & fictitia; nec ullus erit qui postquam prima Philosophiæ elementa salutaverit, facilè non concipiat voluntatem à gratia motam spontaneè operari. Imò an non ipsæ mulierculæ facilè percipiunt Beatos in cœlis Deum ex tota voluntatis propensione diligere, ita ut & necessariò diligant, & tamen non diligant inviti?

Lib. de Gr. Chr. c. 32.

Obj. 1°. Actus qui est in potestate nostra, verè liber est: sed actus quilibet eo ipso quo voluntarius est, est in potestate nostra. prob. min. 1°. ex S. Augustino: *Hoc est*, inquit, *in potestate nostra, quod cùm volumus facimus*. Et alibi: *Quòd si fieri non potest ut dum volumus, non velimus... voluntas igitur nostra, nec voluntas esset, nisi esset in nostra potestate. Porrò quia est in potestate, libera est nobis. Non enim est nobis liberum, quod in potestate non habemus, aut potest non esse quod habemus*; ergo ex S. Doctore actus omnis eo ipso quo est à voluntate, est in potestate nostra, & eo ipso quo est in potestate nostra *non potest non esse* liber.

Lib. de Retract. c. 22.

L. 3. de lib. arb. c. 3. t. 1. p. 613.

R. ad 1. neg. min. ad 2. dist. cum Thomistis illud est in voluntate nostra quod cùm volumus facimus, id est quod facere possumus, vel non facere, quodque cadit sub electionem & determinationem voluntatis, C. id est, quod sponte facimus licèt necessariò, N. Itaque locutus est S. Augustinus

juxta communem cogitandi & loquendi modum: porrò cùm dicitur nos facere aliquid *cùm volumus*, aut *si volumus*, quæ duo promiscuè usurpantur ab Augustino, subintelligi solet, juxta communem hominum sensum, nos etiam illud non facere *cùm nolumus*, aut *si non volumus*, ita ut penes nos sit velle aut nolle, facere aut non facere prout libet, ut alibi docet S. Augustinus. Hinc bene dicitur Deum posse annihilare mundum cùm volet, & si volet, sed malè prorsus diceretur Patrem posse generare Filium cùm vult, & si vult; quia, ut optimè notat S. Thomas 1. q. 21. art. 2. ad 2. *actus naturales non sunt*, nec esse dicuntur *in potestate naturalis agentis*, *cùm natura sit determinata ad unum*.

Lib. de Spir. & Lit. cap. 31.

*Obj. 2°. Patres docent hominem liberè operari, eo ipso quòd spontè agit & non coactè; ergo libertas ut sic consistit in sola immunitate à coactione.

Prob. ant. ex S. Augustino, qui eodem Lib. 3. de lib. arb. cap. 4. ait homines quorum peccata præscit Deus, justè puniri, quia Deus *neminem ad peccandum* cogit. Hinc apud Ecclesiæ Doctores, voluntarium seu spontaneum & liberum sunt omnino synonyma; unde S. Prosper; *Liberum arbitrium, est rei sibi placitæ spontaneus appetitus*. Et S. Damascenus Lib. 3. de fide, cap. 14. *Arbitrii libertas nihil aliud est quàm voluntas*: id est *animi motus cogente nullo*, ut loquitur Augustinus Lib. de duabus animabus cap. 1. ergo eo ipso quòd creatura non cogitur, sed *cogente nullo*, & *spontaneè* aliquid facit, eo, inquam, ipso, verè libera est.

Lib. contra Collat. aliàs ...

R. dist. ant. Docent Patres hominem operari liberè cùm non operatur coactè, id est, cùm non operatur necessariò, C. id est, cùm immunis est à coactione strictè sumpta, N. Coactionis nomen multipliciter sumitur, 1°. *strictè* pro vi illa interna & planè impossibili, quâ voluntas invita prorsus ac reluctans adigeretur ad volendum: hoc sensu coactum sumitur à Philosophis ac Theologis cùm

definitur, id quod est à principio extrinseco, renitente in contrarium passo; 2°. *minùs* pro determinatione necessaria ad unum, seu pro simplici necessitate libertati opposita; hoc sensu *coactionis* nomen à Patribus sumi consuevit, ut pridem animadvertunt Eckius, Bellarminus, aliique Catholici cum Calvinianis disputantes. Sic autem à S. Augustino sumptum esse non semel, ne ipse quidem Jansenius inficiari potest; cùm enim, v. g. dicit S. Doctor Lib. 1. Retract. c. 15. n. 3. primos parentes peccati reos teneri, quia *nullo cogente* peccaverunt; & *tentator suasit ut hoc fieret, non coegit*, idem est, teste Jansenio, ac si diceret reos fuisse primos parentes, quia peccaverunt sinè ulla prorsus necessitate; 3°. *latissimè* pro vi quadam morali, quæ nec strictè voluntatem cogit, cùm id sit impossibile, nec eam necessariò ad unum determinat, cùm adhuc ad aliud flectere se possit. Sic si nauticus excuset se quòd alicujus merces in mare projecerit, indubiè dicet se *coactum* fuisse mortis periculo; sic si quis avarus mendicorum turbæ mortem minitanti nisi pecuniam dederit, crumenam porrigat, dicetur *coactè* agere, tametsi actio ejus immunis sit tum à rigida illa coactione, tum à simplici necessitate physica, cùm voluerit pecuniam largiri, & ita voluerit ut contrarium velle posset.

Non minor est harumce vocum *sponte*, *volens*, ambiguitas: cùm enim spontaneum opponatur coacto, tot *spontanei* quot *coacti* species esse debent, unde spontaneum sumitur 1°, prout excludit internam violentiam, quæ voluntati nunquam inferri potest: 2°. prout excludit necessitatem physicam; 3°. prout excludit eam necessitatis speciem quæ moralis dicitur. Hæc distinctio usque adeò certa est, ut Jansenius ipse fateatur ex mente Augustini, *sponte* ac *volentem* eum agere qui nullâ necessitate ad agendum impellitur; eum verò dici posse *cogi, & agere non volentem*, qui timore tom-

L. 4. de statu. naturæ lapsæ, 2.

pulsus aliquid facit. Neque verò id cuipiam mirum videri debet, quia cùm barbaræ quibus nunc utimur voces *necessitari* & *necessitare*, in usu non essent, quod per eas exprimimus, per *coactionis* nomen exprimebatur: unde Patres qui aïebant hominem esse liberum quia non cogitur, quia sponte fertur in objectum, id unum volebant, hominem esse liberum, quia sine necessitate in objectum fertur. Quapropter non aliter de protoparente & Angelis loquebantur ut eorum libertatem exprimerent, ut patet ex citato S. Augustini textu, & aliis pluribus quos citat Dechamps de hæresi Jansen. Lib. 3. disp. 2. cap. 16.

Conclusio. IV. Indifferentia ad bonum & malum, seu potentia peccandi non pertinet ad essentiam libertatis; pertinet tamen ad statum puri hominis viatoris.

Prob. 1. pars ex S. Thoma in 2. dist. 25. q. 1. art. 1. ad 2. *Ad rationem liberi arbitrii non pertinet ut indeterminatè se habeat ad bonum vel malum..... & ideo ubi perfectissimum est liberum arbitrium, ibi in malum tendere non potest, quia imperfectum esse non potest. Sed hoc ad libertatem arbitrii pertinet, ut actionem aliquam facere vel non facere possit; & hoc Deo convenit, bona enim quæ facit, potest non facere, nec tamen malum facere potest*; quæ S. Doctoris ratiocinatio paucis sic reddi potest: In Deo circa *bona quæ* nobis *facit*, vera est libertas: atqui in Deo nulla est indifferentia ad malum, quia *malum facere non potest*; ergo.

Prob. 2. pars: 1°. Illud pertinet ad libertatem hominis viatoris, per quod ea libertas tum in Scripturis, tum in Conciliis & Patribus explicari solet: atqui libertas hominis ut nunc est, explicatur per potestatem extendendi manum ad bonum & malum. Unde S. Hieronymus Epist. 146. *Solus Deus est*, ait, *in quem peccatum non cadit, cetera cùm sint liberi arbitrii, in utramque partem suam possunt flectere voluntatem*; ergo.

2°. Si potentia peccandi non ſit pars libertatis noſtræ, neque etiam potentia non peccandi, ſeu abſtinendi à peccato, ejuſdem libertatis pars erit: atqui potentia abſtinendi à peccato eſt pars libertatis noſtræ, ut fateri debent qui contra nos ſentiunt, niſi libertatem conſtituere velint qui ſit ſinè potentia tum peccandi, tnm abſtinendi à peccato. Major prob. quia libertas circa unum è contradictoriis involvit libertatem circa alterum, ut ſalva ſit utrius optio, ſecundùm id S. Thomæ: *Si operari eſt in poteſtate noſtra, oportet etiam quod non operari ſit in poteſtate noſtra, & è converſo*; ergo ſi potentia abſtinendi à peccato ſit pars libertatis noſtræ, potentia peccandi debet eſſe pars ejuſdem libertatis.

Dices: Voluntas in qua reſidet libertas, non habet pro objecto niſi bonum; ergo circa peccatum verſari non poteſt, ergo peccandi potentia non eſt pars libertatis.

R. diſt. Voluntas habet pro objecto bonum ut abſtrahens ab honeſto, utili, & jucundo, C. bonum quod neceſſariò ſit honeſtum, N. Solutionis veritatem docet infelix & frequens experientia.

CAPUT SECUNDUM.

De principiis extrinſecis Actûs humani.

† ACtus omnis fit propter finem: finis omnis eſt bonus, aut ſpectatur ut talis; finis ſimpliciter ultimus eſt etiam ſummum bonum & beatitudo. Unde hìc differi poſſet de bono, de fine & de beatitudine, quæ ut ſuprà dictum eſt, tria ſunt externa actuum humanorum principia. Quia verò conſideratio boni prout à fine & beatitudine diſtinguitur, ad Philoſophos pertinet, non loquemur niſi de fine & beatitudine.

ARTICULUS PRIMUS.

De Fine.

FInis prout hìc sumitur, definitur à Theologis, *Id cujus gratiâ fit aliquid*; sive est *bonum per se, cujus obtinendi gratiâ assumitur medium*: 1°. est *bonum*, verum scilicet vel apparens, quia voluntas non potest amare, nisi id quod sibi bonum videtur: malum enim quà malum voluntatem non allicit, se avertit potiùs & fugat; 2°. est bonum *per se*, id est, per se & propter se conveniens; si enim spectaretur ut conveniens propter aliud, jam non esset finis, bene verò illud aliud ad cujus assecutionem conveniens foret; 3°. *cujus gratiâ fit aliquid*, seu *assumitur medium*; id est, illud omne quod ad finis assecutionem inservire posset judicatur.

Hinc patet 1°. finem esse primam omnium hominis operationum causam, quatenus est principium tum consultationis, quâ de mediis mediorumque delectu disquiritur, tum operationis quâ ejusmodi media actu adhibentur. Patet 2°. bonum est finem non reciprocari, quia licet finis omnis sit saltèm apparenter bonus, cùm alioqui non appeteretur, non omne tamen bonum est finis; sive quia multa sunt bona quorum gratiâ nihil fit, ut patet in scientia quam pauci habere student, sive quia medium omne licèt bonum, non est tamen finis.

Quæres 1°. quomodo dividatur finis.

R. 1°. Finis alius est *quis*, estque res illa & objectum quod per media consequi intendimus, unde dicitur finis *ut res*, vel finis *objectivus*. Alius est *cui*; estque suppositum cui quæritur res quæ est finis *qui*, Alius est *quo*; estque possessio finis objectivi, seu actio quâ finis objectivus possidetur: sic Deus est finis objectivus hominis; visio beatifica est finis *quo*, vel, ut alii dicunt, finis formalis, ac demum homo est finis *cui*.

2°. Finis alius eſt *operis*, eſtque res illa ad quam opus ex ſe ordinatur; ſic finis eleemoſynæ eſt ſublevatio pauperis: ailus eſt *operantis*, eſtque res illa in quem operans ordinat id quod facit; ſic finis dantis eleemoſynam eſt aliquando vanitas, aliquando aliud. Finis operis dicitur etiam *internus*, eſtque idem cum objecto; finis verò operantis dicitur *externus*.

3°. Finis alius eſt *ultimus*, quem ita intendit voluntas ut in eo ſiſtere velit; ſive in eo ſiſtere debeat, & tunc dicitur finis *ultimatus*, qualis eſt ſolus Deus; ſive in eo ſiſtere non debeat, ſed ulteriùs progredi, & tunc dicitur *ultimus reſpectivè*; talis eſt pecunia reſpectu avari. Alius eſt finis *intermedius*, & is eſt ad quem actio ita refertur, ut ipſe ad ulteriorem finem referatur.

Quæres 2°. quot ſint effectus finis.

R. multos numerari: præcipuos recenſemus. Primus eſt *volitio* ſeu *amor* finis, qui tamen per ſe non ſufficit, ut agens ſibi bonum aliquod actu proponat tanquam finem, unde inſuper requiritur *intentio*, quæ eſt actus mentis efficaciter tendere volentis in bonum per media conſentanea; qui proinde ſaltèm virtualiter continet propoſitum inquirendi & adhibendi media ſinè quibus finis obtineri non poteſt. Quapropter tertius finis effectus eſt *deliberatio* ſeu *conſilium* conſiſtens in actu quo mens inquirit media, eorumque cum fine proportionem ponderat. Sinè eo conſilio deſiderium finis, mera eſt velleïtas; hinc illud Eccli. c. 37. *Ante omnia opera verbum verax præcedat te, & ante omnem actum conſilium ſtabile.* Sed attende conſilium hoc non eſſe quærendum ab improbis; quia cùm judicet unuſquiſque prout affectus eſt, & peſſimè erga ultimum finem affecti ſint qui à Deo per criminum habitus diſcedunt, vix alia de theſauro ſuo proferre poſſunt quàm mala: hinc iterum illud Eccli. c. 8. *Cum fatuis conſilium non habeas; non enim poterunt diligere niſi quæ eis placent.* Quartus

finis effectus est *electio*, seu actus quo voluntas ex pluribus mediis unum aliis præfert in ordine ad finem intentum. Actus autem ille liber est, etiam cùm unicum præsto est medium quo ad finem perveniatur; quia electio taliis medii omitti potest: hinc peccat qui vitam aliter quàm perjurio servare non valens, pejerat, quia & finem & medium omittere potuit.

Quæres 3°. an voluntas possit ex duobus mediis eligere minus bonum.

R. affirmat. cum Scotistis: 1°. quia in tali casu neutrum medium proponitur ut necessarium; ergo voluntas potest relicto meliori minus bonum eligere, cùm sit etiam bonum, utile, & fini proportionatum, adeòque natum sit mentem movere; 2°. quia si supponantur duæ viæ è Lutetia Aureliam conducentes, quarum altera longa sit, difficilis & aspera; altera brevior & facilis, possum ut Conclusionis hujus veritatem ostendam, primam eligere posthabitâ faciliori: atqui tunc eligam medium quod meo etiam judicio minus bonum est; ergo.

At, inquies, ostensio libertatis meæ, erit motivum quo voluntas mea ad sic agendum determinabitur.

R. id quidem verum esse, sed nihil inde concludi potest, quia ostensio libertatis se tenet ex parte voluntatis, non ex parte medii, nec facit ut desinat repræsentari ut minus bonum.

Instabis: Non potest voluntas eligere medium minus bonum, nisi repudiet melius cognitum ut tale: atqui voluntas non potest repudiare.... voluntas enim non repudiat nisi malum, sicut non prosequitur nisi bonum: atqui medium melius ut tale, nec est nec judicatur esse malum; ergo.

R. dist. min. Voluntas non potest medium melius repudiare positivè, id est, per odium ac detestationem, esto: non potest repudiare negativè, id est, non amplecti, non sequi, N. Voluntas enim quibuslibet positis mediis remanet libera & indiffe-

rens; ergo potest omittere id omne quod sibi proponitur ut bonum privatum, quia nullum bonum privatum ex se voluntatem necessariò determinare potest. * Ita docet simul & profundè probat Angelus Scholæ hisce verbis: *Quia defectus cujuscumque boni habet rationem non boni, imdeo illud solum bonum quod est perfectum, & cui nihil deficit, est tale bonum quod voluntas non potest non velle, quod est beatitudo: alia autem qualibet particularia bona in quantùm deficiunt ab aliquo bono, possunt accipi ut non bona; & secundùm hanc considerationem possunt repudiari vel approbari à voluntate.*

* 1. 2. q. 10. art. 2.

Fatendum tamen est electionem, ut recta sit & honesta, prudenter fieri debere, ut verò prudenter fiat, necesse est ut medium quod eligitur sit efficacius & idoneum magis ad finis consecutionem; atque id præsertim verum est in moralibus. In his enim electio debet esse actus virtutis: electio autem medii minus idonei rejecto aptiori, non est virtutis actus; cùm virtus secundùm rectam rationem eligat, quod non facit qui medium minus idoneum præfert aptiori.

Electionem mediorum sequitur *usus*, seu ipsa mediorum applicatio; neque enim satis est si media speculativè eligas, nisi etiam iisdem uti velis & utaris de facto. Usum sequitur *fruitio*, quæ est quies in fine possesso. Hinc usus est circa media, & fruitio circa finem, juxta id Augustini Lib. 11. de Civ. Dei, cap. 25 *Eâ re dicimur frui, quæ nos, non ad aliud referenda, per seipsam delectat, uti verò eâ re quam propter aliud quærimus. Unde temporalibus magis utendum est quam fruendum, ut frui mereamur æternis.* Ceterum quies illa, quæ fruitionis nomine intelligitur, est quidem cessatio motûs quo tenditur in finem, sed non ideo est mera operationis cujuscumque privatio; est enim vitalis actus voluntatis quæ in possessione boni amati & obtenti suaviter *conquiescit*, ut docet Augustinus ibid. Lib. 10. cap. 10.

Dices: Potest vir justus prudenter frui & conquiescere in virtutum actibus: atqui tamen actus virtutum non sunt ultimus finis, sed media ad ipsum; ergo licitum est frui non solùm fine, sed etiam mediis.

R. Actus virtutum non esse pura media, sed media simul & fines, quibus licitum est frui. Ut intelligatur solutio quæ est magni momenti, quia, ut docet Augustinus, *non est alia vita hominis vitiosa atque culpabilis, quàm malè utens, & malè fruens*, sciendum est quòd juxta S. Augustinum, *frui est amore inhærere alicui rei propter seipsam; uti autem, quod in usum venerit ad id quod amas, obtinendum referre.*

Ubi suprà.

L. 2. de doct. chris. c. 3. & 4.

Secundùm hoc principium ea censentur puri medii rationem habere quæ per se nullatenus appetibilia sunt; ea verò non sunt pura media, sed etiam finis rationem habent, quæ licèt ad ulteriorem finem conducant, per sed tamen appeti merentur; & in hoc ordine sunt ea omnia quæ naturam rationalem perficiunt, & reddunt sui possessione verè meliorem. Hinc sequitur temporalia quæcumque, quantumvis sensibus aut imaginationi placeant, ut fama, honor, divitiæ, pura esse media quibus uti licitum sit, non frui, quia hæc in ordine ad Deum animam non perficiunt. At verò christianæ virtututis actus, licèt sint media ad ultimum finem, sunt etiam fines, quorum possessio cùm animam meliorem efficiat, propter se expeti meretur, ut docet Psaltes his verbis: Mandata Dei *desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum, &c.* Sed quia opus justitiæ in hac vita undique perfectum esse nequit, justus in eo non quiescit penitùs, sed *quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum*, ita fontem eum desiderat, quem qui semel degustavit, *non sitiet in æternum.* Fons ille, ipse est ultimus finis ac vera beatitudo, de qua nunc differendum.

Psal. 18.

†ARTICULUS SECUNDUS. †

De Beatitudine.

BEatitudo definitur à Boëtio, *Status omnium bonorum aggregatione perfectus*, qui ut talis, otaliter *satiat & quietat appetitum*, ut docet S. Thomas.

Beatitudo multipliciter dividitur: nam 1°. alia ſt *naturalis*, quæ naturæ nationali ſecundùm ſe umptæ convenit, & quam creatura ſolis naturæ iribus aſſequi poteſt; eſtque ſtatus honorum na-uralium aggregatione perfectus. Alia *ſupernatura-is*, quæ naturæ vires excedit, & ſolis gratiæ auxi-is comparari poteſt.

2°. Alia eſt *viæ*, quâ homo Deo conjungitur er amorem cujus capax eſt in præſenti vita; alia *atriæ*, quâ homo unâ, continuâ & ſempiternâ peratione bono increato conjungitur, per viſio-em ſcilicet eſſentiæ divinæ ut in ſe eſt, &c.

3°. Alia eſt *eſſentialis*, quæ verſatur circa pri-narium objectum beatificans, putà eſſentiam divi-iam; alia *accidentalis*, quæ occupatur circa objecta nferiora, v. g. humanitatem Chriſti.

4°. Alia eſt eſſentialiter tantùm perfecta, alia uæ omnibus numeris completa eſt. Priorem ha-ent animæ Beatorum ſtatim poſt mortem, cùm ihil eis purgandum reſtat: poſteriorem non ha-ebunt, niſi reſumptis poſt reſurrectionem corpo-ibus.

5°. Alia eſt *objectiva*, eſtque res illa cujus poſ-eſſione ſatiatur appetitus hominis, alia *formalis*, t hæc nihil aliud eſt quàm operatio, quâ cum mmo voluptatis ſenſu apprehenditur & poſſide-ır ſummum bonum, ſeu res illa quæ beatitudo bjectiva nuncupatur. De hac utraque ejuſque pro-rietatibus potior hîc nobis ſermo.

SECTIO PRIMA,

De Beatitudine objectiva.

USque adeo circa veram hominis beatitudinem divisi fuerunt inter se Gentiles, ut ducentas octoginta quatuor eâ de re opiniones numeret post Varronem S. Augustinus Lib. 19 de Civit. Dei. Eæ tamen opiniones ad tres classes reduci possunt, pro triplici bonorum genere quæ distingui solent, & quorum alia dicuntur *bona fortunæ*, ut divitiæ, honores, potestas, & quæ sub iis continentur; alia corporis, ut robur, pulchritudo, voluptates: alia demum *animæ*, ut virtutes & scientiæ. Si ergo semel probatum fuerit, nullum ex hisce bonis ad veram hominis felicitatem sufficere, jam radicitùs amputabuntur omnes antiquorum errores; quod ut magis ac magis & positivè fiat, disertè statuendum erit quodnam tandem sit illud objectum quo creatura rationalis plenè satiari potest. Sit.

CONCLUSIO. Objectum beatitudinis non est aliquid creati, sed solus Deus.

Prob. 1° Objectum veræ beatitudinis tale esse debet, ut appetitum hominis plenè & perfectè satiet; ubi enim non est plena hæc satietas, ibi esse non potest status bonorum omnium complexione perfectus, adeoque nec beatitudo: atqui solus Deus hominis appetitum plenè satiare potest. Tunc enim tantùm omnimodè satiatur hominis appetitus, quando nihil superest quod optare possit: atqui quandiu voluntas Deum non possidebit, tandiu supererit aliquid quod optet; semper enim exoptare poterit bonum summum & increatum, & ipsum dubio procul eò exoptabit magis, quò ardentiùs creato bono adhæserit, quia eò plus sentitur nihilum creaturæ, quò vividiùs dilecta est. Ità exemplo suo perinde ac verbis docuit Salomon, quia omnia bonorum genera diù & studiosè expertus, in has ab operis sui limine voces erumpit: *Vanitas vanitatem, & omnia*

omnia vanitas; unde Librum suum his concludit verbis; *Deum time, & mandata ejus observa, hoc est enim omnis homo. Ergo*, ait S. Bernardus Serm. 20. in Cant. *si hoc est omnis homo, absque hoc nihil omnis homo.*

Eccl. 12.

* Prob. 2°. Si beatitudo hominis in aliquo bono creato consistat, vel in bonis fortunæ, vel in bonis corporis, vel in bonis animæ, vel demùm in horumce omnium congerie: atqui nullum ex his dici potest.

1°. Quidem non consistit in bonis fortunæ: objectum enim beatitudinis veræ debet esse homine ipso superius, constans ac stabile, ejusque desiderii satiativum, alioqui nec verè perficit, nec solidè hominem beat: atqui eæ qualitates non conveniunt fortunæ bonis, quæ, ut loquitur S Bernardus, *possessa onerant, amata inquinant, amissa cruciant*; & quæ hominem magis possident quàm ab eo possideantur; unde Psaltes divites avaros appellat *viros divitiarum*, neque dicit divitias virorum: atque id senserunt veteres Philosophi, quorum aliqui ut Crates, omnia ideo bona sua dimisêre; ergo.

Epist. 103.

2°. Nec consistit in honoribus, in voluptatibus corporis, &c. 1°. quia hæc omnia non animam perficiunt, sed corpus; cùm tamen vera felicitas hominis, eidem convenire debeat secundùm partem ejus nobilissimam, animam nempe, non secundùm corpus; hæc enim brutorum potiùs quàm naturæ intellectualis propria est; 2°. quia bona hæc sunt *vapor ad modicum parens, & transiens quasi umbra.* Hinc tot Reges, Regumque amici, ut Aman, Sejanus, aliique innumeri, qui quo magis in altum sublati fuerant, eò lapsu graviore corruerunt. Unde Psaltes: *Vidi impium superexaltatum & elevatum sicut cedros Libani; & transivi, & ecce non erat; quæsivi eum, & non est inventus locus ejus*; & Sapiens Eccli. 10. v. 12. *Rex hodie est, & cras morietur.*

Jacob. 4. Sap. 5.

Psalm. 36.

Confirm. In his non consistit vera hominis felicitas quibus potest quis abundare simul & miserrimus esse: atqui potest quis bonis, honoribus & deliciis

abundare, simul & miserrimus esse, quia simul potest nullam in anima pacem sentire, mortis metu cruciari, torqueri insatiabili fame ampliora quàm quæ habet bona assequendi, &c. ergo.

3°. Non consistit vera felicitas in bonis animæ: 1°. quia nè ipsæ quidem christianæ virtutes hominem reddunt immunem à morbis, doloribus, egestate, tentationibus, aliisque miseriis: atqui tot miseriarum sensus cum plena felicitate non compatitur. Certè enim tam crudeliter animam pungunt hujus vitæ calamitates, ut Apostolos ipsos qui pro Christo libentissimè patiebantur *tæderet, vivere*; 2°. vera felicitas excludit timorem ac tremorem: atqui homo magnis etiam animæ bonis locupletatus, semper timere debet nè ab iis excidat, & ipsis in perpetuum spolietur, quod aliis pluribus & fortè Salomoni ipsi contigit.

II. Cor. 1.

4°. Demùm nec consistit beatitudo in horumce omnium bonorum congerie, quia hæc etiam conjuncta nec hominem ab omnibus miseriis eximere, nec appetitum satiare possunt. Ergo ait Augustinus Lib. 4. Conf. c. 12. *Quid vobis adhuc & adhuc ambulare vias difficiles & laboriosas? Non est requies ubi quæritis eam: Quærite quod quæritis; sed ibi non est ubi quæritis. Beatam vitam quæritis in regione mortis, non est illic. Quomodo enim beata vita, ubi nec vita?*

† Obj. 1°. Facultas finita per finiti boni possessionem satiari potest: atqui voluntas humana, facultas est finita; ergo creati boni possessione satiari potest. Et verò beatitudo formalis etiamsi in visione aut amore Dei consistere supponatur, est aliquid creati & finiti: atqui tamen formalis beatitudo appetitum nostrum quietat; ergo.

R. Dist. min. Facultas finita tum intrinsecè, tum extrinsecè, satiari potest per adoptionem boni finiti. C. facultas intrinsecè finita, infinita verò extrinsecè & objectivè, N. Porrò voluntas hominis, etsi finita intrinsecè & quoad substantiam, est tamen infinita

ratione objecti circa quod occupari potest : 1°. quia nunquam tot appetit, quin plura in infinitum appetére possit, unde non nisi infinito homo quietari potest ; 2°. quia illud præcipuè bonum desiderat, quod bona cetera exclusis quibuscumque malis complectitur, cùm ad illud ipsâ sui constitutione ordinata sit. Unde illud Augustini, cujus veritati unusquisque sibi conscius esse potest : *Fecisti nos ad te* Domine, *& irrequietum est cor nostrum donec requiescat in te.* *L. 1. Conf. cap. 1.*

Ad aliud objectionis membrum, dico operationem in qua consistit formalis beatitudo, non satiare appetitum præcisè prout ipsa est aliquid creati, & animi operatio, sed quatenus secum involvit bonum increatum ; & quia conjungit id quod in homine præcipuum est, cum bono infinito quod est Deus.

Inst. 1°. Facultas intrinsecè finita non potest ad sui satietatem exigere idem objectum quod requireret facultas intrinsecè infinita : atqui facultas finita idem exigeret objectum, si solo infinito satiaretur, ergo.

R. dist. Non potest exigere idem objectum & eodem modo, C. idem diverso modo, N. Appetitus infinitus non solùm exigeret objectum infinitum, sed etiam exigeret illud attingere totaliter, adæquatè & infinito modo, nec aliter quàm sic attingendo satiaretur. Appetitus verò finitus, etsi exigat objectum infinitum, quia in finito quocumque nihil apprehendit unde innata sibi fames satiari queat, non tamen exigit eidem uniri nisi modo finito, quia unionem infinitam utpote impossibilem velle non potest.

Inst. 2°. Si voluntas exigat objectum infinitum, & illud non nisi finito modo attingat, supererit etiam aliquid quod voluntas appetere possit, nempe idem objectum perfectiori modo attingibile ; ergo non satiabitur voluntas nisi objectum hoc modo illo perfectiori attingat.

R. ad. 1. neg. ant. Ut enim creatura rationalis omnimodè satietur, sufficit ut Deum cognoscat &

amet quantùm cognoscere & amare debet: atqui creatura tametsi Deum modo infinito non attingat, eum tamen attingit quantùm debet, & hoc sensu quantùm potest: ergo nihil habet amplius quod debeat, adeoque & quod possit exoptare.

Inst. 3°. Actiones specificantur ab objectis: ergo actio quæ Deum attingit vel nulla est, vel est infinita.

R. dist. Actio specificatur ab objecto quantùm ad aliquid, putà quia actio eò est dignior & nobilior, quò objectum dignius & nobilius attingit, C. actio specificatur ab objecto quantùm ad omnia, ità ut actio sit infinita, sancta, minus honesta, prout circa objectum infinitum, sanctum, minus honestum versatur, N. Et certè ex vulgari axiomate. *Quidquid recipitur, ad modum recipientis recipitur*; ergo si agens finitum sit, limitatum, &c. actio ejus, etsi circa objectum infinitum versetur, finita erit & limitata.

Obj. 2°. Illud non est beatitudo hominis objectiva quod ab homine possideri non potest: atqui Deus ab homine possideri nequit.

R. neg. min. Nam possidere Deum nihil est aliud quàm ipsi per cognitionem & amorem abhærere; sic enim facultates sua possident objecta: atqui creatura rationalis potest Deo adhærere.... imò magis ei utpote mentibus nostris præsentiori adhærere potest, quàm cuilibet alteri objecto; ergo.

Inst. 1°. Inter facultatem quæ possidet & objectum quod possidetur, aliqua debet esse proportio: atqui Deum inter & facultatem creatam nulla est proportio.

R. distin. min. Nulla est proportio ratione finiti & infiniti, C. nulla est proportio ratione beatitudinis, N. Deus à creaturâ infinito distat intervallo, unde sub hoc respectu nulla est utriusque convenientia seu proportio, sed non ideò negandum est creaturam habere proportionem habitudinis cum Deo; hæc enim proportio necessariò inter ea repetitur, quorum unum est intelligendi & amandi capax, alterum verò intelligibile & amabile: atqui creatura

rationalis, ut talis, capax est intelligendi & amandi, Deus verò est summè intelligibilis, hominemque illuminat ad cognitionem suî, & accendit ad amorem; ergo.

Inst. 2°. Proportio habitudinis fundatur in proportione entitatis: atqui Deum inter & creaturam nulla est proportio entitatis; ergo nec habitudinis.

R. Neg. min. Est enim inter Deum & hominem proportio entitatis, non solùm quia ambo sunt substantiæ; hæc enim proportio nimis est remota, ut sufficiat ad fundandum proportionem habitudinis; sed quia ambo sunt substantiæ, quarum alia est intelligens, alia intelligibilis, ut jam dictum est; alia capax amandi, alia dignissima quæ ametur, & amari volens; ergo.

SECTIO SECUNDA.

De Beatitudine formali.

HIc præcipuè quæritur in quo consistat formalis beatitudo patriæ; & de hoc triplex est præcipuè opinio.

Prima eorum est qui censent animam beatificari formaliter per actionem Dei increatam ipsi unitam. Pro hâc sententiâ citatur Hugo Victorinus.

Secunda eorum est qui beatitudinem reposuerunt in illapsu quodam speciali Dei in essentiam animæ, ex quo anima substantialiter sanctificatur, & quasi in Deum transformatur, eo fermè modo quo ferrum candens in ignem. Ita sentire perhibetur Henricus Gandavensis.

Tertia cæterorum est Theologorum qui beatitudinem formalem reponunt in operatione animæ. Verùm & hi quoque inter se dividuntur. Thomistæ enim operationem hanc putant esse visionem Dei intuitivam; Scotistæ verò eam in solo amoris actu constituunt; alii in utroque actu, alii in gaudio quod indè resultat. Ut de his mentem nostram aperiamus, sit

*Conclusio I. Beatitudo non consistit in actione Dei increata.

Prob. Beatitudo formalis est vitalis possessio summi boni quâ homo intrinsecè beatus efficitur: atqui vitalis Dei possessio est essentialiter modificatio hominis; talis autem modificatio nec est, nec esse potest actio increata, ut ex terminis ipsis evidens est; ergo.

Confirm. Non magis actio increata Dei potest hominem formaliter beatum efficere, quàm Christi justitia possit eundem hominem formaliter justum reddere: atqui dici non potest hominem per Christi justitiam reddi formaliter justum; quia quod intrinsecè justificat, intrinsecùs inhærere debet; porrò Christi justitia, sicut & increata Dei operatio animæ nostræ intrinsecùs inhærere non possunt; ergo

Obj. Beatitudo est summum hominis bonum: sed actio creata, ut pote finita, summum hominis bonum esse non potest; ergo.

R. Neg. min. Actio enim creata, eo ipso quo Deum possidet, quantùm possideri debet, vocari potest summum hominis bonum, quia est adeptio & fruitio summi boni.

Concl. II. Beatitudo non consistit in speciali illapsu Dei in essentiam animæ vel potentias ejus.

Prob. Illapsus ille, vel consistit in intimâ Dei mentibus creatis præsentiâ, vel in aliquâ Dei circa easdem mentes operatione: atqui neutrum dici potest. Non 1. nam Deus est creaturis omnibus bonis & malis intimè præsens per immensitatem suam: neque tamen creaturæ omnes sunt beatæ. Non 2. hæc enim operatio vel bearet mentes nostras per seipsam, & hoc dici non potest, quia alioqui beatitudo hominis consisteret in actione Dei increata, quod ex dictis falsum est, vel easdem bearet per effectum in ipsis productum: atqui nullus affectus in hominis animâ productus eam beare formaliter potest, si supponatur, ut supponitur ab Henrico, distingui ab amore & cognitione: amore enim &

cognitione seclusis, nullus est Dei in anima effectus, qui vitalis sit, nulla autem est formaliter beatitudo sine actu vitali; ergo.

Obj. Vera beatitudo tria exigit, 1° ut facultates animæ Deum per operationes suas possideant; 2°. ut ipsa animæ substantia Deo impleatur; 3° ut beatitudo, quatenus forma omnium præstantissima, subjectum habeat perfectissimum, atqui hæc duo posteriora fieri non possunt, nisi per illapsum divinitatis in ipsam animæ substantiam; ergo.

R. Neg. min. nam 1°. anima satis impletur ipsâ Dei substantiâ cùm ei perfectè per amorem inhæret, eumque possidet inseparabiliter; 2°. beatitudo formalis, utpotè in operatione consistens, illud duntaxat pro subjecto exigit, quod operationis subjectum esse potest: atqui ipsa animæ substantia operationis subjectum esse nequit; ergo beatitudo in ipsa animæ substantia residere, &, ut aiunt, *subjectari* non potest.

† CONCLUSIO. III. Beatitudo formalis in visione, amore & gaudio consistit. †

Not. Visio *intuitiva* est cognitio terminata ad Deum ut in se est, & facie ad faciem; unde visio *intuitiva* differt ab *abstractiva*, quâ objectum absens per ideam tantùm repræsentatur. Amor *fruitivus* ille est quo summo & incommutabili bono tanquam præsenti ac possesso adhæremus. Gaudium denique *beatificum* est intimus ac suavissimus creatæ mentis sensus, quo mens adeò sibi conscia est se bene esse, ut nihil ultrà expetat. His præmissis,

Prob. Conclusio. In eo consistit beatitudo formalis, quod ideam ejus primariò & essentialiter ingreditur: atqui prædicti tres actus ideam beatitudinis primariò & essentialiter ingrediuntur. Beatitudo enim concipi nequit, quin concipiatur summi boni possessio ità plena ut mens nihil ultrà expetat: atqui talis summi boni possessio concipi non potest sine visione, amore & gaudio. Nam 1°. eatenus mens possidet summum bonum, possessione scilicet

vitali, quatenus ei intimè conjungitur & adhæret: atqui ut mens intimè & vitaliter conjungatur & adhæreat Deo, requiritur tum visio quæ intellectum summo vero intimè conjungit, tum amor qui efficit ut voluntas summo bono plenè adhæreat; ergo primò requiruntur cognitio & amor, præsertim cùm visio sola voluntatem non satiet, nec solus amor intellectum satiare possit, nec beatus dici possit vel is qui non amat id quod videt, vel is qui non videt id quod amat; 2°. requiritur etiam gaudium, & quidem essentialiter. Gaudium enim, ex dictis, est suavissimus ille sensus quo posito mens ità contenta est ut nihil ampliùs expetat: atqui sensus ille necessariò ingreditur essentiam beatitudinis formalis, cùm eo secluso intelligatur aliquid deesse, cujus absentia beatitudinem tollit; ergo.

* Confir. 1°. Vel gaudium ingreditur primariò & essentialiter notionem beatitudinis, vel dicendum est cum adversariis, gaudium esse solùm proprietatem quæ necessariò fluit à beatitudine jam essentialiter per ipsam Dei possessionem completâ: atqui gaudium pro sola beatitudinis formalis proprietate haberi non potest: nam præcisâ per intellectum proprietate, adhuc intelligitur remanere essentia rei: atqui præciso per intellectum gaudio & positâ quâvis Dei possessione non intelligitur beatitudo formalis adæquata: sic quantumvis avarus pecuniæ tenaciter inhærens, supponatur divitiis affluere, non erit hâc suâ possessione beatus beatitudine naturali, nisi in ea suaviter conquiescat & lætetur; ergo à pari, qui Deum possidet, non redderetur ex hac possessione beatus beatitudine supernaturali nisi in ea suaviter conquiesceret.

† Confirm. 2°. Formalis miseria non consistit solùm in mali possessione, si ità loqui fas est, imò nec in dolore, sed insuper requiritur mœstitia ex mali perpessione orta: unde Martyres qui *superabundabant gaudio in omni tribulatione*, non erant verè miseri; ergo à contrario formaliter beati non sunt qui de bono possesso non gaudent.

Obj. 1°. cum Scotistis : Beatitudo non potest reponi, nisi in actione possessiva: atqui visio non est actio Dei possessiva ; ergo.

R. 1°. neg. maj. Neque enim necessum est ut id omne quod ad essentiam beatitudinis concurrit, sit actio : affectio enim quâ mens summo bono possesso ac præsente suavissimo delectationis sensu perfunditur pro passiva haberi potest, & de facto ut talis habetur à multis cùm Philosophis tum Theologis, & tamen eâ seclusâ non intelligitur beatitudo ; ergo modificationes tum activæ, tum etiam passivæ ad beatitudinis essentiam concurrere possunt.

R. 2°. dist. min. Visio non est possessiva Dei quatenus amandi, Deus enim sub hoc respectu non nisi à voluntate possideri potest, C. non est possessiva Dei ut intelligibilis, N. Porrò mirum non est si intellectus & voluntas ex æquo occupentur circa Deum; cùm possessio ejus sistere debeat motum omnis facultatis vitalis, ac proinde intellectûs & voluntatis.

Inst. 1°. Actio Dei possessiva debet esse quædam fruitio : atqui visio Dei non est fruitio, cùm frui sit solius voluntatis.

R. Dist. min. Visio Dei non est fruitio strictè sumpta, C. latè sumpta, N. Fruitio strictè sumpta est actus voluntatis in objecto amato sibi suaviter complacentis, & hæc visioni competere non potest. Fruitio latiùs sumpta, est unio facultatis cujuslibet cum objecto suo sibi præsente per actionem ei propriam, quo sensu dicitur oculus objecto jucundo frui, cùm ei objicitur aliquid quod mille varios trahit colores. Hoc fruitionis genus intellectui competit, cùm aliquo etiam modo sensibus competat.

Inst. 2°. Nulla facultas Deo frui potest, nisi ipsum attingat ut summum bonum : atqui intellectus non potest Deum attingere ut summum bonum. Bonitas enim ut bonitas, solius est voluntatis objectum.

R. ad 1. dist. maj. Nisi ipsum attingat ut summum bonum hominis, C. ut summum bonum vo-

luntatis, N. Homo duplici pollet facultate, voluntate scilicet & intellectu, voluntas non attingit Deum ut bonum intellectûs: nec intellectus eundem attigit ut bonum voluntatis, sed utraque eum attingit ut summun hominis bonum, una quidem cognoscendo, altera verò amando; ergo posito quòd vel intellectus, vel voluntas eum non attingeret, homo careret aliquo eorum quæ ad veram & adæquatam beatitudinem requiruntur.

R. ad 2. dist. Bonum ut bonum & objectum solius voluntatis, prout est consequendum, C. prout est cognoscendum, N.

Obj. 2°. cum Thomistis: Scripturæ beatitudinem in visione evidenter reponunt. Psalm. 16. *Satiabor cùm apparuerit gloria tua.* Joan. 14. *Si quis diligit me.... manifestabo ei meipsum, &c.* ergo.

R. Fateri ipsummet Gonetum nihil ex Patribus aut Scripturis colligi posse quo metaphysica hæc controversia dirimi possit: 1°. quia alibi loquuntur non de visione, sed de amore solùm & gaudio, quæ tamen, juxta Thomistas, non sunt essentia beatitudinis; 2°. quia nullibi definiunt in visione sola sitam esse beatitudinis essentiam; imò nec definiunt an id quo hominem beari declarant, sit essentia beatitudinis, vel mera ejus proprietas.

Inst. 1°. Ea solùm actio constituit essentiam beatitudinis, quæ est quid primum in re: atqui visio seu cognitio est quid primum in beatitudine: est enim prior tum amore, tum gaudio, quæ ab ipsa profluunt; ergo.

R. dist. min. Visio est quid primum in beatitudine, ut pars essentiæ, C. ut tota essentia, N. Visio non aliter est quid primum in beatitudine, quàm animalitas in homine: atqui animalitas non est ità quid primum in homine, ut tota sit hominis essentia; ergo nec visio tota est beatitudinis essentia, licèt sit quid primum in eâ. Ratio ulterior est, quòd cùm essentia ex variis partibus physicis aut metaphysicis composita sit, una ex illis debet ce-

teris prior esse aliquo proprietatis genere: sic genus prius est differentia per quam contrahitur, & tamen genus non est tota rei essentia.

Inst. 2°. Illud est quid primum in re tanquam essentia tota, unde fluunt cetera quæ ad rem pertinent: atqui ex visione Dei fluunt omnia quæ ad beatitudinem pertinent, amor scilicet & gaudium; ergo.

R. Dist. maj. Amor & gaudium fluunt ex visione, id est, eam præsupponunt, eo ferè modo quo differentia supponit genus quod contrahit & determinat, C. id est, dimanant à visione, ut proprietates ab essentia, N. Prius quidem est cognoscere quàm amare, sed non ideo amor est proprietas ab intellectu dimanans, quidquid enim fluit ab intellectu est cognitio, sicut quidquid fluit à voluntate est amor, &c.

Obj. 3°. contra tertiam conclusionis partem quæ est de gaudio. In eo non consistit beatitudinis essentia, quod est solùm proprietas ejus: atqui gaudium est solùm proprietas beatitudinis. Illud enim non est nisi proprietas, quod supponit rem essentialiter completam: atqui gaudium supponit beatitudinem essentialiter completam. Tunc enim ponitur tota beatitudo, cùm ponitur possessio Dei adæquata: atqui positis visione & amore, ponitur possessio Dei adæquata, & quæ beat omnes animæ potentias; ergo.

R. ad 1. & 2. neg. min. Possessio enim boni est quasi materia beatitudinis, voluptas verò quæ ex illa possessione percipitur, est quasi ejus forma: atqui res quæ ex materia & forma constare debet, non est essentialiter completa per positionem solius materiæ: sic v. g. quantumvis avarus ingentes auri argentique acervos possideat, non intelligetur beatus esse nisi intelligatur degustare voluptatem pecuniæ suæ possidendæ; ergo beatitudo nunquam intelligetur omnimodè perfecta, nisi possessioni boni addatur ille suavitatis ac lætitiæ sensus, sinè quo nemo verè felix esse intelligitur, & qui consequenter ipsam beatitudinis essentiam ingreditur.

Ad 3. neg. maj. Non enim ad beatitudinem sufficit sola possessio in operatione intellectûs & voluntatis consistens, sed requiritur sensus quo mens statûs sui dulcedine perfusa nihil ultrà expetat. Is verò sensus est gaudium ipsum.

Obj. iterum: Si beatitudinis essentia reponatur in gaudio, vel in gaudio *directo*, quo Beati gaudent quòd Deus infinitas habeat perfectiones; vel in gaudio *reflexo*, seu concupiscentiæ, quo gaudent de bonis propriis, & quòd Deum adeò perfectum possideant: atqui neutrum dici potest. Non 1. nam tale gaudium ab ipso Dei amore non distinguitur: non 2. nam beatitudo Deum pro objecto habere debet: sed gaudium reflexum non habet pro objecto Deum ipsum; ergo.

R. Beatitudinem consistere tum in gaudio directo, posito quòd gaudium illud idem sit cum amore Dei, quod tamen non admittitur ab omnibus; tum in gaudio reflexo, quia mens non solùm beata est quia Deus est summè bonus, sed quia Deus est summum ejusdem animæ bonum; ergo mens gaudere potest, non solùm de Deo, sed etiam de sua Dei possessione.

Quæres an aliqua sit præsentis vitæ beatitudo, & in quo consistat.

R. 1°. Perfecta & completa beatitudo vitæ præsenti non competit; quia, ut ait Job, *Militia est vita hominis super terram*; & hæc militia tam acris est tamque perpetua, ut vix libeat respirare. Non est nobis pax insidiis diaboli, qui continuò *circuit quærens quem devoret*; non à lege peccati quæ est in membris nostris, non à tentationibus, quæ quò dulciores, & intimas magis, eò crudeliores insidias struunt, non à conscientia quæ pungit, & remordet; non à metu judicii qui angit, non à morbis, afflictionibus, calumniis, &c. atqui in militia quæ nihil pacis habet, stare nequit vera felicitas; ergo dicant Christiani cum Apostolo: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?*

Job. 7

1. Pet. 5.

Rom. 7.

R. 2°. In hocce statu agnosci debet aliqua beatitudo inchoata & imperfecta : 1°. quia Scriptura quæ neminem fallit, quosdam jam à præsenti tempore beatos esse prædicat. Psalm. 111. *Beatus vir qui timet Dominum.* Psalm. 118. *Beati immaculati in via.* Matth. 5. *Beati pauperes spiritu, Beati mites, &c.* 2°. Quia beatitudo consistit in summi boni possessione : atqui homo, licèt imperfectè, summum bonum possidere potest, juxta id Christi : *Si quis diligit me... Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* Et I. Joan. 4. *Qui manet in charitate, in Deo manet.* Hinc Apostolus gaudium sanctum & juge Fidelibus præcipit his verbis : *Gaudete in Domino semper, iterum dico gaudete.*

Joan. 14

Philip. 4

R. 3°. Vitæ hujus beatitudo in sinceræ charitatis actibus, & sanctâ quæ iisdem inhæret lætitia consistit.

Prob. Beatitudo consistit in actu quo perfectiùs & delectabiliùs possidetur summum bonum : atqui actus ille, est actus charitatis : 1°. quidem per huncce actum Deus perfectiori possidetur modo, quàm per alium quemlibet : quia nulla virtus Deum tam nobiliter attingit quàm charitas ; 2°. per eundem charitatis actum possidetur Deus modo delectabiliori, quia per charitatem possidetur cum majori pace & gaudio. *Fructus* enim *Spiritûs* qui per charitatem cordibus nostris dominatur, *est gaudium & pax.* Unde Aug. in Psalm. 76. *Charitas sine gaudio esse non potest* ; ergo.

Gal. 5

SETIO TERTIA.

De affectionibus Beatitudinis.

QUanquam, si propriè loqui velimus, beatitudo ad solas mentes pertinet, quia tamen Deus in miserationibus dives, statuit ut corpus quod laborum particeps fuit, suas etiam in præmio partes habeat ; idcirco dicemus 1°. de beatitudine corporis ; 2°. de beatitudine animæ, 3°. de iis quæ utrique conveniunt.

PUNCTUM PRIMUM.

De Beatitudine Corporis.

AD corporis beatitudinem duo sunt necessaria, 1°. resurrectio ejus : 2°. immunitas ab incommodis quibus nunc gravatur, & quæ certas dotes exigit. Quæ ut exponantur, sit

CONCLUSIO. Corpora mortuorum aliquando resurgent. Est contra Sadducæos, eosque omnes qui cùm felicem in altero seculo vitam sperare non ausint, saltem id sibi persuadere conantur, nec ullam esse infelicem quam timere debeant.

Prob. 1°. ex Script. Job. cap. 19. *Scio quòd Redemptor meus vivit, & in novissimo die de terra surrecturus sum; & rursùm circumdabor pelle meâ, &c.* Matth. 22. Christus expressè Sadducæos confutat his verbis : *De resurrectione mortuorum non legistis quod dictum est à Deo dicente vobis : Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob? Non est Deus mortuorum, sed viventium.* Quæ verba non animæ tantùm immortalitatem probant, (quam præcipuè impugnabant Sadducæi) sed & resurrectionem corporum : tum quia animæ à corporibus perpetuò avulsæ non nisi dimidiatam felicitatem obtinerent, essentque in statu quasi violento ; tum quia perquàm justum est, ut quod particeps fuit laboris, sit etiam præmii particeps, ut statim dicemus.

Idem ex professo docet Apostolus I. Corinth. c. 15. *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in novissima tuba: canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti.*

Prob. 2°. ex fidei nostræ Symbolis quæ resurrectionem corporum expressè profitentur. Symbolum Apostolicum, quod meritò censetur Apostolorum fœtus. *Credo*, inquit, *carnis resurrectionem.* Constantinopolitanum, *Expecto resurrectionem mortuorum*; concinit celebre Symbolum sub Athanasii nomine vulgatum, his verbis : *Ad cujus adventum omnes homines resurgere habent, &c.*

* Prob. 3°. rationibus quibus in ejusdem veritatis * confirmationem usi sunt SS. PP. eorum enim autoritatem adducere superfluum esset, cùm omnes egregiæ huic Tertulliani sententiæ subscripserint, *Fiducia Christianorum, resurrectio mortuorum.* Si mortuorum resurrectio futura non sit, vel quia Deus non potest vel saltem quia non vult suscitare mortuos, atqui neutrum dici potest. Non primum. Qui enim *ex nihilo molitus est cuncta*, indubiè *poterit carnem in nihilum perductam exprimere de nihilo.* Non secundum: 1°. quia resurrectio nulli creaturæ nocet: non animæ quæ si corpori corruptibili uniri potuit, multò magis poterit eidem uniri cùm induerit incorruptionem; non ipsi corpori, cui è contra multùm accidit lucri quòd immortalitate donetur; 2°. quia resurrectio carnis nullatenus est indigna Deo; imò valde congruit ejus bonitati, sapientiæ, & justitiæ; tum quia æquum est ut pars hominis quæ ejusdem merito vel demerito cooperata est, ejusdem pœnis aut præmiis consocietur; tum quia intolerandum videtur quòd caro carne Christi saginata, Sacramentis delibuta, vas & templum Dei, Christi membrum, martyrii honores animæ promerita, &c. non aliâ donetur sorte quàm canes & jumenta.

Lib. de resurrect. carn.

Tertull ibid.

† Obj. 1°. multa veteris Testamenti loca quibuscum conciliari nequit fides resurrectionis. Sic Eccle. 3. *Unus interitus est hominis & jumentorum, & æqua utriusque conditio: sicut moritur homo, sic & illa moriuntur, &c.* Psalm. 1. *Non resurgent impii in judicio.* Daniel c. 12. *Multi de his qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt*, ergo salutem resurrectio universalis futura non est. †

R. ad 1. Vel loquitur hîc Salomon in persona impiorum, & secundùm cœcæ carnalisque rationis judicium; ut sensent Interpretes multi, quo sensu dicit Apostolus I. Corint. 15. *Manducemus & bibamus, cras enim moriemur.* Vel si in propria persona loquitur, significat tantùm hominem in miseriis, potissimùm verò in morte, quæ miseriarum cumulus

est, convenire cum belluis; non autem contendit æquam ex omni parte esse tum belluæ tum hominis conditionem.

Ad 2, Resurgent & justi, & impii, verùm impii in *judicio* & *concilio justorum* non resurgent, sed atterentur & causâ cadent.

Ad 3. Vox, *multi*, sumitur hìc pro omnibus, ut cùm Rom. 5. v. 19. dicit Apostolus multos per Adæ inobedientiam peccatores constitutos fuisse. Fortè autem dixit Daniel *multos*, & non omnes, ut significaret immensam multitudinem resurgentium, quæ comprehensura sit omnes homines quotquot unquam fuerunt aut futuri sunt: omnes enim aliquando pauciores sunt quàm multi, ut quatuor vel quinque sunt in Schola & scribant, *omnes* dicentur scribere, sed non *multi*.

* * Obj. 2°. Resurrectio carnis noceret animæ Sanctorum, quandoquidem anima corpori unita, minùs haberet perfectionis, & plus impedimentorum, quàm ab eo separata; ergo cùm Deus Sanctis suis benè velit, probabile non est quòd eorum corpora è tumulo suscitaturus sit.

R. Neg. ant. & probat. Ut enim animadvertit S. Thomas, *Ceteris paribus perfectio est status animæ in corpore, quàm extra corpus*; quia anima in corpore est pars compositi ad cujus complementum à Deo ordinata est. Cùm ergo unaquæque res eatenus divinam perfectionem magis imitetur, quo pleniùs possidet quidquid exigit naturæ suæ conditio, sequitur quòd anima hominis corpori suo unita plus habeat perfectionis, quàm si ab eodem separata sit. Adde quòd corpus post resurrectionem animam aggravaturum non sit, quia nec morbis, nec corruptioni obnoxium erit.

† † Quæres 1°. utrùm anima resumptura sit idem numero corpus quod habuit in terris.

Negant Sociniani qui nos cum corporibus à nostris specie diversis resurrecturos docent, sicque carnis resurrectionem negant; sed contrarium est de *fide*, &c.

Prob. 1°. ex adducto textu Libri Job. *Rursùm circumdabor pelle meâ & in carne mea videbo Deum meum, quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius.* Sed si anima idem numero corpus non resumeret, homo non acciperet *rursùm* pellem suam, sed novam, non videret iisdem oculis, sed aliis; ergo.

Prob. 2°. ex Apost. I. Cor. 15 *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem:* atqui si corpora resurgentium non eadem essent quæ fuerunt in terris, corruptibile *hoc* non indueret incorruptionem, sed *aliud.*

Prob. 3°. quia in Symbolo profitemur *carnis resurrectionem*: unde Eutychius qui corpora nostra instar aëris & venti futura esse contendebat, à S. Gregorio tunc Diacono convictus, *pellem manus suæ ægrotus tenebat dicens: Confiteor quia omnes in hac carne resurgemus*, ut ipse refert S. Gregorius Magnus L. 14. Moral. c. 32. atque id demum definiit Concilium Lateranese sub Innocentio III. Can. 1. cujus hæc sunt verba: *Omnes mortales cum suis propriis corporibus resurgent quæ nunc gestant.*

Prob. 4°. ratione. Resurrectio est *ejus quod cecidit iterata surrectio*: atqui ad hanc surrectionem requiritur ut corpus quod per mortem cecidit, idem numero resurgat; alioqui non esset secunda ejusdem corporis surrectio, sed assumptio novi; ergo.

Obj. Apost. I. Corint. 15. v. 37. *Quod seminas, non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum.* & v. 44. *Seminatur corpus animale; surget corpus spiritale*; ergo corpus quod resumetur ab anima; non est idem corpus quod habuit in terris.

R. neg. conseq. nam Apostolus non utitur comparatione grani in herbam renascentis, ut ostendat diversitatem substantiæ, sed tantùm ut ostendat diversitatem conditionis & qualitatis, prout requirebat quæstio hìc proposita, *Quali corpore venient?* Unde sensus est, quòd quemadmodum seminatur nudum granum, nascitur verò granum herbâ &

aristis ornatum atque vestitum, ità corpus nostrum seminatur seu sepelitur mortale, sed resurget gloriâ vestitum & immortalitate.

* * Quæres 2°. an omnia humani corporis membra resurrectura sint.

R. Electi cum membris omnibus resurgent.

Prob. tum quia Philipp. 3. *Christus reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum* seu simile *corpori claritatis suæ*. Et I. Corint. 15. *Qualis cœlestis, tales & cœlestes*: atqui Christus integer surrexit absque ullo defectu; ergo integri resurgent electi. Tum quia resurrectio est opus à Deo particulariter operante procedens; ergo in ea nullus esse potest defectus, vel ex parte virtutis quæ infinita est, vel ex parte materiæ quæ Creatoris voci docilis obtemperat. Membra porrò quorum nullus erit usus, saltem inservient ad hominis perfectionem, quod sufficit ut resurgant.

Quod spectat ad reprobos, etsi probabilis sit sententia S.Bonaventuræ existimantis deformitates quæ sunt per diminutionem, ab iis esse auferendas, remansuras verò illas quæ sunt ex indebita membrorum compositione, non minùs tamen probabilis est sententia S. Thomæ, juxta quem reprobi non resurgent cum iis deformitatibus quæ non sequuntur naturaliter ex communibus corporis humani principiis. Atque id suadetur 1°. quia ex Apocal. 1. Christum Judicem *videbit omnis oculus*; ergo enim oculi reproborum qui cœci fuerint, & quibus proinde restituetur visus; 2°. quia hoc ipsum quòd membra omnia reprobis restituantur, ad majorem & extensiorem pœnam eis cedet, nedum pro beneficio haberi possit: plus enim patientur cum duobus brachiis, quàm si solum haberent quocum nati sunt; ergo nulla est ratio cur negetur reprobos sine hujusmodi defectibus resurrecturos esse. At si istis careant, non sic carebunt iis qui humano corpori naturales sunt, ut gravitas, passibilitas, tarditas, &c.

Quæres 3°. quibus ætate, staturâ & sexu resurgent homines.

R. ad 1. cum Augustino, Lib. 22. de Civit. Dei cap. 14. homines resurrecturos esse in ea staturæ magnitudine, in eo robore; & in ea corporis totius compositione, quæ convenit ætati hominis perfectissimæ, qualis esse solet trigenta trium aut quinque annorum: unde penè certum est, etsi ab Ecclesia non definitum, saltem electos in ætate juvenili resurrecturos esse.

Prob. quia sicut Deus humanam naturam absque defectu instituit, ità & eam reparabit sine defectu, atqui ut natura humana reparetur, sine defectu debet in eâ reparari ætate quæ juvenilis vocatur: deficit enim natura, sive in pueris qui necdum ultimam suam perfectionem consecuti sunt, sive in senibus qui ab ea recessêre; ergo.

An idem de reprobis sentiendum sit, non æquè certum est: affirmant Scholastici, quia, inquiunt, resurrectio est opus Dei reparantis naturam.

R. ad 2. non omnes resurrecturos esse staturæ ejusdem: natura enim per resurrectionem reparabitur, non solùm quoad perfectionem speciei, sed etiam quoad perfectionem individui; hæc autem in uno postulat unam quantitatem, & aliam in alio; ergo unusquisque resurget in ea quantitate, quam habuit in termini augmento, vel quam aliquando habiturus erat, nisi præcisa esset vita ejus. Hoc tamen intelligendum est secluso naturæ defectu & errore: unde gigantes non resument corpora immoderatæ magnitudinis, neque nani, aut pygmæi (quos inter fabulas multi referunt cum Aulo Gellio,) corpora immoderatæ parvitatis.

Noct. Attic. l. 9. c. 4.

R. ad 3. unumquemque in eo resurrecturum sexu in quo conditus est; idque disertè supposuit Christus, cùm interrogatus à Sadducæis, cujus post mortem futura esset uxor quæ septem habuit viros, respondit, non quidem ibi nullas fore feminas aut viros, sed quòd ibi *non nubent, neque nubentur*: atqui hæc responsio manifestè supponit feminas in sexu suo resurrecturas esse, licèt non ad eum usum ut nubant; ergo.

Marc. 12. 25.

Confirm. 1°. Ad veram resurrectionem requiritur ut idem numero corpus resurgat, seclusis imperfectionibus: atqui non resurgeret idem numero corpus, si feminæ non in proprio, sed in virili resurgerent, ut somniasse dicuntur Armeni. Aliunde *sexus femineus non est vitium*; *sed natura*: porrò *natura servabitur.* Ità Augustinus Lib. 22. de Civit. Dei, c. 17. ergo.

Confirm. 2°. In eo sexu fieri debet resurrectio, qui meriti majoris occasio extitit: atqui sexus sæpe fuit majoris meriti occasio, putà in his mulieribus quæ non obstante sexûs fragilitate pro fide & pudicitiâ certantes, mortem dupliciter gloriosam oppetierunt; ergo.

At, inquies, sexuum diversitas oculis objecta, non decet statum in quo summa vigebit puritas; ergo.

R. Neg. ant. Si enim primi parentes nudi erant in statu innocentiæ & non erubescebant, quia aberat à felici illo statu libido incentiva mali; quantò magis aberit à statu gloriæ sensatio omnis quæ pudori nocere possit?

† Quæres 4°. an transitus ad immortalitatem futurus sit mediante morte, seu an qui vivent in terris ipsâ judicii die, priùs morituri sint quàm judicandi; uno verbo, an omnes omnino sint morituri.

R. cum S. Thoma, Lect. 8. in cap. 15. Epist. I. ad Cor. *Licèt hæc littera, scilicet, non omnes morientur, &c. non sit contra fidem, tamen Ecclesia magis acceptat primam, scilicet quòd omnes moriemur, sive resurgemus.*

Prob. 1°. ex Script. Psalm. 88. *Quis est homo qui vivet & non videbit mortem?* II. Reg. 14. *Omnes morimur.* Heb. 9. *Statutum est hominibus semel mori, &c.* atqui verba tam generalia non alio quàm generali sensu intelligenda sunt, nisi quid obstet, ut nihil obstat in præsenti.

Prob. 2°. Quia probabile non est ullos unquam fore homines qui melioris sint conditionis quàm ipsa fuerit Virgo Deipara; atqui hæc mortua est; ergo.

Prob. 3°. In adventu summi Judicis, tot vel plures erunt mali quàm boni; atqui vix credi potest malos fore liberos à maledictione propter peccatum illatâ, morte nimirum; ergo.

* Objiciuntur quædam: 1°. *Henoch translatus est* *. *ne videret mortem.* Heb. 11. Idem de Elia certum est, ergo non omnes morientur.

2°. Num. 16. Dathan & Abiron dicuntur *vivi* in infernum descendisse: ergo mortui non sunt. Dicitur etiam Apocal. 16. de Antichristo & ejus Pseudopropheta, quòd *vivi missi sunt in stagnum ignis.*

3°. Ubi legimus in Epistola. I. ad Corinthios, *Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur*; codices græci, syri & arabes habent, *Non omnes quidem dormiemus, omnes tamen immutabimur.* Hæc autem lectio lectioni Vulgatæ præferri debet: quia extra morem Apostolici sermonis esse videtur, ut S. Paulus de reprobis agens utatur verbo primæ personæ, quale istud est, *Non omnes immutabimur*; quare indubiè dixisset, *Omnes quidem resurgent, sed non omnes immutabuntur.*

Cap. 15. v. 51.

4°. Cùm idem Apostolus I. Thessal. 4. dixisset, *Mortui qui in Christo sunt resurgent primi*, adjecit: *Deinde nos qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis*; quibus verbis significat futurum ut in Judicis adventu, mortui qui in Christo dormierunt, statim resurgant; deinde verò justi qui tunc vivent, (& in quorum personâ loquitur Apostolus cùm ait, *Nos qui vivimus*) iis qui jam à mortuis surrexerint consociari, unà cum ipsis in regnum Christi transferantur.

5°. Idem adstruunt hæc Symboli verba: *Venturus est judicare vivos & mortuos*: si *vivos*; ergo non omnes mortui erunt.

R. Hæc momenta, tametsi opinionem nostræ oppositam, & apud Græcos Patres satis receptam, probabilem faciant; unde fatemur eam nec erroris nec temeritatis incusari posse; hæc, inquam, momenta non sunt omni exceptione majora.

Ad 1. Translatus est Henoch nè videret mortem eo tempore quo alii eam videre solent, nempe post certam annorum seriem, non autem ut eam penitùs evaderet. Hinc constans est Fidelium omnium opinio, quòd Henoch & Elias *crudelitatis Antichristi sævitiam in sua adhuc mortali carne passuri sunt*, ut docet S. Greg. Lib. 14. Moral. cap. 12. idque patet ex cap. 11. Apocal.

Ad 2. Dathan & Abiron vivi descenderunt in abyssum; sed vivi non pervenerunt ad gehennam; quia terrâ premente suffocati sunt. Sic Apocal. 19. Antichristus ejusque Propheta dicuntur vivi descendisse in stagnum ignis, tametsi certò constet Antichristum esse moriturum, quandoquidem *Dominus Jesus* eum *interficiet spiritu oris sui.*

II. Thess. c. 2.

Ad 3. R. 1°. neg. ant. Etsi enim codices quidam græci habent, *Non omnes dormiemus*, alii tamen multi habent, *Omnes quidem dormiemus*, quæ lectio cum lectione vulgata coïncidit. Imò ut monet S. Hieronymus, Ep. 152. ad Minerium, lectio quæ nobis objicitur, non erat olim in omnibus græcis codicibus, imò nec in plurimis, sed in *nonnullis*.

Nec nocet quod contra vulgatam nostram lectionem objicitur. Quia non rarò S. Paulus de re bonis perinde ac malis communi disserens, in prima persona loquitur, ut Rom. 14. *Omnes stabimus ante tribunal Christi.* Et II. Corint. 5. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi*; ergo lectio vulgata optimè retineri potest, præsertim cùm Tridentina Synodus velit standum esse Vulgatæ.

R. 2°. neg. conseq. Neque enim objecta lectio habet, *Non omnes moriemur*, sed, *Non omnes dormiemus*: atqui dormire, in hac Scripturæ phrasi, non est mori simpliciter, sed mortis somno teneri, quasi quâdam quiete quæ mortem consequatur, & diù perduret. Quapropter qui reperientur viventes in adventu Domini, morientur quidem, sed quia statim reviviscent, somnum mortis non capient; ergo negare potuit Apostolus eos dormituros esse;

licèt negare non potuerit eosdem esse morituros, cùm ipse generaliter pronuntiet statutum esse *hominibus mori.*

Ad 4. dicendum eos etiam qui vivi reperientur, quique ab Apostolo dicuntur rapiendi *obviam Christo*, morituros esse vel in ipso raptu, vel ante raptum per ignem conflagrationis, qui, ut docet S. Thomas in Suppl. q. 74. bonos purgatione indigentes probabit & purgabit; vivos verò quoscumque reperiet, extinguet, ut gustatâ morte, alii in vitam, alii in judicium resurgant.

Ad. 5. 1°. Per *mortuos* quos judicabit Christus, intelligi possunt, ii qui jam mortui sunt; per *vivos* verò ii qui nunc vivunt, & in posterum vivent; 2°. per *mortuos* intelligi possunt ii qui ante diem judicii mortui fuerint; per *vivos* verò, non eos quidem qui vivent ipso judicii tempore, quandoquidem nulli tunc erunt qui vivant, sed qui adhuc vivent *quando judicii* jam nunc futuri *signa apparere incipient*, ut ait hîc B. Thomas.

† Quæres 5°. quot futuræ sint corporum beatorum dotes. †

R. Dos corporis est dispositio quædam seu qualitas supernaturalis ab anima beata in corpus gloriosum dimanans, quæ illud eidem animæ perfectè subjectum facit. Quatuor autem hujusmodi dotes Sanctorum corporibus inexistent, nempe impassibilitas, subtilitas, agilitas, & claritas, juxta hos versus:

Clari, subtiles, agiles, impassibilesque,
Omnes quadruplici pollebunt dote Beati.

Quas quidem dotes ex hoc S. Pauli loco depromunt Theologi: *Seminatur corpus in corruptione, surget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate, surget in gloria. Seminatur in infirmitate, surget in virtute. Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale.* I. Cor. 15.

1°. Quidem corpus Beatorum erit incorruptibile, adeòque & impassibile, secundùm id Apocal. 21. *Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eo-*

rum; & mors ultrà non erit, neque clamor, neque dolor erit ultrà.

Absit tamen ut Beati ab iis passionibus immunes sint, quæ subjectum delectant. Hinc oculi reficientur visione sacræ Christi humanitatis, &c. Aures demulcebuntur sono laudis perpetuæ quam *dicent Deo nostro omnes servi ejus*, Tob. 13.

2°. Corpora Beatorum fulgentia erunt claritate; juxta id Matth. 13. *Justi fulgebunt sicut sol in conspectu Dei.* Quibus consonat id Apostoli I. Cor. 15. *Christus reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ.*

De hac claritate, quæ est qualitas supernaturalis quâ corpus Beatorum reddetur luminosum ac simile crystallo, hæc docent Theologi: 1°. erit inæqualis; quia orietur à redundantia gloriæ animarum, quæ, ut infrà dicam, inæqualis erit; 2°. claritas hæc naturaliter videri poterit etiam ab oculo non glorioso: quia lux & fulgor naturaliter habent quòd visum moveant.

3°. Summa erit horumce corporum agilitas, adeò ut ad animæ nutum ab uno loco ad alium imperceptibili tempore transire possint sine labore, lassitudine, & molestiâ. Hanc dotem exprimunt hæc Sapientiæ verba, cap. 3. *Fulgebunt Justi, & tanquam scintillæ in arundineto discurrent.* Hac dote Christus apparuit Discipulis post resurrectionem, eâdemque in cœlos conscendit. Specimen aliquod fuit Daniel. ult. & 8. Actor. ubi Habacuc & Philippus alium in locum subitò translati fuêre.

4°. Demùm mira erit gloriosi corporis subtilitas, sive hæc consistat in mutua corporum penetratione; sive, ut D. Thomæ placet, ea sita sit in dote quæ corpus perfectè subjiciat animæ, sine necessitate somni, cibi, potûs, &c.

Circa corpora reproborum docet S. Thomas; 1°. hæc cum suis deformitatibus resurrectura non esse, quia resurrectio est opus Dei, qui sicut ab initio humanam naturam creavit integram, sic & integram

integram reparabit; 2°. hæc incorruptibilia fore eo incorruptibilitatis genere quod mortem eorum impediat, & hoc est fidei: nam *in diebus illis quærent homines mortem, & non invenient eam*; 3°. eadem fore passibilia, quod etiam de fide est; nam *ibi erit fletus & stridor dentium*: Luc. 13. 4°. reprobi nullâ claritate gaudebunt, cùm per æternitatem totam mansuri sint in *terrâ miseriæ & tenebrarum*, *ubi umbra mortis & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat*; 5°. nec certè agiles erunt, cùm *ligatis manibus ac pedibus* projiciendi sint *in tenebras exteriores*. Matth. 22.

Apoc. 9. v. 6.

Job. 10.

PUNCTUM SECUNDUM.

De Beatitudine animæ.

Circa hoc punctum duo hîc inquirenda: 1°. an Sancti Deum diligant necessariò; 2°. an, & unde sint impeccabiles. Sit cum Thomistis.

Conclusio I. Beati tam necessariò diligunt Deum, ut ab ejus amore cessare non possint.

Prob. I. Corinth. 13. *Charitas nunquam excidit*, adeòque Beati Deum jugiter & perpetuò amant: Atqui voluntas Beatorum ab hòcce actu cessare non potest. Voluntas enim quæ rectæ rationis dictamen sequitur, non potest cessare ab actu, nisi intellectus in eo deprehendat aliquam mali rationem, aut in ejus cessatione speciem majoris boni: Atqui voluntas Beatorum rectæ rationis dictamen necessariò sequitur; aliunde verò fieri non potest ut ratio Beatis proponat motiva quibus ab amore Dei ut malo aut minùs bono avertantur. Ergo.

Confirm. Clara Dei visio non compatitur judicium erroneum: Atqui erroneum foret judicium quo mens judicaret sibi meliùs esse cessare ab amore Dei. Ergo.

Obj. Caritas viæ & caritas patriæ sunt ejusdem speciei, & intentionis; imò caritas viæ est aliquando intentior caritate patriæ, ut patet exemplo

amoris quo B. Virgo in terris adhuc constituta; Deum prosequebatur: atqui tamen amor viæ non est necessarius quoad exercitium: ergo nec amor patriæ.

R. 1°. Argumento hoc probari amorem patriæ nequidem necessarium esse quoad specificationem, cùm amor viæ quoad specificationem necessarius non sit: atqui ne ipsi quidem Scotistæ contendunt amorem patriæ ità Beatis liberum esse, ut Deum possint odisse si velint.

R. 2°. dist. maj. Sunt ejusdem speciei, sed non eodem nituntur principio, C. secùs, N. Amor enim patriæ *regulatur* per lumen gloriæ & visionem beatificam, quæ Deum ut summum bonum necessariò proponunt, adeòque ut necessariò diligendum: at verò amor viæ hisce principiis non nititur, ut per se evidens est.

Inst. Amor viæ fundatur in cognitione per fidem habitâ: sed cognitio habita per fidem, tam necessariò repræsentat Deum ut summè diligendum, quàm cognitio beatifica. Ergo vel amor viæ erit necessarius, vel si sit liber, ut est de facto, liber erit amor patriæ.

R. neg. min. Visio enim beatifica duo habet: 1°. quòd semper repræsentet id quod repræsentandum est: 2°. quòd abjici non possit. Primum competit fidei, quia nihil proponit nisi veri: at secundum non competit eidem, tum quia fides potest penitùs excidere, ut cùm quis fit infidelis; tum quia oculi mentis ab ea averti possunt, ut de facto avertuntur ab iis qui *dilexerunt magis tenebras quàm lucem*, Joan. 3. 15.

CONCLUSIO II. Beati sunt impeccabiles, & quidem ab intrinseco.

Prob. 1. pars: 1°. ex S. Fulgentio Lib. de fide ad Petrum cap. 23. *Firmissimè tene*, inquit, *non jam posse quemlibet SS. Angelorum in deterius commutari, quia sic acceperunt æternam beatitudinem quâ Deo stabiliter perfruuntur, ut eâ carere non possint*: Atqui

nt Deum, in ipſo nihil vident niſi veri.
dvertantia, quia qui neceſſariò attendunt ad
ujus amore inebriantur, neceſſariò atten-
id omne quod à peccato avertere poteſt;
m neceſſariò attendunt ad id quod à pec-
terrere poteſt, per incogitantiam peccare
unt: Atqui Beati neceſſariò attendunt ad
qui ſolus & totus omnes animæ eorum
occupat. Ergo.

s: Angeli peccare poſſunt, juxta id Job. 4.
is ſuis reperit pravitatem. Et verò Daniel.
untur pugnæ ac diſcordiæ inter Angelos
gnis præſidentes, excitatæ; ergo.

1. neg. min. ad 2. dico 1°. hæc verba non
s Job, ſed amici ejus Eliphaz, qui ut pro-
ocentes nunquam à Deo affligi, quod fal-
multa parùm accurata congerit: unde cap.
conqueritur Deus, quòd non ſit locutus
ut Job. Dico 2°. hæc verba intelligi de
iatoribus, quorum alii Deo firmiter ad-
lii verò in juſtitia *ſtabiles* non fuerunt, &
quibus Deus reperit pravitatem.

dam à Deo petunt pugnantia, ut de iisdem Dominum consulunt. Hæc autem possunt sine peccato fieri, sicut sine peccato fit ut duorum Regnorum contra sese invicem dimicantium Sacerdotes, unusquisque pro Principe suo victoriam exorent.

Prob. 2. pars, quia beatitudo necessariò includit amorem beatificum: atqui peccatum cum amore beatifico compati non potest. Nam per peccatum si mortale sit, homo *avertitur* à Deo tanquam à fine ultimo; si verò veniale, saltèm *divertitur*, ut aiunt Theologi: atqui hæc aversio, aut diversio à Deo cum amore beatifico, nec compatitur, nec compati potest ex natura rei. Nam per amorem beatificum, utpotè continuum, homo convertitur continuò in Deum tanquam ultimum finem: atqui ab intrinseco repugnat ut qui in aliquid continuò & necessariò fertur, ab eodem averti aut tantillùm subduci possit. Ergo.

† PUNCTUM TERTIUM.

De iis quæ conveniunt Beatitudini tum animæ, tum corporis.

DUo hîc investiganda; 1°. an beatitudo semel obtenta, possit amitti; 2°. an sit in omnibus æqualis.

Circa primum erravit Origenes, docendo beatitudinem alterius vitæ non fore perpetuam, sed ei successuram esse damnationem, cui vicissim succedat beatitudo; ità ut Beati damnentur, & damnati evocentur ad gloriam. Sit contra errorem hunc.

CONCLUSIO I. Sanctorum beatitudo æterna erit, nullique vicissitudini obnoxia. Est de fide.

Prob. 1°. ex Script. Sap. 5. *Justi in perpetuum vivent.* Matth. 25. *Ibunt hi in supplicium æternum, Justi autem in vitam æternam.* Joan 22. *Gaudium vestrum nemo tollet à vobis.* I. Petri 2. Beatitudo vocatur hæreditas *incorruptibilis, incontaminata, & immarcessibilis*: Atqui ii omnes textus, si naturaliter,

& in obvio sensu intelligantur, ut intelligi debent, quia nihil obstat, beatitudinis æternitatem exprimunt. Ergo.

* Prob. 2°. ex PP. S. Cyprianus in exhortat. Martyr. *Mors*, inquit, Martyribus *infertur*, *sed immortalitas sequitur... vita temporalis extinguitur, sed æterna reparatur.* Ergo Sanctorum beatitudo æterna est & immortalis. S. Augustinus, ut ceteros omittam: *Tunc*, inquit, *plena erit, certa, secura; sempiterna felicitas.* Et hoc est quod profitemur his Symboli verbis, *Vitam æternam.*

Lib. 20. de Civ. c. ult.

† Prob. 3°. ratione. Beatitudo talis esse debet ut omne Beati desiderium expleat; & ab eo omne mali genus excludat: Atqui hoc præstare non potest, nisi sit inamissibilis. Si enim amitti possit, non minor erit Beatorum anxietas, quàm eorum qui in terris positi gestant thesaurum quo spoliari possunt; immò major, quia Beati cùm meliùs norint conditionis suæ pretium, magis angentur ejusdem amittendi metu: Atqui sollicitudo hæc & anxietas cum verâ beatitudine compati non possunt. Ergo.

CONCLUSIO II. Beatitudo Sanctorum est inæqualis. Est de fide contra Jovinianum, qui ut æqualia peccata, sic & æqualia merita, & parem consequenter mercedem faciebat.

Prob. 1°. Joan 14. *In domo Patris mei mansiones multæ sunt.* I. Cor. 3. v. 8. *Unusquisque propriam mercedem accipiet secundùm laborem suum.* Ibid. c. 15. 41. *Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum.... sic & resurrectio mortuorum.* II. Cor. 9. *Qui parcè seminat, parcè & metet.* Sed ubi variæ sunt mansiones, ibi merces labori respondet; ubi major est & minor claritatis, ibi beatitudo est inæqualis.

Prob. 2°. ex Patribus. S. Polycarpus Judicem supplicia intentantem alloquens, *Merita mea*, aiebat, *doloris æstimatione pensabo. Quantò graviora pertulero, tantò præmia majora percipiam.* S. Hieronymus ea de re expressè scripsit contra Jovinianum.

Obj. Operarii de quibus loquitur Christus Matth. 20. non eodem modo laboraverant, sed alii aliis ociùs: Atqui tamen omnes eodem modo remunerati sunt; omnes enim acceperunt eundem denarium. Ergo.

R. 1°. neg. major. Etsi enim dispar fuerit laboris diuturnitas, supponi potest eos qui seriùs operi manum admoverunt, tanto cum fervore & diligentiâ laborasse, ut ceteros adæquaverint: certè primi Fideles qui horâ solùm undecimâ in vineâ Domini laboraverunt, statim ut è gentilitatis tenebris emerserunt, intra modicum tempus tales in pietate progressus fecêre, ut sanctiora Synagogæ tempora penè statim adæquaverint, & sic *in brevi multa* expleverint *tempora*; ergo non minùs quàm alii laboraverunt, nec minori sunt mercede donandi.

R. 2°. dist. min. Omnes eodem modo remunerati sunt, quoad substantiam rei per denarium significatæ, C. quoad gradum & perfectionem, N. Omnes quidem vitam habebunt æternam, at non omnes eumdem in ea gradum consequentur, sed alia erit claritas solis, alia lunæ, &c. Neque tamen alius alii invidebit, quia, ut bellè notat Augustinus, *Tam nollet esse unusquisque quod non accepit, quàm nec in corpore vult oculus esse qui est digitus.* Beati nempe sunt vasa alia aliis capaciora, sed usque adeò plena ut superfluant, nec amplius quàm quod habent valeant continere. Ceterùm parabolæ non ità pressè urgeri debent, alioqui enim sequeretur in cœlis esse murmur & mutuam offensionem.

Lib. 22. de civ. c. 30.

* Quæres quid sit aureola Beatorum.

R. Præmium essentiale quo donantur Beati vocatur *aurea*, sive *corona aurea*: tum quia Beati regnant in cœlo, suæ autem sunt Regibus coronæ; tum quia regnum cœleste certaminibus & victoriis obtinetur. Ab aurea dicta est *aureola*, id est, parva corona, & hæc definiri potest, gaudium accidentale à Beatis de singulari quâdam victoriâ percep-

tum, & in corpus speciali fulgore redundans. Dico, *ex singulari quâdam victoriâ*; non enim quodlibet opus sanctum meretur aureolam, sed solùm insignis victoria de hoste. Hæc verò triplex est, ut & triplex est hostis, mundus scilicet, caro, & diabolus. Vincunt mundum Martyres contemptu mortis quo malo nullum gravius à mundo inferri potest. Vincunt carnem Virgines cùm ejus illecebris resistunt, & de hoste domestico ac petulanti, gloriosè triumphant. Vincunt diabolum Doctores, aliique verbi ministri & interpretes, cùm eum è cordibus hominum quibus potenter dominatur, ejiciunt atque deturbant.

Ex his aureolis potior judicari solet aureola martyrii, *quia pugna Martyrum secundùm se est fortior, & vehementiùs affligens*; aureola verò secundùm se debetur victoribus.

---

† CAPUT TERTIUM. †

De Proprietatibus Actuum humanorum.

PER proprietates actuum humanorum intelligimus cum Valentia, tum quædam eorum attributa, ut sunt malitia & bonitas; tum ea quæ bonitatem & malitiam sequuntur, ut meritum & culpa. De culpa alibi dicemus; cetera hìc discutienda veniunt.

ARTICULUS PRIMUS.

De Bonitate & Malitia morali Actuum humanorum.

DIcemus 1°. quid sit bonitas & malitia moralis in genere; 2°. an omni & cuilibet actui conveniat; 3°. unde repetenda sit.

SECTIO PRIMA.

In quo consistat Malitia & Bonitas actûs humani.

IN actu humano duplex *esse* considerari potest; scilicet esse *physicum* seu *naturale*, & esse *moris* seu *morale*. Esse physicum est ipsa entitas actionis nudè & simpliciter spectata, quatenus est aut esse potest extra nihil; esse verò morale, seu moralitas actûs, est ejusdem habitudo ad certas regulas, quibus si conformis sit, aut deformis, bonus dicitur aut malus in ordine morum. Sit

* CONCLUSIO I. Moralitas actûs non consistit in solo libero.

Prob. tum quia actus concipitur liber, antequam concipiatur moralis; tum quia concipitur liber, prout deliberatè proficiscitur à voluntate; moralis verò prout elicitur consentaneè au dissentaneè ad rectam rationem.

Omne tamen liberum est morale, sicut omne morale est liberum, quia quidquid liberè producitur etiam in naturalibus aut artefactis, non solùm juxta artis aut naturæ regulas, sed etiam juxta rationis leges produci debet, secundùm id Apostoli, *Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite*, de quo infra. Utinam verò artifices tantùm insudarent, ut juxta rationis quàm ut secundùm artis regulas operarentur.

I. Cor. 10. 13.

Obj. In eo sita est moralitas quo posito ponitur, & quo sublato tollitur: atqui positâ libertate ponitur moralitas, v. g. actus imputatur in malum, qui eâdem sublatâ libertate desinit imputari. Ergo.

R. dist. maj. Quo posito tanquam essentiâ rei ponitur moralitas, C. quo posito tanquam prærequisito, N. Itaque ad morale prærequiritur liberum, unde sublato libero tollitur morale; sicut sublato voluntario tollitur liberum, quia ad liberum prærequiritur voluntarium: non magis tamen morale in solo libero consistit, quàm liberum in voluntario

solo; quia sicut voluntarium & liberum diversis conceptibus objectivis concipiuntur, sic liberum & morale diversis repræsentantur ideis.

† CONCLUSIO II. Regula ex cujus commensuratione desumitur moralitas, est recta ratio. Ità vulgò Theologi.

Prob. ex S. Augustino, Lib. de utilitate credendi c. 12. ubi sic: *Rectum factum nullò modo esse potest, quod non à rectâ ratione proficiscitur.*

Porrò recta ratio duplex est: una *increata*, quæ in mente divinâ existit, & lex æterna dici solet; altera *creata*, quæ est lumen à Deo creaturæ rationali impressum, seu ipsa legis æternæ cognitio; indicans quid faciendum sit, aut fugiendum, aut quid simpliciter bonum sit. Ut enim bene notat Sylvius hîc q. 19. art. 4. actus, ut bonus sit, non necessariò conformis esse debet alicui legi præcipienti, (alioquin facere ea quæ sunt consilii non esset bonum) sed necesse est & sufficit ut sit conformis rationi vel præcipienti ut fiat, vel judicanti posse bene fieri, simulque præscribenti quomodò fieri debeat. Utraque hæc ratio actuum nostrorum regulà est, ità tamen ut ratio creata, per se regula non sit, sed prout substat legi æternæ. Unde S. Thomas 1. 2. q. 71. art. 6. *Regula voluntatis humanæ est duplex: una propinqua & homogenea, scilicet ipsa ratio humana; alia verò est prima regula, scilicet lex æterna, quæ est quasi ratio Dei.*

* Obj. 1°. Motus concupiscentiæ indeliberati, non sunt mali, nec imputantur: Atqui tamen repugnant supremæ rationi. Ergo disconvenientia cum supremâ ratione non est malitiæ regula adeòque nec bonitatis.

R. dist. maj. Non sunt mali formaliter, C. non sunt mali, vel potiùs inordinati materialiter & objectivè, N. Ut intelligatur solutio, notandum est quòd duplex distinguatur moralitas: una *objectiva*, quæ se tenet ex parte actûs secundum se solùm considerati; altera *formalis*, quæ non tam dicit

ordinem ad objectum ipsum, quàm ad agentem ut benè vel malè *moratum*. Recta ratio utriusque hujus moralitatis regula est, unde quod ei repugnat, eâ parte quâ repugnat, habet aliquid mali: sed quia repugnantia hæc aliquando involuntaria est, ut in iis qui vel non quod volunt faciunt, vel invincibili laborant ignorantiâ, ideò non semper imputatur ad culpam, sed aliquando ad meritum, ob bonam fidem agentis qui rectam rationem sibi sequi videtur, dum etiam ab ea deficit.

Obj. 2°. ex S. August. Enchir. c. 101. *Aliquando bonâ voluntate homo vult aliquid quod Deus non vult..... ut si bonus filius patrem velit vivere, quem Deus bonâ voluntate vult mori.* Ergo saltèm aliquando ratio Dei & ratio hominis non sunt regulæ bonitatis actionis, cùm ambæ nonnunquam à se invicem dissentiant.

R. neg. conseq. & disting. probat. Nonnunquam ratio Dei, & ratio humana dissentiunt in objecto materiali, seu in re volitâ, C. in objecto formali, seu in modo volendi, N. Itaque dissentiunt quadantenus Dei & hominis voluntates, cùm Deus vult ut moriatur pater, quem filius ejus vivere desiderat: sed reipsâ plus inter se congruunt quàm primâ fronte videatur: 1°. quia vult Deus ut filius patris sui mortem avertat quantùm potest: is ergo cùm optat ut pater non moriatur, divinæ voluntati consentit; 2°. quia filius non optat vitam patris nisi conditionatè, & absolutè cupit ut fiat voluntas Dei. Ergo & ex hac etiam parte voluntas hominis cum Dei voluntate congruit.

† SECTIO SECUNDA.

An dentur Actus indifferentes.

NOt. 1°. Actus indifferens is esse dicitur qui nec bonus est nec malus moraliter.

Not. 2°. Actus humanus de quo solo hîc agitur, utpotè qui solus deliberatus sit, dupliciter consi-

derari potest, *in specie* scilicet, & *in individuo*. Actus humanus in specie, est actus spectatus in genere, & comparatè ad objectum duntaxat, abstrahendo à fine & ceteris circumstantiis; v. g. Deum precari, furari, deambulare, quorum primum etiam ratione objecti spectatum, bonum est, secundum verò malum, tertium denique indifferens, ita ut possit bonum esse vel malum. Actus verò spectatus in individuo, est actus prout à parte rei ponitur, & comparatè ad objectum, finem, & omnes circumstantias.

Certum est dari actus indifferentes in specie, qui spectati seorsim à fine quo fiunt, nihil boni continent aut mali moralis; cùm eorum objectum non pertineat ad mores. Hinc illud S. Hieronymi, Epist. 89. *Bonum est continentia, malum est luxuria, inter utrumque indifferens ambulare.* Sed graviter controvertitur, an dentur an dari possint actus indifferentes in individuo. Affirmant Alensis, S. Bonaventura, Gabriel Almainus, Vasquez, & Scotus cum suis in 2. dist. 41. Alii plures negant, eo nixi fundamento, quòd omnes actus nostri, nisi in bonum finem referantur, sint verè mali. Sed hic recrudescit controversia; cùm enim finis omnis à creatura distinctus, sit Deus ipse, saltèm sub conceptu confuso, quæritur quâ ratione actio ut ex parte finis bona sit, debeat ad Deum referri; de quo non una est omnium opinio.

1°. Enim censent aliqui, actionem, ut bona sit, ad Deum referri debere ex caritate habituali & justificante, unde sequitur omnes peccatoris actiones totidem esse peccata. Ità Joannes Hus, inter cujus propositiones damnata est hæc à Concilio Constant. Sess. 15. *Si homo est vitiosus, & agat quidquam, tunc agit vitiosè; & si est virtuosus, & agat quidquam, tunc agit virtuosè: quia sicut vitium quod crimen dicitur, sive peccatum mortale, inficit universaliter actus hominis vitiosi, sic virtus, sive caritas vivificat omnes actus hominis virtuosi.* Eundem ex

Lab. tom. 12. p. 19.

parte errorem si non sensu, de quo judicet Deus, saltèm verbis exprimere visus est Quenellus, cujus propositio 45. sic habet: *Amore Dei in corde peccatorum non amplius regnante, necesse est ut in eo carnalis regnet cupiditas, omnesque actiones ejus corrumpat.* Quenello præiverat Baïus, cujus 35. propositio sic habet: *Omne quod agit peccator, vel servus peccati, peccatum est.* Baïo autem præiverat Lutherus, qui citatam Joannis Hus propositionem expendens aïebat: *Hic articulus est à Catholicis concedendus.* Haud tamen eum *concessit* sacra Facultas Parisiensis, quæ anno 1521 doctrinam hanc reprobavit; haud concessit Ecclesia tota, quæ docet aliquid boni à peccatoribus ipsis, aliquid venialiter mali à justis aliquando prodire.

2°. Docent alii malam esse actionem omnem quæ virtualiter saltèm ad Deum non refertur ex motivo caritatis, sive perfectæ, sive imperfectæ, hoc est quæ non refertur ad Deum propter se dilectum. Ità Jansenius, Lib. 3. de statu nat. lapf. c. 17. & alibi passim: *Nullum*, inquit, omnino fieri *potest opus bonum, hoc est sine peccato, nisi.... in Deum propter se dilectum referatur.* Eadem, nisi fortè pejor, fuit Quenelli sententia, ut patet ex textu citato, eamque acriter defendunt ejus asseclæ.

3°. Ceteri Theologi negant eum qui ex caritatis propriè dictæ motu non operatur, semper peccare. Sententiam hanc non astruemus, nisi paucis: quia ex iis quæ circa opera infidelium moraliter bona docuit Doct. Tournely, facilè colligitur quid hìc sentiendum sit. Sit itaque

Conclusio I. Non dantur actus indifferentes in individuo. Ità præter D. Thomam & Thomistas docent Bellarminus, Suarez, Valentia, &c.

Prob. 1°. ex SS. Patribus. August. Lib. 2. de peccat. meritis, &c. cap. 18. *Mirum*, inquit, *si voluntas potest in medio quodam ità consistere, ut nec bona, nec mala sit. Aut enim justitiam diligimus, & bona est.... aut si omnino non diligimus, non*

bona est, sed mala & pessima. * Et Epist. 82. aliàs * 19. *Cavendum est, ne sicut Philosophi, facta quædam hominum media dicamus inter rectè factum & peccatum, quæ neque in rectè factis, neque in peccatis numerentur.* † Unde sic: Actio indifferens ea est quæ † nec bona est nec mala, quæ inter rectè factum & peccatum media est: Atqui ex S. Augustino nulla debet admitti actio hujuscemodi, sed è contra *cavendum est* nè admittatur. Atque id ità manifestum est, ut Vasquez qui contra nos pugnat, ingenuè fateatur SS. Augustinum, Prosperum, Fulgentium & Thomam, sibi adversari. Ergo.

Vasq. disp. 62. n. 13.

Prob. 2°. Actio spectata in individuo, est actio quæ fit propter aliquem finem; quæ enim non fit propter finem, est actio spectata in specie: Atqui actio quæ fit propter finem non potest esse indifferens. Eatenus enim talis actio posset esse indifferens, quatenus fieret propter finem qui nec bonus esset nec malus: Atqui impossibile est ut actio aliqua fiat propter finem qui nec bonus sit nec malus. Nam finis omnis vel est Creator, vel creatura: sed actio quæ fit propter Creatorem, ut agens in eo conquiescat, fit propter bonum finem; actio verò quæ fit propter creaturam sine ordine ad Deum, ut voluntas in illâ solâ conquiescat, fit propter malum finem. Sic malum est comedere etiam sine excessu, aut opus conjugii exercere propter solam voluptatem: unde damnatæ sunt ab Innocentio X. eæ propositiones „*Comedere & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem, non est peccatum.* Et, *Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum, omni penitus caret culpâ & defectu veniali.* Ergo.

* Prob. 3°. Omnis actio otiosa est moraliter * mala: Atqui omnis actio, quæ ad debitum finem non ordinatur, est otiosa; ergo. Major & minor seorsim probandæ veniunt.

Prob. itaque major. Non minùs actio otiosa est moraliter mala, quàm verbum otiosum; imò magis, cùm in actione otiosâ tempus tam inutiliter

R. 1°. Transeat major, quæ efficaciter non probatur, quia potest aliqua actio nec ad meritum nec ad demeritum inservire, & tamen non esse indifferens, si nempe sit solùm moraliter bona.

R. 2°. Dato quòd Hieronymus, hîc ex propriâ sententiâ loquatur, quod certum non est; neg. min. etsi enim loquatur S. Doctor de actione prout à parte rei exercetur, non respicit tamen nisi objectum ejus, & abstrahit tum à fine tum à circumstantiis; ut ab iis abstrahit, cùm aït bonum esse continentiam, quæ tamen, ut in conjugatis, aliquando mala esse potest: unde sensus ejus est, *sive feceris, sive non*, id est, præcisè quia fecisti vel non fecisti, nec justitiam habebis nec injustitiam; quamvis aliundè laude vel vituperio dignus sis, prout ex rationabili causâ, & ex bono fine, atque in debitis circumstantiis fecisti, vel non. Et verò S. Doctor in Epist. ad Ctesiphont. postquam hæc retulit verba quibus Pelagius Ecclesiæ dogma de gratiæ ad actus singulos necessitate quasi ridiculum explodere nitebatur: *Si voluero curare digitum, movere manum, sedere, stare, ambulare, discurrere, sputa jacere... semper auxilium Dei mihi necessarium erit.* Sic vividè respondet: *Audi, ingrate, imò sacrilege, Apostolum prædicantem: Sive manducatis, sive bibitis, &c.* Ergo vult. S. Doctor, ut non deambulatio solùm, sed & actus omnium maximè animales, ad Dei gloriam referantur.

† Atque hinc colliges, eum peccare qui solius voluptatis causâ comedit, flores odoratur, campum innumeris varium coloribus respicit, musicæ cantibus demulcetur, uxore utitur, &c. Ità docet Augustinus Lib. 10. Confess. c. 33. *Cùm*, inquit, *mihi accidit, ut me ampliùs cantus quàm res quæ canitur moveat, me peccasse confiteor.* Et Lib. de bono conjug. cap. 7. *Reddere debitum conjugale nullius est criminis, exigere autem ultra generandi necessitatem, est culpa venialis.* Concinit S. Thomas in 4. dist. 31. q. 2. art. 2. *Duobus solis modis con-*

juges absque omni peccato conveniunt, scilicet causâ procreandæ prolis, & debiti reddendi; aliàs semper ibi est peccatum ad minùs veniale.

Obj. 2°. Actus qui nec bonitatem nec malitiam contrahunt ex objecto, fine & circumstantiis, sunt indifferentes in individuo: Atqui dantur hujusmodi actus. Actus enim qui fiunt ad sublevandam levem naturæ indigentiam, ut ambulare, sputa ejicere, ad ignem frigoris abigendi gratiâ accedere, sunt actus quorum 1°. objectum nec bonum est nec malum moraliter; 2°. finis est etiam indifferens: qui enim ad ignem frigoris expellendi gratiâ accedit, per se loquendo non plus meretur, quàm qui non accedit: 3°. circumstantiæ sunt & supponuntur esse indifferentes. Ergo.

R. ad 1. neg. min. Ad 2. neg. actus de quibus agitur esse ratione finis indifferentes: vel enim fiunt propter solam voluptatem, & tunc includunt culpam venialem, ut ait S. Thomas; vel fiunt ut corpus ad functiones suas magis habile reddatur, & ideò mens promptiùs & meliùs ea quæ officii sui sunt pergat, & tunc sortiuntur bonitatem à fine quem operans ultimatè intendit. Ergo quocumque modo considerentur, non sunt indifferentes.

Inst. Si prædicti actus boni esse possent, possent voveri; rursùm si forent mali, deberent pœnitentes se de iis accusare: Atqui neutrum dici potest. Non 1. nam ridiculum esset & stultum vovere v. g. deambulationem ad sublevandam levem naturæ indigentiam. Non 2. Nemo enim est qui se de iis accuset; nemo qui antequam quæstionem hanc in Scholis tractari audierit, crediderit se, spuendo, vel emungendo nares peccare, nisi hæc honestum in finem referret: nemo qui his solis absolutionem impendere ausit: & id fatentur Thomistæ ipsi cùm candidè loqui volunt. Ergo.

R. Nego. primam partem majoris, quæ moraliter loquendo falsa est, quia non omne bonum voveri potest, sed id tantùm quod est melius: porrò ii etiam

actus qui boni sint, non sunt semper meliores quàm ipsorum omissio. Sic tametsi matrimonium sit per se bonum & optimum, haud tamen communiter loquendo voveri potest, quia excludit statum virginitatis qui Deo acceptior esse solet. Dixi moraliter loquendo, quia sicut matrimonium in quibusdam raris casibus voveri potest, sic & actus de quibus loquitur objectio, ob quasdam causas quæ rarò occurrunt, voveri possent.

Ad 2. partem respondet Gonet his verbis: *Quia similes actus ut plurimùm sine deliberatione ex solâ imaginatione fiunt, & si fiant cum consilio & deliberatione rationis, ad sanitatem vel honestam recreationem, vel naturæ quietem & solatium virtualiter referuntur, regulariter sunt materia dubia, & ideò prudens Sacerdos rarò debet his solùm absolutionem impendere, sed monere pœnitentem ut de aliis, licèt jam confessis, quæ certò scit fuisse peccata, se accuset.* Adde quòd multi ex iis qui Deum verè timent, sæpiùs in die actus suos omnes Deo offerunt, & oblationem hanc identidem repetunt, ne interrumpatur: multi etiam se ut peccati reos habent cùm illud pietatis officium omiserunt.

Obj. 3°. Illa opinio admitti non debet, quæ jugum imponit quod portari non potest: Atqui talis est opinio nostra. Quis enim hominum potest in singulis actibus, iis etiam qui animales sunt, ut spuere, rectum finem sibi semper proponere?

R. neg. min. Non enim requiritur relatio *actualis*, quâ homo in actibus singulis de ultimo fine cogitet; sed sufficit relatio *virtualis*, quæ nimirum etiam cùm desiit esse præsens actu, manet virtute actualis præhabitæ; quæ nec revocata est per actum contrarium, putà peccatum, nec interrupta per longiorem temporis moram: atqui talis relatio ad quam satis est ut homo aliquoties in die suum bene operandi propositum renovet, viro Christiano onerosior videri non debet, cùm eo usque progressi sint vel ipsi Gentiles, ut eorum aliquis dixerit: *Ni ratio jubeat, digitum exere, peccas.*

Obj. 4°. Qui bonâ fide existimat dari actus indifferentes in individuo, & deambulando nullum sibi bonum finem proponit, nec peccat cùm agat juxta opinionem cujus falsitas inculpatè ignorari potest; nec bene agit, cùm nec actu nec virtute bonum finem intendat. Ergo.

R. neg. ant. Fieri enim nequit ut hìc occurrat saltèm practicè ignorantia invincibilis, quia ratio fide præsertim, adjuta evidenter dictat nemini unquam esse licitum otiosè & inutiliter operari. Nec dubium est quin hoc in praxi secutus sit S. Bonaventura, qui se suosque actus pluries in die ad Deum referebat.

Obj. 5°. In Concilio Constantiensi damnata est hæc Joannis Hus propositio, *Nulla sunt opera indifferentia: sed hæc est divisio immediata humanorum operum, quòd sint vel virtuosa, vel vitiosa*. Ergo admitti debet hæc contradictoria: aliqui sunt actus indifferentes.

R. dist. ant. Damnata est in sensu Joannis Hus, C. in sensu Catholicorum qui noster est, N. Contendebat Joannes Hus omnem & quemlibet actum, virtuosum esse vel vitiosum, prout elicitur ab homine justo, vel peccatore; quia, inquiebat, *vitium seu mortale peccatum inficit universaliter actus hominis vitiosi, & virtus vivificat omnes actus hominis virtuosi*. Hanc hæresim meritò proscripsit Synodus Constantiensis, quia inter vitiosa hominis mali, & virtuosa hominis justi opera, dantur actus aliqui medii, qui nec justi sunt, tametsi fiant ab homine justo, cùm is aliquando venialiter peccet; nec vitiosi, tametsi fiant ab impio, quia is nonnunquam piè agere potest. At eadem Synodus circa propositionem ipsam absolutè sumptam non pronuntiavit, cùm questiones inter Ecclesiæ Catholicæ Theologos illæsâ fide agitatas dirimere non intenderit.

CONCLUSIO II. Ut actio sit ex omni parte bona, necesse non est ut ad Deum propter se dilectum referatur, seu ut fiat ex motivo caritatis saltèm initia-

lis strictè sumptæ. Imò sententia quæ relationem hanc requirit, *falsa est & erronea*, ut loquitur Gonet. tom. 4. disp. 1. de necessitate grat. art. 3. Assertionis nostræ præcipua indicare fundamenta sufficiet, sed antea monere volo, duo hæc quæ aliquibus synonyma videntur, operari *propter Deum propter se dilectum*, & operari *propter Deum tanquam ultimum finem*, mihi omnino distinctâ videri: actus enim spei Deum attingit ut ultimum finem, nec tamen tendit in eum propter se, id est, propter absolutam ejus bonitatem.

Prob. itaque 1°. Si ut actio ex omni parte, atque etiam ratione finis bona sit, & penitùs immunis à peccato, requiratur caritatis supernaturalis influxus, omne opus liberi arbitrii sibi dimissi peccatum erit saltèm veniale; & ad nihil valebit libertas nisi ad peccandum: Atqui falsum omnino consequens. Prob. min. 1°. quia inter propositiones Baïanas quas an. 1560. die 27. Junii notavit Facultas Parisiensis, hæc propositio num. 4. *Liberum arbitrium ex se non potest nisi peccare, & omne opus liberi arbitrii sibi dimissi est peccatum mortalè vel veniale*, damnata est sub hâc censurâ, *Hæc propositio pro utrâque parte est hæretica*. Ista item, *Homo faciendo quod in se est peccat, & non potest non peccare faciendo quod in se est*, sic confixa est: *Tota hæc propositio est hæretica*: 2°. quia proscripta est à Romanis Pontificibus hæc Baïi propositio, *Liberum arbitrium ante gratiam nihil valet nisi ad peccandum*. Hanc etiam reprobavit Alexander VIII. *Omne quod non est ex fide Christianâ supernaturali, peccatum est;* * 3°. quia cùm doctrinam hanc renovasset Monachus quidam Theologiæ Professor, hanc ab eo fidei professionem exegit, (nemine in Senonensi Provinciâ reclamante) Episcopus Altissiodorensis anno 1711. *Je reconnois que la foi n'est pas tellement nécessaire pour les actions moralement bonnes, que sans un commencement de foi & de charité, on ne puisse faire aucune bonne œuvre morale*

d'un ordre naturel, laquelle ne soit pas un péché au moins d'omission, à cause qu'on ne la rapporte pas à Dieu par quelque acte de charité au moins commencée.

† Prob. 2°. S. omnis actio sine caritatis actualis † influxu elicita, sit peccatum, peccabit qui solius æternæ mercedis intuitu operabitur : Atqui falsum consequens ex Trid. sess. 6. can. 31. ubi : *Si quis dixerit justificatum peccare, dum intuitu æternæ mercedis bene operatur, anathema sit.* Hinc damnata est ab Alexandro VIII. ista hæc propositio, *Quisquis etiam æternæ mercedis intuitu Deo famulatur, caritate si caruerit, vitio non caret, quoties intuitu licèt beatitudinis operatur* : & hæc iterum, *Intentio quâ quis detestatur malum, & prosequitur bonum, merè ut cœlestem obtineat gloriam, non est recta nec Deo placens.* An. 169[illegible]

Prob. 3°. ex Concilio Trid. quod declarat *illam contritionem imperfectam, quæ attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat cum spe veniæ, non solùm non facere hominem hypocritam & magis peccatorem ; verùm etiam donum Dei esse, & Spiritûs sancti impulsum.... quo pœnitens adjutus viam sibi ad justitiam parat.* Et alibi : *Si quis dixerit gehennæ metum, per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus, vel à peccando abstinemus, peccatum esse, aut peccatores pejores facere, anathema sit.* Unde sic : Timor de quo agitur in prædictis textibus, non includit initium caritatis strictè sumptæ : Atqui tamen timor ille ex omni parte bonus est. Ergo ut actio ex omni parte bona sit, sufficit impulsus & motio Spiritûs sancti à caritate distincta. Sess. 14 c. 4. Sess. [illegible] c. 8.

Major patet 1°. quia Synodus Tridentina explicans quo motivo moveatur ille qui timet, non assignat caritatem, sed *considerationem turpitudinis peccati*, aut *gehennæ metum*. Ergo, saltèm *communiter* loquendo, attritio ex his solùm motivis

nascitur, non autem ex præstanti caritatis strictè sumptæ motivo.

* * 2°. Quia Lutherus contra quem editus est prædictus Canon, in expositione Articulorum quos Leo X. condemnaverat, ac proinde diu ante Tridentinam Synodum, declaraverat attritionem quâ hominem magis peccatorem fieri censebat, non eam esse quæ ex Dei amore proficiscitur. Sic enim loquebatur anno 1520 in assertione omnium Articulorum per Bullam Leonis X. damnatorum: *Si dixerint se loqui de contritione in caritate ficta, jam Articulus nihil ad me, non enim unquam sic docui.* Et suprà: Doceo *contritionem quantumlibet magnam, nisi fiat amore justitiæ, &* (*ut ipsimet* Catholici *dicunt*) *in caritate Dei, non esse veram sed simulatam.* Et infrà: *Donec ab amore legis incipiant pœnitere, se se hypocritas esse* sciant. Ergo ea solùm contritio Luthero displicuit, quæ non concipitur ex amore justitiæ, & ex caritate Dei; ergo contritio quæ juxta Patres Tridentinos, quibus ignota non erat Lutheri apologia, supernaturalis est, & quatenùs talis *ad justitiam* conducit, non includit amorem caritatis. Et verò propositio quam reprobat Synodus Trid. totidem verbis desumpta est ex Sermone secundo Lutheri de Pœnit. ubi nè uno quidem verbo indicat eum à se reprobari timorem qui caritate habituali destitutus sit. Esto Novator plus aliquando in hoc puncto erraverit; sed varias erronei systematis partes reprobare potuit Synodus Tridentina, & de facto reprobavit Canonibus VII. & VIII.

Tom. II. edit. Ihene, anno 57. fol.

Tom. I. . 13.

† † 3°. Quia usque adeò loquuntur Patres de timore qui amorem non includit, ut dilectionis nomen è Concilii decreto, quale primò conceptum erat, eradi voluerint. Cùm enim, ut refert Palavicinus Lib. 12. c. 10. prius decretum statueret attritionem ortam ex eo timore qui servilis dicitur, sufficere ad Sacramenti Pœnitentiæ constitutionem, *cùm sine aliquo dilectionis in Deum motu vix esse queat*: mo-

nuit Æmilianus, Tudetanus Episcopus, falsò dici hujusmodi dolorem sine amore vix unquam concipi posse, &c. *Quamobrem*, aït Palavicinus, *decretum sicut nunc extat, reformatum est.*

4°. Quia propositio hæc, *Attritio quæ ex gehennæ metu concipitur sine dilectione benevolentiæ Dei propter se, non est bonus motus & supernaturalis*, ab Alexandro VIII. damnata est, indubiè quia Tridentino adversabatur. Ergo pro certo habendum est timorem, de quo loquitur Synodus Tridentina, abstrahere de amore Dei propter se.

Nunc probanda est minor, nimirum timorem hunc prout ab amore præscindit, esse ex omni parte bonum. Probatur autem sic: Timor de quo loquuntur Patres Tridentini, non facit hominem hypocritam & magis peccatorem: Atqui si timor ille non esset ex omni parte bonus, sed malus defectu legitimi finis, jam hominem faceret magis peccatorem. Peccatum enim peccato additum, facit hominem magis peccatorem: Atqui timor ille esset peccatum, defectu scilicet boni finis, peccato additum; sicut operire nudum, si fiat ex malo fine, peccatum est juxta Augustinum. Ergo.

Et verò quod non est ex caritate, necessariò est à cupiditate, juxta adversarios, apud quos *non sunt nisi duo amores unde volitiones & actiones omnes nostræ nascuntur, &c.* Atqui timor de quo agimus non est à caritate. Ergo superest ut sit à cupiditate, sive ab eo amore qui eo ipso quo omnia propter Deum non agit, *malus* judicari debet.

Prop. 44. Quenel.

Obj. 1°. Peccat quisquis non implet magnum illud præceptum, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c.* Atqui præceptum illud non implet, qui omnes actus suos ad Deum non refert ex motivo caritatis: sic enim aliquam cordis sui, motuumque suorum partem subtrahit præcepto quod omnes humani cordis motus comprehendit & exigit. Ergo.

Luc. 10. 27.

R. 1°. Argumentum hoc adversùs eos à quibus

proponitur militare. Docent enim eum qui in actione suâ tenue aliquod caritatis initium, ac debiliores amoris hujus scintillas habet, eatenùs ab omni peccato immunem esse: sed qui nascentia solùm caritatis primordia habet, nec agit nisi ex debiliore ejus scintillâ, non potest dici tantum ac tale præceptum implere. Annon enim magnam cordis sui partem Deo subtrahit, qui nonnisi exiguam ejusdem portionem Deo porrigit? Annon *modus diligendi Deum, est diligere sine modo*, ut bellè docet S. Bernardus? Annon consequenter præcepti tam extensi transgressor judicabitur, qui loco ignis exæstuantis quo flagrare debet, non nisi levem quæ vix foris prodit, flammam exhibet?

R. 2°. dist. maj. Peccat qui Deum non diligit quantùm potest, & secundùm mensuram & naturam gratiæ quam Deus ipsi largitur, aut nisi obicem poneret, largiretur, C. secùs, N. sic distinctâ min. neg. conseq. Ut intelligatur solutio, & infinitæ adversariorum declamationes convellatur, duo sufficiunt quorum veritatem agnoscunt ceteri præter Jansenianos Theologi: 1°. ut Deus non jubeat impossibilia, sed simul præceptum & auxilium, legem & misericordiam afferat; 2°. ut non omnis quæ homini conceditur gratia, eundem ad idem objectum ferat, sed alia aliquando ad fidem, alia ad timorem, alia ad caritatem, magis aut minùs provectam, &c. Atqui hæc duo pro certis & inconcussis haberi debent: 1°. enim Deus non jubet impossibilia; *nec enim impossibile aliquid potuit imperare qui justus est*, aït S. Cæsarius Arelat. 2°. Non omnis gratia ad eundem effectum proximè ordinatur; hæc excitat ad timorem, illa ad initium fidei; alia inspirat amorem Dei propter se, alia amorem Dei ut est bonum nobis conveniens; uno verbo, ut docet S. Augustinus, L. 1. ad Bonifacium, c. 19. & L. de nat. & gr. c. 67. Deus humanas voluntates ab bonum faciendum movet *miris & multis modis*, qui facilè explicari non possunt.

Unde

Inde colligere est quàm malè contendat autor Examinis theologici omnem & quamlibet veram Christi gratiam, esse caritatem propriè dictam, saltèm inchoatam: quo semel posito systemate, Mahumetani, Athei, ceterique Infideles qui *sinè Deo* vivunt, si quid à Deo gratiæ recipiant, ut eos aliquando saltèm recipere in confesso est etiam apud nobiliores S. Thomæ discipulos, caritatis illius eximiæ quâ Deus castè & gratuitò propter seipsum diligitur, participes esse dicendi sunt, quod quàm absurdum sit nemo est qui non intelligat.

His positis, proposita difficultas facilè vanescit. Dato enim quod per præceptum *Diliges*, teneatur homo singulos suos actus ad Deum referre, ad id non tenetur, nisi secundùm præsentes quas habet vires, aut quas haberet, nisi poneret obicem gratiæ: Atqui homo non semper habet gratiam caritatis strictè sumptæ quâ Deum propter se diligat, sed aliter & aliter movetur à multiformi gratiâ Dei. Ergo non desinit tunc adimplere præceptum de diligendo Deo, quia illud impletur ab iis etiam qui sinè caritate agentes, ad caritatem se disponunt, juxta id S. Thomæ: *Non est impossibile hoc præceptum observare, quod est de actu caritatis, quid homo potest se disponere ad caritatem habendum, &c.* 1. 2. 100. art. 10.

Inst. Quod teneor facere ex præcepto caritatis, hoc teneor facere ex motivo caritatis: atqui.

R. neg. maj. Nam ex præcepto caritatis teneor credere & sperare, aliasque dispositiones ad caritatem necessarias habere, & tamen non teneor hosce actus elicere ex motivo caritatis. Sic die Dominicâ ad Sacrum obligatus præcepto religionis, teneor eodem præcepto è lecto surgere, nec tamen teneor surgere ex motivo religionis.

Obj. 2°. citata Apostoli verba, *Sive manducatis, sive bibitis, &c.* & iterùm: *Omne quodcumque facitis in verbo aut opere, omnia in nomine Domini Jesu Christi*: Atqui hæc verba præceptum continent generale, & illud quidem impleri nequit, I. Cor. 10. Coloss. 3. 17.

nisi homo actus suos ad Deum referat ex proprio caritatis motivo. Prob. min. ex S. Thomâ, 1. 2. q. 100. art. 10. ad 2. *Sub præcepto caritatis*, inquit, *continetur ut diligatur Deus ex toto corde; ad quod pertinet ut omnia referantur in Deum; & ideo præceptum caritatis homo implere non potest, nisi etiam omnia referantur in Deum.* Ergo.

R. Neg. min. & dico 1°. præceptum Apostoli generale non esse; alioqui enim extendi debere ad omnes prorsus homines, atque etiam ad infideles negativos; quod dici nequit, cùm ii qui de Christo nihil unquam audierunt, peccare quidem possint cùm actus suos saltèm implicitè non referunt ad Deum creatorem, quem invincibiliter ignorare non possunt, sed peccare non possint eosdem actus non referendo, seu non faciendo *in nomine Domini Jesu Christi*, quem invincibiliter ignorant. Ità Estius & Sylvius.

Dico 2°. cum S. Thomâ ibid. & Sylvio, hominem Christianum teneri omnes actus suos in Deum referre, nec teneri tamen semper ad eos ex caritatis motivo referendos. Præceptum enim de diligendo Deo, non debet confundi cum præcepto de referendis ad Deum omnibus actionibus; quia præceptum istud, *Diliges Dominum Deum tuum*, non continet universalitatem quam continet istud, *Omnia in gloriam Dei facite*; & propterea præceptum dilectionis, cùm sit affirmativum & sine universalitate, non pro semper obligat; præceptum verò de referendis omnibus ad Deum, licèt sit affirmativum quia tamen continet universalitatem actionum, obligat, pro omni tempore quo aliquid deliberatè operamur; alioqui non omnia in gloriam Dei essent referenda, cùm ad eum non referrentur quæ fierent eo tempore quo præceptum non obligaret.

Ad. 2. dist. textum S. Thomæ Pertinet ad præceptum caritatis, ut omnia referantur in Deum ex motivo caritatis, quando actu urget præceptum caritatis, C. pertinet semper ità ut semper urgeat præceptum caritatis, N. Fateor itaque quod

juxta S. Thomam omnia ad Deum ex motivo caritatis referri debeant, quoties urget præceptum caritatis: unde qui cùm urget caritatis præceptum honorat parentes, & eos non honorat ex caritate, peccat, & quidem mortaliter, ut docet ibid. S. Doctor in arg. *Sed contra.* Sed nego & constanter nego quòd juxta S. Thomam, vel præceptum caritatis obliget semper, vel qui ex motivo caritatis non agit, quo tempore non obligat præceptum caritatis, peccet saltèm omissionis peccato. Utrumque invictè patet, 1°. ex scopo S. Doctoris qui eò loci totus est ut probet modum caritatis non cadere *sub præcepto divinæ legis*, id est, divinam legem impleri aliquando posse absque eo quòd impleatur ex motivo caritatis: 2°. ex ipso quem adversarii adducunt & truncant S. Thomæ textu; sic ille; *Ad 2. dicendum quòd sub præcepto caritatis continetur, ut diligatur Deus ex toto corde, ad quod pertinet ut omnia referantur in Deum; & ideo præceptum caritatis implere homo non potest, nisi etiam omnia referantur in Deum. Sic ergo qui honorat parentes, tenetur ex caritate honorare, non ex vi hujus præcepti, quod est, Honora parentes; sed ex hujus præcepti, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Et cùm ista sint duo præcepta affirmativa, non obligantia ad semper, possunt pro diversis temporibus obligare: & ità potest contingere, quod aliquis implens præceptum de honoratione parentum, non tunc transgrediatur præceptum de omissione modi caritatis.* Ex quibus duo colliges, 1°. Jansenianos, qui centies textum hunc S. Thomæ citant, centies eundem corrumpere, cùm cautè supprimant posteriora hæc ejus verba, *Et cùm ista sint præcepta affirmativa, non obligantia ad semper, &c.* 2°. indubium esse quòd in doctrina S. Thomæ possit quis absque ullâ delicti specie parentes alio quàm caritatis motivo honorare; idque fieri quoties quis parentes honorat, cùm actu non obligat præceptum caritatis, quod utpotè *affirmativum non semper obligat*; tunc enim neque peccat contra præ-

ceptum honorandi parentes, quos de facto honorat; neque contra præceptum caritatis, quod tunc supponitur non obligare. Et verò si docuisset S. Thomas hominem hunc quâcumque factâ hypothesi peccare cùm parentes non honorat ex motivo caritatis sensuisset eum pro tunc mortaliter peccare, cùm juxtà ipsum ibid. *quicumque non servat præceptum* caritatis, *peccet mortaliter*; & à fortiori credidisset alias quæ minus honestæ sunt hominis actiones, totidem esse mortalia peccata. Quis porrò tam erroneam opinionem S. Thomæ attribuere ausit?

Inst. S. Thomas, Lect. 3. in c. 3. Epist. ad Coloss. verum agnoscit præceptum in his S. Pauli verbis: *Omne quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine D. N. J. Christi* facite: *Quidam*, inquit, *dicunt quod hoc est consilium, sed hoc non est verum*: atqui præceptum illud sinè caritatis alicujus motu impleri non potest; secundùm id ejusdem Apostoli I. Cor. 16. *Omnia vestra in caritate fiant.* Ergo.

R. neg. min. Quia potest quis operari in nomine Christi, & tamen non agere ex motivo caritatis strictè sumptæ, ut patet in iis qui actum fidei vel spei eliciunt: aut aquæ frigidæ potum tribuunt intuitu mercedis æternæ.

Nec nocet illud: *Omnia vestra in caritate fiant*; tum quia locum hunc intelligunt aliqui *de amore secundùm dictamen rectæ rationis ordinato*, ut notat Estius; tum quia alii, ut idem Estius, restringunt hæc verba ad solos Fideles, *quibus annunciata fuit lex Christi*: sic tamen ut contra Apostoli legem non peccent mali Christiani, *qui propter Deum fide cognitum eleemosynam indigenti largiuntur, ità Deum ut finem spectantes, ut in illo opere nihil Deo anteponant, aut æquent*: ad quod necessum non est ut homo agat ex impulsu caritatis strictiùs sumptæ, tum quia si verba hæc de caritate propriâ intelligantur, nihil aliud sunt quàm præceptum affirmativum non obligans pro semper.

Ut ergo solvantur omnes S. Pauli textus, dicendum est 1°. eos si negativè accipiantur, obligare pro semper; quia nihil unquam facere licitum est quod adversetur amore divino, aut quo creatum creatori præponatur vel æquetur; 2°. eosdem si sumantur affirmativè, vel sumi in sensu caritatis strictiùs acceptæ, vel eo sensu quòd omnia hominum opera ad honestum finem ordinari debeant. Si primum, *melius* quidem est *si* quis actionem suam *actu in Deum ordinet*, ut ipse conformiter ad S. Bonaventuram docet S. Thomas in 2. dist. 40. art. 5. ad 7. at id non est præcepti, nisi *pro tempore illo quo* quis *tenetur actum suum in finem ultimum referre*, ibid. dist. 41. q. 1. art. 2. ad 4. & tunc, quidquid dicant Jansenistæ, qui primum Decalogi præceptum ad nihil penè redigunt, dum illud tueri & extollere videntur, qui non aget ex motivo caritatis, mortaliter peccabit, ex eodem S. Thoma, 1. 2. q. 100. art. 10. Si secundum, est quidem illud præcepti, quia semper necesse est honestum finem eligere, at nihil inde contra nos.

Objiciunt tandem plures S. Augustini aliorumque Patrum textus, in quibus quidquid à caritate non profluit, sterile & defectuosum esse perhibetur. Sic Augustinus L. de spir. & lit. cap. 14. *Nec enim fructus est bonus, qui de caritatis radice non surgit.* Lib. 4. contra Julianum cap. 3. *Sine amore Creatoris, nullis quisquam bene utitur creaturis.* S. Gregorius Hom. 27. in Evang. *Nec habet aliquid viriditatis ramus boni operis, si non manet in radice caritatis.* Ergo.

R. 1°. SS. PP. similibus usos esse verbis, cùm alias virtutes, earumve actus commendaverunt. Sic S. Gregorius Hom. 13. in Evang. *Nec opus bonum est aliquod sinè castitate.* Vah! quoties textum hunc citassent Quenelliani, si S Pater pro *castitate* dixisset *caritate*? Non minùs expresè de humilitate locuti sunt, ut videre est in omnibus Libris qui de eâ virtute disserunt.

R. 2°. Nihil è voce *caritatis* quâ usi sunt SS. Doctores, multominùs è voce *amoris* & *dilectionis* colligi posse, quia voces illæ in eorum operibus usurpantur, 1°. ad exprimendam caritatem habitualem, cujus tamen influxus ad actionem, ut à peccato vacet, sinè hæresi requiri non potest, 2°. ad exprimendum non solùm eum voluntatis motum quo mens Deum propter se diligit, sed etiam quemcumque bonum animi affectum etiam naturalem. *Caritas*, ait Augustinus Serm. 349. *alia est divina, alia est humana; alia humana licita, alia illicita....Ut ergò breviter insinuem, licita est humana caritas, quâ uxor diligitur, illicita quâ meretrix vel uxor aliena... licitam ergo caritatem habere, humana est, sed ut dixi, licita est. Non solùm autem ità licita est ut concedatur; sed ità licita, ut si defuerit, reprehendatur, &c.* His præmissis,

Tom. 5.

Vide S. Thomam. 1. 2. q. 23. a. 7.

R. 3°. dist. Quod fit sine caritate defectuosum est si fiat positivè contra caritatem, ut si quis frui velit creaturâ, C. defectuosum est si simpliciter fiat sinè caritate, subd. si fiat sinè caritate latè sumptâ pro quolibet bono motu, & tendentiâ in debitum finem, C. si fiat sinè caritate strictè sumptâ, iterùm dist. defectuosum est quatenus nec meretur de condigno, nec ad æternæ vitæ comparationem sufficere potest, C. defectuosum est, id est verè peccatum, N. Nè unus quidem est ex iis textibus quos catervatim citant Ethica amoris, & alii, cui solutio hæc applicari non possit.

✝ARTICULUS SECUNDUS.

De affectionibus Moralitatis.

PEr affectiones moralitatis intelliguntur hìc 1°. ejus principia, 2°. ejusdem multiplicatio, 3°. denique augmentum ipsius.

PUNCTUM PRIMUM.

De principiis Moralitatis.

PRincipia moralitatis sunt ea omnia ex quibus fit ut actus bonus sit, aut malus, aut indifferens. Hæc tria recenseri solent, scilicet objectum, finis & circumstantiæ; quod an bene fiat, ut expendamus,

* Not. 1°. Objectum non sumi hîc in totâ suâ latitudine, pro eo omni quod voluntati objicitur, sic enim comprehenderet etiam finem & circumstantias; sed strictè & propriè, pro re omni aut personâ quæ primo & per se ab actu attingitur. Hoc sensu res aliena est objectum furti, Deus objectum caritatis, & proximus homicidii. Porrò cùm objectum dupliciter concipi possit, vel materialiter & physicè, prout est ens aliquod positum extra nihil, vel moraliter prout ab agente attingitur modo qui rectæ rationi consentit, aut ab eâdem discrepat, manifestum est objectum à quo actus moralitatem desumit, non accipit physicè, sed moraliter. Ceterùm multi refert, sitne objectum intrinsecè & ex naturâ suâ rationi conforme, ut amor Dei; an extrinsecè tantùm & vi legi positivæ, ut abstinentia à certo carnium genere: quia in primo casu objectum est invariabile, adeò ut sit semper bonum aut malum, ut patet in actu caritatis, aut odii injusti: in secundo autem casu idem objectum bonum aliquando, aliquando malum ex circumstantiis evadere potest.

† Not 2°. Circumstantia actûs est accidens quoddam moraliter afficiens actum humanum jam constitutum in suo esse tum physico, tum morali. Est 1°. *accidens*, quia est quid extrinsecum entitati actûs, quæ sine tali accidente concipi & subsistere potest, sic locus sacer est circumstantia furti; 2°. *moraliter afficiens, &c.* id est, modificans actum in ordine ad rectam rationem; adeòque ipsi conferens aliquid bonitatis vel malitiæ accidentalis; alioqui posset quidem esse circumstantia actûs humani quà physicus

est, sed non quâ moralis. Sic eleemosynam dare inimico, est circumstantia moralis, quæ actionem facit magis acceptam Deo; sed eleemosynam dare dexterâ manu vel sinistrâ nec nocet, nec prodest moribus: 3°. *jam constitutum* etiam *in suo esse morali*; quia objectum actûs dat ipsi primam moralitatem, &idcirco circumstantia non nisi secundam dare potest. Circumstantiæ actionis, quas latiùs prosequemur agendo de peccatis, septem recensentur hoc versu exprimi solitæ: *Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.*

Not. 3°. Licèt finis una sit è præcedentibus circumstantiis expressa vocabulo *Cur*, de fine tamen particulariter agunt Theologi, quia ab eo, ut qui præcipuè moveat, præcipua desumitur moralitas. Ceterùm finis de quo agitur in præsenti, non est finis *operis*, is enim non distinguitur ab objecto; sed est finis *operantis*, quique extrinsecus vocari solet. His positis,

Conclusio I. Actio humana habet moralitatem suam ab objecto, spectato in esse morali.

Prob. 1°. Ab eo actio suam habet moralitatem, à quo habet ut bona sit aut mala, tum in genere, tum in specie: atqui ab objecto habet actio ut bona sit vel mala, tum in genere, si objectum concipiatur generaliter ut rectæ rationi conveniens aut dissentiens, juxta id Oseæ 9. *Facti sunt abominabiles sicut ea quæ dilexerunt*; tum in specie, si objectum consideretur ut bonum aut malum in hâc vel illâ specie. Ergo.

* Confirm. Ab eo sumitur specifica moralitas actûs, ratione cujus quædam virtutes & vitia ac proinde eorumdem actus, à se invicem specie differunt: atqui quædam virtutes sicut & vitia ac proinde ipsorum actus; ad se invicem specie differunt ratione objecti circa quod versantur. Sic virtutes theologicæ specie differunt à moralibus, quòd theologicæ Deum habeant pro objecto, non autem morales: sic etiam homicidium & adulterium specie

distinguuntur, eo quòd illorum objecta specie discrepent. Ergo actus moralis suam moralitatis speciem desumit ab objecto, ac proinde bonitas moralis quae ab objecto desumitur est bonitas specifica; quia per eam actus constituitur in certâ specie.

Quòd autem moralitas non sumatur ab objecto in *esse rei*, sed *in esse moris* spectato, sequitur ex iis quae praenotata sunt; & patet, quia diversi actus voluntatis quorum alter bonus sit, alter malus, possunt ferri in idem objectum secundùm *esse rei* & entitativè spectatum. Sic eadem pecunia potest esse objectum furti & restitutionis; eadem femina, objectum adulterii & actûs conjugii, &c.

Obj. 1°. Moralitas actûs non sumitur ab eo quod nullam habet moralitatem: Atqui dantur objecta quaedam quae nullam ex se ipsis moralitatem habent; ut videre est in deambulatione, quae ratione suî nec bona est nec mala. Ergo.

R. 1°. conc. totum: Quia cùm dicimus moralitatem desumi ab objecto, intelligimus eam desumi ab objecto, quando de se bonum est aut malum; si verò sit indifferens, moralitas repetenda est, vel à fine, vel à circumstantiis quae efficiunt ut qui objectum illud amplectitur, hîc & nunc bene vel malè agat.

R. 2°. neg. min. quia indifferentia ipsa haberi potest pro specie moralitatis. Illud enim est species moralitatis, quod subjicitur legi: atqui indifferentia legi subjicitur, scilicet permittenti; quatenùs lex permittit ut vir prudens amplectatur objectum quod ex se malum non est *Quidam* actus, ait S. Thomas 1. 2. q 92. *ex genere suo* sunt *indifferentes, & respectu horum lex habet permittere.*

Obj. 2°. Amor proximi mali, est actus bonus sed proximus malus est objectum malum; ergo actus non desumit bonitatem ab objecto.

R. dist. maj. Amor proximi mali ut proximi, est actus bonus, C. proximi ut mali, N. Porrò proximus, quà proximus, est objectum bonum.

Duo hîc *notanda: 1°. ut actus* sit bonus moraliter,

necesse est ut voluntas saltèm confusè feratur in objectum ut bonum & honestum. Hinc qui ex solo humanæ æstimationis comparandæ desiderio reddit alteri quod suum est, facit quidem actum objectivè bonum, sed non bonum moraliter, quia non agit propter ipsam honestatem, sed propter solam delectabilitatem, à quâ actus habere non potest quòd sit moraliter bonus; 2°. ut actus sit moraliter malus, non requiritur ut ipsa objecti malitia directè intendatur: alioqui nemo aut penè nemo peccaret, cùm omnes delectationem quærant, nulli aut fermè nulli malitiam velint; quam plerique ab actu malo, si fieri posset, procul abesse vellent.

*CONCLUSIO. II. Actus humani tam interni quàm exteriores bonitatem aut malitiam desumunt à circumstantiis.

Prob. 1°. ex Marc. 12. ubi *vidua pauper* quæ in gazophilacium *misit duo minuta*, præfertur divitibus qui summas majores dederant. Ergo actio viduæ hujus ex paupertatis circumstantia nobilior & sanctior facta est. Atque idem de sincero ejus desiderio dicendum videtur.

Prob. 2°. Si circumstantiæ nullam actibus etiam merè internis moralitatem impertirent, Ecclesiæ clavibus subjici non deberent, quia actus ex iis nec melior fieret nec deterior: Atqui tamen subjici debent ex Tridentino, ubi dicitur *eas circumstantias in confessione explicandas esse, quæ speciem peccati mutant: quòd sine illis peccata ipsa à pœnitentibus integrè non exponantur.* Et hæc ratio ostendit ipsas etiam actuum internorum circumstantias in confessione aperiri debere; neque enim iis suppressis pœnitentes peccata sua satis exponerent. An enim satis peccati sui gravitatem exprimeret, qui significans se iniqua circa uxorem proximi habuisse desideria, reticeret se ea voluisse in templo Domini implere?

Sess. 14. c. 5.

Prob. 3°. Dantur actus alii aliis meliores aut pejores, licèt idem habeant objectum eumdemque finem: atqui tales actus necessariò bonitatis

aliquid aut malitiae desumunt ex circumstantiis. Minor patet, prob. maj. Actio illius qui nummum furatur in templo, pejor est quàm si extra templum fieret; pariter, actio pauperis qui pauperi alteri eleemosynam erogat, cæteris paribus sanctior est, quàm actio divitis: Atqui tamen actio illius qui in Ecclesiâ furatur, non aliud habet objectum, quàm si furaretur extrà, utrobique enim intendit alieni boni possessionem, &c.

Obj. Quod dat moralitatem intrinsecam actui, debet esse iidem actui intrinsecum: Atqui plures sunt circumstantiæ quæ actui non sunt intrinsecæ, ut locus & tempus: ergo plures saltèm sunt circumstantiæ quæ nullam actui moralitatem tribuunt.

R. neg. maj. Objectum enim est actui intrinsecum, & tamen moralitatem intrinsecam eidem communicat. Ratio ulterior est, quia ordo quem actus ducit ad objectum aut circumstantias est eidem actui intrinsecus, sive essentialiter, sive non: porrò ex ordine hoc intrinseco, nascitur moralitas intrinseca.

CONCLUSIO III. Moralitas actuum humanorum etiam desumitur à fine.

Prob. Ab eo desumitur moralitas actus, quod facit actum ex indifferente bonum vel malum, ex malo pejorem, ex bono malum, vel meliorem: Atqui finis facit actum 1°. ex indifferente bonum vel malum: sic deambulatio mala est si fiat luxûs ostentandi causâ, bona verò si fiat ut quis liberiùs deinceps Deo famuletur: 2°. facit actum ex malo pejorem, ut si quis furetur quo possit lautiùs vino indulgere; 3°. facit actum ex bono malum, ut si quis jejunet eo fine ut hominibus appareat jejunans; 4°. facit actum ex bono meliorem, ut si quis eleemosynam erogет ut peccata sua redimat.

Quæres an actus malus bonum in finem relatus desinat esse malus: an v. g. peccet qui mentitur ut innocenti vitam conservet. Ut solvatur difficultas,

Dico 1°, actum hunc esse reipsâ malum, & prah.

1°. quia Apostolus Rom. 3. eos damnat qui dicunt; *Faciamus mala, ut eveniant bona*; 2°. quia malitiam moralem satis est ut desit vel unicum eorum quæ debentur actui, juxta vulgatum id, *Bonum ex integrâ causâ, malum ex quolibet defectu*. Ergo ubi medium est malum, actus simpliciter malus est.

At inquies, ex Matth. 6. *Si oculus tuus fuerit simplex totum corpus lucidum erit*: atqui per oculum intelligitur intentio, actio verò per corpus. Hinc recepta hæc sententia, *Quidquid agant homines, intentio judicat omnes*.

R. ex hoc Scripturæ textu nihil concludi contra nos, quia intentio non est simplex nisi cùm est recta; non est autem recta nisi bonus finis intendatur & bene: Atqui bonus finis non intenditur bene, nisi cùm per media licita intenditur: unde Christus Joan. 16. eos damnavit qui Apostolos persequebantur, existimantes *obsequium se præstare Deo*.

Inst. E duobus malis eligendum est minus: ergo si vel mentiendum sit, vel auferenda innocenti vita, potest & debet eligi mendacium.

R. neg. conseq. Neque enim proximi mors, est malum respectu tuî, cùm non nisi mendacio vitam ejus conservare potes: adeòque non teneris inter duo mala eligere, sed ab omni malo abstinere.

Dico 2°. Minuitur tamen malitia actûs mali cùm ad finem bonum dirigitur. Ità S. Thomas 2. 2. q. 110. art. 2. Præiverat S. Augustinus. Lib. contra mendacium c. 8. ubi *pejor* dicitur *qui concupiscendo, quàm qui miserando furatur*. Ratio ulterior est, quia peccati gravitas desumitur ex affectu ad peccatum: porrò ubi actus malus bonum ad finem ordinatur, minor est ad peccatum affectus; quia tunc non tam amatur id quod in peccato placere solet, quàm ratio utilitatis quæ in eo detegitur relativè ad bonum quod per ipsum procurare potest.

x a good [illegible] bad [illegible] [illegible] the [illegible]

SECTIO SECUNDA.

De multiplicatione Moralitatis in eodem actu.

DUo hic quæruntur: 1°. an unus & idem numero actus, ut una eademque eleemosyna, possit simul habere duas oppositas moralitatis species, id est bonitatem simul & malitiam, aliam quidem ex unâ parte, v. g. ex objecto, aliam autem ex aliâ parte, putà ex fine; 2°. an saltèm unus idemque actus possit duas habere moralitates ejusdem generis, v. g. duas bonitatis aut malitiæ species. Ut certa ab incertis secernantur,

Not. 1°. Conveniunt penè omnes, eundem numero actum posse successivè esse moraliter bonum & malum, & è contra. Sic potest aliquis velle vesci carnibus tempore licito, & volitionem hanc eo etiam tempore continuare quo carnium esus illicitus sit: Atqui tunc unus est idemque actus in genere physico, cùm, ut supponitur, interruptus non sit, & tamen diversus est in esse moris, transitque ab unâ moralitatis specie in aliam.

Not. 2°. Certum etiam est eum qui duobus quæ simul concurrerent præceptis, graviori neglecto sciens & volens minus observaret, eliciturum esse actum simpliciter malum, quia juxta S. Augustinum vult Deus *ut potiùs potiora, & minùs minora diligamus. Ergo.*

Not. 3°. & id quoque extra controversiam est, 1°. circumstantiam moraliter malam totum actum vitiare, ut si quis non celebret Sacrum nisi lucri intuitu; 2°. actionem intrinsecè & ratione objecti malam, non posse ullâ cohonestari circumstantiâ, unde statim inferebamus eum semper peccare qui mentitur ut proximo vitam conservet. Quæstio igitur procedit de intentione aliâve circumstantiâ venialiter malâ, an totam actûs cui jungitur substantiam ità corrumpat, ut in eo actu unica solùm reperiatur moralitas, eaque mala, quæ totam objecti dè se

boni bonitatem auferat. Quæ difficultas ut solvatur.

Not. 4°. malam circumstantiam actioni de se bonæ dupliciter annecti posse : 1°. *antecedenter*, cùm in actum influit ut causa ipsius, si quis v. g. jejunet ut laudetur ab hominibus ; 2°. *concomitanter*, cùm actioni de se bonæ & bonum in finem directæ accedit in operis decursu aliquid mali ; ut si quis inchoato bonum in finem jejunio, gloriam inanem inter jejunandum concipiat, vel aliquâ veniali impatientiâ, tædio parvo, distractione afficiatur. His præmissis, sit

CONCLUSIO I. In actu qui bonus est objectivè, sed malus ratione finis, unica est moralitas, nempè finis malitia, quæ in objectum ejus redundat, ejusque bonitatem moralem omninò destruit. Ità S. Thomas in 2. dist. 38. q. 1. art. 4.

Prob. 1°. ex Scripturâ. Qui orant, jejunant, sublevant pauperes, ut videantur ab hominibus, *receperunt mercedem suam*, *vani vanam*, ut breviter explicat S. Augustinus : Atqui si mala intentio non vitiaret substantiam eorum orationis, jejunii, &c. possent aliam mercedem recipere, ut per se patet.

Matth. 6. Conc. 12. Psalm. 8.

At, inquies, actus prædicti fiebant ex hypocrisi, quæ cùm peccatum sit mortale, non mirum est si vitiet illud omne cui admiscetur.

R. Hypocrisis quam increpat Christus, multoties saltèm debuit esse venialis, cùm qui humanæ laudis intuitu operantur, quandoque non peccent nisi venialiter. Et certè cùm verba Christi generalia sint & indistincta, cur absque necessitate restringentur ad eam solam hypocrisim quæ peccatum est mortale ?

Prob. 2°. Si actio illius qui ob vanam gloriam mendico stipem erogat, bona esset, utiquè ratione objecti : Atqui hæc actio nè ratione quidem objecti bona est. Ut enim hæc actio non sit etiam objectivè bona, sufficit ut objectum actionis hujus non sit eleemosyna simpliciter, sed eleemosyna prout ad malum finem relata, quæ ut talis non potest esse moraliter bona : Atqui res ità se habet. Hæc enim actio cùm

fit electio, habet pro objecto medium non in se simpliciter, sed ut conducens ad finem. Ergo objectum ejus non est purè eleemosyna, sed eleemosyna materialiter sumpta & prout peccati instrumentum, quod sanè malum est.

* Obj. 1°. Ibi duplex est moralitas, ubi bonitas objecti non destruitur per malitiam finis: Atqui in actu eleemosynæ ob vanam gloriam datæ, bonitas objecti non destruitur per malitiam finis. Finis enim utpotè extrinsecus objecto, bonitatem ejus destruere non potest. Ergo.

R. ad 1. neg. min. ad. 2. dist. maj. Finis est quid extrinsecum in genere entis, C. in genere moris, N. Quod enim transit in rationem objecti specificantis, non est objecto extrinsecum in ratione moris: Atqui finis malus transit in rationem objecti specificantis. Tunc enim objectum intenditur ut medium, adeòque ut habens ordinem ad malum finem; quod autem consideratur reduplicativè ut ordinatum ad malum, non nisi pro malo haberi potest.

† Inst. Qui instante præcepto dandi eleemosynam, eam erogat ex motivo inanis gloriæ, implet præceptum & meliùs facit quàm qui nihil dat: Atqui nec præceptum impleret, nec meliùs ageret quàm alter, si eleemosyna ejus ex malo fine vitiaretur: præcepta enim nonnisi per actus bonos implentur, &c.

R. dist. maj. Qui pauperi ex vanæ gloriæ motivo succurrit, implet præceptum *materialiter*, quatenùs materiam seu substantiam actus lege præcepti ponit, C. Implet præceptum *formaliter* & adæquatè, quasi illud omne faciat quod Deus fieri præcepit, N. Unde licèt minùs peccet quàm qui nihil dat: si tamen loqui propriè velis, non meliùs facit, quia neuter formaliter benè facit; & ideò comparativum *meliùs* est de subjecto non supponente.

* Ergo, inquies, in tali eleemosynâ duplex erit malitia, una ex fine vitiante, altera ex objecto vitiato: Atqui hoc ridiculum est, alioqui in omni ferè actu duplex simul occurreret peccatum.

R. Aliqui fatentur hîc duplicem reperiri malitiam, ob rationem in objectione allatam : sed alii unicam tantùm admittunt, vanæ scilicet gloriæ, quæ totam hanc actionem vitiat; ad instar fermenti quod totam farinæ cui injicitur massam corrumpit; unde ut in massâ non alia est corruptio quàm fermenti, sic & in hujusmodi actionibus una solùm est malitia quæ finem afficit intrinsecè, & objectum extrinsecè.

Obj. 2°. Ex opinione nostrâ sequitur 1°. hominem justum qui martyrium ex aliquo gloriolæ motu subiret; omni cariturum esse merito, imò peccaturum; 2°. eum qui ex eodem motivo Baptismum susciperet, gratiâ donandum non esse: Atqui absurdum consequens; alioqui vix homo ullum eliciet opus quod bonum sit, cùm vix ulla sit è nostris actionibus cui non aliquid misceatur imperfecti, & *quasi pannus menstruatæ* sint *omnes justitiæ nostræ*, Isaiæ 44.

R. neg. min. Neque enim absurdum est ut qui verum martyrium non subit, Martyrii gloriâ & aureolâ frustretur. Unde S. Hieronymus in c. 1. Ep. ad Galat. *Martyrium ipsum, si ideò fiat ut admirationi & laudi habeamur à fratribus, frustrà sanguis effusus est.* Imò aliqui existimant profusionem vitæ & sanguinis in tali casu esse peccatum mortale, quia licèt inanis gloria secundùm se sit tantùm veniale, vitam tamen ex inanis gloriæ motivo prodigere, est mortale, sicut se absque aliquo bono fine morti exponere.

Pariter qui ex malo fine Baptismo se donari permitteret, caracterem reciperet, non autem gratiam quæ certas prærequirit dispositiones in adultis, ut alibi docent Theologi.

Neque tamen animis cadendum est : tum quia juvante gratiâ facile est se suaque in Deum referre; tum quia non omnis circumstantia mala operi bono adveniens suam ipsi malitiam communicat, ut statim dicemus, sed ea tantùm quæ est actionis causa, quam agens sibi proponit, quæ virtutis actus eligit ut medium ad iniquitatem, quæ peccatum exercet sub pietatis umbrâ, &c.

Quod objicitur ex Isaïâ, nihil probat: non enim loquitur Propheta de justitiâ eorum qui sincerè Deum timent, sed de exteriori Judæorum impiorum justitia seu justificatione, ut loquitur S. Paulus Heb. 9. hæc autem justitia cùm mera esset hypothesis & dolus, Deo placere non potuit.

† CONCLUSIO II. Circumstantia venialiter mala † adveniens actui bono, totam ejus bonitatem non aufert. Ità communior & probabilior opinio.

Prob. 1°. Si quævis circumstantia venialiter mala in ipsos etiam virtutis actus irrepens, totam eorum bonitatem extinguat, vix ullus erit actus meritorius; quia vix ullus est actus bonus in viris etiam sanctis licèt cautè vigilantibus, qui non aliquâ vitiosâ circumstantiâ, teporis, v.g tædii, impatientiæ, gloriæ, &c. veluti terreno habitu obnubiletur: Atqui falsum & nimis durum consequens, imò & Patrum doctrinæ, & solito ac suavi summi provisoris agendi modo repugnans. Etsi enim Sancti se servos esse inutiles fateantur, haud tamen despondent animum, sed bonis operibus incessanter insistunt, scientes quòd scrutator renum & cordis separabit pretiosum à vili; & ità bonorum operum sordes velut paleas igne Purgatorii examinabit, ut quod inde superērit, pro auro mundo habiturus sit.

Prob. 2°. à priori. Idem sit de ceteris actibus judicium, ac de actu illius qui sic comparatus est ut nolit quidem prædicare nisi propter Dei gloriam; aut eleemosynam dare nisi propter sublevationem pauperis à Deo præceptam, & qui ad illa opera promptiùs determinari solet & velut inescari proprii amoris titillatione: Atqui sic prædicans, sic succurrens pauperi, edit opus bonum, quamvis non omni ex parte defœcatum. Illud enim opus est verè bonum, in quo agens juvante gratiâ bonum sibi proponit finem, & in eum tendit medio proportionato: Atqui hoc contingit in proposito casu, bonum enim est gloriam Dei per verbi ministerium procurare. Ergo.

At, inquies, malitia circumstantiæ supervenientis bonum hoc corrumpit.

R. neg. ant. Mala enim circumstantia, de quâ loquimur, non influit in bonum actum, neque est ejus causa efficiens aut finalis præcipua. Qua propter quod hîc dicitur circumstantia, non tam est circumstantia, quàm actus planè diversus, qui secundùm se malus est, dum alter secundùm se bonus est, licèt hocce consortio minuatur ejus bonitas.

* * Obj. 1°. Quod rectæ rationis dictamini consentaneum non est, bonum esse nequit: Atqui objectum de se quidem bonum, sed malâ vitiatum circumstantiâ, eo ipso desinit consentaneum esse rectæ rationi. Recta enim ratio præcipit ut bonum benè fiat: sed bonum quod malis vestitur circumstantiis benè non fit. Ergo.

R. ad. 1. dist. min. Objectum de se bonum desinit rectæ rationi consentaneum esse, si ordinetur in malam circumstantiam ut purum medium, C. si quæratur præcipuè propter bonitatem suam intrinsecam, subd. non est rectæ rationi consonum, nec benè fit omninò & adæquatè, C. nullâ ex parte consonat rectæ rationi & fit malè penitùs, N. Itaque si bonum opus assumatur ut medium purum vanitatis & peccati, haud dubium est quin actio secundùm se tota vitietur, & eò pejor sit quòd bonitas iniquitatis ministra constituitur: sed si circumstantia habeat per se modum accessorii, nec impediat quominùs agens, rem reique honestatem præcipuè intendat, tunc etiam pro certo tenendum videtur, actionem hanc etsi imperfectam, non omni suâ justitiâ excidere. Quis enim credat eum qui ex justâ necessitate, & ut Deo validiùs servire queat, cibum sumens, non nihil insidianti voluptati indulget, iis illicò annumerandum esse qui contrà Dei gloriam agunt: Si res ità sit, dicendum est cum Calvinianis, nullam moraliter loquendo esse hominis actionem quæ peccatum non sit.

Inst. Si talis actus esset aliquâ ex parte bonus

idem actus esset simul meritorius & demeritorius. Falsum consequens.

R. neg. maj. Tunc enim non tam unus est & idem actus, quàm actus duo qui se invicem comitantur.

Obj. 2°. Actus bonus est actus virtutis; sed actus virtutis nullâ potest esse ratione malus.

R. dist. min. Actus virtutis, id est, actus prout à virtute procedit non potest esse malus, C. id est, actus prout est à voluntate quæ deficit, aut à malo habitu qui se ingerit, non potest aliquid sordidum contrahere, N. Quæstio non est an actus virtutis prout à virtute procedit malus esse queat; sed utrùm imminui possit per aliquam circumstantiam malam, v. g. gloriam inanem, nec tamen quoad substantiam tolli. Hoc secundum asserimus, seu potiùs contendimus hominem qui gratiâ motus aliquid agit, & simul cupiditate irrepente lacessitus, eidem paulò plus indulget sensu sæpius exposito, peccare quidem dum malo titillanti consentit, sed nihilominus aliquid promereri; quia non desinit in bonum finem per bonum medium tendere.

CONCLUSIO III. Unus idemque actus potest simul habere duas bonitatis aut malitiæ species, unam ex objecto, alteram ex fine.

Prob. 1°. Malitia & bonitas actus sumuntur ex ejus difformitate vel conformitate cum ratione: Atqui unus idemque actus potest multis simul modis rationi difformis esse vel conformis. Cùm enim qui furatur ut se inebriet, duplex in eo actu reperitur deformitas, alia quidem ex objecto, re scilicet alienâ quæ tollitur; alia ex fine, ebrietate nimirum quam fur intendit: Ergo à pari cùm quis eleemosynam tribuit pauperi ut peccata sua redimat, duplex in eo actu occurrit bonitas, alia misericordiæ, altera verò pœnitentiæ.

Prob. 2°. Ideo, juxta Vasquem, in actu qui bonus est ratione objecti & finis, duplex non est bonitas, quia bonitas objecti destruitur per ejus relationem ad ulteriorem finem; quatenùs talis objecti bonitas

non est volita ratione suî, sed ratione alterius: Atqui hæc ratio, ejusque probatio nullius est momenti. Si enim bonitas objecti destruatur ex ejus relatione ad finem ulteriorem, non erit majoris meriti eligere ad finem caritatis opera excellentioris virtutis, quàm alterius minùs eximiæ, imò quàm actus de se indifferentes, quia cùm bonitas moralis hujusmodi objectorum pro nihilo reputetur, sed desumatur tota à fine qui semper idem remanebit, perinde valebit jejunium unius diei ac actus martyrii, quod absurdum est.

Dices: Qui opus aliquod pietatis eligit propter pœnitentiam, opus illud non appetit propter se, sed ut medium ad pœnitentiam: Atqui medium ut medium non habet rationem boni honesti, quæ soli fini convenit, sed tantùm boni utilis. Ergo qui tale opus eligit, nullam in eo invenire potest bonitatem quàm finis.

R. neg. min. Nam, ut bene ait Angelicus Doctor in 1. dist. 1 q. 2. art. 1. ad 3. *non est inconveniens ut aliquid propter se ametur, & tamen ad alterum ordinetur.* Et ratio est, quia id quod ad aliud ordinatur, ut eleemosyna ad satisfactionem pro peccatis, suam propriam honestatem atque bonitatem habere potest: unde non habet rationem puri medii, qualis est in medicina quæ non nisi ob sanitatem diligitur, sed finis intermedii; ac proinde est bonum utile prout ordinatur ad aliud, & bonum honestum ratione suî. Ergo duplicem necessariò habet bonitatem, aliam ratione finis, aliam ratione suî.

† SECTIO TERTIA.

De augmento Moralitatis per Actum exteriorem.

Thom. 1. 2. q. 20.

QUæritur an executio actûs exterioris, v. g. erogatio actualis eleemosynæ, superaddat aliquid bonitatis, efficaci ejusdem actûs desiderio. Idem respectu malitiæ de furto furtique voluntate dicen-

dum. Ut ſtatus quæſtionis pleniùs intelligatur,

Not. 1°. Certum eſt apud omnes, actum exteriorem interiori conjunctum veram habere bonitatem vel malitiam, quia tunc eſt liber & rationi conformis aut difformis. Unde in Evangelio præcipiuntur aut prohibentur, commendantur aut vituperantur actus exteriores; cùm tamen Chriſtus non præcipiat aut laudet niſi quod bonum eſt, nec prohibeat aut vituperet niſi quod motibum bonis adverſatur.

Not. 2°. Certum eſt etiam actum internum ſæpè diutiùs continuari propter actum exteriorem. Sic qui vult homicidium perpetrare, ejuſdem homicidii voluntatem protrahit, dum media ad ſcelus ſuum, arma, comites, occaſionem inquirit: de hâc additione, utpotè quæ accidentalis ſit, non movetur difficultas.

Not. 3°. Certum etiam eſt actum interiorem ſæpè augeri & intendi per exteriorem. Sic. v. g. actualis voluptas quæ ex ebrietate aut impuris criminibus dum fiunt, miſerè percipitur, fornicationis, aut exceſſivi potûs affectum intentiorem ſeu ardentiorem efficere ſolet. Neque de hâc intentione controvertitur, ſed potiùs de extenſione; ſeu quæritur an bonitas aut malitia formalis actûs exterioris diverſa ſit à bonitate vel malitiâ actus interioris à quo imperatur, adeò ut melior ſit actio illius qui eleemoſynam dat de facto, quàm ejus qui eam dare vult & non poteſt defectu facultatis vel occaſionis. Sit

CONCLUSIO. Actus exterior, prout eſt mera executio actûs interni, non adjungit ei bonitatem aut malitiam in ordine ad præmium vel pœnam eſſentialem, adjungit tamen in ordine ad præmium vel pœnam accidentalem. Ità S. Thomas in 2. diſt. 40. q. 1. art. 3.

Prob. 1. pars: 1°. ex Scripturâ quæ non minùs laudat aut redarguit, quæ quis ſincerè & plenè facere voluit, quàm ſi de facto ea feciſſet. Sic Geneſ. 22. dicit Deus ad Abraham: *Quia feciſti hanc rem, & non pepercisti filio tuo unigenito propter*

me, benedicam tibi, & tamen Abraham de facto filium suum non occiderat. Matth. 5. *Omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo.* Quæ verba expendens S. Bernardus Epist. 77. cap. 2. ait. *Quid planius*, inquit, *quàm quòd voluntas pro facto reputatur, ubi factum excludit necessitas?*

Prob. 2°. Si actus exterior aliquem bonitatis gradum superadderet actui interno, posset quis alium privare aliquâ bonitate morali & per consequens præmio essentiali quod ipsi correspondet; potest enim quis per vim impedire nè alter Sacro intersit, aut eleemosynam det pauperi: Atqui falsum consequens: alioqui dona gratiæ & gloriæ, fortunæ vicibus & furum violentiæ obnoxia forent, ut & ipsa exteriora bona. Ergo.

In 4. dist. 49. q. 3. art. 3.

Prob. 2. pars: 1°. ex communi Theologorum sensu, qui post S. Thomam docent, eos qui sola voluntate martyres sunt, posse quidem mereri æquale & majus præmium essentiale, quàm qui reipsâ patiuntur pro Christo, quia possunt majori affici caritate: non tamen præmium accidentale quod suprà *aureolam* vocavimus, quia hæc non rependitur nisi exteriori passioni.

* * Prob. 2°. Præmium essentiale est conjunctio animæ ad Deum per visionem & amorem fruitivum: præmium verò accidentale est gaudium de quocumque bono creato; sed qui actum externum, v. g. eleemosynam posuit, de ejus positione gaudebit in cœlis; qui verò ponere voluit & non potuit, de positione ejus gaudere non poterit. Ergo licèt ambo conveniant in præmio essentiali, different tamen in accidentali. Idem à contrario dicendum de reprobis, qui licèt conveniant in pœnâ essentiali, quæ est separatio à Deo, different tamen in accidentali, quia qui actu de facto peccaverunt, cruciabuntur non de eo solùm quod malè voluerunt, sed de eo etiam quod malè fecerunt, & de omnibus malis quæ externas suas iniquitates consecuta sunt.

† Obj. 1°. Qui voluit furari aut adulterari & non potuit, de omissione hâc Deo gratias habere debet: Atqui nulla esset ratio cur tales ageret gratias, si actus exterior nihil superadderet mali. Ergo.

R. neg. min. Est enim semper cur Deo gratias habeat qui abstinuit ab opere quod animo conceperat: tum quia *vix fieri potest ut voluntas opere externo non augeatur*, tum qui opus externum accidentali pœnâ non ab hominibus solùm punitur, sed à Deo; tum quia actu exteriori generantur pravi habitus qui ad similes actus inclinant, incurritur infamia, irregularitas, &c.

Sylvius.

Obj. 2°. Si actus exterior nihil conferat ad bonitatem, tantùm recipit gratiæ qui martyrium sincerè quærit, quàm qui illud subit reipsâ; itèm qui Sacramentis refici optat, quàm qui iisdem actu reficitur; aut qui jejunare vellet & non potest, quàm qui jejunat de facto: Atqui hæc falsa sunt, præsertim de Sacramentis quæ percepta gratiam conferunt ex opere operato, quam in voto solùm non conferunt.

R. neg. maj. Ratio est, quia martyrium ex singulari Dei privilegio & velut ex opere operato plus proficit cùm reverà sustinetur, quàm cùm desideratur. Idem à fortiori dicendum de Sacramentis, quorum actuali receptioni alligata est ex Christi institutione gratia quædam particularis, quæ ex eorumdem desiderio non producitur. De hâc efficatiâ quæ certis operibus à Deo indita est non loquimur, sed de opere operantis, quod si solitariè sumatur, non plus meretur præmii essentialis cùm operi externo conjungitur, quàm cùm ab eodem involuntariè separatur.

Quod si quæras cur martyrio dum actu toleratur, hæc privilegia data fuerint, recurrendum est ad simplex Dei beneplacitum. Potest tamen hæc afferri convenientia, quòd per actuale martyrium homo privetur vitâ & statu in quo ampliùs mereri possit, non autem per solum martyrii desiderium: unde æquum fuit ut Deus qui ab homine non vincitur in benefactis, ex sua parte compensaret id

quod homo ex aliâ sibi præripere videtur: & hæc compensatio in aliis Sanctis occurret; etsi enim qui stipem dare non potuit, de eâ datâ lætari non possit, gaudebit tamen & remunerabitur de mœrore quem inde percepit.

Ad id quod additur de jejunio, fateor seriam jejunandi volitionem non minùs gloriam mereri quàm ipsum jejunii exercitium; sed cautè cavendum meliorem tamen esse conditionem illius qui reverà jejunat, quàm qui solùm vult jejunare: tum quia actus exercitus efficit ut bona voluntas diutiùs continuetur & sæpè intendatur; tum quia homo licèt per solum jejunii desiderium mereatur, per illud tamen aut alia similia non satisfacit eodem modo ac per ipsum jejunium, quia ad satisfactionem requiritur opus quatenùs pœnale, seu vera pœnæ perpessio; quæ in solo actu interiori, eodem modo non occurrit.

Obj. 3°. Ideo juxta nos opus externum non addit novam actui interno malitiam, quia non est imputabile secundùm se, sed solùm in causa in quâ solâ liberum est: atqui fundamentum hoc omnino ruinosum est. Quod enim in se ipso prohibitum est, imputabile est secundùm se ipsum: atqui opus externum ut tale prohibitum est, & alio quidem præcepto quàm quo vetitum est ipsius desiderium: si enim dictum est. *Non concupisces uxorem proximi tui*, dictum est, *Non mœchaberis*. Et verò si externum opus novam non adderet malitiam, non teneremur illud confiteri, quia declarato actu interiori tota actûs malitia sufficienter declararetur: atqui hoc repugnat judicio Ecclesiæ.

R. ad. 1. neg. min. & dico opus externum non addere novam actui interiori malitiam, quia non est imputabile, seu malum malitiâ diversâ ab eâ quam habet efficax ejusdem operis desiderium; potuisse tamen & debuisse prohiberi, quia reipsâ malum est, & variis obnoxium augmentis & affectibus quæ in solo ejus desiderio non reperiuntur.

Quod spectat ad confessionem, dubio procul aperienda est actûs externi circumstantia: 1°. quia ex

ex hâc declaratione magis aperitur efficacia & gradus malæ voluntatis; quia alia peccatis quæ in corde consummantur, alia iis quæ foris prodeunt, remedia applicari debent; 3°. qui actus exterior inducit censuras, onus restituendi, & similia quæ ex solo actu interiori non consequuntur.

ARTICULUS TERTIUS.

De Merito Actuum humanorum.

Videndum 1°. quid & quotuplex sit meritum; & an homo mereri possit; 2°. quænam sint actionis meritoriæ conditiones.

S. Thomà 13. c. 2. q. 114.

SECTIO PRIMA.

De essentiâ & existentiâ Meriti.

Meritum hîc definitur: Opus bonum, præmio seu retributione dignum. Sed quia retributio bono operi multis modis deberi potest, multiplex distinguitur meriti genus: aliud *de congruo*, cùm præmium debetur non ex obligatione justitiæ, sed ex decentiâ quâdam & liberalitate, ac, ut ità dicam, ex honestate præmiantis; aliud *de condigno*, cùm præmium debetur tanquam merces ex justitiâ. Si opus cui ex justitiâ debetur merces habeat æqualitatem cum mercede, sine gratiâ ex parte remunerantis, erit meritum de condigno rigoroso; si verò operis valor & dignitas, remunerantis gratiâ nitatur, erit meritum de condigno ordinario. Quæritur an homo mereri possit. Quæstio non movetur de merito rigoroso, quod soli Christo competit; actiones enim nostræ in gratiâ fundantur, suntque dona Dei, & aliunde ità ipsi debitæ sunt ut omnes sibi vindicare possit; agitur ergo de merito simpliciter quidem dicto, sed tamen minùs rigorosè sumpto. Sit

CONCLUSIO. Homo per gratiam operans veri

& propriè meretur. Est de fide contra Protestantes.

Prob. 1°. Merces respondet merito propriè dicto, juxta id Augustini Epist. 194. *Quod est merces operanti, hoc militanti stipendium* : atqui Scriptura variis in locis docet reddendam esse à Deo mercedem justorum operibus. Matth. 5. *Merces vestra copiosa est in cœlis* : Ergo Scriptura docet æquivalenter hominem mereri. Imò *exosum* Calvino meriti nomen admittit expressè ; ut Eccli. 1°. *Misericordia facit locum unicuique , secundùm meritum operum suorum.* Jam verò meritum simpliciter & absolutè dictum, significat meritum de condigno ordinario, quia meritum de congruo non est veri hominis meritum ; aliundè autem meritum rigorosum puræ creaturæ non convenit. Ergo.

Confirm. Quod datur à Deo ut justo Judice, quod datur ex justitiâ, illud datur ob meritum de condigno : atqui vita æterna datur..... juxta id Apostoli II. ad Timot. 4. *Reposita est mihi corona justitiæ , quam reddet mihi Dominus justus Judex.*

* Prob. 2°. ex Patribus. S. Cyprianus. Lib. de unit. Eccl. *Præceptis* Dei *obtemperandum est , ut accipiant merita nostra mercedem.* S. Augustinus, cit. Epist. 194. n. 6. & 20. *Nullane sunt merita justorum ? Sunt planè , quia justi sunt ; sed ut justi fierent, merita non fuerunt.... Sicut merito peccati tanquam stipendium redditur mors , ità merito justitiæ tanquam stipendium vita æterna.* Quæ verba si quid , certè meritum propriè dictum significant.

† Objiciunt Novatores 1°. quòd omnia justorum opera sint peccata , adeòque nihil mereri possint ; 2°. quòd hominis merita , meritis Christi detrahant.

Sed utrumque planè falsum est. Quomodo enim opera quæ Deus fieri strictè jubet ; quæ eo inspirante fiunt , quorum ipse est *merces magna nimis*, peccata dici possunt ? 2°. Quomodo merita quæ vim suam totam habent à meritis Christi , & quæ sine ejus influxu nulla sunt , ejusdem gloriam diminuere possint ? Certè hinc maximè commendatur

virtus Christi, quòd non solùm mereri potuerit, sed etiam suis meritis vim nobis ad merendum obtinere.

Objicit 2°. Wollebius meriti conditiones hoc expressas disticho: *Da tua, sed quæ non debes; proportio & adsit. Non aliter meritum dixeris esse tuum*: Atqui homo 1°. nihil potest dare quod suum sit; cùm nihil habeat quòd non acceperit; 2°. nihil indebitum, cùm innumeris titulis se totum suaque Deo debeat; unde ii etiam qui omnia sibi præcepta fecerunt, dicere debent: *Servi inutiles sumus; quod debuimus facere fecimus*; 3°. nihil mercedi proportionatum, quia ex Rom. 8. *Non sunt condignæ passiones* nostræ *ad futuram gloriam.*

Com Christian Theol. p. 107.

Luc.

R. Hoc argumento probari quidem opera nostra non eodem esse modo meritoria ac opera Christi, seu de rigore justitiæ; non autem ea veram ex Christi gratiâ dignitatem non habere, cui positâ Dei ordinatione merces debeatur: hoc autem meriti nomine intelligimus cum universâ Traditione, ut benè ostendit illustrissimus Bossuet in Lib. cui titulus, *Exposition de la Doctrine de l'Eglise*; &c. num. 7. Vid. Trid. Sess. 6. c. 16.

Textus Lucæ quem confidentiùs jactant Heterodoxi, nihil omninò probat: loquitur enim Christus de iis qui solâ præceptorum sibi impositorum executione contenti, nihil ultrà in Dei gloriam operantur, & consilia negligunt. Ii porrò præsertim se pro inutilibus servis habere debent; quia inutilis servus dici solet, non is solùm qui nihil facit, sed & is etiam qui expleto penso suo alia negligit per quæ domino suo placere posset, aut qui quæ facit, non facit nisi quia facienda sunt, non autem corde magno & animo volenti; quo sensu ait Apostolus: *Si evangelizavero, non est mihi gloria, necessitas enim mihi incumbit*: sed *si volens* seu promptè & alacriter hoc *ago, mercedem habeo.* Etsi ergo secundùm has explicandi rationes ex humilitate & justitiâ agnoscere debemus nos servos esse inutiles, haud tamen

I. Cor. 9. v. 16.

omni merito & utilitate caremus. Unde juxtà S. Chrysost. cùm dicimus : *Servi inutiles sumus*, dicit Christus, *Euge serve bone & fidelis*; unde etiam II. ad Timot. 2. qui se emundaverit à peccatis dicitur *vas in honorem & utile Domino.* Quorum omnium hæc est ratio & conciliatio, quod *tanta est erga omnes homines* Dei *bonitas, ut eorum velit esse merita, quæ sunt ipsius dona* : reipsâ enim nobis qui naturâ servi sumus, poterat Deus quod vellet præcipere, & nihil rependere mercedis.

Trid. sup.

SECTIO SECUNDA.

De conditionibus ad Meritum requisitis.

EX conditionibus ad meritum requisitis aliæ se tenent ex parte actûs meritorii; aliæ ex parte hominis merentis; aliæ demum ex parte Dei apud quem meretur. Si de merito condigno agatur, necesse est ex parte actûs ut sit liber, bonus, & in obsequium Dei; ex parte operantis, ut sit & viator & in statu gratiæ; demum ex parte Dei, ut operi & operanti certam promiserit mercedem. Ad meritum de congruo nec opus est statu gratiæ, nec promissione Dei. Quæ omnia ut paulò fusiùs confirmentur, sit

CONCL. I. Ad meritum quodcumque requiritur ut actus sit liber, etiam à necessitate. Est de fide.

Prob. Merito debetur merces : Atqui debitum non oritur nisi ex eo quòd unus dat alteri id quod suum erat; jam verò eatenùs potest homo Deo aliquid dare quod suum sit, quatenùs dat ei aliquid cujus dispositio in suâ libertate est. Ergo.

Obj. Potest Deus acceptare ad vitam æternam opera etiam necessaria; & id de facto fecit, cùm mortem SS. Innocentium licèt non liberam acceptavit ad martyrium. Ergo ad meritum non requiritur ut actus sit liber.

R. neg. conseq. Si enim Deus actibus necessariis aliquid promisisset, ii tamen actus reipsâ meritorii

non essent, nec vita eis redderetur tanquam merces, sed ut donum purè gratuitum. Unde Infantes pro Christo occisi, non magis dici possunt martyrii aureolam promeruisse, quàm qui accepto Baptismate moriuntur; vitam æternam mereantur.

*CONCLUSIO II. Ut homo quocumque modo mereatur, requiritur opus bonum, & quidem supernaturaliter.

Prob. 1. pars. Opus quod bonum non est, vel est malum, vel indifferens: Atqui neutrum mereri potest vitam æternam. Non. 1. nam *stipendia peccati mors.* Rom. 6. Non 2. tum quia opus indifferens mera est chimera; tum quia si quod esset hujus generis opus, illud non præmio magis quàm pœnâ dignum foret.

Prob. 2. pars; 1°. ex Concil. Trid. sess. 6. can. 1. 2 & 3. cap. 16. ubi docetur quòd sinè Christi gratiâ & virtute, *quæ bona*, hominum *opera semper antecedit, & comitatur & subsequitur*, eadem opera *nullo pacto Deo grata & meritoria esse possent*; 2°. quia inter medium & finem, meritum & præmium, quædam esse debet æqualitas & proportio: Atqui inter opus naturale & præmium supernaturale nulla est proportio. Ergo.

Quæres 1°. an opus ut meritorium sit de condigno, debeat esse supererogationis.

R. negativè: Imò contraria opinio erronea est: 1°. quia juxta Tridentinum, nihil justificatis deest *quominùs plenè illis operibus quæ in Deo sunt facta... vitam æternam.... verè promeruisse censeantur*: Atqui ea etiam opera quæ supererogationis non sunt, sed præcepti, in Deo sunt facta. Ergo per ea homo vitam æternam promeretur; 2°. Lucæ 6. dicitur, *Diligite inimicos vestros... & erit merces vestra multa*: Atqui hìc promittitur & rependitur merces iis etiam operibus quæ sunt præcepti; non enim consilii solius est inimicorum dilectio. Ergo.

Quæres 2°. an actus cujuslibet virtutis, sit in homine justo de condigno meritorius; an non

potiùs ad meritum de condigno requiratur ut actus sit à caritate elicitus aut imperatus.

Multiplex est Theologorum eâ de re sententia. Prima eorum est qui docent opus quodlibet homini justi moraliter bonum, etiam in ordine naturali esse de condigno vitæ æternæ meritorium.

Secunda eorum est qui cum Suare censent nullum opus quod duntaxat sit moraliter bonum, vitæ æternæ meritorium esse, nisi in finem supernaturalem referatur, secùs si ad eum finem referatur, seu per caritatem, seu per aliam virtutem infusam.

Tertia sententia, pergit Gonet, asserit nullum actum virtutis infusæ; & multò minùs virtutis moralis acquisitæ, esse de condigno vitæ æternæ meritorium absque aliquo imperio seu relatione saltèm virtuali caritatis, eique soli deberi præmium essentiale beatitudinis: *aliis autem virtutibus, nisi ab illâ imperentur, præmium duntaxat accidentale concedi.* His positis, breviter

* R. 1°. Habitualis in finem supernaturalem relatio, sive concomitantia habitûs caritatis non sufficit ut actus virtutis acquisitæ, seu ut opera quæ solùm sunt moraliter bona, sint æternæ vitæ meritoria.

Sess. 6. c. 16. Prob. 1°. ex Tridentino, quod postquam dixit Christum *in ipsos justificatos jugiter* influere *virtutem, quæ bona eorum opera semper antecedit, & comitatur & subsequitur*, addit, *sine qua nullo pacto Deo grata & meritoria esse possent*: Atqui opera etiam moraliter bona hominis justi non fiunt ex virtute quam Christus in ea influat.

Prob. 2°. Dantur in homine justo verba & facta otiosa: Atqui si caritatis concomitantia singulas hominis justi actiones dirigeret in Deum, jam homo justus otiosè non ageret: quia is solùm agit otiosè, cujus actio caret fine debito; nullum autem justi opus debito careret fine, quandoquidem ex ipsâ subjecti ratione in Deum dirigeretur. Ergo.

Matth. 12. Objiciunt 1°. quòd merces promittatur ei omni *qui fecerit voluntatem* Dei: hanc autem voluntatem

facit qui virtutum etiam naturalium actus elicit; 2°. quòd justus se suâque omnia saltèm aliquando per actum caritatis in Deum retulerit, & aliùnde ità sit in Deum affectus, ut actualiter in Deum referret id omne quod agit, si de eo referendo cogitaret. Sed hæc non urgent: unde

Ad 1. dist. Ei omni qui fecerit voluntatem Dei promittitur merces essentialis aut accidentalis, idque si agat modo mercedi proportionato, C. si secùs, N. In objectis Scripturæ locis supplenda est conditio quam alibi disertè exprimit Christus, ut nempe non quibusvis operibus promittatur merces, sed iis quæ fiunt in nomine Christi. Sic Matth. 19. *Qui reliquerit patrem & matrem..... propter nomen meum, vitam æternam possidebit.* Et Marci 9. *Quisquis potum dederit vobis calicem aquæ in nomine meo, non perdet mercedem suam.*

Porrò non agit modo mercedi proportionato, qui non nisi opus naturale elicit.

Ad 2. dici posset relationem præteritam & moraliter interruptam, non satis habère virium, ut actus purè naturales ad meriti supernaturalis dignitatem elevet. Idem à fortiori dicendum de relatione merè possibili, & quæ de facto nec existit, nec extitit. Fatendum tamen, non deesse insignes Thomistas qui ad hoc ut homo in singulis suis actibus de condigno mereatur, existiment sufficere actum illum quo homo in primo justificationis suæ instanti, se suâque omnia in Deum retulit ex caritate, ut paulò post ostendam.

† R. 2°. Illa omnia hominis justi opera sunt vitæ æternæ meritoria, quæ actu vel virtute fiunt ex imperio caritatis, sive sint actus virtutis infusæ, sive acquisitæ.

† *Sylvius.*

Prob. Quia nihil hujuscemodi operibus deest quominùs meritoria sint, cùm fiant in gratiâ & ex gratiâ, quatenùs à caritate imperari supponuntur. Et verò si homo dum manducat & bibet, hæc ad Deum propter se dilectum referre potest; quidni propter hæc remuneretur?

R. 3°. Ea solùm hominis justi opera de condigno merentur præmium essentiale seu possessionem Dei, quæ à caritate imperantur : cetera verò quæ aliquid meriti habent, non nisi præmium accidentale merentur.

Prob. 1°. S. Thomâ, qui in cap. 3. Epist. 1. ad Corinth. hæc expendens verba, *Unusquisque propriam mercedem accipiet secundùm suum laborem*, sic habet : *Præmium laboris nostri attenditur primò secundùm formam caritatis, cui respondet merces essentialis. . . . . secundò ex specie operis*, & huic respondet aliqua prærogativa *præmii accidentalis*. Qui textus opinionem nostram integrè complectitur.

Prob. 2°. Quæ vitam æternam merentur, merentur etiam caritatis augmentum : Atqui soli actus à caritate eliciti aut imperati ejusdem augmentum mereri possunt : tum quia id habitibus omnibus commune est, ut non augeantur nisi per actus proprios ; tum quia actus aliarum virtutum non sunt perfecti satis, adeòque tale augmentum de condigno mereri non possunt.

Alias omitto probationes, quarum aliæ nimis probant, aliæ vix quidquam. Imò multi ex nobilioribus S. Thomæ discipulis, opinionem modò propositam ità explicant, ut justus per singula quæ facit bona opera mereri debeat ; quia, inquiunt, ut actio à caritate imperata censeatur, ac proinde de condigno vitam æternam mereatur, sufficit actus ille *quo homo in primo instanti justificationis, diligendo Deum* ex caritate, *totam suam vitam retulit in ipsum, omnesque actus suos ad eum referibiles. Cùm enim bonorum actuum operatio sit executio talis propositi, virtualiter ipsum includit, nisi per peccatum mortale talis intentio revocetur vel interrumpatur.* Ità Gonet. disp. 2. art. 5 in fine, §. 6. sed quidquid sit de eâ expositione, semper hortabor eos qui thesauros meritorum cumulare volent, non modò ut ex imperio caritatis singula quantùm poterunt ope-

rentur, sed & ut suos quoscumque actus persæpè ad Deum referant, quia non constat eosdem sufficienter sanctificari per relationem quæ in primo justificationis instanti fieri supponitur. Plus sanè post S. Bonaventuram in 2. sent. dist. 41. a. 1. q. 3. exigit his verbis Cardin. Bellarminus: *Non sufficit, ut opus virtute referri dicatur ad Deum, si quis ad initium anni, vel mensis, vel etiam diei, generali quâdam intentione referat omnia sua futura opera in Deum: sed necesse est ut illud ipsum opus particulare referatur in Deum, quod postea faciendum est.* Et tunc etiam si homo de Deo non cogitet, opus illius in Deum virtualiter referetur.

CONCLUSIO III. Ut opus sit meritorium debet fieri in obsequium Dei.

Prob. Meritum respicit retributionem, prout à certâ personâ debitam: Atqui merces nec debetur, nec à certâ personâ exigi potest, nisi actio ad ipsam dirigatur, & in ejus obsequium cedat. Unde S. Thomas hîc q. 21. art. 3. *Retributio secundùm justitiam fit alicui ex eo quòd agit in perfectum vel documentum alterius.*

CONCLUSIO IV. Ad meritum ex parte merentis requiritur status gratiæ. Est contra Baïum, qui propositiones inter damnatas 13. docet *opus bonum citrà gratiam adoptionis factum, esse regni cœlestis meritorium*, additque id non nisi à Pelagianis negari.

Prob. 1°. Joan. 15. *Sicut palmes*, ait Christus, *non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite; sic nec vos, nisi in me manseritis*: Atqui homo peccator non manet in Christo, quia is solùm manet in Deo, *qui manet in caritate*. Ergo peccator quandiù est in statu peccati mortalis, ferre non potest fructum, eum præsertim qui vitam æternam mereatur. Hinc opera omnia etiam supernaturalia quæ sine gratiâ habituali fiunt, vocantur mortua.

I. Joan. 4.

Prob. 2°. Ad meritum requiritur ex parte remunerantis promissio: Atqui Deus non nisi justificatis vitam æternam promisit. Nam vita æterna promit-

titur ut hæreditas : Atqui hæreditas pertinet solùm ad filios, juxtà id Apost. Rom. 8. *Si filii, & hæredes.*

S. Thom. 1. 2. q. 113. art. 4.

CONCLUSIO V. *Mereri & demereri pertinet ad statum viæ* : seu ad meritum requiritur status viatoris.

Prob. ex Scripturâ. Eccle. 9. *Quodcumque facere potest manus tua, instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quò tu properas* ; & iterum : *Mortui.... non habent ultrà mercedem.* Eccli. 14. *Ante obitum tuum operare justitiam* ; quia nempe, ut aït Christus, Joan. 9. *Venit nox quando nemo potest operari.* Eccle. 11. Ubi *ceciderit lignum, ibi erit.* Si autem homo eo in statu debeat perpetuò manere in quo eum mors apprehenderit, nihil post mortem mereri potest : hinc Beati non merentur, licèt eorum orationes ex præcedentibus meritis & divinâ acceptatione vim habeat impetrandi.

CONCLUSIO VI. Ad meritum de condigno requiritur ex parte Dei pactum de dandâ mercede.

Prob. 1°. ex concilio Senonensi in decr. fidei c. 16. ubi hæc habet : *Facit tandem omnis misericordia locum unicuique juxtà meritum operum suorum, non absolutâ condignitate.... sed gratiâ magis & liberali repromissione* : Atqui si bona opera citrà pactum æternæ vitæ meritoria forent, mercedis hujus retributio magis rependeretur absolutæ eorum condignitati, quàm gratuitæ Dei repromissioni. Ergo.

Prob. 2°. Meritum de condigno ex parte hominis inducit obligationem mercedis ex parte Dei ; cùm quisquis meretur jus habeat ad id quod meretur : Atqui Deus ex suâ solum promissione ad remunerandum hominem obligari potest. Prob. min. ex S. Augustino Serm. 158. *Debitor factus est Deus non à nobis aliquid accipiendo, sed aliquid quod ei placuit promittendo. Aliter enim dicimus homini, Debes mihi, quia promisisti mihi : & aliter dicimus,*

Debes mihi, quia dedi tibi. Eadem fermè habet in Psalm. 109. Unde sic: Ex Augustino qui constituitur alterius debitor, & obligatus ad aliquid ei reddendum constituitur debitor, vel accipiendo vel promittendo: Atqui ex eodem Augustino Deus non potest constitui debitor nominis aliquid ab eo accipiendo; cùm homo nihil Deo dare possit quod ab eo non acceperit. Ergò superest ut constituatur debitor promittendo.

Prob. 3°. Quia nulla alia potest reddi ratio præter ordinationis & promissionis divinæ defectum, cur 1°. non mereamur nobis de condigno perseverantiam & auxilia efficacia, sicut vitam æternam: 2°. cur animæ defunctorum non mereantur in Purgatorio; aut animæ Patrum antiquorum non mererentur in limbo, per bona opera quæ tunc ab iis fiebant, quæque non minùs præmio erant proportionata: quàm quæ nunc à nobis eliciuntur; idem dicendum de Enoch & Eliâ quos benè multi nunc non mereri contendunt.

* Obj. 1°. Falsum est ad rationem meriti de* condigno, necessarium esse ut inducat obligationem remunerandi; ergo ruit totum præcedentis assertionis fundamentum. Conseq. patet; prob. antec. Obligatio hæc neque necessaria est ad rationem meriti ut meritum est, cùm non requiratur ad meritum de congruo, neque ad rationem condigni ut condignum est; cùm ratio condigni nihil aliud dicat quàm æqualem præmio valorem; qui à promissione utpotè actioni meritoriæ extrinsecâ non pendet.

R. ad 1. neg. ant. Ad 2. dico obligationem remunerandi necessariam esse, si non ad rationem meriti ut sic, aut ad solam condignitatem, saltèm ad rationem meriti prout est de condigno: quia juxta nos mereri vitam æternam condignè, est mereri mercedem, non quæ retribui posset, sed quæ de facto retribuenda est. Ad hoc autem requiritur acceptio Dei, ejusque promissio.

Ad 3. dist. Ratio condigni nihil dicit quàm valorem, si condignum sumatur intrinsecè pro solo rei pretio quod ad vitam æternam acceptari potest vel non, C. si sumatur intrinsecè & extrinsecè, prout ad eam de facto acceptatur, N. Hîc porrò meritum accipimus pro opere quod certò & infallibiliter coronandum est, nisi per peccatum subsequens retractetur: Atqui nullum opus aliundè quàm ex promissione Dei habere potest ut certò & infallibiliter coronetur. Ergo.

† Obj. 2°. Se habet bona actio in ratione meriti, sicut mala in ratione demeriti: Atqui opus malum pœnam meretur citrà quodlibet Dei pactum. Ergo.

R. neg. maj. Disparitas est, quòd qui peccat Deum non faciat sibi debitorem, cùm Deus non obligetur ad puniendum; sed potiùs se Deo, divinæque justitiæ debitorem faciat, unde peccata dicuntur *debita*, quatenùs ex iis acquirit Deus jus peccatores puniendi ob injuriam sibi illatam. At cùm de merito agitur, Deus ipse fit debitor, & in eum jus quadantenùs acquirit homo, ità ut juxtà Augustinum dicere possit: *Feci quod jussisti, redde quod promisisti.* Itaque sicut à se tantùm habet homo quòd peccet, ità & se Dei debitorem sinè ullo pacto constituere potest: at verò Deum ipsum sibi debitorem efficere nequit, nisi ex parte Dei præcedat talis debiti fundamentum, quod est ipsa Dei promissio sub operis conditione.

In Psalm. 83.

Conclusio VII. Ad meritum de congruo requiritur 1°. opus bonum in ordine supernaturali; 2°. liberum; 3°. ab homine viatore elicitum; 4°. in obsequium Dei. Ratio est, quia sine iis conditionibus nullum opus Deum movere potest ad præmii supernaturalis retributionem. Non requiritur verò absolutè status gratiæ sanctificantis, aut promissio Dei; cùm Cornelius suis eleemosynis & orationibus meruerit & obtinuerit aliquid quod Deus ipsi non promiserat.

Act. 10.

Etsi verò conditiones eæ non *absolutè* requirantur ad meritum de congruo, haud tamen negandum est eas aliquandò intervenire: nam Ezech. 18. v. 21. Deus peccatori pœnitenti veniam promittit, quam peccator utpotè nondùm justus de congruo solum mereri potest. Pariter Jacobi 5. dicitur: *Orate pro invicem ut salvemini; multùm enim valet deprecatio justi assidua*: ubi requiritur status justitiæ ad hoc ut quis alteri mereatur; & tamen homo qui aliis meretur, meretur solùm de congruo. Denique apud omnes constat hominem sibi non mereri donum perseverantiæ, nisi sit justus; constat quoque neminem donum hoc aliter mereri quàm de congruo.

De objecto meriti non dicemus hoc loco, quia de eo disseruit Tournelii abbreviator in Tract. de Gratiâ.

TRACTATUS
DE
CONSCIENTIA.

MOrum regula duplex; *exterior*, lex scilicet de quâ subindè differemus; & *interior*, nempè conscientia, & synderesis, quibus dirigitur intellectus moralis. Materiam hanc, quæ moralis Theologiæ basis est ac fundamentum, & cujus ope solvuntur casus omnes dubii, id est, innumeri propè, ab accuratâ rerum definitione & divisione auspicabimur.

CAPUT PRIMUM.

Quid & quotuplex Conscientia.

ANima rationalis voluntate constat & intellectu, quas inter facultates ille est ordo, ut voluntas intellectui subsit, & sinè præviâ ipsius cognitione operari nequeat: Intellectûs autem vel eas attingit veritates quæ ad mores nihil faciunt, & vocatur *speculativus*; vel occupatur circà eas veritates quæ moribus benè instituendis inserviunt, & vocatur *practicus* seu *moralis*. Intellectus moralis vel attingit prima & generalia morum principia, v. g. *Omnia quæcumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis*, Matth. 7. & tunc *synderesis* seu *synteresis* vocatur; vel principia hæc in casu particulari applicat, monetque quid hìc & nunc faciendum sit, aut quid benè factum sit vel malè, & tunc dicitur

conscientia. Unde synderesis definiri potest, erimorum benè vivendi principiorum cognitio. Conscientia verò, Judicium actuale practicum dictans quid in particulari faciendum sit aut omittendum, quidve fieri aut omitti debuisset.

1°. Quidem est *judicium* : unde pertinet ad eam animi facultatem cujus est judicare, intellectum nempè, ut plures volunt ; quamquam aliqui conscientiæ motus, ut arguere & remordere, ad intellectum revocari facilè non possunt.

2°. Judicium *actuale* : & sic distinguitur à synderesi spectatâ prout est habitualis ac velut ingenita generalium principiorum cognitio : ipsa enim actualis primorum principiorum cognitio, est verè synderesis, & habitus esse non potest.

3°. Practicè *practicum* : conscientia enim non cognoscit solùm, sed dirigit, nec dirigit modo solùm generali, ut synderesis quam ideò appellant aliqui judicium *speculativè practicum*, sed hîc & nunc : unde

4°. Additur, *dictans quid in particulari*, *&c.* quibus verbis iterùm distinguitur conscientia, tum à synderesi, tum à prudentiâ generali : synderesis enim versatur circa prima principia practica, prudentia ex iisdem principiis generales conclusiones deducit, conscientia verò ea ad particularem materiam applicat. In hâc v. g. ratiocinatione : *Non est faciendum aliis id quod nobis nolumus fieri ; ergo non est retinendum id quod est alterius ; ergo non est retinenda, sed restituenda hæc pecunia quæ per furtum parta est, ideòque est aliena* : prima propositio pertinet ad synderesim, secunda ad prudentiam universalem, tertia ad conscientiàm, quæ ideò vocatur à S. Antonino *concludens scientia.*

5°. Denique, *dictans quid debuisset fieri* : conscientia enim non versatur solùm circà futura, sed etiam circà præterita ; vel ea approbando, ut II. Corint. 1. *Hæc est gloria nostra testimonium conscientiæ nostræ* ; vel ea redarguendo, qualis est conscientia damnatorum quorum *vermis non moritur.*

\+ judgment that so & so is not the best producing [illegible].

Hinc colliges 1°. synderesim esse quidem internam actuum humanorum regulam, sed magis remotam, cùm generaliter tantùm legem proponat; conscientiam verò, licèt sit secundaria, prout à synderesi dependet, esse regulam proximam & immediatam, quia legem applicat in particulari; 2°. synderesim esse regulam infallibilem, quia versatur circà universalia principia quæ per se nota sunt; conscientiam verò errori obnoxiam esse, quia fieri potest ut bona principia malè applicet, aut ad legem non satis attendat, prout docet S. Thomas quodlib. 8. q. 6. art. 1.

Conscientia multipliciter dividitur: nam 1°. ratione suî, seu judicii quod fertur, dividitur in præcipientem, consulentem, & permittentem. Prima dictat aliquid esse de præcepto; secunda ostendit aliquid esse de consilio; teria aperit aliquid merè permissum esse, & sic nec consuli, nec prohiberi.

2°. Ratione objecti dividitur in veram, quæ etiam bona & recta dicitur; & malam, quæ falsa & erronea nuncupatur. Conscientia *vera* ea est quæ dictat licitum esse, vel illicitum, quod reverà licitum est aut illicitum: *erronea* verò quæ è contrario dictat licitum esse quod lex prohibet, aut illicitum quod lege omni permittitur. Et hæc vel est erronea vincibiliter, sed ex errore qui expelli potuit & debuit: vel invincibiliter, seu ex errore qui expelli non potuit, de quo suprà, pag. 13.

3°. Ratione principii vel assensûs, dividitur in certam, & incertam. *Certa*, seu *tuta*, ea est quâ quis prudenter & sinè formidine saltèm rationali judicat hîc & nunc aliquid bonum esse vel malum: talis fuit conscientia Jacob accedentis ad Liam, quam prudenter judicabat esse uxorem suam. *Incerta*, quæ ab aliis dicitur *non tuta* & *dubia*, est ea quâ quis ità judicat aliquid esse licitum, ut simul judicet illud posse esse licitum: unde in eo qui talem habet conscientiam reperitur hæsitatio ac indeterminatio mentis judicium suum circà utramque con-

traditionis partem ſuſpendentis, adeòque non uſi potiùs quàm alteri parti aſſentientis. Mens autem ſuſpenſa manet vel quia pares & æquales utrinque ponderis rationes ei occurrunt, & quibus quaſi in æquilibrio continetur, & tunc dicitur *dubia poſitivè*; vel quia nulla ei occurrit aſſentiendi vel diſſentiendi ratio, & tunc dicitur *dubia negativè*. Tunc tamen meliùs diceretur neſciens, vel ignorans : neque enim quærenti an Turca ſaltet vel dormiat, legitimè reſpondeat aliquis, *Dubito*, ſed meliùs, *Neſcio*; alioquin iterùm interrogatus quam habeat dubitandi rationem nihil reſpondere poteſt. Imò conſcientia quælibet dubia, non niſi impropriè conſcientia vocatur; conſcientia enim debet eſſe definitum aliquod animi judicium & dictamen; ubi autem mens ſuſpenſa manet, ibi definitum eſſe judicium non poteſt.

4°. Dividitur in ſcrupuloſam, & latam. *Scrupuloſa*, ea eſt quâ mens levibus nixa fundamentis judicat, aut timet nè quid mali ſubſit in actione bonâ vel indifferenti, putà nè peccet ambulando ſuper paleas quæ decuſſatim poſitæ crucem efformant. Conſcientia ſcrupuloſa differt 1°. à rectâ, ut per ſe patet; 2°. à dubiâ, in hâc enim eſt ſuſpenſio judicii, non in illâ; 3°. ab opinione, quia opinio oritur ex fundamentis non contemnendis. Conſcientia *lata* ea eſt quâ mens exilibus fulta ratiunculis licitum eſſe putat id quod malum eſſe deprehendi facilè poteſt, aut quæ grave peccatum pro levi habet. Utraque conſcientiæ ſpecies ad erroneam pertinet : ſicut & conſcientia tum *phariſaica* quæ magna parvi, & parva magni facit; tum *cauteriata*, quæ propter longam in malo conſuetudinem, ità obduruit ut vulnus ſuum non ſentiat.

5°. Dividitur in probabilem, & improbabilem. Hæc vel nullis vel leviſſimis rationibus innititur; illa gravi quidem motivo nititur, ſed tamen fallibili; unde dicitur fundari in opinione probabili. De his conſcientiæ ſpeciebus, potiſſimùm verò de probabili, ſigillatim tractandum. Sit itaque.

CAPUT SECUNDUM.

De Conscientiâ erroneâ.

SUppono 1°. licitum non esse agere contra conscientiam rectam quæ præcipit aliquid boni, aut prohibet aliquid mali. Talis enim conscientia vel est ipsamet ratio recta, vel eidem rationi conformis in re non liberâ: porrò à rectâ ratione in materiâ necessariâ discedere non licet. Ergo

Suppono 2°. licitum esse agere contra conscientiam rectam consulentem. Sic licet non servare virginitatem, nubendo; non servare paupertatem, ut eam servant Religiosi, &c. quia ipsamet recta ratio dictat hæc fieri posse aut omitti.

Quæstio igitur est 1°. an peccet, qui conscientiam erroneam sequitur; 2°. quale sit ejus peccatum; 3°. quid observandum cum eo qui erroneâ conscientiâ laborat. Sit

CONCLUSIO I. Non peccat qui agit ex conscientiâ invincibiliter errante, imò peccat qui contrà eam agit.

Prob. 1°. pars: Quia ut quis in hoc casu peccaret, necessum esset ut ignorantia invincibilis non excusaret à peccato: Atqui falsum consequens ex dictis. Hinc S. Thomas, quodlib. 8 q. 6. art. 15. *Error conscientiæ quandoque habet vim absolvendi, sive excusandi; quandoque scilicet procedit ex ignorantiâ ejus quod quis scire non potest, vel scire non tenetur.* Neque solùm vim excusandi habet error, sed & actionem materialiter malam immutandi in actum virtutis, virtutis, inquam, illius cujus esset actio, si objectum à parte rei haberet se ut apprehenditur: unde si quis ut innocenti vitam servet, æquivocationibus uti necessarium credat, actum eliciet misericordiæ, non autem vel peccaminosum à quo

Vid. sup. p. 20.

it error inculpatus, vel indifferentem, quia
;i nequit.

cave privilegia hæc non esse nisi erroris verè
ati, unde nec ex erroneâ conscientiâ, nec ex
udabili excusantur culpæ eorum qui officium
'e vel ecclesiasticum, quod ut par est obire
ılent, etiam non quæsitum suscipiunt. Eorum
rror saltèm in causâ voluntarius est: quia de-
ıt coram Deo pensare quid valerent, quid
'ecusarent humeri; debuerunt viri prudentis
s ex plenâ interioris hominis manifestatione
sceret, judicium sequi.

b. 2. pars. Ille peccat qui vult peccatum; sed
it contra conscientiam etiam errantem, vult
um. Ille enim vult peccatum, qui facit id
judicat esse peccatum: Atqui agens contra
:ntiam, &c.

ıfirm. ex Apost. Rom. 14. *Omne quod non est*
, *peccatum est*. Atqui hæc Apostoli verba signi-
.d omne esse peccatum, quod est contra cons-
ı dictamen; prout apertè ostendit contextus,
agitur de iis qui cibos quosdam præ aliis pro-
esse credentes, iis tamen vescebantur: *Qui*
c *discernit* inter cibos ait Apostolus, *si* nihi-
ıs *manducaverit, damnatus est, quia non ex*
Omne autem quod non est ex fide, peccatum est.
: tamen secunda pars intelligi debet de ac-
rel omissione liberâ: unde qui Missam au-
on valens, crederet se ex hâc omissione
haud tamen reus esset.

quandoque in statu tam perplexo constituti, ut sive agat sive non, peccet: debet enim & potest errorem suum deponere, sive peritiores consulendo, sive rem profundiùs inspiciendo, sive statuendo ex principiis generalibus quid facto opus sit. Quod si non suppetat satis temporis ut error per sapientum consultationem, aut pleniùs rei examen deponatur, tunc eliciendus est actus contritionis de priori ignorantiæ peccato, eaque eligenda pars in quâ minùs apparet esse mali; & sic culpa ulterior non imputabitur, quia error è vincibili fiet invincibilis, cùm & actu excuti nequeat, & causa ejus retractata fuerit, & quantùm hîc & nunc fieri potest à peccato recedatur.

Quæres 1°. an conscientia plus obliget quàm præceptum Superioris.

R. Vel conscientia est recta, vel dubia, vel erronea.

Si primum, major est obligatio conscientiæ quàm cujuscumque præcepti humani, juxtà id Act. 4. *Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus.*

Si secundum, subditus qui dubitat rectumne sit an malum id quod sibi à Superiore præcipitur, eidem obsequi debet; v. g. si præcipiat Superior ut subditus ob morbum cujus gravitas dubia est, à jejunio vel Horis abstineat. Ratio est, quia vir prudens debet in ambiguis obsequi judicio Superiorum, quos Deus sui loco posuit, & quos Dei loco subditus agnoscit & colit. Ergo inferior dubium (quo perseverante agere non posset) deponere tenetur, nè per ejus scrupulos & ambiguitates cassa & inanis reddatur autoritas Superioris, & nè multis scandali & ruinæ detur occasio.

Si tamen Superior ea præcepti alioqui gravis allegaret motiva, quæ post serium coram Deo examen debilia viderentur tum inferiori ipsimet, tum aliis, qui ad minus tam graves essent, quàm ipse Superior; non illicò parendum esset, sed quandoque resistendum: putà si Superior parum solidè

probet sibi competere jus quædam per se vel per alios Sacramenta ministrandi secularibus. Et ratio est, quia non hîc dubium duntaxat, sed opinio militaret contra Superiorem. Unde patet in criticis hujusmodi circumstantiis habendam esse rationem tum personæ præcipientis, tum præcepti impositi, tum mali aut boni, quod indè proximo eventurum sit.

Quòd si conscientia subditi sit erronea, sed invincibiliter, ità ut nullæ appareant rationes quibus ea deponi possit, sequendum est dictamen conscientiæ, & relinquendum Superioris præceptum. Si v. g. subditus vidit aliquam legem Pontificiam, quæ revocata quidem est, cujus ipse revocationem non cognoscit, Superior verò qui contra eam aliquid jubet, ignorat legem hanc aliquando latam fuisse, subditus conscientiam suam, non autem Superioris præceptum sequi debet, quia lex illa proponitur menti inferioris tanquàm vinculum quod nec tolli potest ex parte Superioris, qui in lege Pontificiâ dispensare non potest; nec ex parte subditi, qui cùm ignorantiâ invincibili laboret, errorem suum deponere nequit.

Si verò conscientia subditi erronea quidem sit, sed tantùm vincibiliter, subditus eam deponere tenetur & Superioris mandatum adimplere; sequitur ex dictis.

* Quæres 2°. an graviùs peccet qui agit contra conscientiam errantem, quàm qui secundùm eam operatur. *

R. Neutrum esse simpliciter altero gravius, sed pro diversitate materiæ unum aliquando gravius esse, aliquando aliud. Si, v. g. credas te teneri ad mentiendum, ut proximi vitam conserves, & non mentiaris, reus eris homicidii, quia omittis rem gravem ad quam te obligari putas; si verò mentiaris, non nisi officiosum, ac proinde veniale mendacium committes. Sed si è contrà credideris teneri te sub veniali ad furandum ut succurras pauperi, venialiter tantùm peccabis non furando, mortaliter verò si gravem summam subripias.

† † Conclusio III. Peccatum contra conſcientiam invincibiliter erroneam eſt mortale, ſi conſcientia dictet ipſum eſſe mortale, veniale verò ſi conſcientia illud non niſi veniale eſſe dictet, ſive interim actio ſit bona in ſe aut mala, ſive mala graviter vel leviter.

Prob. Quia in hiſce actionibus tale eſt peccatum; quale voluntas ipſum vult: Atqui voluntas vult peccatum aut grave aut leve, cùm fertur in objectum quod judicat eſſe graviter aut leviter malum. Ergo qui ſpuit in Templo peccat mortaliter, ſi conſcientia dictet id eſſe peccatum mortale; venialiter verò, ſi dictet peccatum eſſe veniale; & nullatenùs, ſi dictet, quod reverâ eſt, nihil ibi eſſe peccati.

Conclusio IV. Peccatum contra conſcentiam vincibiliter errantem tale eſt, qualis apprehenditur materia circà quam verſatur: ità ut ſi materia ut gravis apprehendatur, grave ſit peccatum; ſit ut levis, leve; modò quod apprehenditur ut leve, non ſit reipsâ grave.

Prob. 1. pars. Peccatum actionis quæ fit contra conſcientiam errantem, naſcitur ex modo quo voluntas vult idem peccatum: ergo ſi voluntas vult peccatum quod mens ex errore judicat eſſe in materia gravi, graviter peccabit, &c.

Prob. 2. pars. Materia gravis ſufficit ad peccatum mortale, niſi error conſcientiæ tollat conſenſum: Atqui error vincibilis, utpotè voluntarius, conſenſum hunc tollere non poteſt. Ergo ſcholaſticus qui credit ſe mortaliter peccare, ſi levem ſummam parentibus furetur; mortaliter peccat; & adhuc mortaliter peccat, ſi grandem ſummam furando exiſtimet ſe leviter ſolùm peccare, quia is error facilè deponi potuit.

Quòd ſi conſcientia errans, dictet quidem aliquid eſſe malum; ſed non determinet ſitne mortaliter malum, an venialiter duntaxat; peccat mortaliter quiſquis contra conſcientiam hanc operatur. Ratio eſt, quia cenſetur velle peccatum actioni ſuæ conjunctum, qualecumque illud ſit.

Ceterùm, qui contra conscientiam erroneam peccat, non incurrit censuras & pœnas quas incurrit qui contra conscientiam rectam agit. Si quis, v. g. Laicum percutiat quem Clericum credit, non subjacet excommunicationi quam incurrunt qui scienter percutiunt Clericum. Pariter irregularitatem non contrahit qui celebrat credens falsò se esse excommunicatum.

Conclusio V. Cùm quis erroneâ conscientiâ laborat; aliæ sunt obligationes ex parte ipsius, aliæ ex parte Confessarii.

Quòd spectat ad eum qui erroneâ conscientiâ laborat; tenetur eam deponere non temerè; sed prudenter. Conscientiam temerè deponit, qui ad ejus dictamen non advertit, sed vel aliò convertit animum, vel mediis improportionatis utitur. Sic enim non deponitur conscientia, sed ex levitate contemnitur, ut ab iis fit qui dicunt Deo, Job. 21. *Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus.* Conscientiam erroneam prudenter deponit, qui media ad hunc finem idonea assumit. Ea verò sunt humilis & frequens oratio, exacta discussio rei totius, lectio Librorum qui de hâc materiâ solidè tractant, consilii à viris doctis & qui Deum timent petitio; quæ media sic adhiberi debent, ut si prius non sufficiat, ad alterum recurratur: & tunc si adhuc perseveret error, censetur invincibilis.

Monet tamen Sylvius, non teneri hominem totam adhibere diligentiam, quæ humanitùs potest adhiberi; unde necesse non est ut consulantur tot directores quot ab aliquibus consuluntur; sed sufficit ut viri aliquot pii perinde ac eruditi, & laxiorum opinionum minimè sequaces interrogentur. Imò generaliter loquendo debet pœnitens obedire Confessario, Parocho, aut Superiori, cùm præcipiunt ut conscientiæ dictamen tanquam erroneum contemnatur; ii enim sunt lumen à Deo concessum, quod deficiente rationis nostræ lumine sequi debemus. Sic tamen si pœnitens timoratæ sit conscientiæ, & aliundè noveris [illegible]

tiam habere Confessarii scientiæ parem aut superiorem, non tenetur, nec debet sententiam illicò mutare, sed actionem suspendere, donec studio, oratione & multorum consilio rem diligentiùs indagaverit.

Quod spectat ad Confessarium cum homine qui erroneâ laborat conscientiâ tractantem, certum est ei maturè & graviter esse procedendum. Aliquando enim tenetur monere pœnitentem de errore, aliquando eundem monendo peccat. Et quidem tenetur eum monere, cùm pœnitens interrogat an talis actio sit peccatum necne : Confessarius enim doctor est eorum qui in tenebris sunt; ergo eos saltèm cùm illuminari volunt, erudire debet. Adde quòd qui Confessarium interrogat, aliquid habeat dubii in mente, ac proindè non laboret ignorantiâ invincibili : porrò cùm ignorantia vincibilis est, pœnitens moneri debet, quia non posset per eam excusari. Et hoc verum est, etiamsi Confessarius prævideat monitionem suam pœnitenti profuturam non esse, quia eædem urgent rationes.

Quòd si pœnitens ignorantiâ invincibili laboret, aliquando moneri debet, aliquando non.

Debet quidem moneri 1°. si spes emendationis affulgeat; 2°. si ignoret media vel mysteria ad salutem necessaria; 3°. si ignorantia ejus versetur circa principia juris naturalis, non primaria solùm quæ invincibiliter ignorari non possunt, sed secundaria : tum quia hæc non facilè ignorantur invincibiliter; tum quia eorum ignorantia facilè fit vincibilis ob malitiæ suspicionem quem actio de se mala & inhonesta ingerere solet; unde adolescens qui pollutionis malitiam invincibiliter ignoraret, (quod fieri posse non credimus;) de peccati hujus gravitate monendus foret. Ratio est, quia prætérquàm talis ignorantia diù durare non potest, homo ille majori cum remorsu peccabit, consuetudinem suam aliis Confessariis aperiet, remedia ejusdem coercendæ edocebitur, & aliquando tandem meliorem ad frugem poterit adduci; 4°, si error invincibilis

vincibilis in boni communis dispendium vergat. Hinc invalidè ordinatus moneri debet, quia bonum publicum particulari præferendum est. Idem dicendum mihi videtur, si pœnitentis error grave privatis damnum ingeneret: postulat enim caritas & sæpè justitia, ut grave proximi damnum, cùm id fieri potest, avertamus.

Ceterùm in hoc triplici casu adhibenda est monitio, etiamsi nihil ab eâ sperari legitimè possit. Extra hos, similesve casus, temperandum est à monitione, cùm hæc nociva magis quàm utilis futura esse prævidetur, adeò ut pœnitens qui hactenùs materialiter tantùm peccavit, deinceps formaliter peccaturus præsentiatur, Confessarii monita spernendo. Ratio est, quia extra citatos casus in quibus agitur de re ad salutem pœnitentis, vel commune bonum necessariâ, nemo ad actum inutilem & à fortiori ad actum periculosum tenetur. Hinc non est monendus pœnitens de nullitate matrimonii, si subsit legitimus timor, nè eâ cognitâ dispensationem non petat, sed pergat maritaliter habitare cum eâ quam sciet uxorem suam non esse; aut si è contra præsumatur eum non sinè prolis periculo, & proximi offensione, ab uxore sibi invisâ discessurum esse.

CAPUT TERTIUM.

De Conscientiâ scrupulosâ.

QUandoquidem ea est scrupulosi hominis calamitas, ut pax animi ejus continuò perturbetur, ità ut apertum à pietate aut etiam à sanitate mentis excidendi periculum subeat; idcircò præsentem materiam breviter quidem, sed quàm exactè poterit fieri, pertractabimus. Sed antè notandum

est, nomine scrupulosorum non hîc eos à nobis intelligi, qui ex justo Dei timore non mortalia solùm, sed & venialia peccata, imò eorum suspicionem vitare enixè satagunt; ii enim non scrupulosi, sed verè timorati dicendi sunt. Pariter nec ii pro scrupulosis haberi debent, qui ob peccata præterita malè vel leviter confessa anxii sunt, sed ii demùm scrupulosi judicandi sunt, qui ex motivo parvi vel nullius momenti judicant aliquid prohibitum esse vel præceptum, adeòque qui *illic trepidaverunt timore ubi non erat timor*, Psalm. 13.

Quæres 1°. quibus signis possit homo se scrupulosum judicare.

R. Hæc afferri solent: 1°. si cùm salutis suæ studiosus sit, sæpè tamen dubitet, & in uno vel multis capitibus anxiè alios interroget. Itèm si variis inquietetur cogitationibus circa fidem, castitatem, aliasque virtutes contra quas datâ occasione peccare nollet; 2°. si non nisi cum timore & anxietate viri etiam prudentis decisiones sequatur; 3°, si confessiones ex vero conversionis desiderio & sincerè factas repetere velit, iisque aliquid semper defuisse credat: 4°. si viri pii & in materiis ad mores spectantibus versati, dubia ejus pro scrupulis habent; tunc enim, etiamsi alia desint signa, pro scrupuloso se habere debet; 5°. si judicet id quod in aliis excusat à culpâ, sibi illicitum esse; si de omnibus ferè quæ ad se pertinent dubitare soleat, &c.

Quæres 2°. quænam sint scrupulosorum causæ.

R. Aliæ sunt *ab intrinseco*, v. g. frigida complexio, ideóque formidolosa; 2°. immoderatæ austeritates quæ caput & posteà animum infirmant; 3°. abundantia proprii judicii, quæ relictis etiam saniorum consiliis, cerebri sui visionibus præfractè adhæret; 4°. subtilitas ingenii quod dubitandi rationes invenit; easdem verò præ agitatione suâ, tollere non valet; 5°. defectus judicii tentationem, à consensu, veniale à mortali non secernentis; 6°. superbia, amor proprius, & confusa quædam in-

itio in eo nos constituendi statu in quo Deo
imus quidquid ipsi debitum est.
iæ sunt *ab extrinseco*, ut 1°. conversatio cum
ulosis; 2°. lectio Casuistarum qui satis non
trantur; 3°. & sæpiùs astutia diaboli, qui ju-
Dei suave in asperum transvertere nititur, ut
inem à virtutis viâ, à celebratione Missæ, à
cipatione Sacramentorum avertat, aut conji-
n desperationem; de quo vide apud Lugo *Disp. 16. de Pænit. sect. 14.*
riam juvenis cujusdam nobilis, quoad cetera
em prudentis, sed plus æquo scrupulosi, qui
confessionem generalem totius vitæ facere vellet,
uindecim dies se ad illam præparavit, & plurima
de suis peccatis scripsit, quibus legendis multi
non suffecerunt. Sed neque his contentus novum
e examen instituit. Quo facto, cùm jam per dies
ot confiteri cæpisset Vallisoleti.... in eas tandem
stias, confessionis occasione, redactus est, ut
et pugione letaliter se percusserit, Deo tamen
dente ut ante mortem posset confiteri; 4°. per-
o Dei, qui peccata hominis præterita plec-
, futura augere præmia, superbiam ex talentis
turam moderari curat.
uæres 3°. quæ sint scrupulorum remedia, quam
cum scrupulosis agendi rationem servare de-
t Confessarii.
varias à variis regulas afferri: nos aliquot ex-
imus desumptas ab autore non laxo.
Confessarius scrupulosos monere debet quod
ulosi sint, ideóque secundùm scrupulosorum
as curandi; hoc autem pœnitens & Confessa-
ex signis suprà relatis cognoscere poterunt.
o qui scrupulosus judicatur ab iis quibus inte-
sua sæpiùs manifestavit, iisdem fidem habere
t, tametsi vir sit doctus: scrupulosus enim rarò
unquam scrupulosum se credit, saltèm in actu
lari; nec judicat levia esse momenta quibus
nunc inquietatur.
Inculcanda est scrupuloso necessitas obedien-

tiæ cœcæ, quæ sola tanti mali remedium esse possit: Quapropter nisi obedientiam hanc totam spondeat, aut eam assequi seriò conetur, dimittendus est tanquam cujus plaga insanabilis sit. Hæc verò obedientia hinc suadebitur: 1°. quòd scriptum sit Prov. 3. *Ne innitaris prudentiæ tuæ, & nè sis sapiens apud temetipsum.* Quæ sententia præsertim apud scrupulosos valere debet, qui cùm, quatenùs scrupulosi, cerebrum habeant paulisper læsum, seipsos dirigere non possunt, sed ab aliis dirigi debent; 2°. quòd judicium suum aliorum judicio anteponere, animi sit elati, & contra modestiæ, prudentiæ, humilitatisque regulas peccantis; 3°. quòd hanc obedientiam sæpè remuneraverit Deus, & propter eam homines à scrupulis liberaverit.

III. Inculcandum est homini scrupuloso id Gersonis: *Debent scrupulosi audacter contra scrupulos operari; alias nunquam pacem habebunt.* Non quòd licitum sit scrupuloso contra scrupulum quem retinet, operari, si per scrupulum intelligatur verum judicium, tametsi futilibus causis innixum; sed quia potest & debet scrupulosus scrupulum suum explodere, non disputando, non rationes intrinsecas opponendo; sed utendo rationibus extrinsecis, quæ ab autoritate Confessarii, vel Pastoris desumuntur; aut quæ eruuntur à principiis, quæ in casibus propè aut omninò similibus, à viro pio & erudito exposita fuêre.

IV. Qui scrupulosum dirigit, epikeïâ seu rationabili legum etiam divinarum interpretatione uti debet, ostendendo scrupulosos non teneri ad observandas leges quas sinè magnâ anxietate & molestiâ, adeóque sinè gravi difficultate observare non possunt. Hinc qui magnas in Horarum lectione anxietates patitur, & continuò formidat nè hunc vel illum versiculum omiserit, repetere non debet, nisi certò de hâc omissione constet, quia præceptum Ecclesiæ tanto cum incommodo non obligat. Hanc regulam extendit Henricus à S. Ignatio ad

eos etiam qui memoriter recitant, quod difficiliùs admitterem pro iis qui malefidam memoriam à natura sortiti sunt.

V. Scrupulosi qui dubitant an cogitationibus blasphemiæ aut impuritatis consenserint, præsumere debent se reipsâ non consensisse, saltèm si timorati sint & eò usque abhorreant à peccato, ut illud rarò vel nunquam deliberatè admittant. Idem sentire debent qui ità scrupulosi sunt, ut quidquid sibi venit in mentem commisisse se credant. Et hoc, ait citatus Theologus, ità verum est, ut procedat etiam in casu quo scrupulosus existimaret posse jurare se hisce cogitationibus consensum præbuisse.

VI. Scrupulosi qui circa præteritas confessiones verentur nè aliquid omiserint, nè circumstantias debitè non expresserint, nè absque necessario dolore fuerint confessi, repetere non debent, si, post mediocrem diligentiam, defectum certò non deprehenderint. Monendi sunt insuper, si timorati sint & frequenter confiteantur, sufficere iis examen valdè mediocre; quia præceptum faciendi examen plusquàm mediocre, tunc saltèm cessat, cùm id exigit justissima causa, qualis ea est ut quis devitet molestissimas anxietates quibus alioquì sinè dubio torqueretur.

Nec refert quòd aliqua fortè peccata hinc omitti continget; quia, ex communi Doctorum sensu, ad materialem confessionis integritatem non tenentur, qui eam absque notabili incommodo observare non possunt: neque enim instituta fuit Confessio, ut hominum conscientias discruciet, sed ut sublevet.

Ceterùm hæc de eo scrupulosorum genere dicta sunt, qui timoratæ sunt conscientiæ: sunt enim scrupulosi quidam vitæ laxioris, qui in omne malum facilè proruunt, & paulò post scelerum furiis & remorsu agitantur; & iis permitti debet ut confessiones præteritas repetant, (nisi ex ista repetitione incurrant periculum de novo peccandi.) Ratio est, quia talibus prosunt scrupuli, quatenùs

ſuperbiam evertunt, vivaces paſſionum ſtimulos hebetant, & injiciunt frenum quo mens à peccato retrahitur.

Et hæ ſunt quæ ſcrupulorum morbo à Confeſſariis adhibendæ ſunt curationes : alias alii recenſent quæ meditanti facilè occurrunt, ut quòd plerumque cum ſcrupuloſis benignè agendum ſit, nè afflictis addatur afflictio nova ; aliquando tamen auſterè tractandi ſint, ut diſcant parere. Itèm non patiatur Director ut ſæpiùs ad ſe recurrant, eoſque etiam non auditos dimittat, quia recurſus illi & colloquia, nova ſunt ſcrupulorum propago. Neque etiam permittat eos abſtinere à frequentandis, ut decet, Sacramentis, ne priventur gratiâ Sacramentali, quæ pacandis conſcientiis plurimùm inſervit.

Quod ad pœnitentes ſcrupuloſos attinet, & ii quoque propriæ ſuæ paci allaborare debent : unde 1°. ſollicitè cavere debent omne peccatum ; 2°. frequenter orare, & alia edere pietatis exercitia, præſertim actus amoris & fiduciæ in Deum, multùm enim eo nomine peccant ſcrupuloſi, quòd Deum pro exactore auſteriori habent ; 3°. fugere otium & vagas cogitationes quæ ſcrupulis januam aperiunt ; adeóque labori ſedulò incumbere ; ei præſertim qui plus animum juvat, ſi aliunde nihil habeat mali ; 4°. ſcrupulorum cauſas evertere, ità ut ſuperbus prudentiæ ſuæ non innitatur ; timidus meditetur bonitatem Dei : melancholicus Medicorum arte bilem atram expellat ; 5°. Directoris conſilium ſequi ſinè examine ; Directorem quem pium & peritum, ſive per ſe, ſive per alios eſſe reſciverit, non mutare facilè, neque alios interrogare malène an benè caſum hunc ſolverit ; haud credere Confeſſarium non ſatis intellexiſſe caſum ſibi propoſitum, &c.

CAPUT QUARTUM.

De Conscientiâ dubiâ.

LIcèt conscientia dubia non sit propriè conscientia, cùm ad conscientiam requiratur judicium, & mens dubitans non judicet, sed potiùs suspendat judicium, de eâ tamen hìc agimus, quia nullibi commodiùs de eâ agere licet.

Dubium dividitur 1°. in *negativum*, & *positivum*, de quibus jam suprà: ubi notandum est eos allucinari, qui cum Tamburino sentiunt dubium propriè dictum tunc solùm contingere, dùm vel nullæ occurrunt rationes, sive pro unâ, sive pro alterâ parte contradictionis, vel non occurrunt nisi leves: nam 1°. qui dubitat sinè ratione, non tam dubium habet quàm nescientiam, ut ibid. animadvertimus; 2°. qui graves habet rationes circa utramque partem contradictionis, eo ipso conscientiam habet verè dubiam, non autem probabilem, ut malè contendunt adversarii. Tunc enim propriè homo est in statu dubitantis, cùm mens ejus inter duas contradictionis partes ità est suspensa, ut non magis ad unam partem quàm ad aliam inclinet per assensum: Atqui ubi momenta sunt æqualia, aut quasi æqualia, sive gravia sint, sive levia, mens non magis in unam contradictionis partem quàm in aliam ferre se potest per assensum. Ergo necessum est eam fluctuantem & suspensam ac proindè verè dubiam remanere, eo fermè modo quo necesse est stateram remanere suspensam & æquilibrem, dum æqualia in utrâque bilance sunt pondera.

Sup. p. 137

Dividitur 2°. in dubium *purè speculativum*, quo quis dubitat de re quæ ad mores non pertinet, v. g. de causâ fluxûs maritimi, *speculativè practicum*, quo quis dubitat an aliqua actio vel omissio in ge-

nere, sit licita vel non, v. g. an die festo pingere liceat, necne; & *practicè practicum*, quo dubitatur an actio aliqua hîc & nunc cum omnibus circumstantiis suis fieri possit; v. g. an hoc die festo liceat mihi pingere ad exornandam Ecclesiam.

Dividitur 3°. in dubium juris, & dubium facti. Dubium *juris* est illud quo quis dubitat an extet lex seu publica seu privata, quæ aliquam actionem præcipiat aut vetet, vel saltèm an eâ lex legitima sit & obligatoria: ut cùm quis ambigit an Ecclesiæ vel voti lege teneatur ad jejunandum tali die; an Superior talem conscientiæ casum sibi reservare potuerit. Dubium *facti* est illud, quo quis certus quidem est de lege, sed dubitat de facto quod legem respicit, ut cùm quis dubitat an votum olim emissum adimpleverit; an Titia quam vult ducere sit sibi affinis vel consanguinea. Idem dubium sub diverso respectu esse potest dubium facti & juris; vel saltèm ex dubio facti sæpè nascitur dubium juris. Dubitat quis v. g. an matrimonium liberè contraxerit, en dubium facti; ideòque dubitat an in hoc casu teneatur ad reddendum debitum, en dubium juris. His præmissis, duo hîc expendenda sunt, 1°. an in dubio negativo seu juris seu facti pars tutior tenenda sit; 2°. an idem dicendum in casu dubii positivi. Sit

CONCLUSIO I. In dubio etiam negativo seu juris seu facti, pars tutior sinè peccato omitti non potest. Hoc tamen dubium satis facilè potest excuti.

Prob. 1. pars: 1°. quia *Quod non est ex fide peccatum est:* Atqui implicat ut quicumque in dubio etiam malè fundato agit, agat ex fide seu persuasione quòd actio sua licita sit, cùm actu dubitet an non sit illicita. Ergo.

Prob. 2°. Quia peccat qui vult ponere opus quod judicat posse esse malum, & offensum Dei: Atqui operans in tali dubio vult ponere opus, &c.

Obj. Si peccet homo cùm id facit de quo dubitat an sit peccatum necne, quisquis de actionis suæ bo-

nitate certus non erit, non poterit operari: Atqui falſum conſequens; alioqui homo ſuſpenſus remanebit, cùm certitudinem in moralibus habere nequeat.

R. diſt maj. Non poterit homo agere, niſi habeat certitudinem moralem, C. phyſicam aut metaphyſicam, N. Certitudo triplex, metaphyſica, phyſica, & moralis. Certitudo metaphyſica eſt adhæſio mentis ei veritati quæ etiam per omnipotentiam Dei aliter ſe habere non poteſt: ſic certus ſum me eſſe dum cogito. Certitudo phyſica eſt adhæſio mentis alicui veritati, quæ ſecundùm conſuetas naturæ leges aliter habere ſe nequit, tametſi abſolutè aliter ſe habere poſſit: ſic certus ſum hominem qui in ignem conjicitur dolorem pati. Certitudo moralis eſt adhæſio mentis ei veritati quæ licèt aliter eſſe poſſit etiam ſinè miraculo, ſpectatis tamen circumſtantiis omnibus, prudenter & ſinè probabili timore judicatur talis eſſe qualis apprehenditur. Talis eſt certitudo plebis quæ Parochi minimè ſuſpecti catecheſibus credit: licèt enim non deſint exempla eorum qui à Parochis decepti fuêre, ea tamen rariora ſunt & remotiora, quàm ut prudenter timeri debeant; & ſi timerentur, jam nullus eſſet dubiorum finis, nulla ex dubio emergendi via. Fatemur certitudinem phyſicam aut metaphyſicam non eſſe homini neceſſariam, cùm in iis quæ ad mores ſpectant neutra ſoleat reperiri: at moralem certitudinem quâ dubium excluditur, requiri contendimus: 1°. quia ſinè illâ exponeret ſe homo periculo peccandi, faciendo id quod malum eſſe poſſe cognoſceret; 2°. quia talis certitudo facilè habetur ab iis qui fidei vel etiam rationis lumen conſulunt, aut ſaltèm ſeipſis peritiores conſulere non detrectant.

Prob. 2. pars; quòd ſcilicet dubium negativum ſatis facilè excuti queat, adeò ut qui dubitat, prudenter operari poſſit. * Prob. Prudenter agit qui nullas habet rationes non agendi, aut ſaltèm tam leves habet ut eas tanquam leves & inanes ſcrupulos abjicere debeat: atqui negativè dubitans nullas habet rationes non agendi, &c. Statim ergo ac animadvertit,

se rebus, ut decet ponderatis, nullum detegere motivum quod persuadeat actionem de quâ dubitat, reipsâ malam esse, circa eandem tranquillus esse potest.

† † Confirm. Qui ignorat invincibiliter actionis alicujus malitiam, actionem hanc tutâ conscientiâ exercere potest: sed qui post sufficientem inquisitionem, nihil in actione aliquâ advertit mali, ejusdem actionis malitiam ignorat: dubium enim negativum, ut suprà dixi, non tam est dubium quàm ignorantia, & ignorantia hæc involuntaria est, cùm sufficienti rerum examine superari nequit.

Hinc conjux quæ ex credulitate *levi & temerariâ*, non autem *probabili & discretâ*, de matrimonii sui validitate, adeòque de illicitâ debiti exactione dubitat, potest *conscientiâ levis & temerariæ credulitatis explosâ, non solùm reddere, sed etiam exigere debitum conjugale*. Ità Innocentius III. c. 44. *de sent. excom.*

Conclusio II. Qui de *licitate* actûs positivè dubitat, ob æqualem vel penè æqualem momentorum vim, tenetur partem eligere tutiorem, & ab agendo abstinere.

* * Prob. 1°. ex ipsis Gentilibus qui regulam hanc posuêre, quam commendat Tullius, *Benè præcipiunt qui vetant quidquam agere quod dubites æquum sit, an iniquum*: Atqui verè dubitat an actio sua justa sit vel iniqua, qui non minores circa ejus illicitatem rationes habet, quàm circa licitatem. Tunc enim mens verè dubitat, cùm inter utramque contradictionis partem ità suspensa manet, ut non magis pro unâ quàm pro alterâ parte judicium ferre possit: Atqui cùm rationes utrinque apparent æquales, mens non magis pro unâ quàm pro alterâ parte judicium ferre potest. Nam judicium ferre pro unâ præ alterâ, est unam ut veram alteri ut falsæ præponere: Atqui cùm rationes utrinque sunt æquales, mens unam partem ut veram alteri ut falsæ præferre non potest: sicut cùm ratio evidens pro unâ parte militat, non potest intellectus contra evidentiam hanc judicare. Ergo.

Lib. 1. De Offic.

† Prob. 2°. ex Scripturis, quæ præcipiunt 1°. ut homo *quasi à facie colubri* fugiat *peccatum*, ejusque committendi periculo se non exponat: Atqui hanc agendi rationem non servat, qui sciens & volens facit id quod tam probabiliter judicat esse quàm non esse peccatum; 2°. ut homo mandata Dei custodiat *nimis*, id est, cum exquisitâ sollicitudine: Atqui cum hâc sollicitudine Dei mandata non custodit, qui vult facere id quod æquè probabiliter est quàm non est contra mandata Dei; sicut artium leges exquisitè non servat, qui facit id quod judicat tam esse posse, quàm non esse contra easdem leges; 3°. ut homo pro peccato reputet id *omne quod non est ex fide*, seu ex conscientia dictante non esse peccatum: Atqui quod fit ex conscientiâ dubiâ non fit ex conscientiâ dictante illud non esse peccatum, sed ex conscientiâ quæ tam dictat illud esse quàm non esse peccatum. Ergo.

† *Eccl.* 21.

Psalm 118.

Rom. 14

Prob. 3°. ex Jure secundùm quod *in dubiis semitam debemus eligere tutiorem*: sed qui versatur in æquali contrariarum opinionum probabilitate, versatur in vero & propriè dicto dubio, ut patet tum ex dictis initio hujus Articuli; tum ex S. Thomâ, qui expressè id docet q. 14. de veritate, art. 1. Ergo tam dubius est qui graves pro utrâque parte rationes æquales habet, quàm qui nullas; ergo si agat in sensu composito dubitationis id *de quo dubitat esse mortale, mortaliter peccat*, ait S. Augustinus 1. p. tit. 3. c. 10.

C. 12. 1 24 de homic.

* Prob. 4°. Qui probabiliter dubitat an peccatum quod commisit mortale sit, an non, itèm an turpi cogitationi consenserit necne, hoc confiteri debet & unanimi Ecclesiæ consensu, ut ipse fatetur Caramuel; ergo & qui dubitat an hæc actio sit mala, ab eâdem abstinere tenetur. *

Prob. 5°. Non minùs cautè ac prudenter in salutis negotio procedendum est, quàm in negotiis temporalibus: Atqui in dubio circa res temporales pro imprudenti habebitur, qui partem minùs tutam

eligeret, dum eligere tutiorem potest; qui v. g. assumeret escam quam dubitat veneno infectam esse, dum aliam veneni expertem præ manibus haberet. Ergo.

† Obj. 1°. Deus non obligat, nisi ad abstinendum ab iis quæ lege suâ prohibentur: Atqui si pars tutior amplectenda sit in dubiis, quæ adeò frequentia sunt inter homines, abstinendum erit à multis quæ nullâ Dei lege prohibentur. Ergo.

* R. 1°. retorq. argumentum. Deus obligat ad abstinendum ab iis quæ lege suâ prohibentur: Atqui si teneri possit pars libertati favens contra legem, de quâ sæpè etiam cùm verè existit, dubitatur, sæpè fiet ut non abstineat homo ab eis quæ Dei lege prohibentur. Ergo.

† R. 2°. dist. min. Si pars tutior amplectenda sit, abstinendum erit à multis quæ non prohibentur lege Dei directâ, C. lege Dei reflexâ, N. Ut voces moram non faciant, per legem Dei *directam* eam intelligo de quâ dubitatur an existat nec ne, & quæ reipsâ, aliquando non existit à parte rei: legem verò *reflexam* eam dico, quæ præcipit ut in his dubii casibus amplectatur homo id quod minùs ipsum exponit periculo peccandi. Fateor quòd positâ opinione nostrâ sit abstinendum à multis quæ lege directâ non prohibentur, quia sæpè dubitamus ubi non dubitaremus si minoribus tenebris involveremur: sed contendo hominem non abstinere tunc nisi ab eo à quo abstinendum esse præcipit lex reflexa & generalis; quia illa præcipit ut in dubio id omittamus quod grandi, id sectemur quod nulli est obnoxium periculo.

* Obj. 2°. Quilibet prudenter & inculpatè judicare potest eam partem de quâ dubitat an prohibita sit, non esse prohibitam. Fieri enim potest ut viri docti & prudentes judicent partem hanc reipsâ prohibitam non esse: Atqui fieri etiam potest ut homo aliquis ea omnia percipiat motiva ex quibus viri illi docti & prudentes judicant partem hanc non esse prohibitam. Ergo fieri potest ut homo ille sicut & illi, prudenter judicet licitum sibi esse partem hanc amplecti.

R. ad 1. neg. ant. ad 2. dist. min. Fieri potest ut homo percipiat omnia motiva ex quibus viri illi prudenter judicant, &c. sed fieri non potest ut motiva hæc ipsum moveant eodem modo quo ipsi per motiva hæc moventur, C. & motiva hæc eumdem in ipso ac in illis effectum producunt, N. Itaque motiva quæ menti meæ præsentia sunt, possunt viros pios in varios assensus inculpatè distrahere, sed ad hoc necesse est ut ex hisce motivis alia aliis graviora & veresimiliora iisdem viris piis videantur, alioqui non essent extra statum dubii: verùm motiva hæc intellectui meo modo longè dispari objiciuntur, nempè ut omninò æqualia; ergo iisdem motivis, quandiu talia remanebunt, determinari non possunt ad judicandum hanc contradictionis partem veram esse præ alterâ. Ergo in hoc casu eam debeo partem amplecti quæ magis à periculo peccandi removet, licèt alii qui in eodem dubii casu non sunt, eam possint partem amplecti quæ longè probabilior ipsis videtur, ut ex dicendis constabit.

† Obj. 3°. Canones qui dicunt tutiorem partem in dubiis esse amplectendam, consilii sunt non præcepti. †

R. neg. ant. 1°. quia Canones illi his utuntur verbis: *Via tutior est eligenda; semitam debemus eligere tutiorem, quod certius existimamus, tenere debemus*: Atqui verba hæc, si quæ unquam, præceptiva sunt; 2°. quia citati Canones præcipiunt ut pars tutior teneatur, eo quòd *in altero nullum, in reliquo verò magnum periculum timeatur*: Atqui amplecti id quod nullum habet periculum, eo relicto in quo magnum timetur, non est consilii, sed præcepti. Ergo.

C. 18. De homicid.

* Inst. Saltèm dici potest hanc regulam procedere in dubiis facti, non juris; vel in dubiis in quibus rationes probabiles sunt pro lege, nullæ vel non nisi leves pro libertate. *

R. neg. ant. Nam regula de tutiori parte amplectenda procedit in omni casu in quo timendum est nè quis periculo peccandi se exponat: id autem timendum est in dubio juris sicut & in dubio facti.

Quod additur regulam hanc intelligi in dubiis in quibus rationes nullæ vel solùm leves sunt pro libertate, perinde falsum est. Atque id patet ex cap. 44. *De sent. excom.* in quo præcipit Innocentius III. ut *cùm conscientia* alterius conjugum *pulsat animum ex credulitate probabili & discretâ, quamvis non evidenti & manifestâ*, quòd conjugium suum ob aliquod impedimentum dirimens, sit nullum, *debitum quidem reddere possit, sed postulare non debeat, nè in alterutro vel contra legem conjugii, vel contra judicium conscientiæ committat offensam.* Atqui Pontifex non juberet reddi debitum, ut vitaretur peccatum contra legem conjugii, nec probabiliter quidem validi; nec illud exigi prohiberet, si nullitas ejusdem infirmis & pœnè nullis rationibus probaretur. Ergo regula tutiorem amplectendi partem, tum etiam urget, cùm momenta quæ libertati favent nec nulla sunt, nec contemnenda.

Obj. 4°. Si in dubio de licitate actionis, ab eâ esset abstinendum, lex dubia certam pareret obligationem: Atqui id fieri nequit. Lex enim quæ invincibiliter ignoratur, non potest parere veram obligationem: Atqui lex dubia ignoratur invincibiliter, cùm dubium deponi non possit.

R. ad 1. dist. maj. Lex dubia non potest parere obligationem certam petitam ex parte ipsius legis de quâ dubitatur, C. petitam ex parte legis generalis quæ vetat ne quis se exponat periculo peccandi, N. Cùm enim dubito an in hæc vel illa lex obliget, necne, certò non dubito an in hoc casu eam debeam partem amplecti quæ magis à peccato removet; adeoque etsi lex de quâ dubito supponatur non esse satis nota, lex illa generalis, partem tutiorem tenendi, non potest supponi non esse satis nota, cùm vel ipsis Gentilibus innotuerit, ut ex dictis patet.

Ad. 2. neg. min. Qui enim legem ignorat invincibiliter, invincibiliter etiam ignorat malitiam actionis suæ: sed qui positivè dubitat de malitiâ actionis oppositæ legi, malitiam hanc invincibiliter non

ignorat, cùm ignorantia invincibilis prudens & probabile dubium necessariò excludat.

† Ob. 5°. Si tam strictè urgeat effatum istud, *In dubiis pars tutior tenenda est*, nullius erit usûs celebre hoc axioma, *In dubiis melior est conditio possidentis*. †

Resp. regulam hanc, *In dubio melior est conditio possidentis*, valere posse in materiâ justitiæ, non autem in aliis, in quibus proinde adhiberi debet regula hæc, *In dubio pars tutior est eligenda*; vel hæc saltem, *Pro eo standum est pro quo stat præsumptio*.

* Antequam probetur solutio, not. 1. Possessio est occupatio rei tanquam suæ: unde is rem aliquam possidere dicitur, qui eam veluti suam retinet & servat. *

Not. 2°. Autores qui principium illud, *Melior est conditio possidentis*, non solùm in materiâ justitiæ, sed & in aliis quoque extra justitiam materiis locum habere putant, duplicem distingunt possessorem, legem scilicet, & hominis libertatem. Possessio, inquiunt, stat pro lege contra libertatem, dum constat de lege, & dubitatur de eo per quod tollitur obligatio legis; è contrà verò possessio stat pro libertate contra legem, dum constat de libertate, & dubitatur de eo per quod introducitur obligatio legis. Hinc juxta eos, qui dubitat an sonuerit hora duodecima inter sabbatum & Dominicam, non potest comedere carnes, quia lex abstinentiæ est in possessione die Sabbati; qui verò dubitat an sonuerit duodecima inter diem Jovis & diem Veneris, potest carnibus vesci, quia libertas est in possessione die Jovis. Pariter, aïunt, qui dubitant an votum emiserit, illud implere non tenetur, qui dubitat de lege, non autem de libertate; qui verò certus est de voto, sed dubius de ejus adimpletione, ipsum adimplere tenetur, quia certus est de lege, dubius verò de libertate.

Not. 3°. Præsumptionem haberi ab assuetis, juxta regulam 45. Juris in 6. *Inspicimus in obscuris quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit.* His præmissis,

Dico 1°. regulam, *In dubio melior est conditio possidentis*. valere in materiâ justitiæ. Ità Theologi omnes.

Prob. 1°. ex consensu Gentium omnium quæ in pari casu favorabiliùs excipiunt possessorem, quàm eum qui possessor non est; 2°. quia possessor ultrà rationes quas æquales habere supponitur, habet pro se possessionem quam non habet alter: Atqui ex hâc possessione melior est ejus conditio; quia meritò præsumitur meum esse quod apud me est: etsi enim contrarium evenire potest, communiùs tamen evenit ut unusquisque rem suam non apud alios, sed apud se conservet: unde in materiâ ipsius justitiæ cum hâc regulâ, *Melior est conditio possidentis*, concurrit hæc alia regula, *Pro eo standum est, pro quo stat præsumptio*.

Quod dictum est de materiâ justitiæ, locum habet in materiâ impotentiæ. Statuitur enim cap. 5. *De frigid. & malefic.* ut frigidi quorum perpetua coëundi impotentia certa non est, sed dubia, per triennium experiantur an matrimonium consummare possint, non obstante dubio de matrimonii nullitate. Et id meritò concessum est, tum quia non aliter de vero frigiditatis impedimento constare potest; tum quia magna in conjugiis esset incertitudo, si conjuges de impotentiâ suâ dubii, eo ipso ab omni attentione copulæ abstinere deberent, etiam cùm spes aliqua adest copulam perficiendi post temporalem experientiam. Hic casus cùm fundetur in jure quod habent conjuges, ad justitiam revocari potest; imò in utroque hoc casu dici potest quòd aliquatenùs teneatur pars tutior, quia ea tenetur quæ plura vitat inconvenientia. Et verò vel consummabitur matrimonium, vel non. Si primum, laudetur Deus, jam enim de ejus validitate constat. Si secundum, inculpatè tentatum est quidquid tentatum est, cùm sponsi non aliâ quàm experimenti hujus conditione à se invicem separari possent.

† Dico 2°. Prædicta regula, *In dubio melior est conditio possidentis*, seu libertatis, ut interpretantur

Probabilistæ, nullius est utilitatis in aliis præter justitiam materiis: unde vel dubium excuti debet ope ejus regulæ, *Pro eo standum est*, aut alterius si quæ sit, similis; vel si excuti nequit, *pars tutior* omnino *tenenda est*.

* Prob. Ut in dubio de legis existentiâ melior * esset conditio possidentis, ad sensum Probabilistarum, possessio esse deberet pro libertate: Atqui in dubio de existentiâ legis possessio non est pro libertate. Nam possessio libertatis est jus rem hanc vel illam faciendi pro arbitrio: Atqui in dubio an existat lex, homo nunquam habet jus faciendi pro nutu quidquid libuerit. Cùm enim obligatio sit proprietas essentialis legis; qui de lege dubitat, eo ipso dubitat an non sit obligatus ad hoc potiùs quàm ad illud. Ergo non habet jus id quod libuerit faciendi: ergo non est verè possessor libertatis; ergo axioma quod possessori meliorem attribuit conditionem, homini de lege dubitanti inservire non potest; ergo etiamsi homo qui certus est diem S. Martini v. g. non esse festivam, certò habeat jus laborandi vel non; ille tamen qui cum fundamento dubitat, an dies illa festis annumerata non sit, non habet certò idem jus, sed de eo dubitat; ac proinde in tali dubio possessio non stat pro libertate ipsius.

† Confirm. Ideò in materiâ justitiæ possessio dubium tollit, vel saltèm minuit, quia legitimè præsumitur possessorem esse verum rei quam penès se habet dominum, quatenùs moraliter loquendo meum est, non alienum quod apud me est: Atqui possessio quæcumque fingatur, præsumptionem hanc quæ libertati favet, in aliis præter justitiam materiis facere non potest. Sic, v. g. qui dubitat an voverit castitatem, & ex consequenti an uxorem ducere possit quantumvis fingatur libertatis suæ possessor, nullam tamen indè habet præsumptionem ex quâ inferre possit se non vovisse. Ergo.

Inst. Possessio libertatis sufficit ut quis dubium deponat, & certam sibi conscientiam efformet in

materiâ ipsâ legis naturæ. Nam uxor quæ dubitat de matrimonii sui validitate, debet marito petenti reddere debitum: Atqui hoc ideo solùm potest, quia libertatem suam possidet.

R. ad 1. neg. ant. Ad 2. neg. min. Vera enim ratio cur uxor tunc teneatur debitum reddere; est quia è duobus malis illud eligi debet quod Ecclesiæ judicio minus est: porrò minus est malum reddere debitum in dubio, quàm denegare; reddendo enim ad summum læderetur virtus castitatis; denegando verò læderetur justitia, exponeretur maritus blasphemiæ, periculo incontinentiæ, suspicionis, &c. Et certè si licentia reddendi debitum fundaretur in possessione libertatis, uxor non solùm posset debitum reddere, quod permittit Ecclesia, sed etiam illud exigere, quod tamen Ecclesia prohibet. Accedit quòd etiam statuat Ecclesia, ut dubitans reddat debitum dum possessio stat pro lege contra ipsum, v. g. cùm malâ fide matrimonium contraxit, & alter contrahens qui sinè periculo moneri non potest de rationibus dubitandi, perseverat in bonâ fide. Ergo possessio libertatis non est causa cur reddatur debitum, sed necessitas è duobus malis id quod gravius est evitandi.

Ex his principiis solvi possunt innumeræ quæstiones; v. g. quòd qui dubitat an comederit aut biberit post mediam noctem, non possit Eucharistiam recipere; an inchoaverit annum 22, non possit sacros ordines suscipere; an voverit, teneatur adimplere votum, an voverit sex aut octo jejunia, teneatur ad octo; an incurrerit censuram, obligetur ad abstinendum ab iis à quibus abstinere debent qui eamdem censuram incurrerunt: quia in his omnibus pars tutior est tenenda: nisi dubium excuti possit ope regulæ alicujus qualis est ista: *Pro eo standum est pro quo stat præsumptio*: Ex eâ enim meritò quis inferet se vel non emisisse votum, vel non admisisse tali tempore tale scelus, cui annexa sit censura; quia non consuevit hujusmodi rerum

oblivisci ; ſed potiùs circa eas plurimùm habere anxietatis.

Quæres 1°. quale peccatum committat, qui facit id quod benè vel malè dubitat eſſe peccatum ; 2°. an etiam peccet qui dubio invincibili laborat.

R. ad 1. Peccatum ex dubio commiſſum, ejuſdem eſſe ſpeciei ac gravitatis, quæ à dubitante apprehenduntur. Sic qui agit dubitans an pejeret, vel mentiatur, peccat in genere perjurii, vel mendacii ; quia vult interpretativè perjurium aut mendacium, cùm unuſquiſque velit illud peccatum cui ſe exponit. Atque hinc ſequitur peccatum ejus eandem habere gravitatem quam in eo eſſe poſſe credit ; quia gravitas periculi cui ſe exponit, reſpondet dubio ipſius, cùm non peccet niſi ratione dubii ſui.

R. ad 2. peccare eum etiam qui laborat dubio invincibili. Ratio eſt quia is certam ſibi conſcientiam formare non poteſt, quòd actio ſua licita ſit ! & tamen hæc conſcientiæ certitudo ad vitandum peccatum neceſſaria eſt.

CAPUT QUINTUM.

De Conſcientiâ probabili.

Cum conſcientia probabilis in opinione probabili tota fundetur, ante omnia explicandum eſt quid ſit opinio, quid probabile, &c.

Opinio definitur à S. Thomâ, *Actus intellectûs qui fertur in unam partem contradictionis cum formidine alterius.* Vel, ut ait S. Bonaventura, *Aſſenſio unius partis cum formidine alterius.* Opinio, prout eſt *aſſenſus*, differt à dubio, in quo ſuſpenditur aſſenſus ; prout verò juncta eſt cum formidine, differt tum à ſcientiâ, tum à fide divinâ, quæ omnem errandi formidinem ab aſſenſu excludunt.

Probabile eſt id quod licet non ſit certò verum,

est tamen verisimile ; hinc opinio probabilis definiri potest : Actus quo mens ob motivum grave, sed tamen fallibile, prudenter judicat aliquid esse licitum vel illicitum : 1°. est *actus quo mens judicat* : opinio enim, prout à dubio distinguitur, verum mentis judicium includit ; 2°. *ob motivum grave*, id est, quod licèt non habeatur absolutè pro vero, tantam tamen veritatis speciem habet, ut prudenter judicetur esse verum : unde si motivum opinionis quæ opinioni meæ adversatur, sit vel gravius, vel æquale, opinio mea non erit veri nominis opinio, quia nullum mihi suppetet motivum ex quo efformare possim prudens judicium de honestate & licitate actionis ; 3°. sed tamen *fallibile*, cùm opinio differat tum à scientiâ, tum à fide ; 4°. *prudenter* ; ad quos necesse est 1°. ut homo serium coram Deo *patre luminum*, instituat examen quo & suæ, & oppositæ etiam partis rationes expendat, imò & solvat ; 2°. ut motivum ex quo judicat, nec Scripturæ, nec communi Patrum sensui, nec Ecclesiæ definitionibus aliisve ejusdem generis momentis adversetur. Hinc meritò proscripta est ab Innocentio XI. propositio sequens : *Generatim dum probabilitate sive intrinsecâ, sive extrinsecâ quantumvis tenui, modò à probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.* Hæc itèm ab Alexandro VII. *si liber sit alicujus junioris & moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constet rejectam esse à Sede Apostolicâ tanquam improbabilem.*

Opinio spectata ratione fundamenti quo innititur, alia est probabilis *intrinsecè*, cujus probabilitas desumitur ex momentis verisimilibus in ipsâ rei naturâ fundatis ; alia probabilis *extrinsecè*, cujus probabilitas desumitur ex Doctorum vel testium autoritate : hæc tamen Doctorum autoritas non movet, nisi in quantùm præsumitur conjuncta rationibus quibus ii ad tenendam hanc opinionem determinati fuerint ; unde probabilitas extrinseca

non tam ex numero Doctorum metienda est, quàm ex eorum merito, probitate, doctrinâ, studio, diligentiâ, & communi prudentum æstimatione.

Opinio ad opinionem comparata, alia est probabilior, alia tutior, alia communis, alia communior.

Opinio *probabilior* ea est, quæ, spectatis rationum pondere & gravitate autoritatis, verisimilior apparet.

Opinio *tutior* ea est, quæ magis removet à periculo peccandi: unde opinio tutior stat pro lege, eamque hic & nunc obligare declarat; cùm è contra opinio *minùs tuta* faveat libertati, quatenùs negat hominem ullâ quæ hîc & nunc obliget lege impediri ab agendo id quod volet. Hinc opinio tutior & probabilior multùm à se differunt, quia cùm securitas opinionis desumatur ex distantiâ ejus à peccato, probabilitas verò ex majori veritatis apparentiâ, fieri potest ut opinio minùs probabilis sit tutior, & ut probabilior sit minùs tuta. Sic opinio quæ docet Beneficiarium habentem bona patrimonialia, ex iis, non autem ex ecclesiasticis, vivere debere, tutior est, quia qui eam sequitur non peccat: est tamen juxta plures minùs probabilis, quia minùs est fundata: è contrario, opinio quæ docet eundem Beneficiarium posse è bonis ecclesiasticis vivere, probabilior est, & minùs tuta, quia minùs removet à peccato. Quæ verò docet Beneficiarium superfluum reditûs ecclesiastici pauperibus ex justitiâ largiri debere, aut tres contractus esse licitos, tutior est & simul probabilior, adeoque quæ docet oppositum, est simul minùs tuta, & minùs probabilis.

Opinio *communis* illa est, quæ habet pro se decem aut octo Autores, non quoscumque, sed graves; non æquo rigidiores, non etiam laxiores, & qui rem non cursim, aut alios instar ovium sequendo, sed ex professo & intimè tractaverunt.

Opinio *communior* est ea, quam major numerus

post idem ac serium examen amplectitur. Ac proindè *minùs communis* ea est quæ à paucioribus tenetur.

Hìc cautè notandum, quòd licèt ex duabus opinionibus quæ secum conferuntur, altera probabilior dicatur, altera verò minùs probabilis, non indè tamen concludendum sit, eam quæ minùs probabilis dicitur, esse verè & absolutè probabilem in concursu oppositæ probabilioris. Nam illud solùm verè probabile dicendum est, quod per assensum prudentem approbari potest, quodque nititur fundamentis tam gravibus, ut per ea sufficienter elidantur oppositæ opinionis motiva, adeo ut rebus maturè & sinè passione perpensis, possit homo prudenter judicare partem hanc esse aliâ veriorem: Atqui opinio minùs probabilis hasce conditiones nec habet, nec quà talis habere potest. Ergo opinio hæc non est verè & propriè probabilis; sed abusivè tantùm & nomine tenus.

His expositis, cùm opinio quæ favet libertati; & ut talis minùs est tuta, tripliciter comparari possit cum opinione quæ favet legi, & sic tutior est; nempè ut minùs probabilis cum probabiliori, ut æquè probabilis cum æquè probabili, ut probabilior cum minùs probabili; ideò triplex hìc proponitur quæstio: 1°. utrùm liceat amplecti opinionem minùs probabilem *de licito*, seu quæ libertati favet, declarando rem aliquam fieri posse ut licitam in concursu alterius, opinionis probabilioris *de illicito*, seu quæ favet legi, declarando rem illam esse illicitam, & ut talem fieri non posse; 2°. utrùm non liceat saltèm amplecti opinionem quæ favet libertati, cùm ipsa æquè est probabilis ac opposita quæ favet legi; 3°. demùm, an ad minùs non liceat amplecti opinionem quæ favet libertati, cùm opposita quæ favet legi minùs est probabilis. Quarta addi debet quæstio, an nimirùm liceat amplecti opinionem libertati faventem, quæ oppositam vincit probabilitate, cùm excessus quo alia aliam vincit, levis est, non autem notabilis. His præmissis, sit

CONCLUSIO I. Non potest quis sinè peccato sequi opinionem libertati faventem & minùs probabilem ; in concursu opinionis alterius stantis pro lege, & simul probabilioris. Sequitur ex dictis Capite præcedenti : sed quia res est summi momenti,

Prob. 1°. ex Script. Deut. 26. *Dominus Deus præcipit tibi ut facias mandata hæc atque judicia; ut custodias & impleas ex toto corde tuo, & totâ animâ tuâ.* Quibus consonat id Evangelii, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, & ex totâ animâ tuâ, & ex omnibus viribus tuis.* Sed qui sententiam minùs probabilem amplectitur, non diligit Deum ex totis viribus. Ille enim non diligit Deum ex totis viribus, qui ea tranquillè facit vel omittit, ex quibus judicat, & quidem probabiliùs Deum graviter offensum iri : Sed qui sententiam minùs probabilem libertati faventem contra præceptum amplectitur, ea facit vel omittit..... Novit enim longè securiùs esse ad vitandam Dei offensam, ut oppositæ adhæreat sententiæ, quæ ut tutior, penitùs removet à peccato ; & ut probabilior, prudenter judicatur esse verior ; imò & sola vera prout ex dicendis constabit : Atqui tamen non ei adhæret sententiæ, &c.

Luc. 10. 27.
Matth. 22.

Eccli. 3. 27. *Qui amat periculum, peribit in illo* : Sed qui sequitur in praxi opinionem minùs probabilem in concursu probabilioris, periculo manifestè se exponit. Est enim ei locus timendi nè legem transgrediatur, si fortè ea existat : Atqui tunc longè probabiliùs est eam existere quàm non existere. Ergo.

* Prob. 2°. Illa opinio penitùs rejicienda est,* quam Ecclesia tota per sexdecim secula ignoravit, aut non cognovit nisi ut improbandam : Atqui talis est opinio quæ partem minùs tutam & veri minùs similem in praxi teneri posse docet.

1°. quidem per sexdecim secula Ecclesiæ incognita fuit : tum quia adversarii nè unum quidem traditionis textum citare possunt qui facilè non

ſolvatur, ut infrà oſtendemus; tùm quia Antonius de Corduba, inſignis è familiâ Fratrum Minorum Theologus, poſtquam ſtatuit partem tutiorem eſſe tenendam, cùm pars oppoſita vel minùs, vel æqualiter ſolùm eſt probabilis, ſubjungit. *Et in hoc omnes Theologi conſentiunt.* Porrò Corduba ſcribebat an. 1571.

2°. Eadem opinio prædamnata fuit à SS. Patribus, (licèt ſatis rarò, quia nec nata erat, nec inter Chriſtianos naſcitura eſſe prævidebatur.) S. Auguſtinus, L. 2. de doct. Chriſt. c. 8. hunc modum à viro prudenti *in Scripturis canonicis* teneri vult, *ut eas quæ ab omnibus recipiuntur Eccleſiis preponat eis quas quædam non accipiunt; in his verò quæ non accipiuntur ab omnibus, præponat eas quas plures gravioreſque recipiunt, eis quas pauciores minoriſque autoritatis Eccleſiæ tenent: ſi autem alias invenerit à pluribus, alias à gravioribus, quamvis hoc facilè invenire non poſſit, æqualis autoritatis eas habendas putat:* Atqui ſi Scriptura probabilior eligenda eſt & præferenda minùs probabili, nulla eſt ratio cur opinioni minùs probabili, non ſit præferenda opinio probabilior; ideò enim Scriptura probabilior minùs probabili præfertur, quia ſequenda eſt ſententia probabilior præ minùs probabili, unum enim formaliter includitur in altero.

Idem S. Doctor Epiſt. 154. *Si quis*, inquit, *bonum putaverit eſſe quod malum eſt, & fecerit hoc putando, utique peccat;* ergo à fortiori peccat qui facit id quod non judicat eſſe bonum, ſed veriſimiliùs eſſe malum.

S. Thomas, quod l. 9. art. 15. expendens an licitum ſit plures Præbendas habere, ait id *periculosè determinari.... quia Theologi Theologis, & Juriſtæ Juriſtis inveniuntur contraria ſentire.* Atqui ſi liceret opinionem minùs probabilem in concurſu probabilioris eligere, nullum eſſet in deciſione hujus quæſtionis periculum, propter diverſas Doctorum opiniones: poſſet enim quiſque eam quam mallet

tenere

tenère sinè periculo peccati ; quia, juxta Caramuëlem, opiniones *benigniores, etsi aliquando sint minùs probabiles, per accidens* tamen *sunt semper utiliores & securiores.*

Ex quodlib. 8. a. 13. *Si*, inquit, *ille qui possidet plures Præbendas, in quandam dubitationem inducitur ex contrarietate opinionum, & manente tali dubitatione plures Præbendas habeat periculo se committit, & sic procul dubio peccat, utpotè magis amans Beneficium temporale quàm propriam salutem.* Sed qui sequitur opinionem minùs probabilem, non potest non induci in aliquod dubium de ejus veritate, cùm fortiora sint motiva quæ eam falsam esse convincunt, quàm quæ adstruunt eandem esse veram ; ergo *periculo committit se, & sic procul dubio peccat.*

Prob. 3°. Quia rejici debet doctrina, quæ constanti Romanæ Ecclesiæ traditioni adversatur : Atqui talis est doctrina Probabilismi.

Prob. min. 1°. Quia RR. Pontifices hoc semper principii instar habuerunt ; *in his quæ dubia sunt*, tenendum esse id *quod certiùs existimamus.* Ergo à fortiori senserunt in his quæ sunt veri minùs similia, & proindè plusquàm dubia, partem certiorem seu probabiliorem sequendam esse.

2°. Quia eo etiam tempore quo infeliciùs grassata est probabilitatis novitas, eam nec in decisionibus, nec in Libris suis secuti sunt Cardinales ; & si qui eam aliquando secuti fuêre, ut Pallavicinus, ab eâdem ante obitum recesserunt.

3°. Quia Sedes Apostolica si non omnem omninò Probabilismum, at eum certè qui communior erat, tam in se quàm in horrendis quæ indè scaturiebant propositionibus reprobavit. Has enim quatuor propositiones damnavit Innocentius XI. Prima, *Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relictâ tutiore, nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi, &c.* Unde sic : Ideò illicitum est opinionem minùs probabilem sequi in

conferendis Sacramentis, quia periculum est nè violetur lex divina præcipiens ut Sacramenta tali modo conficiantur aut conferantur: Atqui periculum etiam est nè is qui opinionem tutam minùs, minusque probabilem sequitur in aliis materiis ad mores spectantibus, violet legem Dei, qui mandata sua mandavit custodiri nimis; ergo, Secunda propositio sic habet: *Probabiliter existimo Judicem posse judicare juxta opinionem etiam minùs probabilem*: Atqui non minùs prohibitum est homini judicare contra legem Dei in his quæ ad æternam salutem spectant, quàm Judici judicare contra jus alterius hominis, in his quæ temporalia solùm bona respiciunt. Si enim opinio minùs probabilis de jure alieno non efficit ut res de quâ litigatur, ad eum potius pertineat qui minùs habet juris; certè nec opinio minùs probabilis efficere potest, ut actio de cujus licitate disputatur, præsumatur licita esse, sed è contrà. Tertia propositio his concepta est verbis, *Generatim dùm probabilitate sive intrinsecâ, &c.* ut suprà pag. 154. Atqui admissâ, ut admitti debet, hujus propositionis censurâ, dicendum est partem longè probabiliorem semper esse tenendam. Pars enim huic parti opposita non nisi *tenuem* habere potest probabilitatem; porrò falsum est ex censurâ, quòd prudenter operetur qui *ex tenui probabilitate*, tametsi verâ, operatur. Quarta propositio hæc est, *Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens, ductus opinione probabili*: Atqui si opinio minùs probabilis favens hæresi, v. g. quæ, ut norunt omnes, difficillimis aliquando rationibus se se tuetur, à peccato contra fidem non excuset, nulla est ratio cur opinio minùs probabilis in aliis spei, caritatisque materiis excuset eos qui ipsam sequuntur. Ergo opinio probabilior ut in materia fidei, sic & in aliarum virtutum materiis est necessariò tenenda.

* At, inquies, Ecclesia Romana partem minùs tutam non rarò amplexa est: sic cap. 2. *De cognat. spirit.* statuit Alexander III. ut vir aut mulier qui

sive ex ignorantiâ, sive ex malitiâ filium suum de sacro Fonte susceperunt, non separentur ab invicem; sed *alter alteri* debitum reddat. Ratio autem hujus decisionis quae libertati favet contra legem, haec ibidem offertur quòd *quidam hominibus sapientes statuerunt* conjuges non esse tunc separandos; quae ratio probabilior videri non potest.

R. ad 1. neg. ant. Ad 2. dico 1°. materiam de quâ hîc agitur, esse ex iis in quibus Papa dispensare potest; imò & in quibus dispensare debet, cùm non aliter amoveri potest periculum peccandi, ut amoveri nequit cùm conjuges *ad continentiam servandam non possunt induci*, quod supponit Alexander III. Dico 2°. Pontificem amplexum fuisse partem quae probabilior erat, ut patet ex ratione quam subjicit, *quia si ex ignorantiâ id factum est, eos ignorantia excusare videtur: si ex malitiâ, eis sua fraus patrocinari non debet vel dolus.* Verè enim in his materiis excusatur qui agit ex ignorantiâ probabili juris vel facti; verè etiam statuitur, ut qui ex malitiâ propriam prolem baptisavit, licèt jam debitum petere non possit, illud tamen reddere debeat; quia alioqui fraus sua eidem patrocinaretur. Adde quòd ante Alexandrum III. variae essent leges circa hoc punctum: quis verò dubitat eum qui in his omnibus dispensare potest, potuisse benigniorem amplecti?

Prob. 4°. ratione: 1°. enim si liceret sequi opinionem minùs probabilem minùsque tutam in concursu probabilioris, maximè quia talis opinio esset verè probabilis: Atqui implicat quòd opinio minùs tuta, minùsque probabilis verè & propriè maneat probabilis. Nam ex definitione Probabilistarum, opinio verè & propriè probabilis est ea quae nititur gravi & solido fundamento, quodque sufficiat ad obtinendum assensum ab homine probo & erudito: Atqui sententia minùs probabilis non nititur gravi & solido fundamento.... Nam illud solùm fundamentum satis solidum est & grave, ut viri pii pariter & eruditi assensum extundat, cujus momenta

non modò non superantur à contrariis, sed etiam eorum vim sensibiliter elidunt, adeò ut opinio hæc excludat prudentem peccandi metum: Atqui vis tota quâ niti potest sententia minùs probabilis, nedùm oppositam vincat, imò ab eâdem vincitur quàm plurimùm. Ergo.

2°. Constans est apud omnes, & à multis Pontificibus confirmata hæc veritas, *In dubiis semitam debemus eligere tutiorem*: Atqui hoc uno axiomate lis tota dirempta videtur. Si enim qui judicat opinionem dubiam & minùs tutam, non possit eam amplecti, non licebit à fortiori minùs tutam minusque probabilem tenere. Non enim licet amplecti opinionem quæ non solùm dubia judicatur, sed & magis quàm dubia: sed qui judicat opinionem minùs probabilem, eam judicat dubiam & magis quàm dubiam. Dubia enim judicatur opinio, quæ non magis ad veritatem quàm ad falsitatem judicatur accedere: sed qui judicat opinionem minùs probabilem, judicat eam magis ad falsitatem accedere quàm ad veritatem; si enim eam æquè ad utramque partem accedere putaret, non jam minùs probabilem, sed dubiam haberet. Ergo.

† 3°. Nemini licet agere imprudenter, & uti staterâ mendaci: sed qui sequitur opinionem minùs probabilem, se gerit imprudenter, & utitur staterâ mendaci. Ille enim se gerit imprudenter, qui eandem pro animâ diligentiam non adhibet, quàm pro corpore, sed qui opinionem sequitur minùs probabilem, non eâdem erga animam sollicitudine utitur, ac erga corpus. Qui enim nollet sumere cibum quem longè probabiliùs venenatum existimaret; vel qui opinionem unius Medici minùs periti, duorum peritiorum judicio non præponeret, ille plus corpori consulit quàm animæ: Atqui sapiens quisque semper abstinebit à cibo quem probabiliùs venenatum existimat; citiùs habebit fidem pluribus Medicis, quorum verisimiliora sibi videntur momenta, quàm uni qui minùs probabiliter discurrit. Ergo.

Obj. 1°. *Jugum* Christi *est suave* : sed qui negant benignas opiniones teneri posse, jugum Christi asperum faciunt.

Matth. 11.

R. dist. maj. Jugum Christi est suave quia tale per gratiam efficitur, C. quia unicuique licitum est facere quod velit, atque id etiam quod probabilius judicat esse peccatum, N. Itaque suave est Christi jugum, quia *quidquid durum est in præceptis, ut sit leve caritas facit*, ut docet Augustinus Serm. 96. sed non ideò jugum Christi leve est sensu Probabilistarum, qui mendacem faciunt Christum dicentem arctam esse Cœli viam, & paucos qui per eam ingrediantur. Et verò an ideò jugum Christi asperum facimus, quia contra laxiores Casuistas docemus falsum esse quòd *homo nullo unquam vitæ suæ tempore teneatur elicere actus fidei, spei, & caritatis*; aut quòd *licitum sit jurare falsum cum restrictione mentali*; aut quòd *copula soluti cum conjugatâ consentiente marito non sit adulterium*, aliaque id genus horrenda quæ vel ipsis Gentilibus improbarentur, & quæ cùm sint Probabilismi fructus, quàm mala sit arbor illa facilè demonstrant?

Obj. 2°. Falsum est opinionem Probabilistarum ab antiquis Patribus rejectam esse : nam. S. Leo Ep. 2. ad Rusticum, *In his*, inquit, *quæ dubia sunt, vel obscura, id noverimus esse sequendum, quod nec præceptis evangelicis contrarium, nec decretis SS. Patrum videtur adversum esse* : Atqui opinio verè probabilis nec adversa est Patribus, &c.

Confirm. Romani Pontifices aliquando dispensarunt in voto solemni castitatis : Atqui pars tutior & probabilior negat cum S. Thomâ dispensationem hanc valere.

R. neg min. intellectam de opinione prout eam adversarii probabilem appellant; talis enim opinio & Evangelio & Patribus manifestè repugnat. Ii enim docent in dubio an actio mala sit, ab eâ declinandum esse, incedendumque per viam tutiorem, ut ex dictis patet, & patebit ex dicendis : Atqui hæc doctrina

opinioni Probabilistarum directè adversatur. Ergo.

Ad confirmationem petitam è dispensationibus quas aliquando concessêre RR. Pontifices, dico 1°. eos opinionem secutos esse quam alibi probabiliorem esse ostendemus; 2°. etiamsi opinio hæc reipsâ minùs probabilis esset, non inde sequitur eam minùs probabilem visam fuisse iis qui eam tenuerunt. Hîc autem non expendimus, an homo aliquando amplecti possit opinionem quæ minùs in se probabilis est, hoc enim tam certum est, quàm certum sit hominem aliquando inculpatè falli; sed utrùm eam possit opinionem sequi quam omnibus maturè ponderatis judicat ipse minùs esse tutam; minùsque verisimilem.

* Obj. 3°. Si probabilismi opinio tam mala sit & horrenda, sequitur 1°. quòd Deus Ecclesiam suam per unum fermè seculum deseruerit, permittendo ut ea ubique doceretur: 2°. quòd mortaliter peccaverint qui sententiam illam in praxi tenuere, & à fortiori qui eam docuerunt: Atqui utrumque absurdum est.

R. neg. maj. quoad 1. partem. Probabilismus enim, qualescumque fecisse progressus supponatur, pro communi Ecclesiæ fide haberi nunquam potuit; 1°. quia nunquam ab Apostolica Sede probatus fuit; imò Ecclesia Romana tum in Rota, tum in Congregatione Concilii, tum in Pontificiis Decisionibus probabiliorem partem toto eo tempore amplexa est, ut testatur Prosper Fagnan, in singulari dissertatione de hâc materiâ; 2°. quia ab eodem Probabilismo abhorruerunt S. R. E. Cardinales. *Prolixus essem*, ait Cardinalis Aguirius in Præfat. ad Tomos Concil. Hispanic. *si omnes DD. Cardinales Probabilismi illius laxi inimicos, & tutiorum aut saltem palàm probabiliorum sententiarum tenaces, tam factis quàm scriptis, jam vitâ functos nominare vellem. Inter tam multos eorumdem qui usque modò sanctitate aut doctrinâ insigni floruerunt, vix, credo, invenietur aliquis qui ità senserit aut docuerit.* Itane

verò Ecclesia Romana omnium mundi Ecclesiarum magistra, eam amplexa est opinionem quam vix ejus Cardinalium aliquis tenuit? Mitto Episcopos, Parochos, & Theologos qui animadverso tandem Probabilismi commento, in ipsum, quasi factâ conjuratione insilierunt; ergo Deus Ecclesiæ suæ semper præsto fuit, cùm ei semper concesserit viros graves qui Fideles ab errorem revocarent. Et verò deseruitne Deus Sponsam suam per secula sexdecim per quæ Antiprobabilismum viguisse ostendimus?

R. ad 2. partem: Deus me judicem non constituit, nec meum est eos condemnare quos abundantia bonæ fidei excusare potuit. Interim vix ac nè vix quidem eos hodie excusarem à peccato, qui Probabilismum tot, à tempore Alexandri VII. virorum pietate & scientiâ insignium Operibus solidè confutatum renovare auderent, cùm misera hæc opinio iis qui rem accuratè & coram Deo, nec decipere nec decipi volentes, perpendunt, probabilis videri non possit.

† CONCLUSIO II. Ex duabus opinionibus æquè probabilibus, quarum altera favet legi, libertati altera, ea teneri debet quæ tutior est, id est, quæ stat pro lege.

* Prob. 1°. ex toto Capite præcedenti. In dubiis saltèm extra materiam justitiæ pars tutior est eligenda: Atqui cùm momenta duplicis circa eandem rem opinionis æquè probabilia alicui proponuntur, necesse est eum esse in dubio, sicut cùm ex duobus viris ejusdem omninò autoritatis, alter asserit Regem esse Parisiis, alter eum abesse. Ergo si *scienter agat id de quo sic dubitat, permanente dubitatione, mortaliter peccat*, ut suprà diximus ex Sancto Antonino.

Prob. 2°. Non potest homo opinionem sequi nisi cùm ei persuasum est eam esse veram, alioqui non ageret *ex fide*, quod *peccatum est*: sed qui duas inter opiniones æquè probabiles versatur, persuasum habere non potest hanc præ alterâ veram esse; cùm

nullam habeat rationem ex quâ hoc judicare possit.

† Prob. 3°. Peccat qui se exponit periculo Deum offendendi : sed qui agit cum rationibus quæ tam persuadent aliquid esse quàm non esse offensam Dei, exponit se periculo Deum offendendi : perindè enim se habet ac si diceret, sive Deus hoc benè habeat, sive non, placet mihi ut illud peragam. Ergo.

Prob. 4°. autoritate Cleri Gallicani, qui in generali Conventu anni 1700. sic loquebatur : *Absit verò ut probemus eorum errorem, qui negant licere sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam : sed ad rectum usum probabilium opinionum has regulas à Jure præscriptas agnoscimus. Primùm, ut in dubiis de salutis negotio, ubi æqualia utrinque animo se se offerunt rationum momenta, sequamur id quod tutius, sive quod est in hoc casu unicè tutum, neque id consilii sed præcepti loco habeamus, dicente Scriptura, Qui amat periculum, in illo peribit. Hæc prima regula. Altera... ut nemini liceat eligere eam sententiam quam non veritati magis consentaneam duxerit.*

Obj. 1°. Ea opinio admitti non debet, quæ sanctiores Juris regulas evertit : Atqui opinio nostra.... Eæ enim ab omnibus receptæ sunt regulæ ; *Cùm sunt partium jura obscura, reo favendum est potiùs quàm actori.* Hæc item, *Odia restringi, favores convenit ampliari.* Atque ista demum, *In obscuris minimum est sequendum.* Juxta nos autem in obscuris sequendum est id quod est rigorosum magis.

Reg. 11. 15. 30. in 6.

R. ad 1. neg. min. ad 2. receptæ sunt eæ regulæ, quatenùs statuunt ut pars mitior teneatur in dubiis facti, & cùm agitur de pœnâ infligendâ, C. receptæ sunt in dubiis ubi agitur de licito & illicito, N. Itaque statuunt quidem Jura, ut mitior opinio teneatur cùm agitur de pœnâ criminibus dubiis infligendâ : sed hæc dispositio nobis non nocet, imò plurimùm prodest ; fundatur enim in regulâ, quæ præscribit ut in dubiis pars tutior teneatur : quia tutius est in hisce dubiis partem benigniorem sequi. Qui enim illam sequitur, se solùm exponit

periculo non condemnandi, vel mitiùs puniendi reum; qui verò oppositam sequeretur, exponeret se periculo damnandi innocentem; aut reum ultra meritum puniendi: Atqui longè tutius est exponere se periculo absolvendi reum, quàm periculo condemnandi innocentem. Ergo *in re dubiâ benigniorem interpretationem sequi non minùs justius est quàm tutius*, ut habet altera Juris regula.

* Confirm. Quia, ut solidè animadvertit Fagnan * in cap. *Nè innitaris, de Constit.* n. 103. *Pars tutior in foro conscientiæ est etiam favorabilior; negari enim non potest quin utilius & favorabilius sit incedere per viam tutam quàm per viam periculosam.*

† Obj. 2°. Licitum est sequi sententiam verè & † solidè probabilem: Atqui sententia alteri tutiori & æqualiter probabili opposita, remanet verè & solidè probabilis; una enim nullam alteri probabilitatem tollit, neque elidit momenta ejus.

R. dist. maj. Si hæc sententia solidè probabilis non impugnetur aliâ non minùs probabili & tutiori, C. secùs, N. Cùm enim in proposito casu supponatur opinio tutior nixa fundamento non minùs gravi, opinio minùs tuta non potest magis judicari vera ob rationes quibus nititur, quàm falsa ob rationes opinionis oppositæ: ergo necessum est ut intellectus inter utramque anceps & suspensus maneat: Atqui in hoc dubii statu, nihil melius fieri potest quàm si pars securior teneatur, & servetur præceptum generale, vetans nè quis se peccandi periculo exponat. Ergo.

Obj. 3°. Potest Confessarius contra propriam opinionem magis tutam, & magis vel æquè probabilem absolvere pœnitentem, cui Confessarii opinio rebus benè pensatis, minùs probabilis apparet: Atqui hoc est practicè sequi opinionem minùs vel æquè probabilem in concursu tutioris. Ergo.

Antequam solvatur hæc admodùm practica difficultas, not. 1°. Confessarium doctum in casu singulari non controverso, nec posse nec debere sequi

opinionem pœnitentis, quam credit falsam vel minùs probabilem, præcipuè si opinio faveat ipsi pænitenti; 2°. si pœnitens sit doctus & timoratæ conscientiæ, Confessarius verò minùs instructus, posse hunc amplecti opinionem illius, quam falsam vel minùs probabilem credit: quia sicut minùs doctus doctiorem consulere, ejusque judicio adhærere potest extra tribunal, sic & intra illud potest; cùm præsertim certus est sic affectum esse doctiorem ut amorem Dei & Ecclesiæ omnibus præponat; 3°. idem esse, si par sit pœnitentis & Confessarii pietas & doctrina, sed Confessarius probè sciat se ex inordinato timore & scrupulo, rigidioribus ut plurimùm adhærere sententiis. Si tamen re aliàs tranquillè perpensâ, perpensis itèm rationibus quibus unicè innititur pœnitens, opinionem ejus quæ minùs tuta est, minùs etiam probabilem judicaret Confessarius, quam è contra pœnitens solùm judicaret æquè probabilem, aliter sentiendum esset.

Quæstio igitur est, quid facto opus sit, si pœnitens opinionem suam multò probabiliorem & veram judicare pergat; & eum tunc absolvi debere credimus cum Gonzale, Adriano, Soto, Navarro, Comitolo, Cabassut. Lib. 3 cap. 13 & aliis pluribus: 1°. quia absolvi quis debet quoties suâ culpâ absolutione indignus non est; non est autem absolutione culpabiliter indignus, qui opinionem suam rebus seriò perpensis judicat probabiliorem opinione Confessarii, quem sæpiùs ingenio, & suâ vel aliorum scientiâ vincit; 2°. quia cùm in materiâ morum docti doctis quotidie adversentur, nemo unus alium absolvere posset; quia quem errare crederes, is te vicissim erroris argueret. Sicut ergo ægrè ferres tibi negari absolutionem, sic & ille eandem sibi denegari meritò conqueretur. His positis,

R. neg min. Aliud est enim sequi opinionem minùs probabilem, aliud permittere, ut quis eam sequatur quæ sibi probabilior, mihi verò minùs probabilis videtur. Hoc, non illud facit Confessarius de

quo in objectione; & meritò, *quia non adeò de se præsumere debet, ut totum* mundum *velit in suam opinionem, quæ forsitan erronea* seu falsa *est, concludere seu coarctare, quasi ipse solus videat; & scientia obitura sit cum eo.* Ità Adrianus, q. 5. de Confess. dub. 7.

CONCLUSIO III. È duabus opinionibus licitum est eam sequi quæ libertati favet, modò sit longè probabilior alterâ.

* Prob. 1°. ex S. Thomâ, 2. 2. q. 70 art. 2. *In actibus bonis*, inquit, *super quibus constituuntur judicia, non potest haberi certitudo demonstrativa; eo quòd sint circa contingentia & variabilia: & ideò sufficit ut probabilis certitudo quæ in pluribus veritatem attingat, etsi in paucioribus à veritate deficiat.* Atqui si non liceret sequi opinionem minùs tutam etiam aliâ probabiliorem, non sufficeret probabilis certitudo, sed vel opus esset certitudine omnimodâ quæ nunquam à veritate deficit, vel ab actione abstinendum esset. Idem post Gersonem docet S. Antoninus, 1. p. tit. 3 c. 10. *

† Prob. 2°. ex censurâ hujus propositionis quam anno 1690. damnavit Alexander VIII. *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam*: Atqui si requireretur perfecta certitudo vel evidentia veritatis extra omnem formidinem posita, ut volunt adversarii, non liceret opinionem quantumvis probabilem sequi, cùm tutior non est: opinio enim probabilis ut sic, annexam necessariò habet aliquam falsitatis formidinem. Ergo. †

* Prob. 3°. Si non possit homo sequi sententiam longè probabiliorem in concursu tutioris & minùs probabilis, necessarium erit ut eam semper sequatur quæ tutior est: Atqui falsum consequens. Prob. min. 1°. quia sic evertitur omne Theologiæ moralis studium. Ut quid enim laborant & sudant Doctores, ut è diversis opinionibus eam stabiliant quæ verior est? Ut quid Patrum & Casuistarum Libros evolvunt? Ut quid congerunt argumenta quæ vix unquam sunt demonstrativa; Imò ut quid eruditi consuluntur à *

rudibus an talis contractus iniri possit? &c. Jam enim ante omne studium & consultationem norunt omnes tutius esse si ab his abstineatur; 2°. imponitur humeris hominum jugum adeò grave, ut Christi jugum esse non possit: si enim pars tutior sit semper tenenda, præscriptio legitima non erit titulus ad rem retinendam sufficiens, quia tutius est rem illam domino priori restituere. Eâdem de causâ nihil suprà sortem exigi poterit ratione lucri cessantis. Pariter qui unum contritionis actum elicuit in ordine ad Sacramentum, tenebitur secundum elicere, & deindè tertium, quia hoc tutius est, fierique potuit ut primus non sufficeret, &c: Meminerit ergo adversarii cum Gersone, *nimiam in opinionibus rigiditatem plus Fidelium animabus nocere quàm prodesse*: ponderentque id Eccl. c. 7. *Noli esse multùm justus, neque plus sapias quàm necesse est, nè obstupescas*; id est, nè in continuo inevitabilium timorum concursu, certitudinem semper quæritans, in stupiditatem mentis incidas.

Lib. 4. de vir. spir. lect. 4.

† Obj. Nemo prudenter se exponit errandi periculo, cùm periculum vitari facilè potest: sed qui sequitur opinionem minùs tutam, etsi probabiliorem, exponit se periculo errandi, &c.

R. dist. maj. Nemo prudenter se exponit periculo errandi formaliter, C. errandi materialiter, subd. periculo probabili & quod contemni non debeat, C. periculo quod à viro etiam prudenter contemni debet, N. Sicut enim Judex prudenter condemnat eum qui à duobus tribusve testibus accusatur, quia statuunt Jura omnia, ut *in ore duorum testium stet omne verbum*, unde & prudenter contemnit periculum incidendi in errorem qui tunc non nisi materialis esse potest; ità intellectus qui est judex veritatis, prudenter judicat veriorem & reipsâ veram esse opinionem quæ momentis longè gravioribus innititur, & prudenter contemnit errandi periculum quod hîc subesse potest, quia melius est interdum errore plerumque assequendo veritatem, quàm semper manere in statu dubii & suspensionis.

*Inst. 1°. Ille se exponit periculo errandi & peccandi formaliter, adeòque actu errat & peccat formaliter, qui facit id de quo dubitat an peccatum sit necne: sed qui sequitur partem minùs tutam, facit, &c. Quandiu enim actionis honestas non est certa, tandiù ejus inhonestas est dubia: Atqui actionis minùs tutæ licèt probabilioris honestas non est certa; alioqui opinio opposita esset improbabilis, quod est contra hypothesim.

R. ad 1. neg. min. Implicat enim eum qui judicio absoluto, & ob momenta longè graviora judicat aliquid esse verum & tutum, esse in statu dubii, quia dubium est suspensio judicii. Quòd si quis omninò contendat opinionem etiam graviorem non excludere omne dubium dicendum erit cum Gersone, obligationem omittendi id de quo dubitatur non habere locum, nisi quando dubium est *vehemens, & magis aut saltem æquè inducit mentem credere quòd* aliquid *est moraliter illicitum, sicut quòd est licitum. Secùs est ubi mens plus inclinatur & judicat quod est licitum quàm illicitum, quamvis non habeat usque quaque certitudinem evidentem aut fixam, quia nec hoc ipsum requiritur.*

Ad 2. dist. maj. Actionis honestas est dubia, quandiù non est certa moraliter, C. quandiù non est certa metaphysicè, N. Porrò actionis quæ opinione probabiliori nititur, honestas est moraliter certa; quia ad certitudinem moralem satis est ut propter motiva vehementia & clarè præeminentia motivis partis oppositæ, sibi quis persuadeat rem esse honestam: hæc autem certitudo, quæ sola in rebus moralibus possibilis est, sufficit ut homo tutè operetur, prout docet S. Antoninus.

Inst. 2°. Illius actionis honestas non est moraliter certa, sed verè dubia, quam qui judicat esse honestam, simul judicat fortè esse inhonestam; sed qui judicat actionem minùs tutam de quâ loquimur esse honestam, simul judicat eam fortè esse inhonestam; necessariò enim dicit: *Probabilius est actionem hanc esse honestam, fortè tamen est illicita.*

R. dist. min. Simul judicat actionem hanc esse posse inhonestam, inhonestate materiali & non imputabili, C. formali & imputabili, N. eo enim ipso quo quis prudenter dicit: Actio hæc mihi longè videtur verisimilior, nec ullum habeo momentum quo sufficienter moveri possim ad assentiendum opinioni oppositæ, statim dicere potest. Ergo etiamsi opinio hæc in se falsa foret, nihil, eam sequendo, committam mali, quia laboro ignorantiâ quæ virum prudentem excusare debet; alioqui nunquam possem celebrare, nunquam absolutionem petere à Confessario, quia nunquam sum metaphysicè certus mihi adesse dispositiones ad utrumque necessarias, nec repugnat metaphysicè ut decipiat cùm opinor me iis non esse destitutum.

† Conclusio IV. Ut opinio probabilior de licito teneri possit, prætermissâ opinione tutiori de illicito, non sufficit quicumque probabilitatis excessus, sed requiritur notabilis.

Prob. 1°. Quia fieri potest, ut excessus probabilitatis quo opinio libertati favens superat eam quæ stat à lege, sit adeò levis, ut moraliter pro nullo haberi debeat, juxta id vulgatum, *Parum pro nihilo habetur*: Atqui in hâc hypothesi utraque opinio est moraliter æqualis in æqualitate autem morali quæ dubium parit, lex libertati præferenda est, non libertas legi, ut suprà probatum est.

* Prob. 2°. È duobus quæ formari possunt judiciis, illud alteri præferendum est quod sanius est, tum subjectivè, tum objectivè: atqui judicium quod in præsenti casu inclinat in favorem legis, sanius est: 1°. subjectivè; veteri enim debet homo nè tenuis ille probabilitatis gradus quo libertas videtur legem superare, non tam sit à parte rei, quàm in imaginatione quæ amore proprio delusa, libertatem repræsentat ut probabiliorem quàm in se sit; 2°. objectivè, quia in causâ pari aut ferè pari, lex Dei melioris debet esse conditionis quàm hominis libertas, adeòque huic anteponi.

Quæres quo in gradu esse debeat ille probabilitatis excessus, vi cujus libertas contra legem teneri potest.

R. Excessum non esse notabilem, nisi æquivaleat testimonio duorum aut trium testium: unde si æquivaleat solùm testimonio unius, non magis sufficiet ut libertas legi divinæ præferatur, quàm sufficiat testis unus ut quis bono possesso spolietur. Non minus enim habet lex Dei ex conditione suâ ut præferatur libertati, quàm homo ex possessione suâ ut de bono quod præ manibus habet non deturbetur. Addo in materiâ probabilitatis spectanda esse & actionis individuæ naturam, & ejusdem actionis eliciendæ motiva. Sic gradu probabilitatis qui sufficiunt ut negociator certum ineat contractum, meo sanè judicio non sufficerent ut venator sagittet aliquid, quod probabiliùs feram esse judicat, quàm hominem.

† Ut gravi huic controversiæ finem faciamus, quædam expediendæ sunt difficultates; quod ut fiat, †

Quæres 1°. an communiter loquendo autoritas unius tantùm Doctoris sufficiat ad reddendam opinionem in materiâ morali probabilem, & in praxi tutam.

R. negat. 1°. quia ex S. Thomâ, quodlib. 3 art. 10. *In his quæ pertinent ad fidem & bonos mores, nullus excusatur si sequatur opinionem erroneam alicujus Magistri.*

2°. Quia si Doctoris uniùs gravis suffragium sufficiat ad reddendam aliquam opinionem in praxi tutam, tutæ erunt in praxi opiniones omnes à junioribus Casuistis assertæ; sunt enim ii, judicio quidem suo & mutuo, viri graves, docti, verè sagaces, &c. Atqui absurdum consequens. An enim quia sic pluribus Casuistis placuit, licitum erit puellæ procurare abortum ante fœtus animationem ut infamiam devitet? An concubinario retinere concubinam, nè eâ dimissâ vitam agat tristiorem? An reo Judicem interimere, cùm iniquam ab eo sententiam veretur?

Excipit Gonetus ab hâc regulâ Doctores ità toti probatos Ecclesiæ, ut eorum autoritas aliorum multorum rationibus & autoritati præponderet. Talis, inquit, est S. Thomas : tum quia doctrina ejus à pluribus Academiis, & summis Pontificibus ut tutissima & inconcussa approbata est ; tum quia S. Doctor nihil profert quod vel Scripturæ & Patrum testimonio non corroboret, vel efficaci aliquâ ratione saltèm quantùm materia patitur. Quia tamen iisdem utuntur rationibus Scotistæ, ut probent tutas esse Seraphici Doctoris assertiones, hîc limitationem hanc cum omni humilitate, & salvâ quæ tantis Magistris debetur, semperque à me exhibebitur reverentiâ, apponi debere puto, ut scilicet cùm illi Patres vel à se invicem, vel ab aliis ejusdem autoritatis dissentiunt, tunc examinandum sit utrum ut alterum rationum & autoritatum numero & pondere vincat. Atque illud eò videtur æquius, quòd juxta Sylvium & alios, quædam aliquando asseruit S. Thomas, quæ retractasset, si non ante ad cœlestem patriam raptus esset, quàm ultimam Summæ suæ manum imposuisset. Quia verò tale examen ad omnes non pertinet.

Quæres 2°, quæ præscribi possint regulæ iis qui circa difficultatem aliquam dubii sunt & ancipites.

R. triplex distingui posse hominum genus : alii sunt illiterati & rudes ; ut plebeii ; alii docti & eruditi, qui magnam moralis scientiæ notitiam, studio & praxi sibi comparaverunt ; alii inter utrosque medii obvios casus ità decidere valent, ut in difficilioribus qui non rarò occurrunt, hæreant, aut saltèm hærere debeant.

Illiterati, quia nihil est quod melius faciant, Parochi, Confessariive sui consilium sequi debent; undè si discant aliquid vetitum esse, ab eo abstinere tenentur; sin audiant aliquid esse licitum, illum sinè scrupulo facere possunt. Quòd si è duobus æquè piis ac doctis quos interrogaverint, aliud aliis respondeat, debent id quod tutius est amplecti. Pecca-

rent tamen etiam plebeii, Parochi aut Confessarii decisionibus adhærendo : 1°. si, ut sæpè contingit, hunc ideo præ aliis eligissent, quia noverant eum laxioris esse doctrinæ, 2°. si justam haberent rationem suspicandi eum non docere *viam Dei in veritate*, sive ex ignorantiâ, sive ex incuriâ, sive ex præsumptione : ut si Parochus, aut director se Superioribus suis Pastorum Capiti unitis doctiorem esse verbis aut aliter significet.

Viri docti, vel qui Librorum & ingenii satis habent, ut de malitiâ vel bonitate actionis judicent, eam sequi debent opinionem quam omnibus ritè & coram Deo ponderatis, vel tutam magis, vel certè probabiliorem judicaverint, prout suprà diximus.

Ii demùm qui mediocri sunt vel ingenio, vel scientiâ, (quod qui se ipsos non fallunt facilè intelligent, sive eos audiendo qui ampliorem habent in spirituum discretione experientiam, sivè sua cum aliorum studiis & progressibus studia comparando) debent viros scientiâ & pietate graves, nec rigidioris, nec laxioris moralis suspectos interrogare. Quòd si Theologos evolvant, ei sententiæ adhærebunt quam magni & intacti nominis doctores sustinent oppositam opinionem vel non citando, vel uno ore rejiciendo ut falsam aut longè minùs consonam veritati. Si quando contingat ut autor quem consulunt, fateatur opinionem suam quæ libertati favet, minùs esse communem quàm quæ favet legi, tunc generaliter loquendo eam rejicient ; quia vir parum peritus vix aliam sequi potest regulam quàm autoritatis, quæ tunc eidem deesse supponitur. Ubi autem doctores duo ejusdem fermè meriti varias in partes scinduntur, ea tenenda erit quæ tutior videbitur. Ceterùm sentit unusquisque, hîc afferri non posse regulas ità generales ut nullam patiantur exceptionem.

TRACTATUS
DE
LEGIBUS.

PRæſentis hujus tractatûs in quo agitur de lege, quæ exterior eſt regula morum, octo erunt Capita : primum aget de lege in communi ; ſecundum, de lege æternâ ; tertium, de lege naturali ; quartum, de lege divinâ, tum veteri, tum novâ ; quintum, de lege humanâ, ſive civili, ſive eccleſiaſticâ ; ſextum, de diſpenſatione ; ſeptimum, de lege non ſcriptâ, ſeu de conſuetudine ; octavum denique, de lege favorabili, ſeu de privilegio.

CAPUT PRIMUM.

De Lege in communi.

S. Thom. 1 2. q. 90.

DIcendum hîc 1°. de eſſentiâ & exiſtentiâ legis ; 2°. de ejus cauſis, ejuſque conditionibus & diviſione.

ARTICULUS PRIMUS.

De eſſentiâ & exiſtentiâ Legis.

LEx propriè ſumpta pro regulâ morum definitur : Præceptum commune, juſtum & ſtabile, ad bonum publicum ab eo qui communitatis curam habet promulgatum.

Dicitur 1°. *præceptum*, quæ vox locum habet generis ; præceptum enim latiùs patet quàm lex ; cùm lex omnis præceptum, ſit, ſed non è contra,

ut statim patebit. Lex quatenùs præceptum, differt à consilio, quod, tametsi recta sit agendi regula per se tamen non obligat.

Dicitur 2°. *publicum* seu commune; quia ex c. 8 ff. de Legib. *Jura non in singulas personas, sed generaliter constituuntur.* Ad hoc tamen ut præceptum rationem legis habeat necesse non est ut omnibus communitatis partibus cujuscumque conditionis sint, imponatur: sunt enim leges prò Nobilibus, pro Plebeis.

Dicitur 3°. *justum*: ad veram enim legem oportet 1°. ut bono communi prosit; 2°. ut iis solùm imponatur qui legislatori subjacent; 3°. ut constituat proportionem in onerum distributione, adeò ut ii minùs graventur qui minùs habent facultatis: porrò ubi tria hæc concurrunt, ibi necessariò reperitur justitia.

Quatuor hìc annotanda, 1°. legem non ideò esse injustam, quia mala quædam permittit: quædam enim sunt mala, quæ sinè incommodo malis ipsis graviori impediri non possunt; 2°. legem justam dici, non quia solos justitiæ actus præcipit, sed quia nihil præcipit, nisi quod licito modo ad bonum commune ordinetur; 3°. cavendum nè lex facilè arguatur iniquitatis, quia quæ privatis videntur duriora, gravissimis quandoque de causis constituta sunt; 4°. in dubio de honestate vel justitâ legis, legem servari debere; præsumptio enim est pro legislatore, cujus utpotè possidentis conditio melior est, nec per inferioris dubium tolli potest.

Dicitur 4°. *stabile*; lex enim omnis debet esse perpetua seu positivè, si nunquam revocanda sit, quo sensu perpetua est lex Evangelii; seu negativè, si durare debeat donec circumstantiarum mutatio exigat eam abrogari; quo sensu perpetua erat Lex Mosaïca, & Principum Constitutiones.

Dicitur 5°. *ad bonum publicum*: lex enim *nullo privato commodo, sed pro communi utilitate conscripta* esse debet. Et verò legislatores nihil habent potestatis nisi quod ipsis datum est desuper: porrò Deus suam

1. 2. dist. 4.

Principibus potestatem non concessit ut privatis serviunt commodis, sed ut subditorum, quos pro filiis habere debent, commoda procurare nitantur.

Dicitur 6°. *ab eo qui curam habet communitatis*, id est, qui habet potestatem jurisdictionis, quâ possit coërcere refractarios, transgressores punire, &c. quæ potestas non privatis in privatos, sed vel communitati soli, vel iis qui curam ejus habent, competit. Porrò communitas duplex est: *perfecta*, quæ sufficit sibi ad assequendum finem ad quem instituta est, nempe ad conciliandam & servandam tranquillitatem publicam ut Ecclesia, Regnum, Provincia sui juris: & *imperfecta*, quæ per se solam finem hunc assequi non potest, ut familia, parochia, &c. Sola communitas perfecta leges propriè dictas condere potest; non autem imperfecta quæ per se solam procurandæ earum executioni non sufficit.

Dicitur 7°. *promulgatum*, id est, enuntiatum & intimatum iis à quibus servari debet; lex enim nisi innotescat, custodiri non potest. Sed de hoc infrà.

* Obj. 1°. Prohibitio comedendi fructus fuit vera lex respectu Adami, & tamen ad singularem personam directa est. Ergo falsum est quòd ea solùm sit propriè dicta lex, quæ pro communitate fertur.

R. neg. ant. & dico præcepta Adæ imposita tunc tantùm fuisse veri nominis leges, cùm eidem non ut privato alicui, sed ut humani totius generis capiti imposita fuêre; hoc autem sensu non ad unum hominem, sed ad omnes qui futuri erant extendebantur. Hinc licèt præceptum abstinendi à certo fructûs genere, Adæ soli indictum fuerit priusquàm formaretur Eva; hæc tamen per illud obligata est, ut patet ex cap. 3. Genes.

Obj. 2°. Si lex justa esse debeat, ii pro quibus lex evaserit superflua, jam non tenebuntur ad ejus observantiam: falsum consequens.

R. Legem, si fiat superflua respectu totius communitatis, jam ampliùs non obligare. Hâc de causâ lex ab Apostolis sancita ut Gentiles recèns ad fidem

converſi abſtinerent à ſuffocato & ſanguine, ne Judæi qui ab eſu ſanguinis abhorrebant, ab ineundâ cum iiſdem Gentilibus communione removerentur, hæc, inquam, lex, utpotè jam pridem inutilis, deſiit obligare. Verùm ſi lex quæ communitati utilis eſſe perſeverat, quibuſdam tantùm privatis ſuperflua fiat, hæc ab iis etiam quibus inutilis eſt, ſervanda erit. Unde licèt ſtatutum quo cavetur ne Clerici extra peregrinationis caſum comedant in tabernis, videatur inutile reſpectu Clerici qui à tabernario amico, fortè etiam conſanguineo invitatus, apud ipſum pranderet ſecluſo, ſcandalo & ſervatis temperantiæ legibus, illud tamen ab hoc etiam Clerico ſervari debet, quia finis ejuſdem ſtatuti in Diœceſi totâ ſubſiſtit, exigitque rectus ordo ut pars toti cohæreat, & privatus Clericus à communi diſciplinâ non recedat. Quòd ſi lex reſpectu privati alicujus non ſuperflua ſolùm, ſed etiam injuſta evadat, jam executioni mandanda non erit; tunc tamen, ut in omnibus ſervetur ordo; petenda erit à Superiore diſpenſatio, quæ ab eo etiam erit concedenda.

Obj. 3°. Si lex ad commune bonum referri debeat, vel ex parte legiſlatoris, vel ex parte legis ipſius: Atqui neutrum dici poteſt. Non 1. ut omnes fatentur. Non 2. nam leges tributorum ſunt veræ leges: Atqui tamen non cedunt in bonum commune. Idem dicendum de legibus Regum Juda, ſecundùm id I. Reg. c. 8. *Hoc erit jus Regis.... filios veſtros tollet, & ponet in curribus ſuis.... agros quoque veſtros & vineas & oliveta optima tollet, &c.*

R. ad 1. neg. min. & dico legem, ut *licita* ſit, debere ad bonum commune dirigi ex parte legiſlatoris, qui *juſtè quod juſtum eſt* facere debet; ut verò *valida ſit*, & obliget, ſatis eſſe ut ex ſe ipſâ ad bonum commune tendat; neque enim mala Superioris intentio magis legi nocet, quàm mala diſpoſitio Judicis noceat ſententiæ quâ hominem verè reum ex legum præſcripto condemnat.

Deut. 16.

Ad 2. neg. min. & dico 1°. legem tributorum

mediatè ordinari ad bonum commune, quatenùs Princeps ex tributis thesauros comparat quibus & subditos ab invasoribus tuetur, & semetipsum in eo statu sustentet qui decet Reipublicæ Caput. Dico 2°. leges de quibus agitur in objecto I. Reg. textu, fuisse meras usurpationes, quas Deus aliquando severè puniit, ut patet exemplo Achab & Jezabel, III. Reg. c. 21. Ità SS. Clemens, Gregorius, & alii complures. Sentiunt tamen nonnulli, jus de quo hic loquitur Samuel fuisse legitimum, & ordinatum ad bonum commune, non quidem absolutè; sed relativè ad Judæos, cui cùm duræ cervicis essent, despoticè gubernandi ac perpetuâ quâdam poenâ mulctandi erant.

† † Quod spectat ad legis existentiam, hæc certissima est, tum ex sacris Scripturis in quibus lex vetus & nova recensentur; tum ex omnium Gentium historiis quæ leges legumque conditores commemorant, tum ex ipsâ peccati naturâ, quæ legem legique transgressionem supponit, *ubi enim non est lex, nec prævaricatio.* (Rom. 4.)

ARTICULUS SECUNDUS.

De causis, effectibus & devisione Legis.

QUadruplex distinguitur legis causa: efficiens quæ dat principium legis; finalis quæ est ratio cujus intuitu lex fertur; formalis quæ est ipsa ratio legis constitutiva; & materialis tum *circa quam*, tum *in quâ*. Prima non differt ab objecto legis; secunda idem est cum legis subjecto.

Causa legis efficiens est ille omnis qui perfectæ communitati præest; finalis est bonum commune: materialis id omne quod lege præscribitur. Superest igitur ut dicamus de causâ subjectivâ & formali. Sit

* * CONCL. I. Lex prout est opus legislatoris præsuppositivè pertinet ad intellectum, formaliter verò

'oluntatem : prout verò est subditis : pertinet
as facultates quarum est cognitio & judicium.
:ob. 1. pars : Illud præsuppositivè ad intellec-
pertinet, quod præviam intellectûs cognitio-
requirit : Atqui lex ex parte legislatoris... debet
ı legislator varia media , mediorumque cum
proportionem cognoscere. Ergo.
ob. 2. pars ; 1°. ex Scripturis quæ legem no-
: voluntatis exprimunt. Sic Psalmo 39. *In capite
scriptum est, ut facerem voluntatem tuam* : hoc
t statim additur *legem tuam*. II. Machab. cap. 1.
vobis cor omnibus ut.... faciatis ejus voluntatem;
t, legem ipsius.
. Lex est actus quo legislator subditos obligat :
solus voluntatis actus subditos obligare potest.
ıtumcumque enim legislator cognoscat aut ju-
melius esse ad commune bonum ut hoc fiat,
ı istud, non tamen censetur legem ferre, nisi
vult ut id quod bonum judicavit, à subditis exe-
ni mandetur. Hinc subditi dum legibus obtem-
ıt, voluntati Principis obsequi dicuntur : ipse
Princeps dum legem statuit, his utitur verbis
voluntatis actum arguunt: *Sic volo, sic jubeo*, &c.
ıj. 1°. Lex Psalm. 4. & 118. sæpè vocatur *lu-
uper nos signatum, lux, lucerna illuminans* :
hæc soli conveniunt intellectui.
dist. maj. Lex relativè ad hominem cui impo-
est lumen, quod nempe homo sequi debet,
: relativè ad legislatorem à quo imponitur,
t. est lumen præsuppositivè, quia multas in-
ûs cognitiones prærequiritit, C. est lumen for-
:r, N.
j. 2°. Si lex sit voluntas, vel erit voluntas
, vel inefficax : neutrum dici potest. Non 1.
in divina lex suum semper haberet effectum,
oluntas Dei efficax semper impleatur. Non 2.
ı voluntas inefficax sufficiat ad constituendam
, jam lex non distinguetur à consilio ; qui
onsilium dat, vult saltem inefficaciter ut illud
ur.

R. neg. min. & dico ad legis constitutionem requiri efficacem voluntatis actum, non quidem de ipsâ legis executione, aliàs divina lex semper impleretur, ut benè arguit objectio; sed de subditorum obligatione: hæc autem subditos obligandi voluntas in iis qui leges condunt reperitur.

Conclusio nostra de legibus positivis, sive Dei sive hominum, præcipuè intelligitur: an verò lex æterna & naturalis sint etiam voluntatis actus, ambigitur. Certè lex æterna, si sumatur pro exemplari quod Deus ipse consulere & sequi tenetur; prior videtur omni voluntatis actu; si verò sumatur pro quodam Dei imperio ordinem servari volentis, ad voluntatem necessariò pertinet. Lex autem naturalis, potiùs est natura ipsa rationalis, quàm actus voluntatis aut intellectûs.

Prob. 3. pars. Lex prout est in subditis duo importat: 1°. cognitionem eorum quæ nobis præcipiuntur; (unde lex respectu subditorum quædam est ideò directiva.) 2°. Judicium practicum quòd hæc nobis exequenda sint. Ergo lex, prout in nobis existit, idem habet subjectum quod cognitio & judicium; sive judicium ad intellectum pertineat, ut volunt Peripatetici; sive ad voluntatem, ut recentioribus Philosophis placet.

† Quod spectat ad formalem legis causam, hæc ejusdem definitione continetur; circa quam duo supersunt inquirenda; 1°. an promulgatio sit de essentiâ legis; 2°. an lex in scriptis ferri debeat.

Ut solvatur prima quæstio, tria prænotanda sunt: 1°. promulgatio legis est intimatio seu propositio ejusdem, iis facta à quibus legislator eam adimpleri vult; 2°. lex spectari potest vel in actu primo, prout aptitudinem habet ad obligandum; vel in actu secundo, prout reipsâ & de facto obligat; 3°. hîc solùm agitur de legibus positivis: lex enim naturalis vel promulgatione non eget, vel per ipsam suî singulis hominum mentibus impressionem satis promulgata est. His positis, sit

CONCLUSIO

CONCLUSIO II. Promulgatio essentialis est legi, prout actu & de facto obliganti.

Prob. 1°. Illud est essentiale legi prout actu obliganti; sine quo lex nec esse nec concipi potest ut actu obligans: Atqui sine promulgatione... Lex enim ut obliget, debet dari ut regula, ac proinde innotescere: Atqui lex non innotescit nisi per promulgationem, cùm per eam solam eo intimetur modo qui obediendi necessitatem inducit; Ergo..

Prob. 2°. Si qua lex sine promulgatione obligaret, maximè lex divina, quæ plus per se roboris habet quàm quælibet hominum leges: Atqui lex omnis divina antè semper promulgata fuit quàm obligaret, lex quidem vetus per Moïsen, lex verò nova ope Christi & Apostolorum; Ergo.

Obj. 1°. Promulgatio legis supponit eam jam in esse suo constitutam. Lex enim est regula, promulgatio autem est ejusdem applicatio: Atqui regulæ applicatio, regulam jam constitutam præsupponit.

R. ad 1. neg. ant. Non enim loquitur de lege prout est simpliciter imperium quoddam in mente legislatoris existens, & ex se habens virtutem obligandi quasi in actu primo, sed de eâdem prout actu obligat & dirigit, quo sensu essentialiter necessarium est ut iis applicetur qui per eam dirigi & regulari debent. Unde patet solutio ad 2. lex enim in actu secundo non est solùm regula, sed regula prout applicata iis qui eandem sequi debent; ac proinde apud eosdem promulgata, cùm non nisi ipsâ promulgatione applicetur.

Obj. 2°. Si ad valorem legis necessaria sit ipsius promulgatio, ii solùm ad ejus executionem tenebuntur qui notitiam illius habuerint: Atqui fa[illegible]m consequens. Si enim Rex legem ferat, quâ irritetur Contractus sine certâ formilitate factus, contractus ille invalidus erit, etiamsi ab iis factus fuerit qui nullam legis hujus notitiam habuerint; Ergo.

R. dist. maj. Ii solùm tenebuntur quoad culpam; C. quoad validitatem aut nullitatem contractuum, N. Itaque qui legem sine suâ culpâ ignoratam non

servat, immunis est à culpâ: sed non ideò validi sunt contractus quos fecit contra tenorem legis; quia ignorantia non facit ut homo sit ad contrahendum habilis. Sic non peccat adultus qui ex errore invincibili baptisatur in vino; sed non ideò validè baptisatur.

An promulgationis necessitas ad leges etiam Pontificias extendatur, expendam agendo de legibus humanis, ubi etiam de acceptatione legum, earumque materiâ differetur. Jam expendendum an lex scribi debeat: quâ de re sit.

* CONCLUSIO III. Convenientissimum est legem in scriptis dari; haud tamen necessarium.

Prob. 1. pars: 1°. quia sic meliùs, firmiùs, ac universaliùs cognoscitur quid lex ferat, faciliùsque redargui possunt qui ea transgrediuntur; 2°. quia saniores legum conditores easdem scribi voluerunt. Sic Deus ipse in tabulis lapideis, Romani in æreis, leges suas inscripserunt.

Prob. 2. pars: Illud non est necessaria legis conditio, sine quo lex obligare potest: Atqui lex etiam non scripta potest obligare. An enim non obligabitur populus, si Princeps mandatum justum promulgari jusserit, nec voluerit ipsum litteris consignari? Ergo meritò dictum est dist. 4. cap. 2. *Leges constituuntur, cùm solemniter promulgantur.*

† Quod spectat ad effectus legis, ii sequenti versu exprimi solent.

Præcipit ac prohibet, permittit, punit, honorat.

Ratio est, quia actus qui sub legem cadunt, vel sunt boni, vel mali, vel indifferentes. Porrò boni, qui necessarii sunt, imperantur; mali vetantur, indifferentes permittuntur: id verò per quod legislator ad legum observationem inducit, est timor pœnæ & mercedum repromissio.

Lex dividitur in æternam, naturalem, divinam & humanam; de quibus sigillatim infrà.

Quæritur 1°. an hæc divisio legitima sit.

Resp. affirmat. Duplex enim est hominis societas : alia cum Deo, alia cum homine : Atqui neutra sine prædictis quatuor legibus foveri potest. Non prima ; nam ut foveatur societas hominis cum Deo, necessaria est in Deo lex æterna, & in homine lex naturalis ; *æterna* quidem in Deo, secundùm quam velit ut homo nunquam ab ordine aberret : *naturalis* verò in homine, quâ ipsi intimetur, & nota fiat hæc Dei voluntas, quâ itèm bonum à malo discernat, &c. Cùm autem homo non modò naturalem, sed & supernaturalem cum Deo societatem habeat, necessaria fuit lex supernaturalis, quâ ad finem supra intellectûs & voluntatis suæ vires positum dirigeretur interiùs & exteriùs, & hæc est lex quam *divinam* vocamus. Non secunda ; ut enim foveretur hominis cum homine societas, debuit id omne averti quo pax humana perturbari posset : Ergo necessum fuit ut obviam iretur dolis & fraudibus, ut certæ contractibus apponerentur conditiones, ut improbi pœnis crimini suo proportionatis punirentur, &c. Atqui ad hoc necessariæ erant *humanæ* leges ; lex enim naturalis hæc omnia non præscribit, quæ verò & iis præscribit, non præscribit semper modo evidenti & qui ab omnibus percipi facilè possit : Ergo.

* Quæritur 2°. an lex fomitis de quâ loquitur S. Paulus Rom. 7. pro verâ lege admitti debeat. *

R. negat. Nam lex fomitis est propensio appetitûs sensitivi in ea quæ sensibus placent, etiam repugnante ratione; quæ quidem propensio dicitur fomes, quia vitiorum fomentum ac materiam subministrat. Atqui hæc propensio est nec esse potest lex vera: 1°. quia lex est aliquid rectæ rationi consentaneum : fomes autem repugnat *legi mentis*, seu rectæ rationi ; 2°. quia lex est obligatoria, ità ut peccent qui eam non sequuntur: Atqui non peccat qui non sequitur membrorum legem, imò peccat qui eam sequitur.

Quòd si lex sumatur latiùs pro eo quod ad aliquid

inducit, fomes potest hoc sensu lex dici; quia sicut lex inducit ad bonum faciendum, ità fomes inducit ad peccandum. Verùm hæc legis acceptio admodùm impropria est.

---

† † CAPUT SECUNDUM.

De Lege æternâ.

EXpendemus 1°. quid sit lex æterna; 2°. an existat; 3°. an quidquid est in mundo eidem subjaceat, &c. Sit

CONCLUSIO I. Lex æterna non ineptè definitur à S. Augustino Lib. 22. contra Faustum, cap. 27. *Ipsa ratio vel voluntas Dei ordinem naturalem conservari jubens, perturbari vetans*; seu quod in idem recidit, Actus divinæ mentis necessariò dictans quid sequi aut fugere debeat creatura, cum voluntate eam obligandi.

Prob. In re obscurissimâ ea potest definitio admitti, quæ satis aperit in quo lex æterna cum aliis legibus conveniat, & in quo etiam differat tum ab iisdem, tum à nonnullis Dei actibus quibuscum posset confundi: Atqui talis est allata definitio: 1°. enim explicat id quod lex æterna cum aliis legibus commune habet, id nimirùm quòd sit actus rectæ rationi conformis, bonum naturæ intendens, eamque in finem suum per legitima media ordinans; 2°. explicat id quo lex æterna distinguitur non solùm à lege naturali & humanâ, quæ non sunt mentis divinæ actus; sed etiam à lege positivâ divinâ, quæ & multa non necessaria præcipit, & Deo volente mutari posset: cùm lex æterna nihil præcipiat nisi necessarium, & omninò invariabilis sit; 3°. denique per eandem definitionem distinguitur lex æterna, sive ab ideis Dei, sive ab ejus providentiâ. Ab ideis quidem, quia ideæ versantur circa res ut repræsentandas, lex verò circa easdem ut guber-

nandas: five à providentiâ, quia providentia respicit fingulos diverfimodè, alia Petrum, alia Paulum: lex verò refpicit univerfos, quia eft commune præceptum.

CONCLUSIO II. Exiftit lex æterna.

Prob. Lex æterna ex dictis eft conftans & neceffaria voluntas res omnes fuos in fines ordinandi fecundùm ideas quas Deus mente gerit: atqui hæc voluntas in Deo admitti debet. Vult enim Deus omnia effe ordinatiffima, ut ait Auguftinus, L. 1. de lib. arb. Hinc Sap. 3. *Attingit à fine ad finem fortiter, & difponit omnia fuaviter.*

* CONCLUSIO III. Si certo quodam rigore loqui velis, Deus non fubjicitur legi æternæ; eidem tamen aliquo fenfu licèt minùs proprio fubjectus dici poteft.

Prob. 1. pars: 1°. quia lex ftrictiùs fumpta, eft regula vim habens obligandi, imò & ens defectibile fuos in fines dirigendi: Atqui Deus nulli poteft regulæ fubjacere quæ vim habeat illum obligandi & multò minùs dirigendi quafi qui deficere poffit: Ergo; 2°. quia fi Deus æternæ legi fubjiceretur, profectò legi æternæ jam exiftendi, jam latæ, jam obliganti: Atqui nec concipitur lex ante Deum exiftens, nec ab illo lata, nec confequenter obligans: Ergo

Prob, 2. pars: Qui neceffariò fequitur certam agendi formam, ille aliquo fenfu dici poteft legem fequi, legem, inquam, fibi non fuperiorem, fed fibi perfectè identificatam: Atqui Deus fic fe habet. Sic neceffariò præfert Deus hominem bruto, juftum impio. Sic & neceffariò bonum amat, & malum odit, Ergo.

Obj. Qui tenetur non mentiri, ftare promiffis fuis, &c. ille fubjacet propriè legi: fubjacet enim ficut & ipfe homo: Atqui Deus tenetur non mentiri, &c.

R. dift. Qui tenetur propter aliquam legem Superioris, quæ ipfi imperet, C. qui tenetur propter neceffariam fuæ voluntatis rectitudinem, N. Dici itaque poteft quòd Deus non fit fine lege, qui ipfe fibimet fua lex eft: fed minùs propriè legi fubjici diceretur,

quia nec Superiorem habet, nec deficere potest.

CONCLUSIO IV. Contingentia tum naturalia, tum libera suo quoque modo legi subjacent æternæ.

Prob. 1. pars. Contingentia naturalia ea sunt quæ nec cognitione pollent, nec libertatis usu fruuntur: Atqui hæc legi æternæ subjacent. Ea enim legi subjacent æternæ, quibus Deus certos præscripsit limites extra quos non feruntur, quæ faciunt verbum Dei, id est, voluntatem ejus, quæ Deo cum timore obsequuntur: Atqui hæc omnia præstant creaturæ irrationales. Nam ex Psal. 148. *Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, faciunt verbum ejus*. Baruch. 3. *Qui emittit lumen, & vadit; & vocat illud, & obedit illi in tremore*. Job 38. *Dixit: Usque huc venies, & non procedes ampliùs, & hîc confringes tumentes fluctus tuos*; Ergo creaturæ irrationales subjacent legi æternæ, non quidem prout præceptiva est, cùm ex rationis defectu sint incapaces præcepti, sed prout est directiva; quia per eam constanter & ordinatè diriguntur.

Prob. 2. pars. Contingentia libera sunt actiones humanæ morales, seu bonæ, seu malæ, seu indifferentes: Atqui eæ omnes æternæ legi quatenus etiam præceptivæ subjacent: 1°. *bonæ*, cùm ideo formaliter bonæ sint, quia cum lege æternâ congruunt sivè immediatè, sivè mediatè; 2°. *indifferentes*, seu ut hîc debet intelligi, quæ non cadunt sub præceptum: eæ enim ex hypothesi quòd fiant, necessariò debent benè fieri, ac proinde lege æternâ prohibentur malè fieri; 3°. *malæ*, quia æternâ lege vetantur, & cruciatum mentis eâdem lege præscriptum includunt, secundùm id Augustini Lib. 1. Confess. c. 12. *Jussisti, Domine, & sic est, ut pœna sua sibi sit omnis inordinatus animus*.

Obj. Si res ità sit, Beati in cœlis, & in inferis reprobi legi æternæ subjacent: Atqui falsum consequens. Ii enim soli subjiciuntur legi æternæ, qui meriti demeritique capaces sunt: Atqui nec Sancti mereri possunt, &c.

R. ad. 1. neg. min. Sentiunt enim Beati id omne quod

agunt divinæ rationi congruere,& contrarium experiuntur reprobi; ergo utrique divinæ legi subjacent.

Ad 2. neg. maj. Ex eo enim quòd Sancti & reprobi nec meriti, nec demeriti capaces sint, sequitur quidem eos aliter æternæ legi subjacere, quàm eidem subjaceant viatores: at non sequitur eos legi huic subtrahi; sed potiùs ipsos eidem necessariò vel infallibiliter conformes esse aut difformes.

CONCLUSIO V. Lex æterna est lex propriè dicta.

Prob. Lex in genere definitur, Præceptum justum, stabile, &c. Atqui hæc definitio legi æternæ competit: 1° quidem lex æterna est præceptum justum & stabile: cùm constanter decernat quid agendum sit aut omittendum, ut creaturæ ad suum finem perveniant; 2°. est præceptum ad bonum commune. Commune enim universi bonum est pax & ordo, efficiens ut unaquæque res suo sit in situ; Atqui lex æterna communi illi rerum omnium paci studet; 3°. denique præceptum illud manat à Deo, qui communitatis totius curam habet, resque omnes ad fines sibi convenientes dirigit; Ergo.

† Quæres 1°. an lex æterna sit omnibus nota. †

R. 1°. Legem æternam viatoribus perfectè notam non esse, si sumatur prout est in se; quia sic est ipsa Dei ratio, seu ipse Deus, qui *habitat lucem inaccessibilem*. 1. Timoth. 6.

R. 2°. Legem æternam aliquo modo dici posse omnibus notam in affectibus suis, saltèm primariis, hoc est in cognitione veritatum, vel eorum quæ fieri postulat ordo. Nemo enim est qui facilè non animadvertat, an benè quid vel malè fecerit: Atqui non aliâ de causâ advertit homo se malè vel benè egisse, quàm quia monetur interiùs hoc vel illud rectæ rationis dictamini congruere vel adversari, quod dictamen ab ipsa lege æternâ dimanat: Ergo.

Quæres 2°. utrùm lex humana ab æternâ derivetur.

R. 1°. Lex humana à lege æternâ emanat virtualiter.

Prob. Tunc lex dicitur à lege æternâ virtualiter emanare, quando & potestas obligandi quæ est in

lege, & ipsius æquitas, à Deo ejusque lege æternâ dimanant: Atqui omnis legum potestas, earumque justitia, à Deo & æternâ ejus lege dimanant: 1°. quidem potestas leges ferendi, & per eas obligandi est à Deo, quia hæc potestas in se justa est, ac proindè fuit à lege æternâ quæ est justitiæ totius fons & origo: 2°. humanæ legis æquitas est quoque à lege æternâ; cùm ideò lex quævis justa sit, quatenus judicat secundùm æternæ legis præscriptum. Unde Augustinus lib. 1. de lib. arb. c. 6. *Te videre arbitror in illâ temporali lege nihil est justum atque legitimum, quod non ex hac æternâ sibi homines derivaverint.*

Utramque hanc rationem involvit brevis iste textus: *Per me Reges regnant*, id est, à me suam habent autoritatem suamque leges condendi potentiam: *& legum conditores justa dicernunt*, id est, in tantùm ista præcipiunt, in quantùm legi meæ sese conformant.

Pør v. 8.

R. 2°. Lex humana, quatenùs humana, seu prout vetans aliqua, quæ ex se mala non sunt; non derivatur ab æternâ lege formaliter.

Prob. Ea solùm lex à lege æternâ formaliter emanare dicitur, quæ præcipit aut prohibet id quod jam vetitum erat aut præceptum lege æternâ: Atqui lex humana multa jubet aut vetat, quæ nunquàm vetita sunt aut præcepta per legem æternam. Lex enim humana jubet, v. g. tale tributum à subditis reddi, vel vetat extrà regnum transvehi pecuniam: Atqui lex æterna neutrum præcipit aut vetuit. alioqui utrumque esse peccatum, etiam independenter à lege Principis, quod saltèm in multis casibus falsum est: Ergo.

Dices: Si lex humana derivaretur ab æternâ etiam virtualiter, obligaret jure divino, non humano solùm: Atqui falsum consequens.

R. neg. sequelam: Eæ enim solùm leges jure divino obligant, quas Deus per se & immediatè tulit: quæ verò ab hominibus liberè feruntur, non obligant jure divino nisi mediatè, quatenùs potestas eas condendi, & per eas obligandi venit à Deo.

Quæres 3°. an etiam lex naturalis ab æternâ fluat.

R. Legem naturalem, si sumatur, ut solet, prò judicio seu dictamine rectæ rationis momentis hoc vel illud esse faciendum, derivari à lege æternâ. Duplici enim modo potest lex una ab æternâ lege derivari, formaliter & virtualiter, ut notatum est. Atqui lex naturalis utroque modo ab æternâ lege derivatur: 1°. quidem formaliter, quatenùs vetat id quod vetat lex æterna, v. g. furtum, & similia; 2°. virtualiter, quia quidquid habet justi lex naturalis, quidquid roboris ad obligandum, hoc habet à lege æternâ, quæ est lex per essentiam.

CAPUT TERTIUM

De Lege naturali.

ARTICULUS PRIMUS.

An sit, & quid sit.

LEx naturalis concipitur ut dictamen rationis præscribens quid agendum sit, quid fugiendum; unde sit

CONCLUSIO I. Existit lex naturalis omnium mentibus ingenita.

Prob. 1°. ex Rom. 2. ubi sic: *Cùm gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt, ejusmodi legem non habentes ipsi sibi sunt lex: qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientiâ ipsorum, & inter se invicem cogitantibus, accusantibus, aut etiam defendentibus.* Unde sic: Lex quæ independenter à quâcumque lege positivâ bonum indicat, & ob malum remordet, est ipsa lex naturalis: Atqui existit apud eos etiam qui positivas leges non habent, lex bonum indicans, &c.

Prob. 2°. ex S. Augustino, Lib. 2. Confess. n. 9. *Furtum certè punit lex tua, Domine, & lex scripta in cordibus hominum, quam nè ipsa quidem delet iniquitas. Quis enim fur æquo animo furem patitur?*

Prob. 3°. Deus homini non deest in necessariis. Atqui defuisset, si denegasset legem naturalem; cùm sine eâ ad finem suum nec dirigere se, nec ab aliis dirigi posset; Ergo.

Obj. Si adulterium & similia naturali lege prohiberentur, Deus ea non prohibuisset lege positivâ, cùm nihil frustrà faciat: Atqui falsum consequens.

R. neg. maj. Inanis enim non est lex positiva, quia per eam legerunt homines in tabulis, *quod in cordibus.... legere nolebant*, ut ait S. Augustinus. Adde quòd homines ad legis naturalis transgressionem proni, pœnarum metu coërceri debuerint; has autem pœnas in specie non lex naturalis; sed positiva præscribit.

In Psalm. 57.

* Conclusio II. Lex naturalis in actu primo, ac velut in genere habitûs spectata, est vis à Deo menti creatæ impressa, *imperativè* dictans, seu potiùs nata dictare quid sit faciendum vel omittendum ut consentaneum aut dissentaneum legi æternæ. Eadem verò lex in actu secundo spectata, est actuale dictamen præcipiens quid hîc & nunc fieri debeat aut omitti, &c.

Prob. Illa sufficiens est legis naturalis definitio, quæ essentiam ejus per genus & differentiam propriam exprimit: Atqui talis est nostra definitio. Per unum enim lex naturalis convenit cum ceteris legibus, quæ etiam præcipiendo dictant, quid faciendum sit aut fugiendum: per eadem verò hæc ipsa lex à quibusvis legibus distinguitur. Et quidem 1°. à lege æternâ quæ Deo inexistit; cùm lex naturalis, utpote mentibus creatis impressa, iisdem inexistat; 2°. à legibus positivis, sive Dei, sive hominum; tum quia hujusmodi leges non sunt menti inditæ à naturâ, sed adventitiæ, tum quia leges positivæ multa præcipiunt aut prohibent quæ ex naturâ rei, nec

conveniunt æternæ legi, nec ab ea discrepant; Ergo.

Obj. 1°. Lex naturalis est unum & idem cum lege æternâ: est enim sancta & invariabilis, quod soli æternæ legi competit; Ergo.

R. ad 1. neg. ant. Lex enim naturalis est vis, seu motio & impressio nobis indita: Atqui hæc motio à lege æterna dimanat, ut rivus à fonte; Ergo non idem est cum ipsâ.

Ad 2. neg. conseq. Ex eo enim quòd lex naturalis sit sancta & invariabilis, sequitur quidem quòd idem habeat objectum ac lex æterna; non autem quòd eadem sit utriusque essentia; essentia enim legis æternæ, est ratio Dei: essentia verò legis naturalis est lumen intellectûs creati.

Obj. 2°. Lex naturalis non potest esse *imperativè dictans*, quin verum includat præceptum; Atqui hoc dici nequit. Vel enim præceptum illud erit hominis ad alium hominem; vel hominis ejusdem ad seipsum, vel Dei ad hominem: Atqui nullum ex his dici potest. Non 1. quia præceptum hominis ad hominem est lex humana, non naturalis. Non 2. quia præceptum est superioris ad subditum: idem porrò respectu sui superior & inferior esse non potest. Non 3. præceptum enim Dei ad hominem pertinet ad legem æternam, quæ juxta non distinguitur à lege naturali.

R. ad. 1. neg. min. Ad 2. dico præceptum quod in lege naturali includitur, esse præceptum quo Deus dictat homini ut legi æternæ se conformet, v. g. colendo parentes, nemini damnum inferendo, &c. unde præceptum illud ex parte Dei est lex æterna, & se habet ut *quod*, ex parte verò hominis est lex naturalis, & se habet ut *quo*; non quidem ut quo homo sibimetipsi præcipit, sed ut quo Deus homini præcipit. Unde duo sequuntur: 1°. legem æternam & naturalem à se distingui; 2°. legem naturalem legitimo sensu dici posse præceptivam.

† Quæres, an & quomodo distinguantur lex naturalis, conscientia, & synteresis.

R. Hæc tria à Theologis distingui solent: 1°. quia conscientia potest esse erronea, non autem lex naturalis; quia lex eo ipso quo lex est, errori obnoxia esse nequit; 2°. quia lex naturalis, sicut & quælibet alia, non respicit, nisi futura, conscientia verò est etiam de præteritis; unde eos, qui malè egerunt, remordet. Differt etiam synteresis à lege naturali; quòd hæc ordinem dicat ad legislatorem, non verò synteresis quæ concipitur tanquam generalis primorum bene vivendi principiorum cognitio absque aliâ ullâ ratione. Hæc discrimina quæ satis metaphisica sunt, non impediunt quin lex naturæ, synteresis & conscientia sæpè confundantur.

ARTICULUS SECUNDUS.

De objecto Legis naturalis.

OBjectum legis naturalis est id omne quod eâdem præcipitur; quæritur quodnam illud sit, an principia morum, an virtutes, & virtutum modus. Ut solvatur prima quæstio,

Not. inter principia quibus homo practicè dirigitur, alia esse *primaria*, alia verò *secundaria*. Primaria ea sunt, quæ à quovis attendente ex solâ terminorum notitiâ intelliguntur & approbantur: tale est istud, *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris*; quod plures primum in moribus principium esse volunt. Secundaria ea sunt quæ ex primariis colliguntur, sive per unam, sive per plures consequentias plus aut minùs evidentes. Sic ex hoc principio: alteri ne feceris, &c. evidenter inferet unusquisque; Ergo non est furandum; sed non ità facilè colliget; ergo nè ab ipsis quidem divitibus exigi potest *interesse* pro mutuo. His præmissis quæritur, quænam principia practica sint de jure naturali, an primaria solùm, an etiam secundaria. Sit

Conclusio I. Non tantùm prima principia practica per se nota, sed conclusiones etiam omnes quæ

ab iis necessariò derivantur, sunt totidem legis naturalis præcepta.

Prob. 1°. Ea sunt vera legis naturalis præcepta, atque ex naturâ rei obligamur, & independenter à quâcumque lege positivâ: Atqui non modò ab ea quæ prima propositione practicâ continentur, sed & ad ea etiam quæ aliis propositionibus ab istâ necessariò deductis continentur, obligamur ex naturâ rei, &c. Si enim ad ea non obligaremur ex naturâ rei, sed solùm per liberam Dei vel hominis voluntatem, sublatâ vel mutatâ hâc voluntate possemus obligari ad oppositam; atqui implicat hominem obligari posse ad aliquid oppositum conclusioni quæ è primariis juris naturalis propositionibus necessariò colligitur: aliàs enim conclusio hæc necessariò sequeretur à lege naturali, & simul liberè necessariò quidem, ut supponimus; liberè verò, qui alia planè opposita colligi aut saltèm practicè teneri posset; Ergo.

* Prob. 2°. Ideo conclusiones magis remotæ non essent de lege naturali, quia per discursum eliciuntur ab aliis: Atqui hæc ratio nulla est. Ad obligationem enim legis impertinens est quòd ea percipiatur per discursum sive unum, sive multiplicem. Si enim hæc propositio, Non *furaberis*, sit de lege naturali, licet ab hoc deducatur principio, *Alteri ne feceris*, *&c.* quidni hæc propositio, *Usuram non exercebis*, dicatur esse de lege naturali, tametsi per plures discursus eruatur ex istâ, *Non exiges id quod exigendi jus non habes*, seu quod idem est, *Non furaberis*.

† Confirm. Apostolus Rom. 13. præcepta hæc, *Non falsum testimonium feres*, *non concupisces*, *& si quod est aliud mandatum*, *in hoc verbo* instaurari ait: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum*; Ergo supponit conclusiones quæ minùs aut magis remotè ab aliis conclusionibus ad legem naturæ pertinentibus eruuntur, ad eandem legem non minùs ac ipsa principia pertinere.

Obj. Illud propriè loquendo non pertinet ad legem naturæ, quod non est omnibus notum ut

rectum: Atqui tales sunt veritates quæ remotè solùm eruuntur à primariis legis naturæ principiis, ut quòd usura sit per se mala; hoc enim multis populis incognitum est; Ergo.

R. neg. maj. Quia principia juris naturæ non ideo talia dicuntur, quia sunt ab hominibus cognita, sed quia tam necessariam habent cum primis ejusdem juris naturalis principiis connexionem, ut independenter ab omni lege positivâ, & ex naturâ rei vera sint, sive interim eorum veritas facilè aut difficilè cognoscatur.

Ut solvatur secunda difficultas, an scilicet virtus & virtutis modus, cadant sub legem naturæ, notand. 1°. aliquid sub legem naturæ dupliciter cadere posse: 1°. ità ut lege naturali præcipiatur aut prohibeatur; 2°. ità ut non præcipiatur quidem lege naturali, sed naturæ maximè congruat.

Not. 2°. per modum virtutis intelligi certas conditiones, quæ actui virtutis inesse debent, ut actus ille bene & perfectè eliciatur. Eæ verò conditiones vel sunt extrinsecæ, ut quòd actus virtutis cujuslibet eliciatur ex motivo caritatis, vel intrinsecæ, ut quòd qui virtutis alicujus actum elicit eundem eliciat 1°. sciens; 2°. volens vel eligens, & propter hoc eligens, id est, propter peculiariam virtutis honestatem; 3°. firmiter & immobiliter. His positis, sit

* CONCLUSIO II. Actus omnium virtutum possunt aliquo sensu dici pertinere ad legem naturæ, sed non hoc sensu quòd omnes naturali lege præcipiantur.

Prob. 1. pars: Quæ naturam maximè perficiunt, possunt hoc sensu dici cadere sub legem naturalem: Atqui tales sunt actus virtutum omnium; & licèt ex his multæ sint ad quas utpote supernaturales, natura sibi relicta inclinationem non habet, certum tamen est naturam nostram in maximè perfici; Ergo hoc saltèm sensu dici potest quòd cadant sub legem naturæ.

Prob. 2. pars: quia multæ sunt virtutes, ut vir

ginitas, paupertas evangelica, quæ sine peccato possunt omitti, & quæ in omni statu locum non habuissent; Ergo eæ virtutes non præcipiuntur lege naturali, quæ quidquid præcipit, necessariò præcipit.

Quæres an lex naturæ prohibeat omnes actus vitiosos.

R. Ex actibus vitiosis alios esse tales quia sunt prohibiti, ut certis temporibus carnes comedere; alios verò prohibitos esse, quia sunt ex se vitiosi, ut blasphemia. Secundi lege naturæ necessariò prohibiti sunt: primi verò, ut qui non nisi ex lege positivâ vitiosi sint, per se non prohibentur lege naturali; nisi hoc sensu quòd prohibeantur lege cui lex naturalis obsequi jubet.

† Conclusio III. Modus virtutis ut qui sciens & volens operetur cadit sub præceptum legis naturæ. †

Prob. Quia cùm lex præcipit ut aliquis virtutis actus exerceatur, à fortiori præcipit ut exerceatur actus humanus: Atqui ad hoc necesse est ut qui operatur, agat sciens & volens; Ergo modus virtutis ut quis sciens & volens agat, cadit sub præceptum legis tum naturalis, tum positivæ; ratio enim nostra pro utrâque concludit.

Hinc qui ebrius dat stipem, aut invitus solvit debitum, non satisfacit is præcepto justitiæ; ille præcepto caritatis: ambo tamen immunes sunt, hic à restitutione, ille ab eleemosynâ, quia subtracta est utriusque materia, cùm jam redditum sit proximo id quod ei sive ex caritate, sive ex justitiâ reddendum erat. Illud autem in allatis casibus ebrium inter & invitum est discriminis, quòd invito animo debitum solvens peccet, quia in voluntate alterius bona retinet; ebrius autem non peccet nisi quatenus exposuit se periculo nullum ex actione suâ fructum coram Deo referendi; quod peccatum in ebrietate voluntariâ satis involvitur.

Dices: Qui dormiendo non occidit, tam implet præceptum non occidendi, quàm qui vigilans non occidit: Atqui dormiens, neque sciens est neque

volens; Ergo ut quis præceptum impleat, non requiritur ut sciens & volens agat.

R. neg. maj. Quia implere præceptum, importat aliquid moraliter boni: homo autem dormiens nihil boni elicit; ergo dici quidem potest hominem hunc non transgredi præceptum, sed minùs accuratè diceretur præcepto satisfacere, alioqui qui dormit tot implebit præcepta quot non committit peccata, quod ridiculum est.

Quæres, an præcepto satisfaciat qui sciens & volens elicit actum præceptum, sed eum non elicit ut præceptum. Triplex hîc fingi potest suppositio: 1°. audit quis Missam die festâ, sed ex devotione, non autem ut obediat Ecclesiæ, quia diem hanc festam esse nesciebat; 2°. audit quis Missam die quam festivam esse noverat, sed non vult præcepto satisfacere, quia vult eidem satisfacere, aliam, puta solemnem, Missam audiendo; 3°. demum audit quis Missam, sed positivè vult non satisfacere præcepto.

2. 2. q. 104. a. 3. ad. 2.

R. cum S. Thoma, in primo casu impleri præceptum, prout docet communis Fidelium praxis, qui licèt expressam non habuerint adimplendi præcepti voluntatem, ab eo immunes se credunt cùm rem præceptam executi fuêre. Ratio est, qui tunc ponitur actus quem religio imperat, & in iis qui eum ponunt reperitur generalis satisfaciendi intentio, ultra quam nihil requirit Ecclesia in ejusmodi casibus.

At, inquies, qui obligatus ad restituendum pauperibus aureum, hunc iisdem erogaret nihil de obligatione suâ cogitans, adhuc teneretur ad restituendum de novo; Ergo à pari.

R. neg. conseq. Quia actus præceptus ei qui pauperibus restituere debet, est restitutio: sed qui gratis donat; ut donat qui restituere non intendit, non ponit actum restitutionis, sed liberalitatis; Ergo adhuc manet obnoxius restitutioni. Crederem tamen, ait Habert, Clericum qui non advertens se quosdam Beneficii fructus non fecisse suos, largas

interim Ecclesiæ vel pauperibus fecit eleemosynas, eâ persuasione quòd Beneficiarii ex justitiâ teneantur dare superfluum pauperibus, à restituendo immunem fieri : is enim verè restituit omne quod debet, supposito quòd eleemosynæ quas fecit adæquent id quod debebat ratione fructuum malè perceptorum. Addo eum qui intenderet restituere, si quid fortè debeat quod sibi exciderit è memoriâ, non teneri ad novam restitutionem ; quia quod donat, reipsâ datur per modum restitutionis saltèm conditionatæ : hîc autem sufficeret intentio generalis, neque necesse foret ut ea toties renovaretur, quoties homo aliquid donaret.

R. 2°. in tertio casu non satisfieri præcepto. Non enim satisfit præcepto, nisi per obedientiam & subjectionem saltèm interpretativam respectu legis & legislatoris : sed qui expressè vult non satisfacere, hanc obedientiam non habet; alioqui consistere posset obedientia cum expresso actu nolendi obedire, quod repugnat.

R. 3°. In secundo casu, de quo major est difficultas, non videtur præcepto satisfecisse, qui Missam audivit nolens satisfaceret, sed alii adesse volens cujus auditione satisfaceret : 1°. quia *actus hominis ultrà intentionem ejus non operantur* : Atqui ex hypothesi homo ille non habet intentionem satisfaciendi ; Ergo reverà non satisfacit ; 2°. ideo qui de præcepto Ecclesiæ non cogitat, satisfacit ponendo actum ab Ecclesiâ præceptum, quia affectum saltèm interpretativum habet legem adimplendi : Atqui repugnat in terminis, ut qui vult expressè non satisfacere, affectum hunc habeat ; 3°. qui ad Sacrum audiendum tenetur ex voto, non satisfacit voto, si velit non satisfacere ; quia scilicet ipsi liberum est prorogare voti obligationem: Atqui non minùs liberum est homini prorogare obligationem legis de audiendâ Missâ; neque ullum exhiberi potest Ecclesiæ præceptum quo obligetur quis ad satisfaciendum legi de audiendâ Missâ, vel de annuâ communione, per primæ cui

aderit Missæ auditionem, aut per primam quam faciet tempore paschali communionem. Et verò quare negare mihi Ecclesia solatium satisfaciendi præcepto suo in ipso Paschatis die? Aliud est de eo qui Missam audit nesciens eam hâc die præcipi. Is enim generalem habet, quam habent fideles omnes, intentionem implendæ legis, si quæ posita sit.

Hic duo addenda: 1°. qui utcumque retinens actum lege præceptum exequitur, non semper est transgressor præcepti, ut patet in pueris qui Missam piè audiunt quam non audiissent, nisi parentum minis coacti; 2°. Clericus qui officium recitavit, sed minùs piè quàm optasset, quique novam Horarum recitationem sibi proponit ut præcepto satisfaciat; si posteà suo vel alieno consilio novæ recitationis voluntatem abjiciat, non peccat, quia cùm tempore recitationis interpretativam saltèm satisfaciendi voluntatem habuerit, reverâ satisfecit, novumque ejus propositum nihil in actu præcedente immutare potuit.

Conclusio III. Modus virtutis ut quis agat propter honestum finem, cadit sub præceptum legis naturæ.

Prob. Lex naturæ ità præcipit virtutis actus, ut omni ex parte boni esse debeant: sed actus virtutis ex omni parte boni esse non possunt, nisi fiant propter bonum finem. Unde qui ob vanam gloriam erogat stipem mendico, ponit quidem materiam præcepti, sed non desinit peccare saltèm contra eam legis partem quæ præcipit ut bonum bene fiat. Quòd si actus temperantiæ, v. g. non propter ipsam virtutis honestatem, sed propter honestatem virtutis alterius, putà religionis, eliciatur, actus ille non desinet esse bonus, nisi quid aliud obsit.

Conclusio IV. Modus ut quis constanter & firmiter operetur, non cadit sub præceptum.

Prob. Modus ut quis constanter & firmiter operetur, habitum supponit: Atqui ad satisfaciendum præcepto non requiritur ut quis agat ex habitu.

Aliàs qui ſemel malus eſt, nunquam poſſet habitum bonum comparare; quia actus omnes qui habitum præcederent eſſent mali, cùm nullus eorum fieret ex habitu; Ergo.

An modus caritatis cadat ſub præceptum pro quocumque actu, ità ut peccet quiſquis ex caritatis propriè dictæ motivo non agit, expendi ſuprà pag. 92.

ARTICULUS TERTIUS.

De Affectionibus Legis naturalis.

Affectiones legis naturalis ſunt unitas ejus & indelebilitas ex parte hominis; immutabilitas verò ſeu ex parte legis ipſius, ſeu ex parte Dei. Tria hæc duobus paragraphis exequemur.

§. I.

Certum eſt legem naturalem, licèt plura contineat præcepta, eſſe tamen unam: 1°. unitate finis, quia univerſa ejus præcepta in id unum tendunt ut unaquæque creatura deſtinatum ſibi finem attingat; 2°. unitate principii, quia ab uno autore, Deo ſcilicet, dimanat. Difficultas eſt, utrùm eadem lex apud omnes una ſit, tam quoad cognitionem, quàm quoad rectitudinem; ſeu an ejus principia ab omnibus cognoſcantur ut vera & juſta. Sit

* Conclusio I. Lex naturalis, tam quoad rectitudinem quàm quoad cognitionem, apud omnes eſt una, ſi ſpectetur quantùm ad prima & generaliora principia; ſecùs ſi ſpectetur quantùm ad principia remotiora. *

Prob. 1. pars: quia prima principia practica ſunt ſimilia primis principiis ſpeculativis, nec majori quàm iſta diſcurſu indigent: Atqui prima principia ſpeculativa ab omnibus ratione præditis cognoſcuntur & judicantur vera; ergo & practica.

Prob. 2. pars: Si lex naturæ apud omnes una foret, etiam dum spectatur quoad principia remotiora, omnes omninò homines ac præcipuè justi de eorum veritate convenirent: Atqui certum est nè ipsos quidem Ecclesiæ Doctores semper inter se consensisse de remotioribus legis naturæ consectariis, unde, eorum quidam id damnavêre quod alii approbant. Hinc suprà diximus remotiores juris naturalis conclusiones invincibiliter ignorari posse.

Suprà p. 20.

† † Conclusio II. Lex naturalis sumpta in actu primo non potest in humanis cordibus aboleri. Si verò sumatur in actu secundo, non deletur quidem quoad principia generaliora, sed deleri potest quoad principia quædam obscuriora. Tres sont partes.

Prob. 1. pars: Lex naturalis in actu primo, est ipsamet natura rationalis, prout vim accepit à Deo, quâ bonum à malo discernat, & judicet unum rejecto alio teneri debere: Atqui quandiù homo sanæ mentis est, tandiù hanc bonum à malo discernendi vim habet, quantumvis omni vitiorum cœno immersus sit, sicut semper vim habet veritates speculativas intelligendi, quantumvis ignorantiæ tenebris involutus supponatur. Hinc S. Augustinus L. 8 de Genesi ad lit. c. 23. *Nunquam ità punit Deus voluntatem malam, ut naturæ perimat dignitatem*: porrò perimeretur humanæ naturæ dignitas, si nulla in eâ remaneret impressio dictans quid agi debeat, quid devitari; Ergo.

Prob. 2. pars. Ex S. Augustino, Lib. 2. Confess. cap. 4. *Lex tua Domine..... scripta est in cordibus hominum: quàm nè ipsa quidem delet iniquitas. Quis enim fur æquo animo furem patitur?* Unde S. Prosper.

Nam quis erit, modò non pecus agri, aut bellua Ponti.
Qui vitiis adeo stolidè oblectetur apertis,
Ut quod agit velit ipse pati? Mendacia fallax,
Furta rapax, furiosum atrox, homicida cruentum
Damnat, & in mœchum gladios distringit adulter.

Unde sic: Si in aliquibus delerentur penitùs primaria legis naturæ principia, maximè in impiis & atheis qui vitam per omnia solutam agentes, nullius sunt conscientiæ: Atqui, ex Augustino, nè in his quidem penitùs extincta sunt legis naturalis principia, cùm vitium quod ipsi penetrant, in aliis detestentur; & virtutem quam non colunt, laudent. Ergo lex naturæ *potest obumbrari*, *quia non est Deus*: *extingui non potest*, *quia à Deo est*, ait Tertullianus Lib. de animâ, cap. 41.

Obj. Sap. 2. Quidam esse dicuntur quos *excæcavit malitia eorum*. Et Rom. 3. *Non est intelligens*, *non est requirens Deum*, *&c.* sed qui excœcati sunt, nihilque intelligunt, ignorant prima morum principia: Ergo.

R. neg. min. Hæc enim non sic accipienda sunt, quasi flagitiosi homines omnem boni & mali notitiam exuerint; cùm graves aliquando patiantur conscientiæ remorsus, & *justitiam* Dei cognoscant, etiam cùm in omnia scelerum genera proruunt; sed quia eo tandem deveniunt, ut frontem gerant mulieris *meretricis*, unde nolunt *erubescere*. Erubescerent ergo si vellent, sed præ malitiâ suâ nolunt.

Rom.

Jerem.

Prob. 3. pars. Legem naturalem in cordibus deleri quoad principia remotiora, nihil est aliud quàm quædam admitti ut bona quæ ex naturâ rei mala sunt, & vicissim; sive hoc fiat culpabiliter, ex passione aut pravâ consuetudine; *sive* (quæ deletionis ratio minùs propria est) hoc fiat inculpabiliter, ut cùm Ecclésiæ Doctores circa quædam moralis disciplinæ capita in varias opiniones scinduntur incerti: Atqui docent experientia & historia non raro evenisse, atque etiamnum evenire, ut quæ quibusdam mala videntur, hæc ab aliis admittantur ut bona & licita; Ergo.

§ II.

Mutatio legis alicui multis modis accidere potest; 1°. per *additionem*, cùm ei nova lex superadditur;

2°. per *interpretationem*, vel epikeiam, cùm vel explicatur, vel etiam corrigitur aliquod ejus præceptum; 3°. per *subtractionem*, cùm aliquid quod priùs erat de lege, de eâ esse desinit. Hæc autem subtractio multipliciter contingit, 1°. per *derogationem*, cùm pars legis tollitur, alterâ vim suam retinente; 2°. per *abrogationem*, cùm lex omninò tollitur, sive per desitionem materiæ, sive per revocationem superioris, vel consuetudinis contrariæ præscriptionem; 3°. per *irritationem*, cùm lex necdum perfectè obligans abòletur; 4°. per *dispensationem*, cùm obligatio legis relaxatur respectu personæ particularis, ex causâ quæ sola non sufficeret obligationi tollendæ: aliàs foret interpretatio legis.

Certum est 1°. novas leges, Mosaïcam, v. g. & Evangelicam legi naturali superadditas fuisse. At hæc non est vera mutatio legis naturalis, quæ semper prohibet id quod ab initio prohibuit, semper id permittit quod ab initio permisit, licèt nunquam impedierit quominus terreni legislatores, res quasdam de se indifferentes prohiberent aut præciperent.

Certum est 2°. legem naturalem, nullâ, si propriè loqui velis, egere interpretatione; cùm ab omni ambiguitate semper immunis sit. Nec est quòd objiciatur legem hanc prohibere homicidium, quod tamen in quibusdam casibus licitum est: neque enim homicidium lege naturali prohibetur pro casibus in quibus necessarium est, sed solum cùm fit autoritate privatâ, &c.

Certum est 3°. neque etiam mutari posse legem naturalem per subtractionem. Hæc enim subtractio, vel ab intrinseco foret, quatenus lex naturæ ex utili fieret noxia, quod admitti nequit, vel foret ab extrinseco, quatenus humani legislatores eandem legem vel ex toto vel ex parte tollerent: ad id etiam admitti nequit; quia lex naturalis id solum vetat quod essentialiter malum est; nemo autem hominum efficere potest ut rem essentialiter malam peragere licitum sit. Tota igitur quæ moram injicere

possit quæstio, in eo est an Deus in lege naturali dispensare possit: est autem in præsenti dispensatio, relaxatio legis in casu in quo eadem lex alioqui obligaret, & pro quo proinde constituta erat. Sit

CONCLUSIO. Nulla sunt legis naturæ præcepta in quibus Deus dispensare possit.

Prob. Dispensare aliquem à lege naturali, est eidem permittere ut faciat aliquid quod lege naturali prohibitum est: Atqui Deus nemini permittere potest.... Quod enim lege naturali prohibitum est, essentialiter repugnat rectæ rationi: Atqui Deus nemini concedere potest ut faciat actionem rectæ rationi essentialiter adversam. Jam enim actio hæc esset simul recta & non recta secundùm se totam: 1°. esset recta, quia fieret ex Dei dispensatione, quæ non potest esse rectæ rationi difformis; 2°. tamen recta non esset, quia esset essentialiter mala, cùm lex naturæ id solùm prohibeat quod essentialiter malum est.

* Confirm. 1°. Si Deus in lege naturali dispensare * potest, maximè quia, ut Ochamo placuit, quod eâ præcipitur, bonum non est nisi quia præceptum est; quod verò eâ prohibetur, ideo malum est, quia vetitum: Atqui hoc evidenter falsum est. Quæ enim antecedenter ad quodlibet præceptum Dei liberum, congruunt cum attributis tum Dei, tum creaturæ rationalis, ante omne præceptum liberum bona sunt: Atqui ante quodlibet liberum Dei præceptum, quædam sunt quæ conveniunt necessariò cum attributis tum Dei, tum creaturæ rationalis. Etsi enim nullam positivam legem tulisset Deus; veracitas in verbis quâ mendacium excluditur, congrueret cum veracitate Dei, essetque creaturæ rationali bona: à contrario mendacium eidem Dei veracitate repugnaret, nec proinde congrueret creaturæ rationali, cujus perfectio tota in eo est, ut Deum quàm propiùs fieri potest, referat.

† Confirm. 2°. Si mendacium non repugnat es- † sentialiter Deo, sed sit quid ei indifferens, quidni

possit Deus ipsum præcipere? quidni possit ipse mentiri, quidni supponatur de facto mentitus in iis quæ per Scripturas revelavit? Jam verò si horrenda hæc suppositio non repugnat, certum est nihil esse quo nobis de mysteriorum veritate constet: hæc enim præcipuè cognoscuntur ex Scripturis, quæ ex hypothesi ut verum sic & falsum proponere potuerunt.

Obj. 1°. Lex naturalis vetat nè occidatur insons: Atqui Deus Abrahamum ab hac lege dispensavit; Ergo.

R. 1°. neg. maj. Lex enim naturalis non vetat simpliciter & absolutè nè occidatur insons, sed nè occidatur autoritate privatâ. Porrò qui alium occidit, autoritate Dei ipsius qui vitæ & necis dominus est, eumdem non occidit autoritate privatâ; Ergo non magis agit contra legem naturalem, quàm contra eandem agat tortor qui jubente Magistratu sicarium necat; nec magis jussio filium immolandi Abrahæ imposita, dispensatio vocari potest, quàm jussio suspendendi homicidam à Magistratu facta vocetur dispensatio: non vocatur autem, alioqui homines in lege naturæ dispensarent, quod nemo admiserit. Huic solutioni quæ omnes adversariorum cavillos tollit, firmiter inhærendum est.

R. 2°. cum aliis, dist. min. Deus dispensavit cum Abraham dispensatione impropriè dictâ, C. propriè dictâ, N. Dispensatio propriè dicta est relaxatio legis in casu in quo manentibus iisdem circumstantiis & eâdem materiâ lex alioqui vigeret, & de facto obligat eos omnes qui in iisdem sunt circumstantiis: Dispensatio impropriè dicta est remissio legis, vel potiùs est ejus non obligatio ob mutationem materiæ vel circumstantiarum in quibus neminem obstrinxit aut obstringere potuit. Esto itaque Deus dispensaverit dispensatione impropriè dictâ cum Abraham, qui eo ipso quo hominem occidi jussit, mutavit materiam præcepti, *Non occides*, quo ea solùm vetatur homicidii species quæ fit autoritate pri-

vat

vatâ: at certè non dispensavit dispensatione propriè dictâ, quia non jussit nec approbavit homicidium in iis circumstantiis in quibus lege naturali prohibitum est. Hoc enim, ut toties dixi, prohibitum non est, nisi cùm sit à non habente potestatem: porrò implicat ut cui Deus aliquid præcipit, ejusdem exequendi potestatem non habeat; Ergo.

* Dixi, *Esto dispensaverit dispensatione impropriè dictâ.* Sicut enim positâ hâc lege, *Nemo nisi infirmus utetur vino per Quadragesimam:* qui verè infirmus est vino uti potest absque eo quod etiam impropriè à lege dispensatus dicatur; quia lex lata non fuit generaliter, sed cum exceptione: sic etiam is cui à Deo præceptum est ut alium hominem occidat, nè impropriè quidem dispensatus dici debet; quia lex naturalis non dicit simpliciter, Non occides, sed dicit, Non occides, nisi legitima potestas, vel vitæ servandæ necessitas id exegerint. *

† Inst. Ille propriè dispensat in præcepto non occidendi innocentem, qui autoritate suâ licitam facit occisionem, quæ aliàs foret illicita: Atqui Deus jubendo insontem occidi, licitam facit autoritate suâ occisionem, quæ aliàs fuisset illicita. †

R. neg. maj. Quia sola materiæ mutatio seclusâ dispensatione efficit ut licitum sit id quod aliàs erat illicitum: porrò Deus vel judex cùm aliquem necari jubent, mutant materiam legis naturalis. Hæc enim materia est non quævis occisio, sed occisio injusta; quod autem à Deo aut à justo judice præcipitur, injustum esse nequit.

Obj. 2°. Furtum, usura & fornicatio prohibentur jure naturali: Atqui tamen in his dispensavit Deus: in primo, permittendo Judæis ut Ægyptiorum bona auferrent, Exod. 11. in secundo, permittendo iisdem ut pecuniam suam darent alienigenis ad usuram, Deuteron. 23. in tertio demùm, præcipiendo Oseæ ut fornicariè ad meretricem accederet, Oseæ 1.

R. neg. min. & ad 1, dico spoliationem Ægyp-

tiorum ab Hebræis furtum dici non posse : quod enim ii rapuerunt, non alienum erat; sed suum; tum titulo *donationis* sibi factæ à Deo, qui bona temporalia pro nutu ab aliis in alios transfert; tum titulo *mercedis*, continuis quibus oppressi erant laboribus debitæ, nec hactenus redditæ ab Ægyptiis.

Ad 2. Iniqui non erant Judæi aliquid supra sortem recipiendo, sive quia hoc ipsis à Deo donatum erat, sive quia hoc recipiebant ab hostibus suis, quibus non fortunas modò, sed & vitam eripere potuissent.

Ad 3. N. Oseam esse fornicatum. Verè enim jubente Deo in uxorem duxit eam quæ priùs fornicaria fuerat, ut in hunc locum docet S. Hieronymus.

Cap. 1. 2. Inst. Voluit Deus ut Propheta faceret *filios fornicationum* : Atqui filii fornicationum non essent, qui è legitimo matrimonio procreati fuissent.

R. Filios hujus mulieris vocari filios fornicationum, vel quia præcepit Deus Prophetæ ut filios ab illâ muliere fornicariâ genitos adoptaret; prout insinuant Hebræi, Græci & Latini multi Codices: vel quia nati sunt ex muliere quæ antè fuerat fornicaria; quâ de causâ serpens ex Moïsis virgâ productus vocatur virga, Exod. 7.

Obj. 3°. Lex naturæ vetat 1°. conjugium fratris cum sorore; 2°. polygamiam, quæ cum pace familiarum & bonâ liberorum educatione componi non potest; 3°. matrimonii dissolubilitatem : Atqui tamen tria hæc à Deo permissa sunt ante Evangelium.

R. neg. maj. & dico nullum ex his legi naturæ adversari, saltem cùm eædem occurrunt circumstantiæ propter quas tria hæc in usu fuerunt; id est, Dei mandatum aut permissio, & necessitas sive absoluta, sive Dei ipsius judicio verè sufficiens. Nam 1°. cùm propagari deberet humanum genus, nec plures Deus mares aut feminas condidisset, necesse fuit ut sorores fratribus commis-

terentur, 2°. cùm juxta consilia Dei multiplicari deberet gens Israëlitica, licitum esse debuit uni marito plures simul uxores ducere, præsertim cùm Deus incommodis quæ indè exoriri poterant, satis mederetur; 3°. denique lex naturalis non impedit quin Deus qui supremus est corporum Dominus, matrimonium dissolvere possit. Sed de his ubi de Matrimonio.

Quæres obiter 1°. quid sit jus gentium; 2°. an ad jus naturale revocari debeat; an ad positivum; 3°. an merè concessivum sit, annon potiùs præceptivum.

R. ad 1. Jus gentium est illud quod *usu exigente & humanis necessitatibus, gentes humanæ sibi constituerunt.*

Ad jus gentium pertinet, *Sedium occupatio, ædificatio, munitio, bella, captivitates, servitutes, postliminia, fœdera, paces, induciæ, legatorum non violandorum religio, connubia inter alienigenas prohibita.* Item *manumissiones, rerum divisio, commercia, contractus venditionum*, & alii similes. Ità habetur. Inst. Lib. 1. tit. 1. §. 2.

R. ad 2. Jus gentium reduci debet ad jus positivum.

Prob. 1. Jus gentium est illud quod exigente usu, & suadente ratione homines sibi constituerunt, & quo *omnes ferè gentes utuntur*: Atqui tale jus positivum est, non naturale. Jus enim naturale non constituitur ab hominibus, sed ipsis à naturâ inseritur; aliundè non solùm *ferè* apud *omnes gentes*, sed apud omnes prorsus gentes viget ejus exercitium, nisi obsint passiones; Ergo.

Prob. 2°. Quidquid præcipitur jure naturali, adeò indispensabile est, ut omitti sine peccato non possit: Atqui non ità est de eo quod jure gentium inducitur; nam manumissiones, servitutes, contractus venditionis, bonorum divisio, ab humanâ voluntate pendent, possentque absolutè omitti sine peccato; Ergo.

Obj. S. Thomas 1. 2. q. 95. a. 4. in exemplum juris gentium adducit justas emptiones, venditiones, &c. Atqui hæc ad jus naturale necessariò pertinent.

R. quòd quamvis juris naturæ sit ut venditiones ac emptiones quæ fiunt, justè fiant; non tamen juris est naturæ ut venditiones & emptiones fiant inter homines diversarum nationum, nisi hoc juris naturæ esse dicatur, quatenùs ad id naturâ plurimùm inclinamur.

R. ad 3. Jus gentium non est simpliciter concessivum, sed verè præceptivum.

Prob. 1°. Quia vera lex non est merè permissiva, sed etiam præceptiva: Atqui ejus gentium est vera lex, ex S. Thoma & Jurisconsultis; Ergo.

Prob. 2°. Si jus gentium non esset verè præceptivum, non peccaret quis ipsum violando: Atqui falsum consequens. Nam receptio legatorum, & libertas celebrandi, commercia, pertinent ad jus gentium, eoque solo, non jure naturali sunt introducta: sed qui legatos non reciperet, aut læderet libertatem commercii, posito communi Regum & populorum consensu, tum de receptione legatorum, tum de libertate commercii, verè peccaret, eique justè bellum indiceretur; Ergo.

CAPUT QUARTUM.

De Lege divinâ.

LEX divina positiva de quâ hìc loquimur, sumitur dupliciter: 1°. latè, quo sensu significat non præcepta solùm, sed consilia etiam, minas, & cetera quæ divinis in libris continentur; 2°. propriè pro peculiaribus præceptis ad finem supernaturalem spectantibus; & sic accepta definitur: Decretum Dei præscribens hominibus modum quo ad

finem supernaturalem perveniant. Unde prædicta lex magnæ est utilitatis; sed non est tamen absolutè necessaria, cùm quidam Gentiles absque eâ de facto salvati fuerint.

Lex divina dividitur 1°. in legem purè positivam, & non purè positivam. Prima, ea præcipit aut vetat quæ ex se sunt indifferentia, ut circumcisionem. Secunda, ea præcipit aut vetat quæ jam antè jure naturali præcipiebantur, aut prohibita erant, ut adulterium; & hæc non differt à lege naturali, nisi quantùm ad modum quo intimatur.

2°. In veterem seu Mosaïcam, & novam seu Evangelicam. Ut hæc divisio retineatur tanquam adæquata, necessum est ut per legem antiquam intelligantur præcepta omnia quæ Deus sive ante Moïsen, sive post Moïsen usque ad Christum populo suo tradidit verbo aut scripto. Certum est enim Patriarchas Moïse antiquiores, non fuisse sine omni lege; cùm diù antè vetitum iis esset, nè *carnem cum sanguine* comederent, Genes. 9. & circumcisio non esset *ex Moïse, sed ex Patribus*, Joan. 7.

Quæres an epicheia cadat in legem divinam.

R. aliquo sensu cadere, aliquo non cadere: 1°, cadit hoc sensu quòd lex divina verbis tam generalibus concipiatur, ut propter universalitatem hanc in aliquo casu particulari deficere videatur. Sic lex quæ generatim vetat, ne die Sabbati fiat opus ullum servile, hanc patiebatur interpretationem, nisi necessitas aliud fieri postulet; ut constat ex I. Machab. cap. 2.

Quoniam verò per epicheiam sæpè intelligitur emendatio legis in certis casibus quos legislator non prævidit; ideò dicendum est epicheiam hoc sensu non cadere in legem divinam; quia licèt noluerit Deus exceptiones omnes legibus suis apponere, optimè tamen prævidit casus omnes in quibus futurum erat ut restrictione indigerent: cur verò lex divina vulgò non obliget in extremâ necessitate, in quâ tamen obligare posset Deus, si absolutâ potestate

uti vellet; ratio hæc meritò affertur, quòd Deus qui *disponit omnia suaviter*, infirmitati nostræ accommodare se voluerit, & eum legislatoribus humanis exhibere modum quem in condendis suis legibus subsequi debent. His præmissis dicendum 1°. de lege veteri; 2°. de lege novâ.

ARTICULUS PRIMUS.

De Lege veteri.

PER veterem legem, eam hìc intelligimus quæ Populo Israëlitico data est; hæc triplici nomine vocatur: *vetus* ut distinguatur à lege Evangelicâ; *Mosaïca*, quia Moïsi data est & per eum promulgata; & *lex* simpliciter, quòd juberet quidem aut prohiberet, sed per se gratiam non conferret. De hâc lege multa quæruntur, putà an bona fuerit, an Deum habuerit autorem, &c.

SECTIO PRIMA.

An Lex vetus bona fuerit, & perfecta.

LEgem veterem malam fuisse & à malo Deo traditam sensêre plures, præcipuè verò Manichæi, contra quos sit

CONCLUSIO I. Lex vetus bona est.

* Prob. 1. pars. Ea lex est bona, cujus sanctitatem ubiqui celebrat Scriptura, quam viri pietate insignes utriusque Testamenti executioni mandaverunt, quæ præcipit virtutem, & prohibet peccatum, quæque sancita fuit in fœdus Deum inter & homines: Atqui lex vetus 1°. celebratur ut recta, *immaculata*, *convertens animas*, Psalm. 18. & Rom. 7. *Lex quidem sancta*, *& mandatum sanctum*, *& justum & bonum*; 2°. eam implevêre quotquot in utroque Testamento floruerunt religione ac pietate. In veteri, Patriarchæ, Prophetæ, Moïses, Samuël,

ac præcipuè David qui continuò psallebat : *Lex tua* *Psal. 118.* *meditatio mea est : legem tuam non sum oblitus.* Ipsam executioni mandavit Christus, qui de se ait Matth. 5. *Non veni solvere legem , sed adimplere* ; quique voluit circumcidi, Sabbatum servare, celebrare Pascha, &c. 3°. lex eadem virtutem præcipit, & malum vetat ; cùm in eo tota sit, ut homines ad Deum adducat, ut honorentur parentes, ut non adhibentur mensura & mensura ; 4°. lex antiqua sancita est in fœdus Deum inter & homines initum. Deut. 26. v. 17. *Dominum elegisti hodie, ut sit tibi Deus, & ambules in viis ejus, & custodias ceremonias illius, & mandata, atque judicia, & obedias ejus imperio* ; Ergo.

† Confirm. Lex quæ secundùm omnes suî partes est à Deo, non potest esse nisi sanctissima : Atqui lex vetus...... Prob. min. tum ex Deut. ubi sic loquitur Moïses : *Hæc sunt præcepta, ceremoniæ, & judicia, quæ mandavit mihi Dominus Deus vester* ; tum ex Luc. 24. ubi Christus : *Necesse est*, inquit, *impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moïsi & Prophetis, & Psalmis de me.* Et verò si vel una Scripturæ pars homini tribuatur, nutabit tota ejus fides ; cùm definiri nequeat quæ pars divina sit, quæ humana.

Obj. id Ezech. 20. *Dedi eis præcepta non bona, & judicia in quibus non vivent* ; Ergo.

R. 1°. cum S. Hieronymo, textum illum intelligi debere non de lege veteri, sed de iniquis Gentilium præceptis, quæ à Deo data dicuntur, quia Deus gentes tradiderat desideriis suis propter peccata earum. Et verò Deus leges suas opponit præceptis quæ vocat non bona : *Dedi eis præcepta mea.... quæ faciens homo vivet in eis.* Posset quoque textus intelligi pro futuro, juxta phrasim Hebræis familiarem, ità ut dedi, idem sit ac dabo, id est, permittam ut sub leges idololatrarum cadant, easque legi meæ anteponant.

R. 2°. cum S. Augustino, dist. Præcepta legis

antiquæ non erant bona, id eſt, per ſe non ſuffi-ciebant ad juſtificationem, ideòque erant imper-fecta, C. non erant bona, id eſt, quidpiam habe-bant rationi difforme, N. *Fortè*, ait S. Doctor Epiſt. 82. n. 14. *propterea non dixit mala, ſed tan-tùm non bona, id eſt, non talia ut illis homines boni fiant, aut ſine illis boni non fiant.* Et iſta quoque eſt ſolutio S. Gregorii Lib. 28. Moral. cap. 9. ubi docet legem veterem dici non bonam, comparatè ad legem novam: quia *bona quaſi bona non ſunt com-paratione meliorum.*

Inſt. Ea lex fuit abſolutè mala, quæ ideò ceſſa-vit quia culpâ non vacabat: Atqui lex vetus ideò ceſſavit. Nam ex Heb. 8. *Si illud prius* Teſta-mentum *culpâ vacaſſet, non utique ſecundi locus inquireretur.*

R. diſt. Non vacavit culpâ impropriè ſumptâ, quatenus deficiebat à perfectione novæ legis, ut um-bra à veritate, C. culpâ propriè dictâ, N. *Quid ergo dicemus*, ait Apoſtolus Rom. 7. *Lex peccatum eſt? abſit.* Eatenùs igitur culpa erat in lege veteri, vel quia culpas & animæ peccata non ſanabat; vel quia erat peccati occaſio, quatenùs nitimur in vetitum. Hinc S. Paulus, *Occaſione acceptâ peccatum per man-datum operatum eſt in me omnem concupiſcentiam.*

Inſt. 2. In eâ lege fuit culpa propriè dicta, cui deerat id quod in lege præcipuum, nempè ut ſit ſalutifera; quæque è contra fœcunda erat peccato-rum ſeges: Atqui talis fuit lex vetus. Nam ex Apoſ-tolo Rom. 5. *Lex ſubintravit ut abundaret delictum.* Et I. Cor. 3. lex dicitur *miniſtratio mortis, miniſtra-tio damnationis*; Ergo.

R. diſt. Lex fecit ut abundaret delictum, occi-debat, erat mortis miniſtratio, occaſionaliter, & quidem occaſione ſumptâ ex parte hominis, C. ex inſtituto legis & fine legiſlatoris, quaſi ex profeſſo cupiditati fomenta præberet, N. Eorum igitur malo-rum lex fuit occaſio, ſicut quotidiè ſuperiorum man-data peccati occaſio fiunt, quatenùs concupiſcentiam

fræni impatientem irritant; non autem quasi hominem de se ad peccatum impellant. Adde quòd hominibus sub lege veteri constitutis non deessent *salutis auxilia*, quæ licèt per legem non darentur, *simul* tamen *cum lege* conferebantur, prout docet S. Thom. 1. 2. q. 98. art. 2. Hinc impium est quod docet Jansenius, *gratiam* supernaturalem *repugnasse scopo legis*; & statum veteris Testamenti non attulisse Judæis *gratiam sufficientem*, *sed potiùs impedientem*; adeò ut non modò lex non *afferret justitiæ facilitatem*, sed potiùs *eam difficiliorem fecerit*, *& quasi muro quodam interposito impossibilem*. Quæ errorum portenta piè renovavit Quenellus, Prop. 6. & 7.

L. 3. de G. Christ. cap. 5. & 7.

Ibid. Lib. 1. cap. 8.

Inst. 3°. Ea lex verè & per se erat peccati causa; cujus præcepta pietati adversabantur, quæ vindictam fovebat, & illud permittebat quod leges humanæ meritò prohibent: Atqui talis erat lex vetus: 1°. enim pietati adversa erat, cùm vetaret nè mortuis redderetur officium sepulturæ, & præciperet pro immundo haberi eum qui tetigisset hominis mortui cadaver; 2°. fovebat vindictam, cùm oculum pro oculo, dentem pro dente erui sineret, unde Christus Matth. 5. eam abrogavit; 3°. permittebat quod meritò vetant leges Principum, putà ut domini necarent servos suos, quia eos pecuniâ suâ emerant, Exod. 21. v. 20. & 21.

Num. 19.

R. neg. min. Ad 1. sunt qui putent eos qui mortui tentorium ingrediebantur, non fuisse immundos, cùm aliqua erat vel tentorium illud ingrediendi, vel mortui cadaver tangendi necessitas; idque, inquiunt, colligitur ex historiâ Tobiæ, quem laudat sacer textus, quia *mortuis atque occisis sepulturam sollicitus exhibebat*. Alii verò ex necessitate contrahendi immunditiam legalem nihil contra legis antiquæ sanctitatem colligi posse respondent: tum quia immunditia hæc peccatum non erat; tum quia per opera etiam justa & necessaria contrahi poterat, sicut nunc à Judicibus reum morti justè & sanctè addicentibus contrahitur irregularitas; tum denique

Tob. 1. 20. & 21.

quia immunditia illa non vacabat mysteriis. Inde colligere erat 1°. vitandos esse peccatores, quorum mortui veræ sunt imagines; 2°. eos ad sacrificia Deo exhibenda inhabiles esse, qui immunditiam spiritualem, quæ per exteriorem significabatur, gererent: Ergo immunditia legalis sanctitatem Mosaïcæ legis arguit, nedum injustitiam probet.

Ad 2. neg. ant. Ea enim lex concupiscentiam non fovebat, quæ vindictæ & furoris, *non fomes sed limes* erat: talis porrò erat ex Augustino lex talionis, de quâ agitur in objectione; prohibebat enim nè qui læsus ab alio fuerat, asperiori uteretur vindictâ, sicque rudi populo primum lenitatis gradum constituebat. Et verò lex Mosaïca ab ultione & odio avertere conabatur: ut patet ex his verbis Exodi 23. & Levitici 19. *Non quæres ultionem, nec memor eris injuriæ civium tuorum.* Quod ergo dicit Christus: *Audistis quia dictum est: Odio habebis inimicum*, non debet intelligi de lege Mosaïcâ, quasi hæc odium inimicorum præscriberet, sed de iniquis Pharisæorum traditionibus, qui ex eo quod sæpè in Scripturis præcipiatur amor in amicos, malè colligebant ibidem præcipi odium inimicorum.

Ad 3. Nego permissam fuisse heris servorum occisionem. Equidem heris servos necantibus nulla pœna constituta erat, quia consulendum erat dominis in quos plerumque insurrexissent servi, nisi pœnarum mortisque ipsius metu compressi fuissent: at non ideò propriè ipsis licitum erat servos occidere; 1°. quia reus judicabatur dominus, in cujus manu sub virgis expirasset servus; 2°. quia lege aliâ præceptum erat ut Judæi proximos diligerent; inter proximos autem non infimum habent locum qui vicinitatis servitutisve titulo nobis conjunguntur.

Conclusio II. **Lex vetus multipliciter imperfecta fuit; tamen in suo ordine & gradu perfecta.**

Prob. 1. pars. Illa lex imperfecta erat, quæ multis caruit perfectionibus quæ in lege novâ concur-

runt: Atqui lex vetus... Lex enim quæ in Scripturâ vocatur inutilis, infirma, ad salutem insufficiens, multis carnis perfectionibus quæ legi novæ non desunt: atqui lex vetus 1°. vocatur infirma & inutilis. Heb. 7. *Reprobatio fit præcedentis mandati propter infirmitatem ejus & inutilitatem*; 2°. lex vetus erat ad salutem insufficiens, quia per se non dabat vires ad assequendum finem suum, neque ad præcipuos suos actus. Unde Apostolus Hebr. 7. *Nihil ad factum adduxit lex.* * Et Rom. 8. *Lex spiritûs vitæ* * *in Christo Jesu liberavit me à lege peccati & mortis.... quod impossibile erat legi*, &c. Hinc S. Augustinus. Tract. 3. in Joan. n. 14. *Lex*, inquit, *minabatur*, *non opitulabatur*; *jubebat*, *non sanabat*; *languorem ostendebat*, *non auferebat.*

† Confirm. nam 1°. *Lex per Moïsen data est*, † *gratia & veritas per Jesum Christum facta est*; Ergo *Joan.* 1. lex nova ratione promulgatoris superat antiquam; 2°. ratione subditorum; lex enim evangelica pro omnibus lata fuit, *Ite, docete omnes gentes*, Matth. ult. lex Mosaïca, non nisi pro Judæis; 3°. ratione durationis, nam *lex* vetus *posita est*, *donec veniret semen*; lex nova usque ad mundi finem consistet. Matth. ult. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus*, *usque ad consummationem seculi*: 4°. ratione modi: lex Mosaïca in lapidibus descripta est, lex nova in hominum cordibus inscribitur; 5°. ratione materiæ: lex vetus tantam complectebatur præceptorum multitudinem, ut vocetur ab Apostolorum Principe, *Jugum quod neque patres nostri*, *neque nos portare potuimus* ¶; lex nova pauciora habet præcepta, eâque longè faciliora. *Act.* 15.

Obj. Lex quæ multos habuit & peperit justos, sterilis & egena dici non potest: Atqui lex vetus.... Prob. min. ex censurâ hujus Quenelli propositionis num. 65. *Moïses*, *Prophetæ*, *Sacerdotes & Doctores legis mortui sunt*, *absque eo quòd ullum Deo dederint*

¶ Judæi numerant præcepta affirmativa 218. negativa 365. id est, præcepta simul 583. alii numerant præcepta 613.

filium, cùm non effecerint nisi mancipia per timorem.

R. dist. maj. Lex quæ habuit & per se peperit justos, egena non est, C. lex quæ non per se, sed per merita Mediatoris venturi justos peperit, egena non est, N. Porrò Justi qui sub lege vixerunt, non per ipsam legem, sed per merita Christi justitiam consecuti sunt: *Bibebant illi de spiritali consequente eos petrâ; petra autem erat Christus.* Eadem ergo fides & nostra & illorum fuit; quoniam hoc illi crediderunt futurum, quod nos credimus factum.

I. Cor. 10.

Nec nocet censura propositionis 65. Quenelli. Hæc enim meritò damnata fuit, quia licèt lex neminem per se justificaret, certum tamen est collatas cum eâ fuisse gratias non timoris solùm quo Israëlitæ mancipia fierent, sed & amoris quo constituerunt filii Dei: 1°. quia timor ipse quo Moïses & Prophetæ Judæos adimplebant, ad justitiam conducebat, juxta id Eccli. 2. *Qui timent Dominum sanctificabunt animas suas*; 2°. quia Doctores sive antiquæ sive novæ legis non efficiunt *servos* aut *filios*, nisi per instructionem & documenta: Atqui falsum est quòd Moïses non nisi metum & tremorem edocuerit Judæos; ubique enim ad amorem hortatur: *Et nunc Israël*, ait Deut. 10. *quid Dominus Deus tuus petit à te, nisi ut diligas eum?* Hinc, juxta Augustinum Lib. de morib. Eccles. *Utrumque*, (amor & timor) *in utroque* Testamento *est.* Ergo falsò docet Quenellus Moïsen & Prophetas non nisi servos effecisse per timorem.

At, inquis, non ipse Moïses, sed gratia Dei filios pariebat. Ità profectò: sed quid inde? An legis novæ Doctores ex semetipsis & sine gratiæ auxilio filios Deo parturiunt? nequaquam sanè. Hæc igitur quorumdam Quenelli defensorum evasio planè ridicula est. Damnent nobiscum eos qui contendunt negata fuisse à Deo Judæis auxilia quibus salubriter timerent, & amarent, & nihil inter nos supererit controversiæ.

* Prob. 1. pars Conclusionis. Legis alicujus per-

fectio non absolutè consideranda est, sed cum proportione ad eos quibus imponitur; unde lex quæ puero præciperet ea quæ virorum propria sunt, perfecta non esset: Atqui lex vetus iis quibus imponebatur, proportionata erat, sive spectentur ut homines, præcipiebat enim quidquid ad cognitionem & cultum veri Dei necessarium est; sive spectentur ut talis populus, quia complectebatur ea omnia quæ ad rectitudinem vitæ tam moralis quàm humanæ & politicæ desiderari possunt; aliunde multa importabat præcepta: quia populus ille duræ cervicis gravi præceptorum sarcinâ indigebat; Ergo lex vetus eum habuit perfectionis gradum quem habere debuit.

Prob. 2°. inductione; 1°. quia hujus legis ope Judæi præ ceteris Gentibus magnitudinem & sapientiam Dei edocti sunt: Psalm. 147. *Qui annuntiat verbum suum Jacob.... Non fecit taliter omni nationi.* Rom. 3. *Quid ergo ampliùs Judæo est?... multum per omnem modum. Primùm quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei*; 2°. quia lex non solùm prohibebat omne peccatorum genus, sed virtutes necessarias præcipiebat; præcipuè verò dilectionem Dei, quod temerè nimis à quibusdam negatum est, contra citatum Deut. textum; *Et nunc Israël quid Dominus Deus tuus petit à te, nisi ut diligas eum?* 3°. quia si lex vetus non omninò fuit lex amoris, fuit saltèm timoris: porrò ex cap. 1. Eccli. *initium sapientiæ timor Domini*; 4°. quia homines per eam legem de infirmitate suâ convicti ad Mediatorem Christum recurrebant, &c.

Posset hîc expendi an lex vetus per Angelos data fuerit, an per ipsum Dei Filium, qui sub corporeâ specie incarnationi suæ præluderet; verùm quæstionis hujus solutio satis habetur in Tractatu de Trinitate.

† SECTIO SECUNDA.

De fine, materiâ & subjecto Legis veteris.

HIc inquirimus quis fuerit legis antiquæ generatim sumptæ finis sive proximus, sive remotus: circa quod, sit

CONCLUSIO I. Finis proximus legis fuit institutio populi Israëlitici in his quæ spectant ad rectitudinem naturalem, ad cultum Dei, & ad politiam civilem.

Prob. Triplex apud Judæos erat genus præceptorum; alia erant moralia, alia ceremonialia, alia demùm judicialia: Atqui moralia ad rectitudinem naturalem, ceremonialia ad cultum Dei, judicialia ad politicam administrationem spectabant: adeo ut per hæc tria simul sumpta quilibet Judæus convenienter ordinaretur circa se ipsum, circa Deum, & circa proximum; Ergo.

CONCLUSIO II. Finis à Deo magis principaliter in legis concessione intentus, fuit spiritalis & supernaturalis felicitas ejusdem populi, tum in hâc vitâ per morum sanctitatem, tum in alterâ per beatitudinem æternam. Ità ceteri contra Jansenium.

Prob. Homines in utrâque vitâ beati efficiuntur, cùm declinant à malo, justitiam sectantur, æternam damnationem fugiunt, æternam vitam adipisci nituntur: Atqui hæc omnia à Judæis præstari voluit Deus, cùm legem ipsis concessit; unde lex illa vocatur Psal. 18. *Immaculata & convertens animas.* Ibidem, *In custodiendis illis* mandatis *retributio multa* esse dicitur, eâque non temporalis solùm, sed & æterna, juxta id Tobiæ cap. 2. *Filii sanctorum sumus, & vitam illam expectamus, quam Deus daturus est iis qui fidem nunquam mutant ab eo.* Cùm autem qui vult finem, velit & media ad ejus consecutionem necessaria, pro certo tenendum est Deum gratias quibus utrumque hunc finem obtinere possent nunquam denegasse Judæis, de quo alibi.

Duo hîc sponte confitemur unde objectiones solvi

possunt : 1°. populum carnalem sæpe ad bonum boni temporalis intuitu accensum fuisse, à malo autem supplicii metu revocatum ; 2°. gratias quæ Judæis sub lege positis concedebantur, parciores fuisse quàm quæ dantur Christianis, easque non vi legis, sed ob merita Christi aliquando venturi fuisse collatas. At non inde colligendum est Judæos non aliis quàm temporalibus motivis ad bonum inductos fuisse, iisve negata fuisse auxilia supernaturalia quibuscum piè & salubriter bonum operari, & à malo declinare possent : alioqui jam Judaïca natio non debet vocari gens Deo cara, gens electa, sed potiùs misera & reproba congeries victimarum, quæ ad perditionis diem impinguabantur : quod quàm impium sit, sentiet quisquis Jansenii assecla non fuerit.

Quod spectat ad materiam legis, hîc præcipuè quæritur, an ipsi etiam actus interni hâc lege præciperentur : cui quæstioni ut satisfiat, sit

CONCLUSIO III. Actus etiam interni præcipiebantur lege Mosaïcâ.

Prob. 1°. Quia lex vetus præcipiebat, quidquid erat necessarium ad vitam æternam, quæ ipsius erat finis, ut modò dictum est : Atqui ad justificationem & vitam æternam, actus interni sunt maximè necessarii ; Ergo necessum fuit ut actus interni antiquâ lege præciperentur.

Prob. 2°. Lex vetus præcipiebat actum amoris Dei *ex toto corde, totâ animâ, & totâ fortitudine*, Deuter. 6. Itèm dolorem de peccatis, Levit. 16. prohibebat quoque odium proximi, concupiscentiam uxoris aut rei alienæ, Levit. 19. & Exod. 20. Atqui ii actus sunt maximè interni ; Ergo.

Obj. Ex hâc nostrâ conclusione sequitur, actus fidei, spei & caritatis lege veteri præceptos fuisse : Atqui hoc falsum est. Alioqui enim lex Mosaïca jam fuisset perfecta, & per justificationi conferendæ ; contra id Apostoli Galat. 2. *Si ex lege est justitia, ergo gratis Christus mortuus est.*

R. ad 1. neg. min. ad 2. neg. maj. Licèt enim

lex præciperet tum fidem futuri Messiæ adventûs; Deuter. 18. & Genes. 49. tum actus spei & caritatis quibus Deus speraretur ut *merces magna nimis*, & ut talis super omnia diligeretur, non desinebat tamen esse imperfecta: 1°. quia hujusmodi actus non eliciebantur per ipsas legis vires, sed per gratiam Christi; 2°. quia lex illa carebat Sacramentis quæ justitiam ex opere operato conferrent.

Jam dicendum de subjecto legis antiquæ, seu de iis qui eâdem lege obligabantur; quod ut meliùs intelligatur, sciendum est in veteri lege tria fuisse præceptorum genera, moralia, ceremonialia, & judicialia, juxta illud Deut. 5. *Loquor tibi mandata mea, & ceremonias, & judicia.*

Præcepta moralia sunt ea quæ potissimùm spectant ad mores juxta justitiæ regulas componendos. Præcepta hæc, quæ in Decalogo habentur, tametsi sint de lege naturæ, lege veteri adscribuntur, quòd in eâ renovata fuerint.

Præcepta ceremonialia sunt ea quibus certi ritus ad Dei cultum ordinati præscribuntur, dividuntur in sacrificia, sacramenta, & festivitates.

Sacrificium triplex distinguitur in lege, scilicet *holocaustum*, *hostia pacifica* & *sacrificium pro peccato*. In holocausto tota comburebâtur victima, ità ut nihil inde humanos in usus cederet. Hostia pacifica offerebatur vel ab obtinendum à Deo aliquod beneficium, vel in gratiarum actionem pro eodem jam obtento. Sacrificium pro peccato offerebatur pro peccatis quibusdam exterioribus, furti v. g. perjurii, calumniæ, &c.

Sacramenta, alia erant multitudini communia, ut circumcisio, esus agni paschalis, purificationes ab immunditiis legalibus, & expiationes à peccatis; alia erant propria ministrorum Synagogæ, ut consecratio Sacerdotum, esus panum propositionis, &c.

Festivitatum genus apud Judæos triplex: aliæ ordinariæ erant, Sabbatum nempè & Neomenia: aliæ singulis annis revertebantur, ut Pascha, Pen-

recostes, festum tubarum, expiationum, scenopegiæ seu tabernaculorum, & dedicationis; aliæ nonnisi post plures annos, ut annus Sabbaticus & Jubilæus, Levit. 23. & 25.

Præcepta judicialia sunt ea per quæ publica & politica res administrabatur. Alia erant Principum ad subditos, alia subditorum ad se invicem: quædam populi Israëlitici ad extraneos, alia ad suos domesticos.

Certum est omnes populos, præceptis moralibus, non præcisè quatenùs legis veteris, sed quatenùs legis naturalis erant, fuisse subditos. Inde est quòd peccaverint graviter Gentiles, qui, nedùm Deum glorificaverint, quod solo naturæ lumine faciendum esse noverant, exarserunt in desideriis suis. Quæstio est, an etiam ceteri præter Hebræos populi ceremonialibus & judicialibus præceptis subjacerent. Sit

CONCLUSIO. Lex Mosaïca quantùm ad præcepta ceremonialia & judicialia solos obligabat Judæos.

Prob. Lex non obligat, nisi eos quibus imponitur: Atqui lex vetus non erat imposita ceteris præter Judæos populis. Hinc Deus in ferendâ lege soli loquitur populo Israël. Deut. 1. *Hæc sunt verba, quæ locutus est Moïses ad populum Israël.* & cap. 4. *Quæ est alia gens sic inclita, ut habeat ceremonias ac justa judicia.*

Confirm. Si lex Mosaïca omnes obligasset, nemo tunc temporis sine illius observatione salutem suam potuisset consequi: Atqui falsum consequens, ut patet exemplo tum Job, qui certè Israëlita non erat, tum Naaman Syri, qui, ut legitur Lib. IV. Reg. cap. 5. veri Dei cultor, nec tamen Mosaïcæ legis sectator evasit.

Obj. 1°. Quicumque subduntur Regi, subduntur & legi ejus: Atqui omnes homines subduntur Deo qui legem antiquam tulit; Ergo, &c.

R. neg. maj. Quia pendet à Rege ut legem ferat vel pro omnibus, vel solùm pro quibusdam familiaribus & amicis, quales erant Judæi respectu Dei.

Obj. 2°. Si lex vetus solos obligaverit Judæos; Gentiles qui sine eâ salvari poterant, melioris fuêre conditionis quàm Judæi; cùm hi, non illi intolerabili legis jugo obruerentur: Atqui absurdum consequens.

R. neg. maj. Pejor enim conditio non est repetenda à præceptorum multitudine, sed ab impedimentis quæ à salute removent: hæc verò longè majora in Gentilibus fuêre quàm in Judæis quos lex arctiùs conjungebat Deo, & à malo retrahebat.

Ceterùm Gentiles ad observationem legis Mosaïcæ obligati sunt quoties voluerunt aggregare se populo Judæorum, eorumque Religionem amplecti, ut patet ex cap. 12. Exodi: *Si quis peregrinorum in vestram voluerit transire coloniam, & facere phase Domini, circumcidetur priùs omne masculinum ejus, & tunc ritè celebrabit, eritque sicut indigena terræ.* Porrò quisquis circumcisus erat, ad totius legis Mosaïcæ observantiam tenebatur, sicut ad totius evangelicæ legis custodiam tenetur quisquis baptisatus fuerit. *Galat.* 5.

SECTIO TERTIA.

An lex vetus abroganda fuerit: an de facto abrogata.

NEgant acriter Judæi; negârunt & aliâ viâ Cerentius & Ebion, qui legem Mosaïcam perpetuò duraturam, & unà cum Evangelio servandam esse docuerunt. Contra eos omnes sit

CONCLUSIO I. Lex vetus abrogari debuit, & de facto abrogata est.

Prob. 1. pars. Ea lex abrogari debuit, cujus abrogationem prædixerunt Prophetæ: Atqui Prophetæ.... Illi enim legem Moïsis abrogandam esse prædixerunt, qui polliciti sunt fœdus antiquum rescissum iri, & novum sacrificium abjectis veteribus instituendum esse; *translato* enim *Sacerdotio, necesse est ut legis translatio fiat*: Atqui Prophetæ 1°. prædixerunt antiqui testamenti rescissionem. Sic enim *Hebr.* 7.

legitur cap. 31. Jeremiæ: *Ecce dies venient, dicit Dominus, & feriam domui Israël & domui Juda fœdus novum, non secundùm pactum quod pepigi cum Patribus eorum; sed hoc erit pactum quod feriam cum domo Israël... dabo legem meam in visceribus eorum.* Porrò, ut bene discurrit Apostolus Hebr. 8. *dicendo novum* fœdus, *veteravit prius: quod autem antiquatur & senescit, propè interitum est:* 2°. non minùs evidenter prædixerant Prophetæ abolitis legis antiquæ sacrificiis, quæ extra Hierosolymam offerri non poterant, successurum aliud in orbe toto offerendum. Sic Malachiæ 1. *Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus, & munus non suscipiam de manu vestrâ: ab ortu enim solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda.* Huc facit quod dicitur Danielis 9. *In medio hebdomadis deficiet hostia & sacrificium;* Ergo.

Prob. 2. pars; * Quia legem Moïsis abrogatam esse fateri coacti sunt, vel ipsi acerrimi ejus zelatores, Judæi nempè, qui licèt ad Christum conversi, eandem perpetuò observandam esse crediderant. Patet id ex Actuum cap. 11. ubi Petrus ut compescat murmur eorum qui offensi erant quòd cum Gentilibus commercium haberet, narrat quo pacto Spiritus Sanctus in Gentiles descenderit: *His auditis*, ait sacer textus, *tacuerunt & glorificaverunt Deum, dicentes; Ergo & gentibus pœnitentiam dedit Deus ad vitam.* Renovata deinceps Antiochiæ pro iisdem servandis legis antiquæ ritibus contentio, Concilii quod Hierosolymis habitum est autoritate compressa est. *Igitur*, Act. 15. *convenerunt Apostoli & seniores videre de verbo hoc*, an nimirùm legalium observatio continuari deberet; & re solidè discussâ, hoc tandem decretum emiserunt: *Visum est Spiritui Sancto & nobis, nihil ultrà imponere vobis oneris quàm hæc necessaria, ut abstineatis vos ab immolatis simulachrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione.* † Totus in eâ adstruendâ veritate fuit S. Paulus, †

præſertim in Epiſt. ad Galat. cap. 5. *Nolite iterùm jugo ſervitutis contineri. Ecce ego Paulus dico vobis, quoniam ſi circumcidamini, Chriſtus nihil vobis proderit, &c.* Ergo.

Porrò abolita eſt lex vetus, 1°. quia opere conſtructo rejicitur exemplar tanquam inutile, & accedente realitate vaneſcit figura: Atqui lex vetus erat futurorum figura, exemplar, & umbra. *Umbram habens lex futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum*, ait Apoſtolus Heb. 10. & I. Corinth. 10. *Omnia in figurâ contingebant illis*; 2°. quia lex inſtituta fuit inſtar pædagogi quo Judæi ad Meſſiam adducerentur: Atqui jam advenit Meſſias; Ergo nunc inutilis eſt lex: Ergo reprobari debuit *propter hanc inutilitatem*; ut latè probat Apoſtolus Hebr. 7.

Galat. 3.

Obj. 1°. Lex in æternum duratura, nec abrogata eſt, nec abrogari debuit: Atqui lex vetus *in æternum* durare debuit ex Baruch. cap. 4. Ergo.

R. neg. min. Lex enim dicitur in æternum durare 1°. quia diu duratura erat, quo ſenſu ipſi colles dicuntur æterni; 2°. quia res quæ per veteris legis Sacramenta & ceremonias figurabantur, in perpetuum duraturæ ſunt.

Obj. 2°. Si lex vetus abrogata fuerit, utique à Chriſto ipſo: Atqui id dici nequit; quandoquidem Chriſtus non venit *ſolvere legem, ſed adimplere*; Ergo.

Matth. 5.

R. ad 1. neg. min. *Ipſe eſt enim* Chriſtus *qui.... legem mandatorum decretis* Evangelicis *evacuavit, ut duos* populos Judaïcum & Gentilem *reconciliet, &c.* Epheſ. 2.

Ad 2. diſt. Chriſtus non venit ſolvere legem, id eſt, non venit eam violare dum viguit ejus obligatio, C. non venit ſolvere, id eſt, abrogare, ſubd. Non venit abrogare, quoad præcepta moralia, ſecundùm ſe ſumpta, imò hanc potiùs adimplevit, & accuratiùs à ſuis adimpleri fecit, C. non venit abrogare quoad judicialia & ceremonialia, N. Quanquam & hanc ſic abrogando ſimul adimpleverit, ut appoſitè explicat Theophilactus ſimilitudine picto-

ris, qui dum inchoatæ & quibusdam tantùm lineamentis adumbratæ imagini extremam apponit manum, & colores superinducit, priorem imaginem abolet, non tam dissolvendo quàm perficiendo.

Major est difficultas an lex vetus quoad moralia præcepta desierit.

Certum est præcepta moralia, quatenùs legis naturalis præcepta sunt, abrogari non potuisse, quia lex naturæ indispensabilis est. Sed quæritur an etiamnum observari debeant, non solùm vi legis naturæ, sed insuper vi legis Mosaïcæ. Affirmant aliqui, contra quos sit

CONCLUSIO II. Lex vetus desiit etiam quoad præcepta moralia.

Prob. 1°. Quia sine necessitate distingui non debet, ubi non distinguit Scriptura: Atqui cùm Scriptura de veteri legis abrogatione loquitur, non distinguit inter hanc vel illam ipsius partem; sed dicit simpliciter legem desiisse ubi *venit plenitudo temporis*; *Galat.* 4. & postquam venit *semen cui promiserat* Deus; Ergo. *Ibid.* 3.

* Prob. 2°. Obligatio inutilis admitti non debet: * Atqui inutile est quòd Christiani ad legis naturalis observantiam vi legis Mosaïcæ obligari dicantur; sufficit enim obligatio tum legis ipsius naturæ, tum legis Evangelicæ, quâ eadem obligatio confirmata est; Ergo.

† Obj. 1°. Præcepta de rebus necessariis sunt † immutabilia: Atqui præcepta moralia legis antiquæ sunt de rebus necessariis; Ergo non possunt mutari, sed semper subsistere debent.

R. dist. maj. Sunt immutabilia in se ipsis, C. sunt immutabilia hoc sensu quòd necessariò præcipiantur certâ lege positivâ, N. Hæc enim sicut liberè sancita est, sic potuit liberè post certum tempus revocari.

Obj. 2°. Ex dictis Christus non venit abrogare legem quoad præcepta moralia; Ergo lex quoad præcepta moralia etiamnum vigere debet.

R. dist. ant. Non venit abrogare quoad præcepta moralia materialiter & secundùm se sumpta, C.

quoad præcepta moralia formaliter sumpta, id est; prout veteri lege imperabantur, N. Uno verbo præcepta moralia semper vigent, sed nunc non vigent vi legis Mosaïcæ, sed vi legis naturalis & Evangelicæ. Unde obiter colliges promissionem pietati erga parentes alligatam ab Apostolo Ephes. 6. si eadem sit cum promissione factâ in lege veteri, non ab illâ lege habere vim suam, sed à lege novâ in quâ confirmata est.

SECTIO QUARTA.

Quando Lex vetus mortua sit.

LEx mortua est cùm desiit obligare Judæos pro quibus solis condita erat; quod cùm non contigerit antequam Christus nasceretur, quia ex Galat. 5. lex data erat *donec* is *veniret*; superest ut lex cessaverit vel ante Christi mortem, vel in ejus morte, vel aliquantò pòst. Quæ tripartita difficultas, ut solvatur distinctiùs; sit

CONCLUSIO I. Lex vetus non desiit obligare ante mortem Christi. Ità ceteri Theologi contra paucos qui censent præceptum circumcisionis obligare desiisse statim ac Christus Baptismum instituit.

Prob. 1°. Illa lex non cessavit ante mortem Christi, quam Christus servavit & servari usque ad mortem præcepit: Atqui Christus.... Minor patet 1°. ex Matth. 5. *Non veni solvere legem, sed adimplere*; 2°. ex Matth. 8. ubi præcipit Christus ut leprosus quem mundaverat, sese ostendat Sacerdoti, & munus lege præscriptum offerat; 3°. ex Matth. 23. ubi idem Christus Sacerdotii Mosaïci autoritatem agnoscit & commendat his verbis: *Super Cathedram Moïsi sederunt Scribæ & Pharisæi: omnia ergo quæcumque dixerint vobis facite.* Denique pridiè quàm pateretur Christus, ait Lucas cap. 22. *Venit dies azymorum in quâ necesse erat occidi Pascha*: id autem necesse non fuisset, si Christus Moïsis legem jam abrogasset.

Atque hinc colligitur præceptum circumcifionis ante Chrifti mortem fublatum non fuiffe, etiamfi jam tunc inftitutum fuerit Baptifma. Si enim fublata effet ante Chrifti paffionem circumcifio, tota lex fimul abrogata fuiffet, quia cetera Mofaïcæ legis præcepta nonnifi in lege circumcifionis fundabantur, juxta illud Apoftoli, *Teftificor omni homini circumcidenti fe, quoniam debitor eft univerfæ legis faciendæ.* Galat. 5.

* Prob. 2°. Hebr. 7°. *Tranflato Sacerdotio, neceffe eft ut & legis tranflatio fiat;* Ergo à contrario, non tranflato Sacerdotio neceffe eft ut lex perfeveret; alioqui daretur Sacerdotium fine lege, quod implicat: Atqui Sacerdotium legis Mofaïcæ non fuit tranflatum ante Chrifti mortem. Quandoquidem novum Sacerdotium quod debuit fuccedere antiquo non eft confirmatum, nifi ipsâ Chrifti morte, juxta illud Hebr. 9. *Teftamentum in mortuis confirmatum eft, alioquin nondum valet dum vivit qui teftatus eft;* Ergo.

† Hinc colliges ante mortem Chrifti viguiffe fimul Evangelium & legem antiquam, ità tamen ut lex effet in præcepto, & Evangelium in confilio; unde obligabat circumcifio, nondum autem Baptifmus. Quare fi tunc Judæus prolem baptifaffet, infans quidem falutem confecutus fuiffet, fed pater peccaffet contra præceptum circumcifionis: fi verò Gentilis infantem baptifaffet, neceffe non fuiffet ut eum circumcidi curaviffet, quia Gentiles legis antiquæ præceptis non fubjacebant.

* Obj. 1°. Non magis vigere potuit circumcifionis præceptum, ftante Baptifmi confilio, quàm pofito virginitatis confilio, vigere poffit matrimonii neceffitas: Atqui pofito virginitatis confilio, nulla eft aut effe poteft neceffitas matrimonii; Ergo.

R. neg. maj. & paritatem. Virginitas enim & matrimonium, fimul fubfiftere non poffunt, ut fupponit objectio: at verò circumcifio & Baptifmus fimul aliquandiù fervari potuerunt & debuerunt; quia ftante lege veteri ftare debuit ejufdem legis

janua; hæc autem janua non erat Baptiſmus, ſed ſola circumciſio, quæ etiamſi fortè non delebat peccatum originale, primariò conſtituta erat ad diſcernendum populum Dei à ceteris populis; unde iis etiam applicabatur, quibus jam deletum erat peccatum originale.

Confirm. Judæi uſque ad Chriſti mortem debuerunt celebrare paſcha; Ergo uſque ad Chriſti mortem debuit vigere circumciſio; cùm ſolis circumciſis licita eſſet celebratio paſchæ, ex cap. 12. Exodi, v. 48.

Obj. 2°. Colere Deum ſignis intrinſecè falſis malum eſt & illicitum: Atqui inſtituto Baptiſmo, circumciſio ſignum erat omninò falſum; ſignificabat enim futurum id quod jam præſens erat; Ergo.

R. 1°, Objectio hæc probaret legem ante mortem Chriſti, non mortuam ſolùm, ſed & mortiferam fuiſſe: quod ne adverſarii quidem aſſerere auſint.

R. 2°. diſt. min. Circumciſio ſumpta ut ſignum Meſſiæ prout aliquando venturi, erat ſignum falſum, C. ſumpta ut ſumi debebat, pro ſigno ſpiritualis circumciſionis, vel reſurrectionis, N.

† Obj. 3°. *Lex & Prophetæ uſque ad Joannem; Ergò ſaltèm in baptiſmate Joannis mortua eſt lex.* (Luc. 16.)

R. neg. conſeq. Senſus enim objecti textûs, eſt vel quòd ad Joannem uſque Prophetæ prædixerint Chriſtum ut deinceps venturum; Joannes verò ipſum præſentem indicaverit dicens: *Ecce Agnus Dei*; vel quòd lex tempore Joannis ægrotare cœperit paulò poſt moritura, quia tunc incipiebat prædicari Chriſtus novæ legis autor futurus: undè ibidem habetur: *Lex Prophetæ uſque ad Joannem, ex eo regnum Deo evangeliſatur, &c.*

Ut explicetur ſecunda quæſtio ſuperiùs propoſita, an ſcilicet lex vetus in ipſo mortis Chriſti puncto ceſſaverit, notandum eſt ceſſationem legis dupliciter intelligi poſſe: 1°. ità ut lex abolita ſit tum in ſe, tum quoad vim obligandi; 2°. ità ut lex in ſe quidem abolita ſit, nondum tamen obligare deſierit, quia

nondum

nondum promulgata erat ejus abrogatio. Sit

CONCLUSIO II. Lex vetus abrogata est secundum se in ipsâ Christi morte; ejus tamen obligatio non cessavit in morte aut resurrectione Christi, sed paulò post, simul ac lex Evangelica sufficienter promulgata fuit.

Prob. 1. pars. Tunc cessavit lex vetus, quando cessavit ejus Sacerdotium; *Translato enim Sacerdotio necesse est ut & legis translatio fiat*: Atqui Sacerdotium Aaronicum cessavit in morte Christi. Tunc enim cessavit Sacerdotium vetus, cùm institutum est novum, & Christus completè Sacerdos fuit: Atqui hoc contigit in morte Christi; quia tunc Christus præter potestatem sacerdotalem quam semper habuit completam, corporis sui sacrificium obtulit Patri suo, & *unâ suî oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos.* *Heb. 7.* *Heb. 10.*

Prob. 2°. ex eodem Apostolo, Hebr. 9. *Ubi testamentum est*, inquit, *mors necesse est intercedat testatoris*; *testamentum enim in mortuis confirmatum est*; Ergo novum testamentum *confirmatum est*, id est suum habuit valorem in morte Christi; ergo ex tunc *veteravit*, seu abolevit *priùs*, hoc est vetus testamentum, ut ait Apost. Hebr. 8.

Prob. 2. pars. Lex vetus non antè desiit obligare, quàm obligare cœperit lex nova: Atqui lex nova non obligavit statim in ipsâ Christi morte: Non enim obligavit nisi cùm sufficienter promulgata est; non est autem sufficienter promulgata, nisi cùm prædicata est necessitas Baptismi, qui est janua legis Evangelicæ; porrò quis dicat necessitatem Baptismi prædicatam fuisse toti mundo, in ipsâ Christi morte? Ecquis credat Judæos Romæ aut longiùs distantes jam sine Baptismo salvari non potuisse? Ergo supponere legem eâ quâ Christus obiit die, omninò fuisse abrogatam, est supponere abrogationem hanc imprudenter factam esse: quod Christo injuriosum est.

Obj. 1°. Secunda pars assertionis nostræ pugnat

cum primâ : lex enim quæ abrogata est non obligat, & lex quæ obligat, abrogata non est ; Ergo si lex vetus, unà cum Sacerdotio suo in ipsâ Christi morte desierit, non potuit deinceps obligare.

R. neg. ant. Sicut enim lex in Concilio Principis abrogata secundùm se, servat tamen vim obligandi, & eosdem ac anteà parit effectus, donec abrogatio promulgata sit ; sic & lex vetus desiit secundùm se & radicaliter ; & tamen non desiit quoad effectum, quia tandiù permanet legis prioris effectus, quandiù abrogatio ejus non est publicè denuntiata.

Saltèm, inquies, lex vetus post Christi mortem obligavit solùm ex conscientiâ erroneâ, quia nempè necdum cognoscebatur lex nova : Atqui lex quæ ex conscientiâ solùm erroneâ obligat, verè non obligat ; Ergo.

R. neg. maj. 1°. Quia alioqui populus omnis in errore esse diceretur, cùm legem à Principe secretò conditam & necdum promulgatam ignorat, quod nemo dixerit ; 2°. quia Dei voluntas erat, ut lex vetus, etsi fundamentaliter eversa, obligare & operari pergeret, donec lex nova promulgaretur ; Ergo ejus obligatio in erroneâ conscientiâ non fundabatur.

Superest expendendum quo igitur præcisè tempore desierit antiquæ legis obligatio ; quam difficultatem solvemus stabiliendo quo tempore incœperit obligatio legis novæ : hujus enim obligatio sustulit obligationem illius. Sit

CONCLUSIO III. Lex Evangelica cœpit obligare per modum legis publicæ à die Pentecostes, cùm in urbe regiâ ac veluti metropolitanâ Judæorum, facta est illius promulgatio, præsentibus Judæis qui ex variis mundi partibus Hierosolymam confluxerant ; 2°. hæc obligatio non cœpit simul & eodem instanti pro toto terrarum orbe, sed successivè, prout sufficiens ejusdem legis promulgatio ad varias nationes humano modo pervenire potuit ; 3°. demùm promulgatio hæc non tam citò apud Gentiles quàm apud Judæos facta est. Tres sunt partes.

Prob. 1. pars. Tunc solùm obligare cœpit lex nova, quando communitati sufficienter proposita est, & promulgata: Atqui non ante Pentecosten promulgata est lex Evangelica, sed in ipsamet festi hujus solemnitate.

Primò enim promulgata non est ante Pentecosten. Hæc enim promulgatio vel facta fuisset ante Passionem Christi, vel in ipsa Passione, vel tempore Passionem inter & Pentecosten medio: Atqui nullum ex his dici potest. Non 1. quia lex nova novum est testamentum, quod ante Passionem aperiri non potuit, quia *in mortuis*, id est, in morte Christi confirmandum erat. Non 2. quia tempore Passionis dispersæ erant oves gregis pastore percusso, nec proindè cogitabant de promulgandâ novâ lege. Non 3. quia baptisma futurum erat legis novæ janua: Atqui baptismi præceptum non nisi in puncto Ascensionis Christi impositum est; cùm dixit Salvator: *Ite, docete omnes gentes, baptisantes eos.* Si ergo lex nova promulgata sit, utique post Ascensionem Domini: hoc autem dici nequit, quia Christus in altum ascendens præcepit Apostolis ut solitarii sederent quoadusque induerentur virtute ex alto.

* Obj. Fides in Christum, unum est è præceptis novi Testamenti: Atqui fides in Christum obligavit ante mortem Christi; Ergo lex nova obligavit ante mortem Christi. *

R. dist. maj. Fides unum est è præceptis novi Testamenti simul & antiqui, C. novi Testamenti præceptum proprium, N. Fides in Mediatorem omni tempore necessaria fuit: Unde quod per fidem credimus olim impletum fuisse, hoc Prophetæ & Patriarchæ aliquando implendum esse crediderunt; Ergo fides in Christum novo Testamento antiquior est, adeòque inter ejus præcepta numerari non debet.

† Inst. Baptismi præceptum promulgatum est Joan. 3. his verbis, *Nisi quis renatus fuerit, &c.* & statim urgere cœpit: Atqui Baptismo initiati omnibus †

legis evangelicæ præceptis adstringuntur ; Ergo lex evangelica diu ante Pentecosten obligare cœpit.

R. neg. maj. Citata enim Christi verba quæ privatim dicta sunt, non induxerunt actualem Baptismi suscipiendi necessitatem, sed ad tempus quo præceptum Baptismi imponendum erat, referebantur ; ut hæc verba, *nisi manducaveritis carnem filii hominis*, non significabant Eucharistiæ susceptionem actu necessariam esse, sed eam aliquando necessariam futuram esse.

Ergo pro certo tenendum est legem novam in ipso Pentecostes die fuisse promulgatam. Et certè tunc nova lex promulgata fuit, quando præsente *Act. 2.* ingenti hominum multitudine *ex omni natione quæ sub cælo est*, Apostoli sic Dei magnalia loqui cœperunt, ut simul fidei in Christum ac Baptismi necessitatem declararent : Atqui hæc omnia contigerunt *cùm complerentur dies Pentecostes* ; unde cùm multi ad Petri Prædicationem *compuncti corde*, quærerent quid sibi faciendum esset, non iis injungit Apostolus Mosaïcæ legis observantiam, sed novam prædicat legem his verbis : *Pœnitentiam agite, & baptisetur unusquisque vestrûm in nomine Jesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum.*

Prob. 2. pars ; nimirùm quòd obligatio novæ legis non simul cœperit pro toto orbe. Lex enim quæ sufficienter promulgata non est, non obligat : Atqui lex uno instanti pro toto orbe sufficienter promulgata non fuit, cùm ejus notitia non potuerit in ipso die Pentecostes ad ultimos usque mundi fines pervenire ; Ergo licèt hæc obligatio ut illâ die pro Jerosolymâ locisque vicinis incœperit, non tamen pro locis omnibus incœpit.

Prob. 3. pars, quæ etiam sequitur ex dictis. Lex enim evangelica priùs eos obligavit, ad quos priùs pervenit, aut humano modo potuit pervenire : Atqui priùs pervenit ad Judæos, cùm iis priùs quàm Gentilibus annuntiata fuerit, secundùm id sancti Pauli Act. 13. *Vobis oportebat primùm loqui verbum*

Dei : sed quoniam repellitis illud , & indignos vos judicatis vitæ æternæ , ecce convertitur ad Gentes : sic enim præcipit nobis Dominus , &c.

Obj. Legitur Act. c. 9. quòd ubi primùm Paulus Hierosolymam advenit, *Loquebatur Gentilibus & disputabat cum Græcis :* Atqui hæc verba indicant Gentilibus statim ac Judæis prædicatum fuisse Evangelium ; Ergo.

R. 1°. neg. min. Objecta enim verba ad summum probant quosdam fuisse Gentiles quibus Evangelium tam citò annuntiatum fuerit quàm Judæis. Hìc porrò non negamus legem Christi quibusdam Gentilibus aliquando simul & Judæis prædicatam fuisse ; sed comparamus communitatem , ut ità loquar, Gentilium cum Judæorum communitate , & dicimus iis citiùs quàm illis generaliter loquendo annuntiatum fuisse Evangelium , quod ex dictis patet. Ceterùm si quibusdam è Gentilibus priùs annuntiata sufficienter fuerit lex nova quàm Judæis, haud dubium est quin eâ prius quàm Judæi obligati fuerint.

* R. 2°. Vox hæc *Gentilibus* , deest in Græco * multisque Latinis exemplaribus ; 2°. Gentiles illi poterant esse proselyti, id est, Religionem Judaïcam professi ; per Græcos autem intelligi possunt Græcisantes , id est , Judæi inter Græcos nati , qualis erat ipse S. Paulus.

† Hunc ergo, quantum conjicere licèt, in Evangelii promulgatione ordinem servarunt Apostoli, † quem præceperat ipsis Christus Act. 1. *Eritis mihi testes in Jerusalem , & in omni Judæâ , & Samariâ , & usque ad ultimum terræ.* Atque id ex Apostolorum historiâ probari facilè potest. Act. 2. Petrus Judæis Evangelium prædicat. Act. 8. Discipuli dispersi Samaritanos edocent. Denique Act. 13. Judæis legem novam rejicientibus, Apostoli *convertuntur ad Gentes.*

SECTIO QUINTA.

An Lex vetus statim ut obligare desiit, inutilis fuerit.

QUæstio non movetur de præceptis moralibus; hæc enim utiliter quovis tempore impleta sunt, si non quatenùs lege veteri, saltèm quatenùs lege naturali & evangelicâ imponebantur.

Quæstio etiam non est an præcepta sive ceremonialia, sive judicialia legis Mosaïcæ ex opere operantis utilia fuerint, quandiu non fuêre mortifera; si enim res etiam indifferentes utiliter fieri possint, cùm fiunt ad gloriam Dei, à fortiori opera quæ ex se honesta erant & religiosa, utiliter exerceri potuerunt. Quæstio igitur est an in hypothesi eorum qui aliqua legis veteris Sacramenta, ex opere operato gratiam contulisse putant, ut non pauci de circumcisione docent, an inquam, eadem perseveraverit iis in signis efficacia, postquam promulgatâ sufficienter Christi lege; cessavit eorum obligatio; quâ de re sit

CONCLUSIO. Lex vetus inutilis fuit, seu nullum deinceps habuit effectum, cùm desiit obligare.

Prob. Lex vetus desiit obligare, cùm lex nova sufficienter promulgata est: Atqui lex vetus debuit esse inutilis, cùm lex nova satis promulgata fuit. Lex enim nova evasit necessaria, statim ut sufficienter promulgata est: Atqui lex vetus facta est inutilis cùm lex nova necessaria evasit: lex enim nova non fuisset necessaria & in præcepto, si lex vetus perinde ac anteà suam servasset efficaciam; Ergo.

Obj. 1°. Si lex vetus inutilis fuerit, statim ac desiit obligare, defuit multis remedium adversùs peccatum originale, quia multi legem Baptismi etiam publicè promulgatam ignorare potuerunt; Atqui hoc pugnat contra misericordiam Dei; Ergo.

R. Remedium illud iisce temporibus defuisse, sicut nunc nostro tempore deest illis, qui nihil de lege Evangelicâ audierunt: nunc autem deest per-

accidens, aut ex defectu causarum secundarum; non autem per se, & ex intentione Dei; Deus enim Baptismum instituit pro omnibus, eumque omnibus applicari vult verè & sincerè. Unde Deus in institutione Baptismi se habet ut Rex qui captivos redempturus pretium propriæ redemptionis in propriâ cujusque manu omnibus opportunè & importunè vocatis & invitatis consignaret, pretium verò infantulorum patribus aut aliis committeret: Atqui etiamsi contingeret ut aliquis parentum vel ex negligentiâ, vel propter aliquod accidens pretium illud non reciperet, aut receptum solvere & applicare nollet, non desineret sincera esse regis de omnium redemptione voluntas; Ergo idem dicendum in proposito casu. Verùm hæc pertinent ad Tractatum de Gratiâ.

Obj. 2°. Lex vetus eosdem nunc ac ante Christum effectus parit apud Judæos; cùm matrimonia à Judæis nunc contracta in gradibus lege veteri prohibitis, omnino nulla sint; Ergo subsistit lex vetus quoad præcepta judicialia, nec proinde inutilis est.

R. neg. ant. & dico matrimonia Judæorum non esse nunc invalida vi legis Mosaïcæ, sed vi legis humanæ, quæ à Principibus approbatur. Unde cùm Principes restituere non possint id quod Christus absolutè revocavit; sequitur matrimonium inter Judæos contractum, non posse nunc dato repudii libello dissolvi, ideoque matrimonium cum aliâ deinceps contractum, nullum esse. Quapropter si talis vir convertatur ad fidem, separandus erit à secundâ conjuge, & ad primam reducendus, si tamen hæc converti velit, de quo alibi.

SECTIO SEXTA.

An Lex vetus priùs mortua fuerit, quàm mortifera.

LEx dicitur mortua, cùm nullam habet vim obligandi; mortifera verò, cùm jam sinè peccato observari nequit.

Certum est apud omnes, 1°. præcepta moralia nè

nunc quidem mortifera esse aut mortua, cùm quisquis vult ad vitam ingredi, eadem servare debeat.

Certum est 2°. præcepta judicialia, licèt nunc mortua sint, haud tamen esse mortifera: nam ex iis præceptis quædam in lege Evangelicâ retinentur, ut sunt aliqua impedimenta matrimonii, decimæ fructuum, &c. Ratio est, quòd præcepta judicialia non ordinabantur nisi ad politicam utilitatem: Ergo ad eundem usum acceptari possunt ab iis qui potestatem habent.

Certum est 3°. præcepta ceremonialia jam dudum esse mortifera; sed quæstio est, an statim ac mortua evaserunt, evaserint etiam mortifera, ità ut circumcisio v. g. eo ipso quo inutilis fuit, jam non potuerit sine peccato observari.

Gravis olim super illo negotio Augustinum inter & Hieronymum exarsit controversia. Contendebat Hieronymus 1°. legalia statim post mortem Christi fuisse motifera iis à quibus in Dei cultum seriò observabantur; unde inferebat Apostolos iisdem usos fuisse non sincerè, & ut cultum Deo exhiberent, sed simulatoriè, & nè Judæis scandalo forent: Augustinus è contrà legalia post passionem Christi mortua quidem fatebatur, sed negabat statim mortifera fuisse, unde ea ab Apostolis observata fuisse aïebat, *non simulatione fallaciæ, sed compassione misericordiæ*, quâ fiebat ut Apostolus verè diceret, I. Cor. 9. *Factus sum Judæis tanquam Judæus, ut Judæos lucrifacerem.*

Epist. 40. & 75.

2°. Hieronymus post Origenem, Didymum, Chrysostomum & alios *illustres viros*, existimabat Petrum nullius omnino peccati reum fuisse, cùm Antiochiæ gentes judaïsare coëgit, unde inferebat eum non nisi simulatoriè à Paulo reprehensum esse: Augustinus verò post Cyprianum & Ambrosium docebat eundem Petrum, defectu attentionis ad scandalum quod ex suo legalium usu oriturum esse prævidere debuit, peccasse venialiter, ac pro hinc seriò fuisse correptum.

Ex his patet tria hìc à nobis esse discutienda; 1°. an legalium observatio eodem tempore mortua simul & mortifera evaserit; 2°. an Apostoli sincerè legalia observaverint; 3°. an Petrus à Paulo verè reprehensus fuerit, an tantùm ex pacto & consensu utriusque, ut Hieronymo placuit. Sit igitur

CONCLUSIO I. Lex vetus antè fuit mortua, quàm mortifera: unde legalia postquam cessavit Mosaïcæ legis obligatio, inculpatè observari potuerunt.

* Prob. Ea observatio non potest censeri mortifera, quæ nullâ lege prohibita erat, imò quam suâ agendi ratione permittebant Apostoli: Atqui talis erat legalium observatio; etiam post Christi mortem, & ablatam legi Mosaïcæ vim obligandi: 1°. quidem nullâ lege prohibita erat: cùm S. Hieronymus in colligendis undecumque argumentis adeò solers, nullam unquam citare potuerit Dei vel Ecclesiæ legem, quâ hæc legalium observatio prohiberetur; 2°. eandem legalium observationem ipsâ suâ agendi ratione comprobârunt Apostoli: & inter alios SS. Petrus, Paulus, & Jacobus Ecclesiæ Hierosolymitanæ Antistes. Petrus quidem, cùm per longum tempus ab omni cibo per legem vetito, constanter abstinuerit, ut patet ex celebri visione quæ refertur cap. 10. Act. Paulus verò qui Timotheum filium *mulieris Judææ fidelis, patre gentili... circumcidit*, nè Judæi, *qui erant in illis locis*, conquererentur quòd Paulus virum gentilem sibi adscivisset in locum. Denique S. Jacobus; is enim autor fuit Paulo ut cum quatuor viris Nazareatûs votum habentibus, abraso capite sisteret se coram Sacerdote Levitico: *Sanctifica te cum illis.... & scient omnes quia.... ambulas & ipse custodiens legem.* Ubi obiter nota, legalium observantiam, licèt Jacobo maximè licita visa fuerit, ab eo tamen pro necessariâ ad salutem habitam non fuisse, ut patet ex iis quæ ibidem subjiciuntur: *De his autem qui crediderunt ex gentibus nos scripsimus, judicantes* nihil ab iis exigendum esse, quàm *ut abstineant*

Act. 16.

Act. 21.

ab idolis, immolato, & sanguine, & fornicatione.

† Confirm. 1°. Quia Apostoli omnes in Concilio Hierosolymitano statuerunt ut Christiani ad tempus abstinerent *à sanguine & suffocato* : hæc autem abstinentia una erat ex ceremoniis legalibus; Ergo Apostoli non judicarunt mortiferam esse observantiam legis antiquæ, statim ac mortua fuit ejus obligatio.

* Confirm. 2°. Quia observantia legalium primis illis temporibus quasi necessaria erat; cùm sine eâ vitari non possent gravissima incommoda, nimirum remotio Judæorum à fide, & contemptus sacrorum veteris Testamenti rituum. An enim ad Religionem Christianam, quam vix pati poterant, facilè adduci potuissent Judæi, si jam à primo passu deferenda omnino fuisset lex vetus, cujus Deum esse autorem meritò existimabant? An non in animum sibi induxissent Gentiles, Moïsis legem nihil habere sacri, cùm Christiani ab eâ non minùs quàm à nefariis Gentilium superstitionibus recederent? Ergo ut suaviter ostenderetur Judaicos ritus non rejici ut per se malos, utque conciliaretur Judæorum animi, eorum ritibus aliquandiu utendum fuit, donec Judæi ipsi consideratis legalium onere & inutilitate, ab iis sensim sinè sensu avocarentur.

† Obj. 1°. Quod tollit fructum mortis Christi, mortiferum est : Atqui legalium observatio... Prob. minor. ex Galat. 3. ubi sic : *Ecce ego Paulus dico vobis, quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit.*

R. ad 1. neg. min. ad 2. dist. *Christus nihil prodest* iis qui circumciduntur eâ intentione quâ circumcidebantur Galatæ, C. qui circumciduntur alio fine, quo v. g. Paulus circumcidit Timotheum, ut nempe ostenderetur legem Moïsis malam non esse, N. Galatæ à Judaïsantibus quibusdam malè edocti circumcisionem non necessariam minùs in novâ lege quàm in veteri existimabant. Errorem hunc meritò proscribit Apostolus, ut Christi redemptionis eversivum : at nec damnavit, nec damnare potuit

sapientem œconomiam quâ identidem observabantur ritus Mosaïci, ut cognoscerent Judæi falsum omnino esse quod malevoli quidam evulgaverant de præcipuis Evangelii præconibus, eos nimirùm ritus Moysis non minùs detestari, quàm Gentilium abominationes.

* Objicies 2°. Non licebat eos usurpare ritus qui * vel ipso suo usu falsi erant: Atqui ritus Mosaïci, ipso suo usu falsi erant; cùm significarent venturum Messiam, qui jam mortuus erat.

R. dist. min. Ritus illi vel ipso usu falsi fuissent si iis usi essent Judæi ad significandam Christi mortem ut nondum impletam, sed implendam aliquando, C. si alio fine & quidem legitimo iis utebantur, N. Porrò Apostolorum finis erat ut Judæos lucrifacerent, ut Synagogam cum honore sepelirent, ut ostenderent sibi persuasum esse Judaïcam Religionem toto cœlo à profanis Gentilium ceremoniis differre, nè si ab aliâ sicut ab istis pariter defecissent, lex Moïsis *improbata potiùs quàm terminata videretur*, ut advertit Augustinus.

† CONCLUSIO II. Apostoli non fictè, sed sincerè † legalia observarunt.

* Prob. 1°. ex his S. Lucæ verbis: *Dixerunt* Paulo * *Act. 21* Jacobus & seniores: *Hoc fac quod tibi dicimus: sunt nobis viri quatuor votum habentes super se. His assumptis, sanctifica te cum illis. . . . & scient omnes quia quæ de te audierunt falsa sunt, sed ambulas & ipse custodiens legem.... Tunc Paulus assumptis viris, posterâ die purificatus cum illis intravit in Templum, annuntians expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro unoquoque eorum oblatio*: Atqui in hoc textu ne umbra quidem est simulationis. Non dicit Jacobus, Finge, simula; sed, *Fac quod tibi dicimus;* addit Jacobus: *& scient omnes*. Porrò, ait subtiliter Augustinus, Epist. 82. Si Paulus legalium observantiam tantùm simulaturus erat, *non diceret ei Jacobus*: Et scient omnes; *sed diceret*: *Et putabunt omnes, quoniam quæ de te audierunt falsa sunt.*

† Prob. 2°. Ea simulatio Apostolis imputari non potest quæ mendacium includit, & grave in animis Christianorum scandalum peperisset: Atqui talis fuisset simulatio, quam Apostolis imputabat Hieronymus: 1°. quidem simulatio hæc verum fuisset mendacium. Verè enim mentitur, qui per facta persuadere nititur se certis ritibus velle colere Deum, quem scit iisdem utpotè mortiferis coli non posse; 2°. eadem simulatio grande scandalum peperisset. Ibi enim est grave scandalum, ubi qui aliis exemplo præesse debet, eosdem exemplo invitat ad faciendum quasi licitum, id quod in corde suo malum esse judicat: Atqui in sententiâ Hieronymi, hæc fuit Apostolorum conditio. Quandoquidem qui Apostolos legalia observantes videbant, necessariò judicare debuerunt, bona adhuc esse legalia, cùm à viris tam piis observarentur.

* Obj. 2°. Si ex sententiâ Hieronymi sequitur Apostolos mendacii reos fuisse, idem sequitur ex sententiâ S. Augustini. Prob. sequela. Apostoli juxta Augustinum legalia observârunt ex œconomiâ, &c. non autem ex animo servandi legem tanquam adhuc obligantem: Atqui tamen Apostoli simulabant se legem observare quasi adhuc obligantem, idque à Judæis judaïsantibus credi permittebant. Minor patet ex Act. cap. 21. *Sanctifica te cum illis.... & scient omnes quia quæ de te audierunt falsa sunt, sed ambulas, & ipse custodiens legem*; Ergo.

R. ad 1 neg. ant. ad 2. neg. min. quæ malè probatur ex objecto Actuum textu: Judæi enim non calumniabantur duntaxat Paulum quòd legem non servaret, vel eam jam cessasse prædicaret, sed etiam quòd illam quasi malam rejiceret, ideòque separationem & apostasiam ab eâ doceret, ut innuunt hæc verba: *Audierunt de te quòd discessionem doces à Moïse.* Ut autem calumniam hanc refutaret Paulus, non necesse fuit ut legem exequeretur quasi adhuc obligantem, satis fuit si eam exequeretur ut nondum mortiferam.

Inst. Judæi qui querebantur de Paulo quoad legalia, erant Judæi qui Evangelio credebant, ut patet ex cit. cap. 21. Act. Atqui Judæi fideles non sunt calumniati Paulum quòd legem rejiceret ut malam; Ergo Paulus non servavit legem ut ostenderet se eam non habere pro malâ, sed ut simularet se eâ obligari.

R. neg. min. & dico cum Interpretibus Judæos fideles, non omnes quidem, sed plures Judaïsantium calumniis circumventos, paulò faciliùs credidisse legem Moïsis ab Apostolo rejici ut nunc absolutè malam. Quam calumniam ut Paulus refelleret, Nazareatûs votum emisit.

† Obj. 2°. Ille simulatoriè implevit legalia, qui *factus* est *Judæis tanquam Judæus*: Atqui S. Paulus, &c.

R. neg. maj. Si enim Paulus simulatè legalia licèt mortifera observasse dicatur, quia Judæis tanquam Judæus factus est, dicendum erit eum impios Gentilium ritus observasse, quia ibidem addit se *omnia omnibus* factum esse. Quapropter *Judæis* hoc sensu *Judæus factus* est Paulus, quòd lege nondum mortiferâ legalia observabat, non ut necessaria, sed ut quæ absolutè servari possent donec sepulta esset Synagoga.

* CONCLUSIO III. S. Paulus Cepham non fictè ac simulatè, sed verè & ex animo reprehendit.

Prob. 1°. ex simplici facti narratione, prout habetur cap. 2. Epist. ad Galatas. *Cùm autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat; priusquam enim venirent quidam à Jacobo, cum gentibus edebat; cùm autem venissent subtrahebat & segregabat se timens eos qui ex circumcisione erant; & simulationi ejus consenserunt cæteri Judæi, ità ut & Barnabas duceretur ab eis in illam simulationem. Sed cùm vidissem quòd non rectè ambularent ad veritatem Evangelii, dixi Cephæ coram omnibus: Si tu cùm Judæus sis, gentiliter vivis & non Judaïcè*, (vixerat enim gentiliter qui cum Gentilibus non proselytis, cibos sine distinctione

manducaverat) *quomodo gentes cogis judaïsare?* Id est quomodo exemplo tuo impellis Gentiles conversos ad credendum legalia adhuc servari debere, dum temetipsum vident judaïsantem, & ab eorum mensâ juxta Moïsis præceptum, recedentem : Atqui si S. Paulus simulatè tantùm Cepham reprehendisset, falsa esset hæc D. Pauli narratio à capite ad calcem. Supposito enim pacto quod Paulum inter & Cepham intercessisse volebat Hieronymus, jam Cephas nullatenùs reprehensibilis erat, jam falsum erat quòd non rectè ambularet ad Evangelii veritatem, &c.

Probatur 2°. ex Patribus qui ante Augustinum scripserant, & quorum autoritate, Origenis aliorumque qui ab Hieronymo objiciebantur, autoritatem frangebat Augustinus. Tertullianus Lib. 5. contra Marcion. cap. 3. *Paulus reprehendit Petrum, non recto pede incedentem ad Evangelii veritatem.* S. Cypriano, Epist. 71. *Nec Petrus*, inquit, *quem primum Dominus elegit, & super quem ædificavit Ecclesiam suam, cùm secum Paulus de circumcisione disceptaret... despexit Paulum, &c.* Addit ibidem Petrum patientiæ exemplum tribuisse. Quænam verò ea fuisset patientia, si reprehensio hæc ex utriusque pacto facta esset?

Suffragatur ipse S. Hieronymus, qui palinodiam cecinisse videtur : nam Lib. 1. contra Pelagium cap. 8 inter alia testimonia quibus probat nullum esse Episcopum qui reprehendi non possit, profert Petri exemplum : *Si*, ait, *ipse Apostolus dicat de Petro, quòd non recto pede incesserit in Evangelii veritate, & in hoc tantùm reprehensibilis fuerit, & Barnabas adductus fuerit in eandem simulationem; quis indignabitur id sibi denegari quod princeps Apostolorum non habuit?*

Obj. 1°. Paulus non potuit seriò reprehendere in Cephâ id quod ipse non semel fecerat; Atqui Paulus non semel observarat legalia, putà cùm circumciderat Timotheum, & sibi Nazaræorum more caput totonderat.

R. dist. Paulus observarat legalia in circumstantiis planè disparibus, C. in iisdem. N. Paulus enim ità servavit legem, ut semper vescendo cum Gentilibus satis ostenderit legem non esse necessariam. At verò Cephas minus prudenter se gessit, quia in civitate quæ Gentilium erat, non Judæorum, cum Gentilibus manducabat priusquam Judæi Jerosolymis huc advenissent; sed statim post eorum adventum à Gentilium mensa se subduxit, prout jubebat lex Moïsis, sicque priorem suam agendi rationem corrigens, occasionem præbuit Gentibus existimandi necessarium adhuc esse servare legem quæ Judæos à Gentilium convictu abstinere jubebat. Ergo longa est inter utriusque Apostoli agendi rationem disparitas, petita à diversitate circumstantiarum, è quibus actionum humanorum bonitas & malitia æstimari solent.

Etverò, si usquam in legalium observatione deliquerit S. Paulus, maximè cùm circumcidit Timotheum: Atqui ne tunc quidem deliquit. Aliud enim est legem aliquam simpliciter & sine affectatâ quâdam religione observare, aliud ipsam implere scrupulosè. S Paulus legalia quidem non semel observavit, sed absque ullâ prorsus affectione, neque magis ex ipsius agendi ratione colligi poterat legis observationem esse necessariam, quàm ex eo quòd quispiam feriali die intersit Sacro sine affectatione, concludi possit necessariam esse hàc diæ Missæ auditionem. Equidem Timotheum semi-Judæum circumcidit, sed quia ejus auxilio usurus erat ad conversionem Judæorum, qui nequidem eum recepissent, si circumcisus non fuisset: at nullum inde ingenerari potuit scandalum Gentilibus qui cùm nossent Paulum nusquam adduci potuisse, ut Titum, aut alium quemvis purè Gentilem circumcidi permitteret, noverant & nosse debebant circumcisione ab eo necessariam non judicari. Verùm alia fuit Cephæ agendi ratio, quia cùm recessit à mensâ Gentilium quibuscum antea ves-

cebatur, prius suum factum corrigere affectavit; sicque hominibus adhuc in fide infirmis, & quos multi ad judaïsandum impellebant, tacitè persuasit omnem cum Gentilibus convictum esse prohibitum Judæis; & hæc Petri simulatio tam infelicem habuit exitum, ut Judæi omnes qui cum eo erant, in eandem inciderint culpam, adeò ut Barnabas ipse à torrente cum aliis traheretur.

Obj. 2°. Apostoli post acceptam Spiritûs sancti gratiam die Pentecostes non peccaverunt: Atqui si Petrus verè fuisset reprehensibilis, verè peccasset; Ergo Petrus non fuit reprehensibilis.

R. Apostolos post Pentecosten non ampliùs peccasse mortaliter, quia fuerunt confirmati *in gratiâ*; sed peccare potuisse venialiter, quia non fuerunt confirmati *in bono*. Porrò peccatum S. Petri fuit *veniale conversationis vitium, non doctrinæ*, ut loquitur Tertullianus, Lib. 4. contra Marcion. c. 3. imò Cepham ab omni culpâ etiam veniali excusant aliqui Doctores cum Baronio ad an. 51.

Quæres an Cephas à S. Paulo reprehensus, idem sit cum Petro.

R. Duplex à prioribus Ecclesiæ seculis ad nostra usque tempora fuit eâ de re opinio. Prima, quæ semper fuit communior, Petrum à Cepha non distinguit: secunda Cepham hunc aliquem è Christi Discipulis esse propugnat. Præcipua utriusque opinionis momenta referemus, quàm breviter & sincerè licebit.

Prima opinio probatur, 1°. ex unanimi penè Patrum consensu, Tertulliani præsertim, Cypriani, Chrysostomi, Augustini, Hieronymi, quibus concinit S. Gregorius Magnus, S. Petri, suæque Sedis prærogativarum studiosus assertor. *Sunt nonnulli*, inquit, *qui non Petrum Apostolorum principem, sed quemdam alium eo nomine, qui à Paulo sit reprehensus, accipiunt, qui si Pauli studiosiùs verba legissent, ista non dicerent.*

L. 18. Moral. in Job. n. 10.

Prob. 2°. quia usque adeò certum erat prioribus Ecclesiæ seculis Cepham quem Paulus repre-

hendit, à Petro non distingui, ut multi magnæ antiquitatis codices in Pauli textu pro Cephâ quem nunc legimus, legerent Petrum. Ita & olim legerunt Tertullianus, Hieronymus, Augustinus, ità & nunc habent multi codices.

Prob. 3°. Quia caracteres quos Cephæ attribuit Paulus, nonnisi Apostolo Petro competunt. En ejus verba. Gal. 2. *Cùm cognovissent gratiam quæ data est mihi Jacobus & Cephas & Joannes qui videbantur columnæ esse, dextras dederunt mihi & Barnabæ societatis*: Atqui hæc soli Petro, non autem ignoto cuipiam Discipulo convenire possunt. An enim Discipulus ille dicetur columna Ecclesiæ? An eo nomine cum Jacobo & Joanne præcipuis Christi Apostolis recenseri posset? An satisfuisset Paulo si ostenderet se in Apostolatûs societatem receptum fuisse ab aliquo qui ipse non erat Apostolus?

Respondent secundæ opinionis patroni, ad 1. Patres in hujusmodi factis quæ ad dogma non pertinent, decipi posse. Et verò, inquiunt, an quia Patres unanimi ferè consensu docent Antichristum è Tribu Dan oriturum esse, aut mundi finem post sex annorum millia futurum esse, non ideo licebit ab hâc opinione recedere?

Addunt Patres non esse unanimes in hoc puncto; cùm Cepham pro mero discipulo habuerint S. Clemens Alexandrinus, Dorothæus Tyri, qui ambo scribebant in Oriente, ubi certior haberi ejus dissidii memoria potuit. Eandem opinionem ætate suâ à pluribus admissam fuisse, testes sunt ii etiam quibus minimè probata est, ut Chrysostomus, Hieronymus, Gregorius magnus; pro eâdem stabat autor Chronici Alexandrini, eamque *persuasibilem* ac *probabilem* esse fatebatur Œcumenius.

Respondent ad 2. quod præter vulgatam lectionem quæ ab Ecclesiâ approbata est, innumeri melioris notæ Codices Græci, præsertim verò Alexandrinus, annis 1300 antiquior, Cepham habent, non Petrum; atque lectio hæc genuina est; certè

enim, ut bene notat Calmetus ipse, si primævi Codices Græci Petrum habuissent, non autem Cepham; nulla unquam de utriusque identitate fuisset in Ecclesiâ dissentio.

Tertia probatio, quæ præcipuum est opinionis hujus fundamentum, nec ipsâ omni exceptione major est: quod enim hîc dicit S. Paulus de Cephâ; de insigni aliquo Discipulo intelligi potest, nec fortè de Apostolo bene intelligeretur. An enim accuratè satis de S. Petro, qui juxta Augustinum, *petra* est illa *quam non vincunt superbæ inferorum portæ*, an, inquam, de tali ac tanto Apostolo accuratè satis diceretur, quòd *videbatur* columna esse, aut, ut habetur v. 2. quòd *videbatur esse aliquid*? Profectò vox imminutiva, *videbatur*, multò meliùs convenit alicui non infimi nominis Discipulo, qui cùm magnam Antiochiæ existimationem haberet, columna videri potuit & dici. Et verò Cephas tanti æstimabatur, ut Corinthii eum & Apollo viderentur S. Paulo æquiparare, cùm dicerent: *Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego verò Cephæ.* Quo ex textu colligere est Cepham de quo loquitur Paulus, multa præclarè fecisse apud Corinthios; ac proindè distingui à Petro, qui nunquàm Corinthi prædicavit.

1. Cor. 1.

Quod spectat ad momenta opinionis quæ Cepham à Petro distinguit, hæc prob. 1. ex ipso Pauli textu quocum magis cohæret; sic ille Galat. 2. *Cùm vidissent quòd creditum est mihi Evangelium præputii, sicut & Petro circumcisionis; qui enim operatus est Petro in Apostolatum circumcisionis, operatus est & mihi inter gentes. Et cùm cognovissent gratiam quæ data est mihi, Jacobus, & Cephas & Joannes, qui videbantur columnæ esse, dextras dederunt mihi & Barnabæ societatis. . . . Cùm autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat. Prius enim quàm venirent quidam à Jacobo cum gentibus edebat: cùm autem venissent, subtrahebat & segregabat se, timens eos, qui ex circumcisione erant.*

Et simulationi ejus consenserunt ceteri Judæi, ità ut & Barnabas duceretur ab eis in illam simulationem. Sed cùm vidissem quòd non rectè ambularent ad veritatem Evangelii, dixi Cephæ coram omnibus : Si tu cùm Judæus sis, gentiliter vivis, & non Judaïcè, quomodò gentes cogis judaïsare ? Atqui in his verbis multa sunt quibus fictitia Petri cum Cephâ identitas subverti videtur.

1°. Enim vix credibile est quòd Paulus scribens ad Galatas qui ab ipso longis locorum intervallis dissiti erant, & quibus proindè nihil ambigui scribendum erat, eundem Apostolum ter Petri nomine expressum, statim Cephæ nomine expresserit, præsertim cùm Petrus hoc nomine solitariè posito nunquam donatus fuerit ab iis qui hactenùs Evangelium scripserant.

2°. Nec credibile est S. Petrum qui ubique propter primatum primo loco ab Evangelistis recensetur, non nisi post Apostolum Jacobum, (si tamen fuit is Apostolus,) imò post fratres Domini qui Apostoli non erant, à Paulo appellatum fuisse, quod tamen dicendum est in sententiâ eorum qui Cepham confundunt cum Petro. En S. Pauli verba I. Cor. 9. *Numquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut & ceteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas ?* Ubi pondera Cepham non minùs à ceteris Apostolis distingui quàm è fratribus Domini.

3°. Nec satis credibile est Paulum, tam acriter, & publicè, suum & totius Ecclesiæ principem reprehendisse, quem tot aliis modis ob eximiam ipsius humilitatem, ad veritatis viam reducere poterat.

4°. Nec probabile est eum Petrum qui tot abhinc annis cum Gentilibus palàm & apertè in ipso Judeæ medio manducaverat, quique viriliter responderat id à se jussu divino factum esse, eo usque veritum fuisse Judæos aliquot, ut cum Gentilibus Antiochiæ comedere ausus non sit ; & quos, quæso, supponitur timuisse Judæos ? Judæos *à Jacobo*

Act. 18.

minore, Jerosolymæ Episcopo, missos, id est Judæos coram quibus centies fecerat S. Petrus in ipsis Hierosolymis, id quod adversarii supponunt eum Antiochiæ facere ausum non fuisse.

Prob. 2°. quia Petrus Antiochiæ non erat, cùm Paulus Cepham reprehendit. Vel enim, ut fatentur omnes prorsus, Cephas à Paulo reprehensus est paulò ante Concilium Hierosolymitanum, de quo Act. 15. vel paulò pòst illud: Atqui neutrò illo tempore Petrus Antiochiæ erat. Et quidem 1°. Petrus Antiochiæ non erat eo tempore quod Concilium Hierosolymitanum præcessit, (quo tamen tempore Cepham à Paulo reprehensum fuisse crediderunt & Augustinus, quo præcipuè nituntur adversarii, & alii non pauci cum ipso.) Ille enim Antiochiæ tunc temporis non erat, ad quem Jerosolymæ cum aliis Apostolis commorantem ascenderunt Paulus & Barnabas; ut eos super ortâ Antiochiæ de legalibus controversiâ consulerent: Atqui ex Act. 15. *Paulus & Barnabas* ascenderunt *ad Apostolos*, ideòque ad Petrum, ut etiam patet ex v. 7. ut eos *super hâc* legalium *quæstione* consulerent; Ergo Petrus tunc temporis Antiochiæ à Paulo redargui non potuit; 2°. neque etiam post Concilium Hierosolymitanum adfuit Antiochiæ S. Petrus ut à Paulo reprehenderetur. Sic enim habetur Act. 15. *Illi* Saulus, Barnabas, Silas, & Judas; à Concilio, legatorum instar ad perferendum ejusdem Concilii decretum *dimissi, descenderunt Antiochiam, & congregatâ multitudine tradiderunt Epistolam.... Judas autem & Silas... facto ibi aliquanto tempore, dimissi sunt cum pace à fratribus ad eos qui miserant illos..... Post aliquot autem dies.... Paulus..... profectus est, traditus gratiæ Dei à fratribus.* Unde sic. Si Petrus post Hierosolymitanum Concilium reprehensus Antiochiæ fuerit à Paulo, vel antequam Judas & Silas Hierosolymam reversi essent; vel postquam eò reversi fuere: Atqui neutrum dici potest. Non primum; alioqui enim contigisset Petri reprehensio durante

Vide Act. 14. & 15.

illo *aliquanto tempore* quo idem Judas & Silas Antiochiæ remanſerunt: Atqui Petrus Antiochiæ reprehendi non potuit per illud aliquanti temporis ſpatium. Siquidem Petrus toto eo aliquanto tempore remanſit Jeroſolymis, prout patet ex Act. 15. ubi expreſsè legitur exacto illo *aliquanto tempore* Judam & Silam remiſſos fuiſſe *ad eos qui miſerant illos*, id eſt, aïunt hîc Fromondus & alii, ad Petrum, Jacobum & Joannem, qui proinde tunc adhuc erant Jeroſolymis; Ergo ſtat Petrum nullo aliquanti hujus temporis momento potuiſſe Antiochiæ redargui.

Neque etiam potuit Petrus Antiochiæ reprehendi poſtquam Judas aliique Concilii legati ex Antiochiâ reverſi ſunt Jeroſolymam. Ad hoc etiam neceſſe eſſet ut Petrus ſatis habuiſſet temporis, non ſolùm ad perveniendum Antiochiam antequam ex eâ profectus eſſet Paulus, ſed etiam ad faciendum id omne quod fecit Cephas Antiochiæ, quòdque in eo reprehendit Paulus: Atqui res ita ſe non habet. Nam iter Petri Antiochiam uſque, & cetera quæ S. Pauli reprehenſionem induxerunt plures exigunt dies quam octo vel decem, ut per ſe patet cuivis attendenti: Atqui tamen Paulus poſt diſceſſum Judæ aliorumque Concilii Legatorum, vix egit Antiochiæ dies decem. Prob. min. quia ex textu Actuum Paulus *poſt aliquot* à profectione legatorum *dies*, diſceſſit Antiochiâ: Atqui hâc loquendi formulâ, *poſt aliquot dies*, vix plures quàm decem dies intelligi poſſunt, ſaltèm apud Lucam. Siquidem Act. 1. v. 5. hæc verba, *non poſt multos hos dies*, quæ idem valent ac iſta, *poſt aliquot dies*, non ſignificant niſi decem dies, ut è diverſo, Act. 13. v. 30. verba quibus Chriſtus Dominus *per multos dies* poſt reſurrectionem ſuam viſus fuiſſe dicitur, ſignificant dies quadraginta; Ergo Paulus antè diſceſſit Antiochiâ, quàm Petrus eò pervenire poſſet, etiamſi ſtatim à legatorum reditu profectus diceretur, quod utique gratis diceretur; Ergo Petrus à Paulo tunc temporis reprehendi non potuit.

Hæc sunt præcipua partis utriusque momenta; circa quæ unusquisque in sensu suo abundet, modò fides & caritas maneant integræ.

† SECTIO SEPTIMA.

Quo præcisè tempore Lex vetus mortifera fuerit, &c.

CErtum est apud Catholicos omnes, legem veterem nunc esse mortiferam; idque expressè definiit Innocentius III. cap. 5. *De Baptismo.* Quæritur quo tempore id evenerit. Fatentur omnes mathematicè definiri non posse diem, mensem vel annum: videndum ergo an non probabiliter saltèm & confusè tempus illud determinari possit. Quâ de re sit

CONCL. Probabilius videtur legem evasisse mortiferam quadragesimo circiter à Christi morte anno, cùm eversum fuit Templum Hierosolymitanum.

Prob. Eo potissimùm tempore lex vetus debuit fieri mortifera, quo & lex nova sufficienter promulgata erat, & nulla jam erat necessitas utendi indulgentiâ erga Judæos tandiu divinæ vocationi rebelles: Atqui utrumque contigit circa excidium Templi Hierosolymitani: 1°. quidem tunc sufficienter promulgatum erat Evangelium, secundùm id S. Pauli Rom. 1. *In omnem terram exivit sonus eorum.* Et Coloss. 1. Evangelium *pervenit ad vos, sicut & in universo mundo est*; 2°. nulla jam erat necessitas œconomiæ cum Judæis servandæ. Everso enim funditùs Templo, nullus debebatur honos Synagogæ, cum hæc jam extincta esset, dispersi totum per orbem Judæi, trucidati Sacerdotes, &c.

Hinc colligit Mæratius, remedium legis naturæ eodem tempore mortiferum evasisse; tum quia nullum est tempus quo commodiùs dici possit mortiferum evasisse; tum quia sicut circumcisioni, sic & remedio legis naturæ successit Baptismus; Ergo quo tempore mortifera evasit circumcisio, eodem mortiferum fieri debuit legis naturæ remedium.

Obj. Si post sufficientem Evangelii promulgationem lex vetus mortifera evasisset, Apostoli ab omnibus ejus ceremoniis abstinuissent; Atqui nedum abstinuerint, quasdam ex ipsis renovaverunt, cùm Act. 15. præceperint ut abstineretur *ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato*: quod decretum & hactenùs rigidè servatur à Græcis, & in Ecclesiâ Latinâ pluribus seculis observatum est.

R. dist. maj. Lex vetus mortifera evasisset, Apostoli ab ejus ceremoniis abstinuissent, id est, nec eas renovassent in quibus sita erat summa religionis Judaïcæ, nec eas quas renovabant, vi legis Mosaicæ observari voluissent, C. id est, nullas omninò adoptare potuissent, N. Itaque Apostoli non potuerunt eas Mosis ceremonias servare, quibus servatis ipsam Mosis Religionem servari necesse erat: unde sacrificia & Sacramenta Moïsis, neque ab Apostolis, promulgato jam Evangelio retenta fuêre; neque nunc restaurari possunt, quia in Ecclesiâ Christi nonnisi unum esse potest sacrificium, sicut unus est Sacerdos, nec plura esse possunt Sacramenta, quàm quæ instituit Christus. Nihil tamen obstat quominùs quidam ritus apud Judæos, imò etiam apud Gentiles usurpati, ab Apostolis adoptari potuerint, v. g. vestes, vasa, & alia id genus: verùm hæc nec servari debuerant, nec de facto servata fuerunt vi legis judaïcæ, quæ abrogata erat, sed vi novæ Pastorum Evangelicorum constitutionis.

Quæres 1°. an lex vetus Gentilibus conversis priusquam Judæis mortifera facta sit.

R. negat. Legis enim observatio nec magis perniciosa erat, nec magis prohibita Gentilibus quàm Judæis. Etverò si hæc alicubi Gentilibus prohibita fuisset, utique in Concilio Hierosolymitano, ubi ex professo tractatum est de legalium usu: Atqui nulla ibi facta est prohibitio respectu Gentilium, sed solùm declaratum est legis onus iisdem necessarium non esse. Porrò qui onus non imponit, non prohibet ejus acceptationem. Hinc nusquam qui-

dem permisit Apostolus, ut observatio hæc admitteretur quasi necessaria; ad voluntariam ejus professionem pro illo tempore nullibi reprobavit.

Fatendum tamen legalium observationem per accidens antè Gentilibus mortiferam esse potuisse quàm Judæis; quia cùm nimis onerosa forent, præsertim circumcisio, faciliùs potuissent Judæis occasionem præbere existimandi durum hoc legis onus non portari nisi ab iis qui necessitatem ejus agnoscerent: quo in casu à legalibus abstinendum erat ob imminens scandali periculum.

Quæres 2°. quo jure lex vetus facta sit mortifera?

R. Præcipua saltèm legis Mosaïcæ capita jure divino mortifera facta esse. Quia lex Evangelii per se excludit præcipuos Moïsis ritus, ut patet in Aaronis Sacerdotio, & sacrificiis quæ cum unico Christi Sacrificio ubique à Sacerdotibus novæ legis offerendo compati non possunt. Idem patet quoad ritus judiciales: nam permissio vel dandi libellum repudii, vel plures simul uxores ducendi stare non potuit cum restitutione matrimonii in pristinum statum, & cum lege quâ Christus vetuit nè quis uxorem suam dimitteret. Unde longè probabiliùs videtur hujusmodi leges, quæ Evangelio directè repugnabant, promulgatâ sufficienter Christi lege mortiferas evasisse; ceteras verò leges quibus specialiter per Evangelium non derogabatur, durasse quandiu duravit Judaïcæ Reipublicæ status.

Quod spectat ad alias ceremonias minus principales, dici potest eas jure solùm Ecclesiastico abrogatas fuisse: unde vasa, vestes, & similia quæ in lege veteri usurpabantur, in novâ admitti possunt, saltèm ex parte; non quidem vi primæ institutionis quæ cessavit, sed vi autoritatis Ecclesiæ.

ARTICULUS

ARTICULUS SECUNDUS.

De Lege Evangelicâ.

DUæ erunt hujus Articuli Sectiones. Prima legis novæ nomen, essentiam & causas expendet. Secunda affectiones ejusdem investigabit.

SECTIO PRIMA.

De nomine, essentiâ & causis Legis novæ.

LEx Christi multis donatur nominibus. Dicitur 1°. *lex nova*; vel ab effectu, quia hominem per gratiam renovat; vel à tempore, quia est ultima lex à Deo data; 2°. vocatur *lex fidei*, Rom. 3. *lex Spiritûs vitæ*, Rom. 7. *lex gratiæ*, vel simpliciter *gratia*, Joan. 1. *Gratia & veritas per Jesum Christum facta est*; 3°. *lex libertatis*, &c. 4°. *novum testamentum*, quia adveniente Christi lege omnia innovata sunt, secundùm id II. Corint. 5. *Vetera transierunt, ecce facta sunt omnia nova*; 5°. *lex Evangelica*; quia, ut ait Autor Operis imperfecti in Matth. *Evangelium est bonum nuntium; bona autem hominibus nuntiantur, quando promittitur eis beatitudo cœlestis, peccatorum remissio, adoptio filiorum, mortuorum resurrectio, immortalis vita, &c.*

Lex nova definiri potest: Lex à Christo data & ab Apostolis promulgata, quæ conjunctam sibi gratiam supernaturalem habet.

Dicitur 1°. Lex. Ibi enim est lex vera, ubi vera imponuntur præcepta ad bonum communitatis ordinata, & in perpetuum servanda: Atqui Christus hujusmodi præcepta suis imposuit. Joan. 6. *Nisi manducaveritis carnem filii hominis.* Matth. 28. *Euntes docete omnes gentes, baptisantes eos..... docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis.* Hinc patet quàm absurdè docuerint Calvinus &

Lutherus nullam à Christo legem esse sancitam.

Dicitur 2°. *à Christo data, &c.* quæ vox locum habet differentiæ; *lex* enim vetus *per Moïsen data est*; *gratia & veritas* Evangelii *per Jesum Christum*, Deum & hominem cum hominibus amicè conversantem, *facta est.*

Dicitur 3°. *conjunctam sibi gratiam habens, &c.* Lex enim Christi *virtus Dei est in salutem omni credenti*, Rom. 1. in quem locum sic scribit S. Anselmus: *Virtus est, quia gratiam præstat per cujus auxilium valeamus facere quæ præcipit.*

Obj. 1°. Si Evangelium esset vera lex præceptiva, Christiani essent sub lege: Atqui ex Apostolo, *Non* sunt *sub lege, sed sub gratiâ*; unde II. Cor. 3. *Ubi Spiritus Domini, ibi libertas*, scilicet ab obligatione legis; Ergo.

Rom. 6.

R. dist. maj. Essent sub lege Christi, C. sub lege Moïsis, N. Itaque Apostolus eam hîc legem excludit, quæ timoris erat non amoris, & quæ innumeris referta erat ceremoniis & sanctionibus; at nusquàm negavit Christum vera dedisse præcepta, stabilia & perpetua quibus Christiani obedire teneantur, imò præcepta hæc ubique commendat. Eadem responsio ad textum è II. Cor. 3. petitum.

Obj. 2°. Discrimen Legis Christi desumi non potest ex eo quod ipsi commune fuit cum antiquâ lege: Atqui gratiam habuisse sibi annexam; commune fuit etiam antiquæ legi; Ergo

R. neg. min. Etsi enim gratia non defuerit Judæis, meritò tamen legis utriusque discrimen ex parte gratiæ desumitur: 1°. quia longè parcior erat mensura gratiæ in veteri testamento, nunc autem multò diffusior; 2°. quia gratia Judæis concessa non fuit data vi hujusce statûs, in quo nondum solutum erat redemptionis nostræ pretium, sed vi legis novæ, ejusque autoris Christi, à quo & per cujus merita conferebatur.

Quod spectat ad causas novæ legis, extra dubium est Christum, unicam esse ejus causam effi-

clentem: neque verò; quidquid malè senserint aliqui, ex Scripturâ vel traditione ostendi potest ullam à Joanne latam esse legem quæ Christianos obliget: nam Baptismus ab ipso institutus, de quo uno moveri potest difficultas, erat potiùs dispositio ad Baptismum Christi quàm Sacramentum quod Fideles suscipere tenerentur.

Causa verò materialis, seu materia novæ legis, sunt præcepta tum moralia tum ceremonialia. Et quidem 1°. lex Christi multa continet præcepta moralia, quæ scilicet spectant ad mores secundùm veri & æqui regulas dirigendos, tum in ordine ad Deum, tum in ordine ad proximum. Nam 1°. in ordine ad Deum præcipit fidem: *Qui non crediderit, condemnabitur*; caritatem, Luc. 10. *Diliges Dominum Deum tuum, &c.* 2°. in ordine ad proximum, omnia legis naturalis erga ipsum præcepta paucis his complectitur: *Omnia quæcumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis.* Ergo lex nova non unum fidei præceptum continet, ut falsò prædicant Pseudoreformati, sed multa præcepta, quorum alia sunt juris naturalis, ut amor Dei & proximi; alia juris positivi divini, ut fides Eucharistiæ, cujus prædicatio pendebat à liberâ Dei dispositione.

Matth. ult.

Matth. 7.

2°. Lex Christi præcepta habet ceremonialia, quæ nempe ad externum Dei cultum, Sacramenta & sacrificium pertinent. Sic præcipit ut Baptismus cum aquâ & sub certâ verborum formâ conferatur; ut Eucharistia in pane & vino, atque talibus verbis conficiatur, &c.

At Christus judicialia sicut Moïses præcepta non dedit; sed Principibus liberum reliquit, ut ea statuerent quæ sibi ad publicam tranquillitatem potiora viderentur, modò contra fidem & mores nihil sancirent. Quin etsi Ecclesia prout est communitas spiritualis exigat leges judiciales quibus exterius dirigatur, has tamen Christus ferre per semetipsum noluit, sed curam hanc & potestatem Pastoribus commisit, quia leges judiciales pro temporum & occasionum

varietate mutari ſæpè expedit, non expediebat autem ut leges à Chriſto latæ mutarentur.

Cauſa formalis legis novæ, ejus definitione continetur: ſed hic quæritur quomodò lex nova tradita ſit.

Communis & vera ſententia eſt legem Moſaïcam in eo differre ab Evangelicâ, quòd illa ſcripto tradita ſit in tabulis lapideis; hæc verò per Spiritum ſanctum in hominum cordibus inſculpta ſit. Ità expreſsè S. Auguſtinus Lib. de ſpir. & lit. c. 17.

At, inquies, utraque lex ſcripto tradita fuit, vetus quidem à Moïſe, nova verò ab Evangeliſtis.

R. legem novam duo complecti, 1°. & præcipuè gratiam & caritatem in cordibus diffuſam, quâ impellimur & juvamur ad bene operandum; 2°. externas bene operandi leges. Lex nova quoad primum non tradita fuit, ſed inſculpta: præcipuè in ſolemni ejus promulgatione factâ die Pentecoſtes: tunc enim tanta in Diſcipulos effluxit gratiæ copia, ut vi illius nova lex ſine ſcripto tota conſervari potuiſſet, ex S. Irenæo.

Quod ſpectat ad ſecundum; lex nova ſcripto quidem tradita eſt, ſed per accidens, ut ità loquar, non per ſe, ut lex vetus. Enim verò lex Moſaïca priùs juxta Dei ordinationem, ſcribi debuit quàm dari; contra verò lex Chriſti antè data eſt, ſive vivæ vocis oraculo, ſive in die Pentecoſtes, quàm ſcripta, cùm nec ſtatim, ſed aliquot poſt Chriſti mortem annis, ab Evangeliſtis in lucem edita fuerit, nec *per ſe*, ſi ità loqui fas eſt, ſcripta fuerit, ſed quaſi *per accidens*, quatenùs ad Fidelium preces ſcribenda fuit Chriſti vita, & contra Cerynthi & Ebionis hæreſes agendum: Ergo lex nova, nec ſecundùm potiſſimam ſui partem quæ eſt gratia, nec ſecundùm præcepta ſua ſcripto per ſe tradita fuit, ut tradita eſt lex Moſaïca.

Hîc notandum legem novam aliter nobis eſſe inditam, quàm legem naturalem, hæc indita eſt ut aliquid quod ad hominis naturam pertinet; illa ut

supernaturale donum, non solùm indicans quid agendum sit, sed adjuvans ad implendum.

Causa finalis legis novæ manifesta erit ex iis quæ paulò post de ejus effectibus dicenda.

SECTIO SECUNDA.

De affectionibus Legis novæ.

VArias legis novæ affectiones discutiunt Theologi; quas ut paucis expediamus,

* Quæres 1°. an conveniens fuerit ut lex nova * non daretur ab initio mundi.

R. affirmat. 1°. quia gratia naturam imitatur: Atqui natura non statim à principio aliquid ad perfectum adducit; sed temporis progressu: 2°. quia expediebat ut homo sibi relictus infirmitatem suam agnosceret: 3°. quia lex nova principaliter est ipsa S. Spiritûs gratia in nos abundè effusa: Atqui non decebat ut hæc gratiæ abundantia conferretur, antequam redemptio nostra per Christi passionem in temporum plenitudine adimplendam, consummaretur, juxta id Joan. 7. *Nondum erat Spiritus datus*, tam abundè scilicet, *quia Jesus nondum erat glorificatus.*

† Quæres 2°. quando incœperit lex nova, & † quandiu duratura sit.

R. ad. 1. Legem novam si sumatur prout gratiam importat, cœpisse ab initio mundi: qui ab initio mundi collata est hominibus gratia, quæ cùm debeatur Christo novæ legis autori, novam ad legem pertinet. Hinc juxta Augustinum: veteres Patriarchæ *nondum nomine, sed reipsâ fuerunt antea Christiani.*

Et quia gratia quæ Sanctis cum Deo regnantibus confertur; datur etiam per merita Christi, hinc est quòd lex nova secundùm præcipuam sui partem sumpta, per totam æternitatem duratura dicitur.

R. 2°. Legem novam non uno tempore secundùm omnes sui partes incœpisse: sic Baptismus fuit ante Eucharistiam, Eucharistia ante Pœnitentiam.

R. 3°. Legem novam, si sumatur prout est præceptiva, duraturam esse usque ad finem mundi.

Prob. quia nulla legi novæ potest succedere lex eâdem præstantior, sive ex parte autoris qui ipse est unigenitus Dei Filius; sive ex parte sacrificii, quia nullum Eucharistiâ dignius institui potest; sive ex parte Sacramentorum, quia nostra fœcundissimi sunt salutis fontes, &c.

Quæres 3°. an dispensatio cadat in legem novam.

Not. non hîc inquiri an Deus in lege hâc prout positiva est dispensare possit; ut enim eam liberè tulit, sic & ab eâ quosdam pro nutu eximere posset, quos ab æterno eximere decrevisset. Verùm dispensatio hæc non præsumitur, nisi miraculis aut aliâ viâ non minùs efficaci probetur. Tota igitur quæstio est an homo in lege Dei dispensare possit.

R. negat. Inferior enim dispensare non potest in lege superioris, nisi specialem ab eo dispensandi potestatem receperit: Atqui potestas in lege divinâ dispensandi nemini concessa fuit à Christo, & nè ipsi quidem S. Petro, ut statim patebit; Ergo.

† * Confirm. Præcepta legis novæ vel sunt de rebus secundùm necessariis, ut est amor Dei; vel de rebus quæ non nisi ex instituto Christi necessariæ sunt, ut Baptismus & alia Sacramenta: Atqui nulla est hominum potestas quæ in his dispensare possit. Non in primis, quandoquidem nè ipse quidem Deus in his dispensare potest. Non in secundis, præcepta enim legis novæ de rebus per se non necessariis, sunt præcepta de actu fidei circa hoc vel illud mysterium; de Sacramentis vel aliquando recipiendis, vel taliter administrandis: Atqui nec Pontifex, nec Ecclesia dispensare possunt, ut quis aliâ utatur materiâ, quàm quæ instituta est à Christo, v. g. aquâ in Baptismate; aut ut quis non teneatur ad credendum iis quæ à Christo revelata sunt; Ergo.

† † Obj. 1°. Hæc Christi verba Matth. 16. *Quodcumque ligaveritis super terram, erit ligatum & in*

cœlis, *&c.* continent potestatem dispensandi in lege divinâ, cùm generaliter dicta sunt, & nihil excipiant: atqui verba hæc ad Petrum ejusque successores pertinent; Ergo.

R. neg. maj. & dico verba hæc licèt generaliter prolata, cum exceptione tamen intelligenda esse, prout ab Ecclesiâ ipsâ semper intellecta sunt. Et certè si nulla ibi admittenda foret exceptio, omnia legis novæ puncta solvi possent, sicque posset Ecclesia mutare vel tollere sacrificium à Christo institutum, posset mutare Sacramentorum substantiam, contra Tridentinum sess. 21. cap. 2. & Apostolum qui II. Cor. 10. docet potestatem à Christo Apostolis concessam non fuisse *in destructionem*, sed *in ædificationem*.

Obj. 2°. Papa dispensat in multis quorum obligatio juris est divini: ut 1°. in votis; 2°. in juramentis; 3°. in ministro Confirmationis, qui licèt ex institutione Christi Episcopus esse debeat, *aliquando tamen per Apostolicæ Sedis despensationem* simplex fuit Sacerdos, ut docet Concilium Florentinum; Ergo.

R. neg. antec. Ad 1. & 2. fateor quòd Papa & sæpè Episcopi dispensant in votis & juramentis: at non ideo dispensant in lege naturali vel divinâ servandi votum, sed mutant materiam, eamque mutatione hâc subtrahunt divinæ legi, quæ non obligat ad servandam Deo promissionem, cui Deus per se aut Vicarium suum renuntiavit. Sic homo qui promissioni sibi ab alio factæ, & juramento confirmatæ renuntiat, non dispensat in lege naturali quæ fidem datam servari jubet, sed relaxatâ promissione materiam mutat, eàmque legi subtrahit: vel, si mavis, tollit conditionem sub quâ sola lex obligabat. Lex enim non obligat absolutè ut promissio quævis servetur; sed conditionatè, nimirùm ut servetur, nisi promissarius aut qui vices ejus gerit, eidem renuntiet.

Ad 3. Episcopus non ità Confirmationis minister

à Christo institutus est, ut ministerium illud nunquàm simplici Presbytero committi possit; sed ità ut ei nunquam, nisi à Papâ, gravibusque de causis conferri possit, prout alibi dicemus.

Quæres 4°. an interpretatio cadat in legem novam.

R. Non cadit interpretatio per epikeiam; cadit verò interpretatio impropriè dicta, seu doctrinalis.

Prob. 1. pars: quia lex Christi in omnibus obligat casibus in quibus eam Christus obligare voluit, nec ullus est qui quempiam in iisdem casibus ab obligatione ejus eximere ausit.

Prob. 2. pars, tum quia sæpiùs explicant SS. Patres sensum & verba legis novæ; tum quia exponunt Doctores quo tempore & quibus in circumstantiis obligent quædam novæ legis præcepta, sic v. g. alii præceptum Confessionis, prout divinum est, post commissum mortale peccatum; alii non statim obligare, interpretantur.

Quæres 5°. quæ sint legis novæ à veteri discrimina.

R. 1°. utramque legem non distingui quoad substantiam, sed tantùm penes accidentia.

Prob. 1. pars: quia illæ leges non differunt quoad essentiam, quæ habent eundem autorem, eundem finem, & eadem præcepta primaria: Atqui lex vetus & nova 1°. eundem habent autorem, Deum scilicet qui *Patribus in Prophetis, novissimè* verò *locutus est nobis in Filio*; 2°. eundem finem, tum proximum, nempè cultum Dei, & cordis puritatem; tum remotum, scilicet vitam æternam; 3°. eadem præcepta primaria, fidei scilicet per caritatem operantis, quæ est *legis plenitudo*.

Hebr. 1.

Rom. 13.

Prob. 2. pars: 1°. quia lex vetus imperfectior erat, quasi pædagogus quo Judæi tanquam parvuli dirigebantur; 2°. quia secundaria legis utriusque præcepta plurimùm discrepant, ut patet in præceptis ad Sacramenta & sacrificia pertinentibus; 3°. quia lex vetus nonnisi Judæos, lex Evangelica orbem totum obligat; 4°. quia fidei mysteria, Trinita

tatis, v. g. Incarnationis, &c. clariùs in novâ lege quàm in veteri proponuntur; 5°. quia spiritus legis antiquæ, timoris erat, novæ verò amoris; 6°. quia major est in novâ lege præcepta implendi facilitas quàm in veteri; 7°. quia lex nova justificat, vetus non item. Circa duas posteriores differentias.

Quæritur 1°. an reipsâ lex nova sit facilior veteri.

R. affirmat. Lex enim nova spectatur vel prout præcipit actus exteriores, vel prout est lex gratiæ & amoris. Si primum, lex nova facilior est veteri: hæc enim ob præceptorum multitudinem jugum importabile vocatur Act. 15. cùm lex nova legi naturali paucissima superaddat præcepta. Si secundum, summa est legis novæ facilitas præ veteri: nam lex nova est lex amoris; porrò *in eo quod amatur, aut non laboratur, aut si laboratur, labor amatur*; ait August. Lib. de bono viduit. c. 21.

Dices: Præceptum Confessionis, prohibitio polygamiæ, matrimonii indissolubilitas, onera sunt adeò gravia ut propterea multi Infideles à Christianismo deterreantur.

R. 1°. Præcepta hæc per abundantiam gratiæ facilia reddi, prout prædixerat Isaïas cap. 10. *In die illâ....computrescet jugum à facie olei*; 2°. pondus legis non expendi ab uno aut altero præcepto, sed ex totâ præceptorum collectione. Porrò quis neget sexenta circiter legis Mosaïcæ præcepta, è quibus multa erant quorum transgressores morte plectebantur, graviora esse lege Christi, quæ pauca admodum præcepta continet, è quibus vix tria aut quatuor quæ nonnihil habent difficultatis, ut Confessio, tantum aliunde pacis afferunt & solatii, ut pœna iis annexa pro nihilo fermè debeat computari.

Quæritur 2°. an lex nova præcisè vi præceptorum justificet.

R. negat. Si enim à præceptis legis novæ separaretur gratia, nihil magis posset lex Evangelica, quam vetus: & nihilominus quàm ista esset littera occidens. Hinc S. August. Lib. de spir. & lit. cap.

4. *Doctrina*, inquit, *quâ mandatum accipimus, littera est occidens, nisi adsit vivificans spiritus.* Ubi per litteram intelligitur *quælibet scriptura extra homines existens, etiam moralium præceptorum, qualia continentur in Evangelio*, prout docet S. Thomas q. 106. art. 2.

CAPUT QUINTUM.

De Lege humanâ.

DUO erunt hujus Capitis Articuli; primus, de lege humanâ in genere; secundus, de variis ejusdem speciebus.

ARTICULUS PRIMUS.

De Lege humanâ in genere.

DE Lege humanâ ut sic multa expendenda sunt: 1°. quid sit, & à quo condi possit: 2°. quodnam sit ejus objectum; 3°. quod subjectum; 4°. quæ conditiones; 5°. quinam affectus; 6°. quæ affectiones.

SECTIO PRIMA.

De essentiâ & autore Legis humanæ.

LEX humana est præceptum commune justum & stabile, ab iis qui curam vel politicæ, vel Ecclesiasticæ communitatis habent, promulgatum.

Certum est ex toto corpore juris, tum civilis tum canonici, existere leges humanas; sed controvertitur Catholicos inter & Hæterodoxos, an eæ leges justè conditæ sint. Negârunt Waldenses, Wiclefus, & Lutherus, qui Lib. de captiv. Babylon. *Clamo fidenter*, ait, *Christiani nihil ullo jure posse*

imponi legum, sive ab hominibus, sive ab Angelis nisi quantùm volunt, liberi enim sumus ab omnibus. Contra eos omnes sit

CONCLUSIO. Superiores tum civiles, tum Ecclesiastici, possunt condere leges quæ conscientiam obligent circa ea etiam quæ jure divino præcepta non sunt.

Prob. 1. pars de Superioribus secularibus. Ex Script. Luc. 20. *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari:* ubi Christus legem de tributis ab ethnico Principe latam, in materiâ quæ jure divino præcepta non erat, servari jubet, eamque in robore fuisse supponit. Rom. 13. *Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit; qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.... ideo necessitate subditi estote, non solùm propter iram,* seu pœnam, *sed etiam propter conscientiam.* Unde sic: leges de quibus in hoc textu agitur, latæ erant ab Imperatoribus paganis, qui nec de onerandâ subditorum conscientiâ, nec de renovandis veri Dei legibus cogitabant: Atqui tamen leges illæ obligabant *etiam* in conscientiâ, ità ut qui ipsi resistebant, Deo ipsi resisterent, & idcirco damnationem sibi acquirerent æternam; Ergo.

Prob. 2. pars de Superioribus Ecclesiasticis. Id nunc potest Ecclesia quod olim fecit: neque enim ad unum tempus restricta est potestas eidem à Christo concessa: Atqui Ecclesia olim condidit leges multas circa ea quæ in lege divinâ non continebantur. Nam 1°. in Concilio Jerosolymitano edita est ab Apostolis lex, quâ gentes ad fidem conversæ, jussæ sunt abstinere à suffocato & idolotytis: Atqui lex illa obligabat in conscientiâ: quidquid contradicat Calvinus: hæc enim verba: *Visum est Spiritui sancto & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris, quàm hæc necessaria*, veram importat obligationem; quia quod non obligat, non imponitur ut onus necessarium; 2°. S. Paulus I. ad Timoth. 3 & ad Titum 1. legem condidit quâ vetitum est nè bigami & neophyti ad Episcopatum assumerentur, &c.

Eadem veritas patet ex constanti agendi ratione Ecclesiæ quæ diversas diversis temporibus leges sanxit. Sic indixit jejunium quadragesimale, communionem Paschali tempore faciendam, eosque qui secùs facerent, gravissimis mulctavit pœnis quæ gravissimum peccatum supponunt.

* * Denique idem confirmat ratio. Ecclesia enim est perfecta societas, cui proinde competere debet potestas gubernandi subditos; *ubi* enim *non est gubernator, corruet populus:* Atqui potestas gubernandi, potestatem ferendi leges importat. Occurrendum enim est abusibus qui sensim irrepunt: viri nequam exterioribus pœnis coërcendi sunt; hæc autem sine legum auxilio fieri non possunt; Ergo.

Prov. 11.

† † Obj. 1°. Ex potestate humanas leges condendi, hæc sequuntur; 1°. aliquid divinis mandatis ab homine addi posse; 2°. Christianos alium à Christo legislatorem habere posse: Atqui hæc duo repugnant Scripturis. Primum quidem: nam Deut. 12. ait Deus: *Quod præcipio tibi, hoc tantùm facito: nec addas quidquam nec minuas.* Secundum, quia Jacobi 4. dicitur: *Unus est Legislator & Judex, qui potest perdere & liberare*, Ergo.

R. neg. min. cujus probatio manifesto Scripturarum abusu nititur. Unde ad 1. præcipit Deus, ut nihil legi suæ addatur, id est, nihil ei contrarium. Hoc sensu S. Paulus anathema dicit eis qui aliquid prædicaverint, *præter*, id est, *contra* id quod ipse prædicaverit. Hinc Apostolus ipse non paucas instituit leges, ut statim dixi. Hinc Judæi licèt legibus gravati quasdam identidem divinæ legi leges addiderunt: sic *Judas statuit.... ut ageretur dies dedicationis Altaris.... ab anno & annum per dies octo*, quæ certè lex gravis erat momenti.

1. Mac. 7.

Ad 2. Unus est legislator primarius; at ille potestatis suæ partem aliquam inferioribus ministris communicat, juxta id Prov. 8. *Per me reges regnant &c.* unde qui hominis legem violat, legem æternam & divinam simul transgreditur.

Obj. 2°. Judex inferior non poteſt inducere obligationem in foro Judicis ſuperioris: Atqui legiſlator humanus Judex eſt inferior; Ergo inducere non poteſt obligationem inforo conſcientiæ, quod Dei ipſius forum eſt.

R. diſt. maj. Non poteſt inducere obligationem in foro ſuperioris, præter, ut contra voluntatem ſuperioris, C. ſecundùm voluntatem ſuperioris, & ordinem ab eo conſtitutum. N. Porrò ipſe chriſtus dixit: *Qui vos ſpernit, me ſpernit.*

Quæres 1°. an ſummus Pontifex & Imperator ferre poſſint leges civiles quæ totum orbem obligent.

R. negat. Quia neuter terrenam mundi totius ditionem habet. Ex quo colliges jus Cæſareum ſeu commune, nullam per ſe in Galliis vim habere; unde ſicubi obligat, ut in Occitaniâ, non vi autoritatis imperatoriæ, ſed quia à populis illis ex Regum conſenſu receptum eſt.

Quæres 2°. cujus ſit Eccleſiaſticas leges condere.

R. 1°. Poteſtatem hanc non competere Laïcis, cùm à Chriſto iis ſolùm conceſſa ſit, qui oves Domini paſcere debent. Ergo ſicut Eccleſiaſtici ut ſic non poſſunt civiles leges condere, ſic nec Laïci eccleſiaſticas.

Quemadmodum tamen Eccleſia civilium legum executionem pro viribus procurare nititur: ſic & Principes ſeculares Eccleſiaſticarum conſtitutionum obſervantiam piè & ſanctè procurant. Unde tot laudibus cumulati fuêre Conſtantinus Magnus, Theodoſius, aliique Principes qui ſuam Eccleſiæ definitionibus ſubmiſſionem in alios tranſmittere ſatagebant.

R. 2°. Multi ſunt qui leges eccleſiaſticas ferre poſſint, & quidem 1°. S. Pontifex; tum quia data eſt S. Petro poteſtas ligandi, atque adeo obligandi, ut patet ex Matth. 16. *Tu es Petrus.... quodcumque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cælis.* Tum quia ei competit poteſtas ferendi leges cui data eſt poteſtas Eccleſiæ gubernativa: Atqui

hæc data est S. Petro ejusque successoribus, per hæc Christi verba Joan. 21. *Pasce oves meas.*

2°. Episcopus leges seu statuta in Diœcesi suâ ferre potest; Episcopus enim est ordinarius Ecclesiæ rector, & eorum numero quos *posuit Spiritus Sanctus Episcopos regere Ecclesiam Dei*; Ergo particulares quibus Diœcesis sua aliquando indiget, leges edere debet.

Ceterùm potestas ferrendi leges extenditur ad Episcopum electum & confirmatum, quamvis nondum consecratum. Is enim statim ac Bullas suas recepit; de jure communi potest id omne quod à jurisdictione pendet, ut censuras ferre, visitare, jurisdictionem delegare, &c. Verùm in Galliâ nihil horum potest, nisi postquam Episcopatûs sui possessionem sive per se, sive per procurationem iniit: alioqui perseverat jurisdictio Capituli, ut Sede adhuc vacante.

Etsi Patriarchæ & Archiepiscopi subditis suis, si quos habent, leges imponere possint; neutri tamen pro totâ cui præsunt Provinciâ leges ferre possunt *sine consilio & voluntate omnium comprovincialium Episcoporum*; alioqui *gradûs sui periculo* subjacebunt, & quod egerint, *irritum & inane* habebitur.

Ep. q. 3. c. 7.

3°. Abbates, inferiores Prælati qui jurisdictionem episcopalem habent, leges condere possunt. Ratio est, quia potestati quasi episcopali quibus ii omnes fruuntur, annexa est potestas leges condendi.

4°. Concilia generalia, nationalia, provincialia, aut diœcesana leges ferre possunt, at iis legibus non tenentur aliæ Nationes, Provinciæ, aut Diœceses; imò nec generalis ipsius Concilii leges ubique observantur; ut in ipsâ Synodo Tridentina patet, quæ licèt à Catholicis omnibus admittenda sit in his quæ ad finem pertinent, non tamen ubique admittitur pro iis quæ ad disciplinam spectant.

Quæres, quæ sit in condendis legibus autoritas Capituli, Sede vacante.

R. Capitulum Ecclesiæ Cathedralis, (non autem

Collegiatæ) ferre posse Statuta tandiu duratura donec ab Episcopo revocentur. Ratio est, quia Capitulum succedit in jurisdictionem Episcopi, ex cap. unico *De majorit. & obed.* in 6. Ergo id omne potest quod Episcopus, nisi id sibi specialiter prohibitum sit: porrò condere leges est de Episcopi potestate, neque Capitulo specialiter prohibitum invenitur. Prohibitum tamen est Capitulis, nè quid innovent in bonis ad Ecclesiam pertinentibus, putà nè bona hæc, communiter loquendo, alienent, donent, aut aliter distrahant.

Quod spectat ad Capitulum vivente Episcopo, certum est ipsum, jure saltem communi, nullas leges conficere posse quæ Diœcesim obligent: potest tamen de minoribus ad se pertinentibus condere statuta quibus singula Capituli membra obligentur, adeò ut qui ea transgressi fuerint, decretis contra transgressores pœnis subjaceant. Ratio est, quia Capitulum etiam sine Episcopo spectatum, est in integrum corpus, Decano, aut alio quovis Præposito tanquam capite, cæterisque Canonicis ut membris constans: Ergo rationem habet Communitatis satis perfectæ, ut quibusdam legibus se regat. Idem de Communitatibus inferioribus dicendum est.

SECTIO SECUNDA.

De objecto seu materiâ Legis humanæ.

Certum est 1°. legem omnem humanam versari in materiâ honestâ; lex enim quæ aliquid præciperet inhonesti, eo ipso vera lex non esset. Sufficit tamen ut legis materia sit honesta extrinsecè, id est, ut ad finem honestum scilicet bonum commune referri possit. Hinc lex humana, non solùm virtutis actus imperare potest, sed & multa præcipere quæ de se sunt indifferentia, putà ut arma certo tempore ferantur, vel non, quia armorum gestatio vel depositio ad publicum bonum conducere potest.

* Certum est 2°. non omnem materiam honestam humanâ lege præcipi. Virginitas enim, jejunium in pane & aquâ, etsi materia sit verè laudabilis, imprudenter tamen omnibus præciperentur, quia essent jugum quod plerique homines portare non possent : Atqui hinc colligere solent Doctores, legislatorem politicum omnia vitia prohibere nec posse, nec debere, saltem sub pœnâ coactivâ : omnia enim mala cavere non omnium est, non etiam multorum, sed perfectorum. Hæc tamen non impediunt, quin in Religione multa prohibeantur, quæ alio in statu licita sunt.

Certum est 3°. propriam civilium legum materiam esse res temporaneas, propriam verò legis canonicæ materiam esse res spirituales : quia nec Principibus laïcis concessa est potestas Ecclesiam dirigendi ; nec Ecclesiæ pastoribus præcisè sumptis datum à Christo est regna moderari : unde Sanctus Athanasius in suâ ad Constantinum Apologiâ : *Tibi Deus imperium commisit, nobis quæ sunt Ecclesiæ concredidit. Et quemadmodum qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi divinæ ; ità & tu cave nè quæ sunt Ecclesiæ ad te trahens, magno crimini obnoxius fias.*

Non me fugit Principes multos varia emisisse decreta ad spirituale Ecclesiæ regimen spectantia : at nihil inde contra nos : 1. quia à facto ad jus non valet illatio ; 2°. quia statuta ab iis circa res spirituales emissa, eatenus aliquid roboris obtinuêre, quatenus expresso vel tacito Ecclesiæ consensu confirmata sunt : inde Zenonis Henoticon, Ecthesis Heraclii, Typus Constantis, palàm rejiciuntur, quia ab Ecclesiâ reprobata sunt ; 3°. quia religiosi qui variis temporibus floruêre Principes, id unum, decreta hæc condendo, intendebant, ut non Ecclesiæ leges indicerent, sed ut latas ab eâdem Ecclesiâ, & servarent ipsi, & è suis servari curarent ; quod nedum ipsis vitio verti possit, magnæ è contra laudis argumentum est.

† His præsuppositis, duo hic disputari solent: 1°. an lex humana ad actus internos se extendat; 2°. an actus præteriti ejusdem legis materia esse possint. Non loquor de actibus externis, aut de actibus futuris; ii enim ex omnium confesso sunt humanæ legis materia, cùm omnium maximè dirigi & coërceri possint. Ut solvatur prima difficultas de actibus internis,

Not. 1°. Actus interni dupliciter cadere possunt sub legem: *directè*, cùm præcipiuntur aut prohibentur per se & ratione suî, & *indirectè*, dum non prohibentur aut præcipiuntur nisi ratione actûs externi cui conjunguntur.

Not. 2°. Actus interni, vel cum externis conjuncti non sunt, ut ratio purè mentalis; vel cum iisdem conjuncti; & ii bifariam conjuncti esse possunt: 1°. *per se*, cùm actus internus, vel est causa actûs externi, quo sensu volitio efficax furandi connectitur cum furto exteriori; vel est conditio necessaria ad actum exteriorem in genere moris consideratum, & sic connectitur dolor internus cum confessione, intentio baptisandi cum externâ actione baptisantis; 2°. *per accidens* tantùm, cùm actus externus ab interno separatus non desinit humanus esse aut moralis: sic intentio orandi Deum ad obtinendam castitatem, accidentalis est orationi, quæ sublâtâ hâc intentione non desineret humana esse & moralis. His positis, sit

CONCLUSIO I. Lex humana actus internos indirectè præcipere aut prohibere potest.

* Prob. 1°. Lex humana præcipere potest actus qui humani sint, honesti, & in tali genere honestatis: sic quotidie præcipiunt Prælati ut Fideles Deum exorent ad obtinendam pacem: Atqui hoc præcipiendo, indirectè præcipiunt actus internos. Actus enim non potest esse humanus, & in tali genere honestus, nisi proficiscatur à voluntate benè dispositâ, & in talem effectum tendente: Atqui voluntatis exercitium, bona ejus motio, desiderium

hujus vel illius finis, sunt actus verè interni: Ergo.

† † Prob. 2°. Si Ecclesia actus internos præcipere non posset, qui actum simpliciter exteriorem poneret, satisfacere t Ecclesiæ præcepto: Atqui falsum consequens; ut patet ex censurâ hujus propositionis *Qui facit confessionem voluntariè nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ*; Ergo.

Confirm. ex Bullâ *Vineam Domini*, ubique acceptatâ, quæ definiit eos duntaxat Apostolicis contra Jansenium Constitutionibus satisfacere, qui ex animo & interius, famosas quinque Propositiones in ipso Jansenii sensu condemnant. Si enim id *ex animo & interiùs* fieri debeat; Ergo Ecclesia actus interiores præcipere potest.

CONCLUSIO II. Valdè etiam probabile est actus merè internos præcipi posse vel prohiberi lege purè Ecclesiasticâ, id est, versante in materiâ quæ nec sit juris naturalis nec divini.

Prob. 1°. ex textibus sæpè citatis: *Qui vos audit, me audit*, Luc 10. *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlis*, Matth. 16. *Obedite præpositis vestris*, Hebr, 13. Atqui verba hæc non distingunt inter actus internos & externos; Ergo de utrisque generaliter intelligi debent, præsertim cùm sensus generalis, utpotè Ecclesiæ favorabilis, extendi debeat, nedum restringi.

Prob. 2°. Si Ecclesia actus internos præcipere non possit, præcipere non poterit superior meditationem mysterii alicujus singularis: Atqui hoc repugnat experientiæ. Sic Nicolaus IV. in Regulâ tertii Ordinis S. Francisci à Leone V. confirmatâ injungi quotidie Fratribus examen conscientiæ, qui actus merè est interior: sic præcipit Ecclesia ut qui Subdiaconatu donari volunt, castitatis propositum emittant; Ergo.

Obj. 1°. De iis Ecclesia leges ferre nequit, de quibus non judicat: Atqui Ecclesia *non judicat de occultis*, ex cap. 33. *De simoniâ*; sed solùm *de manifestis*, ibid. cap. 34.

R. dist. min. Ecclesia non judicat de internis & occultis, judicio forensi & coactivo, C. non judicat directivè, exponendo an secundum se bona sint, ut præcipiantur; an mala, ut prohibeantur, N. Itaque de occultis non judicat Ecclesia, ea agitando in foro exteriori; testes citando, partes audiendo: nihilominùs tamen expendere potest Ecclesia an occulta quædam ità bona sint aut mala, ut imperari debeant aut prohiberi. Atque hoc patet, 1°. quia actus exteriores occulti verè prohibentur ab Ecclesiâ, & quidem sub pœnâ censuræ, & tamen de iis Ecclesia in exteriori foro judicare non potest; 2°. quia sicut Deus dare potuit Ecclesiæ potestatem ferendi leges quæ obligent in conscientiâ, tametsi nemo hominum de conscientiâ judicare possit; sic & ei dare potuit potestatem ferendi leges de actibus internis, tametsi nemo hominum de iis judicare possit judicio coactionis.

* Inst. Lex debet esse medium efficax ad bonum * commune; sed lex quæ non judicat judicio forensi & coactivo non potest esse medium efficax, sed inerme; Ergo.

R. neg. min. Quia ut lex dicatur efficax, sufficit ut vel transgressores exteriùs punire possit, vel iis pœnam à Deo comminari, vel demum homines ad id quod æquum est & justum dirigere.

† Ut solvatur secunda difficultas an actus præ- † teriti legis materia esse possint, sit

CONCLUSIO III. Lex propriè dicta non extenditur ad actus præteritos, obligando.

Prob. 1. pars: tum ex cap. ult. *De constitutionibus*, ubi dicitur *leges & constitutiones dare formam futuris*, *non* autem *ad præterita facta trahi*; tum quia lex propriè dicta est essentialiter regula operandi: Atqui regula operandi non potest ad actus præteritos extendi; quia cùm facti sint, infecti esse nequeunt.

Dixi, *obligando*, quià etsi legislator nunquam efficere possit ut actus qui sine culpâ factus est, fiat

per legem postea latam culpabilis, potest tamen facere ut idem actus pœnæ impropriè dictæ subjaceat; sic cùm lata est lex quâ filii illegitimi constituebantur irregulares, irregularitatem contraxêre qui ante legem illegitimi erant.

Dixi 2°. Lex propriè dicta, quia si lex sumatur pro doctrinâ declarante, eum v. g. qui talem culpam commisit, censuram tali Canone latam incurrisse; utique ad actus præteritos extendetur.

SECTIO TERTIA.

De subjecto Legis humanæ.

Subjectum humanæ legis dicitur quisquis eidem obedire debet. Porrò ii de quibus dubitari potest an lege humanâ, sive civili, sive Ecclesiasticâ teneantur, duas in classes dividi possunt; alii sunt indigenæ, quales sunt ipsi legislatores, pueri, amentes, Religiosi; alii verò sunt alienigenæ. Circa indigenas,

Quæres 1°. an legislator suis legibus obligetur.

Certum est 1°. Principem non absolutum, (qualis est v. g. Dux Venetorum inter Senatores, Metropolita inter Comprovinciales Episcopos) teneri legibus quas unà cum communitate, aut præcipuâ ejus parte sanxit. Ratio est, quia leges illæ supponuntur latæ à communitate, quæ est supra quascumque ejusdem partes singulariter spectatas, & cui consequenter omnes ejusdem partes obedire tenentur.

Certum est 2°. Principem non teneri legibus quarum materia ad eum non spectat, ut si Rex vetuerit nè quis gladium ferat. Patet id ex terminis: unde quæstio movetur de aliis legibus. Quare.

R. Principem etiam absolutum teneri propriis legibus quoad vim directivam, non autem quoad coactivam.

Prob. 1. pars; tum ex jure canonico, ubi cap. 6. *De constit.* statuitur ut *quod quisque juris in alterum*

Potuit, *ipse debeat uti eo*; tum ex jure civili, juxta quod, *digna vox majestate regnantis est legibus obligatum se principem profiteri.* Hinc S. Ambrosius Epist. 32. sic alloquitur Valentinianum: *Quodcumque præscripsisti aliis, præscripsisti etiam tibi: leges enim Imperator fert, quas primus ipse custodiat.*

L. 4. ei de Legib.

Prob. 2°. Quia leges non feruntur nisi ad bonum commune: Atqui princeps non minùs tenetur ad promovendum illud bonum, quàm subditi; porrò non promovent commune bonum, qui *dicunt & non faciunt*; sed plus docent exemplo, quàm verbis prosint.

Hinc sequitur Principem qui proprias leges transgreditur in materiâ gravi, mortaliter peccare, idque etiam seclusis scandalo & damno subditorum. Ratio est, quia naturalis æquitas notabiliter violari nequit sine peccato mortali: hanc autem æquitatem violat, qui in materiâ sibi cum aliis communi, gravia aliis onera imponit, quæ nè ipso quidem digito movet. Unde graviter peccabunt & Papa, si non jejunet cum aliis, & Episcopus, si in die quam festam instituit, Sacro non intersit.

Prob. 2. pars: tum quia omnis pœna imponitur invita, & à superiore: Atqui legislator respectu suî ipsius nec invitus, nec superior esse potest. Tum quia legislator qui ipse non exequitur quod aliis præcipit, non peccat propriè nisi contra legem naturalem; lex autem naturalis non decernit pœnas, quæ legibus positivis decernuntur.

Hinc colliges Episcopum qui sub pœnâ suspensionis ludum aleæ prohibuit, peccare quidem si aleâ ludat, non autem incurrere pœnas quas aliis indixit. Unde nec eas, juxta multos, incurreret Clericus cum eodem Episcopo ludens, quia censeretur Episcopus dispensare.

Quæres 2°. an infideles Ecclesiæ legibus teneantur.

R. Infideles nunquam baptisati, ut Turcæ, Evangelicis legibus, non autem Ecclesiasticis; baptisati verò, ut Pseudoreformati, utrisque tenentur.

Prob. 1. pars : quia lex Evangelica omnibus omninò hominibus imposita est à Deo cui omnes prorsus subditi sunt ; Ergo infideles tenentur lege Baptismi, imò & Eucharistiæ, non quidem tempore ab Ecclesiâ determinato, sed aliquando, quia susceptio ejus, juris est divini, non Ecclesiastici. Non peccant tamen, quandiu ignorantiâ invincibili laborant, sicut non peccat subditus, qui facit contra legem Regis inculpabiliter ignoratam.

Prob. 2. pars : quia infideles foris sunt, id est, extra Ecclesiam, in quam non intratur nisi per Baptismum : porrò *de iis qui foris sunt* non judicat Ecclesia, ex Apostolo I. Corinth. 5. Hinc nec peccat, nec censuris subjacet Infidelis, imò & Catechumenus, qui in die prohibitâ vescitur carnibus, & cui proinde carnes possunt à Christianis ministrari, modò infidelis escam hanc non petat in contemptum Ecclesiæ, quod sæpè contingere potest.

Prob. 3. pars : quia omnes baptisati, eo ipso sunt Ecclesiæ subditi, nec magis à legibus ejus eximuntur, quàm subditi contra legitimum Principem rebelles.

Quæres 3°. quid sentiendum de infantibus, amentibus & ebriis.

R. 1°. Pueros ante usum rationis, & perpetuò amentes nullis subjici legibus : quia neutri sunt obedientiæ capaces. Unde quòd utrique interdicti tempore Christianâ privantur sepulturâ, vel fit in pœnam aliorum, vel ob incapacitatem loci, in quo nemo propter interdictum tumulari debet.

Hinc colliges non peccare pueros qui ante septennium, vel potiùs ante usum rationis, quæ aliis seriùs, aliis ociùs advenit, Missæ non intersunt, aut carnes manducant diebus prohibitis ; item nec peccant qui iis carnes præbent. An verò sicut non peccant iidem infantes, ante rationis usum Monialium domos ingrediendo, ità etiam non peccent Moniales quæ eos apud se introducunt ; an item immunes sint ab excommunicatione latâ contra

introducentes in clauſtra perſonas alterius ſexûs, controvertitur. Ego quidem tales ingreſſus à Confeſſariis feverè prohibendos eſſe exiſtimo : 1°. propter periculum; nam & ipſos alterius ſexûs infantes tenerè deoſculari, ut tunc ſæpiùs contingit, periculi plenum eſt; & cum illâ ætatulâ, ſermonis ac vitii ignarâ peccatur impuniùs; 2°. quia Cardinalis S. Severinæ major Pœnitentiarius, & Clemens VIII. eâ de re conſulti reſponderunt excommunicationem ab iis incurri qui hujuſmodi infantes intra ſepta Monaſterii recipiunt. Eæ rationes à fortiori locum habent in amentibus pubertatem nactis, quorum præſentia majoris in Monaſterio mali eſſe poſſet.

Peccant etiam qui amentes ad jurandum provocant; 1°. quia lubenter audire blaſphemias quæ ab aliis evomuntur, peccatum eſt; 2°. quia blaſphemia intrinſecam habet deformitatem, quæ licèt materialis ſit in fatuo, formalis eſt in eo qui hunc ad eam inducit, & ipſi tanquam principali agenti attribuitur. Eadem ratio adhuc efficacior eſt pro parvulis qui hujuſmodi actibus non ſine animarum ſuarum periculo aſſuefierent. Non peccarent verò qui perpetuò amentem ad opera ſervilia diebus feſtis inducerent, quia hæc nec in ſe mala ſunt, nec perpetuò amentibus prohibita.

Quod ſpectat ad pueros qui rationis uſum attigerunt, pro certo haberi debet eos lege naturali, divinâ & eccleſiaſticâ obligari, quia cùm utantur ratione, legibus dirigi, ac proinde ligari poſſunt; unde peccata confiteri ſemel in anno, Miſſam audire, carnibus prohibitis abſtinere tenentur. Sunt tamen quædam Eccleſiæ leges tam arduæ aut tanti momenti, ut iis non teneantur pueri etiam rationis uſum adepti. Sic non tenentur ad jejunium ante virilem ætatem : ſic etiam ad ſacram ſinaxim non admittantur ante 10. aut 12. annos.

R. 2°. Ebrios, & qui ad tempus delirant, non deſinere ſubjici Eccleſiæ legibus.

Ratio est, quia & subditi sunt Legislatori, & per se loquendo legem ejus intelligere possunt eique obsequi, licèt per accidens id non possint: Atqui hoc sufficit ut ejus legibus teneantur; sicut & iisdem tenentur qui eas ignorant, etsi non peccent cùm ignorantiâ invincibili laborant. Hinc peccant qui ebrio carnes apponunt, quia licèt ebrius ob rationis defectum à peccato excusari possit, non tamen qui actioni ejus cooperantur.

An homini ad tempus insanienti carnes ministrari debeant, definiendum est ex pii & periti medici sententiâ. Certè ut non eadem est amentium omnium conditio, sic nec eadem est omnium Ecclesiæ jejuniorum ratio, plusque requiri videtur ut quis à jejunio hebdomadæ sanctæ, quàm ut ab aliis quibusdam jejuniis solvatur.

Quæres 4°. an Clerici legibus civilibus obligentur.

R. obligari, salvo tamen ipsorum privilegio. Ratio est, quia Clerici sunt veri cives, quibus sicut aliis præest Princeps politicus. Hinc generaliter dixit Apostolus Rom. 13. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit.*

Dixi, salvo ipsorum privilegio: nam *immunitas Ecclesiæ & personarum Ecclesiasticarum, Dei ordinatione, & Canonicis Sanctionibus constituta est*, ex Trid. Sess. 25. de Reform. cap. 20. Præcipua Clericorum immunitas est exemptio à vectigalibus, quâ non obstante, Clerici de Ecclesiæ bonis nonnihil conferunt Principibus, tum ut eâ Clerici subventione pauperes vectigalibus quibus solvendis impares sunt, saltèm ex parte liberentur; tum ut Principes hostibus suis, quorum triumphi Ecclesiæ ruina esse solent, bellum feliciter indicant Principes autem non alium in finem reditibus sibi ab Ecclesiâ concessis uti possunt.

An & quousque Monachi legibus Episcoporum obligentur, expendam in Tract. de præcipuorum statuum obligationibus.

Jam expendendum an alienigenæ teneantur legibus

locorum

locorum in quibus versantur. Porrò per alienigenas hìc intelliguntur peregrini, advenæ, & vagi. Peregrinus is dicitur qui extrà locum domicilii sui moratur ad tempus, cum animo ad sua redeundi. Advena, qui extra patriam suam domicilium fixit. Vagus, qui nullum habet domicilium fixum, ut milites. Sit

* CONCLUSIO I. Peregrini non tenentur legibus patriis, dum è proprio territorio absunt; nisi absint in fraudem, aut fictione juris censeantur ipsas in proprio territorio transgredi. *

Prob. Qui legibus aliquem ligat, debet in ipsum habere jurisdictionem: Atqui hanc legislator extra proprium territorium non habet; jurisdictio enim non nisi mediante territorio personas afficit; unde lex differt à præcepto quod immediatè personas ligat. Atque hinc prodiit tritum illud,

Cùm fueris Romæ, Romano vivito more;
Cùm fueris alibi, vivito sicut ibi.

Dixi 1°. *nisi absint in fraudem. Nemini* enim *fraus sua patrocinari debet.* Unde qui è territorio suo ubi jejunatur, in aliud eo animo se transfert ut carnibus vesci possit, peccat mortaliter, & censuris, si quæ contra transgressores latæ fuerint, subjacet: & verò quâ ratione servari posset ordo, si cuique licitum esset Ecclesiæ leges fugiendo eludere?

Dixi 2°. *aut nisi censeantur eas in proprio territorio transgredi.* Hinc peccant, & censuris si quæ latæ fuerint, obnoxii sunt, 1°. Clerici qui fruuntur Beneficio residentiam exigente, & tamen in aliâ Diœcesi manent; 2°. Canonici qui ad Capitulum vocati, accedere recusant; 3°. qui contra loci sui leges in aliud territorium frumenta transferunt, aut locum peste infectum frequentant; 4°. qui ubicumque sint, contra legitimum suum Principem arma ferunt. Ratio est, quia actio quæ territorio damnum infert, in ipso verè peragi censetur. Unde qui contra Regni legem, aliò frumenta transfert,

se habet, ut qui corpore existens extra territorium, emissâ sagittâ hominem in territorio suo positum interimit; is enim homicida cùm alterius territorio injuriam inferat, in eo peccatum consummare censetur, & sic censuram, si in eo lata esset, incurreret.

Ex conclusione nostrâ sequitur 1°. eum qui bonâ fide egreditur Parisiis, ubi diebus sequentibus jejunium erit & dies festa, seque Carnutum transfert, ubi neutrum in usu est, nec jejunii, nec Missæ audiendæ legibus teneri. Atque id verum est, etiamsi lex jejunii esset Ecclesiæ penè toti communis: unde qui transit Mediolano, ubi primis quatuor Quadragesimæ diebus non jejunatur, non tenetur ad jejunium; 2°. Gallum qui clandestinè matrimonium contraheret iis in locis in quibus receptum non est Tridentinum, validè tamen contracturum esse, nisi quid aliud obstaret; 3°. Immunem quoque à proprii territorii legibus esse eum qui in loco localiter exempto commoratur. Ratio est, quia locus ille non est in territorio, nisi materialiter; non autem formaliter, ut locus legi subjectus. Quòd si locus non esset exemptus secundùm se, sed tantùm ratione personarum quæ ibi degerent, ut esse solent Monasteria Religiosorum exemptorum qui ibidem existerent, non desinerent territorii legibus subjacere.

Sed quid dicendum de eo qui Versaliis, ubi viget festi vel jejunii lex, egreditur, paulò post adventurus in Diœcesim Cartunensem, ubi neutra lex viget?

R. eum teneri ante discessum, Missam audire si possit, & prævideat se alibi non auditurum. Ratio est, quia præceptum quod actu obligat, actu impleri debet, si possit. Unde docent saniores Theologi, viatorem qui prævidet futurum ut annuam confessionem facere nequeat, nisi ante solitum tempus confiteatur, teneri ad confessionem antequam proficiscatur.

At, inquies, qui prævidet futurum ut sequenti Cinerum die jejunare non possit, non tenetur jejunare die præcedenti; Ergo à pari.

R. neg. parit. Nam dies præcedens Cineres non est dies jejunii; dies autem discessûs ex hoc territorio, est dies festa in eodem territorio, ut supponitur. Hæc ergo similitudo solùm probat discedentem è territorio, non teneri audire Sacrum die præcedenti non festivâ, si prævideat se impotentem fore ad illud audiendum die sequenti festivâ.

Sed hîc notandum est, aliam esse conditionem incolæ loci ubi festum celebratur, aliam viatoris qui hunc in locum advenit. Prior longè graviùs tenetur, & in eum cadunt quæ mox diximus; posterior verò, si v. g. proficisci quotidie solet horâ quintâ aut sextâ, non tenetur moram trahere longiorem, v. g. ad horam usque nonam, licèt prævideat se in loco ad quem pergit, non auditurum esse Missam. Discrimen inter utrumque sumitur ex communi hominum existimatione, secundùm quam ad plus tenetur incola quàm viator; quia incola territorii sui legibus permanenter adstringitur, viator verò non nisi transitoriè. Et verò viator non tenetur ad permanendum in loco illo, sed solùm suppositâ præsentiâ tenetur ad implendam legem, si tunc implere possit. Hinc pernoctasse in loco unde itineris tui ratio bonâ fide ordinata, te aliquot antequam Missa celebretur, horis avocat, non videtur sufficere ut Sacro interesse tenearis.

Etsi verò peregrinus non teneatur sive ad audiendam Missam, sive ad exequenda alia hujus generis præcepta affirmativa, quæ iter ejus nimiùm retardarent; tenetur tamen præceptis negativis quibus aliqui actus prohibentur, ut esus carnium, & opus servile; quia hæc præcepta in transitu servari possunt, nec ullam injiciunt moram.

Quod spectat ad hominem qui è proprio territorio ubi jejunatur, paulò post transmigrare debet in aliud ubi licita est carnium comestio, dicendum est eum non modò non posse vesci carnibus, sed nequidem jentare, priusquàm ex illo territorio exierit, nisi aliunde excusetur ob longitudinem vel

molestiam futuri itineris. Ratio est, quia quilibet tenetur legibus saltèm negativis territorii quandiù in eo est: unde sicut immunis es à jejunii lege, etsi ab uno & minus quadrante ingressus sis in territorium ubi non jejunatur; ità & eâdem non manducandi lege teneris, etsi uno post quadrante discessurus sis è territorio ubi viget jejunii lex.

Conclusio II. Peregrini, advenæ, & vagi tenentur legibus locorum per quæ transeunt.

Prob. 1°. Quia peregrini, advenæ & vagi sentiunt commodum, quatenùs à patriis legibus immunes sunt; Ergo & onus sentire debent, obsequendo legibus locorum quibus actu degunt.

Prob. 2°. Ut peregrini & vagi subjaceant legibus locorum in quibus actu degunt, satis est ut legislator sufficientem in eos jurisdictionem habeat: Atqui hanc habet. Si enim non habeat, vel quia non vult, vel quia non potest: Atqui vult & potest: 1°. quidem vult; cùm id meritò censeatur velle, quod conducit ad territorii pacem; quæ profectò non parum turbaretur, si peregrini laborarent, aut epularentur, cùm incolæ precibus vacant aut jejunio; 2°. potest etiam legislator suam in vagos & peregrinos jurisdictionem exercere, cùm ad subjectionem transitoriam sufficiat transitoria præsentia; sicut ad transeuntem à patriis legibus exemptionem sufficit brevis & transiens absentia.

Prob. 3°. specialiter de vagis, quia si à locorum per quæ transeunt legibus immunes sint, quasi exleges erunt, nullumque habebunt superiorem, saltèm particularem; quod in Ecclesiâ, quæ singulis Christi ovibus generaliter & specialiter invigilat, locum habere nequit: Ergo.

Obj. 1°. Peregrinus in territorio alieno puniri nequit; Ergo legibus non subjacet.

R. neg. ant. cujus falsitas patet 1°. ex cap. 18. III. q. 6. ubi sic: *Ibi causa agatur, ubi crimen admittitur*; 2°. ex art. 19. Edicti Caroli IX. an. 1563. *Si le délinquant est pris au lieu du délit, son procès*

sera fait & jugé en la jurisdiction où le délit aura été commis, *sans que le Juge soit tenu de le renvoyer en une autre Jurisdiction, dont l'accusé ou le prisonnier se prétendra domicilié.* Hinc Presbyter Parisiensis, qui Aureliâ transiens, ibidem peccat, illic ab ordinum executione suspendi potest; & idem est de Religioso etiam exempto; quem ab Episcopo, cujus in Diœcesi delinquit, corripi posse, docet S. Thomas, *nisi fortè delinquat in re aliquâ exemptâ, putà in administratione bonorum alicujus Monasterii exempti.*

2. 2. 67. art. ad 3.

Obj. 2°. Si peregrini locorum per quæ transeunt legibus subjacerent, Sacerdotes Græci per Occidentem transeuntes, deberent consecrare in pane azymo, ut Latini, & Latini qui per Græciam transeunt, uti deberent pane fermentato: Atqui falsum consequens.

R. neg. maj. Ratio est, quia ad servandam in Ecclesiâ Orientali & Occidentali pacem, sancitum est à Patribus Florentinis, ut unusquisque ubicumque degeret, Ecclesiæ suæ ritum sequeretur: unde etiam Romæ fermentato pane utuntur ii è Græcis qui in hâc urbe domicilium suum fixerunt. Imò Græcus qui celebrat in Ecclesiâ apud Latinos sitâ, sed ad Græcos pertinente, non potest licitè consecrare in azymis; sicut nec Latinus, si apud Græcos celebret in Ecclesiâ quæ Latinorum sit, non potest fermentato uti; quia libertas azymum aut fermentatum adhibendi non est concessa, nisi peregrinis; & iis quidem qui Ecclesiam ritui suo appropriatam non habent.

Obj. 3°. Episcopus peregrinorum vota relaxare non potest; Ergo neque illos legibus suis adstringere.

R. neg. conseq. Disparitas est, quòd votorum relaxatio nihil in territorium confert boni: at verò quòd leges loci ab omnibus serventur, multùm conducit ad pacificum territorii regimen.

Præter casus suprà discussos, quidam hîc proponi solent. Quæritur itaque 1°. an qui totâ die versatus

est in Diœcesi ubi non jejunatur, & sub noctem accedit in aliam ubi jejunium viget, possit cœnare.

R. negat. & dico eum solâ collatione contentum esse debere, quia fit subditus legi loci, eamque saltèm ex parte implere potest: à contrario qui è loco jejunii sub noctem accedit in locum ubi carnibus vesci licitum est, potest ibidem carnes manducare.

Quæritur 2°. an qui peracto Parisiis jejunio quadragesimali accedit in locum, ubi ob veterem quem sequuntur stylum nondùm absoluta est quadragesima, teneatur cum incolis loci jejunare; itèm an denuò ad communionem paschalem obligetur.

R. ad 1. affirmativè, tum ob rationem mox allatam, tum quia qui potest sentire commodum, debet & onus sentire: porrò fieri potest ut qui ultra tempus lege præscriptum, quadragesimam continuat, anno sequenti minùs jejunet quàm lege constitutum sit, putà si Londino ubi necdum jejunium incœpit, adveniat in Galliam ubi jam à diebus 15. jejunatur. Hinc colligo, eum qui Parisiis jejunavit in vigiliâ S. Matthæi quæ die suâ contigit, adhuc teneri ad jejunandum sabbato in Diæcesi vicinâ, ubi festum hujus Apostoli in Dominicam proximè sequentem transfertur: eâ tamen lege ut si anno sequenti Carnuti vivat, cùm Parisiis jejunatur, & posteà Parisias adveniat, ab omni jejunio immunis sit. Haud tamen crediderim eum in cujus territorio hodie jejunatur, posse extra illud carnium prandium acceptare, modò etiam acceptaturus fuisset, si jejunii lex non viguisset in ipsius territorio: sola enim necessitas, non autem voluptas mera, à jejunii lege dispensare potest; neque æquum videtur, ut cùm hinc Ecclesia ad jejunium invitat, inde verò amici ad epulas, istorum voci non sine illius offensione obediatur.

R. ad 2. negat. Tum quia communio paschalis unico actu consummatur; tum quia non ità est certo tempori annexa, ut non possit aliquando anticipari. Unde conscensurus navim ubi deest Sacerdos, potest & debet paschali officio ante tempus paschale defungi.

SECTIO QUARTA.

De conditionibus ad Legem humanam requisitis.

SUppono 1°. conditiones ad legem in genere necessarias, ad legem humanam requiri, quia quod competit generi, & in specie locum habere debet.

Suppono 2°. Legislatoris intentionem, hanc esse debere ut obliget, unde etiam necessum est ut imperativè loquatur; alias non erit lex, sed consilium: hinc verba hæc, *Hortamur, monemus*, non sufficiunt ad legem; bene verò hæc, *Præcipio, jubeo, mando.* Hæ voces, *prohibeo, veto, interdico, nemini liceat, nemo possit, caveant omnes, abstineant, &c.* ad legem negativam sufficiunt; si tamen quædam ex iis usurpentur in regulis quæ nullatenus obligant, non tam legem quàm exhortationem continere judicanda sunt.

His itaque suppositis, duo supersunt inquirenda: 1°. an sicut aliæ, sic & ipsæ Pontificiæ leges non priùs obligent, quàm promulgatæ fuerint; 2°. an, & quæ lex humana indigeat acceptari.

Circa primum censent aliqui legem Pontificiam obligare statim ut Romæ cum formalitatibus consuetis promulgata est. Contrarium censent, ait Illust. de Marca, omnes ferè Galli, Germani & Hispani; quibuscum sit

CONCLUSIO. Leges Pontificiæ non ante obligant, quàm singulis in Provinciis promulgatæ fuerint.

Prob. Ea ad ecclesiasticæ legis valorem necessaria est conditio, cujus defectu multæ sunt Ecclesiæ leges quæ certis in locis non vigent: Atqui defectu promulgationis multæ sunt leges, quæ in Galliâ, Germaniâ, aliisque ditionibus non vigent. Sic Bulla *In cœnâ Domini*, & multæ Tridentinæ constitutiones, quæ ad disciplinam pertinent, nihil in Galliâ roboris habent, quia nusquam ibi publicatæ sunt: sic matrimonia clandestina hodièque valent iis in locis in quibus nunquam promulgata sunt prædictæ Synodi decreta; Ergo.

* * Confirm. Regimen ecclesiasticum, regimine civili suavius esse debet, minusque dominationem sapere, juxta id Luc. 22. *Reges Gentium dominantur eorum, vos autem non sic*: Atqui contrarium contingeret si legem statim ac Romæ promulgata est, in Galliâ, Hispaniâ, extremisque mundi Christiani partibus ratam statim, & promulgatam censeri oporteret, quandoquidem politici Principes majori curâ arcerent quidquid subditorum suorum pacem turbare posset, quàm id averterent Ecclesiæ Principes; Ergo.

† † Hinc inferes eas solùm è Decretalibus vim legis habere apud nos, quæ vel promulgatæ sunt, vel longo usu & judiciorum consuetudine probatæ, unde alias è Decretalibus sequuntur Galli, alias rejiciunt, sed eas præsertim quæ Consuetudinibus in regno constanter observatis adversantur.

Obj. 1°. Papa leges quæ orbem totum obligent condere potest: sed si leges ejus promulgatione indigeant, jam inanis erit hæc potestas.

R. magnam dubio procul esse Romani Pontificis autoritatem, sed discretionis & justitiæ regulis temperatam: unde nec intendere potest, ut Regna quæ probatas habent consuetudines, ab iis discedant, nec exigere ut leges suæ etiam piæ iis in locis promulgentur ubi confusionem & turbas parerent, nedum malo mederentur.

Obj. 2°. Si ad vigorem legum Ecclesiasticarum necesse sit eas promulgari, Canones fidei qui in Conciliis determinati sunt, poterunt ab iis non admitti apud quos nondum promulgati fuerint; pariter ii qui à Papâ Sanctorum festis adscripti sunt, poterunt pro sanctis non haberi donec eorum canonisatio publicata fuerit: Atqui utrumque falsum est; alioqui non eadem esset ubique fides; non eadem de Sanctis existimatio, quod repugnat; Ergo.

R. neg. maj. Ratio est, quia quod semel ad fidem pertinere declaratum est, ubique necessariò tenendum est ut verbum Dei, unde ei adhærendum est statim ac certò quâcumque viâ cognoscitur; idem

proportione servatâ de iis dicendum qui inter Sanctos referuntur. Sed alia est legum ad disciplinam spectantium conditio : eæ enim non eodem modo locis omnibus conveniunt, nec necessariò pro locis omnibus feruntur : Ergo tandiù incertum est, an pro hâc vel illâ Provinciâ ferantur, donec ibi cum ordinariis solemnitatibus promulgatæ sint.

Ut solvatur altera pars propositæ quæstionis, an scilicet humana lex de quâ solâ agitur, debeat acceptari, non quidem ab omnibus, quia alioquì nulla lex valeret, sed saltèm à saniori parte, notandum quòd multiplex est status : Monarchicus, in quo unus imperat, ut apud Francos ; Aristocraticus, in quo soli Optimates dant jussa, ut apud Venetos ; Democraticus, in quo rerum summa penès populum est ; Monarchico-Aristocraticus, in quo Princeps unà cum Primatibus præest. Certum est in iis locis in quibus ligata est Superioris potestas, & à quorumdam v. g. Primatum consortio pendet, non valere leges quæ ab uno ferrentur inconsultis aliis. De his quæ ad nos non pertinent non loquimur, sed quærimus, an qui vel populis imperat, ut Monarcha ; vel communitatem habet sibi immediatè subditam, ut Episcopus, possit ferre leges quæ sine consensu sanioris partis communitatis obligent. Sit

CONCLUSIO. Lex humana non indiget populorum acceptatione.

Prob. Si lex indigeret acceptari, jam potestas legislativa plus esset penès subditos quàm penès Principem : is enim tribueret quidem materiam legis ; at subditi approbatione suâ tribuerent legi vim obligandi, in quâ consistit ejus essentia : Atqui falsum & absurdum consequens ; meritò igitur proscripta est ab Alexandro VII. & à Clero Gallic. propositio ista : *Populus non peccat, etiamsi absque ullâ causâ non recipiat legem à Principe promulgatam.*

Obj. 1°. Si lex non pendeat ab acceptatione, poterit esse vera lex cui tota communitas repug-

net: Atqui falsum consequens. Lex enim cui repugnaret tota communitas, non esset ad bonum commune, sed potiùs ad detrimentum multitudinis quod legis essentiæ repugnat; Ergo.

R. ad 1. neg. min. Ad 2. neg. maj. Fieri enim potest, ut populus magnâ ex parte repugnet legi quæ ad bonum commune ordinetur: sic Israëlitæ plerumque contra Dei leges, ut quæ sibi duriores viderentur, obmurmurabant; Ergo lex quæ contradictionem magnam experietur, non desinet esse vera lex. Supponimus enim eam ferri de rebus quæ ad bonum Reipublicæ conducunt; ideoque poterit Princeps ejus trangressores pœnis coërcere, intuitu utilitatis quæ ex eâdem lege sequetur, victâ tandem iniquâ populi rebellione.

Si tamen prævideret Princeps legem suam, habitâ ingeniorum ratione, plus allaturam mali quàm boni, satius, imò aliquando necessarium foret executionem ejus non urgere, & Deum ipsum imitari, qui quædam Judæis permisit primævæ institutioni minùs consentanea, tunc autem lex invalida fieret, non defectu acceptationis populi, sed voluntate Principis qui pacis amore, eidem legi derogaret.

Obj. 2°. Consuetudo potest legem abrogare: Atqui consuetudo æquivalet non acceptationi.

R. dist. maj. Consuetudo legitimè præscripta potest legem abrogare, C. consuetudo quævis, N. ideò autem consuetudo legitimè præscripta legem abolet, quia Princeps tunc consentit, ut lex sua in desuetudinem habeat: porrò nihil mirum, si lex non obliget, cùm Princeps eam tacitè revocat.

Ex conclusione nostrâ sequitur, peccare eos qui sine legitimâ causâ legi promulgatæ resistunt, quia resistunt legitimæ Potestati. Non peccarent tamen 1°. si legis executionem differrent, quia Principi repræsentassent incommoda ex lege secutura: 2°. si legislator inobservatæ legis conscius, transgressiones quas facilè coërcere posset, dissimularet, quia *qui tacet, consentire videtur*; 3°. si inscio etiam

Principe lex à majori & saniori parte communitatis non servetur post legitimam præscriptionem ; 4°. si quia non servatur à majori parte, nec à minori sine gravi incommodo servari potest. Hinc Barbitonsor diebus etiam Dominicis artem suam exercere potest, si in eo sit loco ubi homines ejusdem professionis & laxioris conscientiæ, clientes ei suos abriperent, non sine gravi familiæ suæ detrimento.

SECTIO QUINTA.

De obligatione Legis humanæ.

LEx humana saltèm ordinariè obligat, alioquì non esset lex, sed consilium. Dubitari tamen potest an lex in præsumptione fundata obliget : quod dubium ut solvatur, duplex distingui debet præsumptio, alia periculi moralis, alia facti. Præsumptio *periculi moralis*, ea est quâ legislator præsumit in tali actu esse aut fuisse aliquid repugnans substantiæ ejusdem actûs, v. g. dolum, timorem, defectum consensûs aut judicii, quia plerumque ità accidit in tali casu. Præsumptio *facti* ea est quâ præsumitur actus tali modo factus, quo reipsâ factus non est.

Lex fundata in præsumptione periculi, obligat & suum habet effectum, etiamsi id quod timeri poterat, non intervenerit in particulari casu. Unde lex quæ irritat professionem ante annos 16 emissam, obligat etiamsi puer professus ingenium haberet supra ætatem maturum. Pariter lex quæ statuit ut votum à filio impubere factum, possit à patre ejus irritari, vim suam habet etiam in conscientiâ, etsi constet puerum perfectum hâc in ætate judicium habuisse.

Ratio est, 1°. quia hujusmodi leges non tam fundantur in simplici præsumptione periculi, quàm in judicio certo periculi ut sæpè aut aliquando contingentis : Atqui judicium hoc semper verum est : semper enim verum est v. g matrimonia clandestina esse plena periculi ; semper verum est profes-

tionem ante tempus factam à puero, quem fortè post aliquot annos statûs sui pœnitebit, gravibus obnoxiam esse incommodis; 2°. quia legislator vult & velle potest ut lex sua obliget iis etiam in casibus ubi non intervenit malum quod timetur; quia scilicet nisi lex generaliter omnes, & in quibusvis casibus obliget, efficaciter removeri non potest malum quod timetur. Nemo enim est eorum præsertim qui aliquid vividè desiderant, qui facilè & falsò, sibi non persuadeat periculum quod illis imminet, sibi non imminere; adeoque multi, imo plerique existimarent legem pro aliis esse latam, non pro se; undè paulò post omnia redirent incommoda, quæ legislator removere voluit. Atque hinc alibi colligam non valere testamenta, in quorum celebratione omissæ sunt formalitates legibus requisitæ.

Verùm si lex fundetur in præsumptione *facti*, quod reipsâ factum non sit, dicendum est eam non obligare. Ratio est, quia tunc tollitur fundamentum legis; neque superior intendit obligare cùm nulla est obligandi ratio. Hinc si Judex Ecclesiasticus, etiam interpositâ excommunicatione, sponsam quæ matrimonii sui nullitatis conscia est, cum viro habitare præcipiat, debet hæc *potiùs excommunicationis sententiam humiliter sustinere, quàm per carnale commercium peccatum operari mortale*, ex cap. 44. *De sentent. excomm.* His præsuppositis, seorsim tractanda sunt cetera quæ ad hanc materiam pertinent. Unde sit.

PUNCTUM PRIMUM.

Unde cognosci possit an Legifer sub gravi peccato obliget.

DUo hìc præstanda sunt: 1°. assignanda est regula generalis ex quâ dijudicari possit an & quando legislator censeatur graviter obligare; 2°. expendendum est an in materiâ levi graviter, an è contrà in gravi leviter solùm obligare possit. Sit

CONCLUSIO I. Toties lex obligat sub mortali, quoties materia ejus gravis est & graviter præcepta.

Prob. 1°. quia in hoc casu nihil deest legi, sive ex parte rei præceptæ, sive ex parte præcipientis, qui in materiâ gravi graviter obligare potest, & potestate suâ uti præsumendus est, cùm nulla adest contrarii præsumendi ratio; 2°. quia lex humana divinam imitari solet: hæc autem graviter obligat, in materiâ gravi, leviter in levi.

Porrò materia censetur gravis, 1°. quando etsi de se levis sit, gravis tamen est in ordine ad circumstantias. Hinc graviter prohibitum est Clericis nè tabernam ingrediantur, vel habitus induant seculares, quia alioqui grande statui Ecclesiastico dedecus inurunt. Hinc graviter peccat miles, qui è castris uno instanti egreditur, quia militarem disciplinam, quæ summi est momenti, malo, quod alii statim sequerentur, exemplo labefactat.

2°. Materia censetur gravis, cùm pro totali habetur sive ex communi prudentum judicio, sive ex consuetudine bene fundatâ: unde si vel in Ecclesiâ, vel in hâc aut illâ communitate lex quæpiam à viris timoratis & doctis spectetur ut gravem inducens obligationem, judicandum est eam sub mortali obligare. Quapropter cùm probi omnes legem jejunii vel audiendæ Missæ certis diebus, habeant pro gravi, nemo sensatus gravitatem hanc in dubium vocare potest.

Jam verò materia censetur graviter præcepta: 1°. cùm legislator utitur verbis quæ grave præceptum exprimunt, ut si quid præcipiat sub indignatione Dei, aut Sanctorum; sub interminatione divini judicii, in virtute obedientiæ quæ sibi promissa sit, &c. 2°. cùm graves pro transgressione pœnas infligit, vel comminatur, (nam gravis pœna etiam incurrenda, gravem culpam præsupponit;) ut cùm lex fertur sub pœnâ censuræ, servitutis, exilii, infamiæ, amissionis magnæ summæ; 3°. communia etiam verba quibus uti solent legisla-

tores, ut *ordinamus*, *prohibemus*, *teneantur*, *nemo possit*, & æquivalentia, videntur continere præceptum sub mortali culpâ obligans, saltèm si subsit materiæ gravitas. Hæc item, *firmiter*, *districtè præcipimus*, materiam gravem & seriò præceptam indicare solent, nisi obsit legitima in contrarium interpretatio; quod vix alibi contingit quàm in Religionibus, in quibus id solum sub mortali præcipi solet, quod præcipitur *in vim obedientiæ*, aut *sub pœnâ gravis censuræ*. Hæ voces *monemus*, *hortamur*, consilium ac directionis formam magis continent quàm præceptum.

Conclusio II. Legislator non potest rem, omnibus bene inspectis levem præcipere sub mortali.

Prob. 1°. Quia talis lex injusta foret, utpote quæ non congrueret legi divinæ; cùm hæc res leves sub reatu peccati mortalis non prohibeat, ut patet de furto levi, & mendacio jocoso; 2°. quia si lex civilis rem levem sub pœnâ capitis prohiberet, non solùm iniqua, sed & ridicula foret; Ergo à fortiori injusta esset, si rem levem sub æternæ damnationis pœnâ imperaret.

At, inquies, Deus esum pomi, rem sanè levissimam, sub peccato mortali prohibuit. Reges quoque sub gravissimâ triremium pœnâ prohibent nè columbæ occidantur.

R. esum pomi rem quidem fuisse in se & præcisis circumstantiis levissimam: sed magnam fuisse in ordine ad finem à Deo intentum, qui is erat ut Adam tot gratiis instructus, in uno puncto, eoque facili submissionem suam profiteretur.

Idem dicendum de legibus humanis, quæ sub gravibus pœnis quædam in speciem levia prohibent: v. g. nè columbæ occidantur, nè in bello rusticorum olera rapiantur, nè Religiosi colloquia cum mulieribus habeant: hæc enim non ità exilia sunt, quin gravem bonis & honori dominorum, militari disciplinæ, & sanctis Religionum Institutis injuriam faciant.

CONCLUSIO III. Legiſlator in re gravi poteſt ſub veniali tantùm obligare.

Prob. 1° quia multæ Regularium conſtitutiones, ſub peccato ſolùm veniali obligant, in materiâ alioqui gravis peccati capaci, qualis eſt auditio Miſſæ, Atqui conſtitutiones illæ ſunt veræ leges; ex omnium confeſſo; Ergo.

Prob. 2°. Lex cujus obligatio tota pendet à legiſlatoris voluntate, non obligat niſi prout vult legiſlator: Atqui legis humanæ obligatio tota pendet à legiſlatoris voluntate. * Alioqui enim vel penderet à jure naturali, vel à gravitate materiæ. Non primum, quia lex naturalis docet parendum eſſe ſuperiori, quantùm præcipit ſuperior; ac proinde ſub levi, cùm ſuperior ſub levi ſolùm obligare intendit. Non ſecundum, illa enim materia licèt in ſe gravis, per ſe ſub gravi non obligat, quam legiſlator poſſet abſolutè ſub conſilio ſolùm proponere, vel etiam ſub pœnâ: Atqui legiſlator materiam hanc poſſet aut ſub conſilio ſolùm, aut ſub pœnâ, non autem ſub ullâ culpâ proponere; Ergo poteſt eam ſolùm ſub culpâ veniali proponere, quæ & timoratus conſcientias pungat, & eas tamen in gravi, lapsûs diſcrimen non adducat.

† Prob. 3°. Vel poſſibilis eſt lex quæ ſub veniali ſolùm obliget in materiâ gravi, vel impoſſibilis eſt. Si primum, vera eſt aſſertio noſtra; ſi ſecundum, eo ipſo lex de quâ loquimur, invalida erit, quia legiſlator vult ſolùm facere legem quæ leviter obliget, & non aliam; Ergo.

* Obj. 1°. Si legiſlator ſub veniali ſolùm in materiâ gravi obligare poſſit; poterit nunc ſub majori peccato veniali, nunc ſub minori, in eâdem materiâ prorsùs invariatâ obligare: Atqui falſum conſequens. Alioqui poterit etiam facere ut non magis reus ſit qui legem tranſgreditur actu intenſiſſimo, quàm qui remiſſiore: atqui hoc repugnat ipſis naturæ legibus, juxta quas eò quis graviùs peccat, quò magis infensè fertur in peccatum.

R. ad 1. neg. min. ad 2. neg. maj. Si propositio intelligatur ut intelligi debet de unâ eâdemque lege; etsi enim qui actu parùm intenso aleâ ludit Annecii, ubi aleæ ludi sub gravibus censuris prohibentur, graviùs peccare possit, quàm qui actu longè intensiori luderet in Diœcesi, ubi idem ludus sub veniali solùm peccato prohiberetur, semper tamen verum erit è duabus personis uni eidemque legi subjectis, eam graviùs peccare quæ actu intenso, quàm quæ remisso legem transgreditur ut ex se evidens est.

† Obj. 2°. Non potest subditus in materiâ levi graviter obligari; Ergo nec leviter in gravi.

R. neg. conseq. Disparitas est, quòd gravis materia sit levis obligationis capax; levis verò gravem obligationem suscipere nequeat.

PUNCTUM SECUNDUM.

An ad peccatum mortale contra Regem requiratur aut sufficiat contemptus.

DUo hîc quæruntur: an scilicet ad peccandum mortaliter contemptus vel requiratur in materiâ gravi, vel in materiâ levi sufficiat; quæ ut solvas,

Not. 1°. Contemptus inordinatus de quo hîc agitur, est Actus mentis quo quis scienter & positivè rem vel personam minoris æstimat, quàm exigat ejus meritum & dignitas.

Dixi, *scienter & positivè:* quia si quis vel negativè se gerat, neque aspernando, neque æstimando, præsertim cùm ad positivè æstimandum non tenetur, vel bonâ fide alterius meritum minoris æstimet, quàm in se sit, non censetur contemptor: unde contemptus prout hîc sumitur, est actus injustitiæ, quia qui alium contemnit, jus ipsius violat, de ejus æstimabilitate detrahendo. Huic autem injustitiæ peccato admisceri potest peccatum aliud contra religionem, si Deus; contra pietatem, si parentes;

contra reverentiam & obſervantiam, ſi Prælati & Superiores contemnantur.

Not. 2°. Contemptus inordinatus duplex diſtinguitur : alter *materialis*, ſeu *virtualis*, quo quis rem vel perſonam aliis quidem poſtponit, ſed abſque eo quòd aliam cum aliâ comparet, aut præferre intendat ; quo ſensû aiunt poſt D. Thomam Theologi, Deum mortali quolibet peccato contemni : alter *formalis*, quo quis directè & expreſsè rem aut perſonam minoris æſtimat aut æſtimare vellè videtur, quàm eam æſtimari debere cognoſcit. Unde infert Van-roy, legem ex contemptu propriè dicto non violari, niſi cùm quis eam tranſgreditur eo fine ut lex vel legiſlatoris autoritas in contemptum veniat.

Not. 3°. Contemptus formalis, alius cadit in perſonam legiſlatoris, alius in rem ab ipſo præceptam, alius in ipſam ejus legem. Quanquam lex vix aliter contemni poteſt quàm in ordine vel ad rem quæ præcipitur, vel ad eum qui præcipit : porro qui præcipit, contemni poteſt vel formaliter, ut legiſlator & ſuperior, vel materialiter, ut quidam homo.

Not. 4°. Contemptus perſonæ pugnat contra juſtitiam, etſi contra alias virtutes pugnare poſſit, ut dictum eſt. Contemptus verò rei præceptæ pertinet ad ſpeciem vitii oppoſiti virtuti præceptæ ; v. g. contemptus orationis, ad ſpeciem irreligioſitatis. His præmiſſis, ſit

CONCLUSIO I. Ad peccatum mortale contra legem non requiritur contemptus formalis, ſi lex ſit in materiâ gravi.

Prob. Ad peccatum mortale duo ſufficiunt, materiæ gravitas, & plena voluntatis conſenſio : Atqui hæc ſæpè reperiuntur ſine contemptu formali, ut cùm quis peccata confitendo unum aliquod reticet præ timore ; Ergo.

Confirm. ex cenſurâ propoſitionis 23. ex iis quas damnavit Alexander VII. anno 1665. *Frangens*

jejunium Ecclesiæ ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu vel inobedientiâ hoc faciat, putà quia non vult se subjicere præcepto. Sanè si semel admittatur hæc opinio, pleraque peccata mortalia evanescunt.

CONCLUSIO II. Transgredi legem ex contemptu formali rei præceptæ, vel legislatoris præcisè ut hominis, & prout aliquos habet defectus, non semper est peccatum mortale.

Prob. 1. pars. Ad peccatum mortale requiritur gravis deordinatio: Atqui hæc non necessariò reperitur in contemptu rei minimæ. Unde non videtur graviter reus, qui ex quodam contemptu silentium non servat, aut leve mendacium profert; tunc enim materiam parvi æstimat, non quia præcepta est, sed quia parva est.

Duo tamen hîc cavenda: 1°. nè ex contemptu rei ad contemptum legislatoris deveniatur; 2°. nè contemptus rei gravem in doctrinâ errorem involvat. Sic graviter peccaret qui jocosum mendacium contemneret, quia arbitraretur peccatum veniale non displicere Deo.

Prob. 2. pars. Ideo contemptus legislatoris peccatum mortale in re etiam levi aliquando inducit, quia eo contempto censetur contemni autoritas ejus prout à Deo est: porrò qui legislatorem non ut talem contemnit, sed ut hominem defectibus suis obnoxium, non ideo autoritatem ejus contemnit, ut supponimus; sed tantùm quandam circa eum animi amaritudinem ostendit; hæc autem dispositio, licèt mala, non videtur in materiâ levi, nisi veniale peccatum; Ergo etiamsi legem ejus ex hocce contemptu omittat, non peccat mortaliter, si lex sit de re levi.

CONCLUSIO III. Transgredi legem, etiam in re levi, mortale est si fiat ex contemptu legislatoris ut talis.

Prob. 1°. ex S. Bernardo, L. de Dispens. &c. cap. 11. *Contemptus*, inquit, *convertit in crimen*

gravis rebellionis, novum satis levem simplicis transgressionis.

Prob. 2°. Legislator vel est Deus, vel homo: Atqui neuter præcisè ut legislator contemni potest sine gravi peccato. Non Deus, cùm in omni Dei contemptu, sive interno, sive exteriori, sit semper gravis deordinatio, quæ à mortali nunquam eximi potest, etiamsi agatur de levibus præceptis, aut etiam de consiliis. Non etiam homo, quia cùm homo contemnitur ut legislator, contemni videtur ut vices Dei gerens, & fungens legatione pro Deo. Ergo qui legem ejus hoc modo violat, etiam in materiâ levi, v. g. qui ex contemptu legislatoris, legem silentii violat, graviter peccat, non præcisè ratione inobedientiæ quæ solùm venialis est, sed ratione irreverentiæ quæ mortalis est.

Ex dictis colliges errare eos qui peccatum ex consuetudine, eo ipso censent esse ex contemptu; sicut enim datur contemptus sine consuetudine, sic absolutè dari potest consuetudo sine contemptu; quia si quatuor aut quinque actus pariant consuetudinem, ultimus sicut & primus potest non fieri ex contemptu. *Frequentia tamen peccati*, ait S. Thomas, *dispositivè inducit ad contemptum, secundùm illud* Prov. 18. *Impius cùm in profundum venerit peccatorum, contemnit.* Et hæc postrema verba seriò pensari debent ab iis qui ex habitu leges statûs sui transgrediuntur.

2. 2. q. 186. art. 2. ad 3.

PUNCTUM TERTIUM.

An uno actu pluribus obligationibus satisfieri possit.

Certum est unico actu satisfieri non posse pluribus obligationibus, quæ titulo justitiæ contractæ sunt, nisi alicujus earum remissio facta fuerint. Hinc si Titio centum aureos debes ex contractu, & alios centum ex delicto, non sufficit si semel centum solvas; quia non ponis æqualitatem.

Dixi, *nisi fiat remissio*: nam propter hanc re-

missionem aliquando fit, ut qui duo debet, satisfaciat reddendo unum. Sic qui duo habet Beneficia, non tenetur nisi ad unius Officii recitationem: Contra verò Capellanus qui ratione fundationis Missas aliquot, unaquâque hebdomadâ, celebrare tenetur, pro iisdem Missis stipendium accipere non potest, etiamsi Fundator nihil statuerit circà Missarum applicationem, quia, ut habet Regula 45. Juris in 6. *inspicimus in obscuris quod est verisimilius, vel quod plerumque fieri consuevit*: porrò veri magis simile est Fundatorem intendisse ut Missæ sibi applicarentur, quia hæc esse solet Fundatorum intentio. Tota difficultas est de obligationibus legalibus: quæ cùm à solâ legislatoris voluntate dependeant, nunc unum pro pluribus obligationibus actum, nunc plures exigere possunt. Quâ de re sit

CONCLUSIO. Tunc solùm pluribus præceptis & obligationibus uno actu satisfieri potest, cùm vel impossibile est plures actus eo tempore poni, quo plura urgent præcepta; vel uno actu posito tollitur alterius præcepti causa, vel superior eodem actu pluribus præceptis satisfieri concedit.

Prob. Quia nemo tenetur ad impossibile; nemo obligatur ad actum, cùm deest causa ob quam solam actus ille pro tunc præceptus est: nemo demum plus vi legis facere tenetur, quàm velit legislator.

Hinc 1°. si voveris jejunare per Quadragesimam, eodem jejunii actu, & voto tuo & præcepto Ecclesiæ satisfacies: secùs dicendum si simpliciter vovisses jejunium, nec diem ab Ecclesiâ præceptam determinasses; tunc enim & voto & Ecclesiæ præcepto diversis diebus satisfacere deberes.

Hinc 2°. qui eleemosynam vovit, si occurrat pauperi extremâ necessitate laboranti, eique ut voto suo faciat satis, eleemosynam conferat, ad nihil ampliùs obligatur, quia prior eleemosynæ largitio tollit extremam necessitatem, adeoque & materiam præcepti naturalis.

Hinc 3°. si Confessarius alicui injungat, ut diebus singulis Sacro intersit, ei satis erit si unicam Dominicis & Festis diebus Missam audiat; quia legitimè præsumitur Confessarii intentionem esse ut pœnitens non actu duplicem impleat obligationem.

Quòd si regulam quâ hæc Confessarii intentio dignoscatur generalem quæras, hæc videtur afferri posse: Tunc Confessarius præsumi potest concedere ut pœnitens uno actu & Ecclesiæ & ipsius Confessarii præceptum adimpleat, cùm pœnitentia satis adhuc longa remanet, ut peccato proportionata videri possit; & hoc locum habet in casu mox proposito: tunc verò obligationem ab obligatione aliunde impositâ diversam injungere censendus est, cùm alioqui nullam aut ferè nullam pœnitentiam imponeret. Hinc si voveris, aut si præceperit Confessarius, ut aureos decem pauperi tribuas, non sufficit si pauperi reddas id quod ei ex contractu aut delicto debes: quia legis interpretatio fieri debet ex communiter contingentibus: porrò intentionem mox expositam communiter habent Confessarii, eamque ita interpretari solent Doctores.

Hìc duo notanda, 1°. nunquam satisfieri posse per actum unum pluribus præceptis, nisi quando hæc simul concurrunt. Unde meritò proscripta est propositio hæc, *Unico officio potest quis satisfacere duplici præcepto, pro die præsenti & crastino*; 2°. eum qui multis præceptis simul concurrentibus non potest unico actu satisfacere, si uni potiùs quàm alteri satisfacere non intenderit, censendum esse satisfecisse vel graviori, si unum aliis gravius sit, vel omnibus pro ratâ, si eadem sit omnium gravitas. Quòd si præcepto uni præ aliis satifacere intenderit, huic soli satisfecisse judicandus est, nisi cum expressâ voluntate implendi unum, simul habuerit interpretativam voluntatem eamque majorem implendi aliud: sic qui vovit auditionem Missæ, eique interfuit die quam festam esse nes-

ciebat, satisfecit Ecclesiæ præcepto, non autem voto, nisi expressam habuerit voluntatem non satisfaciendi Ecclesiæ præcepto.

An possit quis per plures actus simul satisfacere pluribus præceptis, expendam agendo de Officii recitatione.

Quæres 2°. an præceptum quod totum impleri nequit, impleri debeat quoad partem quæ possibilis est.

R. affirmat. Unde qui tempore Præfationis venit ad Sacrum, nec alterius copiam habet, tenetur residuam singularis illius Missæ partem audire. Pariter qui semiquadrante ante mediam noctem, meminit se Officium non legisse, tenetur ad recitandum quidquid potest ante duodecimam noctis. Ratio est, quia cùm obligatio quæpiam est divisibilis, ea ejus pars necessariò impleri debet, quæ impleri potest. Hinc damnata fuit ab Innocentio XI. hæc Dianæ propositio: *Qui non potest recitare Matutinum & Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.*

PUNCTUM QUARTUM.

An lex humana obliget cum gravi periculo.

CONCLUSIO I. Lex humana non semper obligat cum periculo vitæ, aut gravis incommodi.

Prob. Strictior non est obligatio legis humanæ, quàm divinæ, sed è contra: Atqui lex divina positiva, non semper obligat sub periculo gravi. Nam lege divinâ veteri prohibitum erat, nè quis vel panes propositionis comederet, exceptis Sacerdotibus, vel die sabbati serviliter laboraret, itèm lege novâ præcepta est integra peccatorum confessio: Atqui eæ Dei ipsius leges non obligârunt sub gravi periculo. Nam potuit David in casu necessitatis comedere panes sanctos; potuerunt & Machabæi pugnare die sabbati; potest denique quis in confessione

Matth. 12.
I. Mach. c. 1.

actu necessariâ, ex metu mortis sibi à violento Confessario inferendæ, peccatum aliquod reticere; tuncque confessio ejus, etsi materialiter dimidiata, integra est formaliter, ut alibi docent Theologi.

Obj. 1°. Tenetur quilibet bonum commune bono sui privato præferre: Atqui si possit homo legem transgredi ut mortem vitet, bonum commune cedet bono privato; lex enim quævis ad bonum commune lata est.

R. dist. maj. Tenetur quilibet privato suî bono bonum commune præferre, cùm commune bonum non potest aliter procurari, ut statim dicemus, C. tenetur, cùm bonum commune sufficienter obtineretur per ordinariam legis observationem, N. Porrò, etiamsi non jejunet quis, cùm graviter ægrotat, non desinet Ecclesia obtinere finem quem ex jejunio sibi proposuit obtinendum. Imò pessimè sibi consuleret Ecclesia, si hujusmodi legum executionem tam acriter urgeret; multi enim non parerent, multi parendo sese eo in statu constituerent ubi nihil ampliùs obsequi Ecclesiæ præstarè possent.

Obj. 2°. Jure solùm positivo vetitum est 1°. nè quis consanguineam ducat in uxorem; 2°. nè communicet cum excommunicato; 3°. nè celebret absque vestibus sacris, aut calice consecrato: Atqui tamen nullum ex his licitum est, ne in casu quidem gravis periculi.

R. Ex his similibusque casibus hoc unum sequi; quasdam esse humanas leges, quæ cum ipsius vitæ dispendio impleri debent: id porrò fatemur, negamus solùm omnes sic se habere. Imò communiùs docent Theologi posse aliquem communicare cum excommunicato, modò supponatur abesse contemptus & scandalum. Ideò autem non licèt sine vestibus sacris celebrare, etiam propter metum mortis, quia metu ille incuti non solet Sacerdoti, nisi in odium Religionis, aut Sacrificii derisionem: unde si quis ex indiscretâ devotione, aut ex persuasione

quòd talis celebratio nihil haberet mali, mortem minaretur Sacerdoti, nisi celebraret, posset is celebrare, juxta plures, sicut ex metu mortis potest aliquando sacrificium mutilare.

CONCLUSIO II. Leges humanæ aliquando obligant cum vitæ periculo.

Prob. Respublica, sive civilis sive ecclesiastica, eam à Deo potestatem accepit sine quâ conservari nequit: Atqui nonnunquam contingit ut quævis Respublica conservari nequeat, nisi leges ejus cum gravi etiam vitæ periculo observentur. Idem enim de aliis legibus sit judicium ac de eâ quâ certis hominibus præcipitur, ut hostes aggrediantur; aut de eâ quâ præciperet Episcopus, ut Vicarius mortuo Parocho, populo peste infecto Sacramenta administraret: Atqui si leges illæ non obligarent, etiam in gravi periculo, jam Respublica tum civilis tum ecclesiastica conservari non posset, hæc in ordine spirituali, illa in ordine politico; Ergo.

Verum quidem est, quòd lex naturalis unumquemque obligat ad propriæ vitæ conservationem; sed hoc solùm sensu, quòd nemo vel directè sibi mortem inferre possit, vel se se mortis periculo absque causâ exponere; non autem quasi nunquam licitum sit membro, se se pro salute totius periculis objicere; imò præcipit tunc lex naturæ, ut bonum publicum privato anteponatur.

Ergo, inquies, quòd tunc homo teneatur hoc vel illud præstare cum vitæ periculo, non oritur à lege humanâ, sed à naturali, adeoque falsa est assertio nostra.

R. id oriri tum à lege naturali, quæ præcipit ut pars objiciat se pro toto; tum à lege humanâ quæ determinat quænam pars pro aliis objicere se debeat: neque enim præcipit jus naturale, ut Joannes se potiùs pro salute patriæ devoveat, quàm alius quilibet; unde lex naturæ obligat subditos in communi, lex verò humana obligationem hanc ad has vel illas personas applicat.

Quæres

Quæres 1°. unde cognosci possit quando lex humana (idem proportione servatâ dicendum de lege divinâ) in conscientiâ obliget, etiam cum vitæ periculo.

Lex humana, etiam cum vitæ periculo obligat, 1°. cùm utilius est bono communi hîc & nunc servari legem, quàm servari privati hominis vitam; 2°. cùm lex humana violari nequit absque contemptu Dei, Religionis, fidei, aut potestatis legislativæ. Sic 1°. si Princeps præcipiat ut defendas portam urbis, in quâ majus imminet periculum, teneris obsequi, quia satius est aliquos homines mori quàm gentem totam perire: si superior jubeat te fratribus peste infectis opem ferre, teneris ex obedientiâ, nec causari potes te non magis quàm alios ad subeunda hæc pericula obligari: si enim valeret hæc excusatio, jam superior bono communi providere non posset. Sic 2°. si in contemptum fidei, vel Ecclesiæ aut superiorum, exigat quis ut in loco profano celebres, ut diebus prohibitis vescaris carnibus, aut serviliter labores, potiùs moriendum est quàm obediendum, ut fecit Eleazarus. Addit Lugo eum excusatum non iri, qui declararet se non vesci carnibus in contemptum Ecclesiæ, sed solùm ad vitandam mortem. Sed de his rursus in Tract. de Fide.

I. Machab. c. 6.

* Quæres 2°. quid sentiendum de lege quæ Carthusianis quocumque sint statu carnis usum prohibet. *

R. 1°. Carthusianum cui nulli alii suppeterent cibi, teneri ad utendum carnibus; 1°. quia alioqui deberet mori fame, imò & suî homicida esse, secùndùm id Ambrosii: *Pasce fame morientem: si non pavisti, occidisti*; 2°. quia cùm duæ leges simul servari nequeunt, major præferenda est minori, quin & minor tunc non est vera lex: Atqui in hoc casu urget lex naturæ, quæ vult ut unusquisque vitam suam servet, cùm nulla occurrit gravis & honesta causa quæ exigat ut eam prodigat homo, prout nulla occurrit in præsenti: quidquid enim hîc exoriri posset scandali, acceptum esset, non datum,

R. 2°. Carthusianum qui ex medicorum judicio didicit se moriturum nisi carnem comedat, non teneri ad vescendum carne.

Prob. 1°. Tunc lex aliqua cum mortis periculo obligat, cùm pluris interest eam servari, quàm servari vitam privati alicujus: Atqui talis est allata lex Carthusientium. Si enim iis carnis esus ob morbum concedatur ex judicio medicorum, statutum Ordinis qui tot Sanctos edidit, infringetur primò in casibus periculosis; deinde eadem relaxatio trahetur ad omnes graves morbos; postmodum verò cùm medici sæpè inveniant morbos quibus curandis vel utilem vel etiam necessarium judicant esum carnium, Carthusienses passim in infirmariis vescentur carnibus; & sic pessum iret Ordo piissimus.

Prob. 2°. Si teneatur Carthusiensis ad vescendum carne, cùm id necessarium esse judicet medicus, tenebitur ob idem medici judicium, infirmus aërem & patriam mutare; tenebitur paterfamilias gravi morbo decumbens, magni pretii remedium comparare, morbo huic pellendo aptissimum; tenebitur dives delicatis ac pretiosis alimentis occurrere morbis pauperum alioqui probabiliter moriturorum; tenebitur, qui castitatem vovit, voti sui dispensationem petere, cùm nonnisi matrimonii usu à certis quibusdam morbis expediri potest; secus ac fecit S. Casimirus: Atqui hæc omnia communi sapientium judicio & praxi repugnant; Ergo.

Obj. 1°. Carthusianus qui nullos præter carnem cibos habet, tenetur vesci carnibus: sed qui sine carnibus sanitatem recuperare non potest, in rei veritate nullos præter carnem cibos habet. Alii enim cibi, utpotè corpori inutiles, perinde sunt ac si non essent; vel fortè se habent ad hujus hominis morbum, sicut alimenta venenosa ad vitam alterius; Ergo.

R. neg. minorem. 1°. quia alii sibi ex se valent ad sustentationem vitæ, & ad hoc serviunt ut ægrotus non moriatur fame, etiamsi fortassis moriatur ex morbo; 2°. quia inhumanum est abstinere ab omni cibo usque ad mortem; non autem tali genere cibi

ex quo solùm sit ut quis breviori tempore naturali morbo moriatur: certè si paterfamilias hoc cibi genus magnis sumptibus comparare non teneatur, quidni à carnibus abstineat Carthusiensis, qui plus Religioni suæ noceret iisdem utendo, quàm filiis suis pater, fortunas suas in pretiosa remedia impendendo. Et verò quis tutò asserere ausit moriturum hominem jam carnibus non assuetum, nisi carnem manducet? Nullus profectò nisi Angelus; tunc autem erit is interrogandus quid in hoc casu facto opus sit.

Obj. 2°. Lex naturæ jubet suam ab unoquoque vitam servari: Atqui Carthusianus vitam suam non servaret abstinendo à carnibus; Ergo.

R. dist. maj. Jubet, id est, vetat ne quis directè sibi mortem inferat, C. id est, vetat ne fiat aliquid unde præter agentis intentionem vita minuatur, subd. vetat hoc cùm nulla boni majoris ratio contrarium exigit, C. secus, N. solutio patet ex dictis.

† PUNCTUM QUINTUM. †

An peccet qui non tollit, aut ponit impedimentum executioni Legis.

SEnsus quæstionis est, an qui legem implere non poterit si aliquid faciat, ab eo faciendo abstinere teneatur: cui quæstioni ut satisfiat,

Not. 1°. paulò aliter discurrendum esse de lege naturali, & divinâ, quàm de humanâ; hæc enim non tam graviter obligat quàm illa.

Not. 2°. Præceptum aliud est negativum quo prohibetur aliquid mali, v. g. *Non concupisces*; aliud affirmativum quo præcipitur actio bona, & hæc actio, vel est justitiæ, vel alterius virtutis.

Not. 3°. Impedimentum quod obstat executioni præcepti, vel est actus bonus, vel aliquid indifferens, vel peccatum, vel denique peccandi occasio; & hæc vel præsens est, vel absens; absens verò vel remota est, vel proxima, quæ fusiùs alibi prosequemur. His positis, sit

Conclusio I. Impedimentum obstans executioni præcepti negativi tolli debet, quoties impedimentum illud consistit in occasione vel præsenti, vel absente quidem, sed proximâ.

Prob. 1. pars; quia resistendum est occasioni quæ ad malum actu & de facto invitat: sed resistere huic occasioni est eandem tollere quantùm scilicet tolli potest; Ergo talis occasio, seu impedimentum obstans executioni præcepti, omninò auferri debet.

Prob. 2. pars; quia *qui amat periculum, peribit in illo*; occasio autem eo ipso quo proxima est, plena est periculi. Hinc si quoties in mulierum cœtu verseris, consentias concupiscentiæ, teneris vi præcepti, *Non concupisces*, à mulierum consortio recedere; secùs, si ita affectus es, ut malo consensurus non sis.

Conclusio II. Si impedimentum obstat executioni legis quæ in materiâ justitiæ versetur, tolli absolutè debet, quoties aliquid ex officio faciendum est; si verò tolli nequit, cedendum est officio: cùm autem aliquid restituendum est, tolli debet si potest.

Prob. 1. pars. Qui enim magistratum gerit, debet vel scientiam ad munus suum necessarium comparare, vel cedere officio. Idem dicendum de Advocato & Confessario.

Prob. 2. pars. Quia impotentia, quæ solum est quod in materiâ restitutionis occurrere possit impedimentum, tolli debet parcimoniâ, labore, aliâve quâlibet viâ, quæ nimium difficilis & ardua non sit.

Conclusio III. Si impedimentum obstet impletioni præcepti spectantis ad aliam quàm justitiæ materiam, aliquando tollendum est, aliquando non.

Prob. 1. pars: quia impedimentum tollendum est 1°. quoties est per se peccatum: hinc qui prævidet ex ebrietate futurum ut votum suum implere nequeat, debet ab ebrietate abstinere, non solùm propter temperantiam, sed etiam propter votum; 2°. tollendum est, etiam cùm est actus virtutis, sed non præceptus: hinc qui parentem indigentem juvare non

potest, si erga amicos liberalis esse pergat, à liberalitate hâc abstinere debet; 3°. tollendum adhuc est, cùm etiam est actus virtutis præceptæ, si actus iste impleri nequeat sine omissione gravioris præcepti: hinc si patri simul & alii pauperi graviter egenti succurrere non possis, illi præ isto succurrendum est.

Prob. 2. pars: quia tunc solùm necesse est ut tollatur impedimentum obstans executioni præcepti, cùm perseverat ejusdem præcepti obligatio: Atqui aliquandò contingit ut propter difficultatem tollendi impedimentum desinat obligatio præcepti. Sic communiter non teneris cum vitæ tuæ periculo proximum à morte liberare; tametsi plura propter ejus vitam conari debeas, quàm in casu minoris momenti.

CONCLUSIO IV. Impedimenta proxima, quæ legis humanæ executioni obsunt, removeri debent, nisi vel necessaria sint, vel tam utilia, ut meliùs sit ea non tolli, quàm legem servari.

Prob. I. pars. Qui præcipit finem, censetur præcipere & media quæ ad ejus consecutionem moraliter loquendo necessaria sunt: Atqui removere impedimenta proxima, est medium ad legis executionem necessarium; aliundè verò nulla est ratio quæ postulet, ut impedimenta hæc non removeantur, cùm supponantur minimè necessaria, Ergo impedimenta hæc tolli debent, &c.

Hinc 1°. peccant contra præceptum audiendæ Missæ, qui inebriant se, cùm urget, vel paulò antequàm urgeat præceptum audiendæ missæ. Imò si Sacerdos navigationem orsurus, Breviarium in mare projiciat; nihil interest an illud viginti diebus ante navigationem, an ipso incœptæ navigationis momento projiciat, quia quod diù ante facit, non minùs Officii recitationi obest, quàm quod posteà.

Peccant 2°. qui venationi aut ludo pilæ absque necessariâ causâ incumbunt, prævidentes ità se defatigatum iri, ut ad jejunium inhabiles fiant. Peccant itèm qui simul jejunare & iter pedibus facere non valentes, peregrinationem in aliud tempus

2. 2. q. 147. art. 4. non differunt, *si tamen*, ait S. Thomas, *commodè differri possit*, id est, sine incommodo satis gravi. *Si autem peregrinatio commodè differri non potest, vel quia tempus jejunii hominem in viâ præoccupat, vel quia dies festus imminet ad quem pergere cupit homo: potest cum dispensatione Superioris, omnia prædicta pensantis, peregrinari & jejunium solvere*; ità idem S. Doctor in 4. dist. 15. q. 3. art. 2. &c. *nec obstat quòd præceptum* jejunii *debet præponi consilio*, seu actui devotionis, qualis est peregrinatio; *quia intentio præceptum hujusmodi de jejunio dantis, non est alias pias & magis necessarias excludere*: pia autem peregrinatio, in quâ quis, v. g. peccata deponit, communicat, indulgentias lucratur, sæpè utilior esse potest quàm jejunium.

S. Thom. ... 4. Peccant 3°. operarii non jejunantes: *si jejunando possunt competenter victum pro suâ personâ habere, & pro familiâ* suâ, *sive quia aliàs divites sunt, sive quia de eo quod minori labore fit, qui secum jejunium compatiatur, lucrari sufficientia possunt.* Unde tales operarios non excusat intentio majoris lucri non-necessarii: lucrum porrò censetur ei necessarium, qui prævidet, se v. g. post Quadragesimam reperturum non esse laborandi occasionem.

Peccant 4°. *qui operarios conducere nolunt, nisi tali pacto ut jejunium solvant, nisi fortè sit causa necessaria, quæ festinationem operis exposcat.* S. Thomas, ibid.

Peccant 5°. excommunicati, qui præ negligentiâ, sibi non comparant absolutionem ad communicandum in Paschate, aut ad sacrum festis dominicisve diebus audiendum. Ratio est, quia impedimentum hujusmodi tolli debet si potest; potest autem, ut supponimus.

Prob. 2. pars: quia evidens est legem humanam non adeò strictè urgere, ut ad eam implendam tolli debeant impedimenta etiam necessaria, aut valdè utilia. Sic 1°. cùm ingruit necessitas opitulandi ægroto, quo tempore urget Missæ præceptum, Missa potiùs omitti debet, quàm ægroti subsidium.

Sic 2°. qui jejunium servare non potest, & simul concionari, aut confessiones excipere, non tenetur opera illa pietatis, quæ per se jejunio meliora sunt, omittere, ut jejunet. Ceterùm, etsi, qui multas eâdem die conciones habere debent, vix jejunare possint, sæpiùs tamen qui unam tantùm habent, moralem jejunandi impotentiam quæ solo à jejunio excusat, non experiuntur: aliud enim est id difficultas utcumque magna, aliud impotentia moralis; & id probat praxis timoratorum. In dubio consulendus est vir pius & expertus, ejusque judicio facilè acquiescendum.

SECTIO SEXTA.

De affectionibus Legis humanæ.

PRæcipua legis humanæ affectio in ejus cessatione reponitur: lex enim, etsi de se perpetua, variis tamen de caufis cessare potest, ut 1°. per cessationem finalis causæ illius; 2°. per abrogationem; 3°. per interpretationem; 4°. per dispensationem; 5°. per privilegium; 6°. per consuetudinem; quæ tria ultima, quia speciales habent difficultates, extra ordinem suum ad calcem hujuscè Tractatûs discutientur; cetera hîc expendemus; quod ut fiat,

Quæres 1. an cessante fine legis, lex ipsa desinat.

R. affirmat. modò tamen finis legis cesset adæquatè, in perpetuum, & respectu totius communitatis.

Ratio est, quia lex desinit, cùm fit inutilis communitati, ac proinde ad bonum commune: Atqui lex fit inutilis, cùm adæquatè cessat finis illius; fit, inquam, inutilis saltèm relativè ad id quod intendebat legislator; Ergo.

Dixi 1°. *modò finis legis cesset adæquatè*: si enim jejunium ab Episcopo institutum sit ad obtinendum finem belli, & aëris serenitatem, non cessat lex perseverante bello, licèt obtentâ aëris serenitate.

Dixi 2°. *in perpetuum*: si enim finis legis non cesset nisi ad tempus, obligatio legis non tam cessabit, quàm suspendetur.

Dixi 3°. *respectu totius Communitatis.* Prohibet v. g. Ecclesia vel Episcopus nè legantur Hæreticorum libri, propter periculum subversionis: ii libri nequidem legi possunt ab eo qui tam tenax est avitæ fidei, ut certò sciat se malâ hâc lectione non esse pervertendum. Ratio est, quia alioqui jam finis legis efficaciter obtineri non posset; unusquisque enim facilè sibi blandiretur, & audenter præsumeret se eo in casu non esse, ubi lex obligat.

Si tamen lex alicui inutilis fieret, non solùm *privativè*, ut in casibus mox allatis, sed etiam *contrariè*, quatenùs materia ejus vel mala, vel admodum difficilis fieret, is jam eâ non obligaretur, quandiu res in eodem manerent statu: sequitur ex dictis.

Porrò ut cesset lex cujus causa motiva omninò desiit, expectanda non est legislatoris declaratio: quia statim ut mihi certò constat de omnimodâ & generali legis inutilitate, certum mihi est eam non ampliùs obligare posse. Et id scrupulosis inservire potest qui preces aliquando ab Episcopis ad petendam pluviam aut aëris serenitatem, diu post hæc obtenta continuant, veriti nè officio suo desint.

Quæres 2°, quid sentiendum de abrogatione legis humanæ.

R. 1°. Legem humanam abrogari posse: quia sicut ex liberâ legislatoris voluntate nata est, sic & per eam dissolvi potest. Gravis tamen requiritur causa ut lex semel justè condita tollatur, putà *maxima & evidentissima utilitas*, aut *maxima necessitas*.

S. Thom. 1. 2. q. 97. art. 2.

R. 2°. legem abrogari non posse, nisi vel ab ipso legislatore, vel à successore ejus, vel ab ejus superiore. Ratio est, quia ex Jure *lex superioris per inferiorem tolli non potest*: Atqui inferior est quoad potestatem legis abrogandæ, qui nec superior est, nec legislator, nec successor; Ergo.

Sed potestne Episcopus constitutiones in Synodo Diœcesanâ factas abrogare? Potest sanè; quia eæ leges reipsâ nonnisi ab Episcopo latæ sunt; ceteri enim Clerici qui Synodo Diœcesanæ intersunt,

non habent vocem decisivam, sed consultativam. Rarò tamen expedit, ut Statuta in Synodis condita ab Episcopis abrogentur.

R. 3°. Leges inferioris, si à superiore confirmatæ sint, aliquando posse ab inferiore abrogari, aliquando non. Possunt quidem, si confirmatio facta sit in gratiam legislatoris, ut legi ejus splendor quidam accederet; & hæc confirmandæ legis ratio dicitur *accidentalis*: non possunt autem, si confirmatio vel *essentialis* sit, cùm nimirùm lex, ejus à quo confirmata est autoritate obligat & non aliter; vel hanc aut similem contineat clausulam: *Si quidquam contra legem hanc fiat, careat robore.*

R. 4°. Legem abrogari multis modis; 1°. quidem consuetudine: sic lex non manducandi nisi semel in diebus jejunii, per consuetudinem sumendæ *collationis* abrogata fuit; 2°. voluntate Principis, sive aliquam ferat legem præcedenti oppositam; sive nullam novam legem ferat: quo in casu æquum est, ut Princeps manifestet suæ non esse intentionis ut lex ampliùs observetur, nè subditi agendo contra legem quam revocatam nesciunt, ex erroneâ conscientiâ peccent.

Quæres 3°. quid de ejusdem legis interpretatione dicendum.

R. 1°. Legem humanam obnoxiam esse interpretationi, tùm simplici, cùm verbis constet aliquando ambiguis quæ indigent explicatione; tum per epicheiam, cùm aliqui sint casus quos legislator aut noluit, aut non potuit lege suâ comprehendere. Ii porrò casus, tres sunt præcipui; 1. cùm lex sine peccato servari nequit; sic sine peccato reddi communiter non potest ensis furioso; 2. cùm legis observatio nimis onerosa est, & moraliter impossibilis; sic excusatur ab auditione Sacri mulier quæ si Sacro intersit, honoris aut rei familiaris jacturam timet; 3. cùm manifestis constat indiciis legislatorem noluisse casum aliquem, etsi licitum & non ità difficilem, lege suâ comprehendi. In his autem

casibus, etiamsi res moram patitur, ad superiorem recurrere necesse non est, quia *in manifestis non est opus interpretatione*, ait S. Thom.

Quòd *si dubium sit* an legislator hunc casum comprehendere voluerit, oportet, ait idem S. Doctor, *vel superiorem consulere*, si res moram patitur, vel si res urget, *secundùm verba legis agere*, cùm omnibus utrinque consideratis manet adhuc dubium, an lex hoc vel illud imperet.

1. 2. q. 96. art. 4.

* R. 2°. Interpretationem simplicem, quâ verus legis sensus explicatur, triplicem distingui.

Prima dicitur *authentica*, quæ, si debitè promulgatur, eandem habet vim ac ipsa lex; & hæc interpretatio fieri non potest, nisi, vel à legislatore ipso, vel ab ejus successore, aut superiore, quia ii soli leges, aut aliquid legibus æquivalens condere possunt. Porrò non requiritur ut ii personalem legislatoris sensum attingant, quia cùm legi justâ de causâ derogare possint, eam tam strictè interpretari non tenentur.

Secunda dicitur *usualis*, quæ fit per usum & consuetudinem populorum, qui in interpretandis legibus plurimùm valent.

Tertia demùm dicitur *doctrinalis*, eamque fit per explicationem peritorum. Hæc interpretatio etsi admodum licita, ob difficultates in applicandis legibus nasci solitas, vim legis ex se non habet, quia non emanat ab hominibus qui jurisdictionem habeant, fatendum tamen est eam magni esse debere momenti, imò & in conscientiâ obligare, cùm Interpretes omnes scientiâ, pietate & studio commendandi, atque ab extremis opinionibus perinde remoti, in unum conspirant sensum: tum quia vix ullâ solidâ ratione niti potest, qui opinionem oppositam teneret; tum quia moraliter certum est eum à vero legis sensu recedere, qui eam eo intelligit modo quo à nemine intelligitur.

R. 3°. Varias esse regulas quibus inhærere debent qui leges interpretantur: potiores infero:

I. In omni lege spectanda est verborum proprietas, & *in re dubiâ melius est verbis edicti servire*, si nihil obsit, id est, si nec sensus fiat absurdus, nec lex inutilis reddatur & illusoria; tunc enim à verborum proprietate recedendum esset.

Leg. 12. De excus. act.

II. Quæ quædam est præcedentis modificatio, sic habet: Lex favorabilis, ea præsertim quæ nulli præjudicium affert, expendi debet, juxta vulgatum id *favores ampliandi*; unde quod de filiis dicitur, ad nepotes etiam, itèm ad filios legitimatos, & adoptivos pertinet, nisi quid obstet, quia nepotes, legitimati & adoptivi, etiam filiorum nomine intelliguntur in jure. Lex verò odiosa, strictè quantùm tamen verba sinunt, intelligi debet, juxta illud, *odia convenit restringi*; unde per filios in onerosis intelligi non debent filiæ, licèt filiorum nomine filiæ etiam sæpè exprimantur. Hîc cautè notandum inter odiosa reponi debere ea quæ favent quidem cupiditati privatorum, at pugnant contra leges & bonum commune: unde strictè interpretanda est dispensatio, quia per eam plaga infertur legibus.

III. Si de mente legislatoris constet, ei standum est, etiamsi verba legis aliud significent, quia *non sermoni res, sed rei debet sermo esse subjectus*. Censent tamen plures, nè ipsius quidem legislatoris declarationi standum esse, si extra legem loquens, dicat se talem habuisse intentionem, quæ cum verborum proprietate non cohæreat; nullus enim præsumi potest impropriè locutus, & aliquando evenit ut qui nunc hoc aut illud statueret, aliud olim statuisse voluerit.

S. Thom. 1. 2. quæ. 96. a. 6.

IV. Generaliter loquendo lex ad casum in eâ non comprehensum extendi non debet ob identitatem rationis: quia licèt par, aut etiam major ratio movere potuerit legislatorem ad statuendum in uno casu quod in alio simili statuit, non sequitur quòd id de facto statuerit: unde tritum id, *In jure positivo non licet argumentari à paritate rationis*. Quare malè quis diceret, Excommunicatus est qui Clericum

percussit ; Ergo à fortiori qui patrem interemit.

Dixi, *generaliter loquendo* ; nam ob rationis paritatem ab uno ad aliud legitimè concluditur : 1°. in *correlativis* ; unde quia vir & uxor, correlativa sunt, si eximitur vir ab obligatione reddendi debitum uxori adulteræ, uxor etiam eximitur ab obligatione illud reddendi viro adultero ; 2°. in *æquiparatis* : unde quia electio, postulatio, præsentatio parificantur in jure, lex quæ aliquid circa unam statuit, idem censetur statuere circa aliam in his in quibus æquiparantur ; 3°. in *connexis*, atque etiam in iis quæ sub altero continentur, ut pars sub toto, imperfectum sub perfecto : unde ii quibus lex permittit ut testamentum, iisdem etiam concedit ut codicillum faciant.

---

† ARTICULUS SECUNDUS.

De variis Legis humanæ speciebus.

DIviditur lex humana, 1°. in *scriptam*, & *non scriptam*, quæ dicitur consuetudo ; 2°. in *legem simpliciter* dictam, quæ fertur à supremo Principe, ut Rege ; & *statutum*, quod fertur ab inferioribus Principibus, ut Episcopis ; 3°. in *civilem*, & *canonicam* ; 4°. in *favorabilem*, & *odiosam*, de quibus infrà.

Lex favorabilis subdividitur in publicam, quæ cedit in commodum communitatis ; & privatam, quæ in privatorum utilitatem vergit, ut privilegium ; quod tamen odiosum est, si ità quosdam eximat à lege, ut alios gravet.

Lex odiosa, vel est pœnalis, vel tributum imponens, vel irritans factum aut contractum : quanquam lex irritans eo sensu favorabilis est, quòd fraudibus occurrat, ut patet in lege quæ professionem religiosam ante legitimum tempus, aut contractus sine debitis formalitatibus factos irritat. Præcipuas harumce legum species enucleare juvat.

SECTIO PRIMA.

De Lege pœnali.

LEx pœnalis ea eſt quæ pœnam imponit: in quo diſtinguitur à lege morali, quæ ſic aliquid præcipit aut vetat, ut nullam tranſgreſſoribus pœnam indicat in foro hominis.

Lex pœnalis alia eſt *mixta*, alia *purè pœnalis*. Prima ea eſt quæ ſimul præcipit aut prohibet, & pœnam in tranſgreſſores decernit; hæc autem pœna decerni dupliciter poteſt, vel *copulativè*, ut cùm dicitur, Nemo triticum extra Provinciam tranſvehat, & qui contra fecerit ſolvat decem nummos, vel *disjunctivè*, ut ſi dicatur, Nemo triticum è Regno evehat, vel ſi evexerit ſolvat centum nummos. Poſterior hæc ſpecies legis pœnalis non ipsâ re, ſed ſolùm ſpecie diſtinguitur à lege purè pœnali; quæ nimirùm ſic pœnam ſtatuit in eos qui aliquid fecerint vel omiſerint, ut tamen nec præcipiat illud fieri, nec illud omitti vetet; talis eſſet iſta lex, Qui frumentum è regno exportaverit, ſolvat centum nummos.

Lex pœnalis iterùm dividitur in eam quæ eſt ferendæ ſententiæ, & eam quæ eſt latæ ſententiæ: de quâ diſtinctione latiùs dicam, ubi de Cenſuris. His poſitis duo hic inveſtiganda ſunt; 1°. an condi poſſit lex purè pœnalis, quæ nullatenùs obliget ſub peccato; 2°. an eadem lex ſimul & ſub pœnâ & in conſcientia obligare poſſit.

CONCLUSIO I. Poteſt legiſlator condere legem purè pœnalem, quæ non obliget proximè ſub peccato.

Prob. 1°. qui poteſt aliquid vel præcipere, vel non præcipere, poteſt illud ſub eâ quâ voluerit conditione non malâ præcipere: Atqui Princeps multa præcipit, quæ poſſet non præcipere; Ergo ea præcipere poterit ſub quâ conditione volet, modò non malâ: porrò conditio ſolam apponens

pœnam transgressioni legis, nihil habet mali imò id habet commodi; quòd animarum saluti consulat; unde multa sunt Religionum Statuta, quæ hoc solùm modo obligant; Ergo.

Confirm. Non minùs liberum est legislatori subditos obligare sub pœnâ duntaxat, quàm liberum sit alicui vovere se nunquam lusurum; vel si luserit, se talem pauperibus eleemosynam erogaturum: est enim votum privata lex, legi publicæ non absimilis: Atqui hoc ultimum fieri potest; unde qui sic vovit, nec peccat, si post ludum, pactam stipem pauperibus dividat; Ergo à pari.

Sicuti tamen in casu voti peccaret qui præscriptam sibi pœnam non exequeretur; sic & peccaret qui pœnam à legislatore impositam nollet subire. Unde lex quæ ratione objecti proximi solùm pœnalis est, strictè obligatoria est ratione objecti remoti seu pœnæ.

Obj. Lex pœnalis obligat proximè sub pœnâ: Atqui non potest obligare sub pœnâ, nisi priùs obliget sub culpâ, quia alioqui lex illa justa non esset; cùm ex S. Augustino. Lib. 1. Retract. cap. 9. *Omnis pœna, si justa est, peccati pœna sit.*

R. dist. min. Non potest obligare sub pœnâ strictè sumptâ, nisi priùs obliget sub culpâ, C. sub pœnâ latè & minùs propriè sumptâ, nisi obliget sub culpâ, subdist. sub culpâ vel theologicâ, vel juridicâ, politicâ aut civili, C. sub culpâ necessariò theologicâ, N. Pœna duplex: strictè sumpta, quæ supponit aut annexum habet defectum coram Deo verè culpabilem, & hæc correspondet culpæ theologicæ, quæ dividitur in mortalem & venialem; de hâc intelligitur objectus Augustini locus. Alia est pœna latiùs sumpta, quæ onus est quoddam lege vel usu impositum, ut vel ipsius metu inducamur ad agendum, vel in posterum aliquid evitemus. Hæc pœna supponit quidem culpam, sed aliquando solùm juridicam, quæ coram Deo culpa non est, & reatum non inducit, idque patet ex Regulâ 23. Juris in 6.

quæ sic habet : *Sine culpâ nisi subsit causa, non est aliquis puniendus* ; Ergo cùm subest causa, puniri quis potest absque culpâ propriè sumptâ.

Inst. Omnis humana lex est essentialiter actionum humanarum directiva : Atqui regula directiva obligat in conscientiâ ; cùm quisquis à regulâ directivâ discedit, eo ipso deficiat ; Ergo.

R. dist. min. Regula absolutè directiva obligat, C. directiva conditionatè, subd. obligat ad pœnam luendam, C. ad actum qui proxima est ejus materia, quemadmodum ad eundem actum obligant leges simpliciter præceptivæ, N.

† CONCLUSIO II. Lex quæ pœnalis est, simul adhuc in conscientiâ obligare potest. Est contra Navarrum.

Prob. Lex quæ præceptum continet, obligat in conscientiâ : Atqui lex humana etiam pœnalis præceptum continere potest. Tam enim lex pœnalis potest absolutum continere præceptum, quàm si nullam apponeret pœnam ; imò Princeps nisi aliud declaret, graviùs obligare velle videtur, cùm imponit pœnas, quàm cùm non imponit ; Ergo. Ut solvantur aliæ quæstiones quæ hîc agitari solent,

Quæres 1°. quomodo lex simpliciter pœnalis possit ab aliâ distingui.

R. pendere id à solâ legislatoris voluntate : hæc autem cognosci potest, 1°. ex ejus verbis, si nempè declaret se nolle obligare sub culpâ, quod satis observant Superiores Communitatum in constitutionibus suis ; 2°. ex ipsâ legis formâ, nempè si disjunctivè feratur, ut, Qui arma portaverit, ea amittat. Si tamen lex gravissimas imponat pœnas, capitis v. g. infamiæ ; triremitum &c. longè probabilius est eam obligare sub culpâ, etiamsi præceptum non contineat, quia tantæ pœnæ pro gravi solùm culpâ rationabiliter assignari possunt ; 3°. ex legis materiâ, lex enim quæ ad bonos Reipublicæ mores, ejusque pacem necessaria est, meritò præsumitur præceptiva. In dubio judicandum est legem esse præcep-

tivam; tum quia id tutius est, tum quia quòd lex aliqua non obliget ad culpam, est quædam exceptio à generali regulâ, juxta quam oportet subditos parere superioribus non solùm propter iram, sed & propter conscientiam.

Hinc colliges eos graviter peccare qui infringunt leges, 1°. de non evehendis extra vel intra regnum aut civitatem nonnullis mercibus, quæ sub gravi pœnâ exilii, incarcerationis, aut triremium prohibentur; non modò quia cùm tanto se discrimini objiciunt, contra caritatem sibi debitam peccant, sed etiam quia pœnæ gravis inflictio gravem in transgressione culpam indicat; & aliundè ad minùs dubium est an eæ leges sint merè pœnales; 2°. de non ducendis animalibus ad aliena pascua, licèt caussentur se paratos esse ad solvendam impositam mulctam si deprehendantur; 3°. de justi vectigalis aut tributi solutione, ut statim dicemus.

Hinc etiam inferes nullas à Regibus nostris ferri leges quæ certò judicari possint esse merè pœnales, & ità communiter sentiunt Parisienses Theologi à quibus malè recedunt Confessarii nonnulli, lepidè quidem, sed coram Deo & hominibus periculosè dicentes, certarum legum transgressionem, tunc duntaxat esse peccatum, cùm transgressores à custodibus deprehenduntur.

Quæres 2°. an pœna per legem imposita, sit statim exsolvenda ab eo qui legem transgressus est. Ut intelligatur responsio, quæ magni est momenti,

Not. 1°. Pœnæ aliæ sunt *latæ sententiæ*, quæ ipso facto, id est, solâ peccati commissione infliguntur per legem; aliæ sunt *ferendæ sententiæ*, quas lex de facto non imponit, sed per Judicem imponendas minatur. Itèm duplex est sententia Judicis, alia *condemnatoria*, per quam reus à Judice condemnatur ad certam pœnam; alia criminis *declaratoria*, per quam Judex declarat, aliquem incidisse in crimen, propter quod pœna ipso facto incurritur, adeòque ipsum pœnam hanc ipso facto incurrisse, de quo paulò post.

2°. Pœnæ aliæ sunt *passivæ*, quæ nullam rei actionem requirunt, ut quòd quis sit excommunicatus vel irregularis. Aliæ verò seu *positivæ* sint, seu *privativæ*, non possunt executioni mandari sine aliquâ transgressoris actione; & hæ triplicis sunt generis. Quædam irritant actum qui fit contra legem, v. g. nuptias clandestinè contractas; aut reum inhabilem faciunt ad eundem actum, v. g. simoniacum ad Beneficium acquirendum. Quædam legibus constitutæ sunt, ut conditiones ad acquirendum necessariæ: sic de jure communi, qui suâ culpâ ad Sacerdotium intra legitimum tempus non promovetur, ipso facto privatur Beneficio parochiali, sine aliâ monitione. Quædam denique privant jure jam acquisito, vel acquiri cœpto, v. g. Beneficio jam legitimè possesso.

3°. Pœnæ quæ actionem requirunt, vel sunt leves, ut pœnitentiæ Monasterium, vel sunt graves, ut renuntiare Beneficio, exulem abire. His positis,

R. 1°. reum non teneri ad pœnas ferendæ sententiæ; donec ad eas fuerit à Judice condemnatus. Ratio est, quia lex de facto tales pœnas non imponit, sed imponendas minatur.

R. 2°. Pœnas passivas quæ nullum transgressoris actionem postulant, ut sunt irregularitas, privatio vocis activæ & passivæ & similia, incurri ante ullam Judicis declarationem: unde occulti quarumdam legum violatores verè sunt excommunicati, & irregulares, prout alibi dicemus.

R. 3°. Pœnæ quæ vel irritant actum lege prohibitum, ut matrimonium clandestinum, vel reum reddunt ad aliquid inhabilem, ut Beneficiarium ad percipiendos Beneficii fructus, si Horas non recitet, effectum suum sortiuntur ante sententiam declaratoriam; unde clandestinè conjuncti separari debent; simoniacus realis Beneficium dimittere debet; & fructus perceptos restituere, &c.

R. 4°. Pœnæ quæ jure jam acquisito privant, vim *communiter* non habent ante Judicis senten-

tiam saltèm declarativam criminis, etiamsi lex ferat eas pœnas ipso facto & non expectatâ Judicis sententiâ incurri. Unde quod statuit Pius IV, eos qui confidentiam committunt, Beneficiis ante obtentis ipso facto privari, locum non habet nisi post sententiam Judicis. Ex quo sequitur Parochum qui admisit crimen cui annexa est ipso facto privatio Beneficii, validè absolvere pœnitentes, & fructus facere suos, modò Beneficii munera exequatur. Ità omnes penè Theologi, præsertim Galli. Et ratio est, tum quia id approbat Mater Ecclesia, ut conscientiarum quieti consulatur; tum quia alioqui leges eæ in detrimentum boni publici vergerent, utpotè quas nemo aut ferè nemo in praxi sequeretur.

Dixi *communiter*, quia consuetudine receptum est, ut quædam pœnæ ante Judicis sententiam jure jam acquisito privent. Sic conjuges debiti petitione privantur statim ac incestum commiserunt; sic atrocia quædam crimina ipso facto inducunt vacationem Beneficiorum, prout dicam suo loco.

R. 5°. Pœnæ quæ propriam rei actionem requirunt, ante quamlibet Judicis sententiam subiri debent, si non sint valdè difficiles, ut recitatio Rosarii, moderata corporis castigatio, &c. secùs si earum executio sit admodum acerba, ut venenum haurire, & alia de quibus sup. à.

Ratio primæ partis est, quia leges eæ nihil præcipiunt quod non sit homini moraliter possibile.

Ratio verò secundæ partis est, quòd hæ leges tam duræ, tam inhumanæ, tam naturæ propensioni adversæ forent, ut moraliter possibiles censeri non debeant. Et certè communi usu receptum est, ut qui ob crimen aliquod bonis omnibus ipso facto privati dicuntur per legem, non ante bona sua abdicare teneantur, quàm ad id fuerint à Judice condemnati.

Ergo, inquies, pœnæ illæ quæ ipso facto incurri dicuntur, non discrepant à pœnis ferendæ sententiæ.

R. neg. ant. Nam ubi lex pœnas imponit ipso

facto incurrendas, legislator per semetipsum, reum bonis spoliat quantùm de se est, sub eâ tamen conditione ut declaratio fiat; ubi verò pœna est ferendæ sententiæ, non privat, sed remittit judici ut privet: unde in primo casu donationes & aliæ dispositiones quæ crimen subsecutæ sunt, rescinduntur, & irritæ evadunt statim ac intervenit declaratoria Judicis sententia, quæ ad ipsum commissi criminis momentum retrò trahitur; id autem in secundo casu non evenit. Præterea possunt hæredes conveniri ad solvendum id quod sedebat defunctus vi pœnæ ipso facto contractæ; secùs si pœna esset solùm ferenda.

† Quæres 3°. an ignorantia excuset à pœnâ legis. †

R. 1°. Ignorantia excusans ab omni culpâ, excusat à debito pœnæ: quia pœna, ut pœna, supponit peccatum, quod excludit ignorantia invincibilis. Unde si quis à Judice condemnetur, quia ignorantiam suam probare non potest, potest subtrahere se pœnæ, modò id fiat sine resistentiâ & scandalo.

R. 2°. Ignorantia excusans à gravi culpâ, non autem à veniali, excusat à gravi pœnâ, non autem à levi. Ratio est, quia *pro mensura peccati, erit & plagarum modus*, Deuter. 25.

R. 3°. Ignorantia quæ non excusat à gravi culpâ, sæpiùs non excusat à gravi pœnâ, aliquando tamen excusat.

Prob. 1. pars; quia ignorantia quæ non tollit culpam, non tollit causam pœnæ; nec proinde pœnam.

Prob. 2. pars; quia lex aliquando pœnam iis solùm infligit qui *scienter*, *temerè* vel *præsumptuosè* aliquid faciunt: Ergo lex illa certum contemptûs, scientiæ, vel præsumptionis modum requirit, quo sublato, qui eam transgreditur, non subjacet pœnæ.

Quòd si quis ex ignorantiâ affectatâ legem violet, is certè pœnam meretur, quia hæc ignorantia æquiparatur scientiæ, & peccatum adauget.

R. 4°. Ignorantia etiam invincibilis solius pœnæ,

non excusat per se à pœnâ, nisi lex contumaciam requirat. Ratio est, quia qui violat legem nesciens pœnam lege impositam, ponit totam pœnæ subeundæ causam; hæc enim causa non est pœnæ cognitio, sed culpa.

Dixi, 1°. Non excusat *per se*: quia excusare potest *per accidens*, ut si quis nescierit legem obligare sub mortali, & id cognitâ pœnæ gravitate cogniturus fuisset.

Dixi, 2°. *nisi lex contumaciam requirat*: quia contumacia requiritur, ut quis incurrat censuras.

Sed quid si quis noverit quidem hoc vel illud lege naturali vel divinâ prohibitum esse, sed prorsùs ignoret legem humanam, quâ id prohibitum est.

Respondent plures, eum adhuc subjacere pœnæ per legem expressæ, quia, inquiunt, qui legem condit, non suæ tantùm, sed etiam divinæ naturalisve legis transgressionem punire intendit; unde qui cum impedimento dirimente quod ignorabat, contrahit, invalidè contrahit. Hoc quidem exemplum & alia id genus non pauca facilè admisero: sed de omnibus perinde pronuntiare non ausim, quia res ab intentione legislatoris pendet. Ut ut sit, cognoscunt iidem Theologi, excipiendas esse ab hâc regulâ censuras quas fatemur non incurri, nisi quis contra Ecclesiæ legem sibi cognitam peccet.

† † SECTIO SECUNDA.

De Lege Tributorum.

Tributum definitur: Pensio publica, quæ ad regios sumptus, & communes Reipublicæ operas à populo persolvitur.

Tributum aliud est *reale*, quod pro rebus immobilibus & fructibus earum quotannis solvitur: aliud *personale*, quod ratione bonorum mobilium personæ, ac industriæ ejus exigitur, & sæpè vocatur *capitatio*; aliud *mixtum*, quod pro rebus & personis solvitur. Si tributum fuerit impositum pro rebus in

urbem invectis, aut ex illâ evectis, vocatur propriè *vectigal*; si pro rebus quæ transferuntur per pontes & flumina, dicitur *portorium*; si pro transeuntibus per viam seu locum, idque ad viarum custodiam & refectionem, *pedagium*; si pro operis personarum, putà pro iis qui excubias agunt, dicitur *angaria*, &c. His positis,

Quæres 1°. an lex tributorum sit merè pœnalis ex genere suo.

R. negat. Quia imponi potest tributum sine comminatione pœnæ, & non in pœnam delicti. Non nego tamen tributa imponi aliquando posse in pœnam criminis alicujus, v.g. rebellionis, nego tantùm ea sic communiter imponi; unde dixi, *ex genere suo* non esse pœnalia.

Quæres 2°. an lex tributorum verè & propriè obliget in conscientiâ.

R. affirmativè; 1°. quia Christus Matth. 12. ait, *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari*; ubi sermo erat de censu Imperatoribus persolvendo, & Apostolus Rom. 13. *Ideo necessitate subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam;... reddite ergo omnibus debita; cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal.* Unde sic: vectigalis nomine intelligunt eo loci Interpretes, quod nos gallicè dicimus, *les Aides, Entrées, Gabelles*, &c. Atqui ex Apostolo solutio horumce onerum necessaria est in conscientiâ; Ergo.

Idem docet S. Augustinus in exposit. quarumdam quæstionum Epist. ad Rom. *Si quis*, inquit, *putat, quoniam Christianus est, non sibi esse vectigal reddendum..... in magno errore versatur.* Accedit censura hujusce propositionis, *Subditi possunt justa tributa non solvere*, quæ an. 1700. à Clero Gallicano damnata est, ut *seditiosa, & Apostolicæ doctrinæ contradicens*. Ex quibus colliges eos qui vectigalia justa defraudant, *non solùm mortaliter peccare, sed etiam furtum committere*, & proinde ante omnem Judicis sententiam *obligari ad restituendum Principi, aut illi qui*

gabellas conduxit. Ita Sylvester, & alii apud Azor.

Quæres 3°. an gabellæ si non petantur, debeant in conscientiâ solvi.

R. Quotiescumque existit lex aut consuetudo, ut qui rem transfert per certa loca, hanc exhibeat, & pro eâ gabellam solvat, tunc res illa debet in conscientiâ manifestari, quia lex vel consuetudo ad id obligat. Quod si ex consuetudine manifestatio hæc, & quæ eam sequitur solutio, non nisi ad Publicanorum petitionem fiat, non videtur ad solvendum obligatus is à quo nihil exigitur: unde damnum hoc negligentiæ suæ imputare debent exactores. Aliud enim est non dare quod à te non petitur, aliud per dolum efficere, ut nec petatur, nec peti possit, unde rejiciendum est quod docent aliqui licitum esse occultare venditionem, aut per invia loca transire, nè gabella petatur.

Quæres 4°. an qui scienter emunt merces fraudatâ gabellâ introductas, sal, v. g. carnes, tabacum, & alias id genus legibus Regis in Parlamento verificatis prohibitas, teneantur ad restitutionem.

R. affirmat. cum Autore Collat. Paris. qui etiam contendit emptores præ venditoribus ad restituendum obligari, quia Princeps jus habet prælationis & quasi hypothecæ in prædictas mercedes, vi cujus eas ubicumque sint occupare potest.

Quod si emptor dubitet, etiam non sine fundamento, an venditor jura persolverit, putà quia animadverterit cum pretio satis vili vendere, censet citatus autor, nullam ei tunc incumbere obligationem restituendi, quod probat ex ipsâ legum dispositione. *Non puto*, ait lex 10. de jure fisci, *delinquere eum qui in dubiis quæstionibus contra fiscum facilè responderit.*

Quæres 5°. an in dubio num justa sit necne lex tributi, sit ejus solvendi obligatio.

R. 1°. Tributum verè & certò injustum à subditis non deberi. Ut autem tributum sit reipsâ justum, tria requiri solent: 1°. quidem potestas imponendi tributum, quæ per se soli supremo Principi com-

petit ; 2°. legitima causa, ut nempè ob bonum publicum imponatur ; 3°. propositio tributum inter & causam tributi, adeo ut parvum pro causâ mediocri, temporale pro temporali necessitate imponatur. Requiritur etiam proportio ad personas, ut nimirùm plus exigatur ab eo qui plus potest, minùs ab eo qui minùs habet facultatum : quare graviter peccant, & pauperibus quorum læsionis causa fuerunt, restituere debent viri illi nobiles, qui cùm bona possideant plebeïa *, tributis obnoxia, ab iisdem tamen sese eximunt ; unde fit ut divitum onera in pauperes refundantur. Ità casum hunc solverunt Doctores Sorbonici 30. qui & suppositâ facti notorietate, hujusmodi homines ad Sacramenta admitti non posse definierunt.

* *Biens roturiers.*

R. 2°. In dubio de Justitiâ tributi, illud solvendum esse, nisi rationes quæ contra pugnant, sint longè graviores oppositis. Ratio est, quia in dubio æquali aut penè æquali, præsumendum est in favorem principis possidentis facultatem præcipiendi. Decisio hæc sequitur ex iis quæ dicta sunt de Probabilitate.

SECTIO TERTIA.

De Lege irritante.

LEx irritans ea est quæ actum cui certæ desunt conditiones, nullum & invalidum facit.

Certum est de facto dari leges quæ certas in contractibus requirunt conditiones, quarum defectu iidem irritum abeunt : sic Jure civili irritatur testamentum sine sufficienti testium numero factum ; & Jure canonico, matrimonium clandestinum.

Irritatio multiplex est ; 1°. enim altera incurritur ipso jure, & ante Judicis sententiam ; quo sensu irritum est se ipso matrimonium clandestinum, altera non nisi post Judicis sententiam incurritur : sic contractus in quo quis ultra medietatem justi-

pretii deceptus est, tandiu valet donec eum Judex irritum fecerit.

2°. Alia est *explicita*, quæ distinctè exprimitur; v. g. *Si res aliter fiat, non valeat; careat omni robore, &c.* alia *implicita*, quæ fit verbis æquivalentibus, ut si præscribatur forma quæ in contractu necessariò debeat servari.

3°. Alia est *pœnalis*, *legalis* altera. Pœnalis ea est quæ inducitur in odium personæ & actionis ejus, ut cùm irritatur matrimonium contrahentis cum eâ quam polluit per adulterium sub spe futuri conjugii. Legalis ea est quæ non fit in pœnam peccati, sed in bonum privatæ personæ, aut communitatis, ut cùm irritatur professio ante annum 16. expletum, in bonum utique tum profitentis, tum Religionis.

Quæres 1°. an lex irritans obliget in conscientiâ.

R. 1°. legem ipso jure irritantem hoc sensu obligare, 1°. quòd non liceat uti actu per legem irritato, quasi validus sit; 2°. quòd nequidem actum illum exercere liceat, si vel in materiâ legis postulet, vel legislator satis significet velle se ut ab eo actu abstineatur.

Prob. 1. pars: quia actus qui ipso jure invalidus est, reverà non valet; cùm lex quâ irritatur ipsum privet omni robore, ut patet in matrimonio clandestinè contracto.

Prob. 2. pars. Ab eo actu omninò abstinendum est quem lex non irritat solùm, sed & prohibet: Atqui tales sunt actus quidam per leges irritati; atque id patet in allato matrimonii clandestini exemplo, quod ne attentare quidem licet. Porrò non omnes actus qui lege irriti sunt, simul sunt prohibiti: etsi enim irrita sit renuntiatio paternæ hæreditati facta à filiâ quæ dote suâ contenta est; non tamen peccat puella quæ hæreditati suæ renuntiat; unde valeret renuntiatio hæc, nisi juramento confirmata esset, & tamen juramentum peccati vinculum esse non potest.

R. 2°.

R. 2°. Lex quæ ipso facto actum non irritat, sed cùm solummodò præcipit irritari, non obligat ante sententiam Judicis. Ratio est, quia irritatio est actus proprius publicæ potestatis; Ergo si non fit per legem, fieri debet per Judicem, à quo solo leges eam fieri permittunt; Ergo actus hoc in casu tandiu valebit, donec reipsâ à Judice irritetur.

Quæres 2°. an lex eo ipso sit irritans, quo est prohibens.

R. negat. quia ex cap. 16. *de regular. Multa fieri prohibentur, quæ si facta fuerint obtinent firmitatem.* Et verò aliud est prohibere aliud irritare: unde nec quod irritatur, semper prohibitum est. ut modò dixi; nec quod prohibetur, semper est irritum, ut patet in matrimoniis quæ post emissum simplex castitatis votum contrahuntur.

Quæres 3°. quænam impediant nè lex actum ipso facto irritans, habeat effectum suum.

R. 1°. Si lex non irritet actum, nisi in vindictam culpæ, irritatio impeditur per omnem causam quæ excusat à culpâ. Sic qui ex oblivione merè naturali omittit Horas, facit fructus suos, licèt extet lex quâ irritatur fructuum acquisitio ab iis facta qui Officium omittunt. Potest tamen aliquandò Ecclesia insontem re aliquâ privare in odium culpæ alienæ; v. g. Beneficio quod ex simoniâ sibi incognitâ comparavit: quod etiam facit potestas secularis, cùm v. g rebellis hominis filios & bonis & nobilitate spoliat.

R. 2°. Qui invincibiliter ignorat actum aliquem irritari per legem, sed legem quâ actus prohibetur non ignorat, subjacet irritationi, quamvis hæc in solius culpæ vindictam statuta fuerit. Unde Beneficiarius qui novit Horarum recitationem per Ecclesiæ legem imperari, nescit autem fructuum receptionem ab eo factam qui non recitat, esse irritam, non facit fructus suos. Ratio est, quia ignorantia pœnæ non tollit culpam quæ totalis est & adæquata causa irritationis; Ergo nec irritationem ipsam tollere debet.

R. 2°. Ignorantia etiam inculpata legis irritantis, non impedit actûs irritationem, si irritatio immediatè facta sit propter bonum commune. Ità omnes. Patet hoc, tum in testamento sine legitimis solemnitatibus condito, tum in matrimonio quod quis bonâ fide absente Parocho celebrasset. Ratio est 1°. quia leges tam necessariæ effectum suum absolutè habere debent, quia hoc absolutè intendit & intendere debet Legislator; 2°. quia, ut alibi dictum est, leges illæ non fundantur in præsumptione facti, sed in præsumptione, vel potiùs in certâ scientiâ periculi, nè quid fiat contra bonum commune. Ergo cùm periculum hoc semper existat, lex semper vigere debet.

SECTIO QUARTA.

De Lege civili, Ecclesiasticâ, &c.

JUs civile in Galliâ coalescit, 1°. ex Consuetudinibus, quæ licèt vim primam ex solo populorum consensu desumpserint, hodiè scriptæ esse debent; 2°. ex Jure Romano, de quo statim loquar; 3°. ex Concordatis & Pragmaticis Sanctionibus; 4°. ex Legibus per Reges nostros latis, quæ cùm proprio Principis motu efferuntur, vocantur *Edicta*; cùm autem à Rege ad Magistratuum aut populorum preces conceduntur, dici solent *Constitutiones*, gallicè, *Ordonnances*; ac demùm *Declarationes*, cùm leges jam antè conditas restringunt, amplificant, aut quolibet modo interpretantur.

Jus Romanum, quod etiam *commune* nuncupatur, ferè totum obtinet in multis Galliæ Provinciis, quales sunt Occitania, Provincia, Delphinatus, & aliæ quædam Regni partes, quæ quia sequuntur Jus Romanum, quod *jus scriptum* vocari solet, appellantur Provinciæ *Juris scripti*, ad discrimen aliarum Regni Provinciarum, quæ *Consuetudinariæ* vocantur, quia suas sequuntur consuetudines. Unde consuetudo in præsenti definiri potest, Jus particulare quod certis in Provinciis

viget : sic dicitur Consuetudo Aurelianensis, &c.

Circa hoc tria notanda : quòd si quando Regiæ Constitutiones Juri Romano derogant, iis obsequendum sit, etiam in regionibus quæ jure scripto utuntur; quia totam eo utendi facultatem habent à Rege.

2°. Quòd etsi Jus Romanum in Provinciis consuetudinariis vim legis non habeat, plenis tamen oculis legi debet ab iis etiam qui hisce in Provinciis jus dicunt; quia cùm deficiunt, ut sæpiùs evenit, locorum consuetudines, *ad jus commune & Romanum confugimus*, non quidem ut ad legem necessariam, sed ut ad æqui & recti normam.

3°. Quòd graviter & periculosè allucinentur ii è Confessariis, qui, ut obvios conscientiæ casus resolvant, recurrunt ad Theologos qui, ut Lessius, Lugo & Suarez, jus solùm Cæsareum citant & assumunt. Cùm enim jus illud usibus & moribus nostris sæpiùs adversetur, manifestum est ejus autoritatem per se ad decisionem legitimam non sufficere. Optandum igitur, si non necessarium, ut Confessarii aliqualem Gallicani Juris ideam sibi comparent, nè multa admittant quæ privatis Regni legibus prohibita sunt : saltèm igitur legant Institutiones D. Argou, nec non & locorum in quibus versantur consuetudines ; deinde verò peritiores sive Confessarios, sive Jurisperitos frequenter interrogare nec vereantur, nec erubescant : eâ tamen lege ut à Jurisperitis principia, à semetipsis verò, aut à melioribus Theologis casuum resolutiones desumant. Aliter enim plerumque definiunt Advocati & Magistratus : aliter verò Confessarii, qui multa Judicibus secularibus occulta, & occultanda comperiunt in pœnitentiæ tribunali.

* Jus canonicum est congeries legum, quibus * Personæ, judicia, & res Ecclesiasticæ potissimùm diriguntur. Jus illud partibus sex constat, Decreto scilicet, Decretalibus, Sexto Decretalium, Clementinis, Extravagantibus, communibus, & Extravagantibus Joannis XXII.

Quæres 1°. quæ sit Juris hujus autoritas in Galliâ.

R. Certum est 1°. eas Juris canonici Sanctiones quæ cum usibus in Regno receptis, antiquis Ecclesiæ nostræ moribus, & supremâ Regum nostrorum autoritate malè cohærent, nullius in Galliâ esse momenti.

Certum est 2°. Decretum Gratiani quod etiam post ipsius emendationem Romæ factam, mendis non caret, non aliam habere autoritatem quàm habeant Canones, aut Patrum textus, ex quibus Decretum illud coalescit.

Certum 3°. videri debet Jus canonicum quod præsertim in Decretalibus Gregorii IX. & Clementinis continetur, magni apud nos ponderis esse debere : 1°. quia Galli quidquid penè Juris canonici habent circa electiones, postulationes, matrimonii impedimenta, & omnes ferè censuras, ex Jure Pontificio desumpsêre : si autem ex Jure illo principia desumpsimus, an non æquum est ut ejus decisiones circa casus è principiis consectarios teneamus? 2°. quia pleraque Decretalium statuta, à generalibus Conciliis Lateranensibus, Lugdunensibus, & Viennensi, aut è Pontificibus Romanis, qui profundam canonici juris notitiam habebant, excerpta sunt : quidni ergo ea sequeremur in his quæ aliunde moribus nostris non repugnant? 3°. quia si unusquisque Decretales pro nutu rejicere poterit, jam quot erunt capita, tot erunt Jurisprudentiæ, quod quàm rectæ rationi adversetur nemo non intelligit. Etverò causæ quæ apud ipsos Angliæ & Germaniæ Protestantes, circa jurisdictionem ecclesiasticam suboriuntur, non ex civilium legum præscripto, sed ex Jure in Decretalibus contento dirimuntur. An igitur Ecclesiæ filii jus canonicum contemnent, quod impensè æstimant & sequuntur heterodoxi?

Etsi ob jurgia Bonifacium VIII. inter & Philippum Pulchrum exorta, minor fuerit Sexti quàm aliarum Juris partium autoritas in Galliis, major,

tamen Conſtitutionum ibi contentarum numerus in hoc Regno obſervatur, juxta Doujarium.

Quod dicunt aliqui, ut à Juris Canonici ſtudio avertant, falſas Decretales ibidem perinde ac genuinas in probationem adduci; hoc, inquam, ſolidè confutat Gibert Tom. 1. Inſtitut. Eccleſ. ubi animadvertit è Canonibus mille in Jure citatis vix unum eſſe ſpurium: cùm in totâ Gregorii IX. Collectione, non niſi 14. falſi Canones citentur; nulli verò prorſus occurrant in Collectionibus poſterioribus. Plures quidem hâc in parte nævos habet Decretum Gratiani, ſed qui nihil ferè ſint, ſi comparentur cum genuinis ejuſdem citationibus. Adde quòd hic error quilibet vitari facilè poſſit ab eo qui ſemel meminerit Decretales omnes Romanorum Pontificum Siricio Papâ antiquiorum eſſe ſuppoſititas.

Pag. 9.

Creatus eſt Pontifex anno 985.

Quæres 2°. quid ſint Libertates Eccleſiæ Gallicanæ.

R. eas definiri, Jus cônſtanter ſequendi receptos univerſalis Eccleſiæ Canones, & antiquas Regni conſuetudines, quidquid de novo in contrarium decernatur.

1°. Sunt *jus*: Eccleſia enim particularis jus habet id ſequendi quod primitùs ab Eccleſiâ univerſali ſancitum eſt, aut quod hæc ipſa particularis Eccleſia à multis retro ſeculis laudabiliter & intemeratè ſervavit: Hinc Libertates Gallicanæ non ſunt exemptiones aut privilegia, & à nemine revocari poſſunt.

2°. Sunt *jus ſequendi receptos Eccleſiæ Canones*: unde turpiter aberrant, qui Libertates Gallicanas reponunt vel in poteſtate faciendi quod libuerit, vel in ſummâ à Romano Pontifice independentiâ. Imò exigit Jus antiquum, cui ob Libertates noſtras inſiſtimus, ut Papam habeamus pro Eccleſiarum omnium Capite, pro Rectore univerſali, qui in omnes Eccleſias, ſinguloſque ipſarum Paſtores juriſdictionem habet, ſecundùm Evangelii & Traditionis leges exercendam. Unde Spondanus ad annum 1639. ſic loquitur: *Neſcit Eccleſia Galli-*

cana Libertates quæ illam à Romanæ matris firmissimâ connexione, & filiali obedientiâ divellant.

Etsi verò antiquorum Canonum amorem spirant Galli, haud tamen negandum multas apud eos invaluisse consuetudines antiquo juri contrarias, v. g. resignationes in favorem, collationes Beneficiorum per præventionem, & alia id genus non pauca.

3°. *Et antiquas Ecclesiæ nostræ consuetudines*, quæ cùm Gentis genio & moribus congruant, sine magno pacis publicæ detrimento mutari non possent.

4°. *Quidquid de novo, &c.* Unde Galli ea Sedis Apostolicæ Decreta libenter amplecti debent, quæ nec legitimis Regni consuetudinibus, nec antiquæ disciplinæ adversantur.

Fundamentum Ecclesiæ Gallicanæ Libertatum duplex.

1°. Quòd nec Papa, nec ipsæ generales Synodi quidquam possint in temporale Regum Franciæ; & vicissim nihil etiam Reges Franciæ, aliive quicumque laïci Principes possint, in iis quæ ad fidei decisiones spectant, nisi ut iis humiliter obtemperent, easque pro virili tueantur. Unde aïebat S. Ambrosius, L. 5. Ep. 35. ad Valentinianum: *Quis est qui abnuat in causâ fidei, Episcopos solere de Imperatoribus Christianis, non Imperatores de Episcopis judicare?*

2°. Quòd Papæ autoritas in iis etiam quæ ad spirituale Regni bonum pertinent ex Canonum & Regni consuetudinum præscripto moderanda sit, juxta id Zozimi Can. 7. xxv. q. 1. *Contra statuta Patrum condere aliquid vel mutare, nec hujus quidem Sedis Apostolicæ potest autoritas.* Ex his principiis mirum est quot & quàm varia apud varios fluant consectaria, quæ hìc prosequi non possum. Sufficiat annotare hanc Libertatum Gallicanarum materiem, mille obscuritatum scopulis involutam esse, quod non semel agnoverunt Galliæ Episcopi, præsertim in Codice Regi oblato post generalia Regni Comitia, habita anno 1615.

† CAPUT SEXTUM. †

De Dispensatione.

DICEMUS 1°. de essentiâ & divisione dispensationis; itèm de causâ ejus efficiente; 2°. de conditionibus ad eam requisitis; 3°. de defectibus qui dispensationem irritant; 4°. de caussis propter quas cessat dispensatio.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid dispensatio, quotuplex & à quo detur.

DIspensatio definitur, Relaxatio legis, legitimâ autoritate concessa quibusdam personis in aliquo casu in quo lex alioqui obligaret.

Dicitur 1°, *relaxatio*, seu exemptio: eaque vox locum habet generis, quia per eam dispensatio convenit cum aliâ quâcumque vinculi legis ablatione, sive fiat per abrogationem, sive per privilegium.

Dicitur 2°. *legis*, quo nomine intelliguntur etiam statuta, & aliæ leges quæ in Jure communi non continentur.

Dicitur 3°. *legitimâ autoritate facta*; dispensatio enim actus est jurisdictionis; & eo nomine differt ab epikeia, quæ non est jurisdictionis actus, sed doctrinæ & prudentiæ, prout ex dictis colligi potest.

Dicitur 4°. *Quibusdam personis*, sub quibus non privati solùm comprehenduntur, sed & Congregationes, Conventus & similia, quæ sunt personæ fictæ.

Dicitur 5°. *in aliquo casu*, &c. Unde rursus differt dispensatio tum ab epikeiâ, quæ iis solùm in casibus locum habet ubi lex judicatur non obligare; tum à licentiâ, seu permissione, quâ non relaxatur obligatio legis, sed permittitur ut aliquid

fiat contra modum à lege præscriptum : sic Superior permittit Monacho ut aliquid donet, nec tamen in paupertatis voto dispensat.

Dispensatio dividitur 1°. in *totalem*, quæ omninò aufert obligationem legis, ut cùm irregularis dispensatur ad omnes Ordines ; & *partialem*, quæ solùm ex parte obligationem relaxat, ut si irregulari sola minorum Ordinum susceptio permittatur.

Dividitur 2°. in *necessariam*, & *voluntariam*.

Dispensatio necessaria, ea est quæ iis à quibus petitur negari non debet, ut contingit 1°. cùm commune bonum aliter procurari, aut commune scandalum aliter vitari nequit ; 2°. cùm alioqui periclitaretur spirituale bonum postulantis ; 3°. cùm *à lege* vel *ab homine* constitutum est, ut dispensatio in tali casu concedatur, quod maximè fieri solet in dispensationibus circa pœnas post condignam satisfactionem ; 4°. cùm licèt causa dispensandi non inducat debitum justitiæ, inducit tamen debitum misericordiæ, hæc enim aliqualiter debetur, cùm proximus graviter indiget, & sine dispendio sublevari potest.

Quia tamen injustitia Superioris non tollit legis vinculum, hinc qui dispensationem etiam debitam non obtinet, tenetur ad observationem legis, nisi lex ei tam nociva fiat, ut cum tanto discrimine non obliget, prout alibi dictum est. Dispensatio voluntaria est ea quæ, licèt justam habeat causam, non est tamen debita quia nullum ex modò recensitis urget incommodum.

Dividitur 3°. in eam quæ justificatur ex causâ intrinsecâ, ut si v. g. lex jejunii alicui fiat nimis onerosa ; & eam quæ conceditur ob rationes extrinsecas, scientiam, v. g. aut etiam nobilitatem, quia horum remuneratio in Ecclesiæ bonum redundat.

Dividitur 4°. in *expressam*, & *tacitam*. Dispensatio expressa ea est quæ verbis vel signis Superioris voluntatem satis manifestantibus conceditur. Verba quibus uti debeat dispensator, nulla in Jure de-

terminatur, neque necesse est, ut dispensatio detur in scriptis, nisi id Jure cautum sit. Dispensatio potest esse expressa absque eo quòd materia ejus specificè declaretur, unde sufficere potest verbum generale, ut *Dispenso tecum in impedimento, si quod habes.* Dispensatio tacita est ea quæ licèt in se & directè non concedatur, conceditur in alio quod sine dispensatione fieri non potest: sic Superior qui scit me actu esse irregularem, præcipiendo ut Ordines suscipiam, censetur in irregularitate dispensare.

Verùm hic duplex movetur difficultas. Prima, an ad dispensationem sufficiat ratihabitio de futuro, id est, præsumpta voluntas Superioris, qui probabiliter judicetur dispensaturus si sciret, vel gratum habiturus cùm sciet; etsi nec sciat, nec velit, quo tempore is qui dispensatione indiget, contra legem operatur. Secunda, an cùm Superior qui videt è subditis suis quempiam contra leges agentem, non contradicit, cùm facilè & absque incommodo contradicere posset, an inquam, talis Superior censeatur virtualiter dispensare in lege.

R. ad 1. ratihabitionem ordinariè non sufficere: 1°. quia voluntas præsumpta præcipiendi, non imponit obligationem actu obediendi: Ergo nec voluntas præsumpta tollendi vinculum, vinculum actu solvit; 2°. ut illegitimus ordinetur, ut Sacerdos validè absolvat, haud satis est ut præsumatur licentiam hæc faciendi à Superioribus concedendam esse si peteretur, quia aliud est, *concederem*, aliud, *reipsâ concedo.* Ergo.

Dixi *ordinariè*, quia nonnulli sunt casus in quibus ex usu communi sufficere potest præsumpta Superioris voluntas. Sic Religiosus potest de pecuniâ disponere, emendo librum quem fortuitò invenit, & cujus emptionem à Superiore improbandam non esse cognoscit.

R. ad 2. Divisi sunt hic Theologi. Iis credimus adhærendum, qui censent silentium Superioris pro

dispensatione haberi non posse: 1°. quia ad dispensationem requiritur voluntas concessiva, nec sufficit permissiva, qualis in eo esse videtur qui solùm tacet; 2°. quia sæpè fieri potest, ut Prælati silentium oriatur ex negligentiâ nimiâve pusillanimitate; adeòque licèt Superior non excusetur à culpâ, non ideò præsumi debet dispensare; 3°. quia hæc opinio, & tutior est, & non minùs probabilis, quàm opposita.

Quòd spectat ad causam efficientem dispensationis, ante omnia certum est in lege humanâ dispensari aliquando posse; atque id constat, 1°. ex unanimi legislatorum & subditorum consensu, quorum illi se certis in casibus dispensare posse, hi verò secum dispensari posse semper crediderunt; 2°. ex Jure canonico, ubi plurima dispensationum exempla referuntur, & approbatur id S. Cyrilli Alexandrini ad Gennadium, *Dispensationes nonnunquam cogunt parùm à debito exire*; 3°. ex Conciliis, præsertim ex Tridentino, Sess. 25. cap. 18. ubi ostenditur dispensationes aliquando necessarias esse; 4°. demùm ratione: quia qui legem in toto vel in parte tollere potest respectu totius communitatis, à fortiori eandem respectu unius aut alterius relaxare potest.

1. q. 7. c. 16.

Inquirendum ergo superest quibus competat dispensandi facultas. Ut solvatur quæstio, notandum est potestatem dispensandi aliam esse *ordinariam*, quæ alicui convenit ratione officii sui; & *delegatam*, quæ convenit ex concessione illius qui habet ordinariam. De utrâque loquimur. Itaque sit

CONCLUSIO I. Legislator tum in suis, tum in prædecessorum suorum & inferiorum legibus dispensare potest.

Prob. 1. pars: quia lex non obligat, nisi ex voluntate legislatoris. Ergo sublatâ hâc voluntate, ut per dispensationem tollitur, lex obligare desinit.

Prob. 2. pars; quia superior parem cum prædecessoribus suis potestatem habet, neque ii successorum manus ligare possunt.

Prob. 3. pars ; quia superior inferiorum leges approbare aut abrogare potest ; adeòque & in ipsis dispensare.

Ex his sequitur Romanum Pontificem dispensare posse in omnibus quæ Juris sunt merè canonici, in legibus suorum prædecessorum, in Decretis Conciliorum etiam generalium, imò etiam in legibus quas Apostoli autoritate humanâ condiderunt. Et verò si id non possit Papa, neque id alii poterunt Episcopi, adeòque recurrendum erit ad Concilium universale ut obtineatur dispensatio, quam sine morâ concedi aliquando necesse est. Idem adstruit Ecclesiæ praxis, secundùm quàm sæpiùs dispensatum est cum neophytis & bigamis, quos tamen ab Episcopatu arcet S. Paulus. Ceterum multi sunt casus, in quibus vult ipse Papa, ut rescripta sua executioni non mandentur, ut patet ex cap. 10. *De rescriptis.*

CONCLUSIO II. Inferiores non possunt ordinariè in Superioris sui legibus dispensare.

Prob. Quia dispensatio est actus jurisdictionis : Atqui inferior eo ipso quo talis est nullam habet jurisdictionem in leges superioris. Ergo verè dixit Clemens V. *Lex superioris per inferiorem tolli non potest* ; id est, nec modificari, nec dispensari.

Clem. De electione.

Dixi, *ordinariè* : quia inferior in lege superioris dispensare potest, 1°. cùm jus id permittit, sive *expressè*, ut cùm Tridentinum Sess. 24. c. 6. concedit Episcopis ut dispensent *in irregularitatibus omnibus & suspensionibus, exceptâ eâ quæ oritur ex homicidio voluntario, &c.* sive etiam *implicitè*, seu non designato singulariter dispensatore, quia verba quibus permittitur dispensatio, necessariò dirigantur ad Episcopum ; cùm non dirigantur ad Papam, qui hâc licentiâ non indiget ad dispensandum.

2°. Cùm obtinuit consuetudo ut inferior dispenset in lege superioris : nam dispensandi facultas, ut aufertur consuetudine legitimè præscriptâ, sic & eâdem acquiri potest. Hinc aliqui ex Galliæ Episcopis in tertio & quarto consanguinitatis gradu, alii

in quarto solùm, alii non nisi cum pauperibus dispensant, &c. Hinc etiam Parochi dispensant in jejuniis Ecclesiasticis, etiamsi facilis sit ad Episcopum recursus. Hinc demùm Episcopus potest in suâ Diœcesi dispensare in legibus Concilii Provincialis (modò reservatæ non sint) etsi ipse Archiepiscopus iisdem legibus subjaceat quoad vim coactivam.

3°. Cùm vel levis est materia, quæ ad peccatum mortale non obligat: Nimis enim molestum esset in minimis semper recurrere ad Superiorem: vel sæpè recurrit dispensandi necessitas; hinc Episcopi dispensant in recitatione Officii divini, non quidem in perpetuum, sed ex causâ transeunte.

4°. Potest etiam Episcopus dispensare in generalibus Ecclesiæ legibus, sive sint de irregularitatibus, sive de votis Papæ reservatis, sive de impedimentis dirimentibus matrimonii non solùm contracti, sed etiam contrahendi; (licèt hoc ultimum rariùs contingat) cùm Pontifex, aut qui vices ejus gerit, non nisi difficillimè adiri potest, ob locorum distantiam, vel paupertatem eorum qui dispensatione indigent, & est periculum in morâ, sive infamiæ & scandali, sive gravis alterius mali.

Quæres an inferior dispensare possit, in lege quam superior sibi expresfè non servavit.

R. negat. Quia inferior superioris jura mutare non potest, nisi ex ejus consensu: Sed superior facultatem hanc inferiori concessisse non censetur eo ipso quo eandem sibi non reservavit. Hinc Honorius III. redarguit Episcopum qui eâdam die plures sacros Ordines contulerat, quia hæc *dispensatio* ei *canone minimè permissa* erat, ideòque prohibita: unde etiam multæ sunt irregularitates & inhabilitates in quibus Episcopi dispensare non possunt; quia id eis Jure permissum non est, licèt id eis non sit prohibitum.

Nec nocet quòd aliquando superior legis dispensationem sibi reservet; hoc enim fit ad majorem cautelam: abundans autem cautela non no-

cet, nec ex ejus defectu quidquam colligi potest.

Nec rursus nocet, quòd Episcopus vi officii sui in Diœcesi suâ posse dicitur; quidquid potest Papa in totâ Ecclesiâ, nisi potestas ejus limitetur. Nam axioma illud nec in Jure canonico habetur, nec nititur firmâ ratione; imò veritati repugnat, si generaliter accipiatur ut verba sonant: alioqui enim posset Episcopus ponere impedimenta matrimonium dirimentia, confirmationis conferendæ potestatem simplici Presbytero committere, novos Episcopatus instituere, quæ omnia falsa sunt. Citatum igitur axioma hoc solùm sensu verum est, vel quòd Episcopus possit id omne quod sibi à Jure, seu consuetudine legitimâ permissum est; vel quòd possit de Jure communi ea omnia in suâ Diœcesi exercere, quæ ad ordinariam ejus gubernationem necessaria sunt, cum debitâ tamen canonicis legibus subordinatione.

In dubio an dispensatio sit necessaria in tali casu potest Episcopus dispensare: sicut enim votum non reservatur Papæ, si dubium sit; sic nec lex in dubio, eidem reservatur. Unum addo, eum scilicet qui in lege aliquâ dispensat, posse unà cum dispensatione jungere commutationem, & aliquod pium opus imponere quod loco actûs per legem præscripti exerceatur; sic ei qui à jejunii lege dispensatur, imponi potest eleemosyna, modò non per modum stipendii quod dispensator percipiat; hoc enim vetat Tridentinum Sess. 25. cap. 28. de reformat.

Quod spectat ad potestatem delegatam dispensandi, hæc de eâ communiter traduntur, 1°. qui potestatem dispensandi ordinariam habet, eam aliis delegare potest, ut ipsâ utantur juxta formam ab ipso præscriptam; 2°. delegatus si potestatem purè delegatam habet, non potest eam subdelegare, quia potestatem hanc non accipit ut dominus, sed ut simplex executor.

Excipiuntur 1°. Delegatus Papæ, & cujuslibet Principis superiorem non agnoscentis, qui in his

quæ sibi à superiore prohibita non sunt, potest alium subdelegare; non sic tamen ut huic concedat potestatem subdelegandi: 2°. delegatus ad universitatem causarum in aliquo genere vel loco: unde Decanus ruralis aut quilibet alius, etiam ab officio ad Episcopi nutum amovibilis, cui omnium certi generis causarum, v. g. matrimonialium, vel omnium prorsùs, sed in certo loco, cognitio & examen commissa fuerint, potest unam alteramve causam, non tamen ipsam causarum universitatem alii committere; 3°. delegatus cui permiserit expressè aut tacitè delegans ut alium subdeleget, quia tunc subdelegatus non accipit jurisdictionem à delegato, sed ab ipso Ordinario.

Quæres quinam à legibus dispensari possint.

R. dispensationem, utpotè jurisdictionis actum, nonnisi in subditos exerceri posse. Etsi verò legislator non sit sibimetipsi subditus, potest tamen sibi dispensationem procurare, seu dispensando cum communitate cujus est pars, seu tribuendo alteri potestatem vi cujus ab eo dispensetur.

ARTICULUS SECUNDUS.

An legitima sit Dispensatio sine causâ.

SEnsus quæstionis est, 1°. an dispensatio sine causâ sit semper illicita; 2°. an sit aliquando valida. Sit

Conclusio I. Dispensatio sine causâ est illicita, tum ei qui concedit, tum ei cui conceditur.

Prob. 1. pars: quia talis dispensatio imprudens est & irrationabilis, prout à communi onere eum eximit qui non est eximendus, adeòque includit vitium acceptionis personarum, & alios qui sub lege gemunt, querelis exponit: uno verbo, non tam est dispensatio quàm *crudelis dissipatio*, ut vividè loquitur S. Bernardus, Lib. 3. *De consid.* c. 4. Ergo sine peccato concedi non potest.

Est autem peccatum illud ex genere suo mortale, si materia gravis sit : quia peccatum illud grave censeri debet, quo quis agit contra officium proprium, bonum commune, & caritatem, præbendo occasionem peccandi benè multis, qui putant idem sibi licere quod aliis, quos absque ullâ speciali causâ ab observandis legibus abstinere vident. Si verò legis materia levis sit, vel leviter præcepta, peccatum, per se loquendo, solùm veniale erit. Sed hìc nota eum qui dispensationem malè datam non revocat quoad usum futurum, peccare quandiù non revocat ; sicut qui furatus est, peccat quandiù non restituit.

Obj. Quotidie à tribus & ampliùs seculis dantur in Curiâ Romanâ dispensationes quæ dicuntur sine causâ. Ergo.

R. Papam in harumce dispensationum concessione, hâc formulâ uti, *Ex certis rationalibus causis, animum nostrum moventibus* : unde sequitur eas dispensationes in rei veritate non concedi sine causâ, tametsi causa non exprimatur. Prætereà qui hujusmodi dispensationes obtinent, notabilem pecuniæ summam Cameræ Apostolicæ solvunt : hæc autem summa transit in partem causæ, quia summus Pontifex ipsam impendit in usus Reipublicæ Christianæ necessarios, aut summè utiles ; v. g. ut Principibus Christianis opituletur, ut ope Missionum fidem extendat ; eæ ergo dispensationes non immeritò per Ecclesiæ concessum receptæ sunt, ut notat Illust. de Marca. Certè si nobilitas ad obtinendam dispensationem inserviat, quidni eundem in finem inservire possit copiosa eleemosynarum largitio ?

Prob. 2. pars : qui enim sine legitimâ ratione dispensationem obtinet, peccat : 1°. eam petendo, quia alium inducit ad peccatum ; 2°. eam etiam ultrò oblatam acceptando, quia peccato Superioris cooperatur ; 3°. eâ utendo, etiam cùm valida est ; etsi enim tunc legem humanam non violet, quia eâ ligari desiit, violat tamen legem naturæ, quæ

præcipit ut pars ſine causâ non diſcordet à toto: hujus autem peccati gravitas à materiæ gravitate repetenda eſt. Non peccat tamen, ſive qui bonâ fide exiſtimat ſe legitimam habere petendæ diſpenſationis cauſam; ſive qui dubius an ſufficientem habeat, totum ejus examen pio & docto Superiori relinquit, & ejus judicium expectat.

CONCLUSIO II. Diſpenſatio ſine causâ validâ eſt, ſi concedatur à legiſlatore in propriâ lege, aut ab ejus ſuperiore vel æquali: invalida verò eſt, ſi concedatur ab inferiore in lege ſuperioris, v. g. à Papâ in votis & juramentis, quæ ſunt de jure divino; aut ab Epiſcopis in impedimentis matrimonii, quæ ſunt leges univerſalis Eccleſiæ, cui inferiores ſunt Epiſcopi.

Hæc ſecunda pars ab omnibus admittitur, & meritò; quia ſuperior non cenſetur dare inferiori potentiam diſpenſandi imprudenter, & abſque ratione. Quin & inferior ſcienter diſpenſans ſine causâ, peccat mortaliter, ſi lex naturâ ſuâ obliget ad mortale; nec minùs graviter peccat qui ſciens & volens diſpenſationem ſine causâ ſollicitat; imò etſi diſpenſator qui diſpenſationem concedit ſine causâ, ob bonam fidem à peccato excuſari poſſit, haud tamen excuſatur ſubditus qui ſciens ſe nullam habere cauſam diſpenſationem petit, quia nemini licet alterum inducere ad peccatum etiam materialiter ſumptum. His præmiſſis,

Prob. 1. pars, quæ magis controvertitur; lex vim ſuam à legiſlatoris voluntate totam habet. Ergo ſicut potuit legem non condere, aut eam abrogare ſine causâ, aut ab initio decernere, ut hos ſolùm, non illos obſtringat; ità validè poterit etiam ſine causâ quos voluerit ab ejus vinculo eximere.

Obj. 1°. Legiſlator non poteſt ſecum diſpenſare validè ſine causâ, alioqui lege ſuâ non obligaretur, cùm obligatio quæ ad nutum & ſine causâ tolli poteſt, non ſit veri nominis obligatio; Ergo neque cum aliis diſpenſare poteſt ſine causâ.

R. Vel legislator directè legibus suis tenetur, & tunc secum dispensare potest validè, etiam sine causâ, nec tamen desinet peccare contra naturæ legem, quæ vult ut quis cùm potest, patiatur legem quam ipse tulerit; vel non tenetur legibus suis vi ipsarum, & tunc mirum non est si secum dispensare nequeat in lege cui non subjacet.

Obj. 2°. Peccat subditus qui utitur dispensatione quam obtinuit sine causâ: Atqui non peccat, nisi quia lege tenetur non obstante dispensatione; Ergo.

R. neg. min. Ideò enim injustè dispensatus peccat, & quidem contra eandem virtutem contra quam peccant ii qui dispensati non sunt, quia lex naturæ vult, ut qui nullam habent ab aliis dissentiendi rationem, iis non discordent: porrò qui sine causâ dispensati sunt, nullam reverâ rationem habent ab iis abstinendi ad quæ alii vi legis humanæ tenentur. Ergo verè peccant, non quia subsistat erga eos lex humana (unde censuras non contrahunt si quæ latæ sint,) sed quia eadem lex erga ipsos ac erga alios subsistere deberet.

Quæres 1°. quæ sint legitimæ dispensationis causæ.

R. Non posse unâ aliquâ generali regulâ definiri quæ vel qualis causa requiratur aut sufficiat ad dispensationem; sed habendam esse rationem temporis, utilitatis, necessitatis, meriti & conditionis personarum. Hîc tamen pro certo supponi potest; 1°. dispensandi causam non debere esse tantam, ut per se sufficiat ad tollendam legis obligationem, quia sic non esset opus dispensatione, sed tantùm interpretatione; 2°. causam justam non consistere in indivisibili: adeòque Superioris esse quibusdam totum legis onus remittere, quibusdam partem oneris, quibusdam aliud onus imponere, minùs tamen ipso legis onere, quia alioqui non esset dispensatio, sed commutatio; 3°. causam dispensandi eò debere esse graviorem, quò gravioris est momenti lex in quâ dispensatur: unde causa quæ sufficit ut Canonicus à residentiâ eximatur, non sufficit ut ab eâ

eximatur Episcopus ; 4°. per dispensationem infligi vulnus legi, adeoque necessum esse ut vulnus illud alterius boni accessione compensetur ; juxta id S. Bernardi cap. 2. de præcept. &c. *Novit fidelis servus & prudens ibi tantùm usurpare dispensationem, unde bonam possit habere recompensationem.* Et l. 2. de consid. *Ubi necessitas urget, excusabilis, ubi utilitas provocat, dispensatio laudabilis est ; utilitas dico communis, non propria.* Ratione necessitatis dispensatur à jejunio, qui sine gravi incommodo jejunare non potest : ratione utilitatis dispensatur ab irregularitate, qui Ecclesiæ obsequium præstare potest. Porrò id propter communem utilitatem, non autem simpliciter privatam factum censetur ; quod ità fit ob rationale bonum privatæ personæ, ut in aliorum damnum non cedat. Ratio est, quia exigit bonum commune, ut Superior privatorum bonum procuret, quantùm id fieri potest absque jacturâ boni communis.

Quæres 2°. an valeat dispensatio cùm causa dispensandi sufficiens adest, sed incognita dispensatori.

R. 1°. Valet, si detur à Superiore in lege suâ ; quia si Superior validè dispensat sine causâ, validè etiam dispensat sine cognitione causæ.

R. 2°. Videtur etiam valere, si ab inferiore concedatur, 1°. quia dispensatio quæ ad suî valorem requirit causam, non dependet à causæ cognitione, sed ab ipsâ causæ existentiâ. Ergo valet ea dispensatio, etiamsi non cognoscatur causa, sicut valet electio capacis ad Beneficium, licèt elector non cognosceret capacitatem ejus, ut colligitur ex cap. 44. *De electione* : 2°. quia jus non requirit cognitionem causæ ad hoc ut valida sit dispensatio, sed solùm ut sit licita ; ut hinc patet quòd jus cognitionem causæ requirat pro Superiore ipso, qui tamen sine eâ validè dispensat.

ARTICULUS TERTIUS.

De defectibus qui dispensationem irritare possunt.

NOt. 1°. Defectus qui dispensationes faciunt irritas, alii se tenent ex parte dispensantis; alii ex parte illius qui dispensationem postulat. Defectus ex parte illius qui dispensat, sunt præcipuè, 1°. defectus jurisdictionis, quo nullus est major: unde quivis Episcopus seriò inquirere debet quid possit necne; 2°. defectus examinis, an scilicet causæ ad obtinendam dispensationem allegatæ sufficiant.

Defectus ex parte illius qui dispensationem sollicitat, sunt subreptio, & obreptio. Subreptio est subticentia veritatis alicujus, quæ exponi debet juxta legem, Cancellariæ regulas & stylum, nam stylus jus facit. Obreptio est narratio falsi: unde patet dispensationem subreptitiam eam esse quæ obtenta est per subticentiam veri; obreptitiam verò quæ obtenta est per narrationem falsi.

Not. 2°. Causa obtinendæ dispensationis duplex est. Alia *motiva*, seu finalis, quæ principaliter movet ad concessionem dispensationis, ità ut illâ sublatâ, dispensatio vel nullo modo, vel nonnisi cum quibusdam conditionibus aut limitationibus concederetur: Alia *impulsiva*, quæ licèt principaliter & quasi ab intrinseco non determinet dispensatorem, efficit ut faciliùs concedatur dispensatio, quæ tamen eodem pacto & formâ, licèt multò difficiliùs concessa fuisset. Si vir infirmus & doctus à jejunii lege eximi velit, infirmitas est causa motiva; doctrina verò & pietas causæ sunt impulsivæ. His positis, sit

Conclusio. Non quæcumque falsitatis expressio, vel suppressio veritatis facit dispensationem obreptitiam vel subreptitiam; sed tunc solùm cùm tacetur veritas, quæ de jure, stylo vel consuetudine debet exprimi; aut allagatur falsum, cujus expressio

est causa finalis ob quam superior dispensare intendit, aliàs non dispensaturus.

Prob. 1. pars; quia multa sunt, quæ si exprimerentur, vel retardarent Pontificem à concessione gratiæ, vel eum prorsùs averterent, ut quòd petens sit alicui vitio deditus, quòd inimicus, &c. Multa item sunt, quæ si supprimerentur, Pontifex non semper concederet, ut quòd petens sit vir doctus: Atqui tamen ex omnium confesso, nec hæc nec illa vitiant dispensationem. Ergo potest vel aliquid veri reticeri, vel falsi quidpiam exprimi, absque eo quòd dispensatio sit subreptitia vel obreptitia, vel potiùs ob subreptionem & obreptionem invalida.

Confirm. Qui dat eleemosynam ei quem credit devotum & pium, aliàs non daturus si impium cognosceret, verè ei dominium tribuit, modò reipsâ pauper sit: quia pietas non est causa motiva eleemosynæ, sed solùm impulsiva; paupertas verò non est causa impulsiva solùm, sed finalis: Ergo à pari in proposito. Unde clausula hæc, *si preces veritate nitantur*, intelligi debet de veritate substantiali, nimirum causæ motivæ, non antem de veritate accidentali, seu causæ impulsivæ.

Prob. 2. pars. Dispensatio non est valida, nisi absit consensus illius qui dispensat: Atqui cùm supprimitur id quod de jure exprimendum est, &c. deest consensus dispensantis. Is enim non vult dispensare, nisi res se se habeat hoc vel illo modo, sine quo dispensatio vel nullatenus, vel saltèm tali formâ non conceditur. Ergo.

Hinc colliges fieri aliquandò posse, ut subreptitio & obrepttiio invalident dispensationem, quæ non desiisset concedi, etiamsi dispensator rem totam cognovisset; prout communiter docent Interpretes in celebre cap. 20. *De Rescript.* Ut autem id meliùs intelligi possit.

Quæres 1°. an valeat dispensatio, si dispensans in rescripto erràverit, & v. g. nomen Titii expressferit pro nomine Caii.

R. Valere, si de personâ certò constet, quia error in nomine nec mutat intentionem dispensantis, nec ullam cum dispensatione intrinsecam connexionem habet.

Quæres 2°. an idem dicendum, si error profectus sit ab oratore, qui nomen suum occultare voluerit, nè cognosceretur à Pontifice, quem alioqui sciebat dispensationem ex odio negaturum.

R. affirmat. Quia tunc nihil tacetur quod connexionem habeat cum materiâ dispensationis, quin & talis dolus id habet boni, quòd impedit nè Superior ex odio procedat. Hæc tamen dispensatio vix posset executioni mandari in exteriori foro.

Quæres 3°. an valeat dispensatio si erratum sit in nomine Diœcesis.

R. affirmat. Quia in Rescriptis non tam verba quèm intentio Papæ spectari debet: Atqui hæc esse solet Papæ intentio, ut rescriptum suum ad oratoris Ordinarium dirigatur. Ergo Ordinarius petentis potest rescriptum illud executioni mandare. Si oratores duarum sint Diœcesum, erit utraque explicanda ex inconcusso stylo Datariæ & Cancellariæ cujus mens est ut litteræ dispensationis semper committantur Ordinario oratricis.

Quæres 4°. an vitietur rescriptum, si scriptor Brevis ex errore unum impedimentum pro alio, v. g. tertium affinitatis gradum, pro tertio consanguinitatis gradu scripserit.

R. valere hoc rescriptum, modò reipsâ constet veritatem Superiori expressam fuisse. Ratio est, tum quia rescriptum vim habet à voluntate Pontificis, tum quia cap. 6. *De Rescriptis* in 6. dicitur verba rescripti strictè explicanda esse, *nisi de intentione mandantis aliud appareat expressè*: porrò in præsenti casu non apparet expressè Pontificem dispensare voluisse, in impedimento quod sibi propositum non fuit, sed in eo quod sibi propositum fuit.

Quod si orator ex inadvertentiâ, loco unius vinculi aliud expresserit, non valet dispensatio: quia

etsi faciliùs dispensasset Pontifex in affinitate v. g. quàm in consanguinitate, reipsâ tamen non dispensavit in eo quod ipsi propositum non fuit : inadvertentia autem excusat quidem à culpâ, sed non facit ut validum sit idquod de se invalidum est.

Aliter dicendum si orator per errorem scripserit se esse consanguineum in secundo gradu, cùm esset in tertio. Ratio est, quia qui dispensat in majori, dispensat in minore, saltèm cùm minus continetur in majori. Etverò si petierit quis dispensationem ad Beneficium quod deinceps agnovit simplex esse, non autem duplex, ut enuntiaverat, quis eum ad Beneficium simplex inhabilem putet? Favet hæc Juris regula : *Non debet cui plus licet, & minus non licere.* *Leg. 21 ff.*

Quæres 5°. an valeat dispensatio cùm plures allegantur causæ, quarum una falsa est, alia vera & talis, ob quam, etiamsi sola exposita fuisset, summus Pontifex dispensaret. v. g. Titius exponit 1°. se cùm Liviâ rem turpem habuisse; 2°. gravem commercii hujus suspicionem exortam fuisse, adeò ut oratrix, nisi matrimonium contraheretur, ramaneret diffamata, scandalaque inde exoritura essent. Ex his causis, secunda quæ ad dispensationem sufficere solet, vera est; prima vero falsa: quid Juris?

R. 1°. Si ex pluribus causis una causa sufficiens integratur, non valere dispensationem : quia tunc quælibet seorsim sumpta, insufficiens est. Ergo si una ex iis falsò proponitur, corruit fundamentum cui innititur voluntas dispensantis.

R. 2°. Si ex pluribus causis quæ proponi possunt, una solùm proponatur, quæ falsa sit, irritam esse dispensationem, quia Pontifex non intendit dispensare, nisi ob hanc causam, quæ reipsâ nulla est.

R. 3°. Si ex pluribus causis quarum unaquæque sufficiens erat, quædam falsò proposita sit, ut in casu allato, probabilius est quòd dispensatio non valeat. Ratio est, quia is est Curiæ stylus, pront

docet Pyrrhus Corradus, qui cùm unus esset è præcipuis Romanæ Cancellariæ ministris, & dispensationum materiam apprimè intelligeret, magni in hisce casibus momenti esse debet.

Nota obiter, irritam esse dispensationem ei concessam qui vinculum cujus relaxationem petit, v. g. votum castitatis, proponit ut dubium, cùm sit certum; & si interim alleget veram causam, v. g. carnis stimulos. Talis enim error est in substantiâ rei, cùm Pontifex non dispensaverit in voto certo, sed in dubio: Ergo non valet dispensatio hæc, sicut non valeret remissio debiti obtenta, allegatâ verâ paupertate, & falsâ debiti dubitatione. Quòd si quis veram alleget causam, eamque probet falsis testibus, dispensatio valida est, quia preces veritate nituntur.

Quæres 6°. an valeat dispensatio, cùm qui eam obtinuit non expressit eandem sibi jam negatam fuisse, aut cùm nullam præcedentis dispensationis mentionem fecit.

R. ad 2. affirmativè: 1°. quia nec jus ullum; nec stylus aut consuetudo id exprimi requirunt; 2°. quia ea dispensatio obtinetur à superiore, qui vult & potest eam concedere; unde valet dispensatio concessa ab Episcopo, quam vel prædecessor ejus, vel Vicarius denegaverat.

An autem possit inferior dispensationem à superiore denegatam concedere; controvertitur. Negat Sanchez, quia cùm Pontifex v. g. negat alicui dispensationem, judicat causam ex quâ petitur insufficientem esse: Ergo videtur aliis auferre facultatem in hoc casu dispensandi, cùm iis permittere non possit, ut ex causa insufficiente dispensent; Ergo, nisi nova ipsis proponatur causa, quæ superiori proposita non sit, dispensare non possunt. Ergo saltèm dubium erit, an dispensatio ab inferiori concessa sit valida: unde non licebit eâdem uti; tum quia nefas est, dubium v. g. matrimonium attentare; tum quia cùm impedimentum cer-

tum est, dispensatio verò dubia possessio stat pro impedimento.

R. ad 2. Dispensationem sinè mentione præcedentis obtentam, aliquandò validam esse, aliquandò non.

Valet 1°. cùm vel utraque dispensatio ad res planè diversas pertinet: ut si qui olim dispensationem in voto castitatis obtinuit, nunc dispensationem petat in jejunio, aut qui hanc pro Quadragesimâ anni præcedentis petiit, eandem pro Quadragesimâ anni currentis postulet; aut qui dispensationem obtinuit, ut consanguineam unam aut affinem duceret, eâ usus non est, vel si eâ usus est, mortua est consanguinea quam duxerat.

Valet 2°. etiam in eâdem causâ, si prior dispensatio nulla fuit; tum quia *non præstat impedimentum, quod de jure non sortitur effectum*, tum quia nullum est jus, quod satis probet invalidam esse dispensationem quæ sine præcedentis invalidæ mentione obtinetur.

Reg. 52. in 6.

Non valet verò, cùm primæ dispensationis obtentio moraliter valdè adauget difficultatem concessionis secundæ, adeò ut omissâ primæ dispensationis mentione, dispensans verè non intelligat, an causa sibi proposita qualitatem & quantitatem gratiæ adæquet.

Hinc 1°. non valet dispensatio ad secundum Beneficium, nisi exprimatur primum etiam modicissimum: 2°. dispensatus super residentiâ ad quinquennium, subreptitiè dispensatur ad aliud quinquennium, nisi prioris dispensationis mentionem fecerit; 3°. qui impetravit dispensationem super impedimento criminis, v. g. uxoricidii, & in idem scelus relabitur, debet prioris dispensationis meminisse, si novam in eodem genere impetrare velit; quia jure sancitum est, ut *remissionem veniæ, crimina, nisi semel commissa, non habeant*. Leg. 3. Cod. *De Episcop. audientiâ*, &c.

Quæres 7°. an duplici ligatus impedimento teneatur

neatur utriusque mentionem facere in obtinendâ dispensatione.

R. 1°. id non esse necessarium cùm dispensatio ad diversum finem obtinetur, unde qui vult dispensari in voto castitatis, non debet exprimere se irregularem esse.

R. 2°. si dispensatio ad eundem finem tendat; v. g. ad unum matrimonium, faciendam esse mentionem omnium impedimentorum; 1°. quia sic usu & stylo Curiæ receptum est; 2°. quia alioqui decipitur Pontifex in re intrinsecâ dispensationi, & quâ cognitâ vel dispensationem non concederet, vel non eâdem formâ. Et verò quis credat validam esse dispensationem concessam homini, qui octo impedimentis dirimentibus laborans, octo seorsim dispensationes petiit?

Addit Sanchez, non referre scienterne an ignoranter quis unum impedimentum tacuerit; tunc enim verum est id suppressum fuisse; quo cognito vel negata fuisset dispensatio, vel non eodem modo concessa: hinc si quis castitatis aut religionis voto ligatus contrahere velit cum consanguineâ, debet utrumque voti & consanguinitatis impedimentum in eâdem *supplicatione* exprimere. Qui tamen priùs à Papâ aut ab Episcopo voti castitatis dispensationem obtinuisset, velletque posteà consanguineam ducere, novâ super voto suo dispensatione non indigeret, nec teneretur ad faciendam mentionem dispensationis priùs obtentæ.

Porrò nostra hæc doctrina de necessitate omnia simul impedimenta aperiendi, limitatur cùm impedimentum unum aliâ quàm dispensationis viâ auferri potest: unde si quis consanguineam ducere velit, & castitatis votum emiserit antè pubertatem, non tenetur voti hujus meminisse cùm dispensationem petit, secundùm eos qui votum ante pubertatem emissum, & post eam non ratificatum, à parentibus irritari posse putant. Cùm unum impedimentum est publicum, aliud non, dispensatio impedi-

menti publici petitur à Datariâ, occulti verò à Pœnitentiariâ, cui tamen explicandum est ex stylo & praxi ejus, petitam esse aut petendam à Datariâ publici impedimenti dispensationem : tunc enim expendere possunt Pœnitentiariæ Ministri an concurrente duplici hoc impedimento, dispensare expediat necne, idque sine ullâ oratoris infamiâ, quia in obtinendâ apud Pœnitentiariam dispensatione non exprimuntur oratorum nomina.

Hîc notand. eos qui à S. Sede dispensationem obtinere cogitant, præsertim in impedimentis matrimonii, multò meliùs sibi consulere, si ante omnia de re tanti momenti conferant cum Parocho suo, eique, & per ipsum Episcopo vel Officiali ejus nudam ut se habet veritatem aperiant : nè vel petant dispensationem quæ peti non habet, vel falsis de causis obtineant ; vel cum novis sumptibus de novo petere teneantur, id quod vi expositionis minùs accuratæ malè obtinuerunt. Curare etiam debent Parochi, ut parochianos suos hoc in casu officii sui admoneant, iisque declarent Ecclesiam nonnisi ægrè, & quasi ad duritiam cordis concedere dispensationes, quæ semper aliquod disciplinæ canonicæ vulnus inferunt.

ARTICULUS QUARTUS.

An cessante Dispensationis causâ, cesset dispensatio.

Causa dispensationis duplex hîc distinguitur ; motiva, & efficiens : de utrâque paucis loquimur.

Quæres itaque 1°. an cessante causâ motivâ, corruat & ipsa dispensatio : an v. g. Petrus, qui dispensationem petiit, ut Mariam sibi affinem duceret, nè ob defectum dotis innupta maneret, eandem ducere possit, posito quòd ea antè nuptias, pinguem recipiat hæreditatem.

R. 1°. validam esse dispensationem, si causa, qualis est in præsenti casu paupertas futuræ sponsæ, vera sit tempore tum impetrationis, tum fulminationis litterarum. Ità ad me rescriptum est Româ. Quòd si preces veræ esse desinant, cùm Officialis ad executionem procedit, jam nulla ab eo concedi potest dispensatio, ut à contrario patet. Idem dicendum si preces verificentur ex dolo eorum qui dispensari volunt. Unde si oratores falsò allegassent copulam carnalem, & inde subsequens infamiæ periculum, & consultò copulam habuissent carnalem, ut preces executionis tempore verificarentur, perperam cum iis dispensaretur, quia nemini dolus patrocinari debet.

R. 2°. valere adhuc dispensationem, si post ejus fulminationem & ante contractum matrimonium puella fiat dives. Et hæc decisio probatur 1°. quia ex reg. 73. Juris in 6. *Factum legitimè retractari non debet, licet casus posteà eveniat, à quo non potuit inchoari*; 2°. quia obligatio semel absolutè extincta non reviviscit: Atqui impedimentum de quo agitur legitimâ autoritate extinctum est, idque absolutè, nec ulla unquam visa est dispensatio, in quâ expressum fuerit eam cessaturam cessante causâ. Hinc ex omnium confesso, si irregularis ad Ordines dispensetur ob suam aut parentum paupertatem, eâ etiam desinente valebit dispensatio: Ergo idem dicendum in præsenti casu, aliisque omnibus in quibus actus ad quem datur dispensatio, non habet tractum successivum: si enim haberet, ut jejunium Quadragesimæ, & carnium comestio, in quibus dispensatio quæ datur, est virtualiter multiplex, haud dubiè dispensatio non valeret pro eo tempore quo tolleretur ipsius causa.

Non valeret tamen eadem dispensatio, si puella nondum fulminatâ Pontificis dispensatione, hæres institueretur, & ne gratiâ careret, cederet hæreditati in gratiam alterius: talis enim renuntiatio vera est donatio; qui autem donat, pauper censeri nequit;

imò si puella non renuntiet in gratiam alterius: sed tantùm non acceptet, nè dispensationis effectu fraudetur, dispensatio ejus mihi admodum dubia videbitur; quia cùm jam non nubat consanguineo metu paupertatis, superesse videtur ut eum ducat ex quadam passione. Ad minùs ergo hoc in casu consulendus est Episcopus.

Hâc occasione nota plerumque invalidas esse dispensationes quæ conceduntur *in formâ pauperum*; quia sæpiùs sub hâc formâ petuntur ab iis qui satis divites sunt, ut *compositiones aliaque Officialium Curiæ Romanæ jura*, solvere possint. Ii ergò soli ex Curiæ stylo in formâ pauperum dispensari possunt, qui ambo *adeò pauperes & miserabiles existunt, quòd ex labore & industriâ suâ tantùm vivunt*, & aliter vivere non possunt. Docet tamen Pontas eum posse pauperem censeri, qui non nisi mille in bonis nummos habet: neque ab hoc recedit Autor Collat. Andeg. cùm inter pauperes eos recenset, qui aliquos quidem habent reditus, sed sustentationi suæ & oneribus matrimonii impares, nisi accedat labor & industria. Idipsum dicunt alii de iis, qui vel *casualia* solùm bona habent, etiam in magnâ quantitate, qualia ea sunt quæ regio favore conceduntur; vel ex bonis immobilibus non plus possident quàm ad sustentationem statui suo consentaneam. Fatendum tamen oratores quæ in eo sunt statu, teneri ad exactam tum bonorum suorum, tum etiam conditionis suæ expositionem, quia alioqui dispensatio nulla foret & subreptitia. Idem dico cum Pontas de iis qui ex labore & industriâ vivunt, & quos inter non pauci sunt qui in formâ pauperum dispensari non possunt, cùm multi hâc arte magnas opes comparent: unde tutius est, ut in his dubii casibus omnia nudè & simpliciter Pontifici declarentur, ut vel absolutè in formâ pauperum dispenset, vel levem mulctam imponat.

Pontas dispens. de mat. cas. 20.

Sed quid, si filia parentes divites habet, quorum hæres esse debet? eritne pro paupere habenda,

quia nihil actu possidet, aut quia pater eandem dotare non vult?

R. negat. cum senioribus Jurisconsultis; quia, ut ait Pyrr. Corradus, Lib. 7. cap. 2. n. 13. *Parùm refert quòd juxta præsentem statum nihil habeat, illa quæ jus habet succedendi in bonis parentum, ac eos compellendi ad illam dotandam statim juxta ipsius oratricis qualitatem.... quod procedit, etiamsi pater ob aliquam causam recusaret illam dotare, &c. unde* in hoc casu *destinatum habetur pro facto.* Si tamen *frater aut quicumque alius* puellam *dotare intendat; dummodò nullum præcesserit, dotandi pactum, per quod dictæ oratrici jus irrevocabile quæratur, vel etiamsi fuerit pactum dotandi*; sub conditione *ut nubat consanguineo suo* puella, *cùm nullum jus habeat ad dotem, dicitur verè pauper, non obstante certitudine quòd à fratre dotanda erit, & sic servatur in praxi.* Ità idem n. 24.

Quæres an dispensatio cesset per mortem dispensatoris.

R. neg. patet ex quotidianâ praxi. Nec obstat hæc Juris regula, *Mandatum re integrâ, domini morte finitur*: ea quippe intelligi debet de mandato ad litteras justitiæ exequendas, quod morte mandantis expirat, cùm *res* adhuc *est integra*, id est, cùm delegatus necdum uti cœpit jurisdictione; non autem de Rescriptis, quibus vel gratia actu conceditur, vel jus certum ad eam acquiritur. Unde infero facultates illimitatè concessas extra contentiosam jurisdictionem, ut sunt litteræ dimissoriæ, facultates audiendi confessiones unius vel multorum, absolvendi à censuris & à casibus reservatis, eligendi Confessarium, commutandi vota & juramenta, dispensandi tum in iisdem, tum in impedimentis matrimonii: itèm licentiam non residendi studiorum causâ, aut celebrandi Missas in domo privatâ, vel in loco non benedicto, aliasque id genus gratiosas concessiones non expirare obitu concedentis.

† † CAPUT SEPTIMUM.

De Lege non scriptâ, seu de Consuetudine.

CONsuetudo est Jus quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, ubi deficit lex.

Dicitur 1°. *jus*, in quo convenit cum lege, & differt à more, seu usu, qui nihil aliud est quàm repetitio actuum, quæ potiùs est causa consuetudinis, quàm consuetudo, licèt vocetur consuetudo *facti*, ut distinguatur à consuetudine *juris*, quam nunc definimus.

Dicitur 2°. *institutum moribus*, id est, eâ actuum repetitione, quæ, ut modò dicebam, vocatur consuetudo *facti*. Consuetudo, ut moribus instituta, differt tum à lege, quæ ex solâ Principis voluntate pendet; tum à stylo Curiæ qui vim legis habet in his præcipuè quæ judicia concernunt, cùm consuetudo certam materiam non respiciat.

Dicitur 3°. *quod pro lege suscipitur*, quia *inveterata consuetudo pro lege custoditur*, Leg. 32. ff. *De Legib.*

Dicitur 4°. *cùm lex deficit*: hîc enim sermo est de consuetudine juris, quæ vel statuit ea quæ lege scriptâ definita non sunt, vel legem scriptam limitat, interpretaturve aut abrogat, ideòque contrarium jus inducit, prohibendo id quod anteà licitum erat, aut permittendo id quod non licebat.

Consuetudo latiùs sumpta, multiplex distinguitur: 1°. enim alia est *secundùm legem*, alia *præter legem*, alia *contra legem*. Prima, nihil aliud est quàm executio legis præexistentis. Secunda, ea est per quam jus novum introducitur, & quæ suprà definita est. Tertia, ea est quæ legem antecedentem abrogat, facitque licitum id quod aliàs illicitum erat, licèt nullam ejus faciendi necessitatem imponat: talis est consuetudo quæ in Castellâ viget ves-

cendi die sabbati extremis & intestinis animalium.

2°. Consuetudo alia est rationabilis, alia irrationabilis, quæ potiùs est corruptela.

3°. Consuetudo alia est canonica, alia civilis. Prima locum habet in materiâ ecclesiasticâ & hæc etiam à laïcis introduci potest, ut consuetudo servandi tale festum; secunda versatur circa materiam temporalem, & à Clericis induci potest.

Quæres 1°. quot requirantur conditiones, ut consuetudo vim legis habeat aut legem abroget.

R. Requiruntur quinque; & quidem 1°. consuetudo esse debet rationabilis; qualis ea sola censetur, quæ obligaret, si pro lege statuta esset: unde esse debet honesta, utilis, nec juri naturali, divinove contraria, etsi contraria esse possit legi positivæ.

At, inquies, quomodò justa esse potest consuetudo *contra legem*, quæ eo ipso quòd est lex semper justa est?

R. Quòd licèt lex sit rationabilis, occurrere tamen possunt circumstantiæ in quibus magis expediat ipsam non observari, unde lex illa poterat auferri per novam legem: hujus autem novæ legis vices tenet consuetudo, quæ cùm usque ad certum gradum increvit, jam rationi consonum est & Reipublicæ expediens; ut legislator legem suam revocet, nè multitudo aliud agere assuefacta, semper peccet contra legem, cujus ob usus contrarios, observantia non nisi difficilis videri potest. Hinc sæpè peccant qui consuetudinem contra leges introducunt, etsi non peccent qui eam sequuntur, cùm lex jam per eam abrogata est.

2°. Consuetudo debet esse præscripta, id est, continuata per illud temporis spatium quod ad legitimam præscriptionem requiritur. Hoc autem tempus ex meliori sententiâ est decennium, si agatur de consuetudine præter aut contra legem civilem; quia in jure decennium habetur pro longo tempore, quale ad hanc præscriptionem requiritur. Et hoc intelligi solet; etiamsi Princeps absit, aut ignoret;

si enim vel adsit, vel absens cognoscat consuetudinem quæ grassatur, & non contradicat cùm facilè contradicere potest; spatium etiam decennio minus sufficit, quia tunc jus novum non inducitur ipsâ præscriptione, sed tacito Principis consensu; de quo pro circumstantiarum varietate, aliquando longiori, aliquando breviori tempore constare potest.

Idem etiam decennium sufficit ad introducendam consuetudinem *præter* jus canonicum, quia nulla est lex quæ plus requirat temporis in hoc casu, quàm in præcedenti. Verùm si agatur de prescriptione contra legem canonicam vel ecclesiasticam usu receptam, requiruntur anni 40; quia lex ecclesiastica est jus quoddam, sive res immobilis Ecclesiæ; hæc autem non præscribuntur, nisi annis 40, ut patet ex capit. 4. 6. 15. *De præscript.* Quòd si lex canonica moribus utentium nondum recepta sit, annorum decem spatio abrogari potest.

3°. Actus qui consuetudinem inducunt, debent esse 1°. *positivi*, quia negatione actûs non instituitur consuetudo; 2°. *liberi*, quia consuetudo non minùs quàm lex voluntaria esse debet, cùm non minùs obliget: quapropter si populus per vim, metum, aut errorem aliquid pluries faciat, nulla inde nascetur consuetudo, quia vel nulla, vel sufficiens hîc libertas non reperitur; 3°. *publici, & notorii*: actus enim clam exerciti non possunt habere rationem promulgationis, quæ ad legem non scriptam, qualis est consuetudo, requiritur; 4°. *frequentes*: mores enim quibus instituitur consuetudo actuum frequentiam ducunt. Quoties verò actus debeant esse repetiti, ut inducatur consuetudo, prudentum judicio relinqui debet, quorum est expendere an talis sit actuum frequentia, ut populi consensum satis exprimat; 5°. *exerciti ex animo & intentione se obligandi*, quia consuetudo accipitur pro lege; ad hanc autem requiritur voluntas obligandi. Hinc actus qui ex devotione solâ diutissimè frequentati sunt; ut sumptio cinerum in capite,

jejunii, &c. non inducunt jus consuetudinarium quod obliget sub peccato.

Porrò dignoscitur consuetudinem inductam esse animo obligandi, 1°. cùm qui eam violant puniuntur à Superioribus aut seriò redarguuntur; 2°. cùm iidem scandalum dant populis, & uti transgressores habentur à timoratis; 3°. cùm materia bono communi plurimùm utilis est, & à majori populi parte uniformiter observatur; neque enim tàm strictè servantur quæ solùm ex devotione fiunt. In dubio an consuetudo ex animo se obligandi incœpta fuerit, judicandum est non cœpisse, quia nemo, nisi manifestè constet, præsumitur velle sibi onus imponere.

4°. Consuetudo debet invecta esse à majori & saniori parte: quia si populi esset legem ferre, pauci privati ad id non sufficerent. Quòd si consuetudo à sapientibus & timoratis rejiceretur ut mala, non esset habenda pro verâ consuetudine, quia jam morum regula esse non posset.

5°. Requiritur consensus Principis; is enim si resistat, consuetudo prævalere non potest. Non requiritur tamen consensus *formalis*, sed sufficit vel *tacitus*, quo Princeps non contradicit cùm potest; vel *juridicus*, quo consuetudo etiam à Principe ignorata, vim legis habere censetur, cùm invaluit per illud temporis spatium, quod secundùm jus à Principe approbatum, sufficit ut consuetudo obliget.

Quæres 2°. quot, & qui sint consuetudinis effectus.

R. 1°. Consuetudo *præter legem* potest obligare in conscientiâ, pœnas imponere, & irritare actus contra ipsam factos.

Prob. 1. pars 1°. ex Epistolâ 36. S. Augustini, ubi hæc habet: *Mos populi Dei, & instituta majorum pro lege sunt tenenda; & sicut prævaricatores legum divinarum, ità contemptores consuetudinum ecclesiasticarum coërcendi sunt*; 2°. quia consuetudo vim habet legis: Ergo ad modum legis obligare potest.

Prob. 2. pars : nam consuetudo idem potest quod lex : Ergo potest esse moralis, pœnalisve, aut mixta sicut lex : ergo rursùs potest actus contra ipsam factus invalidare : hinc cap. 3. *De Cognat. spiritual.* irritatur matrimonium contra loci consuetudinem celebratum.

R. 2°. Consuetudo *contra legem* potest legem humanam abrogare ; quia potest id facere quod ipsa lex : lex autem lege contrariâ tollitur. Quòd si Princeps legem statuendo prohibuisset, nè ulla unquam contra eam prævaleret consuetudo, lex non abrogaretur solâ consuetudine, quia Princeps perpetuò resistere censeretur.

Ceterùm, ut consuetudo legem abroget, necessaria est bona fides per decennium quo continuantur actus contrarii legi : consuetudo enim per actus malos continuata, nec rationabilis esset, nec legitimè præscripta. Verùm in inchoandâ hác consuetudine, nec requiritur, imo nec reperitur bona fides : quia cum inchoatur, lex adhuc viget ; neque Princeps jam ab initio abrogationi ejus consentire censetur.

R. 3°. Consuetudo *secundùm legem*, eandem interpretatur ; atque id patet ex cap. 8. *De consuetud.* ubi *consuetudo optima legum interpres* dicitur.

Quæres 3°. an lex possit abrogare consuetudinem.

R. Posse, quia lex non minùs efficax est contra consuetudinem, quàm consuetudo contra legem.

Hìc tamen meminisse debet Superior, multa licere quæ non expediunt. Quare 1°. si consuetudo sit verè utilis, lex contra eam lata, non erit vera lex utpotè communi bono contraria ; 2°. si consuetudo superflua sit, aut minùs utilis, toleranda erit non tollenda ; quia, ut notat S. Augustinus Epist. 54. *Ipsa mutatio Consuetudinis, etiam quæ adjuvat utilitate, novitate perturbat :* unde S. Doctor ibidem censet ceremonias quasdam Religioni Christianæ minùs consentaneas ferri potiùs debere,

quàm cum offensione populorum tolli. Quapropter graviter arguendi sunt Parochi, qui receptos Parochiæ usus reipsâ non noxios, subvertunt majoris boni prætextu, & sic Parochianorum odia, oblocutionis, aliaque id genus Parochiæ exitialia concitant; 3°. si consuetudo legi Dei repugnet, tunc non minùs fortiter quàm prudenter insequenda est; juxta id S. Cypriani: *Dominus dixit*, Ego sum veritas: *non dixit*, *Ego sum consuetudo.* Idem expressè adstruunt famosa hæc Tertulliani verba ex Lib. de veland. virgin. cap. 1. Veritati *nemo præscribere potest: non spatia temporum, non patrocinia personarum, non privilegia nationum.*

Imò si consuetudo, etsi non rei per se malæ, nec Evangelio prohibitæ, noxia tamen evadit, & abusibus periculosis viam aperit, contrariâ lege abrogari potest & debet; sic plures Episcopi peregrinationes quasdam, quæ fœcunda erant ebrietatum, & impudicitiarum seges, prudenter aboleverunt. Id tamen sollicitè & anxiè cavendum est, nè Superior dum colligit zizania, simul & triticum eradicet.

CAPUT OCTAVUM.

De Lege favorabili, seu de Privilegiis.

PRivilegium definiri potest, Lex privata quâ speciale aliquod beneficium vel favor, sive præter, sive etiam contra jus commune, alicui justâ de causâ conceditur à Superiore. *Contra jus* quidem, ut exemplo à solvendis decimis, quæ de jure communi solvi debent; *præter jus*, verò, ut potestas dispensandi, aut similia faciendi, quæ licèt de jure prohibita non sint, non tamen omnibus sunt concessa.

Privilegium dividitur 1°. in reale, & personale. Privilegium *personale*, quod proximè confertur personæ in favorem illius, putà ob privatam ejus excel-

lentiam, scientiam aut sanctitatem; & *reale* quod proximè ac directè confertur rei, loco, muneri, dignitati, v. g. prædio, Ecclesiæ, Monasterio; licèt ejusdem privilegii utilitas consequenter & ultimatè in personas refundatur. Privilegium reale cohæret rei, & durat quandiù res permanet, & ideo cum re ad hæredem transmittitur; personale vero sequitur personam, & cum eâdem extinguitur, non anteà.

Ut cognoscatur an privilegium reale sit, an personale, hæc asserri solet regula: Privilegium censetur personale, cùm solùm exprimitur nomen personæ cui conceditur privilegium, v. g. *Committimus Joanni*: reale verò, si sola exprimatur dignitas, v. g. *Committimus Episcopo Morinensi.* Si verò nomen & dignitas simul exprimantur, censent plures privilegium esse personale, atque ideo cum personâ extingui.

Dividitur 2°. in *perpetuum* & *temporale.* Privilegium perpetuum est illud quod absolutè & absque limitatione temporis conceditur, adhæretque rei ex se perpetuæ, v. g. Ecclesiæ alicui, vel Ordini Religioso: dicitur autem perpetuum, non quòd amitti non possit, sed quia ex se durat donec revocatum fuerit. Privilegium *temporale*, est illud quod vel singulari personæ conceditur, & eâ moriente expirare debet; vel datur ad certum tempus, v. g. ad decem annos; vel sub certâ conditione, quæ temporis lapsu finitur, ut, Do tibi hoc privilegium *donec decessero*, vel *ad beneplacitum meum.*

Dividitur 3°. in privilegium *ex motu proprio*, in quo exprimitur tale privilegium ex proprio concedentis motu datum esse, etsi aliquando contingat ut petitum fuerit; & privilegium *ad instantiam partis*, in quo non exprimitur illud motu proprio concessum esse. Privilegium ex motu proprio ceteris paribus favorabilius est, tum quia excludit præsumptionem subreptionis, tum quia in eo non nocent reticentiæ, quæ in alio nocerent; unde

Beneficium motu proprio concessum ei qui jam aliud habet, validè collatum censetur, etsi nulla in rescripto mentio fiat prioris Beneficii: secùs si motu proprio non conferatur.

Dividitur, 4°. in *favorabile*, quod ità uni prodest, ut nemini noceat, quale est privilegium audiendi Missam tempore interdicti; & *odiosum*, cujus favor ità uni inservit, ut alterum gravet: tale est præsertim privilegium ad lites, quia favor concessus actori premit reum, vel diminuit Judicis potestatem.

Dividitur 5°. in concessum *primò & per se*, quod datur alicui sine respectu & ordine ad privilegium aliis datum, & concessum *ad instar*, quod alicui datur in eum modum, quo jam est concessum alteri.

Rursùs privilegium *ad instar*, bifariam concedi potest, nimirùm vel *directè*, *per se*, *& æquè principaliter*, cùm conceditur uni quale concessum est alteri, sed non quia concessum est alteri: vel solùm *relativè*, *indirectè*, *& accessoriè*, & propter connexionem quam unus habet cum alio, consequenter ad quam Superior dat privilegium secundo ut gratificetur primo. Et hæc distinctio in materiâ privilegiorum cautissimè pensari debet: quia in priori casu privilegia nec augentur, nec minuuntur, nec auferuntur respectu secundi, etiamsi augeantur, minuantur aut penitùs desinant respectu primi. Aliud est in posteriori casu: unde privilegia quæ quorumdam Religiosorum familiaribus, Medicis, Advocatis communicantur, crescunt aut decrescunt ad normam eorum quibus iidem Religiosi præditi erant.

Quæres 1°. quis privilegium concedere possit.

R. Ille solus qui leges condere potest. Ratio est, quia si privilegium sit contra jus, jam includit dispensationem à lege, quam nemo nisi legis conditor, ejusve superior aut æqualis impertiri potest. Si verò sit præter jus, qui ipsum concedit talis esse debet, ut alios per modum legis cogat, nè privi-

legſi uſum impediant ; hoc autem ſolus legiſlator facere poteſt.

Quæres 2°. an ad privilegii conceſſionem requiratur cauſa.

R. Privilegii ac diſpenſationis parem eſſe cauſam. Unde vide quid dixerim ſuprà, pag. 350.

Quæres 3°. an quis accepto privilegio uti teneatur.

R. negat. quia ex cap. 6. *De privileg. liberum eſt unicuique ſuo juri renuntiare.*

Excipe 1°. ſi privilegium detur ad aliquid aliunde præceptum : ſic is cui permiſſa eſt Miſſæ auditio tempore interdicti, eidem diebus feſtis intereſſe debet ; 2°. ſi ex non uſu privilegii ſequatur grave vel privilegiati ipſius, vel aliorum damnum : ſic qui morte damnabitur, niſi oſtendat privilegium, privilegio uti debet. Pariter qui ex privilegio immunis eſt à decimis, debet eas non ſolvere, ſi ſolvendo creditoribus ſatisfacere nequeat.

Quæres 4°. an quis uti poſſit privilegio extra territorium concedentis.

R. non poſſe, ſi privilegium ſit locale ; ſi verò perſonale ſit, poſſe aliquando, aliquando non.

Prob. 1. pars, quia privilegium locale datur primariò propter locum : eïque annexum eſt ; unde ſi Epiſcopus in locis à mari remotis, ova permiſerit ob piſcium penuriam, non licet ei qui ad loca maritima ſe transfert, ovis veſci.

Ut expediatur ſecunda pars, notandum eſt, privilegium perſonale, vel concedi contra jus commune, ut cùm alicui ob infirmitatem conceditur ut in diebus jejunii carnes comedat ; vel concedi contra ſpeciale ſtatutum territorii alicujus, in quo quis pro tempore moratur. In primo caſu ſatis receptum eſt ut privilegium valeat extra Diœceſim v. g. Epiſcopi à quo conceſſum eſt ; tum quia nimis durum eſſet ut viator qui diebus ſingulis territorium mutat, ubique explicaret rationes aliquando ſecretas propter quas obtinuit privilegium manducandi car-

nes ; tum quia tale privilegium, cùm sit juris communis relaxatio, conceditur ab Episcopo per facultatem quam à Pontifice vel ab Ecclesiâ ipsâ accepisse censetur : porrò dubium non est, quin ubique carnibus vesci posset ille cui id ab Ecclesiâ vel Pontifice concessum esset. Atque id probat praxis timoratorum, qui acceptâ à Parocho suo licentiâ comedendi carnes, iisdem in aliâ Parochiâ absque novâ Parochi loci hujus permissione vescuntur.

Aliter censemus in secundo casu, tum quia advenæ subjacent privatis legibus locorum in quibus degunt, tum quia concipi nequit quomodo quis jurisdictionem suam in alieno territorio exercere possit, quam tamen exercere videtur qui permittit alteri id quod secundùm privatas loci leges eidem illicitum est.

Quæres 5°. quot modis cesset privilegium,

R. Cessat pluribus modis ; & quidem 1°. si sit *personale*, *extinguitur cum personâ* : si verò sit reale, unâ cum re aut officio transit ad hæredem aut successorem, qui in defuncti jura succedunt. Hinc cui concessa est facultas aliquid faciendi, illud facere potest etiamsi exciderit à dignitate suâ, si cum dignitate expressum fuerit nomen proprium, quia tunc privilegium est personale : secùs si sola dignitas expressa fuerit, quia tunc privilegium dignitati, non autem personæ concessum est.

Reg. 1 *Jur. in* 6.

2°. Cessat privilegium per mortem concedentis in casibus, in quibus ex eâdem morte cessat dispensatio.

3°. Finitur lapsu temporis præfixi, aut cessante totâ causâ propter quam concessum fuerat. Hinc privilegium Canonicis indultum, ut etiam absentes studii causâ percipiant Præbendarum fructus, cessat si acceptâ licentiâ transferant se ad villas, nec studiis incumbant.

4°. Privilegium gratìs alicui subdito concessum amittitur per revocationem. Quòd si privilegium sit onerosum, ut remuneratorium, revocari nequit

sinè gravi causâ : tuncque fieri debet compensatio ; nisi fortè revocatio fiat ob culpam ejus qui remun-rationem ac[illegible]erat : vel fructus jam percepti e privilegio, sufficienter adæquent id per quod meritum fuerat privilegium.

5°. Amittitur per renuntiationem voluntariè factam à privilegiato, & acceptatam à concedente. Si tamen renuntiatio hæc per dolum & metum extorqueretur, non subsisteret, quia renuntiatio est donatio quædam : donatio autem nisi libera sit, firma censeri non debet.

Duo hîc notanda : 1°. nos hîc loqui de privilegiis quæ in solius renuntiantis commodum cedunt ; si enim cedant in bonum commune, renuntiatio non valet : hinc Clericus & Monachus privilegio Canonis vel Religionis renuntiare non possunt : 2°. nos etiam loqui de privilegiis quæ tractum successivum habent, & quæ consistunt in potentiâ faciendi vel omittendi aliquid in futurum, qualis est facultas audiendi confessiones, aut non solvendi decimas ; non autem de iis quæ in momento totum suum effectum operantur ; nam v. g. illegitimus ; quæ ab irregularitate solutus est, ad eandem reverti non potest, etiamsi velit.

TRACTATUS DE PECCATIS.

TRACTATUM hunc duas in partes dividemus, quarum altera de peccato in genere, altera de variis peccati speciebus disseret.

PARS PRIMA.

De Peccato in genere.

CAPUT PRIMUM.

De naturâ Peccati.

PEccatum definitur à S. Augustino, Lib. 22. contra Faustum c. 27. *Factum, vel dictum, vel concupitum aliquid contra legem Dei æternam* : à Theologis verò satis communiter, & bene, Transgressio legis libera : ea enim definitio ità explicat naturam peccati, ut omni & soli conveniat peccato, sive commissionis, sive omissionis, sive mortali, sive veniali, &c. Ut utraque definitio penitùs intelligatur.

Quæres 1°. an peccatum eò peccatum sit quòd legi æternæ adversatur.

R. Solutionem hujus quæstionis pendere à notione legis æternæ, quam alii aliter definiunt. Si ergo nomine legis æternæ intelligatur, ut intelligi solet, actus quo Deus judicat aut præcipit aliquid agendum vel omittendum ; jam peccatum non ideo tale est quia pugnat contra legem æternam : quan-

doquidem adulterium, v. g. non est malum, quia Deus judicat illud malum esse, sed ideo Deus illud malum esse judicat, quia reipsâ jam malum est.

Si verò per æternam legem intelligatur summa hæc Dei ratio quam Deus ipse necessariò in judiciis suis sequitur, quæque Deum ipsum ità dirigit, ut ab eâ recedere nequeat, optimè dici potest peccatum, per hoc esse peccatum, quia æternæ legi adversatur: si enim peccatum necessariò sit transgressio legis, utique legis æternæ sic intellectæ quâ nihil priùs concipi potest.

* * Quæres 2°. an essentia peccati consistat in privatione. Ut solvatur quæstio,

Not. In actu peccaminoso duo spectari solent: 1°. *materiale*, id est, physica entitas actûs, quæ quia materiæ instar, est quid bono & malo commune, materiale nuncupatur; & *formale*, id est, ipsa actûs oppositio cum lege, seu actus ipse non simpliciter, sed prout est contra legem.

Certum est materiale peccati esse ens positivum; *dictum* enim, *factum* & *concupitum* aliquid positivi significant: sed quia vox *contra* legem, significare potest aliquid positivi per modum contrarietatis, sicut calor esse dicitur contra naturam aquæ, vel per modum privationis, sicut mors est contra naturam viventis; hinc oritur difficultas sitne formale peccati aliquid reale, an mera privatio. Nemo quidem dubitat quin in omni peccato reperiatur privatio gratiæ, conversionis ad Deum & conformitatis cum lege: sed quæritur an privatio hæc, potissimùm tertia, sit quid primum in peccato, ejusque constitutivum; an non potiùs peccatum antecedenter ad eam constitutum sit per aliquid positivi quod formaliter malum sit in genere entis moralis. Et hæc quæstio, quidquid cogitent plures, moveri debet de ipso etiam omissionis peccato, in quo cùm reperiatur tota ratio actûs humani, reperiri etiam debet materiale & formale. His præmissis, sit cum multis contra plures,

CONCLUSIO. Id per quod peccatum formaliter constituitur, est quid positivi, non mera privatio.

Prob. 1°. Per illud constituitur peccatum in ratione peccati, per quod constituitur in ratione actûs mali formaliter, Atqui peccatum constituitur in ratione actûs mali formaliter, per aliquid positivi, quod prius est omni privatione. Nam ante privationem rectitudinis, intelligitur in quolibet peccato, tendentia posita in objectum legi rationique dissonum: quandoquidem tendentia hæc fundamentum est omnis privationis quæ peccato inesse concipitur; cùm ideo actus quilibet malus rectitudine sibi debitâ carere intelligatur, quia voluntas eum eliciendo, tendit in objectum in quod ferre se non debet: Atqui tendentia hæc *pro priori* ad privationem est mala moraliter. Nam tendentia hæc, prout antecedit privationem cujus est causa, sub aliquâ moralitatis specie continetur: Atqui non est in specie boni moralis. Minor constat, prob. major. Illud est in genere moris, quod oritur à voluntate operante liberè cum subjectione ad morum regulas, & in ordine ad objectum lege prohibitum: Atqui tendentia hæc oritur à voluntate operante liberè, &c. Ergo est in genere moris; ac proinde in genere mali, cùm sub genere boni reponi non possit.

Prob. 2°. Peccare peccato homicidii v. g. est scienter facere id quod directè prohibetur hoc præcepto, *Non occides*: Atqui facere id quod directè prohibetur per hoc præceptum, nihil est aliud quàm ponere ipsum homicidii actum. Quid enim directè magis opponitur præcepto non occidendi, quàm ipse homicidii actus? Ergo peccare est facere actum ipsum qui prohibetur; ergo ille ipse actus peccatum est. Quis porro ipsum homicidii actum dicat esse meram privationem?

Prob. 3°. Ideo præcipuè negant adversarii peccatum esse quid positivi, quia Deus alioqui esset autor peccati, utpotè qui sit entis cujuscumque autor: Atqui etsi peccatum mera privatio esse supponatur,

non minùs Deus erit alius autor, quàm si sit ens positivum. Qui enim causat fundamentum privationis reduplicativè ut tale, causat consequenter ipsam rectitudinis privationem, quantùm ab agente ullo causari potest; quia privatio, utpote nihil, non magis à creaturâ quàm à Deo causatur per se & directè, sed indirectè quatenus resultat ex positione fundamenti: atqui Deus, velint, nolint adversarii, causat fundamentum privationis quà tale. Nam juxta ipsos Deus causat quidquid est positivi: Atqui fundamentum privationis quà tale, est quid positivi: privatio enim super aliâ privatione vel negatione fundari nequit; aliàs privationis istius privatio alia pro fundamento assignari deberet, sicque daretur progressus in infinitum: Ergo.

Confirm. Accessus liber ad mulierem non suam, necessariò connotat privationem rectitudinis: Atqui accessus ad non suam, est à Deo, etiam prout est commercium cum non suâ; Ergo actus ille est à Deo non simpliciter, sed prout connotat privationem.

Obj. 1. multos Patrum textus, qui dicunt peccatum nihil esse. Augustinus, Lib. 12 de Civ. Dei. c. 6. *Nemo quærat causam efficientem malæ voluntatis: non enim est efficiens, sed deficiens, quia nec illa affectio est, sed defectio*. S. Damascenus, Lib. 2. *de fide* cap. 4 *Neque aliud est malum, quàm boni privatio*. Omitto alios Patres, qui hâc oppressi difficultate, cur Deus qui omnium autor est, non sit causa peccati, non aliter ab eâ se expediunt, quàm dicendo peccatum nihil esse, nec proinde posse à Deo produci.

R. 1°. Patres per id quod cum peccato necessariò conjunctum est, peccatum describere voluisse, potiùs quàm ex ipsâ ratione formali. Porrò peccata omnia conjunctam sibi habent privationem gratiæ, cujus expositio plus Fideles movet quàm metaphysica rerum indagatio, quam hìc adhibent Theologi.

2°. Patres peccatum vocant nihil, sensu quo-

dam morali, quia homines *cùm peccant nihil fiunt*, *S. August.*
& minora jumentis insipientibus. Verùm iidem Patres aliis in locis non obscurè significant peccatum non esse merum nihil : sic Augustinus peccatum definit *dictum* & *factum*, quæ certè non sunt mera privatio.

3°. Sæpè quidem dixerunt SS. Patres, peccatum non habere causam efficientem, sed deficientem : hoc & nos dicimus; sed quia causa deficere potest, vel privativè per puram debitæ perfectionis carentiam, vel contrariè per indebitam dispositionem, tam intelligi possunt de defectu contrario, quàm de privativo : imò fatemur eos sæpè locutos esse de defectu privativo, non ut in eo essentiam peccati reponerent, sed ut ex eo peccatum per appendicem ipsi necessariò connexam describerent.

4°. Demum Patres qui dixerunt peccatum nihil esse, plerique Manichæorum hæresim impugnabant : quapropter dicebant peccatum esse nihil, prout nihil opponitur substantiæ : id est, contendebant nullam esse substantiam ex naturâ suâ malam; non verò negabant actus creaturæ esse quid positivè mali. Patet id ex concertatione Augustinum inter & Cœlestium, quam S. Doctor refert in Libro suo *De perfectione justitiæ*. Elaborabat Cœlestius ut probaret *peccatum omne actum esse, & non rem*, quia *Ratiocin. 3. n. 4.*
si res est, autorem habere debet Deum, præter quem nemo rei cujusquam autor esse potest. Quid ad hæc Augustinus? Dicitne peccatum neque esse actum, neque rem, sed meram prorsus negationem? Hoc sanè respondere debuerat in principiis adversariorum : Atqui tamen apertè agnoscit cum Cœlestio, *peccatum quidem non esse rem*, sed *actum dici & esse*; Ergo non existimabat Augustinus peccatum esse privationem, prout privatio opponitur cuilibet positivo, sed solùm prout opponitur rei seu substantiæ. Atqui id sufficiebat, juxta S. Doctorem, ut intelligeretur Deum non esse autorem peccati; quia eo ipso quo peccatum nihil erat rei & na-

turæ, evidens erat illud, quantumvis aliquid positivi foret, à Deo oriri non posse, quia nullus defectus moralis à Deo esse potest.

Etverò invalidè prorsus probassent Patres Deum peccati autorem non esse, ex eo solo quòd peccatum mera sit privatio : statim enim iis responsum fuisset, vel hominem ipsum non esse autorem peccati, quandoquidem nihili nulla est causa; vel Deum eo modo esse nihili hujus autorem, quo homo ipse; Ergo negare Deum esse peccati autorem, eò quòd peccatum nihil sit & mera privatio, non est difficultatem solvere, sed eludere; ergo Patres alio planè sensu sunt intelligendi.

Obj. 2°. Si peccatum sit ens reale, jam Deus propriè & simpliciter erit autor peccati, ens enim omne reale efficienter producitur à Deo; Ergo.

R. 1°. Deum non minùs peccati autorem fore, etiamsi peccatum constituitur in mera privatione. Quia Deus non minùs quàm creatura concurrit positivè ad actum materialiter malum, ex quo necessariò sequitur privatio peccati constitutiva, quare autem in neutro systemate Deus sit autor peccati, expendam Cap. 2.

R. 1°. ad 2. neg. ant. ad 2. dist. ens omne; id est, substantia omnis producitur à Deo, C. ens omne, id est, actus vel motus omnis, subd. Producitur à Deo prout est ens simpliciter, & subjacet causalitati divinæ, C. prout est quid difforme rectæ rationi, N. Itaque ens sumptum pro substantiâ semper producitur à Deo, quia nulla est mala natura, prout delirabant Manichæi. Rursùs ens omne secundùm præcisam rationem entis à Deo producitur, quia ut sic subjacet operationi divinæ, & per actionem ejus directè attingitur : verùm non ideo quidquid est ens, sub quocumque respectu à Deo produci potest, quia actus creaturæ ità sunt creaturæ, sub certis respectibus, ut sub iisdem Dei esse non possint. Sic vitalitas, prout est vitalitas, non petitur ex efficientiâ Dei, sed ex eo quòd

voluntas in tali actu exercendo vitaliter se moveat: idem dicendum de difformitate quæ actui contra legem elicito inest; hæc enim tota pendet à voluntate contra legem scienter operante, & in eam solam refundi potest.

Obj. 3°. In eo consistit formale peccati, quo præcisè intellecto intelligitur peccatum: Atqui intellectâ præcisè privatione rectitudinis debitæ, intelligitur peccatum. Sicut enim posito concursu omnium circumstantiarum quæ ad actionem moraliter bonam requiruntur, actio intelligitur moraliter bona: sic posito earumdem circumstantiarum, vel alicujus ex ipsis defectu, actio intelligitur moraliter mala; Ergo.

R. dist. maj. In eo consistit peccatum, quo intellecto per modum alicujus primarii, intelligitur peccatum, C. quo intellecto per modum secundarii, & proprietatis, N. Equidem intellectâ debitæ perfectionis privatione intelligitur peccatum; sicut intellectâ risibilitate apud veteres Philosophos intelligitur homo; at non ideo primarium peccati constitutivum in privatione reponi debet, sicut nec constitutum hominis reponitur in risibilitate; quia sicut est in homine prius aliquid risibilitate, sic in peccato est aliquid privatione prius, scilicet tendentia in objectum bonis moribus dissonum, quæ omnis & cujuscumque privationis fundamentum est.

CAPUT SECUNDUM.

De causis Peccati.

DIcendum hîc 1°. de causâ materiali, seu subjecto peccati; 2°. de causâ ejus efficiente.

ARTICULUS PRIMUS.

De subjecto Peccati.

SUbjectum peccati duplex, *immediatum*, quod ipsa est potentia quæ peccatum committit; & *mediatum*, quod est agens peccati capax. Ab isto ducemus exordium. Sit igitur

CONCLUSIO. Sola creatura rationalis, non tamen in omni statu, est subjectum peccati.

Prob. quia sola creatura rationalis est libera, libertate etiam contrarietatis, ut alibi probatum est: Atqui ubi talis extat libertas, ibi & non alibi est potentia ad malum ut ad bonum. Ergo.

Dixi, *non tamen in omni statu*; nam peccare non possunt 1°. Beati, quos visio beatifica quâ perfectissimè inebriantur, ab omni peccato retrahit, 2°. nec animæ Purgatorio detentæ, quæ licèt Deum non videant, tanto tamen ejus videndi desiderio tenentur, & tam gravia levibus pro peccatis supplicia luunt, ut ab omni peccato abhorreant; 3°. nec peccavit unquam etiam venialiter B. Virgo, ut docet Concilium Trid. Sess. 6. C. 23. & innuit S. Augustinus, Lib. de nat. & grat. cap. 36. ubi ait sanctissimos quosque viros fuisse obnoxios peccato, *exceptâ* tamen *S. Virgine Mariâ, de quâ propter honorem Domini, nullam prorsùs cùm de peccatis agitur haberi volo quæstionem.*

Non est quòd dicant Hæretici, B. Virginem 1°. incredulam fuisse verbis Angeli, dùm dixit *Quomodo fiet istud?* 2°. ambitiosam, cùm in nuptiis Cana miraculum petiit, ideòque his Filii sui verbis emendata est: *Quid mihi & tibi mulier?* Hæc enim non obstant.

Non 1. Nam Virgo non dubitavit de veritate prædictionis Angelicæ, sed sollicita fuit de modo; unde is est ejus verborum sensus: *Quomodo fiet istud;*

istud, ut quæ virginitatem vovi, mater evadam? Secùs fuit de Zachariâ, qui dicens; *Unde hoc sciam?* miraculum requirebat, pro de prædictionis veritate certior fieret.

Non 2. Nulla enim in nuptiis Cana fuit ambitio Mariæ, sed summa charitas. Christus autem, ait Justinus, *non verbo objurgavit, quod facto honoravit*; ejusque verba, etsi paulò duriora videntur, eo potuerunt vultu & tono proferri qui amorem exhiberent, non iram. Adde quòd Christus non matrem, sed nos docere voluerit, nec parentes quidquam habere juris in rebus Dei; nec eas ex eorum affectibus, sed ex Dei nutu & imperio pertractandas esse.

Quæres an solùm veniale peccatum possit cum originali consistere. Hæc quæstio ad aliam accedit, an scilicet quilibet infans statim ac attingit usum rationis, tam arctè teneatur ad Deum ut ultimum finem se convertere, ut nisi fecerit, peccet mortaliter: si enim res ita sit, jam evidens est solùm veniale peccatum cum originali consistere non posse. Ut quædam tollantur difficultates.

Not. 1°. tunc puerum censeri ad usum rationis pervenisse, cùm expeditam habet facultatem discernendi bonum inter & malum morale, honestum inter & inhonestum. Quo autem tempore id contingat, certò definiri nequit: ad hoc enim plurimum inserviunt, tum opportuna organorum dispositio, tum sedula infantium educatio.

Not. 2°. Instans illud quo obtinetur rationis usus, latiori sensu accipi, cùm eam complectatur durationem quâ indiget puer ut bonum honestum à sensibili discernat.

R. Infantem qui pervenit ad usum rationis, reum videri, si ad Deum se non vertat secundùm naturam & modum luminis ac gratiæ quibus pro tunc donatur; seu, ut ait S. Thomas, *secundùm quod in illâ ætate est capax.*

* Prob. 2°. Ut infans statim ac moraliter usum *

rationis obtinuit, teneatur sub pœnâ peccati se ad Deum convertere, sufficiunt duo, 1°. ut quilibet statim teneatur legi sibi sufficienter propositæ obsequi; 2°. ut lex de se ad Deum convertendo, intimetur homini statim ac rationis usum assecutus est: Atqui utrumque constat. Primum quidem patet ex iis quæ dicta sunt in Tractatu de Legibus, ubi probatum est non posse sine peccato resisti legi sufficienter propositæ. Probatur itaque secundum: Homo in hunc mundum veniens illuminatur à Deo, prout docent communiter Patres, præcipuè verò S. Cyrillus in hæc verba Joan, cap. 1. *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*: Atqui illuminatio illa nihil aliud esse potest, quàm impressio quâ infans ad suam in Deum conversionem moveatur.

Prob. min. 1°. Quia vix concipi potest, quòd Deus qui hominem propter semetipsum operatus est, non concedat ei auxilium quo ad suum creatorem movere se possit, præsertim cùm Deus verè & sincerè omnium salutem velit, & nemo eorum qui baptismo regenerati non sunt, quique quolibet momento possunt perire, absque eodem auxilio salutis obtinendæ capax censeri possit: 2°. quia ratio dictat hominem teneri ad Deum eo se convertere momento, quo maximè convenit ut Deus cordis ejusdem possessionem ineat, & suum in illud exerceat dominium: Atqui hoc maximè convenit eo momento quo quis rationalis fieri, & homo esse incipit. Quis enim credat Deum zelotem, voluisse ut omnia animalium primogenita, & omnes fructuum primitiæ sibi offerrentur, non curasse verò ut tenelli cordis primitiæ sibi consecrarentur? Ergo.

† Prob. 2°. Quia infans tenetur cùm potest, & eo modo quo potest, se, actusque suos omnes ad Deum referre; nulli enim ejus actus indifferentes esse possunt, licèt faciliùs à gravi culpâ excusetur ob inadvertentiam: Atqui hæc ad Deum relatio

fieri non potest sinè aliquali in Deum conversione. Ergo.

Tria hìc notanda quibus objectiones partis alterius solventur : 1°. non audemus mortalis peccati arguere infantes qui huic officio desunt, præsertim si ad tempus satis breve desint ; 2°. novimus opinionem oppositam multis videri probabiliorem, adeòque ab ipsis in praxi teneri posse, ut notat Gonet, & alibi diximus ; 3°. credimus præceptum hoc minùs à pueris ignorari quàm ab aliis, quia pueris ab Autore naturæ pro illo instanti practicè, & in actu exercito proponitur à Deo. Addo eos qui piè educati sunt, Deumque à teneris unguibus precari, eique corculum suum donare edocti, vix ac ne vix quidem hoc in puncto sollicitos esse debere. Vide quæ dicam agendo de Fide.

Quod spectat ad immediatum peccati subjectum, otiosas, quæ hìc à Theologis proponuntur quæstiones resecabimus, dicendo peccatum omne esse in voluntate, vel ut in subjecto, vel ut in primo movente : hinc tritum illud Augustini, Lib. 10. Retract. cap. 9. *Voluntas est quâ peccatur & rectè vivitur.* Etsi verò hinc omnis circa præsens negotium quæstio resoluta esse videtur, fusiùs tamen expendendum est, an in sensualitate seu concupiscentiâ sit peccatum.

Not. 1°. Sensualitas definitur, naturalis animæ facultas hominem inclinans ad prosecutionem boni sensibilis, juxtà præviam sensuum perceptionem : quanquam sensualitas hìc etiam accipitur pro appetitu secundùm quòd corruptus est & rationi rebellis. Porrò sensualitas hoc etiam posteriori sensu accepta, vel in objectum tendit ante quemlibet consensum, vel non nisi ex consensu formali aut interpretativo voluntatis.

Not. 2°. Circa præsens punctum triplex est opinio. Prima, Hæreticorum, hæretica, quatenus docent concupiscentiam quæ manet in renatis verum esse peccatum, licèt intuitu meritorum Christi

non imputetur. Secunda est Cajetani, & aliorum quorumdam, qui in motu sensualitatis, etiam seposito voluntatis consensu, non nihil libertatis esse putant quod ad peccatum veniale sufficiat. Tertia est ceterorum qui nullum prorsùs peccatum esse posse putant in appetitu sensitivo, seclusâ omni motione voluntatis. Ità multi, etiam Thomistæ, ut Medina, Alvares, &c. Sit

CONCLUSIO. Sensualitas præcisè sumpta non est peccatum mortale aut veniale.

Prob. 1°. Peccatum omne coïnquinat hominem: Atqui ex Christo Domino, *ea* solùm *coinquïnant hominem quæ exeunt de corde*, seu quæ liberè fiunt, & ex voluntate nascuntur, ut in hunc locum scribunt S. Hieronymus, aliique Interpretes. Ergo.

Prob. 2°. ex Patribus. S. Chrysostomus Hom. 19. ad populum Antioch. *Concupiscere*, inquit, *naturale*, *malè verò concupiscere*, *jam voluntatis*. S. Augustinus, Lib. 5. contra Julian. c. 3. *Frustrà*, inquit, *dictum est*, *Post concupiscentias tuas non eas*, *si jam quisque reus est quòd tumultuantes*, *&* *ad mala trahere nitentes sentit eas.* plures non congero, quia Calvinus, qui S. Doctorem meliùs quàm ceteros hoc in puncto sensisse docet, eum tamen sibi adversari fatetur.

Prob. 3°. duplici ratione: 1°. quia nullum est peccatum sine libertate: Atqui motus sensualitatis non sunt secundùm se liberi. Si enim essent secundùm se liberi, vel propriâ voluntate, vel voluntate primi hominis. Primum dici nequit, cùm sancti eos motus experiantur inviti. Secundum non sufficit, quia primi hominis voluntas non sufficit ad peccatum actuale posterorum ejus: Atqui sensualitatis motus peccata forent actualia: Ergo. Et certè actus phræneticorum & stultorum, utpotè qui ab originali peccato profluant, non minùs liberi sunt voluntate primi hominis, quàm indeliberati concupiscentiæ motus: Atqui tamen inter peccata recenseri nequeunt. Ergo.

2°. Quia lex Dei non est impossibilis : Atqui hominibus etiam justis impossibile est non experiri concupiscentiæ motus, nisi speciale adsit privilegium quod ipsi S. Paulo deerat, ut patet ex II. Cor. 12. Ergo.

Ex his colliges 1°. sensualitatis motus rationem prævenientes non esse peccata in iis etiam qui baptisati non sunt, quia non magis in eis quàm in baptisatis propriâ voluntate liberi sunt; 2°. idem dicendum de aliis motibus sive intellectûs sive voluntatis, quales sunt motus infidelitatis, odii, & similes, qui omnem voluntatis consensum antevertunt, & ideò motus primò primi dicuntur. Ratio est eadem, quia ubi omnimoda deest libertas, ibi actuale peccatum reperiri nequit.

Obj. 2°. id Rom. 6. *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore* : Atqui peccatum de quo hîc loquitur S. Paulus, ipsa est concupiscentia, ut patet ex verbis sequentibus, *ad obediendum concupiscentiis ejus.*

R. concupiscentiam dici peccatum, sed impropriè, quia à peccato est, & ad peccatum inclinat, ut pluries docet Augustinus. Hæc autem solutio non est violenta, ut clamat Lutherus, sed fundamentum habet in Scripturis; in quibus peccatum aliquando sumitur pro culpâ, aliquando pro pœnâ vel causâ peccati. Sic Thren. 4. *Completa est iniquitas tua*, id est, pœna iniquitatis tuæ. Et Oseæ 4. dicuntur Sacerdotes *peccata populi* comedere, quia comedunt oblationes pro expiatione peccati. Ergo vox peccati ambigua est, adeòque de peccato impropriè dicto intelligi debet, si absque fidei & rationis periculo aliter intelligi non possit: non potest autem, ut patet ex probationibus nostris. Ergo.

Inst. Pergit Apostolus ibid. cap. 7. *Peccatum non cognovi nisi per legem : nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces.* Unde sic : Transgressio legis peccatum est propriè dictum: Atqui concupiscentia est transgressio legis ex Apostolo; Ergo.

R. dist. min. Concupiscentia sumpta pro actu voluntario concupiscendi, est transgressio legis, C. sumpta pro primis motibus quibus mens resistit, vel pro ipsâ ad illos motus pronitate, N. Porrò loquitur hîc Apostolus de voluntariis concupiscentiæ motibus quos Judæi non putabant peccata esse, nisi foras erumperent, ut patet ex Matth. 5. ubi reus dicitur qui mulierem concupiscit.

* Obj. 2°. S. Augustinus in eâ etiam cui resistitur concupiscentia peccatum agnoscit. Sic enim habet Serm. 5. de verbis Apost. *Si concupiscis quidem, quod lex vetat quæ dicit*, Non concupisces, *servas tamen aliud quod itèm lex jubet*, Post concupiscentias tuas non eas. Unde sic: Id quod lex Dei prohibet peccatum est: Atqui ex Augustino lex prohibet nè quis concupiscat, & hanc legem transgreditur, etiam qui servat legem de non eundo post concupiscentiam suam; Ergo.

R. dist. maj. Quod lex prohibet, ut propriè dictam transgressionem, peccatum est, C. quod lex prohibet ut defectum & aliquid repugnans perfectioni ad quam lex tendit, N. Itaque ex mente Augustini, lex quidem vetat concupiscentiam, quia scopus legis est ut homo perveniat ad statum in quo nullos patietur concupiscentiæ motus: at non ideo docet Augustinus concupiscentiam esse de se peccatum, cùm juxta S. Doctorem non peccet qui concupiscentiæ motus reprimit: *Ipsa*, ait Lib. 1. de nup. c. 23. *concupiscentia jam non est peccatum in regeneratis, quando illi ad illicita opera non consentitur*; Ergo.

Inst. 1°. Juxta S. Augustin. L. 6. contra Julian. c. 8. *Est iniquitas cùm in homine vel superiora inferioribus turpiter serviunt, vel inferiora superioribus contumaciter reluctantur, etiamsi vincere non sinantur*: Atqui *iniquitas peccatum est* propriè dictum, ex I. Joan. 3.

R. dist. min. Iniquitas quam facit homo peccatum est, C. iniquitas quam patitur homo, etiam

nolens, peccatum est, subdist. peccatum est effective, quatenùs ad peccatum inclinat, C. formaliter, N. Iniquitatem latiùs aliquandò sumi liquet ex S. Ambrosio in Apologiâ David c. 13. sumitur enim non rarò pro eo omni quod inordinatum est, hoc autem sensu concupiscentiâ meritò vocatur iniquitas.

Inst. 2°. Si concupiscentia formaliter peccatum non esset, non noceret eis qui eidem non consentiunt: Atqui concupiscentia cui etiam non consentitur, nocet ex S. Augustino, Lib. 4. contra Julian. cap. 2.

R. dist. maj. Non noceret ut peccatum, C. non noceret quatenùs miserabilem habet pugnam, & spirituale mentis gaudium minuit, N. Solutio est in eodem loco.

Obj. 3°. ex S. Thoma hìc a. 3. ad. 3. *Motus sensualitatis rationem præveniens est peccatum veniale*; Ergo sensualitas secundùm se non est ab omni peccato immunis.

R. dist. Motus sensualitatis rationem & advertentiam perfectam præveniens, sed annexam habens imperfectam advertentiam vi cujus potuisset impediri, si ratio bene vigilasset, est peccatum veniale; C. motus omnem omninò præveniens advertentiam, N.

Inst. 1°. S. Thomas 3. p. q. 41. art. 1. ad 3. *Tentatio*, inquit, *quæ est ab hoste, potest esse sine peccato, quia fit per solam exteriorem suggestionem; tentatio autem quæ est à carne non potest esse sine peccato..... & ideò Christus tentari voluit ab hoste, sed non à carne.* Unde sic: Tentatio à carne est ipsa sensualitas: Atqui ex S. Thoma nulla est tentatio à carne, quæ sit sine peccato.

R. dist. min. Ex S. Thoma nulla tentatio à carne potest esse sine peccato, quando eam impedire potest voluntas, C. quando nec illam impedire, nec compescere potest voluntas, N. Itaque asserit quidem S. Doctor, alicujus peccati saltèm venialis

reos esse quicumque tentationem quæ est à carne, & quæ inordinatam delectationem, & concupiscentiam involvit, reprimere possunt, nec tamen reprimunt; verùm non docet peccati etiam venialis reum esse eum qui ejusmodi tentationem invitus patitur. Sic enim loquitur in 2. Sent. dist. 21. q. 1. a. 2. *Appetitus concupiscibilis habet quandam libertatem in homine secundùm quam potest obedire imperio rationis, & sic in concupiscibili potest esse peccatum.* Ubi ideò, juxta Scholæ Angelum, potest esse peccatum in appetitu concupiscibili, quia, *potest obedire imperio rationis*; Ergo immunis est à peccato, si imperio rationis obedire non possit; porrò obedire non potest quoad eos motus, qui præveniunt omnem omninò rationis advertentiam, nullamque supponunt negligentiam.

Inst. 1°. Si juxta S. Thomam, tentatio quæ est à carne non esset peccatum independenter ab omni rationis imperio, S. Doctor non probaret efficaciter Christum à carne tentari non potuisse, ex eo quòd tentatio carnis non sit sine peccato: falsum consequens. Ergo.

R. Neg. sequelam majoris. Etiamsi enim tentatio carnis quam impedire nequit voluntas, peccatum non sit, efficaciter tamen probavit S. Thomas Christum à carne tentari non potuisse, quòd hæc tentatio sine peccato non esset. Nam cùm tentatio quæ est à carne sit motus inordinatus concupiscentiæ, nemo eam pati debet quotiescumque comprimere potest: porrò Christus poterat solo suo nutu in se impedire omnem tentationem quæ est à carne. Ergo peccasset si ejus motum inordinatum in se passus esset, & proinde optimè probavit S. Thomas Christum non potuisse tentari à carne.

Et hæc dicta sint ad vindicias tum Angeli Scholæ, tum qui ei prælusit Magistri sententiarum, de quo lepidè satis & verè dixit Protestantium quispiam, Stancarus nomine. *Plùs valet unus Petrus Lombardus, quàm centum Lutheri, ducenti Me-*

lanctones, trecenti Bullingeri, quadringenti Petri Martyres, quingenti Calvini, qui si omnes in mortario contunderentur, non exprimeretur una uncia veræ Theologiæ.

---

† ARTICULUS SECUNDUS. †

De Caussis efficientibus Peccati.

DUPLEX distinguitur peccati caussa: interior, quæ in ipso homine est; & exterior, quæ est extra ipsum.

SECTIO PRIMA.

De interioribus Peccati caussis.

CAussa interior peccati triplex distinguitur, ignorantia ex parte intellectûs, concupiscentia & passio ex parte appetitûs, & malitia ex parte voluntatis: quod ut magis declaretur, sit

CONCLUSIO I. Ignorantia potest esse caussa peccati, potest & esse peccatum.

Prob. 1. pars, ex Act. 3. *Scio, fratres, quia per ignorantiam fecistis.* I. Corinth. 2. *Si cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent*: Atqui tamen peccaverunt Judæi Dominum crucifigendo. Ergo peccatur per ignorantiam, seu, quod idem est, datur ignorantia, quæ est caussa peccati.

Obj. Si ignorantia sit caussa peccati, utique quia removet scientiam quæ peccatum prohiberet: Atqui hoc dici non potest; alioqui Deus etiam erit caussa peccati: quia denegat auxilia, quæ si adessent, impedirent peccatum.

R. ad 1. neg. min. Ad 2. neg. maj. Disparitas est, quòd Deus non teneatur dare auxilia quæ denegat; homo verò teneatur scientiam adipisci quâ peccatum evitet: aliundè Deus sufficientia auxilia homini concedit.

Prob. 2. pars. Psalm. 24. *Ignorantias meas ne memineris.* Osée 4. *Quia tu scientiam repulisti, repellam te.* I. Cor. 4. *Si quis ignorat, ignorabitur.* Heb. 9. Sacerdotes veteris legis dicuntur obtulisse sanguinem *pro suâ & populi ignorantiâ*: Atqui ignorantiæ de quibus sermo est in his textibus vera sunt peccata; cùm necesse sit ut vel expientur ab homine, vel puniantur à Deo.

Prob. 2°. Non minùs ignorantia eorum quæ quis tenetur & potest scire, peccatum est, quàm omissio eorum quæ quis tenetur & potest facere, peccatum sit; Atqui omissio hæc peccatum est; Ergo.

Objiciuntur tria: 1°. peccatum omne tollitur per pœnitentiam: Atqui tamen per pœnitentiam non tollitur ignorantia; 2°. si ignorantia esset peccatum, qui ex ignorantiâ furatur, duo admitteret peccata, unum ignorantiæ, alterum furti: quod absurdum est: 3°. si ignorantia sit peccatum, quod quis in ebrietate facit mali, peccatum erit: quod falsum est. Sed hæc non nocent; unde

Ad 1. dist. min. Ignorantia per pœnitentiam non tollitur, secundùm quod est privatio scientiæ, C. non tollitur secundùm quod importat negligentiam, sine quâ ignorantia peccatum non esset, N. Ideò autem ignorantia secundùm hanc negligentiæ rationem tollitur per pœnitentiam, quia pœnitens sibi proponit eam omnem adhibere diligentiam, quæ ad expulsionem ignorantiæ necessaria est: si autem non adhibeat ut debet & potest, ignorantia fit denuò vincibilis & peccatum.

Hinc inferes ignorantiam non ratione suî, sed propter negligentiam peccatum esse: ità Augustinus cùm ait: *Non tibi deputatur ad culpam quòd invitus ignoras, sed quòd negligis quærere quod ignoras.* Sicuti tamen Missæ omissio quæ in somno contingit, & in ipso indirectè volita est, non in causâ solùm, sed etiam in se ipsâ peccatum est; quamvis non id habeat à se, sed à causâ; ità à pari, ignorantia invincibilis est in se formaliter

peccatum, licèt id non habeat à se, sed à negligentiâ voluntariâ sciendi ea quæ scire tenemur. Negligentia tamen & ignorantia, non sunt duo peccata, sed unum; sicut actus internus & externus, imperans & imperatus, ambo non nisi unicum efficiunt peccatum: ignorantia enim se habet ut aliquid imperatum à negligentiâ. *Sylvius.*

Ad 2. Non desunt qui furantem ex ignorantiâ, duplicis peccati reum putent. Alii tamen unum hic furti ipsius peccatum agnoscunt, quia cognitio malitiæ furti non est necessaria, nisi in ordine ad furtum evitandum.

Ad 3. Quæ fiunt in ebrietate non sunt peccata, nisi prævisa sint, aut prævideri debuerint; aliàs qui aliquod crimen committeret, reus esset omnium criminum quæ ex eo sequi possunt, furti, v. g. homicidii, &c. Si verò prævisa sint, aut debuerint prævideri, sunt peccata, quia satis sunt voluntaria.

Conclusio II. Ignorantia invincibilis excusat à toto peccato; consequens, nisi affectata sit, excusat à tanto; concomitans non excusat ratione malæ dispositionis, sed excusat ratione actûs. Tres eæ conclusionis partes sufficienter probatæ sunt in Tract. de Actibus humanis, pag. 14.

Hic duo notanda: 1°. ignorantia censetur invincibilis; cùm nec directè nec indirectè volita est, seu cùm quis ut rem sciret sufficientem adhibuit diligentiam, nec tamen scire potuit. Porrò ad id necessarium non est, ut quis diligentiam simpliciter summam adhibeat, hoc est ut faciat planè totum quod in se est; sed sufficit si id faciat quod communiter viri pii ac prudentes efficere solent, & eo modo quo solent. Sic Jacob accedens ad Liam non tenebatur vel adhibere lumen, vel eam ad loquendum provocare, ut veritatem exploraret: neque enim id pii facere solent; sed satis erat quòd nullam habens fraudis suspicandæ causam, eam susciperet quæ sibi offerebatur.

2°. Conveniunt omnes eum qui dat operam rei

licitæ, ſemper à peccato excuſari ob ignorantiam invincibilem; ſed controvertitur an idem dicendum ſit, ſi quis operam dando rei illicitæ, aliquid faciat cum illâ re connexum, quod in ſe novam habet deformitatem quæ invincibiliter ignoretur. v. g. Geneſ. 38. ingreſſus eſt Judas ad nurum ſuam, putans eſſe ſcortum, ſed planè neſciens eſſe nurum; eſtne ab inceſtu excuſandus?

Negant aliqui, ſed alii plures probabiliùs affirmant; quia circumſtantia invincibiliter ignorata, non minùs efficit ut actus reſpectu ejuſdem ſit involuntarius quando vacatur rei illicitæ, quàm cùm vacatur rei licitæ, unde, juxta S. Thomam excuſatur à parricidio, non tamen ab homicidio, qui *percutiens aliquem, ſcit quidem ipſum eſſe hominem, non tamen ſcit eum eſſe patrem.* Hinc alibi colligemus, cenſuras non incurri ab eis qui violentas manus injiciunt in aliquem, quem invincibiliter ignorant eſſe Clericum.

Quæres an ignorantia vincibilis ità minuat peccatum, ut veniale faciat id quod alioqui eſſet mortale?

R. Tale eſſe peccatum quod ſequitur ex ignorantiâ, quale eſt peccatum negligentiæ ex quâ ſequitur ignorantia: hinc ſi negligentia ſit gravis, ut eſſe ſolet, etiamſi non ſit ſumma, peccatum non deſinit eſſe mortale. Certè enim mortaliter peccaverunt Judæi qui Dominum crucifixerunt, & Apoſtolos ejus perſecuti ſunt, tametſi id fecerint *per ignorantiam*, alii majorem, alii minorem. Peccant etiam mortaliter Judices, Advocati, Confeſſarii, Superiores, Medici, Opifices, &c. qui ex gravi, licèt non omnium maximâ negligentiâ, ſcientiâ ſibi neceſſariâ deſtituti ſunt.

Si verò negligentia ſit tantùm venialis, & imperfectè voluntaria, ſicut eſt cùm quis aliquam, ſed non ſatis magnam adhibuit diligentiam, tunc ità minui poteſt peccatum ut non ſit mortale. Atque id in caſu perjurii ex veniali negligentiâ & ignorantiâ contingere poſſe docent Navarrus &

Sylvefter. An mollities feu pollutio à peccato excufari poffit fub prætextu ignorantiæ, dubitant aliqui; negant plures, & meliùs, cum Pontas v. *Ignorance*, caf. 1. cui adhærendum.

Quod de ignorantiâ dictum eft, idem dicendum 1°. de inadvertentiâ, quæ eft carentia attentionis actualis; 2°. de inconfideratione, quæ privatio eft debitæ infpectionis; 3°. de oblivione, quâ quidpiam fugit è memoriâ: hæc enim, cùm quædam fint debitæ actualis cognitionis privationes, ad ignorantiam meritò revocantur, & ejufdem cum ipsâ conditionis funt. Unde inadvertentia, idem dic de aliis, excufat à toto fi invincibilis fit, ut effe folet in iis qui habitualem habentes cognitionem officii fui, aliò nefcii & inviti rapiuntur: non excufat verò, nifi à tanto, fi debuit & potuit vitari, quia tunc non tollit voluntarium indirectum. Hinc culpabilis eft inadvertentia: 1°. *in fe ipsâ*, cùm fentit aut fentire poteft homo id quod aggreditur, plùs mereri confiderationis, nec tamen vult ampliùs ad rem attendere; 2°. *in alio*, cùm quis vult aut facit aliquid quod cum feriâ rei faciendæ confideratione cohærere non poteft; aut cùm non exuit fe defectu quodam qui advertentiam tollit, v. g. præcipitatione in agendo.

Circa alias peccati caufas, paffionem fcilicet & malitiam.

Quæres 1°. an detur peccatum ex paffione.

R. affirmativè. Paffio enim eft appetitûs fenfitivi motio, quæ extraordinariam corporis mutationem producit: Atqui motio hæc effe poteft & fæpiùs eft caufa peccati, juxta id Daniel. 13. *Concupifcentia fubvertit cor.*

Etfi porrò, ut alibi dictum eft, paffio antecedens minuat peccatum, haud tamen illud tollit, imò nec illud, communiter loquendo, ità minuit, ut ex mortali veniale faciat in motibus deliberatis, quia tunc nec deeft materia gravis, nec confenfus fufficiens ad peccatum mortale; quin & peccare poteft mortaliter qui paffionem quam advertit,

non repellit positivè, licèt nec ei positivè consentiat, ut infrà dicemus.

Quòd si passio planè auferat usum rationis, sitque involuntaria; tunc aliquando excusat à peccato, aliquando non. Excusat quidem si sit involuntaria, tum in se, tum in suâ causâ, ut cùm quis in phrænesi, vel in ebrietate involuntaria constitutus percutit matrem. Si verò passio, licèt actu involuntaria, fuit tamen à principio voluntaria, ut cùm quis ex voluntario amore carnali incidit in insaniam, tunc non excusat à peccato quod fuit prævisum, vel quod ex ejusmodi amore per se sequitur. Ratio est, quia insania se habet ut ebrietas, quæ est brevis quædam amentia; Atqui ex S. Thoma, *cùm aliquis de sero se inebriavit, & non potest surgere ad Matutinas ut debet, omissio hæc incipit imputari ad culpam*, non eo temore quo se applicuit ad actum ebrietatis, cum Officii recitatione incompossibilem, sed *quando fuit tempus operandi*, seu dicendi *Matutinas*. Ergo.

2. 2. q. 79. art. 3.

Quod spectat ad passionem consequentem, hæc, ut ibidem dictum est, non minuit peccatum, sed potiùs auget; vel signum est magnitudinis ejus, quia vel voluntarium auget, vel est signum voluntatis vehementioris. Hinc peccatum ex passione consequenti, non dicitur ex infirmitate, sed potiùs ex malitiâ.

Suprà p. 13.

Quæres 2°. an detur peccatum ex malitiâ.

R. affirmat. Nam peccatum ex malitiâ est illud quod scienter & liberè committitur, quodque nec ex ignorantiâ, nec ex passione antecedente procedit: Atqui constat aliquos esse qui scientes & volentes malum eligunt, non autem ex ignorantiâ vel passione. Tales ii sunt *qui quasi de industriâ recesserunt* à Deo, *& omnes vias ejus intelligere noluerunt*, Job. 34 Tales & ii *qui lætantur cùm malè fecerint, & exultent in rebus pessimis*, Proverb. 2. Tales sæpè ii servi qui domini sui voluntatem cognoscunt & non faciunt, Luc. xx.

Hic quædam observanda : 1°. peccatum ex malitiâ omnium est gravissimum ex genere suo, quia omnium maximè est voluntarium : peccatum verò ex infirmitate gravius est quàm peccatum ex ignorantiâ non affectatâ ; peccatum autem quod ex ignorantiâ affectatâ, aut ex passione liberè excitatâ prodit, vel est peccatum ex malitiâ, vel ei æquivalet.

2°. Peccatum ex malitiâ non semper oritur ex peccato præcedenti, quia primum peccatum aliquando est ex malitiâ.

3°. Eadem de causâ non omnis qui peccat ex malitiâ, peccat ex habitu, quia fieri potest voluntas illius qui nullum habet habitum pravum, ex seipsâ ad malum moveatur, quod est peccare ex malitiâ. *Quicumque* tamen *peccat ex habitu, peccat ex certâ malitiâ*, ut docet. S. Thomas ; quia qui peccat ex habitu, peccat ex majori voluntatis propensione ; & verè, licèt citò & quasi imperceptibiliter determinatur ad malum, quod ei quodammodo connaturale evadit, quatenùs consuetudo & habitus vertitur in naturam. Unde colligere est quàm insipienter aliqui peccata sua inde excusare velint, quòd à consuetudine oriantur, cùm consuetudo minimè retractata malitiam adaugeat.

Hic q. 78. art. 2.

Circa consuetudinem malam mortaliter peccandi, docent non pauci eos qui eâ implicantur, obligari sub mortali ad eam retractandam. Quisque enim, inquiunt, sub mortali tenetur removere, occasionem proximam ; ac periculum morale mortaliter peccandi ; alioqui censetur velle interpretativè peccatum : Atqui consuetudo est proxima peccandi occasio, & morale quoddam periculum, vel potiùs moralis quædam peccandi necessitas, quatenùs, ut docet S. Augustinus Lib. 8. Confess. c. 3. *Dum consuetudini non resistitur, fit necessitas.* Addunt iidem consuetudinarium toties actu peccare, quoties ad pravam quâ ligatur consuetudinem advertens, non proponit efficaciter eam corrigere ; quia vult saltèm interpretativè id quod respectu ipsius proximum est peccandi

periculum, hoc autem velle novum est peccatum. Verùm hæc quæstio pertinet ad Tractatum de Pœnitentiâ.

SECTIO SECUNDA.

De exterioribus Peccati causis.

DUo hic examinanda: 1°. an Deus; 2°. an Dei hostis diabolus sint causa peccati.

Deum peccati autorem fecêre, tum Lutherus, juxta quem *Deus in nobis omnia bona & mala operatur*; tum Calvinus, qui licèt diabolicam hanc opinionem, (si tamen eo usque insaniunt dæmones) à se propulsare velle videatur, disertè hæc habet, Libro 1. Institut. cap. 18. §. 1. *Absalon incesto coïtu patris torum polluens, detestabile scelus perpetrat; Deus tamen hoc opus suum esse pronunciat. Clamat Deus, suo sibilo, tubæ suæ clangore, imperio & jussu excitari impios ad bellum.* Ibidem docet Novator, quidquid satan operatus est contra Job, quidquid Chaldæi contra Judæos, quidquid Semeï contra David, quidquid Judæi contra Christum, id totum fuisse opus Dei; *nec solùm permissu, sed decreto, nutu, directione, jussu & imperio Dei factum.* Quâ porrò ratione potest Deus expressè magis & propriè statui omnium scelerum autor? Non ergo fictitium sed verum errorem proscripsit Synodus Tridentina sess. 6. can. 6. his verbis: *Si quis dixerit. . . . mala opera ità ut bona Deum operari, non permissivè solùm, sed etiam propriè & per se, adeò ut sit ejus proprium opus non minùs proditio Judæ quàm vocatio Pauli, anathema sit.* Unde fit

CONCLUSIO I. Deus non est peccati causa, quasi velit, præcipiat, aut operetur peccatum, hominemve ad illud excitet & impellat; seu quod idem est, Deus non est efficiens, sed solùm permissiva peccati causa.

Prob. 1°. Qui non vult iniquitatem, sed etiam odit & abominatur, peccatum velle, præcipere &

operari non potest: Atqui ex Scripturâ Deus non vult iniquitatem. . . . . Psalm. 5. *Non Deus volens iniquitatem tu es.* Psalm. 44. *Dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem.* Ezechiel 18. *Numquid voluntatis meæ est mors impii, dicit Dominus?* Vellet autem Deus impii mortem, si eum ad peccatum excitaret, impelleret, ac per ipsum & in eo peccatum operaretur.

Prob. 2°. ex S. Augustino cujus præcipuè autoritate gloriantur Novatores. Epist. 294. *Nec*, ait, *obdurat Deus impertiendo malitiam, sed non impertiendo gratiam.* Et infrà: *Iniquitatem damnare novit ipse, non facere.* * Lib. 13. de Trinit. cap. 12. distinctionem apud Catholicos tritam, quam Calvinus vocat *effugium*, adoptat S. Doctor. *Modus*, inquit, *quo traditus est homo in Diaboli potestatem, non ità debet intelligi, tanquam hoc Deus fecerit, aut fieri jusserit, sed quod tantùm permiserit.* *

Concinit S. Prosper in Resp. ad 10. object. *Detestanda*, inquit, *& abominanda opinio, quâ Deum cujusquam malæ voluntatis, aut malæ actionis credit autorem. . . . Non ergo. . . . malignitatem iniquorum, neque cupiditates peccantium prædestinatio Dei aut excitavit, aut suasit, aut impulit.* Unde sic: Qui hominis iniquitatem permittit quidem, sed nec eam facit, nec fieri jubet, nec suadet, nec excitat, quique non nisi impiè dici potest malæ voluntatis autor, ille nullo Calvini sensu peccati causa dici potest: Atqui Deus permittit quidem hominis iniquitatem; sed nec eam facit, nec suadet, &c. Ergo.

† Prob. 3°. ex Concilio Trid. cujus verba suprà laudavi. Præiverat Concilium Arausicanum II. can. 25. his verbis: *Aliquos ad malum divinâ potestate prædestinatos non solùm non credimus; sed etiam si sunt qui tantum malum credere velint, illis cum omni detestatione anathema dicimus.* †

* Prob. 4°. ratione à priori. Si Deus sit peccati autor, vel quia illud permittit, cùm impedire posset, vel quia ad ipsum concurrit, cùm posset non *

concurrere : Atqui neutrum dici potest. Non 1. qui enim permittit malum quod non tenetur impedire, non censetur ejusdem mali causa ; sic mulier quæ elegantem à naturâ formam accepit, non tenetur fœdare vultum, nè corruptus adolescens ex ejus conspectu ad amorem accendatur : pariter non peccat qui urgente necessitate Sacramenta petit à malo Parocho, quia non tenetur mali Sacerdotis peccatum impedire, sed potiùs utitur jure suo : Atqui Deus non tenetur hominis lapsum impedire, sed jus habet explorandæ ejus fidelitatis, satisque est si vires ei tribuat quibus peccatum vitare possit ; Ergo. Non 2. ideò enim Deus ob concursum, peccati autor diceretur, quia concurrit ad entitatem actionis, quæ hîc & nunc debet esse mala : Atqui Deus ob hujusmodi concursum nec est nec esse potest autor peccati ; quia nimirùm ordinatè concurrit, etiam cùm homo inordinatè operatur. Postulat enim ordo & recta ratio providentiæ universalis, ut Deus qui creaturas fecit boni & mali capaces : iisdem non neget concursum sine quo immotæ manerent ut stipites, & neutram in partem se movere possent. Quòd autem creatura concursu hoc abutatur, in Deum refundi non potest ; sicut quòd optimus scribendi artifex qui incommodo calamo, vel in malâ papyro scribit, malè scribat, non scriptoris defectus est, sed calami vel membranæ. Ergo actionis ad quam cooperatur Deus, malitia & deformitas non in Deum, sed in hominem solùm refundi debent.

† Obj. 1°. Deus est causa cujuscumque mali ; juxta id Amos 3. *Si fuerit malum in civitate quod non fecerit Dominus* ; Ergo & peccati.

R. dist. Deus est causa mali pœnæ, C. mali culpæ, N. Malum pœnæ est afflictio quævis & calamitas : malum culpæ est rebellio contra legem. Deus prioris autor esse potest, quia justus est ; posterioris verò causa esse nequit, quia sanctus est. Porro *malum hoc loco*, Amos, *non peccatum*, *sed*

pœna intelligenda est, ait S. Augustinus L. contra Adimant. cap. 26. idque evidenter adstruit series textûs: *Visitabo*, ait ibid. Deus, *super vos omnes iniquitates vestras*, id est, puniam & castigabo; non puniret autem quod præciperet fieri.

Inst. 1°. Ille est causa mali, etiam culpæ, qui impios creat ut peccent, peccantesque puniantur, & sic manifestandæ Dei justitiæ subserviant: Atqui Deus impios creat.... Proverb. 16. *Omnia propter semetipsum operatus est Dominus; impium quoque ad diem malum.* Rom. 9. *Dicit Scriptura Pharaoni, quia in hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam.*

Confirm. ex versu 21. ibid. *An non habet potestatem figulus facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam?* ubi Deus eodem modo vult vas in contumeliam, quo vas in honorem.

R. neg. min. Non enim creat Deus quemquam eo fine ut impius fiat & damnetur, cùm severè peccatum prohibeat, & impios ipsos ad pœnitentiam reverti velit, nè pereant; sed eos creat quos impios forè prænoscit, ut eorum impietate, quam non facit, sed præscit, ad gloriæ suæ & justitiæ manifestationem utatur. Solutio est S. Augustini, q. 32 in Exodum.

Ad confirm. Vult quidem Deus punitionem impiorum qui vasa sunt ignominiæ, actu tam positivo, quàm velit coronationem Sanctorum qui vasa sunt honoris: sed non ideò vult operari in impiis id unde pœnam merentur, sicut vult operari in Sanctis id unde merentur gloriam. Quapropter vasa ignominiæ vel à se, vel à primis parentibus habent quòd sint corrupta; vasa verò gloriæ à Deo habent utrumque, & quòd sint vasa, & quòd sint in honorem: & ità Catholica sentit Ecclesia, teste Augustino, Epist. 186.

Inst. 2°. Ille malos creat ut mali sint, qui homines creat ut quosdam ex ipsis induret, & confirmet in malo: Atqui Deus homines ideò creat,

ut quosdam ex ipsis induret. Exod. 7. 8. 9. *Induravit Dominus cor Pharaonis*. I. Reg. 2. *Non audierunt vocem patris sui, quia voluit Dominus occidere eos.*

R. dist. Creat Deus homines quos indueret negativè, id est, quorum minùs miseretur, C. quos induret positivè, id est, vel impertiendo malitiam, vel ad eam excitando, N. Solutio est S. Augustini pluribus in locis: sic Tract. 35. in Joan. *Sic excæcat Deus, sic obdurat, deserendo, non adjuvando*. Et verò si Deus positivè hominem induraret, jam homo veram haberet excusationem contra Deum à quo induratus esset: Atqui tamen indurati *excusationem non habent de peccato suo*, ut dicitur Joan. 15.

Inst. 3°. Ille non permissiva solùm, sed & positiva peccati causa est, cujus positivo & efficaci decreto committitur peccatum, qui crimen mandat & fieri præcipit, qui Reges populosque seducit, &c. Atqui hæc omnia præstat Deus, juxta Scripturas. Prob. min. inductione. Gen. 45. Joseph crimen fratrum suorum à quibus venditus erat, in Deum refundit: *Non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum.* Act. 4. Herodes aliique qui Christum cruci affixêre, id unum fecerunt quod *manus* Dei *& consilium* ejus *decreverunt fieri*: unde ibid. cap. 2. Christus dicitur interemptus *definito consilio & præscientiâ Dei*. Lib. II. Reg. cap. 24. *Addit furor Domini contra Israël, commovitque David in eis dicentem: Vade, numera Israël*; quæ populi dinumeratio fuit peccatum superbiæ. Ibid. cap. 16. *Dominus præcipit*, non simpliciter permisit *Semei, ut malediceret David*. Lib. III. Reg. cap. 22. Mittit Deus spiritum nequam qui decipiat Achab, & ait: *Decipies & prævalebis; egredère & fac ità, &c.* Ergo.

R. neg. min. & dico è citatis textibus id unum colligi posse, 2° Deum permittere ut impii multa mala perpetrent; 2°. Deum iis impiorum malis uti

in bonum finem; adeò ut Deus malis voluntatibus *non det corruptionem, sed ordinem*, quatenus illas quæ propriâ electione malæ sunt, sic flectit, & temperat, ut ad unum potiùs quàm ad alium malum se ferant, non quasi Deus eas in malum trahat, sed quia in malum ruentes non retinet. Quapropter non magis Deus autor est peccati, quàm is furti causa sit, qui conspecto homine ad furtum paratissimo, januam suam claudit, unde fit ut fur deprædetur vicinam domum cujus ostia patent. Quòd autem hæc solutio admittenda sit, patebit ex brevi singulorum qui objecti sunt textuum examine.

Ad 1. in malis operibus, ut in venditione Josephi, & Christi occisione, duo sunt valdè diversa, actio quæ mala est, & passio quæ est optima. Passio ex efficaci Dei consilio & voluntate prodit, & ad ejus gloriam plurimùm confert; sed actio ipsa quæ immane est scelus, à Deo non efficitur, sed permittitur in tempore ex prævisâ malâ hominis voluntate, unde nec in Deum ut efficientem causam rejici potest: Atque id satis insinuant verba hæc Josephi Genes. 50. *Vos cogitastis de me malum, sed Deus vertit illud in bonum.* Actio ergo mala erat & ab hominibus, sed effectiooptima erat & à Deo; ex eâ autem fratres suos consolatur Joseph: neque enim parva est consolatio ei qui peccavit, & quem jam pœnitet peccati, si videat scelus suum ingenti cuipiam bono occasionem præbuisse. Hæc solutio textui Actuum applicanda est.

Ad 2. Is qui Davidem commovit ad enumerationem populi, non fuit Deus, sed Diabolus, ut patet ex I. Paralip. 21. ubi dicitur: Satan *incitavit David ut numeraret Israël.* Hæc tamen incitatio etiam Deo tribuitur, quia dæmon non potest, nisi quod ipsi à Deo posse conceditur.

Idem dicendum de maledictione Semeï, quam permisit Deus non autem fieri propriè jussit: Si enim Semeï in hoc *jubenti* Deo *obtemperasset, laudandus potiùs quàm puniendus esset*, ait S. Augustinus, Lib. de grat. & lib. arb. c. 20.

Ad 3. Textus ille non rigidè & ad litteram intelligi debet, quasi significet Deum per se & efficaciter voluisse deceptionem Achab; sed hoc sensu quòd Deus permittere voluerit ut spiritus nequam, qui ex se semper ad malum omne paratissimus est, deciperet Achab; unde Dei verba hunc habent sensum: *Egredere*, permitto; *& fac ita*, seu non prohibebo quominùs malum quod semper meditaris, executioni mandes, si nimirùm Achab Prophetis meis resistere pergat.

* * Obj. 2°. S. Augustinus sic habet Enchir. c. 100. *Non fit præter voluntatem Dei, quod etiam contra ejus fit voluntatem, quia non fieret, si non sineret: neque utique dolens sinit, sed volens*: sed qui non sinit peccatum nisi volens, vult peccatum.

R. dist. min. Vult peccatum, id est, vult actu positivo ipsum permittere, C. id est, vult ut fiat, & ad id impellit, N. Itaque Deus erga hominis peccatum non se habet merè negativè, quasi homines eo planè invito peccent; at non ideo vult peccatum, cùm certum sit peccatum omne *contra ejus voluntatem* fieri, ut ibidem docet Augustinus.

Inst. Ille verè vult peccatum, qui hominum voluntates ut ad bona, sic & ad peccata inclinat: Atqui ex S. Augustino, L. de grat. & lib. arb. c. 20 & 21. Deus operatur *in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates quocumque voluerit: sive ad bona pro suâ misericordiâ, sive ad mala pro meritis eorum.*

R. dist. min. Inclinat ad bona & mala, sed diversimodè, C. eodem modo, N. Nam Deus voluntates hominum inclinat ad bonum, faciendo ut ex nolentibus bonum, fiant volentes; ut sæpiùs docet S. Doctor: at non sic inclinat ad malum, neque enim vel malitiam inserit, vel corda ad bonum inclinata pervertit, sed inclinata *proprio vitio* ad malum in genere, quasi inclinat ad tale malum, impediendo nè ferantur in aliud, & non impediendo nè ferantur in hoc, ut jam dixi,

† Obj. 3°. Ille est causa peccati, qui sciens & volens est causa actionis, cui annexa est deformitas, & quidem sæpè inseparabiliter, ut videre est in odio ipsius Dei: Atqui Deus, &c.

R. dist. maj. Qui est causa actionis deformis in quantùm deformis est, C. qui est causa actionis in quantùm simpliciter est ens, Subd. Qui est causa particularis, C. universalis, N. In actu peccati duo occurrunt, nempe ipsa actûs substantia, & deformitas eidem annexa. Deus est quidem auctor actûs secundùm substantiam & materialiter spectati, quia imprimit agentibus creatis motum sine quo non agerent: Verùm non ideo causa est deformitatis quæ huic actui inest: deformitas enim non oritur à causa universali, cùm ea nec peccatum velit, nec concurrat eâ mente ut fiat aliquid rectæ rationi difforme, nec teneatur concursum negare, imò potiùs eum tribuere debeat. Ergo tota refundi debet in creaturam, quæ bonam primi agentis motionem *quasi particulat & determinat* ad malum, ut loquitur S. Thomas, L. 3. contra Gent. c. 66. at sic creaturæ defectus non magis à Deo est, quàm claudicatio, ut est motus deficiens, fit à virtute motivâ.

Inst. Qui gladium præbet ei quem scit illo malè usurum, indubiè peccat, etiamsi illo gladio benè uti potuerit. Ergo peccabit Deus si concursum suum ei præbeat quem scit eo malè usurum.

R. neg. conseq. ideo enim qui gladium præbet, peccat, quia tenetur cùm potest proximi malum avertere: At Deus mala quæ præscit, impedire non tenetur; tum quia summus est provisor; tum quia ex malis bona elicere novit; tum quia si Deus mala omnia prohibere vellet, plurima mundo bona deessent, cùm nullum ferè sit bonum quod multis peccati causa non sit.

Hîc unum addere lubet, Deum, etsi admisso, ut hic admittimus, concursu indifferenti peccati autor esse non possit, esse tamen & meritò dici autorem boni, non solùm supernaturalis, quod

ab ipso & speciali ejus gratiâ potissimum profluit ; sed etiam moralis : tum quia Deus actiones bonas suadet, imperat, & ad eas hortatur ; tum præcipuè quia non dat auxilium generale, nisi ut eo bene utamur, & ad vitam secundùm actionis lumen traducendam, quamvis eo nos abuti permittat.

Nunc paucis videndum, an dæmon sit causa peccatorum quæ ab homine committuntur. Quâ de re sit.

CONCLUSIO II. Diabolus est aliquo modo causa peccati, non tamen directè, sed indirectè & per accidens.

Prob. 1. pars. Qui ad peccatum sollicitat, & quantùm potest, inducit, ille aliquo modo causa est peccati : Atqui sic se habet dæmon, ut patet ex historiâ tum Evæ quam decepit, tum sancti Job quem decipere conatus est : Unde id I. Petri 5. *Adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens, circuit quærens quem devoret.*

Prob. 2. pars. Ut qui sit directè causa peccati, necesse est ut vel physicè ac realiter moveat voluntatem, actum ejus in eâ interiùs operando ; vel sic ei objectum proponat, ut eam necessariò trahat ad illud : Atqui Diabolus neutrum efficit. Monet enim S. Petrus in eodem loco, ut dæmoni *fortes in fide* resistamus : Atqui inanis foret hæc monitio, si dæmon quocumque modo voluntatem irresistibiliter ad malum moveret.

Prob. 3. pars. Ille indirectè & per accidens est causa peccati, qui sæpè peccatum exhibet homini ut aliquid suave & jucundum, efficitque ut id homo amplectatur : Atqui hoc potest dæmon, cùm id possit homo respectu alterius hominis ; & sæpius facit, ut docet S. Petrus verbis modò citatis. Ergo.

Conclusionem hanc secundùm se totam docent Patres. *Diabolus*, ait Hieronymus in c. 5. Matth. *adjutor & incensor malarum cogitationum potest esse, autor esse non potest.*

Ceterùm abs re non est annotare dæmones variis

admodum modis posse homini illudere, non tantùm in sensibus ejus externis, sed etiam internis, putà ipsum voluptate mirabili afficiendo, apparitiones revelationesque simulando, colloquia de rebus divinis, quæ etiam cum Christo haberi credantur, fingendo. Quia ergo, ait August. Lib. 10. de Civ. cap. 10. *Satanas... sicut de Proteo dictum est, formas se vertit in omnes hostiliter insequens, fallaciter subveniens, utrobique nocens*, æquum est ut ad artes ejus detegendas, Confessarii magnâ discretione, pœnitentes verò dæmonis insidiis expositi, magnâ submissione & humilitate utantur.

APPENDIX.

De occasionibus Peccati.

NOt. 1°. Occasio peccandi est illud omne quod ex naturâ suâ vel cirumstantiis inducit ad peccatum.

Occasio dividitur in *proximam*, quæ ex naturâ suâ vel ex circumstantiis propinquè inducit ad peccatum; & *remotam*, quæ remotè inducit.

Occasio proxima subdividitur in proximam *per se*, & proximam *per accidens*. Occasio proxima per se, ea est quæ sic nata est inducere peccatum, ut attentâ communi hominum fragilitate; illud proximè inducat. In hoc ordine sunt, cantilenæ turpes, colloquia liberiora, lectiones contra fidem vel bonos mores, spectacula, familiaritas cum personis corruptis. Occasio proxima per accidens, illa est quæ, quamvis ex se & absolutè homines proximè ad peccatum non inducat, hunc tamen aut illum inducit attentâ speciali fragilitate ipsius. In hoc genere sunt armorum professio, artes quædam, negotiatio, officia Magistratûs & Confessarii, taberna, ipsæ etiam aliquando virtutes, ac præsertim gratiæ gratis datæ, & alia similia quibus cùm

bene uti possis, abuteris ex malâ tui dispositione.

Utraque subdividi potest, 1°. in *internam*, & *externam*. Interna ea est quam unusquisque secum gerit, & in proprio sinu portat. Talis est habitus pravus, indoles ad iram prompta, ignorantia officii sui; quin & ipsa corporis & animæ vis, scientia quæ instat, *&c.* Externa ea est quæ ab extrinseco insidias struit, talis est mala societas, periculosæ conversationes.

2°. In *voluntariam* & *necessariam*. Voluntaria ea est in præsenti, quæ dimitti potest solo voluntatis arbitrio, ut ludus, taberna, quorumdam librorum lectio. Necessaria vel est *physicè* talis, vel *moraliter* solùm. Occasio physicè necessaria ea est cujus fuga à nobis non pendet. Talis est occasio puellæ, quæ quotidianam patitur tentationem ex præsentiâ famuli hero cari, quem ejicere ipsa non potest. Occasio necessaria moraliter ea est quæ absolutè quidem dimitti potest, sed non sine gravi incommodo. Talis est occasio nata ex arte quâ quis se suosque sustentat; talis & occasio famuli qui ex hâc vel illâ domo egredi non potest, quin à grandi pecuniæ sibi debitæ summâ excidat.

Not. 2°. In occasione proximâ distinguendam esse rationem occasionis, & rationem proximitatis: quandoque enim tollitur occasio, & cum est proximitas; quandoque verò manente occasione, sola aufertur occasionis proximitas. Tollitur occasio in ratione occasionis per separationem objecti: sic famulus cum ancillâ peccans tollit occasionem, cùm à domo & ab omni ancillæ civili consortio recedit. Tollitur occasio in ratione proximitatis, cùm vel aufertur ab objecto vis causandi, vel apponitur impedimentum causalitati; ut si in casu mox allato famulus & ancilla licèt in eâdem remaneant domo, vel nunquam existant soli, vel femina nubat alteri, sicque & ille & illa horrore adulterii committendi retineantur, qui priùs à simpllcii fornicatione non adeò abhorrebant.

Conveniunt omnes voluntariam peccati occasionem, si proxima sit, vitandam esse, negandamque absolutionem ei qui ab ipsâ non recesserit. Et id quidem apertè docet tum Scriptura his verbis Matth. 5. v. 39. *Si oculus tuus dexter scandalisat te, erue eum, &c.* tum praxis & judicium Ecclesiæ; quæ hanc per Innocentium XI. propositionem damnavit: *Potest aliquando absolvi qui in proximâ occasione peccandi versatur, quam potest & non vult omittere.* At non ità conveniunt quænam occasio proxima debeat appellari. Alii proximam eam occasionem dicunt, in quâ peccatur *semper vel ferè semper*; alii in quâ *plerumque seu ordinariè*; alii eam in quâ *frequenter*; alii in quâ si decies versatus fuerit homo, quinquies, aut septies lapsus sit; contra quos sit

CONCLUSIO. Occasio proxima ea est, quæ, sive de se, sive attentâ peccantis dispositione, exponit hominem morali sive probabili peccati periculo; non autem ea solùm in quâ semper, aut ferè semper, aut frequenter, aut frequentiùs peccat. Hæc propositio, ad quam non satis attendunt viri aliunde accurati,

Prob. 1°. Quia antiqui & præstantiores Magistri, qui ante exortas laxitates scripsêre, non eam solùm occasionem sub gravi culpâ vitandam censuerunt, in quâ quis semper, aut ferè semper, aut quod penè idem est, certò moraliter peccat; sed & eam quoque quæ probabile includit peccandi periculum. Sic S. Thomas 2. 2. q. 10. art. 9. *Infirmi in fide*, inquit, *de quorum salute probabiliter timeri potest, prohibendi sunt ab infidelium communione*; Ergo, juxta S. Doctorem, ut quis ab aliquâ occasione recedere teneatur, sufficit ut *probabiliter timeri possit*, nè eadem occasio ei sit ruinæ causa. S. Carolus Borromæus in Instruct. Confess. p. 2. cap. 15 & 16. vetat nè absolutio iis impendatur, qui peccatorum mortalium occasiones vitare non proponunt. Porrò, inquit, *sub occasionem peccati*

mortalis omne illud cadit, quod peccandi mortaliter causam subministrat, eo quòd.... vel per se ad peccatum inducat; vel ejus occasione confitens usque adeò ad peccatum allicitur, ut certè Confessarius metuere possit, quòd ex perverso quem diù induit habitu, in posterum non magis abstinebit quàm priùs à peccato, si in iisdem occasionibus versetur; Ergo ad occasionem proximam *per se*, sufficit ut per se ad peccatum inducat. Ad occasionem verò *per accidens*, de quâ vulgò non nisi ex præteritis lapsibus judicari potest, sufficit ut verè metuere possit Confessarius, nè pœnitens in eadem quæ admisit crimina, relabatur.

* * Prob. 2°. Ut homo censeatur positus in occasione proximâ peccati, adeòque jam peccati reus, sufficit ut peccatum in hâc occasione tanquam in causâ eidem homini voluntarium, & quæsitum reputetur: Atqui ut peccatum homini in causâ voluntarium, & quasi de industriâ quæsitum censeatur, necesse non est ut is sæpè ex eâdem causâ peccaverit, sed sufficit ut cognoscat, aut cognoscere possit & debeat peccatum ex hâc causâ probabiliter subsecuturum esse. Prob. min. 1°. quia homo ille talem quærendo causam, reipsâ amat periculum præsens & actuale; 2°. quia Gregorius IX. cap. ult. *De injuriis*, docet probabile periculum sufficere ad imputationem homicidii: *Nec ignorantia*, inquit, *te excusat, si scire debuisti ex facto tuo injuriam verisimiliter*, seu probabiliter, *posse contingere*; Ergo ad occasionem proximam sufficit quòd omnibus moraliter æstimatis sit graviter de se incentiva peccati, non requiritur verò ut quis in eâ pluries lapsus sit.

† † Prob. 3°. Si occasio proxima ea solùm diceretur in quâ quis semper, aut ferè semper, aut plerumque, aut ordinariè cadit, aut sæpiùs peccat quàm non peccat, qui decies in mense cum ancillâ peccavit, non esset in occasione proximâ, quia nec ferè semper, nec sæpiùs peccasset, &c. Atqui hoc planè absurdum est; Ergo.

Addo fieri posse 1°. ut proxima reputetur occasio, ea quæ semel tantùm in anno ad peccatum induceret; ut si plurium annorum experientiâ constet, aliquem toties peccare, quoties visitat cognatam suam, quam semel tantùm in anno visitat: talis enim occasio inducit probabile peccati periculum iis qui in ipsâ versantur; cùm ex præteritis judicari possit de futuris.

2°. Proxima quoque censeri debet occasio, quæ licèt hactenus ie ad peccatum non impulerit, est tamen tam lubrica, & ex se tam vividas parit tentationes, ut probabile peccati periculum includat: unde meritò nota est doctrina Gobati, qui negabat recusandam esse absolutionem puellis quæ nudæ nudum procum in idem lectum admittebant per aliquot horas.

His tanquam legitimo fundamento præsuppositis, quasdam proponemus regulas quas in praxi sequetur Confessarius circa peccatores in occasione proximâ mortaliter peccandi constitutos. Nulla enim est difficultas cum iis qui in occasione tum absolutè, tum relativè solùm remotâ versantur: hi enim absolvi debent, si nihil aliud obstet, quia efficax vitæ christianæ propositum, non involvit fugam occasionis remotæ; alioqui, ut in simili materiâ dicit Apostolus, deberemus omnes *exire de hoc mundo*, in quo, ut dicitur Sap. 14. creaturæ omnes *in odium factæ sunt, & in tentationem animabus hominum; & in muscipulam pedibus insipientium.* Sit igitur

I. Cor. 5

REGULA I. Si occasio proxima sit præsens, & dimitti possit, non debet *ordinariè* absolvi pœnitens, nisi eam dimiserit.

Prob. Absolvi non potest, nisi qui firmum habet & efficax propositum non peccandi; vel saltèm qui non habet, nisi propositum de quo legitimè dubitari potest an serium sit: Atqui talis est conditio pœnitentis qui ab occasione præsenti recedere non vult. Verum enim & efficax emendationis pro-

positum involvit voluntatem sinceram destruendi causas saltèm proximas peccandi; sed qui ab occasione proximâ peccandi recedere non vult, hancce voluntatem non habet : imò censetur amare peccatum, cùm amet periculum peccandi, quod qui amat, peribit; Ergo.

Confirmatur, tum quia talis homo vult causam, quam scit aut scire debet cum malo effectu conjunctam esse connexione moraliter infallibili, saltèm relativè ad propriam quam in se cognoscit fragilitatem; tum quia hæc Christi sententia, *Si oculus tuus dexter scandalisat te, erue eum*, quæ de occasionibus proximis intelligitur, ad minùs locum habet in iis occasionibus, quæ possunt physicè & moraliter dimitti : Ergo locum habet in his occasionibus, de quibus loquitur Regula nostra.

Hinc qui habet domi mulierem cum quâ graviter peccat, non antè absolvi debet quàm eam ejecerit; & quamvis ploret, promittat, juret se statim ut domum regressus fuerit concubinam ejecturum, non debet Confessarius absolutionem dare, etsi, de vero pœnitentis proposito certus esset: quia sola concubinæ præsentia, vox sola, solæ lacrymæ, vel ipsius Samsonis vim ac virtutem in ictu oculi labefactant.

Eâdem de causâ absolvi non debent simoniaci, nisi beneficio simoniacè accepto valedixerint; magi, nisi pacto cum dæmone initio renuntiaverint; boni alieni detentores, si usque ad tempus Confessionis illud restituere noluerint, licèt interiùs aut exteriùs moniti.

His adde pœnitentem aliquando arcendum ab iis occasionibus in quibus graviter tentatur, etsi necdum cesserit tentationi. Unde ancilla vividè ad peccatum sollicitata, ab hero discedere debet; matrona quæ graviter occasione domestici tentatur, eundem expellere tenetur, compensando quidquid is inde pati potest detrimenti. Ratio est, quia qui liberè manet in occasione tam periculosâ,

rationabiliter sperare non potest extraordinaria gratiæ auxilia, sine quibus tamen tentatio hujusmodi non superatur.

Dixi, *ordinariè*, quia tamen est quandoque absolutionis moribundo impendendæ necessitas, ut expectari nequeat donec occasionem peccandi ejecerit.

REGULA II. Si occasio proxima sit præsens, sed physicè dimitti non possit, ut cùm duo qui simul peccant, in eodem carcere detinentur, pœnitens absolvi non debet, nisi severâ & efficaciter se corde & animo ab occasione separaverit.

Prob. Ut quis in occasione proximâ peccandi positus, absolutionis capax sit, oportet ut occasionis proximitatem tollat, cùm occasionem ipsam tollere nequit, ac proinde ut occasionem de proximâ facit remotam; se ab eâ corde separando, cùm ab ea corpore vel domicilio separare se non potest.

Hinc colliges eos qui per habitum pravum, v. g. pollutionis, sibimetipsis facti sunt proxima peccandi occasio, non antè esse absolvendos quàm tempore notabili vim pravæ consuetudinis superaverint: unde qui quotidie peccabat, & bis adhuc aut ter in mense relabitur, absolvi non debet, quia ut minimùm dubitare debet Confessarius an sincera sit ejus contritio: porrò in dubio an præsto sit sufficiens Sacramenti materia, Sacramentum extra casum necessitatis, confici, vel potiùs tentari non debet.

REGULA III. Si occasio proxima sit præsens, sed moraliter, id est sine gravi scandalo, murmure, aut damno temporali, dimitti non possit, putà si frater cum sorore peccet, aut filius-familias cum ancillâ quam ejicere non potest, aut famulus cum hero ad cujus obsequium contractu obstrictus est, aut Chirurgus artem suam exercendo, hæc in praxi sequenda videntur.

1°. Si promittat pœnitens se post aliquod tempus opportunitatem habiturum recedendi ab occasione,

expectandum erit illud tempus ut absolvatur ; nisi quid aliud obsit.

2°. Si pœnitens in ipso occasionis tempore, post probationem verè sufficientem, seriò videatur emendatus, absolvi quidem poterit ; sed tunc omni conatu efficiendum erit ut ab occasione illâ quam ex proximâ remotam fecit, statim ut moraliter possibile erit, recedat ; quia semper timendum est nè eadem occasio ex remota fiat denuò proxima ; 3°. si pœnitens ab occasione ob nimiam difficultatem recedere non possit, cum eo agendum erit, ac cum iis qui in occasione physicè necessariâ versantur : unde neganda erit absolutio, donec certa appareant veræ conversionis argumenta, ut mox dictum est.

4°. Demum, si tentatis quæcumque ad hujus pœnitentis correctionem tentata sunt, pergat is tamen aliquando ab occasione vinci, tunc aperto ore dicendum est ei nullam fore spem absolutionis ; donec quidquid contingat, ab occasione recesserit. Haud tamen tunc temporis abjiciendus erit pœnitens, sed tractandus misericorditer, ut paulatim ad meliorem sensum adducatur. Eadem agendi ratio servari debet erga pœnitentes, qui post acceptam ab aliis Confessariis absolutionem relapsi fuerint. Interim sollicitè cavendum est, nè quem ab uno periculo liberare conamur in aliud gravius conjiciamus. Suadere tamen potest fratri v. g. qui cum sorore peccavit, ut studii, peregrinationisve, aut artis ediscendæ prætextu, copiam obtineat è paternâ domo discedendi ; sorori item ut in domum Religiosam ad tempus se recipiat, aut cognatus adeat, &c. imò in hisce tam arduis casibus Episcopus aliquando consuli potest, celato personarum nomine, ut tradit S. Carolus Borromæus.

REGULA IV. Si occasio vel non ita urgens sit ; vel non præsens, sed ex earum numero quas pœnitens extra se domumque suam quæritate cogitur, mitiùs aliquando cum eo agi potest ; potest enim absolvi, si & habitum peccandi nondum contraxerit,

& ab occasione omnino adversus & alienus esse prudenter judicetur; alioqui verò constanter differenda erit absolutio. Ità S. Carolus his verbis: *Quod spectat ad occasiones* , (quæ ita non urgent, aut præsentes non sunt,) *quales sunt aleæ vacatio*, *conversationes*, *aspectus & gestus minùs pudici*, *pœnitens absolvi non debet*, *nisi sincerè promittat se ab iis abstenturum*; *quòd si jam aliàs id promiserit*, *nec emendatus fuerit*, *differenda est absolutio donec aliq, qua pœnitentis emendatio appareat*.

REGULA V. Cum iis qui sunt in occasione sibi *per accidens* exitiosâ, eodem *ferè* modo agendum est ac cum iis qui servantur in occasione proximâ per se.

Prob. quia utraque occasionis species æqualiter iis qui in ipsâ versantur perniciosa est: unde Chirurgi qui artem exercendo, libidini suæ consentiunt; mercatores qui fraudem ac perjurium in commercio adhibent; œnopolæ qui vinum iis quos ebrios vident, negare non audent; Canonici qui Chorum non frequentant, non antè sunt absolvendi, quàm à suâ quisque professione recesserit.

Dixi, *ferè*; occasio enim per accidens reipsâ in quibusdam differt ab occasione *per se*: 1°. enim qui in occasione *per accidens* versatur, non censetur esse in occasione proximâ, cùm ter solùm aut quater in eâ peccavit: unde Advocatus qui causas injustas semel & iterùm defendit, non statim ab officii sui exercitio removendus est; contra verò aliquando in occasione proximâ esse censendus est, qui in eâ versatur occasione per se, in quâ semel tantùm peccaverit. Sic puella quæ semel cum hero aut domestico fornicata est, judicari debet esse in occasione proximâ; jam enim fracti sunt pudoris limites, jam timor nè procus, si quid sibi negatur crimen commissum divulget, sufficit ut iteretur culpa ad quam de se proni sunt hominis sensus.

2°. Plura tentari debent remedia antequam cogatur quis renuntiare occasioni per accidens, quæ ve

plurimùm ſine gravi incommodo relinqui non poteſt, quàm ut relinquatur occaſio per ſe, quæ ſæpiùs abſque iiſdem incommodis deſeri poteſt.

Quæ hactenus de occaſione peccati mortalis dicta ſunt, ad occaſiones peccati venialis extendi debent, ſervatâ proportione, & adhibitis iis cautionibus, 1°. quòd longè frequentior ſit venialis peccati occaſio, quàm mortalis; 2°. quòd major itèm ſit difficultas vitandi venialis, quàm mortalis; unde & juſtiſſimi quique vulgò in multis venialibus offendunt. Hoc tamen non impedit quin ut ad peccati mortalis, ſic & ad venialis remiſſionem obtinendam, neceſſaria ſit vera contritio, quâ ſæpiùs carent qui ex habitu, & ſtatûs ſui conſuetudine peccata ſemel aut bis in hebdomade deponunt, & quâ depoſuerunt facilitate, denuò committunt. Solent ii quidem hinc ſe ſecuros arbitrari, quòd peccatis venialibus quæ confitentur, grave aliquod præteritæ vitæ peccatum, ut certam Sacramenti materiam adjungant. Verùm & hîc quoque magna & multiplex occurrit trepidandi ratio. Nempe verò ut peccata vitæ præteritæ ſint novæ abſolutionis materia, neceſſum eſt ut cum novo pœnitentiæ motu declarentur: is autem pœnitentiæ motus, ut pro ſincero haberi queat, novum complecti debet propoſitum faciendi Deo, eique majori deinceps curâ famulandi. An autem propoſitum hoc habere judicabuntur, qui plurima in quibus Deo diſplicent, emendare non ſatagunt, imò qui ad iterandas eaſdem Dei offenſiones quaſi jam nunc determinati ſunt? Ii ergo ſoli hâc in materiâ ſecuri eſſe poſſunt, qui omni cuſtodiâ ſervant cor ſuum à culpis etiam levioribus, ſicque ſingulis ſuis greſſibus invigilant, ut ſaltèm ordinariè loquendo, ex ſolâ infirmitate, fragilitate, aut inadvertentiâ labantur.

CAPUT TERTIUM

De proprietatibus Peccati.

PER proprietates peccatorum intelliguntur 1°. eorumdem unitas & distinctio ; sive specifica, sive numerica ; 2°. inæqualitas & connexio.

ARTICULUS PRIMUS.

De unitate & distinctione specificâ Peccatorum.

CUm ex Tridentino sess. 14. cap. 5. & can. 7. necessarium sit ut pœnitens numerum, speciem & circumstantias speciem mutantes in Confessione declaret, de his omnibus hic seriò tractandum est. Porrò tunc peccata specificè differunt, cum malitia eorum est rationis essentialiter diversæ : tunc autem numero solo discrepant, cùm eorum malitia ejusdem est naturæ : unde furtum & adulterium penès speciem distinguuntur, sed duo furta penès numerum differunt. Varias varii distinctionis hujus causas assignant ; eas rejiciam quæ falsæ videntur, sequar quæ veriores apparent. Unde fit

S. Thom. 2. 2. q. 72.

* CONCLUSIO I. Oppositio notabiliter diversa cum æternâ lege non inducit distinctionem specificam absolutam inter peccata.

Prob. Quia alioqui quælibet circumstantia notabiliter aggravans, mutaret speciem peccati : Atqui hoc falsum est juxta omnes penè Theologos, qui cum S. Thoma docent magis & minùs, intensum & remissum, &c. minuere vel aggravare peccatum intra eandem speciem, sed ipsum aliam in speciem non transferre.

Dixi, *distinctionem specificam absolutam*, quia

oppositio notabilis cum lege, hoc sensu diversitatem specificam inducere potest, quod peccatum ex non destructivo caritatis, faciat ejusdem destructivum; id est, ex veniali mortale. Hoc sensu furtum aurei additum furto assis, mutat quidem speciem demeritoriam prioris furti; at non mutat speciem moralem absolutam ejusdem furti; quia utrumque furtum manet simpliciter in ratione furti, & sub furti genere continetur; hîc porrò præsertim inquirimus unde petenda sit distinctio specifica absoluta peccatorum.

CONCLUSIO II. Distinctio specifica peccatorum non desumitur è diversitate præceptorum, si hæc eamdem numero materiam & sub eodem motivo attingant.

Prob. Quia qui usuram aut simoniam committit; non nisi unum specie peccatum committit, ut fateantur omnes: Atqui tamen usura diversis specie præceptis prohibetur, sicut & simonia; cùm utraque prohibeatur jure naturali, divino & positivo: Ergo.

Hîc 1°. qui Sacrum omittit die Dominicâ in quam incidit festum Sancti alicujus, non nisi unum specie & numero peccatum facit. Idem dicendum 1°. de eo qui jejunium violat feriâ quartâ temporum in quam incidit vigilia S. Matthæi: 2°. de eo qui frangit votum quod multoties renovavit; 3°. qui facit contra præcepta quorum trangressioni, diversæ diversis à superioribus pœnæ impositæ sunt, putà qui committit blasphemiam, quæ aliter lege civili, aliter lege ecclesiasticâ prohibetur. Ratio est, quia licèt leges quibus peccata hæc vetantur, sint materialiter diversæ, formaliter tamen & ex communi sapientium judicio, unum morale præceptum constituunt, quo res una uno eodemque motivo & intuitu præcipitur, aut prohibetur: sicut ergo multos virtutis actus non elicit qui rem unam à multis superioribus eâdem de causâ præceptam exequitur; sic nec multa committit peccata qui rem eamdem non facit.

Hinc 2°. & à contrario sensu, Pater Minimus qui die veneris carnes comedit, duplex specie peccatum admittit. Idem est de pœnitente, & qui ex Confessarii præcepto obligatus ad jejunandum sabbato, carnibus vescitur. Ratio est, quia & Minimus & pœnitens ad abstinentiam tenentur ex motivo duplici specie diverso: Minimus quidem motivo Religionis, ratione voti; & pœnitens ex motivo pœnitentiæ, ratione obligationis sibi per Confessarium impositæ; uterque verò ex motivo abstinentiæ per legem ecclesiasticam imperatæ.

† CONCLUSIO III. Specifica peccatorum distinctio repetenda est ex oppositione specie diversâ cum lege. †

Prob. Peccatum in esse peccati constituitur per suam cum lege oppositionem: Ergo cùm oppositio hæc specificè & essentialiter diversa est, peccatum essentialiter seu specificè diversificari debet. Quia tamen regula hæc, utpotè generalior, facilè in praxi applicari non posset, sit

CONCLUSIO IV. Tunc peccatum oppositionem cum lege specificè diversam habet, cùm actio mala adversatur vel diversis virtutibus, vel diversis ejusdem virtutis officiis, vel eidem virtuti, contrario modo; vel demum eidem virtuti diverso modo, licèt non contrario.

Prob. exemplis: 1°. enim infidelitas, desperatio, odium Dei, & superstitio, sunt peccata specie diversa, quia diversis adversantur virtutibus, fidei scilicet, spei, caritati & religioni. Sic quoque furtum in loco sacro, effusio sanguinis in eodem loco, percussio Clerici, parricidium, & similia, licèt fortè uno actu consummentur, plures tamen specie malitias continent, quia pluribus virtutibus specie diversis adversantur, putà justitiæ, quæ prohibet nè alterius bonis, aut personæ damnum inferatur, & religioni aut pietati, quæ vetant nè loca sacra profanentur, nè lædatur honos Clericis & patri debitus.

2°. Idololatria & superstitiosus cultus, blasphemia & Sacrilegium specie differunt, quia diversas ejusdem virtutis, religionis nempe, functiones lædunt: vetat enim religio nè alius à vero Deo colatur, contra quod facit idololatria; & nè Deus illegitimo cultu honoretur, contra quod facit superstitio, &c. Pariter hæresis & omissio actûs fidei, odium Dei & omissio caritatis, essentialiter distinguuntur, quia diversa fidei caritatisque officia lædunt: fides enim non solùm exigit ut nihil divinæ revelationi contrarium credatur, sed etiam ut aliquando positivos assensûs nostri actus eliciamus; caritas verò & excludit odium Dei, & expressum ejus amorem imperat.

3°. Prodigalitas & avaritia, præsumptio & desperatio, diversæ sunt naturæ, quia licèt uni solùm opponantur virtuti, liberalitatis scilicet, vel spei, ab eâ tamen duobus modis contrariis, ac proinde specie diversis recedunt, per excessum scilicet & defectum.

4°. Furtum, rapina, detractio, homicidium, specificè differunt, quia eandem justitiæ virtutem impugnant diversimodè; alia enim est ratio exercendi justitiam servando bona alterius, alia servando famam aut vitam; ob speciales quæ circa hoc occurrunt difficultates; Ergo alia quoque est ratio eandem justitiam violandi, nocendo bonis, famæ aut vitæ.

Ex dictis colliges peccati speciem sæpè per solas circumstantias mutari: ut autem intelligatur quando id contingat, non abs re erit paulò fusiùs differere de circumstantiis. Et verò definiri possunt, accidentia quædam actûs humani, sine quibus actus ille secundùm essentiam esse & concipi potest. Sic quia furtum concipi non potest sine acceptione rei alienæ, sequitur acceptionem illam non esse circumstantiam, sed ipsam essentiam furti; quia verò furtum concipi potest absque eo quòd cogitatur de loco sacro vel profano, de tali vel tali quantitate, sequitur

& locum, & hanc vel illam quantitatem, esse accidentia seu circumstantias furti.

Septem numerari solent actûs humani circumstantiæ hoc expressæ versu : *Quis*, *quid*, *ubi*, *quibus auxiliis*, *cur*, *quomodo*, *quando*.

Quis, denotat personæ operantis qualitatem accidentariam, conferentem aliquid bonitatis vel malitiæ actui morali, v. g. quòd operans peritus sit, vel rudis ; Sacerdos, vel laicus ; liber, vel obstrictus voto ; Beneficiarius, conjugatus, &c.

Quid, denotat objecti qualitatem aut quantitatem accidentariam, v. g. an persona quæ læsa est, sit superior, pater, vel Sacerdos ; an res furtiva sit sacra, an pauperi erepta sit ; an ea quæ est objectum luxuriæ, consanguinea sit, affinisve, aut voto castitatis, vel vinculo conjugii obstricta ; an ex detractione damnum sit subsecutum, &c.

Ubi, denotat conditionem loci, v. g. quòd in loco sacro effusus sit sanguis aut semen ; quòd in loco publico scandalosè peccatum sit.

Quibus auxiliis, denotat personas, media, instrumenta, aliaque id genus quibus quis usus est ad operandum ; v. g. an quis ope dæmonis aut malefici, veneno, instrumento prohibito usus sit ad occidendum hominem, aut inspirandum amorem suî ; an Missam celebraverit absque calice consecrato, an alios jussu vel consilio furti sui socios effecerit.

Cur, denotat non finem operis, qui ex opere satis intelligitur, sed finem operantis, v. g. quòd quis furatus sit ad mœchandum.

Quomodo, denotat accidentalem actûs modum, v. g. quòd actus sit commissus intensè vel remissè, spontè vel coactè, scienter aut ex ignorantiâ ; motû primo, vel secundò primo ; contra vel secundùm dictamen conscientiæ.

Quando, denotat accidentariam temporis conditionem, v. g. an frequentata sit taberna die festo, vel tempore divini Officii ; an manducata

carnes die jejunii ; an detractio longo tempore perduraverit.

Duplex est circumstantiarum genus : aliæ mutant speciem actûs, aliæ non mutant.

Circumstantiæ speciem mutantes, sumptæ ut in præsenti sumi debent, prout in Confessione necessariò aperiendæ sunt, sunt eæ quæ actioni morali addunt malitiam mortalem specie distinctam à malitiâ vel à substantiâ actûs præcisè & solitariè sumpti.

Dixi 1°. *malitiam mortalem* ; quia si circumstantiæ addant malitiam solùm venialem, non mutabunt speciem ad mentem Concilii Tridentini ; unde si quis duellum ineat ex aliquo gloriolæ motu, circumstantia *cur* in confessione reticeri potest.

Dixi 2°. *specie distinctam* ; circa quod notandum circumstantias quæ speciem non mutant physicè, eam sæpius mutare theologicè & demeritoriè. Sic furtum magnum & parvum, licèt non differant specie physicâ nec etiam morali absolutâ, differunt tamen theologicè & specie morali demeritoriâ, quatenùs furtum mortale meretur privationem gratiæ & gloriæ, leve non itèm.

Suprà p. 375.

Dixi 3°. *à malitiâ vel substantiâ actûs* ; quia circumstantia mutans speciem aliquando addit malitiam *malitiæ*, ut patet in furto rei sacræ ; aliquando addit malitiam *substantiæ* actûs objectivè boni, ut videre est in eleemosynâ quæ datur virgini ad labefactandam ejus integritatem.

Hinc generatim & absolutè loquendo, triplex statui potest circumstantia mutans speciem, necessariò confitenda. Prima quæ ex peccato veniali efficit mortale ejusdem speciei, moralis absolutæ, sed alterius speciei moralis demeritoriæ ; talis est circumstantia quantitatis in furto. Secunda quæ ex peccato vel veniali, vel mortali unius speciei efficit mortale speciei alterius ; ex veniali quidem ut in verbo otioso, sed prolato intuitu fornicationis ; ex mortali autem, ut in furto gravi directo ad ebrieta-

tem. Tertia quæ ex actu objectivè bono, actum letaliter vitiosum efficit, ut in casu mox allato eleemosynæ quæ puellæ datur ad corrumpendam ejus pudicitiam.

Circumstantiæ non mutantes speciem sunt eæ quæ efficiunt objectum actionis alicujus sub eâdem moralitate quam actio illa ex naturâ suâ habet, ut intensio, remissio, quantitas, duratio, ignorantia, vis, metus & similia, ex quibus actio magis aut minùs vituperio vel laude digna efficitur. Circumstantiæ illæ dividuntur in notabiliter aggravantes, & minuentes.

Circumstantia *notabiliter aggravans peccatum*; ea est pro præsenti, quæ peccati malitiam mortalem in eâdem specie plurimùm adauget, faciens nempe ut unicum peccatum pluribus & saltèm duobus mortalibus æquivaleat, sive ratione quantitatis materiæ, ut si quis tres aureos furetur; sive rationes durationis, ut si quis delectationi morosæ per plures horas indulgeat; sive ratione summæ intentionis, ut si quis æternam damnationem obtet inimico suo.

Circumstantia *minuens* pro præsenti, ea est quæ aliquid adimit de gravitate peccati in suâ specie relicti: talis est circumstantia metûs in homine qui ex timore mortis fidem negat, quique ideo minus quidem peccatum committit, sed nihilominùs semper mortale. Circumstantia quæ ità minueret peccatum ut illud de mortali faceret veniale, non esset præsentis instituti, quia necessariò non esset confitenda. Jam superest ut tradamus regulas unde cognosci possit quandonam peccati species penès circumstantias diversificetur; quâ de re conformiter ad principia superiùs stabilita, sit

REGULA UNICA. Circumstantia mutat speciem peccati quoties in actu ponit specialem cum lege repugnantiam, quam actus præscindendo ab illâ circumstantiâ non habet: porrò toties circumstantia specialem hanc cum lege repugnantiam actui

communicat quoties efficit ut actus impugnet vel virtutes diversas, vel diversa ejusdem virtutis officia, vel eandem virtutem modo contrario, aut disparato. Sequitur ex dictis. Ut autem regula hæc singulis circumstantiis applicari faciliùs possit, eas sigillatim percurremus. Itaque

Circumstantia, *quis*, seu personæ, mutat peccati speciem in triplici casu: 1°. in quâcumque materiâ, cùm persona speciali vinculo, voti v. g. promissionisve, obligatur ad rem aliquam quæ aliunde jam vel ipsi soli omnibus aliis præcepta erat. Patet id exemplo illius qui ex voto obligatus ad jejunandum; quo tempore vel alii Fideles ad jejunium obligantur, vel ipse jam ex Confessarii præcepto obligatus erat, jejunium omittit: 2°. in materiâ caritatis erga proximum, si persona sit publica, aut ad aliquid ex officio teneatur: unde Parochus qui Sacramenta non administrat, Magistratus qui bonis & saluti civium non consulit, non caritatem modò, sed & justitiam lædunt; 3°. in materiâ castitatis, si persona multis titulis ad castitatem teneatur, ut qui sacris Ordinibus initiati sunt, qui conjugii, consanguinitatisve legibus obstringuntur. Ex his principiis facilè colligetur peccatum sæpiùs notabiliter aggravari ex conditione personæ: graviùs enim peccat Sacerdos aut Religiosus se inebriando, quàm simplex Laïcus.

Circumstantia *quid*, sive objecti, speciem mutat: 1°. cùm objectum sive omnibus, sive aliquibus ratione specificè diversâ prohibitum est. Hâc de causâ qui peccat cum Religiosâ, aut consanguineâ, crimen à fornicatione diversum committit, & eò gravius quò magis consanguinea est persona, cum quâ peccat; idem dic de furto rei sacræ, de percussione Clerici, de commercio cum conjugatâ, aut etiam juxta multos simpliciter desponsatâ, de parricidio aut uxoricidio.

2°. Cùm ex positione actûs circa aliquod objectum, sequitur aut sequi potest positio alterius actûs

circa aliud objectum sub diversâ ratione prohibitum. Hîc duo specie peccata committit, 1°. qui furando exponit se manifesto vitæ discrimini; 2°. qui venatur contra jus alterius, & segetes conculcat; 3°. qui tempus inutilibus in colloquiis terendo, exponit se vel alium proximo peccandi periculo; 4°. qui actione suâ dat proximo scandalum & occasionem ruinæ spiritualis.

De scandalo agam ubi de Caritate. Hîc obiter dicam in scandalo non solùm *directo*, quo quis intendit spiritualem proximi ruinam, sive ex desiderio ipsius ruinæ, quod diabolicum est & rarum, sive ad faciendum suis passionibus, quod commune est, sed etiam *indirecto*, quo quis aliquid agit unde prævidere potest secuturam proximi ruinam, licèt eam non intendat, duas reperiri malitias, quarum prior opponitur caritati debitæ proximo, posterior verò opponitur virtuti ad cujus violationem inducitur proximus. Unde qui se inebriat aut mœchatur, prævidendo alios exemplo suo idem facturos esse, etsi non intendit, peccat & contra caritatem, & contra temperantiam aut castitatem; adeòque non sufficit ut accuset se dato scandalo ut sic, sed de tali specie scandali, dicendo v. g. Turpiter egi, vel locutus sum coram sex personis, quarum altera conjugata erat, altera habebat votum castitatis.

Circumstantia parvæ vel magnæ quantitatis aut intentionis, notabiliter aggravare aut minuere potest peccatum, ut patet in furto & odio; sed nisi peccatum è veniali mortale fiat, non mutat speciem strictè prout hæc mutatio sumitur in præsenti.

Circumstantia *ubi* seu loci, mutat peccati speciem, 1°. in furto tum rei sacræ, tum etiam rei non sacræ in loco sacro; quia, ut docet Joannes VIII. *sacrilegium committitur auferendo sacrum de sacro; vel non sacrum de sacro, sive sacrum de non sacro;* 2°. in homicidio, in pollutione voluntariâ etiam occultâ, in tactibus, aspectibusve impudicis,

21. XVII. q. 4.

etiamsi hæc fiant sine periculo pollutionis : quia peccata hæc tam graviter opponuntur reverentiæ debitæ loci in quibus vel ipsi Angeli contremiscunt, ut seclusâ quâcumque Ecclesiæ prohibitione novam, eamque gravem malitiam inducant.

Imò reverentia Templis debita videtur violari per copulam conjugalem quæ belli tempore à conjugibus ibidem absconditis haberetur, etiam propter incontinentiæ periculum. Ratio est, quia hi conjuges alia habent media quibus huic periculo obviare possunt, ea nempe quibus uti deberent si conjugum alter vel gravi infirmitate decumberet, vel diù ob negotia abesset : aliundè verò certum videtur conjuges tantùm locis sacris debere reverentiæ, quantùm sibi invicem debent sobrietatis & misericordiæ dum infirmantur.

Gravior est quæstio, an omnia prorsùs peccata in templi commissa specialem contrahant malitiam ratione loci sacri.

Negant communiùs recentiores, si sermo sit de aliis peccatis præter furtum, homicidium, copulam aut pollutionem, aliaque peccata eidem affinia quæ statim recensui. Quia, inquiunt, hæc solùm crimina speciali Ecclesiæ præcepto in locis sacris vetita sunt. Hæc tamen regula non videtur universaliter vera. Quis enim à gravi sacrilegio eos excusare ausit, qui in Ecclesiam equos & jumenta inducerent ut in stabulum ; qui in ipso Sanctuario sacrificia Idolis offerrent ; qui ibidem mercatum profanum, nundinasve, & à fortiori lascivas comœdias haberent ? Ergo in his saltèm aliisque ejusdem generis casibus, ratio sacrilegii non ab intrinseco, seu ab Ecclesiæ præcepto repetenda est, sed ex ipsâ loci sanctitate, cui gravis infertur injuria.

Hinc Medina, & alii quidam infirmant circumstantiam loci sacri in quocumque peccato mortali, sive externo sive interno esse necessariò explicandam : 1°. quia innumera sunt peccata quæ non minùs adversantur reverentiæ locis sacris debitæ,

quàm furtum ; 2°. quia jus naturale quo prohibetur irreverentia in sacris locis, nec distinguit inter irreverentiam internam & externam, nec inter peccata externa & interna ; 3°. quia communis sensus indicare videtur magis esse impium, ut *ubi peccatorum venia est postulanda, ibi deprehendantur peccata committi*, ut loquitur Gregorius X.

Habet hæc opinio, 1°. quòd tutior sit ; 2°. quòd saltèm æquè probabilis sit ac apposita ; 3°. nec tam difficilis est in praxi, quàm primâ fronte videri potest ; satis enim est ad hujusmodi circumstantias explicandas, ut pœnitens post unamquamque peccatorum classem, interrogetur an quintam sextamve horumce peccatorum partem in Ecclesiâ commiserit.

Circa circumstantiam *quando* seu temporis, duplex etiam est Theologorum opinio.

Prima quam passim tenent recentiores, negat circumstantiam temporis sacri esse necessariò explicandam in peccato mortali, nisi fortè in quibusdam casibus ; ut si quis committat peccatum grave feriâ sextâ Parasceves aut eâ ipsâ die quâ Eucharistiam recipit ; itèm si quis die festâ dæmonem invocaret, &c.

Secunda censet crimen quodcumque novam malitiæ speciem contrahere, ex eo quòd scienter committatur die Dominicâ, vel festâ. Hæc opinio quam, ut notat Lugo *non pauci, nec ignobiles* tenent, probabilior videtur, sive ab extrinseco sive ab intrinseco. Et quidem 1°. eam tenet S. Augustinus tract. 3. in Joan. *Spiritualiter*, inquit, *observat sabbatum Christianus abstinens se ab opere servili : Quid est ab opere servili ? à peccato* ; Ergo sicut qui serviliter laborat die festo, circumstantiam hanc aperire tenetur, ità ex Augustini mente, eandem circumstantiam confiteri tenetur, qui peccat die festâ.

2°. Idem, præter Alensem, Lyranum, & alios quos refert Lugo, docent S. Bonaventura in Opusculo cui titulus, *Confessionale*, cap. 2. ubi

tradit, *interrogandum esse pœnitentem de tempore quo peccatum perpetravit, utrùm, videlicet in die festivo vel non festivo.* * Et S. Thomas 2. 2. q. 122. art. 4. ad 3. his verbis: *Quia magis homo impeditur à rebus divinis per opus peccati, quàm per opus* aliàs *licitum, quamvis sit corporale, ideo magis contra hoc præceptum agit qui peccat in die festo, quàm qui aliud corporale opus licitum facit.* Unde sic: *Magis contra* tertium *præceptum agit qui peccat in die festo, quàm qui aliud corporale opus licitum facit*: Atqui peccatum hujus ex naturâ suâ mortale est: Ergo & illius mortale erit, & magis mortale. Idem docet S. Antoninus.

† Secundò: Eadem nostra opinio ut autoritate sic & ratione prævalet: 1°. enim diebus festis omne opus servile prohibitum est: Atqui, ut suprà docebant Patres, nullum est opus servile magis quàm opus peccati. Et quis putet eum qui per horas duas ligna colligit die sabbati, hoc solo æternam mereri mortem; & eam non mereri qui per tres aut quatuor horas vino, luxuriæ, detractione, ludisve furore & blasphemiâ plenis indulget? hæc sanè fidem superant.

* 2°. Christiani diebus festis debent ab iis operibus feriari, quæ præcipuè impediunt nè cultui divino vacent: Atqui nihil est quod divino cultui magis obsistat, quàm peccatum; Ergo.

3°. Vix adversarii ullam pro opinione suâ rationem afferunt, nisi quòd Confessarii de hâc temporis circumstantiâ pœnitentes interrogare non solent, & quòd multiplicatio festorum plus noceret Fidelibus quàm prodesset: Atqui momenta hæc nullius sunt roboris. Non primùm, tum quia non desunt etiamnum Confessarii qui de hâc circumstantiâ interrogent; tum quia certum est interrogationem hanc antiquitùs omissam non fuisse; cùm tot veteres Theologi, & inter alios S. Bonaventura, eam faciendam esse docuerint; tum quia si pœnitentes id omittunt, utique defectu instruc-

tionis ; instruantur ergo , & facilè ad hanc adducentur viam quæ aliis tutior est & fundatior. Non secundum : si enim festorum multiplicatio nocet, id non Ecclesiæ , sed malis Christianis imputandum est. Certè , fatente Lugo , negari non potest *quòd circumstantia* temporis *det* peccato *malitiam specialem sacrilegii saltèm levem* : an ergo festorum multiplicatio hinc reprobanda erit , quòd graviùs tunc temporis peccent Christiani ? Hæc igitur pensent tum Confessarii , tum præcipuè discoli illi Christiani , qui quidquid meditantur criminis , suas v. g. comessationes , ebrietates , & alia etiam pejora in festivos dies velut ex condicto reservant.

† Censeo tamen vix ullum quoad præteritas Confessiones pro circumstantiâ temporis injiciendum esse scrupulum: nam pœnitens vel talis est conditionis ut peccata quæ confitetur , diebus profestis perinde ac feriatis committere potuerit , (quod etiam multùm pendet à genere peccati ,) ut sunt Scholastici & alii pluries parùm occupati : vel vix aliis quàm festis diebus peccare potuit , ut plerique artifices, quoad certa quædam peccata , v. g. ebrietatem. Si 1. præsumi debuit pœnitentem æquè festis diebus ac aliis peccasse , præsertim si raro Sacramenta frequentabat ; sicque quædam peccatorum ejus repartitio pro ratâ temporis , naturaliter facta est à Confessario. Si 2. vix fieri potest ut Confessarius non intellexerit certa quædam peccata penè semper festis diebus contigisse ; qualia sunt ebrietas, longæ & periculosæ cum personis alterius sexûs confabulationes; alia verò profestis sicut & festis diebus contigisse supponentur ; ut pollutiones , aspectus impudici , &c.

Addi fortè potest , quòd cùm peccatum festis diebus commissum non impediat earum sanctificationem , nisi quatenus est opus quoddam servile , necessum non sit ut explicetur circumstantia temporis sacri , nisi cùm duratio actûs peccaminosi ,

ad eam accedit quantitatem quæ sufficeret ut serviliter laborans non impleret præceptum Ecclesiæ. Unde Confessarii aliqui quos eâ de re consului, non interrogant pœnitentes de circumstantiâ temporis, nisi cùm agitur de ebrietate, de detractione sermonibus impuris, & similibus quæ per longum tempus continuata essent. Quia tamen pejus est peccare quàm laborare, minùs exigerem temporis in peccato ad violationem diei festivæ, quàm in alio quocumque opere servili.

Circumstantia *loci publici* sæpiùs affert actioni novam malitiæ speciem, scandali v. g. injustitiæ, eò majorem quò quis coram pluribus peccat.

Circumstantia *quibus auxiliis*, etsi raró, quibusdam tamen in casibus mutat speciem peccati: ut 1°. si quis usus sit instrumento specialiter & graviter prohibito, aut cujus usus specialem habeat cum aliquâ virtute repugnantiam: si quis v. g. cum oleo sancto, vel aquâ benedictâ aliquod facinus perpetraverit; 2°. si quis aliorum operam aut quæsierit aut adhibuerit ad malum finem: nam alium ad peccandum inducere, peccatum est scandali specie diversum à peccato quod à te ipso in eâdem materiâ fieret; unde qui precibus rem veneream extorquet à puellâ, aliàs ad crimen non paratâ, circumstantiam hanc confiteri debet; 3°. si quis ope dæmonis expressè vel tacitè invocati aliquid consequi voluerit; hæc enim cum dæmone societas, novum est crimen.

Circumstantia *cur* seu finis, tripliciter contingere potest: 1°. enim aliquando fit, ut actio de se bona ad finem moraliter malum referatur, ut si quis stipem eroget mendico, ut eum ad grave furtum inducat; tunc verò haud dubium est quin circumstantia hujus finis speciem mutet, quia actum ex bono facit moraliter malum; 2°. aliquando contingit ut tam actio quàm finis propter quem fit, habeant mortalem malitiam, seu diversæ speciei ejusdem, ut si quis furetur scalas unius, ut alterius pecuniam furetur,

furetur : utraque in Confessione exprimi debet : 3°. demum sæpè fit ut finis ex se moraliter malus non sit , actio verò vel omissio quæ propter eum fit , sit moraliter mala : ut si quis Sacrum omittat, quò vel garrire , vel studio vacare possit ; & tunc studium non aliam habet malitiam , quàm quæ ipsi actioni vel omissioni annexa est , ut dicam infrà , 2. part. c. 2.

Circumstantia *modi* sæpiùs peccatum intra eandem speciem minuit aut aggravat : graviùs enim peccat qui cum plenâ , quàm qui cum semiplenâ advertentiâ peccat , aut qui ex malitiâ & scienter quàm qui ex ignorantiâ , passione , metu , aut precibus ; itèm qui intensè agit , quàm qui remissè. Hæc tamen peccata ejusdem sunt speciei , quia magis aut minùs non mutant speciem , nisi cùm peccatum ex veniali faciunt mortale.

Non rarò tamen evenit ut circumstantia modi speciem mutet. Si 1°. modus violentiæ injuriosæ constituit rapinam in furto , & stuprum in fornicatione ; 2°. modus detrahendi coram ipsâ personâ cui detrahitur , addit detractioni malitiam contumeliæ ; 3°. modus peccandi ex contemptu formali , aut odio , invidiâ , inobedientiâ , &c. addit peccato propriam contemptûs , odii & similium malitiam : secùs si hæc expressè & specialiter non intendantur ; alioqui enim non erunt nisi generales circumstantiæ quæ cuilibet peccato accidunt , cùm contemptus v. g. divinæ legis , ingratitudo & similia in omni peccato reperiantur.

Tria hîc quæruntur ; 1°. an qui reliquias gerens, peccat , circumstantiam hanc aperire teneatur ; 2°. an pœnitens explicare debeat se inspirationi divinæ restitisse ; 3°. an actûs diuturnitas explicanda sit.

R. ad 1. Non excusarem à gravi peccato contra religionem , eum qui Eucharistiam portans , actum venereum , detractionem , contumeliam , & alia id genus peccata committeret. At non credo eum

qui alicujus Sancti reliquias secum portat, eo solo eam reum fieri dum peccat, ut circumstantiam hanc aperire teneatur: alioqui satius esset ab hoc pietatis actu abstinere, cùm nemo sit qui sæpiùs non cadat saltèm venialiter, & qui consequenter levia hæc peccata non adaugeret.

R. ad 2. affirmat. Si inspiratio vehemens fuerit, qui talis neglectus peccatum notabiliter adauget.

R. ad 3. Durationem, si notabilis sit, exprimendam esse, licèt, quod rarum est, peccata per eam non multiplicentur. Quæ autem duratio ità sit notabilis ut exprimi debeat, facilè definiri non potest. Eam puto explicandam quæ declarato tali peccato non intelligitur communiter: unde qui plures per horas detractionem aut actus pudicitiæ contrarios, serie non interruptâ continuavit, ad hanc tanti temporis diuturnitatem, sine quâ vulgò intelliguntur detractio & tactus impudici, aperiendam tenetur.

ARTICULUS SECUNDUS.

De distinctione numericâ Peccatorum.

Ex dictis constat numericam peccatorum distinctionem scitu esse necessariam, tum Confessariis, tum pœnitentibus, qui numerum peccatorum mortalium confiteri debent; at cognitio hæc ob varias eâ de re opiniones, difficilis evasit. Nos quæ veritati propriora videntur proponemus.

Ante omnia pro certo tenendum est peccata specie diversa, licèt in uno eodemque actu reperiantur, numero etiam multiplicari, saltèm æquivalenter. Ratio est, quia in iis quæ essentialiter differunt, unum non est aliud: ubi porrò unum non est aliud, ibi multiplicatur numerus.

Tota igitur quæstio est quando peccata penès speciem seu naturam indistincta, penès numerum distinguantur.

Difficultas hinc oritur, quòd in uno actu plura quandoque peccata concurrunt; quandoque verò in multis actibus non nisi unum reperiatur peccatum. Unde duplex hìc statuenda est regula, quarum prior ostendat an & quando actus physicè unus plures numero malitias complectatur; posterior, an & quando ex multis actibus unum vel multiplex peccatum exurgat. Prior regula erit de uno actu relativè ad plura objecta, posterior de multis actibus relativè ad unum objectum. Sit

CONCLUSIO I. In uno actu plures numero malitiæ aliquando continentur; idque contingit quoties una eademque virtus violatur relativè ad plura objecta, quæ licèt ejusdem sint rationis, non tamen se habent per modum unius.

Prob. 1. pars. Tam actus physicè unus, potest esse numero multiplex in genere moris, quàm actus physicè unus, esse possit specie multiplex in eodem genere moris: Atqui actus physicè unus, potest esse specie multiplex in genere moris, ut suprà probatum est, exemplo unius furti in loco sacro; Ergo à pari.

Confirm. Ideo actus physicè unus est aliquando specie multiplex, quia jura specie diversa lædit, putà jus religionis & justitiæ in furto rei sacræ; Atqui pariter actus physicè unus jura numero distincta lædere potest, ut si quis detrahat de decem hominibus, quorum unusquisque proprium habet jus in famam suam.

Prob. 2°. pars. Tunc multiplicantur malitiæ, cùm multiplicantur læsiones juris: jus enim latè sumptum pro jure caritatis, justitiæ aut pietatis, est ratio & mensura offensæ: cùm offensa nulla esset, si nullum jus læderetur: Atqui læsiones juris numericè multiplicantur, cùm violatur eadem virtus relativè ad plura objecta materialia, quæ non habent se per modum unius, sed seorsim complетè & ad æquatè intelliguntur; tunc enim jus unius numericè distinguitur à jure alterius, ac proinde læsio juris unius numericè distinguitur à læsione juris alterius; Ergo.

Hinc colliges 1°. Eum qui uno actu duos homines odit, de duobus detrahit, duos occidit, aut occidere meditatur, morosè delectatur de copulâ cum duabus aut pluribus habitâ, duo aut plura peccata committere.

Colliges 2°. Eum qui uno actu centum nummos centum personis eripit, centum committere peccata, licèt si eosdem centum nummos uni personæ furetur, non nisi unum faciat peccatum, gravitate tamen æquivalens centum furtis unius nummi; quia in priori casu centum numero jura lædit, sicut qui uno ictu centum homines occidit; in posteriori non lædit nisi jus unicum.

Colliges 3°. Eum qui blasphemat contra 12. Apostolos, aut qui familiæ 12. personis constanti mortem aut infamiam parat, 12. peccatorum reum esse. Et verò si quis occidisset omnes ejusdem familiæ personas, in quâ essent pater occisoris ejusdem uxor, Sacerdotes & Laïci, haud dubium est quin reus esset parricidii propter patrem, uxoricidii propter sponsam, sacrilegii propter Clericos; Ergo à pari.

Colliges 4°. Sacerdotem in malo statu tot peccata committere, quot vel audit confessiones, vel pœnitentes absolvit, vel baptisat infantes, aliave Sacramenta administrat. Ratio est, quia administratio uni facta tam moraliter distincta est ab administratione factâ alteri, quàm occisio unius & alterius successivè facta uno iracundiæ impetu, moraliter distinctæ sint. Idem dicendum credimus de administratione Eucharistiæ pluribus factâ; quia licèt idem sit convivium, ejus tamen administratio pluribus facta, est actio integra, & ab aliâ independens. Qui aliud sentiunt, fatentur tamen eum qui pluribus Eucharistiam porrexit, eorum numerum exprimere debere, vel si numeri non meminerit; exprimere debere tempus per quod administravit.

Colliges 5°. Conjugatum qui alterius uxorem

cognoscit, hâc unâ actione duplex numero crimen committere, quia duo violat jura.

Colliges 6°. Eum qui bis aut ter successivè se polluit, totidem committere peccata numero distincta, quia quælibet pollutio est opus integrum ab altero ejusdem generis scelere adæquatè distinctum.

Si tamen actus etiam physicè distincti, ad actum principalem ordinentur, atque ex ejus intentione fiant, tunc unum numero peccatum constituunt cum actu principali, quia moraliter spectantur ut ejus inchoatio & præparatio: unde qui ex intentione fornicandi, puellam sollicitat, impudicis oculis respicit, tangit, & completo crimine de eodem gaudet, ei sufficit si actum fornicationis exprimat; quia cetera ex usu totius Ecclesiæ satis intelliguntur per regulam à communiter accidentibus. Quòd si actus præambuli non fierent ex intentione actûs principalis, sed ob propriam eorum delectationem, deberet pœnitens eos separatim ab actu principali confiteri, etiamsi posteà ad copulam deventum sit, quia unum cum eâ crimen non conficerent.

Ceterùm verius nobis videtur tactus & similia quæ copulam statim consequuntur, esse peccata ab eâdem moraliter distincta, & ut sic seorsim explicanda, non modò cùm ad novam copulam aut pollutionem ordinantur, sive hæc sequantur, sive non, verùm etiam cùm ex novæ pollutionis intentione non fiunt; quia crimina hæc nec sunt partes copulæ præcedentis, utpotè jam penitùs consummatæ; nec magis ejus sunt appendices, quàm sequens copula vel pollutio ad quam ex naturâ suâ disponunt.

* Addunt viri graves, eum qui uno quodam impetu venereo, unâque carnalis delectationis intentione, se vel alium decies cum aliquâ interruptione tangit, unum moraliter peccatum committere, quia hæc censetur una moraliter actio, sicut censetur una moraliter comestio ejus qui plura successivè fercula manducat. Idem dicunt de eo qui uno rixæ impetu plura in eundem jacit convicia

ejusdem rationis, v. g. eum furem vocando.

† Quod si quis alium contumeliis specie diversis continenter afficiat, putà eum furis, adulteri, hæreticive aut aliis nominibus impetendo, tunc diversa erunt specie peccata, quia diversæ sunt specie læsiones. Probabile tamen est quod dicunt aliqui, eum qui plures in alium evomit injurias quibus nemo fidem habet, non nisi unius peccati reum esse: tum quia totalis harumce injuriarum effectus, is tantùm fuit ut alter ad iracundiam excitaretur; tum quia qui sic agunt, aliorum honori non nocent, sed semetipsos omnium ludibrio objectant; hæc, ut opinor, ex circumstantiis æstimanda sunt.

Colliges denique, eum qui bibliothecam multis libris constantem, magnum pecorum gregem, aut frumenti acervum furatur aut furari vult; similiter qui uno actu pecuniam viatoris, equum & vestes aufert, domumve in quâ multa sunt cubicula comburit, unam tantùm malitiam contrahere, quia hæc objecta habent se per modum unius: explicanda tamen est rei quantitas, vel quia ea se habet instar circumstantiæ notabiliter aggravantis, vel quia ad ipsam actûs substantiam pertinet. Sed quia contingere potest ut actus qui circa idem versantur objectum plures habeant malitias, idcircò novâ hic opus est regulâ quam suprà promisimus. Sit itaque

CONCLUSIO II. Actus qui circa idem objectum versantur, habent malitias numero distinctas, cùm moraliter distincti sint, &, ut aiunt, discontinuati. Censentur autem moraliter distincti & interrupti, 1°. cùm prior voluntas revocatur per voluntatem contrariam; 2°. cùm voluntas liberè cessat ab actu, ut se aliò convertat; 3°. probabiliter etiam cùm ab actu involuntariè, & quasi naturaliter cessat.

Prob. 1. pars. Tunc multiplicantur numericè peccata, cùm multiplicantur actus humani moraliter mali: Atqui ii multiplicantur cùm plures etiam circa idem objectum eliciuntur actus voluntatis moraliter distincti. Moralis enim interruptio facit ut

actus non sint inter se moraliter connexi ; sicut moralis continuatio facit ut actus licèt physicè multiplices, sint unus moraliter actus : Atqui actus qui inter se moraliter connexi non sunt, totidem sunt actus moraliter mali, cùm pugnant contra rationem; Ergo iis multiplicatis necessum est ut multiplicentur peccata.

Prob. vel potiùs explicatur 2. pars, quoad tria ex quibus constat capita : 1°. itaque actus mali moraliter interrupti censentur, adeòque & multiplicantur peccata, cùm prior voluntatis actus per contrariam voluntatem retractatur. Ratio est, quia retractatio hæc efficit ut posterior actus non possit cum priori in unum moraliter actum coalescere. Hinc si quis furari velit, & posteà voluntatem hanc abjiciat, atque eam, brevissimo licèt interposito tempore resumat, duo numero peccata committit : unde patet angusto temporis spatio decem & ampliùs peccata committi posse.

2°. Multiplicantur malitiæ per voluntariam cessationem ab actu, ejusque iterationem. Ratio est, quia prior voluntas hoc ipso quòd liberè dimissa fuit, non fuit moraliter continuata ; quia alioqui moraliter dimissa fuisset & non fuisset, quod absurdum est. Hinc qui visâ puellâ, eam malè concupiscit, & posteà ab eâ liberè se divertit, aut alia cogitet, statimque ad priorem delectationem revertitur, duo admittit peccata.

3°. Tandem probabile est malitias multiplicari per cessationem ab actu, etiam involuntariam & naturalem, v. g. per somnum etiam brevem : per distractionem & inadvertentiam naturalem, saltèm si hæc satis longa sit, ut juxta prudens judicium prior actio cessasse, & altera incœpisse censeatur. Ità multi quorum hæc est ratio, quòd actus qui nihil habent in quo uniantur, & qui nec in se nec in ullo effectu suo continuantur, non possunt moraliter censeri unus idemque actus : Atqui ubi est interruptio sive voluntaria, sive naturalis, jam

actus interrupti nihil habent in quo uniantur; Ergo.

Aliter ratiocinari solent Theologi de actibus qui in effectu externo perseverant, ii enim propter hancce continuationem, in aliquid moraliter unum coalescere censentur : unde qui ex voluntate occidendi inimicum, manè consurgit, arripit gladium, proficiscitur, hostem inquirit, & post plures horas repertum aggreditur, pluries vulnerat, & tandem occidit; etsi de aliis rebus cogitaverit in itinere, confabulatus fuerit cum aliis, aliquid legerit, & sæpiùs occidendi voluntatem renovaverit, unum moraliter peccatum committit (eò tamen graviùs, quò pluries occidendi voluntatem renovaverit.) Ratio est, tum quia prior voluntas in illâ actuum externorum serie perseverat & continuatur; tum quia interruptio quæ hîc occurrit, non censetur nisi interruptio physica : porrò interruptio physica unitati morali non nocet, ut patet in prandio quod unicum censetur, licèt per colloquium aliquod, aut epistolæ lectionem interrumpatur. Ità vulgò rigidiores Casuistæ.

Circa tertiam hanc regulæ nostræ partem, quæ difficultate non caret, & à quibusdam rejicitur, duo tenenda sunt in praxi : 1°. circumstantiam durationis, si modum ordinarium excedat, in Confessione esse exprimendam; si non ut multiplicativam peccati, at certè ut notabiliter aggravantem: v. g. perseverari per hebdomadem in odio, per plures horas in delectatione venereâ; 2°. dicendum cum iis qui eandem regulæ partem recipiunt, melius esse & tutius si pœnitens exprimat an sæpè vel rarò, & quoties, (si fieri potest) actus peccati sui renovaverit : tunc enim declaratur numerus eo modo quo declarari moraliter potest, & per modum unius confusæ multitudinis in tali morâ inclusæ.

ARTICULUS TERTIUS.

An Peccata omnia ſint æqualia, & ſecum connexa.

CONCLUSIO. Non omnia peccata ſunt æqualia. Eſt de fide contra Stoïcos & Jovinianum.

Prob. 1°. ex Matth. 12. *Quicumque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum ſanctum, non remittetur ei*: dantur ergo peccata quorum alia difficiliùs remittuntur quàm alia: Atqui res non ità eſſet, ſi omnia forent æqualia. Idem expreſsè docet Chriſtus Joan. 16. his verbis: *Qui me tradidit tibi, majus peccatum habet*; Ergo.

Prob. 2°. Tum quia ex peccatis quædam venialia ſunt, quædam mortalia; tum quia quædam plùs adverſantur rectæ rationi, ut homicidium, quàm alia, ut læſio famæ alienæ: tum demum quia ſi ex virtutibus quædam aliis ſint nobiliores, ut theologicæ; ex peccatis quædam aliis graviora eſſe debent, quæ nempè virtuti præſtantiori adverſantur, aut eandem graviùs lædunt.

Non expendo unde petatur peccatorum inæqualitas, nam ex dictis patet eam repeti, 1°. ex parte objecti. Unde, ait S. Thomas, *gravius peccatum dicitur ex genere ſuo, quod majori bono virtutis opponitur*; 2° ex conditione actûs, qui quò liberior eſt & intenſior, eò magis diſplicet Deo, 3°. ex condi-ditione perſonæ peccantis, quæ quo plura Deo aut proximo debet, graviùs delinquit; 4°. ex conditione perſonæ contra quam peccatur, quia perſona offenſa induit rationem objecti. Hinc major eſt offenſa non modò in Deum, ſed & in perſonas Deo propinquiores, quales ſunt perſonæ Deo ſacræ.

Quæres 1°. an peccata omnia ſint ſecum connexa.

R. negat. Tum quia alioqui qui reus eſt mendacii, reus eſſet adulterii, quod ridiculum eſt; tum

quia quædam sunt peccata quæ ità sibi contraria sunt, ut simul cohærere non possint, ut avaritia & prodigalitas.

Quæres 2°. an peccatum ità opponatur virtuti, ut cum eâ consistere nequeat.

R. 1°. Peccatum veniale cum caritate, adeoque & cum aliis virtutibus infusis consistere posse.

R. 2°. Peccatum mortale non posse consistere cum caritate & virtutibus eidem connexis; quia fieri nequit ut idem simul sit amicus Dei & inimicus: aliæ verò virtutes quæ necessariam cum caritate connexionem non habent, cum peccato mortali subsistunt: unde fides per infidelitatem amittitur, non per alia peccata, prout expresse docet Tridentinum. Sess. 6. Can. 28. Hinc patet quàm mala sit hæc Quenelli propositio 58. *Nec Deus est, nec religio, ubi non est caritas.*

R. 3°. Peccatum mortale cum virtutibus acquisitis consistere posse; eæ enim ut per plures actus acquiruntur, sed rarò perduntur per unum: unde vir temperans, si semel in intemperantiam mortalem ceciderit, non statim omnem temperantiæ habitum disperdit.

CAPUT QUARTUM.

De conditionibus ad Peccatum requisitis.

CUM peccatum sit actus moralis, constat ad ipsum necessariò requiri advertentiam ex parte rationis, & consensum liberum ex parte voluntatis: ambigitur cujus generis esse debeant consensus ille & inadvertentia, quod ut intelligatur, sit.

*

ARTICULUS PRIMUS.

De advertentiâ ad Peccatum necessariâ, ubi de Peccato Philosophico.

MUltiplex est advertentia : 1°. enim *ratione objecti*, alia est ad actum materialiter sumptum, ut cùm quis v. g. advertit quidem se carnem comedere, sed non advertit id fieri à se die jejunii ; alia est ad actum & ad malitiam ejus, ut cùm quis reflectit se carne vesci die jejunii.

2°. *ratione modi* ; alia est formalis & expressa ; alia virtualis seu implicita, quæ etiam interpretativa dicitur. Advertentia *formalis* ea est quâ quis elicit actionem, actu & de facto advertens eam esse prohibitam ; advertentia *virtualis*, non est ea, quæ homini actionem peccaminosam facienti, inest dubium, vel scrupulus, vel suspicio peccati aut periculi ejus, vel prævisio saltèm confusa actûs mali in suâ causâ, ut aliqui malè contendunt ; sed ea quâ quis advertisset malum nisi ex culpabili negligentiâ attentionem aliò divertisset.

3°. *ratione perfectionis* ; alia est plena, cùm agens ità sibi præsens est suî compos, ut rem considerare possit, quantùm satis est ; alia semiplena, cùm somnus, aliudve impedimentum efficit, nè homo rem quantùm sufficit considerare queat.

Fatentur omnes ubi nulla est advertentia saltèm virtualis, deesse peccatum, quia deest voluntarium : sed disputatur, an ad peccandum formaliter necessaria sit actualis & expressa cognitio, seu advertentia & cogitatio, vel saltèm actuale dubium, & scrupulus de malitiâ actionis ; an verò satis sit ut quis actionem quæ mala est ponat, cùm advertere potest ad malitiam ejus, ad quam tamen non advertit, sive ob habitum aut passionem quibus rapitur, sive quia attendit ad alia quæ cum

advertentiâ hâc non compatiuntur. Primam advertentiæ speciem ad peccatum necessariam esse censuerunt aliqui quorum opinioni affinis est opinio alia de peccato, ut aiunt, Philosophico, quæ in thesi Divione an. 1686. propugnatâ his proponebatur verbis. *Peccatum philosophicum seu morale, est actus humanus disconveniens naturæ rationali, & rectæ rationi: theologicum verò & mortale, est transgressio libera divinæ legis. Philosophicum quantumvis grave, in illo qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum; sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale, dissolvens amicitiam Dei, neque æternâ pœnâ dignum.* Quam propositionem Alexander VIII. die Augusti an. 1690. *declaravit scandalosam, temerariam, piorum aurium offensivam, & erroneam.* Huic Apostolicæ Sedis judicio præiverant Jesuitæ Parisienses, quibuscum sit

CONCLUSIO I. Ad peccandum formaliter non requiritur actualis advertentia vel dubitatio, aut scrupulus, nè actui morali malitia inexistat; sed sufficit advertentia interpretativa, hoc sensu intellecta quòd quis animadvertere potuerit & debuerit.

Prob. 1°. de fide est dari peccata ignorantiæ: Atqui peccata ignorantiæ fiunt sine actuali advertentiâ, vel actuali dubio, aut scrupulo, vel suspicione. Nam ille solùm ex ignorantiâ peccat, cujus peccati causa est ignorantia: sed in eo qui actu vel attendit, vel dubitat de malitiâ peccati, ignorantia peccati causa esse non potest. Eatenus enim ignorantia peccati causa est, quatenus tollit cognitionem, quâ positâ non poneretur peccatum: sed quod tollit cognitionem peccati, non supponit actualem ejusdem notitiam, dubiumve, aut scrupulum, &c. Ergo qui peccat ex ignorantiâ, actualem peccati notitiam non habet.

* Prob. 2°. Dantur peccata ex errore culpabili; *in multis enim offendimus omnes*, ait S. Augustinus. Lib. de spir. & lit. cap. 3. *dum putamus Deo, quem*

diligimus, placere, vel non displicere quod facimus: Atqui peccata quæ fiunt ex erroneâ conscientiâ, fiunt absque cognitione, vel dubio de malitiâ actûs. Ibi enim non est cognitio, aut dubium de malitiâ actûs, ubi mens non modò non cognoscit se peccare, verùm etiam certò existimat se bene agere: Atqui sic se habet mens quæ ex erroneâ conscientiâ operatur. Idque præsertim patet in iis qui à pueritiâ in hæresi enutriti, hanc veluti cum lacte persuasionem suxerunt, unam esse quæ vera sit Religionem quam tenent; & circa hoc nihil unquam remorsûs patiuntur, quemadmodum de se testati sunt eorum aliqui ad meliorem frugem reversi; Ergo.

† Prob. 3°. Si ad peccandum requiratur actualis † ad malitiam peccati attentio, Athei, Nerones, ceterique quorum Deus excæcavit oculos, non peccabunt, immania quæcumque peccata, abjecto Dei & hominum timore, sine scrupulo, imò *tranquillâ conscientiâ* perpetrando; vel saltèm tantò minùs peccabunt, quantò minorem peccando remorsum patientur, & similes se reddent equo & mulo *quibus non est intellectus*: Atqui doctrina hæc & repugnat Scripturæ, secundùm quam *magis abominabilis est homo, qui bibit quasi aquam iniquitatem*, & rationi adversatur; cùm æquum non sit ut peccatores per voluntariam suî excæcationem acquirant privilegium formalis impeccabilitatis, aut impeccabilitatis tantò majoris quantò minùs de Deo & peccati malitiâ cogitabunt; Ergo.

S. Bern. L. de consid.

Job. 15.

Prob. 4°. Ea opinio rejici debet, ex quâ sequitur ubique proscripta Philosophismi, seu peccati philosophici opinio: Atqui Philosophismi opinio sequitur ex opinione quæ ad peccati formalis rationem, requirit notitiam malitiæ ejusdem peccati. Nam cognosci actu non potest malitia præcipua peccati, quin actu peccatum cognoscatur ut offensa Dei: sed qui actu ad malitiam peccati non attendent, actu non cognoscent ipsum esse Dei offensam; Ergo philosophicè peccabunt ad summum, non verò theologicè.

Obj. 1°. Joan. 9. *Si cæci essetis, non haberetis peccatum.* Joan. 15. *Si non venissem & locutus eis fuissem, peccatum non haberent.* Unde sic: Illud necessarium est ad peccatum, quo sublato peccatum non habetur, nec imputatur: Atqui sublatâ scientiâ, seu, quod idem est, positâ cœcitate & ignorantiâ, peccatum non imputatur nec habetur; Ergo.

R. dist. min. Sublatâ cognitione juris positivi, v.g. legis evangelicæ, non habetur peccatum, C. sublatâ cognitione malitiæ peccati, quam quis non habet, quia habere non vult, N. Itaque si Pharisæis prædicata non fuisset lex Evangelica, ii peccatum ex hâc parte non habuissent: unde etiam nunc infidelitas purè negativa non est peccatum: verùm non ideò desiissent peccare contra plurimas leges juris naturalis, ad quas non attendebant, sed attendere potuissent. Hinc illud Christi: *Si cœcus cœco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt.*

Obj. 2°. S. Augustinus Lib. 3. de lib. arb. c. 19. ait: *Peccatum quod propriè vocatur peccatum, liberâ voluntate ab sciente committitur*; Ergo ad peccatum formale requiritur scientia, seu cognitio.

R. dist. conf. Ad peccatum requiritur cognitio vel formalis, vel virtualis, C. actualis semper, N. Itaque S. Doctor ad peccatum eo modo requirit cognitionem, quo requirit voluntarium: Atqui non requirit voluntarium formaliter voluntate peccati, sed solummodo voluntarium voluntate facti, cui etiam præter intentionem explicitam, licèt non præter intentionem virtualem, annexum est peccatum. Sic enim loquitur. Lib. 1. Retract. cap. 15. *Qui voluit ergo fecit, etiamsi non quia voluit peccavit, nesciens peccatum esse quod fecit; ità nec tale peccatum sine voluntate esse potuit, sed voluntate facti, non voluntate peccati: quod tamen factum, peccatum fuit; hoc enim factum est quod fieri non debuit.*

Obj. 3°. Nullum est peccatum, nisi sit vel in se,

vel in suâ causâ voluntarium : Atqui sine cognitione, vel saltèm dubio de malitiâ peccati, peccatum nec in se, nec in causâ suâ voluntarium esse potest; cùm quisquis nec cognitionem; nec dubium habet, non consentiat objecto malo; Ergo.

R. ad 1. neg. min. ad 2. dist. Non consentit formaliter & actu, C. virtualiter, N. Homo enim etiam de malitiâ nihil actu dubitans, id facit quod facere non debet, idque animadverteret, si quantùm satis est, animadvertere vellet, ut velle potest; Ergo.

Inst. Ut quis consentiat virtualiter, & ex inadvertentiâ culpabili, necessum est ut advertentia malitiæ sit ipsi possibilis : Atqui advertentia malitiæ non est possibilis ei qui nullam habet cogitationem aut etiam dubium de ipsâ. Mens enim non potest considerare malitiam actûs nisi ex imperio voluntatis : Atqui voluntas non potest imperare considerationem ejusdem malitiæ, nisi prævіam habeat ejus cognitionem, vel naturaliter, vel aliundè; ignoti enim nulla cupido; Ergo.

R. ad 1. neg. min. ad 2. dist. Mens non potest considerare, quando non potest tollere impedimenta, passiones, v. g. distractiones, & similia quæ impediunt nè eas habeat cognitiones, quibus positis actionis suæ nequitiam adverteret, C. si impedimenta hæc tollere possit, N. Itaque, ut intra veri & justi limites gradum sistamus, existimamus eum qui ità non advertit ad peccati malitiam, ut vel naturali raptus distractione, vel ob similem causam, advertere non possit, peccato non teneri; sic excusabitur Sacerdos pius, cui ità excidit ab animo recitatio alicujus Horæ, ut eam vel eo quo par est tempore non recitet, vel etiam penitùs omittat : idem dicendùm de pœnitente qui injunctam præfixâ die pœnitentiam præ oblivione non implet. Verùm aliter dicendum de innumeris actionibus quas quotidie eliciunt aut omittunt viri terrenis rebus absorpti, passionibus suis quâ datâ occasione fere

vientes assueti ut nequidem cogitent se non cogitare : tunc enim , ut dicit S. Thomas 1. 2. q. 6. art. 3. *non totaliter tollitur cognitio , quia non tollitur potestas cognoscendi , sed solùm consideratio actualis in particulari agibili* , quæ nec excusat nec excusare potest à peccato.

CONCLUSIO II. Advertentia imperfecta non sufficit ad peccatum mortale , etiamsi materia gravis sit.

Prob. 1°. Peccatum mortale dissolvit amicitiam Dei cum homine , eumque æternis suppliciis obnoxium facit : Atqui ad malum tam grande non sufficit imperfecta consideratio , eadem enim requiritur quæ in rebus maximi momenti necessaria est ; in his autem non sufficit consideratio similis ei quam habent semi-somnes , aut qui mente penè omnino distractâ , vix ad actionem suam attendunt. Etverò nemo est tam pater quàm Deus : Atqui bonus pater non dejiceret filium ab hereditate ob peccatum quod ex solâ animi inconsideratione commisisset ; Ergo nec id faciet Deus.

Prob. 2°. Tenuitas materiæ sæpè impedit nè peccatum sit mortale , ut videre est in furto levi ; Ergo idem efficere potest tenuitas advertentiæ , cùm sine dubio , ceteris paribus , eò levius sit peccatum , quò levior est aut esse potest advertentia.

At , inquies , qui imperfectè considerat , posset perfectiùs considerare ; quod ex dictis ad peccatum mortale sufficit.

R. Sæpè fieri ut tanta sit subreptio , ut vix ac nè vix quidem possit mens hìc & nunc ampliùs attendere ; & quamvis attendere posset , potentia illa pleniùs considerandi , tam levis tamque modica esse potest ut ad mortale peccatum non sufficiat. Patet hoc in viris piis , iis præsertim qui studio , aut negotiis implicatis incumbere tenentur , quique licèt Officium attentè recitare velint , tam profundè distrahuntur , ut sæpè dubitent an & quid recitaverint, line igitur mortalis culpæ rei creduntur , hoc

prætextu quòd perfectiùs attendere debuerint? Prima igitur assertio nostra hoc sensu intelligenda est, quòd qui non attendunt, cùm penès eos stat ut attendant, non desinant peccato subjacere.

Hinc à peccato immunes sunt: 1°. infideles, qui de Christo nihil audierunt, cùm Evangelii legibus non obsequuntur; 2°. Fideles, qui absque negligentiâ culpabili non jejunant die jejunii, quia nequidem eorum mentem subit cogitatio jejunii; 3°. Doctores qui post serium examen quædam docent remotioribus juris naturalis principiis opposita: etsi enim in errore versantur, at non culpabiliter.

Hinc 2°. impudici, blasphemi, perjurii & alii id genus qui obscœna & mendacia verba sine consideratione, sine remorsu, plenis faucibus effundunt, perperàm suâ de se inadvertentiâ excusare conarentur, cùm subreptio hæc caveri possit, & aliunde voluntaria sit in causâ. Qui tamen malam quâ ligatur consuetudinem retractavit per pœnitentiam, & adhibendo remedia à prudenti Confessario injuncta, seriò ac diligenter conatur impedire nè habitus erumpat in actum, reus non est, si quid sibi incauto contra legem excidat; quia talis actus nec voluntarius est in causâ, utpotè retractatâ, nec in se, utpotè qui ex oblivione quâdam naturali contingat.

Hîc tamen notandum, pœnitentes qui in actus ex objecto graves, blasphemias, v. g. aut obscœna verba prolapsi sunt, teneri ad hæc confitenda; iisque non levem pœnitentiam imponi debere, tametsi afferant se eas actiones sine ullâ prorsùs advertentiâ commisisse. Ratio est, tum quia in re tam gravi, non est facilè credendum pœnitentibus qui sæpiùs sibi blandiuntur, tum quia vix contingere potest ut quædam non adfuerit advertentia, vel advertendi negligentia; tum denique quia vix ulli certò constare potest quòd sufficientem ad coërcendos malæ consuetudinis actus diligentiam adhibuerit.

Quod de advertentiâ dictum est, de consensu dici

debet. Unde certum eſt 1°. conſenſum plenum ad peccatum mortale ſufficere; 2°. non requiri ut conſenſus ille feratur in rem ut malam, ſed ſatis eſſe ut feratur in rem quæ mala eſt, & ut talis adverti poteſt & debet; 3°. nonnunquam fieri ut peccatum etiam in materiâ gravi defectu ſufficientis conſenſûs non ſit niſi veniale. Verùm alia graviora quæ ad conſenſum pertinent, inveſtiganda ſunt.

ARTICULUS SECUNDUS.

De conſenſu ad peccatum requiſito, ubi de Delectatione moroſâ.

Conſenſus definiri ſolet, Acceptio & complacentia voluntatis in eo quod ab intellectu proponitur.

Conſenſus dividitur 1°. in *poſitivum*, quo voluntas expreſsè approbat objectum ab intellectu propoſitum: & *negativum*, quo voluntas, etiam ſuppoſitâ ſufficienti intellectûs advertentiâ, nec poſitivè approbat, nec poſitivè diſſentit, etſi diſſentire poſſit.

Dividitur 2°. in *directum*, qui directè fertur in objectum voluntati ab intellectu propoſitum; ut cùm quis vult pollutionem; & *indirectum*, ſeu *virtualem*, cùm quis licèt rem aliquam in ſe non velit, vult tamen aliquid in quo res ea continetur, aut unde ſequitur: ut cùm quis non vult turpes corporis motus, ſed vult lectionem librorum amorem ſpirantium, ex quibus tales motus excitantur.

Dividitur 3°. in *perfectum*, ſeu *plenum*; & *imperfectum*, prout voluntas aliquid acceptat cum plenâ aut ſempiternâ advertentiâ vel approbatione.

Dividitur 4°. in *abſolutum*, cùm quis vult abſolutè rem malam; & *conditionatum*, cùm quis vult rem malam, ſed v. g. ſuppoſito quòd mala non eſſet, ut, vellem fornicari, niſi Deus prohiberet.

Dividitur 5°. in *efficacem*; cùm voluntas ità

malum approbat, ut ejus executionem intendat, sive eam ponat, sive non; & *inefficacem*, cùm voluntas delectatur quidem circa opus malum, v. g. circa fornicationem, sed sine ullâ exequendi operis intentione: Atque is *actus complacentiæ in malo absque mali exequendi desiderio*, vocatur delectatio morosa. Dicitur autem *morosa*, non à morâ temporis, cùm peccatum mortale, uno temporis instanti perfici possit; sed à morâ seu deliberatione rationis, quæ delectationem hanc postquam eam sensit, repellere non curat, sed vel in eam consentit, vel eam non cohibet ut potest & debet. His positis,

Quæres 1°. an delectatio morosa quâ quis de re illicitâ delectatur, sit semper peccatum.

R. 1°. Delectatio de solâ cogitatione rei illicitæ, aliquando ab omni peccato immunis est: sic Confessarii & Medici, qui de rebus venereis consuluntur, possunt eas animo volvere & meditari; ideòque de earum cogitatione delectari: modò tamen absit omnis affectus ad res aut actiones illicitas, & periculum consentiendi motibus sensualitatis, qui ex illâ delectatione exurgere possent. Ratio est, quòd qui sic delectantur, non tàm de re illicitâ delectantur quàm occasione ejusdem. Eâdem de causâ non peccat, 1°. qui à furto abhorrens, delectatur de industriâ quâ fur crumenam abscidit, nisi fortè sic alios excitet ad experiendum an & ipsi quoque fures industrii esse possint; 2°. qui de hæreditate sibi proveniente ex parentum obitu delectatur, modò de morte ipsâ non gaudeat. Hoc sensu Ecclesia de redemptione Christi consequenter ad Adæ peccatum peractâ lætatur, dum canit: *O felix culpa, quæ talem ac tantum meruit habere redemptorem!* Vide infrà q. 6.

Dixi delectationem de solâ cogitatione rei illicitæ *aliquando* ab omni peccato immunem esse, ut ostenderem eam aliquando obnoxiam esse peccato; sive veniali, quia sine causâ in rerum inutilium

Sylvius. cogitatione se occupare, peccatum est veniale curiositatis; sive mortali, quia si quis in hujusmodi cogitatione se occupet cum periculo consentiendi in rem seu actionem moraliter malam, peccat mortaliter, nisi fortè periculum sit adeo tenue, ut à mortali excuset.

R. 2°. Delectatio libera de re cogitatâ, est peccatum mortale, si res quæ cogitatur sit mala moraliter, etiamsi nulla sit operis perficiendi voluntas. Ità S. Thomas.

Prob. 1°. ex Scripturâ. Proverb. 15. *Abominatio Domini cogitationes malæ.* Sap. 1. *Perversæ cogitationes separant à Deo*: Atqui delectatio, seu complacentia in re moraliter malâ, mala est & perversa cogitatio.

Prob. 2°. ex S. Augustino, L. 12. de Trin. c. 12. *Nec sanè*, inquit, *cum solâ cogitatione mens oblectatur illicitis, non quidem decernens esse facienda, tenens tamen & volvens libenter quæ statim ut attigerunt animum, respui debuerant, negandum est esse peccatum.... totusque damnabitur* homo, *nisi hæc quæ sine voluntate operandi, seu cum voluntate animum talibus oblectandi, solùm cogitationis sentiuntur esse peccata, per mediatoris gratiam remittantur.*

S. Thom. hic q. 74. art. 8. Prob. 3°. ratione: *Nullus enim delectatur, nisi in eo quod est conforme appetitui ejus*, id est, quod amat & cui suaviter inhæret: sed amare rem illicitam, eique cum gaudio inhærere, est peccatum: mortale quidem, si res amata sit mortalis, ut fornicatio: veniale autem, si sit venialis, ut leve proximi malum. Meritò igitur Clerus Gallicanus hanc an. 1700. propositionem damnavit: *Consensus qui præbetur suggestionibus pravis, cùm tendit ad delectationem cogitandi tantùm de re illicitâ, putà de ulciscendâ injuriâ, secundùm S. Augustinum, non est aliud quàm veniale peccatum, licèt ipse ultionis actus, cujus cogitatione animus delectatur, sit pessimus & certissimum mortale peccatum.* Hæc propositio, aiunt Patres, *quaslibet cogitationes & delecta-*

tiones quas morosas vocant regulariter imputans peccato veniali tantùm, falsa est, temeraria, scandalosa, in praxi perniciosa.... & injuriosa S. Augustino, qui ut vidimus, contrarium expressè docet.

Quod dicitur de delectatione in re malâ, dici debet de displicentiâ in re bonâ: unde qui liberè tristatur de bono proximi, verè peccat, quia verè bonum odit, ut malum amat qui sibi in eodem complacet.

Quæres 2°. an qui post sufficientem advertentiam non reprimit pravos concupiscentiæ motus, aut delectationem circa illicita, sed negativè se habet, non consentiendo aut dissentiendo, peccet.

R. Consensum hunc negativum sufficere ad peccatum mortale, non solùm quando imminet periculum probabile consensûs in delectationem de re moraliter malâ, sed etiam secluso tali periculo, nisi tamen justa causa excuset.

Prob. 1. pars, tum ex unanimi Theologorum sensu; tum quia qui sciens & volens se se conjicit in proximum mortaliter peccandi periculum, aut in eo manet, mortaliter peccat, etiamsi non succumbat periculo.

Prob. 2. pars. Ille mortaliter peccat, qui voluntariè sentit delectationem de re malâ: sed qui delectationi circa illicita, quam plenè advertit, non repugnat, eandem voluntariè sentit. Eam enim sentit 1°. cùm potest non sentire, quia nulla est legitima causa quæ obstet quominùs resistat; 2°. cùm non debet: tum quia, ut suprà aiebat S. Augustinus, hujusmodi cogitationes *statim ut attigerunt animum, respui debuerant*; tum quia delectatio objectivè turpis & illicita non nisi turpiter & illicitè mentem occupare potest: Ergo ut hîc omne vitetur peccatum, necesse est ut tentatio removeatur per formalem actum displicentiæ: imò nec quævis displicentia sufficit, sed efficaciter conandum est, ut motus ii vel delectatio expellantur: imprimis verò deserenda est actio unde nascuntur, nisi justa causa obstet.

Porrò justa causa est equitatio respectu militis, aliorumque id genus, auditio confessionum, & studium casuum conscientiæ respectu Confessarii, examen & inspectio quarumdam corporis partium respectu Chirurgi; modò tamen absit periculum consensûs; si enim adesset, ab iis omninò abstinendum esset. Justa itidem est causa, si quis propter magnam animi contentionem & attentionem ad opus honestum, non resistat positivè. Item si quis legitimè timeat nè ex majore resistentiâ augeantur pravi motus; aut demum, nè propter quandam naturæ vel imaginationis infirmitatem, se se in eo statu constituat in quo ab omnibus objectis moveatur.

Sed quid si quis per lectionem curiosam, aut otiosam confabulationem det occasionem hujusmodi motibus, peccabitne si positivè resistat?

Respondent Sylvius, Habert & alii, hominem hunc reum fore peccati venialis, quia otiosum verbum à peccato non vacat; haud tamen peccaturum mortaliter, dummòdo delectationem non intendat, sed ei repugnet, nec subsit grave consentiendi periculum quale est in objecti valdè obscœni aspectu, quem Theologi communiter peccati mortalis accusant, etiamsi ex solâ curiositate proficiscatur, quia talis aspectus sic provocat ad delectationem veneream, ut hominem conjiciat in evidens consentiendi periculum.

Hinc colligunt communiter Theologi, eum qui suscipit opus ex se indifferens aut venialiter malum, v. g. aspectum paulò curiosiorem, aut comestionem aliquantò excedentem; non peccare mortaliter, etsi prævideat inde secuturos motus, modò eos non intendat, nec subsit periculum consentiendi. Rationem afferunt: tum quia motuum causæ non nisi difficillimè vitari possunt à viris etiam timoratis; tum quia motus illi adhuc remoti sunt, ut supponimus; tum quia non sunt adeò mali objectivè, neque malitiam habent tam consummatam,

Addit P. Antoine teneri hominem ſub mortali, actiones, etſi leviter turpes, ut ſunt viſus, locutio, lectio rerum leviter obſcœnarum ex ſolâ curioſitate, dimittere ſtatim atque in eo excitant pollutionem aut delectationem veneream vehementem. Eſt autem delectatio venerea, ea quæ ſentitur circa partes venereas ex commotione ſpirituum generationi inſervientium.

Ego quidem in materie tam lubricâ edoceri malim quàm docere: ut tamen ſimpliciter dicam quod ſentio, ſic diſtinguerem. Motus pravi corporis, 1°. vel vehementes ſunt aut erunt, vel leviores; 2°. vel præſentes ſunt, vel futuri; 3°. vel ſunt probabiliter futuri, vel potiùs incerti & quaſi merè poſſibiles.

His poſitis, crederem cum Sylvio & Haberto, eum venialis ſolùm peccati conſcium eſſe, qui per actionem inutilem, motibus levibus occaſionem præbet, ſive ii præſentes ſint, ſive certò futuri, modò tamen adſint reſtrictiones ſuprà allatæ.

Crederem 2°. cùm P. Antonio, eum peccare mortaliter, qui non dimittit actionem, qui venialiter malam, ex quâ pollutio, vel vehemens delectatio venerea ſequitur, aut certò ſecutura eſt, præſertim extra ſomnum.

Crederem 3°. cum Toleto, eum qui ponit actum de quo dubitat an in ſomno pollutionem producturus ſit, v. g. qui veſcitur cibo, dubitans, non autem *probabiliter cognoſcens*, an effectum hunc habiturus ſit, peccare ſolùm venialiter: imò nec venialiter peccare, ſi juſtam habeat actionis hujus faciendæ cauſam. Unde *qui ex eo quòd ſic accumbit, advertit futurum ut ſequatur pollutio, ſi aliter non poteſt dormire, non tenetur aliter accumbere.* Eæ porrò deciſiones non tam ab ipſis rei viſceribus eruuntur, quàm ex communi ſapientiorum judicio: ſi quid tamen in his vel durius ſit vel laxum nimis, jam nunc pro revocato habeatur.

Lib. 5 *c.* 13.

Ibid.

Quæres 3°. an delectatio moroſa ſpeciem ſumat ab objecto circa quod verſatur.

R. affirmat. Ideò enim cogitatio illa est mala; quia habet objectum illicitum, v. g. fornicationem; Ergo si objectum sit pejus, ut sunt incestus qui ad consanguineam, sacrilegium quod ad Monialem terminatur, cogitatio quoque pejor est censenda; Ergo objectum in confessione explicari debet, nec objectum modò, sed & circumstantiæ ei annexæ. Debet etiam pœnitens qui his oblectatus est, exprimere an conjugatus sit, an voto ligatus.

Quæres 4°. an, & qualiter peccent qui de opere aliquo delectantur, quod olim sibi licitum erat, aut deinceps licitum erit, sed hîc & nunc illicitum est: ut si vidua delectetur de actu conjugali priùs exercito, aut sponsi de eodem delectentur actu, prout exercendus est cùm legitimo matrimonio conjuncti erunt.

R. 1°. Eos peccare mortaliter, sive cùm se se periculo pollutionis aut mali consensûs exponunt, quod ex dictis patet, sive cùm de actu illo oblectantur tanquam præsenti, quia tunc delectatio illa est de objecto hîc & nunc graviter prohibito.

R. 2°. Eos non peccare moraliter, si de actu illo delectentur, non secundùm carnem, sed propter emolumentum aliquod, (hæreditatem v. g. aut sanitatem) inde subsecutum aut subsecuturum, quia motivum hujus delectationis, vel malum non est, vel saltèm nihil habet quod graviter sit inordinatum.

R. 3°. Denique si solùm delectentur viduus aut sponsus de opere conjugali præterito, vel futuro, gaudentes quòd eum exercuerint, aut exerciturì sint, absque eo quòd illud concipiant ut præsens, & ullam admittant corporis vel sensualitatis commotionem, vel non peccant, ait Sylvius, vel non nisi venialiter peccant, quia nihil approbant, nisi quod & quatenùs eis fuit aut erit licitum. Addunt alii & meritò hujusmodi cogitationes, cùm vix sine delectatione venereâ esse possint, nec accersendas esse

esse, nec retinendas cùm mentem subeunt, sed statim abjiciendas esse; quod huic Spiritûs sancti mandato conforme est, *Omni custodiâ serva cor tuum*, Prov. 4.

Hinc colliges conjugatos, qui etiam sine periculo pollutionis, veneream in carne suâ delectationem in absentiâ compartis voluntariè excitant, delectando de se actu conjugali præterito vel futuro; lethalis peccati conscios esse; quia venerea hæc delectatio eatenùs à culpâ immunis esse potest, quatenùs à matrimonio permittitur: Atqui matrimonium eam non permittit, nisi prout conjugaliter exercetur; jam verò non exercetur conjugaliter in absentiâ compartis.

Idem dicendum de impudicis proprii corporis tactibus, etiam intuitu solius delectationis carnalis, quos uni conjugum, altero absente, graviter esse illicitos meritò docent Diana ipse & alii, quia tales actus reipsâ conjugales non sunt.

Quæres 5°. an liceat delectari de opere, quod cùm sit ex se mortale peccatum, commissum tamen est sine culpâ, v. g. in amentiâ, aut in somno?

R. Licitum est delectari tum de inculpabilitate hujus operis, quia hæc delectatio est de re bonâ; tum de effectu qui inde feliciter secutus est, putà quòd lites sopitæ sint ex homicidio casuali, quòd ex pollutione nocturnâ imminutus sit tentationis æstus.

Quæres 6°. an liceat delectari de actione ipsâ, prout causa fuit talis effectûs.

R. negat. 1°. quia non licet voluntariè delectari de objecto quod in se malum est: Atqui objectum hujusce delectationis malum est in se; tum quia opus illud ex naturâ rei, rectæ rationi difforme est; tum quia si malum non esset, liceret illud scienter velle & procurare, quod tamen non licet; 2°. quia damnatæ sunt ab Innocentio XI. propositiones istæ, 14. *Licitum est absolutè desiderio cupere mortem patris, non quidem ut malum patris, sed ut bonum cupientis: quia nimirum obventura est ei pinguis*

hereditas. Et 15. *Licitum est filio gaudere de parricidio à se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hereditate consecutas.*

Hinc colligo nec appeti posse pollutionem, nec licitum esse delectari de illâ cum inculpatè venit: quia pollutio est objectivè mala, cùm nunquam sine peccato voluntariè haberi possit; Ergo non magis eam appetere, aut de ipsâ gaudere licitum est, quam de homicidio inculpatè facto.

Quia tamen contrarium tenent viri graves cum S. Antonino, haud statim arguendus est peccati mortalis, qui pollutionem desideraverit ut alleviationem naturæ in somno; cùm in re satis controversâ occurrere posset ignorantia invincibilis.

Quæres 7°. an peccet qui cuperet de re malâ delectari, nisi hæc mala foret.

R. 1°. Fieri potest ut nullatenus peccet; putà si ità delectari vellet posito quòd res non esset mala, ut tamen actu nullatenus de eâ delectetur, sed eam potiùs refugiat. Et hoc præcipuè contingit cùm objectum conditionati hujus desiderii malum non est per se, sed quia prohibitum: unde non peccat quæ votum habens castitatis, & sollicitata ad matrimonium, respondet, Nuberem, nisi obstringeret voto; sed ob votum nubere nolo. Ratio est, quia conditio hæc omnem ab objecto malitiam separat.

R. 2°. Fieri potest ut venialiter peccet; quia pleraque hujus generis desideria, vanæ sunt & otiosæ cogitationes: unde qui dicit, Vellem occidere hominem hunc si liceret, sed nolo occidere, quia illicitum est, non vacat à culpâ veniali.

R. 3°. Fieri potest ut peccet letaliter, & id continget 1°. si conditio quam volitioni suæ apponit, non omnem ab objecto malitiam tollat: ut si quis dicat, Vellem fornicari, nisi essem Sacerdos; etsi enim Sacerdos non esses, haud licitum tibi esset fornicari; 2°. si eadem conditio non tollat actualem affectum & complacentiam in actum intrinsecè malum: si quis enim fornicationem sibi repræsentet,

eâque delectando dicat, Si non esset illicitum, fornicarer, peccat utique non quidem desiderio, quod excludit, sed affectu & complacentiâ quam non excludit; 3°. si quis optet ut quod per se malum est malum non esset, putà ut malum non sit furari; nam optare ut quæ per se mala sunt, bona sint & licita, est ordinem naturalem graviter invertere.

Quæres tandem quibus indiciis cognosci possit in dubio, an quis peccato consenserit.

R. Quatuor afferri solent regulæ: 1°. non præsumitur consensisse peccato, qui ità habitualiter dispositus est, ut mori malit quàm fœdari: unde si quam fortè in repellendâ dæmonis suggestione admiserit negligentiam, hæc non tam ad voluntatis consensum, quàm ad mentis distractionem revocari debet. Aliter judicandum de homine peccatis assueto. Ratio regulæ est, quòd in dubio prudens præsumptio petitur à communiter contingentibus: porrò communiter evenit, & ut vir pius malo non consentiat sine remorsu, qui impedit nè dubitet de consensu; & ut vir pravus non resistat sine pugnâ, quæ non sinit ut dubitetur de resistentiâ.

2°. Qui dubitat vigilansne an dormiens, sui compos an impos, quidpiam fecerit, judicatur non satis advertisse aut consensisse: qui enim vigilat, satis sentit se vigilare.

3°. Qui facilè malum quod cogitat, exequeretur si vellet, potiùs censetur non consensisse, quàm qui malum exequi non potuit.

4°. Qui loquitur, tangit, oculos in eundem locum non fortuitò, sed iterum conjicit, securiùs præsumitur consensisse, quàm qui diu cogitationem volvit animo, aut corporis motus persensit: exteriores enim motus qui ab homine pendent, non fiunt à renitente, interiores plerumque advertentiam antecedunt. Quia tamen hæ regulæ deficere possunt, idcircò qui dubitat an consenserit peccato, dubium hoc confiteri tenetur.

† CAPUT QUINTUM.

De effectibus Peccati.

PRæcipui peccati effectus sunt quatuor : macula animæ, offensa Dei, reatus pœnæ, pœna ipsa; quæ breviter explicabimus duobus Articulis.

ARTICULUS PRIMUS.

De maculâ & offensâ Peccati.

FIde constat maculam per omnem peccatum, plus aut minùs contrahi. Hinc Josue 22. dicitur : *Peccastis in Beelphegor, &... macula hujus sceleris in vobis permanet.* Quæstio est in quo consistat hæc macula.

Prima opinio peccati maculam reponit in ipso peccati reatu, seu ejus ad pœnam obligatione. Sed malè : 1°. quia hanc Baii propositionem 54. damnavit Pius V. *In peccato duo sunt, actus & reatus, transeunte autem actu, nihil remanet nisi reatus, sive obligatio ad pœnam* : Atqui si macula idem esset cum reatu, verum esset transeunte actu solùm superesse reatum ; Ergo. 2°. Ideò quis deputatur ad pœnam, quia infectus est maculâ peccati ; ergo deputatio ad pœnam, seu reatus, non est ipsa peccati macula, sed ipsam priùs saltèm naturâ supponit.

Secunda opinio maculam constituit in ipsâ injuriâ Deo per peccatum illatâ. Sed iterùm malè : quia macula & offensa Dei aliter & aliter concipiuntur ; macula enim se tenet ex parte animæ, injuria verò Deum connotat.

Tertia opinio eorum est qui maculam peccati reponunt in privatione nitoris anteà animæ inexistentis, seu in deformitate resultante ex peccato,

physicè quidem præterito, sed moraliter perseverante. Et hæc tertia opinio, videtur verior, 1°. quia sicut corpus maculatum dicitur, cùm caret nitore sibi debito; ita & anima censetur maculata esse, cùm munditie sibi anteà inexistente privata est.

* 2°. Quia in hâc nostrâ opinione, faciliùs explicantur duo, quæ vix explicari possunt ab iis qui simpliciter maculam reponunt in privatione gratiæ justificantis; 1°. enim in statu naturæ puræ, ubi homo gratiâ sanctificante donatus non fuisset, & tamen peccare potuisset, potuisset contrahi macula: Atqui in illo statu macula non fuisset contracta per privationem gratiæ; Ergo contracta fuisset per solam privationem nitoris cujusdam naturalis, quo Creator animam donasset.

2°. Cùm multiplicantur peccata, multiplicantur maculæ, ut eædem multiplicantur in veste candidâ, cui novæ accedunt luti impressiones: Atqui si macula in solâ gratiæ habitualis privatione consistat; jam difficile erit intellectu quomodo eadem macula multiplicetur; quia eo ipso quo quis letaliter peccavit, jam plenè amisit id omne gratiæ sanctificantis quod amittere potuit. Aliud est cùm macula reponitur in privatione nitoris anteà animæ inexistentis: licèt enim is animæ nitor pro præsenti statu in gratiâ sanctificante potissimum consistat, non tamen in eâ solâ situs est, sed etiam in lumine naturali, in flexibilitate ad bonum, in minori oppositione cum Deo, in majori fervore; unde etiam peccatum veniale maculam inducit, quatenùs fervorem hunc imminuit; Ergo idem nitor plures gradus habet; Ergo per peccatorum multiplicationem magis ac magis deperdi potest.

† Nunc dicendum de offensâ, quæ definitur, Injusta supremæ dignitatis, autoritatis, vel amicitiæ violatio, hinc orta quòd peccator à Deo se avertat, & se convertat ad creaturam. Quæritur an offensa hæc malitiam habeat infinitam. Quod ut solvatur,

Not. 1°. peccatum spectari vel ut malum hominis, quem recto rationis ordine, gratiâ, ac Dei possessione spoliat; vel ut est malum Dei, quem lædit.

Not. 2°. peccati malitiam posse dici infinitam, vel intrinsecè, si in se infinita sit; vel extrinsecè seu objectivè, si dicatur infinita; quatenùs persona quam lædit infinitæ est dignitatis.

Certum est 1°. peccatum, prout est malum hominis, non habere malitiam intrinsecè infinitam, quia malum non est majus bono quo privat: bonum autem quo privat peccatum, simpliciter finitum est, non in se quidem; sed prout participatur ab homine.

Certum est 2°. peccatum, prout est malum Dei, esse objectivè & intrinsecè infinitum, quia lædit ens infinitè perfectum; sed controvertitur an intrinsecè infinitum sit. Negant plures, quibuscum sit

CONCLUSIO. Peccati malitia non est intrinsecè infinita.

Prob. 1°. Illud infinitum est, non solùm in genere entis, sed etiam in genere injuriæ Deo illatæ, quod in hoc genere summum non habet gradum: Atqui peccatum in genere malitiæ Deo injuriosæ summum non habet gradum. Injuria enim quæ in infinitum crescere potest, summum non habet gradum: Atqui injuria quæ Deo per peccatum infertur crescere potest in infinitum; nec enim quisquam est qui Deum oderit quantùm odisse potest, sicut nemo est qui Deum infinitum amet quantùm amare potest; Ergo.

* Prob. 2°. Si peccatum esset infinitum, adeòque non posset magis & minùs suscipere in ratione injuriæ, hoc haberet vel ab operante, & à conatu ejus, vel ab objecto quod offendit: Atqui 1°. nec id habet ab operante, nec à conatu ejus; tum quia operans finitus est & finitè conatur; tum quia licèt peccator summum malum velit Deo quem annihilaret, si posset, is tamen peccatoris affectus cùm

Deo extrinsecus remaneat, eumque in semetipso non afficiat, nunquam potest esse intrinsecè infinitus; 2°. neque etiam peccatum intensivam infinitatem habet ab objecto quod lædit; quia nullus actus intensionem suam ab objecto habet, cùm intensio sit aliquid intrinseci, objectum verò aliquid extrinsecum. Adde quod objectum non communicat actui malitiam vel bonitatem intrinsecè & formaliter, sed tantùm terminativè: unde sicut intentio visionis Dei, licèt ad Deum terminata, necessariò finita est in se, quia Deum non includit sed connotat; ità & peccati intensio eâdem de causâ formaliter finita esse debet.

† Obj. 1°. Quod crescit pro dignitate personæ, infinitum est cùm persona est infinita: Atqui gravitas offensæ... Offensa enim quædam est personæ depressio; hæc autem eò est gravior, quò dignior est persona quæ deprimitur.

R. dist. min. Gravitas offensæ crescit geometricè pro dignitate personæ, C. crescit arithmeticè, N. Itaque offensa crescit quidem geometricè, id est, secundùm proportionem, pro dignitate personæ; quia major est offensæ uni factæ præ offensâ alteri inustâ gravitas, prout major est unius præ cetero dignitas, sed non crescit arithmeticè; alioqui tanta esset peccati intrinsecè indignitas, quanta est dignitas Dei, sicque injuria Deo illata, eâdem qualitate superaret injuriam Angelo illatam, quâ Deus Angelum superat, quod admitti nequit. Inde enim sequeretur visionem Dei eâdem etiam æqualitate superare visionem Angeli, quâ Deus Angelum superat; id autem falsum est, quia alioqui visio Dei simpliciter & intrinsecè in se infinita foret, quod Theologis omnibus repugnat.

Obj. 2°. Pœna proportionatur culpæ: Atqui pœna peccati est infinita, cùm nullum habitura sit finem; Ergo peccatum debet esse infinitum.

R. neg. min. 1°. Quia pœna peccati crescere posset in infinitum: 2°. quia infinita pœnæ per-

petuitas non competit peccato intrinsecè ; sed extrinsecè tantùm , quia tandiù quisque puniri debet, donec eum pœniteat peccati, aut peccatum ipsi condonetur : porrò nemo est è reprobis quem peccati sui pœniteat , & in inferno nulla est redemptio ; Ergo pœna peccati extrinsecè solùm est infinita : porrò ex duratione pœnæ extrinsecè solùm infinitæ, colligi non potest intrinseca culpæ infinitas ; sicut ex mercede justorum operibus redditâ, licèt æternâ , colligi non potest intrinseca operum illorum infinitas.

Obj. 3°. Satisfactio personæ infinitæ, infinita est ; Ergo & infinita est offensa personæ infinitæ.

R. neg. conseq. Disparitas est quòd persona satisfaciens non se habet merè objectivè ad actiones per quas satisfacit , sed subjectivè & in ratione proximi suppositi : unde cùm actiones intrinsecè sequantur naturam suppositi à quo procedunt, infiniti valoris esse debent, cùm à supposito infinito eliciuntur ; at verò persona læsa se solùm habet objectivè ad injuriam quâ læditur, ac proinde non formaliter, sed extrinsecè tantùm eidem gravitatem communicat.

---

† ARTICULUS SECUNDUS.

De reatu & pœnâ Peccati.

REatus definitur, Obligatio sive debitum ad pœnam ob proprium peccatum subeundam. Est quidem 1°. *debitum* , morale scilicet, quod à peccatore contrahitur. Est 2°. debitum *ad pœnam*, unde reatus est quid medium pœnam inter & culpam , habens pœnam pro termino, & culpam pro radice. Est denique *ob proprium peccatum*, unde pœna & pœnæ reatus discrepant ; Christus enim obnoxius fuit pœnæ, nec tamen reatum habuit, quia pro alienis, non pro suis peccatis passus est.

Certum est de fide reatum per peccatum contrahi:

hoc enim expressè docet Scriptura, præsertim Matth. 5. *Qui dixerit fratri suo, Fatue, reus erit gehennæ ignis.* Superest igitur ut dicamus de pœnâ.

Pœna definitur in præsenti, Malum seu incommodum contrarium naturæ vel voluntati, eique illatum ut culpa puniatur: 1°. *malum*, ejus scilicet qui patitur; nam bonum est respectu ejus qui punit, cùm puniendo justitiæ vindicativæ actum exerceat; 2°. *contrarium voluntati vel naturæ*; aliquando utrique simul, ut pœnæ quas inviti patimur; aliquando naturæ, non autem voluntati, ut patet tum in mortificationibus libenter susceptis, quas etiam cùm probat voluntas, refugit natura; tum in ipso etiam peccato, quod sæpiùs alterius peccati pœna est, quodque dum voluntati placet, naturam vitiat.

Pœna quæ peccato rependitur duplex est; alia præsentis vitæ, ut morbi; alia vitæ futuræ, quæ vel in purgatorio luitur, vel in inferno; eaque iterùm duplex est, alia damni, alia sensûs. Pœna damni est privatio visionis Dei; pœna sensûs est cruciatus tormentorum quæ corpus & animam affligunt.

Circa pœnam peccati quatuor hîc expendi solent: 1°. an ea quæ contra mortale peccatum decernitur, sit æterna; 2°. an non etiam peccatum veniale æternâ pœnâ plectatur, 3°. an peccatum in hâc vitâ quoad culpam dimissum æternâ pœnâ puniatur; 4°. an ignis quo animæ seu *damnatæ*, seu *purgantes* cruciantur, sit materialis, an solùm metaphoricus, prout sumitur in hoc Psalmi 16. loco, *Igne me examinasti*: quæ ut solvantur, sit

CONCLUSIO I. Pœna mortali in quo quis decesserit peccato infligenda, in æternum durabit.

Prob. 1°. ex Scripturâ. Isaïæ 66. *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur*, quo textu usus est Christus Marci 9. Matth. 25. *Ibunt hi in supplicium æternum*, seu, ut legebat S. Augustinus, *in combustionem æternam*; *justi verò in vitam æternam*; ubi combustio reproborum non minùs æterna est, quàm Sanctorum felicitas. Apocal. 14.

damnati dicuntur cruciandi *igne & sulphure in secula seculorum.* An porrò in secula cruciarentur ii quorum post aliquot secula, vel fortè spatium seculo minùs cessarent tormenta?

Prob. 2°. ex S. Augustino, Lib. 22. de Civ. Dei cap. 17. ubi sic: *Origenes hac in re misericordior profectò fuit, qui & ipsum diabolum atque angelos ejus post graviora pro meritis atque diuturniora supplicia, ex illis cruciatibus eruendos, atque sanctis Angelis sociandos credidit; sed illum propter hoc.... reprobavit Ecclesia.*

Prob. 3°. quia alioqui licitum esset orare pro salute reproborum, quod falsum est.

Obj. 1°. Scriptura nomine æternitatis sæpiùs non intelligit nisi longam durationem, ut Genes. 17. Ergo ex eo quòd reproborum pœnæ dicantur æternæ, nihil concludi potest.

R. neg. conseq. Sensus enim Scripturæ determinatur, tum ex aliis ejusdem textibus, in quibus pœnæ inferni eodem modo dicuntur æternæ, ac Sanctorum beatitudo: tum ex Traditione Patrum, juxta quos *incunctanter verum est, quasi sicut finis non erit gaudio bonorum, ità finis non erit tormenta malorum*; verba sunt S. Gregorii Papæ, Lib. 4. Dialog. cap. 44.

Obj. 2°. Deus punit circa condignum, & à fortiori non punit ultra condignum: Atqui puniret ultra condignum, si pœnam indigeret æternam pro peccato quod sæpè in instanti commissum est.

R. dist. maj. Deus punit citra condignum, quia minùs graves reprobis pœnas infligit, quàm meriti sint, C. punit citra condignum, hoc sensu quòd non puniat in æternum, N. Imò aliquatenùs debet in æternum punire, quia æternæ aversioni à Deo, qualis est aversio reproborum, par est æternam decerni pœnam.

Obj. 3°. Non pauci Patres, ut Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, negaverunt æternitatem pœnarum; Ergo.

R. 1°. Traditionem non uno aut altero Patre inniti, sed consensu Patrum moraliter unanimi. Sic aliqui Patrum Millenarismo favêre, quem tamen tota rejicit Dei Ecclesia.

R. 2°. Hieronymum non negasse reprobos in æternum cruciandos esse, sed negasse solùm non omnes peccatores æternum esse torquendos, quod verum est; cùm aliqui eorum transitoriis purgatorii flammis torquendi sunt. Id quidem probat S. Doctor ex nonnullis Scripturæ textibus, quibus passim de reprobis intelliguntur: at in eorum textuum interpretatione errare potuit, absque eo quòd in ipso rei fundo erraret. Augustinus nullibi sensit damnatorum pœnas finitum iri; sed solùm eas per viventium preces leniri posse, ut dicam in Tract. de Religione. Ambrosius verò cùm in Psalm. 118. dixit divitem de quo loquitur Evangelium, puniri *ut citiùs evadat*, non alludit ad divitem epulonem, sed ad eum cui dictum est: *Stulte hâc nocte animam tuam repetunt à te*; hunc autem credit à Deo severè admonitum, ut inferni pœnas evaderet. De his qui plura volet, quæ non recipit compendium istud, adeat fusiorem nostram Theologiam. Tom. 3. pag. 578. & seq. Edit. 1740.

Obj. 4°. Ratio orandi, rationem credendi demonstrat: Atqui Ecclesia orat pro salute reproborum, cùm ait, *Libera, Domine, animas omnium fidelium defunctorum de pœnis inferni, &c.*

R. neg. min. & dico ex communi Ecclesiæ sensu citatam precem, vel retrotrahi ad ipsum agonis momentum, adeò ut Deus futurâ oratione tactus rogetur nè sinat animam morientis cadere *in obscurum*; vel eo fine effundi, ut si defuncti anima purgantibus flammis tradita sit, ab iis liberetur: locus enim purgatorii non rarò inferorum nomine exprimitur in Ecclesiâ.

CONCLUSIO II. Peccatum veniale *per se* non meretur pœnam æternam; eâ tamen aliquando punitur.

Prob. 1. pars. Peccatum veniale non impedit nè homo dignus sit gloriâ æternâ: qui autem gloriâ dignus remanet, æternâ pœnâ dignus esse non potest.

Prob. 2. pars; quia si quis cum mortali uno; & altero veniali decedat, pro utroque in æternum punietur: nulla enim fit cujuscumque peccati remissio sine aliquâ Christi meritorum applicatione: Christus autem sua damnatis merita non applicat, quia nec ejus membra sunt, nec pro iis ut in tali statu positis mortuus est; Ergo.

CONCLUSIO III. Probabile est peccatum, sive mortale sive veniale, in hâc vitâ quoad culpam, non autem quoad pœnam dimissum, non puniri in inferno, nisi pœna temporali. Ità S. Thomas.

Prob. Quia nihil obstat, quominùs peccatum jam remissum quoad culpam, remittatur quoad pœnam per inferni dolores, qui licèt ad satisfactionem nön sufficiant, cùm sponte non acceptentur, ad satisfactionem tamen sufficere possunt, cùm culpa quæ eorum causa est jam non perseverat, ut reverâ non perseverat in iis quibus per pœnitentiam dimissa est.

CONCLUSIO IV. Ignis quo torquentur sive in inferis reprobi, sive in purgatorio animæ ibidem languentes, est materialis, non metaphoricus.

Prob. 1. pars; 1°. ex Scripturâ, Matth. 25. *Ite in ignem æternum.* Unde sic: Ignis de quo agitur in textu citato, est ignis corporeus; quandoquidem hîc agitur de igne quo damnatorum corpora post resurrectionem comburenda sunt: Atqui ignis ille, est ipse idem ignis quo ipsi spiritus torqueri debent; nam ibidem dicitur: *qui paratus est diabolo & angelis ejus*; Ergo.

Confirm. quia ex Augustino, Scriptura propriè & litteraliter accipienda est, quando nihil sequitur absurdi: Atqui quòd ignis inferorum sit materialis nihil habet absurdi: potest enim Deus in animâ à corpore separatâ, easdem doloris sensationes pro-

ducere, quas in ipsâ ex corporis occasione producit. Certè si Deus corporis nobis hodie uniti impressiones in animam transmittat, quis dixerit eum corporis extranei motus eidem animæ communicare non posse?

Prob. 2°. ex S. Augustino, qui tametsi aliquando anceps videatur, sic habet. Lib. 21. de Civ. Dei c. 10. *Gehenna illa, quod etiam stagnum ignis & sulphuris dictum est, corporeus ignis erit.*

Prob. 2. pars, quæ licèt à Græcis palàm negata fuerit in Concilio Florentino, unanimi tamen Ecclesiæ Latinæ consensu videtur stabilita esse: cùm hæc in Liturgiâ pro defunctis exorans, non modò petat locum *lucis* & *pacis* contra obscuritatem & anxietatem, sed & *refrigerii*, utique contra ignem cujus *nimio ardore torquentur* animæ purgantes.

Nec nocet id I. Cor. 3. v. 12. *Ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem.* Nam vox *quasi* sæpè non excludit realitatem. Sic Joannis cap. 1. dicitur: *Vidimus gloriam ejus* quasi *unigeniti*: quis porrò Fidelium Dei neget esse verè unigenitum?

PARS SECUNDA.

DE PECCATIS IN SPECIE.

PEccatum aliud est *originale*, quod communi primi parentis voluntate contrahitur; aliud *personale*, quod propriâ peccantis voluntate committitur.

Peccatum personale duplex est, *actuale*, qui vel est actus, vel omissio legi difformis; & *habituale*, quod ipsum est actuale peccatum moraliter perseverans, à quo non tam peccantes quàm peccatores denominantur.

Peccatum actuale vel *mortale* est, vel *veniale*; utrumque verò vel est *omissionis*, vel *commissionis*; itèm vel est *contra Deum*, vel *contra seipsum*, aut

proximum. Rursùsque vel est *carnale*, quod in materiâ sensibili perficitur, ut gula; vel *spirituale*, quod intus consummatur, & internam solùm delectationem habet, ut superbia. Unde iterùm peccatum aliud est *cordis*, ut odium: aliud *oris*, ut detractio: aliud *operis*, ut homicidium.

Peccatum denique aliud est *capitale*, quod non solùm per se peccatum est, sed & aliorum peccatorum radix; & *non capitale.* De horum præcipuis seorsim differendum.

CAPUT PRIMUM.

De Peccato originali.

CIRCA peccatum originis hæc quæruntur: 1°. an existat; 2°. in quo sita sit ejus natura; 3°. quo pacto ab Adam ad ceteros homines traducatur; 4°. an homines omnes ejusdem conscii nascantur; 5°. quinam sint ejus effectus.

ARTICULUS PRIMUS.

De existentiâ Peccati originalis.

L. 8. contra Julian. c. 6. &c.

MUltis apud Augustinum nominibus exprimitur peccatum originale; vocatur enim *hereditarium malum*, *alienum peccatum*, *debitum paterni chirographi*, *&c.* Quæritur an existat ejusmodi peccatum.

Negârunt Pelagius, ejusque discipuli Cœlestius & Julianus; quorum hæreseos quinque erant capita. 1. *Adam mortalem factum, qui sive peccaret, sive non peccaret, fuisset moriturus*; 2. *peccatum Adæ, ipsum solum læsisse, & non genus humanum*, nisi quatenus malum peccandi exemplum præbuit; 3. *infantes qui nascuntur, in eo statu esse in quo Adam fuit ante*

prævaricationem ; 4. *nec per mortem Adæ omne genus hominum mori , nec per resurrectionem Christi omne hominum genus resurgere* ; 5. *infantes , etiamsi non baptisentur , habere vitam æternam.* Ità Marius Mercator in Commonitorio.

Errorem hunc temporum lapsû renovârunt Armeni , Albanenses , Albigenses , Anabaptistæ , ac deinceps Sociniani. Contra hos omnes capitale hoc Religionis nostræ dogma omni argumentorum genere probandum est. Sit igitur

Conclusio I. Existentia peccati originalis est certa ex Scripturis.

* Prob. ex Job. 14. ubi sic legit editio vulgata : * *Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine ? nonne tu qui solus es ?* Unde sic : Immunditia de quâ loquitur Job , homini inest ab ipsâ ejus conceptione : Atqui immunditia hæc non est corporea , ut volunt Sociniani , sed spiritualis , seu ipsa est peccati immunditia. Nam à corporali immunditiâ mundari homo etiam ab homine potest : Atqui ab immunditiâ quæ impuro hominis semini inhæret , solus Deus mundare potest , ex citato textu ; Ergo.

Idem textus juxta versionem LXX. Interpretum non minùs efficax est , sic enim vertunt. *Nemo mundus à sorde , nec infans cujus est unius diei vita super terram.* Porrò si ne infans quidem unius diei mundus sit à sorde , seu peccato , necesse est ut admittatur quoddam peccatum quod nobis omnibus ab ipsâ conceptione inhæret : Atqui peccatum illud , ipsum est peccatum originale; infantes enim actualis peccati capaces non sunt.

Prob. 2°. ex Psalmo 50. ubi sic loquitur David : *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum , & in peccatis concepit me mater mea* : hebraïcè , Ecce *in peccato* & *iniquitate* conceptus sum : Atqui peccatum in quo conceptus est David , non potuit aliud esse quàm peccatum originale. Vel enim peccatum illud , ipsum est originale peccatum , vel est actuale

peccatum sive parentum David, sive David ipsius: Atqui neutrum dici potest. Non 1. tum quia David ex sancto conjugio natus erat, & à patre miræ pietatis; tum quia in id unum incumbit David in hoc loco, ut propriam suam miseriam Deo repræsentet, ejusque misericordiam alliciat: Atqui si de solâ parentum iniquitate, non de suâ loqueretur, jam nec miseriam suam Deo exhiberet, nec misericordiam ejus alliceret; nam eò quidem indulgentiâ dignus est homo, quòd animam peccato vitiatam sortitus à naturâ sæpiùs tentationibus cedat, non autem quòd ex alterius crimine conceptus sit. Non 2. etsi enim graviter peccaverit David contra Uriam, haud tamen eo in peccato conceptus est à matre suâ; Ergo.

† Prob. 3°. ex Rom. 5. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ità in omnes homines mors pertransivit, in quo omnes peccaverunt.* Et infrà: *Per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi.* Undè sic: Adstruit eo loco Apostolus peccatum quod omnes homines infecit, & morti obnoxios reddidit: Atqui peccatum hoc, ipsum est originale peccatum, non actuale. Nam peccatum actuale non reperitur in infantibus; Atqui peccatum, de quo loquitur Apostolus, reperitur etiam in infantibus: 1°. quia reperitur in omnibus, *in quo omnes peccaverunt*; 2°. quia reperitur in iis qui morti obnoxii sunt, cùm mors per illud peccatum intraverit: Atqui infantes ante quodcumque peccatum actuale, morti obnoxii sunt; Ergo.

Obj. 1°. ex Ezech. 18. *Filius non portabit iniquitatem patris*: Atqui in hypothesi peccati originalis filius portaret iniquitatem patris; Ergo.

R. dist. maj. Filius non portat iniquitatem patris, si illius particeps non sit, C. si particeps sit, N. Porrò participes sumus omnes peccati Adæ: unde non moritur anima peccati cujuslibet expers, sed ea solùm quæ saltèm in alio peccavit, in eo

nempè *in quo omnes peccaverunt* : quoniam *quando ille peccavit*, *in illo erant omnes*, ait Augustinus. Quia verò non eodem modo sumus in iis à quibus proximè nascimur, ac fuimus in primo omnium parente, ideò licèt hujus iniquitatem portemus; verè dictum fuit filium non portare iniquitatem patris, quia actualia patrum peccata nobis quantùm ad gratiæ privationem non imputantur : imputantur tamen quantùm ad damnum temporale; unde patet Ezechielis textum ab ipsis etiam Pelagianis cum limitatione intelligendum esse ; cùm doceat Scriptura Deum reddere *peccata patrum filiis usque in tertiam & quartam progeniem*. Ità Augustin. L. 6. cont. Julian. c. 25.

Obj. 2°. Citatus Apostoli textus ex Rom. 5. loquitur solùm de peccato actuali. Sic enim habet v. 12. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit*, *&c.* v. 13. *Usque ad legem enim peccatum erat in mundo* : *peccatum autem non imputabatur*, *cùm lex non esset.* Unde sic : Peccatum de quo sermo est v. 12. idem est de quo sermo sit v. 13. Atqui peccatum de quo sermo est v. 13. non potest aliud esse quàm actuale. Nam peccatum de quo sermo est v. 13. illud est quod ante legem Moïsis non imputabatur : Atqui hoc peccatum est necessariò actuale, non originale, quod etiam ante legem imputatum esse contendimus ; Ergo.

R. ad 1. neg. antec. Ad 2. neg. maj. & dico Apostolum v. 12. loqui de peccato originali, cujus existentiam probat duplici ratione. Prima quæ proponitur v. 13. desumitur ex peccato actuali, cujus fœcunda radix est originalis noxa, & quod etiam ante legem erat in mundo, licèt passim non imputaretur, sive ab hominibus, quia peccata multa relinquebant inulta; sive à Deo, qui mitiùs agebat cum peccatore, nisi in immania quædam scelera prorueret. Secunda desumitur ex morte que *regnavit ab Adam usque ad Moïsen*, *etiam in eos qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis*

Adæ infantes scilicet qui propriâ voluntate non peccaverunt, ideòque ob solum Adæ peccatum peccatores & mortales effecti sunt; Ergo stat Paulum loqui v. 12. de peccato originali, & v. 15. de peccato actuali.

Inst. Pergit Apostolus v. 15. *Sed non sicut delictum, ità & donum: si enim unius delicto multi mortui sunt, multò magis gratia Dei... in plures abundavit*: Atqui si loqueretur Apostolus de peccato originali, plures non essent gratiâ donati, quàm mortui per peccatum, cùm omnes per peccatum originale mortui supponantur; Ergo.

R. neg. min. Vox enim *multò magis*, non significat multitudinem eorum qui gratiæ Christi participes fiunt, quasi plures eâ ditati sint, quàm Adæ peccato infecti; sed significat plura nobis per Christi gratiam conferri bona, quàm invecta sint per Adæ peccatum mala. Nam Adæ peccatum nobis quidem vitam abstulit; Christus verò perseverantiam in justitiâ immortalitatem, abundantem S. Spiritûs donorum copiam, virtutesque multas quæ in statu innocentiæ non fuissent, patientiam, v. g. martyrium, virginitatem, &c. nobis promeruit, nosque non à peccato solùm originali, sed & à ceteris quæ voluntate propriâ commissa erant, delictis liberavit, ut habet v. 16.

CONCLUSIO II. Dogma peccati originalis certò constat ex Traditione.

Prob. Illud dogma certò constat ex Traditione, quod semper tenuerunt Ecclesiæ Doctores, sive ante Pelagium, sive ejusdem tempore, sive post ipsum: Atqui Ecclesiæ Doctores.... Et quidem 1°. nulla est difficultas de temporibus Pelagii, cùm ab anno circiter 412. usque ad annum 431. habita sint 24. Concilia, in quibus statutum est, ut *quicumque parvulos recentes ab uteris matrum baptisandos negat, aut dicit eos nihil ex Adam trahere originalis peccati, anathema sit*: verba sunt Concilii Carthaginensis an. 418.

2°. Nec ulla esse potest difficultas de temporibus quæ Pelagium subsecuta sunt, tunc enim plena erat & ubique recepta peccati originalis fides, quam confirmârunt Patres Tridentini. Sess. 5. cap. 2. aliis verbis: *Si quis Adæ prævaricationem sibi soli & non ejus propagini asserit nocuisse... anathema sit.* Tota igitur quæstio movetur de Patribus Augustino antiquioribus: Atqui Patres illi peccatum originale asseruerunt, neque eorum est quisquam qui contradixerit. * Tres aut quatuor referam. *

1°. Itaque S. Justinus Martyr in dialogo cum Tryphone, ait Christum in Jordane baptisatum fuisse non propter se, sed propter genus humanum *quod per Adam in mortem & fraudem, seductionemque serpentis conciderat, ut interim*, inquit, *propriam pro se malignè agentis cujusque culpam taceam*: Atqui peccatum illud in quod humanum genus conjectum est per Adamum à serpente seductum, quodque à propriis uniuscujusque peccatis distinguitur; nihil est aliud aut esse potest quàm peccatum originale; Ergo.

S. Irenæus lib. 3. adversùs hæres. cap. 20. ait Christum *nobis salutem præstitisse*, *ut quod perdideramus in Adam, hoc in Christo Jesu reciperemus...* quia sine Christo *impossibile erat ut salutem perciperet, qui sub* Adæ *peccato occiderat*; Ergo agnovit Irenæus peccatum Adami nobis communicatum esse, ità ut per illud amiserimus vitam quæ non ab alio quàm à Christo nobis reddi poterat: Atqui peccatum hoc, ipsum est de quo loquimur originale peccatum; Ergo.

S. Clemens Alexandrinus ab eodem dogmate non recessit; 1°. quia nequidem ejus patrocinio uti ausi sunt Pelagiani; 2°. quia ex ejus Scholâ prodiit Origenes eximius originalis peccati assertor; 3°. quia facilè intelligi nequit viro tantæ eruditionis ignotum fuisse dogma illud capitale, unde pendet redemptionis mysterium.

Tertullianus lib. 3. de testimonio animæ; Adam,

Adæ infantes scilic... peccaverunt, ... *exinde totum genus de suo* peccatores ... *etiam damnationis traducem* ... lum lor ... , c. 40. *Omnis anima eo usque* de pe ... *donec in Christo recenseatur; tam-* ... *donec recenseatur: peccatrix autem* ... *recipiens ignominiam ex carnis socie-* ... sic: Ille agnovit peccatum originale, ... totum genus humanum, de Adami se- ... infectum, ejusdem damnationis particeps eva- ... ; quique contendit animam omnem in Adamo immundam fieri & peccatricem ex societate carnis ejus: Atqui Tertullianus, &c.

S. Chrysostomus Homil. 18. in Epist. ad Roman. *Non ipsum*, ait, *peccatum quod à legis transgressione ortum est*, *sed illud quod ab Adami inobedientiâ est... omnia perdebat*; & infrà: *ut cùm tibi Judæus dixerit: Quo pacto uno rectè agente Christo, universus Orbis salvus factus est? possit illi respondere: Quo pacto uno non obediente Adam universus Orbis condemnatus est?* & iterùm: *Si tantùm valuit peccatum & hominis unius peccatum; gratia Dei..... quomodo non superavit magis? hoc enim multò rationabilius.. Alterum enim alterius peccato puniri, non admodum æquum esse videtur; at alterum propter alterum servari.... rationi magis consentaneum.* Unde sic: peccatum quod non est ortum à transgressione legis; peccatum quod omnes perdit, quod Orbem universum condemnat; peccatum quod grande est Mysterium, quodque ratio sibi relicta *æquum* non esse credit; hoc, inquam, peccatum, aliud non est à peccato originali: Atqui idipsum est quod admisit S. Chrysostomus; falsò igitur ejus autoritate gloriabantur Pelagiani.

Obj. 1°. S. Clemens lib 3. Stromat. agens contra Basilidianos, qui nuptias damnabant, sic loquitur: *Dicant ergo nobis ubi fornicatus est infans natus? vel quomodo sub Adæ cecidit execrationem, qui nihil est operatus?* Unde sic: ille negat peccatum originale, qui negat infantes cecidisse sub exe-

crationem Adæ : Atqui S. Clemens negat... Ergo.

R. dist. min. Negat S. Clemens infantes cecidisse sub execrationem Adæ, ad mentem adversariorum qui existimabant ipsam corporis humani substantiam per se esse malam, utpotè à malo principio productam, C. ad sensum Catholicorum, N. Quòd enim originale peccatum admiserit S. Clemens, prout illud admittunt Catholici, patet 1°. quia dogma illud in Ecclesiâ Alexandrinâ constanter assertum est, illudque ut continuam hujus Ecclesiæ traditionem tenuerunt S. Athanasius, & Origenes ipsius S. Clementis discipulus; 2°. quia sic loquitur S. Clemens, lib. 1. Pedagogi c. 6. *Tincti*, seu baptisati, *illuminamur*: *illuminati*, *in filios adoptamur.... Multis autem modis vocatur hoc opus, gratia, & lavacrum*: *lavacrum quidem, per quod peccata abstergimus, &c.* Ergo infantes quibus Baptismum conferri non ignorabat S. Clemens, juxta eundem infecti erant peccato, à quo non nisi per Baptismum solvebantur.

Inst. 1°. Ille negat infantes cadere sub execrationem Adæ ad sensum Catholicorum qui explicans hæc Psaltæ verba, *in iniquitatibus conceptus sum*, expressè docet Davidem in peccatis conceptum non fuisse: Atqui S. Clemens id expressè docet; sic enim ait lib. 3. Strom. *Quando dixit David, in peccatis conceptus sum, dicit propheticè quidem matrem Evam; & si in peccatis fuit conceptus, sed non ipse in peccato, neque verò ipse peccatum, &c.* Ergo.

R. dist. min. Docet S. Clemens Davidem non fuisse conceptum in peccato, quod esset ipsa generatio, aut vitium matris, ut volebat Cassianus, C. in peccato originali, N. Imò verò S. Clemens hic adstruit peccatum originale, quandoquidem sic negat hæc verba, *In peccatis conceptus sum*, de propriâ Davidis matre esse intelligenda, ut velit ea intelligi de Evâ primâ omnium hominum matre, in cujus peccato omnes concipiantur. Quid enim aliud

sibi volunt hæc verba, *David dicit propheticè matrem Evam*, cùm dicit *in peccatis conceptus sum* ?

Obj. 2°. Tertullianus lib. de Baptismo, cap. 18. *Veniant*, inquit, infantes ad Baptismum, *cùm Christum nosse potuerint : quid festinat ætas innocens ad remissionem peccatorum ?* Atqui nisi Tertullianus infantes ab omni prorsùs peccato immunes credidisset, non inquisisset quare *innocens ætas festinet* ad Baptismum : sensisset enim sibi statim respondendum fuisse, ætatem hanc reipsâ innocentem non esse, sed mortali Adæ peccato constrictam ; Ergo.

R. neg. min. Inquirit Tertullianus, & satis malè cur tam citò baptisentur infantes, non quia eos ab omni noxâ immunes putet, sed quia credebat meliùs esse ut differretur Baptisma, tum ut petentibus datum videretur ; tum ut magis ponderarentur ejus obligationes. Hunc esse ejus scopum declarant sequentia verba : *Norint*, qui baptisantur *petere salutem, ut petenti dedisse videaris. Si qui pondus intelligant Baptismi, magis timebunt consecutionem quàm dilationem.*

Inst. Tertullianus lib. de animâ c. 39. *Nulla fermè*, inquit, *nativitas munda est, utique Ethnicorum ; hinc enim & Apostolus ex sanctificato alterutro sexu sanctos procreari ait, tam ex seminis prerogativâ, quàm ex institutionis disciplinâ* ; Ergo Tertullianus solos Ethnicos à nativitate immundos agnovit, non autem filios Fidelium, cùm istos ex parentum sanctitate *sanctos procreari* contendat.

R. ad 1. neg. conseq. ad 2. dist. Tertullianus contendit filios Fidelium procreari sanctos, id est, destinatos sanctitati, ac per hoc etiam saluti, ut ipse loquitur, C. sanctos ex naturâ rei, & ante susceptum Baptisma, N. Itaque juxta Tertullianum nativitas Christianorum multis titulis potior est nativitate Ethnicorum : hi enim cùm *idololatriâ obstetrice nascantur*, jam *in partu, Lucinæ ; Dianæque.... devoventur* ; illi verò sanctitati & saluti quasi ipsâ seminis conditione destinantur ; at non

Ideò censuit Tertullianus Christianorum filios intrinsecè sanctos esse; quandoquidem agnoscit eos indigere baptismate, quia animam habent peccatricem & immundam, ut patet ex his ejusdem verbis : *Meminerat* Apostolus, cùm filios Fidelium per parentes sanctificari dixit, *Dominicæ definitionis ; Nisi quis nascatur ex aquâ & spiritu, non introibit in regnum Dei, id est, non erit sanctus. Ità omnis anima eò usque in Adam censetur, donec in Christo recenseatur, &c.* ut suprà.

Obj. 3°. S. Chrysostomus Hom. 10. in cap. 5. Epist. ad Rom. sic loquitur : *Quòd* Adamo *peccante & mortali facto, qui ex illo orti sunt tales efficiantur, id à verisimili non abhorret ; quòd autem ex inobedientiâ illius alter peccator fiat, in quam consequentiam habuerit? invenietur quippe ille non pœnas debere, nisi ex se peccator fuerit. Quid igitur hìc significat illud peccatores? mihi quidem videtur supplicio obnoxios & ad mortem damnatos.* Unde sic : Ille negat peccatum originale, qui homines non alio sensu contendit in Adam peccatores esse, quàm quia in eo mortis rei constituti sunt: Atqui S. Chrysostomus contendit... Ergo.

R. neg. min. Dum enim docet S. Chrysostomus homines peccasse in Adam, quatenùs *supplicio obnoxii & ad mortem damnati sunt*, non excludit culpam, sed præsupponit, quia ex S. Doctore non est obnoxius supplicio, nisi qui reatum culpæ habuerit ; unde hìc Chrysostomus ab effectu causam intelligit, tametsi eam ibi non exprimat, quia alibi satis expressit, ut ex probationibus suprà allatis manifestum est.

Instit. S. Chrysostomus, Hom. 17 in Epist. ad Corinth. *non sanè propter* Adamum peris. *Neque enim tu sine peccato mansisti : sed si non idipsum peccatum, aliud utique admisisti ; alioquin autem à punitione, non damnum accepisti, sed lucratus es.* Unde sic : Si homo nasceretur originali labe infectus, jam propter Adam periret, etiamsi nullum

aliud admisisset peccatum: Atqui ex S. Chrysostomo, certè non perit homo propter Adamum, sed propter alia quæ *utique* admisit peccata; Ergo.

R. dist. min. Homo propter Adamum non perit necessariò, quia peccatum Adæ eluere, imò & aliquid emolumenti ex eo percipere potest, C. non perit, id est, non nascitur peccato Adæ obnoxius, N. Itaque baptisati de quibus loquitur S. Chrysostomus ideò pereunt, non quia peccaverunt in Adam, cùm ab ejus peccato per Baptismum mundati sint, sed quia actualia admisêre peccata, à quibus opitulante gratiâ abstinere poterant. Hoc unicè intendit. S. Chrysostomus. *Vis scire*, inquit, *quomodo corpus mortale non læserit, sed etiam juvet? audi quanta hinc lucreris, si vigiles*; Ergo S. Doctor de iis agit qui & originalis noxæ remissionem fuerant consecuti, & virtutis exercitio aliquid boni ex ipso suo statui lucrari poterant.

Moram non faciet celebris textus Homiliæ ad Neophytos, qui sic citatur: *Baptisamus infantes, cùm non sint coinquinati peccato*: 1°. quia sufficit responsio S. Augustini, qui textum hunc interpretatus est de peccatis actualibus, 2°. quia censent eruditi multi Homiliam hanc non esse S. Chrysostomi; quia editiones multæ legunt *ut non sint coinquinati peccato*. Ex textu autem tam incerto quid colligi potest?

† CONCLUSIO III. Peccatum originale, licèt rationi plurimùm repugnare videatur, ab eâ tamen, præsertim per fidem adjutâ, invictè confirmatur.

Prob. strictim delibando argumenta theologica quæ fusè prosequitur Augustinus contra Pelagianos: 1°. itaque ex Apostolo II. Corinth. 5. *pro omnibus mortuus est Christus*, isque *Salvator* est *omnium*; Ergo mortuus est etiam pro infantibus, eorumque Salvator est: Atqui non est *unde salvos eos faciat, si nulla in eis est originalis peccati ægritudo*; non est *unde eos redimat, si non sunt per originem primi hominis venundati sub peccato*; Ergo.

2°.

2°. Baptisma omnibus etiam parvulis necessarium est, ut intrent in regnum cœlorum : neque id unquam ausi sunt negare Pelagiani : Atqui solum peccatum arcere potest ab ingressu regni cœlorum ; Ergo omnes infecti sunt peccato ; Atqui non actuali cùm multi moriantur ante usum rationis ; ergo originali.

3°. Ceremoniæ quæ etiam in parvulorum Baptismo usurpantur, exorcismus nempe, ut exsufflatio quibus immundus spiritus à parvulis baptisandis abigitur, ubique receptæ erant ante tempus Augustini; unde nec eas reprehendere ausi sunt Pelagiani : Atqui ceremoniæ illæ clarè indicant Ecclesiam semper credidisse parvulos ante Baptismum esse sub dæmonis potestate. Jam verò sub dæmonis potestate non sunt, nisi ob peccatum aliquod cujus conscii sint ; Ergo cùm peccatum illud actuale esse non possit, superest ut sit originale.

4°. Homo omnis nascitur immani concupiscentiæ, morbis, ac morti ipsi obnoxius, & illud est *grave jugum super filios Adæ à die exitûs de ventre matris eorum usque in diem sepulturæ* : Atqui densa hæc miseriarum communium nubes communem culpam indicat & supponit ; Deus enim ab initio *creavit hominem inexterminabilem* ; Ergo nisi peccasset, nullis subjacuisset miseriis ; Ergo cùm ipsi infantes & pœnis & morti subjaceant, necessum est ut alicujus culpæ rei censeantur ; non actualis, ergo originalis.

Eccli. 40.

Sap. 2.

Obj. 1°. Omne peccatum est voluntarium : Atqui peccatum originale non potest voluntarium esse in infantibus, utpotè qui libertatis usu careant ; Ergo.

R. dist. maj. Peccatum personale & actuale est voluntarium, C. originale, subd. est voluntarium moraliter & voluntate alienâ, C. physicè & voluntate propriâ, N. Itaque infantes nullum habent aut habere possunt peccatum personale : at habere possunt & habent peccatum originale ; quia habuerunt moralem libertatis usum in primi parentis vo-

luntate, quæ fuit moraliter voluntas eorum omnium qui ab ipso seminaliter nasciturі erant, non quidem quantùm ad omne præceptum, sed quantùm ad præceptum abstinendi à certo fructu. Justum ergo est ut malum à capite electum imputetur membris in eo moraliter inclusis; sicut justum est ut pacta conventa serventur à civibus, etsi non eorum, sed majorum voluntate celebrata fuerint. Fateor id ægrè admodùm intelligi, sed non ideò negandum est, quia plerumque verum est id quod comprehendi & explicari nequit.

Obj. 2°. Dogma peccati originalis ad Manichæismum conducit. Illud enim dogma ad Manichæismum conducit, quo posito peccat quisquis utitur matrimonio: Atqui posito originalis peccati dogmate peccat quisquis utitur matrimonio, quia elicit actum cui necessariò annexum est peccatum; Ergo.

R. Ad 1. neg. ant. ad 2. neg. min. ad 3. dist. Peccat qui elicit actum cui secundùm se sumpto, & vi propriâ vel etiam ex intentione agentis annexum est peccatum, C. cui annexum est peccatum defectu alteriùs quem nec debet nec potest impedire, N. Itaque peccatum originale non oritur ex ipso per se generationis actu, tanquam à causâ proximâ: (quia alioqui ubicumque esset generatio, ibi semper esset aut fuisset peccatum, quod falsum esse ex ipso innocentiæ statu liquet) sed sequitur ex ipsâ Adami prævaricatione, quæ causa est cur invitis etiam parentibus, tota ejus posteritas vitiata nascatur; Ergo, ut verbis utar Augustini, Lib. 2. de nupt. & concup. cap. 26. *Non sunt nuptiæ causa peccati quod trahitur à nascente & expiatur in renascente; sed voluntarium peccatum hominis primi, originalis est causa peccati.*

Obj. 3°. Prævaricatio Adæ non est efficacior redemptione Christi: Atqui redemptio Christi non prodest iis qui non credunt; Ergo nec Adæ peccatum iis nocet qui actu non peccant.

R. neg. min. Nam Christi gratia prodest parvulis

baptisatis, licèt non per se, sed solùm in alienâ personâ credant; Ergo & iisdem nocet Adæ peccatum, licèt non per se, sed in eo solo peccaverint.

Obj. 4°. cum Juliano. Non peccat iste qui nascitur, non peccat ille qui genuit, non peccat Deus qui condidit; *per quas* igitur *rimas tot inter præsidia* ingredi potest peccatum?

R. cum Augustino: *quid quæris latentem rimam, cùm habeas apertissimam januam? per unum hominem, ait Apostolus; per unius delictum, ait Apostolus; per inobedientiam unius hominis, &c. Quid quæris ampliùs? Quid quæris apertiùs, &c.*

ARTICULUS SECUNDUS.

Quomodò Peccatum Adæ posteris ejus communicetur.

DE animarum origine fusiùs in fusiori de Peccatis Tractatu disseruimus; ibique rebus latè discussis docuimus tandem animas nec initio mundi creatas esse, nec alias ex aliis propagari, sed quotidie à Deo cùm corporis uniendæ sunt creari. Hæc autem opinio hinc nobis visa est ceteris esse præferenda: 1°. quia jam penè ubique in Ecclesiâ Catholicâ à quinque circiter seculis recepta est, 2°. quia eadem sententia tempore S. Hieronymi, ab omnibus tenebatur Orientalibus; opposita verò, licèt apud Occidentalis satis communis, haud tamen ab omnibus recepta erat; 3°. quia effatum istud Magistri Sententiarum: *Animæ creando infunduntur, & infundendo creantur*, ità nunc invaluit, ut non aliquorum duntaxat, sed Fidelium omnium sensum exprimere videatur.

Jam quæritur quo pacto peccati originalis dogma eidem sententiæ possit accommodari. Meliùs sanè foret cum S. & humili Augustino inscitiam suam profiteri, quàm multa congerere, quæ potiùs originalis peccati fidem labefactant, quàm astruunt. Ne tamen quæstionem in Scholis pertractatam omninò præ-

tereamus, paucis expendendum est quomodò anima ob suam cum corpore corrupto unionem corrumpatur; quâ de re triplex est opinio.

Prima eorum est qui in omnibus Adæ posteris voluntatem admittunt interpretativam vi cujus censentur antea voluisse quidquid Adam voliturus erat boni vel mali.

Secunda opinio eorum est qui docent peccatum originale transfundi per libidinem seu concupiscentiam seminali generationi naturaliter adjunctam, ex naturâ, aut quasi ex naturâ rei; quo modo podagra, & aliæ corporis vel animæ affectiones, in liberos à parentibus transfunduntur. Hanc sententiam post Calvinum vividè tuetur Jansenius: atque ex eâ concludit, quòd si Adamus concupiscentiam illam benè vivendo tollere potuisset, nullum in posteros fuisset peccatum transmissurus; quemadmodum illud nunc non transmitteret, cui omnis à Deo per miraculum tolleretur concupiscentia.

Tertia opinio eorum est qui credunt in hoc negotio intercessisse aliquam Dei constitutionem, per quam Adamus morale omnium caput institutus fuerit; ità ut in ejus voluntate, posterorum omnium voluntas & fortuna constitueretur, unde velut omnium nemine præceptum Dei vel servaret, vel pro libito transgrederetur. Sit

* * CONCL. I. Peccatum Adæ non transit ad ejus posteros per voluntatem eorum interpretativam.

Prob. Quia Deus imputat quidem in culpam id quod aliquis de facto vult; non autem id quod in tali vel tali occasione voliturus fuisset. Unde S. August. Epist. 194. reprobat eorum opinionem qui existimabant parvulos ideò rapi ante Baptismum, quia si victuri diutiùs fuissent, multa admisissent crimina.

† † CONCLUSIO II. Peccatum Adæ non ex naturâ rei, sed dependenter à liberâ quâdam Dei constitutione transfunditur in ejus posteros.

Prob. 1°. Ideò ex Apostolo Rom. 5. *per unum hominem peccatum intravit in mundum.... & in eo*

omnes peccaverunt; quia, ut docet Augustinus Lib. 5. de peccat. merit. *omnes unus ille fuerunt*: Atqui omnes non fuerunt ille unus physicè, quatenùs is omnium progenitor erat; sic enim filii omnes unum sunt in patribus, & ideò peccatum eorum portare deberent; Ergo omnes unus ille fuerunt vi divinæ institutionis, quæ Adamum constituerat morale omnium caput.

Prob. 2°. Si libido generationis esset causa peccati originalis, ubi foret hæc libido, ibi peccatum originale foret; ubi verò non esset, ibi nec esset peccatum: Atqui falsum utrumque consequens. Primum quidem, quia, ut loquitur Concilium Trid. Sess. 6. c. 3. *homines nisi ex semine Adæ propagati nascerentur, non nascerentur injusti*: Atqui etiamsi ex Adæ semine non procrearentur, non procrearentur tamen sine libidine & concupiscentiâ, quia ex naturali hominis temperamento exurgit, & sanè fuisset in statu naturæ puræ. Falsum quoque est quòd si carerent parentes libidine in generando, eorum filii non contraherent originale peccatum; quia semper descenderent ab Adamo, ac proindè citrà singulare privilegium, in illo peccarent *in quo omnes peccaverunt*, prout docet S. Thomas, q. 83. art. 4.

Confirm. quia si libido, transfundendi originalis peccati causa foret, plus ille contraheret peccati, qui majori libidinis ardore conciperetur: Atqui non plus contrahit peccati originalis unus quàm alter; est enim peccatum illud in omnibus æquale, ut docet S. Thomas, q. 82. art. 4.

Prob. 3°. Quia eo modo traduxit Adamus originale peccatum in posteros, 1°. quo traduxit cetera incommoda, putà terræ tribulos, bestiarum rebellionem, &c. cur enim aliter de his quàm de illo sentiremus, 2°. quo traducturus erat justitiam si non peccasset: Atqui Adam cetera incommoda moraliter traduxit; justitiam verò originalem non nisi moraliter traducturus fuisset: Ergo peccatum Adæ non ex rei naturâ, sed ex Dei constitutione transmittitur in Adæ posteros.

* * Obj. 1°. Pactum quod Augustinus non admisit, imò quod rejecit, admitti non debet: Atqui pactum quod admittimus non admisit Augustinus, sed potiùs rejecit. Quærenti enim Juliano *quomodo omnes per voluntatem malam* Adæ *peccaverunt*, non recurrit ad pactum, sed è contra respondet nos *secundùm rationem seminis* fuisse in Adamo, sicut fuit in Abraham Levi, cùm Abraham solvente decimas, ipse Levi decimas solvit: Atqui non ratione pacti alicujus, sed ratione solius seminis, hoc est ex rei naturæ, Levitæ in Abrahamo fuêre, cùm ille solvit decimas Melchisedech; Ergo à pari.

L. 4. Op. imperf. n. 104.

R. ad 1. neg. maj. pro priori parte. Potuit enim Augustinus non meminisse pacti nè novis se difficultatibus implicaret; pactum enim admittimus, quia verum, non quia omni difficultate carens.

2°. neg. min. pro secundâ parte. Nego scilicet docuisse Augustinum, Adæ posteros peccato ejus ex rei naturâ infici: nego proinde pactum omne à S. Doctore penitùs rejectum fuisse.

Ad textum Augustini dico S. Doctorem afferre exemplum Levi in lumbis Abrahæ decimati, ut ostendat Adæ filios in Adæ lumbis peccasse: an verò hoc physicè, & ex rei naturâ, an moraliter solùm contingat, nequidem tangit sanctus Doctor.

† † Obj. 2°. Si Deus voluntates nostras in Adamo contineri voluerit, vel hoc voluit independenter ab Adamo, vel non; Atqui neutrum dici potest; Ergo.

R. neg. min. & dico probabiliùs videri Deum hoc voluisse independenter ab Adamo; id enim & supremum Dei dominium decet, & fieri potuit per decretum, quo Deus, & justitiam originalem Adamo pro se suisque posteris dedit, & voluntatem ipsius haberi voluit pro posterorum ejus voluntate. Hoc tamen decretum Adæ innotuisse credimus, 1°. quia id exigebat suavis Dei providentia, ut Adam magis averteretur à peccato, sibi suæque posteritati tum nocivo; 2°. quia Adam peccando ut hominum Caput, graviùs peccavit, quàm si

peccasset ut singularis persona; Ergo nosse debuit omnium hominum voluntates in voluntate suâ concludi; alioqui non potuisset hinc graviùs peccare.

ARTICULUS TERTIUS.

In quo sita sit natura Peccati originalis.

SUppono 1°. peccatum originale non esse denominationem merè externam, aut solam pœnæ *obnoxietatem*, sine interiori mentis maculâ. Hæc enim opinio, vel potiùs error, 1°. funditùs tollit peccatum originale; sicut Sanctis reverâ justitiam adimunt, qui eam docent duntaxat externam esse: 2°. apertè repugnat Apostolo, secundùm quem *peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors*; ubi peccatum originale, est mortis causa, ac proinde ab ea distinguitur, adeòque in pœnis quibus obnoxii nascimur, reponi non potest; 3°. nec minùs adversatur Concilio Trid. quod definit Sess. 5. Can. 5. in Baptismate *tolli totum id quod veram & propriam peccati rationem habet*, ubi necessariò supponitur peccatum originale, esse veri nominis peccatum.

Suppono 2°. in peccato originali, sicut & in peccatis nostris actualibus, duo posse considerari; 1°. actum illum quo Adam, ut caput morale generis humani, transgressus est Dei legem, per comestionem quæ & ipsius erat, & eorum omnium qui ab eo seminaliter propagandi erant; 2°. labem seu maculam quæ Adæ transgressionem subsecuta est. De hâc solâ præsens movetur disputatio, quæriturque in quo ea consistat. Circa difficile hoc punctum varias in partes abeunt tum Heterodoxi, tum Catholici.

Prima opinio apud Protestantes communis, reponit peccatum originale in concupiscentiâ.

Refellitur 1°. quia si peccatum originale, formaliter sit ipsa concupiscentia, vel actualis, vel habitualis: Atqui neutrum dici potest. Non 1. nam in parvulis est verè peccatum originale: Atqui tamen

in iis non est nec esse potest concupiscentia actualis.
Non 2. nam peccatum originale per se & ratione sui homines facit dignos morte: Atqui concupiscentia sive actualis, sive habitualis, neminem per se facit dignum morte, sed solùm cùm ei consentitur; Ergo.

2°. In Baptismo tollitur totum id quod peccatum est: Atqui tamen non tollitur concupiscentia, cùm ipsa maneat in baptisatis ad agonem; Ergo.

* Secunda opinio, quæ prima est Catholicorum, essentiam peccati originalis reponit in duplici qualitate morbidâ, aliâ quidem carnis, aliâ verò animæ, inter quas is est ordo, ut prior sit posterioris causa, quatenùs caro per peccatum vitiata, vitium suum animæ cùm sibi unitur, communicat.

Refellitur: quia ex dictis, tollitur in Baptismo id omne quod peccati rationem habet: Atqui non tollitur morbida ea qualitas carnis & animæ; hæc enim nihil aliud est quàm grandis ad peccatum proclivitas, quæ etiam in renatis manet; Ergo.

Tertia opinio eorum est qui peccatum originale, quoad materiale constituunt in concupiscentiâ; quoad formale verò in reatu culpæ.

Refellitur quoad primam partem: quia concupiscentia, utpotè quidam animæ languor, qui etiam in baptisatis remanet, est effectus peccati originalis. Atqui effectus rei non potest se habere ut ejusdem rei materia; cùm materiale rei sit primum in re, & concipiatur ut aliquid prius ipso formali.

Refellitur quoad secundam partem: quia reatus culpæ est ipsa formaliter culpa, seu est ipsum formale peccati; Atqui nugatorium est dicere peccatum originale constitui in ratione peccati per id quod in eo culpæ & peccati rationem habet; sicut quærenti in quo sita sit hominis essentia, nugatorium esset respondere eam consistere in humanitate; Ergo.

Quarta opinio eorum est qui peccati originalis essentiam collocant in jacturâ justitiæ originalis sumptæ pro debitâ voluntatis ad Deum subjectione:

unde juxta hanc opinionem peccatum originale consistit formaliter in habituali aversione à Deo, quæ ipsa est privatio debitæ subjectionis ad Deum.

Hæc opinio, quam docet S. Anselmus, admitti posset, nisi quòd non explicat cur & quomodo peccatum originale, sit *unum* in nobis & in Adamo, prout docet Synodus Trid. sess. 5. can. 3. Sit igitur

† CONCLUSIO. Peccatum originale, est ipsum Adæ peccatum, toti ejus posteritati verè & intimè communicatum.

Prob. Tum quia ceteræ opiniones mox adductæ minùs satisfaciunt: tum quia hæc nostra sententia magis congruit Concilio Trid. secundùm quòd; *hoc Adæ peccatum, quod origine unum est & propagatione, omnibus inest unicuique proprium*; Atqui peccatum originale non esset *unum* in Adam & in nobis, si peccatum nostrum non esset ipsum Adæ peccatum nobis intimè communicatum.

Sess. 5. can. 3.

Confirm. Illud est peccatum originale, quod ab Adamo transfunditur ad ejus posteros: Atqui ipsummet Adæ peccatum transfunditur ad ejus posteros, ex citato Concilii Trid. canone; Ergo peccatum originale nihil est aliud quàm ipsum Adæ peccatum, nobis communicatum.

Obj. 1°. Si peccatum originale sit ipsum Adæ peccatum, jam erit actuale; falsum consequens.

R. neg. maj. Peccatum enim originale est status quidem deordinationis, ex actu physicè præterito permanens in homine, donec ipsi à Deo condonetur: is porrò status licèt ex malo actu nascatur, est tamen maximè habitualis.

Obj. 2°. Ex Tridentino peccatum originale, per propagationem ab Adamo transfunditur in ejus posteros, omnibus inest, est unicuique proprium; Atqui ipsum Adæ peccatum nec transfunditur, nec omnibus inesse potest, ut uniuscujusque proprium. Peccatum enim Adæ est quid omnibus commune: sed quod omnibus commune est, non est proprium uniuscujusque; sicut essentia divina, quia

tribus personis communis est, nullius est propria.

R. ad 2. neg. min. Quod enim omnes & singulos Adæ posteros verè & intrinsecè afficit, verè omnibus inest, & uniuscujusque eorum proprium meritò nuncupatur: Atqui tale est peccatum Adæ; Ergo.

Ad 3. dist. min. Quod est commune omnibus, non potest esse unius proprium, id est, non potest ità convenire uni, ut aliis non conveniat, C. id est, non potest verè & propriè convenire cuilibet, quamvis eidem singulariter & privatim non conveniat, N. Peccatum originale ergo simul & commune est omnibus, quia ad omnes extenditur; & uniuscujusque proprium est, quia nemo unus est cui tota ejus ratio non conveniat. Nec nocet exemplum ex essentiâ divinâ desumptum: ea enim non est moraliter & æquivalenter in tribus personis multiplex, unde nec potest ab unâ tolli & manere in aliâ; secùs de peccato originali, ut per se evidens est.

ARTICULUS QUARTUS.

De subjecto Peccati originalis.

HIc expendemus ad quos, & an ad omnes perveniat peccatum originale; circa quod duplex est difficultas. Prima Catholicorum cum Hæreticis, qui contendunt peccatum originale vel non communicari, vel saltèm non imputari filiis Fidelium; secunda est Catholicorum inter se, quorum aliqui contra ceteros B. Virginem labe originali infectam fuisse propugnant. De utrâque hic disputandum: sit igitur

CONCLUSIO I. Filii Fidelium contrahunt peccatum originale, quod ipsis sicut aliis imputatur, nisi ab eo mundentur per Baptismum.

Prob. 1°. Quia ad id sufficit ut peccatum originale ab illis solis & omnibus contrahatur, qui naturali generationis viâ descendunt ab Adamo; nisi

ii speciali privilegio à lege pro omnibus constituta eximantur: Atqui ex textibus Scripturæ suprà adductis, certum est omnes qui ab Adam propagantur, originale peccatum contrahere, quia *omnes in illo peccaverunt* : nec ullibi excipiuntur filii Fidelium; Ergo. Et verò David & S. Paulus erant filii Fidelium: Atqui tamen David in peccato conceptus erat, & ipse Paulus; ambo erant *naturâ filii iræ, sicut & cæteri*; Ergo peccatum originale iisdem sicut & ceteris imputabatur.

* Prob. 2°. ex Augustino, L. de pecc. orig. c. 40. * *Sive reus infidelis*, ait, *sive absolutus fidelis, non generat absolutos uterque, sed reos : quomodo non solùm oleastri, sed etiam oleæ semina, non oleas generant, sed oleastros*. Ubi assertio nostra totidem verbis continetur.

† Prob. 3°. tum ex sollicitudine quâ fideles filiis † suis periclitantibus Baptismum procurare semper festinârunt; tum ex ceremoniis in eorum Baptismo constanter adhibitis, ex quibus sequitur semper in Ecclesiâ Dei creditum fuisse, eos, nisi ex aquâ renascerentur, ut & alios ab ingressu cœlorum excludi.

Objiciunt 1°. id Sap. 8. ubi ait Salomon, *Sortitus sum animam bonam, & veni ad corpus incoïnquinatum* : Atqui ubi anima à nativitate bona est, & corpus incoïnquinatum, nullum est aut esse potest peccatum; 2°. Illud I. Cor. 7. Filii Fidelium *sancti sunt*, non autem *immundi*; 3°. nemo dat quod non habet: Atqui Fideles jam peccatum originale non habent; Ergo, nec illud in filios suos transfundere possunt.

R. ad 1. Sensus est, Salomonis animam à Deo præclaris dotibus instructam fuisse, eumque crescente in dies pietate, consecutum esse corporis munditiem, robur & similia. Inde verò quid contra nos?

Ad 2. dist. Filii Fidelium sancti sunt, id est, sanctitati quasi ab ortu destinati, C. sancti per se, & præcisè ratione nativitatis, N. Itaque filii Fide-

lium etiam cum Infidelibus matrimonio conjunctorum sancti sunt, quia connivente Infideli, facilè parentis fidelis diligentiâ & fide baptisari, & christianè educari possunt: at ratione præcisè nativitatis suæ sancti non sunt, sicut nec præcisè Infidelis sanctus est ob suam cum Fideli conjunctionem.

Ad 3. dist. min. Parentes non habent peccatum in se & actu, C. non habent virtute & ratione primæve originis, N. *Potuerunt ergo parentes*, ait Augustinus, Lib. de pecc. merit. c. 9. *transmittere quod ipsi minimè habuerunt non solùm sicut frumenta paleam, & præputium circumcisus, sed etiam, quod & vos dicitis, fideles infidelitatem in posteros trajiciunt.*

Quod spectat ad B. Virginem triplex est circa ejus conceptionem opinio. Prima eorum est qui absolutè pronuntiant eam in peccato originali conceptam fuisse. Ità potissimùm Thomistæ. Secunda est eorum qui B. Virginem ab omni labe semper immunem fuisse contendunt; & hi duas in classes dividuntur. Alii Virginem nec quoad actum, nec quoad debitum, noxam originalem contraxisse volunt: alii longè plures Maria quoad debitum, licèt non quoad actum, idem peccatnm contraxisse putant, quibuscum sit

CONCLUSIO II. B. Virgo peccati originalis debitum contraxit.

Prob. 1°. Peccatum originale contrahere quoad debitum, nihil aliud est quàm debere illud contrahere nisi speciale Dei privilegium ab illo eximeret: Atqui B. V. Mariam, Originale peccatum non secùs ac alii Adæ posteri contrahere debebat. Lex enim peccati originalis lata est contra eos omnes qui naturali viâ propagantur ab Adamo: Atqui B. V. hâc naturali viâ ex Adamo procreata est; Ergo.

Prob. 2°. Maria verè redempta est à Christo; qui omnium redemptor constitutus est: Atqui verè redimi non potuit, si non fuerit peccatrix, vel re,

vel saltèm debito, cùm Christus pro nullo homine nisi peccatore mortuus sit, ut docet S. Augustinus. L. 6. contra Julian. cap. 1. & insinuat Apostolus, cùm peccatum saltèm in debito extendit ad eos omnes ad quos pertinet vivificatio Christi, Ergo.

Objiciunt duo: 1°. quòd B. Virgini tribui debeat quidquid excellentiæ & dignitatis competere potest puræ creaturæ: Atqui nequidem peccati debito subjacuisse, magnæ est commendationis; 2°. quòd B. Virgo statim gratiâ præventa fuerit: Atqui gratia abundè præveniens ipsum peccati debitum expungit.

R. ad 1. Id solum B. Virgini tribui posse, quod eidem tribui patitur Scriptura; sicut & ab ea id solum removeri debet, quod sine Traditionis dispendio ab eâ removeri potest. Porrò Scriptura & Traditio, quæ generaliter pronuntiant omnes homines in Adam peccasse, saltèm exigunt ut B. Virgo peccati debitum habuisse censeatur: unde Bellarminus, & alii quidam Mariæ devotissimi, contrariam opinionem, aut periculosam, aut fidei minùs consentaneam pronuntiare non verentur.

R. ad 2. neg. min. Gratia enim opponitur peccato actu contracto, non autem debito; quia ad debitum satis est ut B. Virgo peccatum incurrisset, nisi per gratiam fuisset præventa, quod verum est. Fatendum tamen, post gratiæ collationem nè ipsum quidem remansisse debitum, quia debitum remissionem extinguitur.

CONCLUSIO III. Pro certo tenendum est B. Virginem sine labe originali fuisse conceptam.

Prob. 1°. ex Cantic. 4. ubi sic habetur: *Tota pulchra est amica mea, & macula non est in te.* Unde sic: Textus iste litteraliter intelligitur de B. Virgine, cùm ei & à S. Thomâ, & ab innumeris Theologis, & ab Ecclesiâ ipsâ applicetur: Atqui idem ille textus ut actuale, sic & originale peccatum removet à B. Virgine: omnem enim prorsùs maculam removet; Ergo ut actualem, sic & originalem,

cùm macula originalis tam verè & propriè macula sit, quàm actualis.

Prob. 1°. ex Patribus. Hieronymus in Psal. 77. ait Dei matrem *nunquam fuisse in tenebris, sed semper in luce.* S. Augustinus, Lib. de nat. & grat. cap. 23. *Exceptâ*, inquit, *S. V. Mariâ de quâ propter honorem Domini, nullum prorsùs cùm de peccatis agitur, habere volo quæstionem. Inde enim scimus quòd ei plùs gratiæ collatum, fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quæ concipere ac parere meruit eum quem cònstat nullum habuisse peccatum.*

* * Nec dicas Augustinum hìc solùm loqui de peccatis actualibus; adeòque nec duntaxat, non autem peccatum originale excludere à Deiparâ.

Nam 1°. S. Doctor generaliter pronuntiat se nullam velle habere quæstionem de B. Virgine, *cùm de peccatis agitur*: Atqui peccatum originale non minùs quàm actuale sub *peccatis* comprehenditur, præsertim apud Augustinum; 2°. idem Pater B. Virginem à generali peccati lege excipit *propter honorem Domini*: Atqui honor Domini non minùs postulat ut mater ejus ab originali peccato immunis fuerit, quàm ab actuali, etiam veniali; nam B. Virgo per peccatum veniale facta non esset mancipium diaboli, bene verò per peccatum originale: 3°. hæc orationis formula, *Dimitte nobis debita nostra*, tam generalis est ex S. Augustino, quàm ista fidei regula; *Ecce in iniquitatibus conceptus sum*: Atqui S. Augustinus asserere non audet hanc orandi formulam B. Virgini præscriptam fuisse; 4°. ex S. Doctore L. 5. contra Julian. c. 9. *Nullus est hominum, præter Christum, qui peccatum non fecerit grandioris ætatis accessu; quia nullus est hominum præter ipsum, qui peccatum non habuerit infantilis ætatis exortu*: Atqui B. Virgo non continetur in priori comparationis membro, ut fatetur S. August. cit. Lib. de nat. & gr. & *tenet Ecclesia* ex Tridentino; Ergo nec in posteriori continetur.

† † Prob. 3°. ex Concilio Basileensi, quod sess. 36. An. 1439. doctrinam de immaculatâ conceptione, *tanquam*

piam & consonam cultui Ecclesiastico, fidei Catholicæ, rectæ rationi & S. Scripturæ ab omnibus Catholicis amplectendam definit declaratque *nulli de cetero licitùm esse in contrarium prædicare & docere* : Atqui hæc definitio, licèt Concilii œcumenici autoritatem non habeat, ut spontè fatemur, magni tamen ponderis esse debet : 1°. quia Concilio huic intererant adhuc viri non pauci eruditione conspicui ; 2°. quia is Concilii articulus statim confirmatus est à Synodo Avenionensi, deinde ab Academiâ Parisiensi quæ an. 1496. alumnos suos ad tenendam ejus Doctrinam solemni juramento adstrinxit ; 3°. quia SS. Pontifices eundem articulum solemniter confirmârunt, nedùm eidem obstiterint. Unde.

Prob. 4°. autoritate Sedis Apostolicæ. Sixtus IV. Constitutione *Grave nimis*, datâ anno 1483, sub pœnâ excommunicationis Romano Pontifici reservatæ, vetat nè quis asserere ausit eos qui *tenent gloriosam & immaculatam Dei genitricem absque originalis peccati maculâ fuisse conceptam, mortaliter peccare aut esse hæreticos*. Equidem is ipse Papa eandem pœnam in eos etiam decernit, qui oppositam opinionem hæreseos notant ; sed nihilominùs constanter stetit pro immaculatâ conceptione, cum iis qui festum ejus devotè celebrabunt ; & per ejus octavam Officio intererunt, tales tribuat Indulgentias quales consequuntur Christi Fideles in Corporis Christi solemnitate.

Sixti IV. Constitutiones innovavit Concilium Tridentinum, iisque inhæserunt alii Pontifices, & imprimis Gregorius XV. qui Bullâ anno 1622. datâ prohibet, *nè quisquam etiam ut in scriptis & sermonibus privatis audeat asserere quòd B. Virgo in peccato concepta sit, exceptis quibus à Sede Apostolicâ fuerit hoc simpliciter indultum.*

Prob. 5°. Ea sententia ut verè pia teneri debet, quæ ex unâ parte nec Scripturæ, nec Traditioni repugnat ; ex aliâ verò à quingentis circiter annis, ex quo lis illa diligentiùs excussa est, ab innumeris

omnium gentium & ordinum Theologis & Academiis cum plausu recepta est: Atqui talis est nostra præsens assertio. Nam 1°. non repugnat Scripturæ, ut statim ostendam; 2°. innumeris probata est Theologis, ut patet ex Concilio Mariano Theophili Raynaudi, qui pro eâ citat & adducit innumeros Antistites ac Theologos, Italos, Gallos, Germanos, Polonos, Belgas, Anglos, Scotos, Hispanos, Lusitanos, Afros & Orientales; quibus & addit Imperatores, Reges, ac Principes supremos; 3°. eandem sententiam Statutis suis obfirmârunt celeberrimæ quæque Universitates, Parisiensis, Moguntina, Salmanticensis, Toletana, Complutensis, &c.

Obj. 1°. Opinio nostra repugnat textibus suprà adductis contra Pelagianos, in quibus generaliter dicitur neminem mundum esse à sorde, omnes peccasse in Adam, &c. Ergo.

R. neg. ant. Si enim opinio nostra Scripturæ repugnet, vel quia Scriptura alicubi particulariter asserit B. Virginem in peccato conceptam esse, & hoc dici non potest, ut fatentur adversarii, vel quia locutiones quibus adstruitur peccatum originale adeò generales sunt, ut iis B. Virgo sicut & ceteri comprehendi debeat; Atqui nec istud dici potest. Nam eæ locutiones, quibus adstruitur generalitas peccati actualis, *Non est homo qui non peccet*; *Omnis homo mendax, &c.* sunt etiam generales: Atqui tamen iis non comprehenditur B. Virgo; Ergo nec illis comprehendi censenda est, nisi quoad debitum, quod sufficit ut prædicti textus in sensu generali verificentur.

Inst. 1°. Ea à communi regulâ excipi non debet quam SS. Patres in ipsâ expressè concluserunt: Atqui SS. Patres.... *Solus Christus*, ait S. Irenæus, Lib. 5. contra hæreses, *sine peccato venit. Solus Christus*, ait S. Ambrosius, Lib. de arcâ Noë, *potuit justus, in conceptione esse.*

R. neg. min. Quia Patres hoc unum voluerunt,

neminem esse præter Christum, qui vi generationis suæ immunis fuerit à noxâ originali; ceteros verò qui ab Adamo naturaliter generantur illam noxam contrahere nisi ab eâ speciali privilegio præserventur.

Inst. 2°. Augustinus L. 5. contra Julian. c. 15. docet *exceptâ* Christi carne *omnem reliquam humanam carnem*, ac proinde carnem B. Virginis, *esse peccati*: sed ubi est caro peccati, ibi est peccatum.

R. dist. min. Ubi est caro peccati, ibi est peccatum, nisi obstet gratia præservans, C. ibi est peccatum actu, semper & necessariò, N.

* Obj. 2°. ex S. Thomâ 3. p. q. 27. a. 2. *B. Virgo* * *peccatum originale contraxit*: idem tenet sacer ejus Ordo; quis porrò talem Scholam errare putet?

R. 1°. Textum hunc videri corruptum, ut qui non legatur in tribus antiquis codicibus. Quin & in editione Romanâ jussu Pii V. emaculatâ, & in editionibus Paris. an. 1529, & 1532. nec non & in Venetâ anni 1555. sic loquitur S. Doctor in 1. dist. 44. q. unic. art. 3. ad 3. *Talis fuit puritas B. Virginis quæ à peccato originali & actuali immunis fuit.*

R. 2°. Si fortè à nobis dissensit S. Thomas, eumdem utpotè devotum Virginis & Ecclesiæ filium, indubiè pro conceptione immaculatâ pugnaturum fuisse, si festum ejus tanto cum plausu ubique gentium celebrari conspexisset; cùm Mariam hinc in nativitate suâ Sanctam fuisse probet, quòd festum nativitatis ejus in Ecclesiâ celebretur. Idem dicendum de S. Bernardo, qui in celebri ad Canonicos Lugdunenses Epistolâ sic loquitur: *Romanæ præsertim Ecclesiæ autoritati atque examini totum hoc sicut & cetera quæ ejusmodi sunt, universa reservo; ipsius, si quid aliter sapio, paratus judicio emendare.* His ergo quæstionem nostram concludamus verbis, quæ qui piè pronuntiant, centum annorum indulgentiam percipiant, ex Decreto Gregorii XV. dato an. 1621. 13. April. prout refert Theophilus Raynaudus pag. 334. *Benedicta sit purissima & immaculata conceptio beatissimæ Virginis Mariæ.*

† ARTICULUS QUINTUS.

De pœnis Peccati originalis.

POEnæ peccati originalis aliæ spectant corpus aliæ animam; aliæ vitam hanc, aliæ futuram.

Pœnæ corporis sunt mors, morbi, aliæque miseriæ, è quibus coalescit *jugum*, illud *grave* quod est *super filios Adam*, &c.

Pœnas animæ paucis, sed verè exprimit id Bedæ, *Homo spoliatus est gratuitis, & vulneratus in naturalibus*, nimirùm per ignorantiam in intellectu, malitiam in voluntate, infirmitatem in appetitu irascibili & concupiscentiam in concupiscibili: prout docet S. Thomas.

Præcipua quæstio est de pœnis alterius vitæ: circa quam ante omnia certum est de fide, parvulos sine Baptismo decedentes privari vitâ æternâ, id est, intuitivâ Dei visione, prout definiit Synodus Florentina Sess. ult. statuens, *illorum animas qui cum actuali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere; pœnis tamen disparibus puniendas*. Ratio est, quia ex Christo Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aquâ & Spiritu sancto, non potest introïre in regnum Dei.* Jam quæritur qui futurus sit in alterâ vitâ status infantium qui sine Baptismo decesserint. Porrò multiplex est, ut in obscuris esse solet, ea de re opinio.

Prima docet infantes pœnâ sensûs cruciari.

Secunda infantes pœnâ sensûs torqueri negat, sed simul credit eos aliquam de amissâ beatitudine (quæ est damni pœna) tristitiam, tanquam quæ sit pars privationis hujus habituros esse.

Tertia ceteris lenior, parvulis concedit beatitudinem aliquam naturalem in naturali Dei cognitione & amore fundatam; imò & post diem judicii habitationem aliquam in paradiso quodam terrestri, virtutum moralium copiam; crebras & solatii

plenas Angelorum visitationes. Ità Catharinus, præ ceteris Cardinalibus Sfondratus.

Quarta opinio eorum est, qui infantes non intuitivâ solùm Dei visione, sed & beatitudine quâcumque naturali privari, neque tamen doloris quidpiam ex eâ privatione percipere putant. Ita Gonet post S. Thomam in 2. dist. 33. q. 1. a. 1. Sit

CONCLUSIO I. Parvuli post mortem nec fruuntur, nec fruentur unquam beatitudine naturali.

Prob. 1°. ex S. Augustino L. de orig. anim. c. 9. *Non baptisatis parvulis*, inquit, *nemo promittat inter damnationem regnumque cælorum, quietis vel felicitatis cujuslibet.... quasi medium locum, hoc enim eis etiam hæresis Pelagiana promisit.* Sed cui excluduntur à quiete & *felicitate quâlibet*, nullâ etiam naturali beatitudine fruuntur. Et hoc eò magis verum est, quòd Pelagiani nonnisi felicitatem naturalem hisce infantibus pollicerentur: hinc Bellarminus opinionem Catharini, fidei contrariam esse scribit.

* Prob. 2°. Qui sunt & semper erunt in inferno cum diabolo, & in perditione, felices etiam in ordine naturali esse non possunt: Atqui infantes illi 1°. sunt in inferno, ut docet Synodus Florentina suprà; 2°. ibidem sunt cum diabolo: *nec enim est ullus medius locus ut possit esse nisi cum diabolo, qui non est cum Christo*, ut docet Augustinus Lib. 1. de pecc. mer. c. 28. 3°. sunt in perditione, cùm à perditione nemo nisi per Baptismum liberetur, ut tradit Concilium Carthaginense apud Augustinum Ep. 175. 4°. ibidem semper erunt: tum quia nulla est ratio cur inde liberentur; tum quia generatim dicitur Eccli. 11. quòd *ubicumque ceciderit lignum, sive ad austrum, sive ad aquilonem, ibi erit.* *

Prob. 3°. Implicat eos esse felices qui sunt sub captivitate dæmonis: Atqui sub eâ semper erunt parvuli illi. Nam sub eâ nascuntur propter peccatum originale: Atqui ab eâ nunquam liberabuntur, quia ab eâ nonnisi per Baptismum liberari possunt.

† CONCLUSIO II. Iidem infantes de hâc. †

felicitatis carentiâ triſtabuntur, & verè dolebunt.

Prob. 1°. quia ex Auguſtino non eſt promittendus parvulis quietis ac felicitatis locus: Atqui ſi nullâ triſtitiâ corporis aut animi tangerentur infantes, magnâ quiete fruerentur.

Prob. 2°. ratione S. Auguſtini, Lib. 6. contra Julian. c. 4. Si excluſio à cœleſti gloriâ *non erit* infantibus *malum*, *non ergo amabunt regnum Dei tot innocentes imagines Dei? Si autem amabunt, & tantùm amabunt, quantùm innocentes amare debent regnum Dei*, ad quod creati erant, *nihilne mali de hâc ſeparatione patiuntur?*

CONCLUSIO III. Incertum eſt an infantes illi pœnâ ſensûs puniantur.

Prob. Quia quæ à ſolâ Dei voluntate pendent, incerta ſunt, niſi de iis conſtet ex verbo Dei ſcripto vel tradito: Atqui ſors infantium quoad pœnam ſenſûs pendet à voluntate Dei, qui eos pœnæ hîc ſubjicere, aut ſubtrahere potuit: aliundè verò hæc Dei voluntas, nec in Scripturâ, nec in Traditione evidenter expreſſa eſt. Non in Scripturâ: quia cùm Chriſtus Matth. 25. duas ſolùm facit claſſes eorum qui judicandi ſunt, tunc vel de infantibus non loquitur; ſed de iis qui benè vel malè vixerunt: vel etiamſi infantes in eorum claſſe reponat, qui à ſiniſtris erunt, non ideò tamen eos iiſdem ac adultos pœnis ſubjicit, quia ad eos dici non poteſt, quod dicitur adultis, *Eſurivi, & non dediſtis mihi manducare, &c.* Non in Traditione; quia ut certi aliquid eruatur è Patribus, neceſſe eſt ut inter ſe inſigniter diviſi non ſint: Atqui Patres circa præſens punctum planè diviſi ſunt. Alii enim, ut S. Auguſtinus, & alii non pauci ſatis apertè docent, cum S. Fulgentio, Lib. de fide, ac Petr. c. 27. parvulos *qui ſine Sacramento ſancti Baptiſmatis de hoc ſeculo tranſeunt, ignis æterni ſempiterno ſupplicio puniendos.* Alii verò magni etiam nominis Patres contrarium tenent: Sic S. Gregorius Nazianz. vir avitæ fidei maximè tenax, loquens de infantibus,

Existimo, inquit, Orat. 40. in S. Baptism. *futurum ut... nec cælesti gloriâ, nec suppliciis à justo judice afficiantur, utpotè qui licèt Baptismo consignati non fuerint, improbitate tamen careant.* S. Gregorius Nyssen. in Orat. de iis qui præmaturè abripiuntur, infantes à *doloribus ac mæstitiâ* eximit, quod saltèm de mœstitiâ & dolore sensûs intelligendum est.

* Verum quidem est quòd opinio quæ parvulos poenâ sensûs affici putat, ab Augustini tempore plurimùm invaluerit : at ferè ubique in genere opinionis remansit ; unde temporum lapsu, ac præsertim post seculum duodecimum, sic prævaluit, altera, ut nulla fermè prioris sententiæ vestigia apud Scholasticos remanserint : Hinc seculo XIII. incunctanter aiebat S. Thomas, q. 5. de malo, a. 2. *quòd sicut communiter dicitur, peccato originali non debetur pœna sensûs, sed solùm pœna damni*, quod desumptum est ex Innocentio III. Idem docuit S. Bonaventura, qui oppositam opinionem paucorum esse dixit, idem & Magister Sent. Scotus, & ceteri *omnes moderni Doctores, quorum scripta perlegi*, ait Gregorius Ariminensis.

† Tria hìc addenda puto : 1°. eos qui S. Augustini sententiam de sensibilibus parvulorum pœnis veriorem esse putant, ei absque ullâ excessûs formidine adhærere debere, ut notat Bellarminus ; 2°. cavendum tamen esse Clericis, nè Scholæ opiniones in Catechesibus proponat tanquam fidei dogmata : constat enim experientiâ, Fideles ægrè admodùm audire eos qui infantes sine Baptismo mortuos æternis ignis inferni cruciatibus obnoxios faciunt ; 3°. posse nihilominùs prudenter eosdem Clericos datâ occasione, priori opinione uti contra matres quæ ex negligentiâ, fœtus suffocant in utero, aut præmaturè effundunt ; posteriorem verò adhibere, ut leniant earum dolorem, quæ filios suos absque regenerationis Sacramento extinctos acerbiùs lugent.

CAPUT SECUNDUM.

De Peccato mortali & veniali.

PEccato originali opponitur personale quod vel est actuale, vel habituale; ad actuale potissimùm spectant quæ initio hujusce Tractatûs dicta sunt de peccato ut sic. Cùm autem peccatum habituale, & macula peccati, idem omninò sint, peccati habitualis essentia repetenda est ex iis quæ suprà diximus de maculâ peccati. Nunc ergo dicendum est de peccato mortali & veniali.

Sup. p. 60.

ARTICULUS PRIMUS.

De existentiâ peccati mortalis & venialis.

CEnsent Calviniani nullum esse peccatum ex naturâ suâ veniale, nullum quod damnationem non mereatur. Aliter sentiunt Catholici omnes, quibuscum sit

CONCLUSIO. Dantur peccato mortalia, dantur & venialia.

Prob. 1. pars. Peccatum mortale est illud quod animæ mortem infert, amicitiam Dei dissolvit, & hominem æternæ pœnæ reum constituit: Atqui dantur hujusmodi peccata, quæ qui *agunt digni sunt morte*, Rom. 1. & *regnum Dei non consequentur*, Galat. 5. Ergo.

Prob. 2. pars: 1°. quia peccatum veniale est illud quod nec hominem privat justitiâ, nec eum æternæ pœnæ obnoxium facit, sed tantùm temporali: Atqui multa facit homo peccata, quæ nec eum justitiâ spoliant, &c. Nam Prov. 24. *septies cadit justus*: sed qui justus est, etiam dum peccat, non peccat mortaliter; neque enim potest quis esse justus, & simul in statu peccati mortalis.

2°. Quia celebris est peccati divisio in mortale & veniale, non solùm apud Scholasticos, sed & apud Patres, v. g. Hieronymum in c. 2. Jerem. Ambrosium, L. 2. de Pœnit. c. 10. Augustinum Enchiridii c. 21. ubi sic: *Peccatum ergo est mendacium* pro salute alterius factum, *sed veniale.*

3°. Quia inter amicos non quævis offensa dissolvit amicitiam; Ergo neque Deum inter & homines.

Obj. 1. Deut. 27. dicitur: *Maledictus omnis qui non permanet in omnibus quæ scripta sunt in Libro Legis;* Ergo ob peccatum quodcumque homo maledictus est; 2°. *Qui offendit in uno factus est omnium reus*, Jacob. 20. sed qui venialiter peccat, offendit in uno; Ergo omnium reus est, ac proinde damnationis reatum incurrit; 3°. *Qui solverit unum de mandatis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum*, Matth. 5. sed qui committit peccatum veniale, solvit unum ex mandatis minimis, Ergo erit minimus id est, nullus in regno cœlorum.

R. ad 1. eos à Moïse maledictos dici, qui non permanserint in omnibus quæ scripta sunt in Libro *Legis hujus*; unde maledictio illa refertur ad violatores mandatorum quæ in eo ipso loco tradita fuerant, id enim significat pronomen *hujus*. Porrò mandata quæ ibidem tradidit Moïses, sunt gravissima, cùm spectent ad fugam idololatriæ, incestûs, homicidii, & similium; Ergo mirum non est si maledicti vocentur qui ea non servant.

Ad 2. Qui offendit in uno puncto capitali, v. g. qui mœchatur aut occidit (quæ exempla ibidem adducit S. Jacobus) factus est omnium reus, quia excidit à caritate, quâ qui privatus est, Dei amicus esse nequit: at non quisquis in punctis etiam levioribus delinquit, ideò omnium reus est: alioqui Jacobus ipse, & mundus totus, omnium reus esset, cùm ibidem dicatur, *In multis offendimus omnes.*

Ad 3. dist. Qui solvit unum de mandatis minimis; & simul alios *docet* ea inculpatè solvi posse,

ille minimus seu nullus erit in regno cœlorum, C. qui solvit simpliciter, subd. qui solvit unum de mandatis, minimis quidem relativè ad majora, sed in se tamen & absolutè magnis, C. qui solvit unum de mandatis verè & simpliciter minimis, iterùm dist. qui solvit tale mandatum, minimus erit, id est, inferiorem in cœlo locum habebit, C. id est, planè nullum, N. Itaque vel Christus eo loci plenam à regno cœlorum exclusionem non comminatur, ut aliqui putant, vel eam comminatur iis qui præcepta violant, quæ licèt aliis preceptis minora sint, aut falsò pro minimis à Pharisæis haberentur, in se tamen magni sunt momenti : nam etsi minus sit malum, concupiscere, quàm reverà mœchari, & dicere, *fatue*, quàm occidere, hæc tamen in se levia non sunt : vel demum eam comminatur iis qui non solùm violant mandata in se levia, verùm & simul docent alios ea posse inculpatè violari : hoc enim docere, magnum in fide errorem, magnamque in agendi ratione deordinationem importat.

Quæres 1°. unde repetenda sit differentia peccati venialis à mortali.

R. Peccatum mortale & veniale eò differunt, quòd peccatum mortale gravis est transgressio legis, veniale verò transgressio solùm levis. Tunc autem peccatum gravis est transgressio legis, cùm per illud violatur lex omninò necessaria ad assecutionem finis : tunc verò peccatum non est nisi levis transgressi, cùm non violatur lex ad finis ultimi consecutionem necessaria ; aut saltèm cùm ea lex non violatur eo modo qui finis ultimi consecutionem impedire possit. Duæ sunt hujus responsionis partes.

Prob. 1. pars. Peccatum est essentialiter transgressio legis ; Ergo ubi transgressio illa gravis est, peccatum essentialiter constitui debet in ratione gravis seu mortalis ; contra verò in ratione venialis, ubi eadem transgressio levis erit.

Prob. 2. pars 1. Quia ille communi omnium sensu judicatur

judicatur gravis transgressor, qui actum elicit adeò fini dissonum, ut excidat à jure suo in finem, eumque consequi non possit; contrà autem is leviter transgressor existimetur, qui servat jus ad finem, & in eo statu remanet, in quo si moritur, aliquando fidem obtinere debet.

Quæres 2°. quibus regulis discerni possit peccatum mortale à veniali.

R cum S. Augustino, Lib. 21. de Civ. cap. ult. *Difficillimum* esse *invenire, & definire periculosissimum* quandonam peccatum mortale sit aut intra venialis culpæ limites remaneat: quasdam tamen eâ de re proponemus regulas quæ sanioribus Theologis probatæ sunt. Aliæ porrò extrinsecæ sunt, aliæ intrinsecæ.

Extrinsecæ sunt 1°. Scriptura sacra, à quâ quidquid dicitur dignum morte, Deo exosum, excludere è regno cœlorum; cui itèm dicitur *Væ*, aut simile quidpiam, mortale judicandum est, nisi excuset materiæ aut advertentiæ defectus; 2°. Traditio Patrum, Ecclesiæ definitio, communis Doctorum consensus, à quibus recedere, respectivè vel impium est, vel summè periculosum.

Intrinsecæ sunt, ratio fide vel evidentiâ innixa, & materiæ gravitas, sive materia gravis sit in se, sive ex intentione legislatoris, sive ex circumstantiis præcepti, sive ex malitiâ insigni, aut contemptu peccantis, modò adsit sufficiens deliberatio: circa quæ duo notanda, 1°. deliberationem ad mortale sufficientem, cum consensu indirecto, aut etiam negativo consistere posse, ut alibi dixi; 2°. quædam esse peccata in quibus vel nulla, vel admodùm rara est parvitas materiæ, ut statim dicam.

Sup. pag. 453.

Ex his regulis colligitur, opera carnis, putà fornicationem, immunditiam, mollitiem, Idolorum servitutem, veneficia, iras, rixas, dissentiones, sectas, invidias, homicidia, ebrietates, comessationes, & alia id genus esse peccata mortalia, dicente Apostolo, Gal. 5. I. Cor. 6. Eph. 6. *Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.*

Idem dicendum 1°. de simoniâ & confidentiâ; ut quæ ab Ecclesiâ gravissimis criminibus annumerentur; 2°. de omissione auditionis Sacri in die festâ, vel jejunii in Vigiliis aut Quadragesimâ, quia hæc ex communi Fidelium persuasione pro gravibus culpis habentur; 3°. de administratione Sacramentorum in statu peccati mortalis factâ à ministro ad id specialiter consecrato, quàm Doctores omnes de lege communi sentiunt esse peccatum mortale; 4°. de peccatis quæ ex ratione dignoscuntur gravem Deo, proximo, aut ipsi operanti injuriam vel incommodum afferre: unde infidelitas, desperatio, odium Dei, læsio gravis alienæ famæ vel fortunæ, ebrietas, & similia per se sunt mortalia, nisi excuset defectus advertentiæ.

Quia verò oppositorum oppositæ sunt rationes, peccatum illud ex genere suo veniale judicandum est, quod neque ex Scripturâ, neque ex Ecclesiæ sensu, &c gravem cum lege Dei repugnantiam & oppositionem habere ostenditur. Sed hîc notandum, discretionem peccati mortalis à veniali, quæ ex Scripturâ, Conciliis & summis Pontificibus desumitur, multò tutiorem esse, quàm quæ reperitur à ratione solâ. Ut enim ait Augustinus, Enchir. cap. 79. *Sunt quædam quæ levissima putarentur, nisi in Scripturis demonstrarentur opinione graviora. Quis enim dicentem fratri suo, fatue, reum gehennæ putaret, nisi veritas diceret, Reus erit gehennæ ignis?*

Quæres 3°. an peccatum veniale ex genere suo possit fieri mortale, & vicissim. Pro solutione,

Not. peccatum esse mortale vel veniale duobus modis; per se, seu ex naturâ suâ; & per accidens.

Peccatum mortale *per se*, seu *ex genere suo*, est illud cujus malitia, ex objecto sumpta potest esse gravis sine interventu malitiæ alterius generis, seu ut alii loquuntur, est, quod potest fieri mortale, non transeundo ad aliam speciem peccati. Sic furtum est ex genere suo peccatum mortale, quia licèt non omnis fur mortaliter peccet, potest tamen quis

mortaliter peccare manendo intra ſpeciem furti, & ad peccatum alterius rationis minimè declinando.

Peccatum veniale, *ex genere ſuo*, eſt illud quod manendo intra propriam ſpeciem, & ſine adventu malitiæ alterius rationis, nunquam poteſt eſſe mortale, ut mendacium jocoſum. Etſi enim mendacium illud ex circumſtantiis fieri poſſit mortale, ut ſi is qui mentitur, grave inde ſcandalum prævideat; tunc tamen ideò ſolùm fit mortale, quia fit tranſitus ad ſpeciem alterius peccati nempe ſcandali: unde in uno actu duo æquivalenter occurrunt peccata, quorum unum eſt mendacium leve, aliud verò ſcandalum, ſeu offenſio proximi.

Peccatum mortale *per accidens*, eſt illud quod licèt de ſe gravem Deo, injuriam non inferat, eam tamen infert ratione alicujus ſibi per accidens conjuncti, ut patet in exemplo mox allato.

Peccatum veniale *per accidens*, eſt illud cujus malitia, licèt ex objecto gravis, de facto tamen ob alicujus circumſtantiæ interventum gravis non eſt.

R. 1°. Peccatum ex genere ſuo mortale, poteſt per accidens fieri veniale, idque triplici in caſu.

Prob. Ad peccatum mortale tria requiruntur: perfecta advertentia, perfectus conſenſus, & materia gravis; Ergo deficiente quolibet ex his tribus, deficiet peccatum mortale.

Defectu advertentiæ excuſari ſolent à mortali, 1°. infantes ſeptennio minores qui dubitant an mortaliter peccaverint; tunc enim præſumuntur ſufficientem rationis uſum non habuiſſe; & hæc regula fallere poteſt in iis quibus mens ante tempus eſt malitiæ matura; 2°. ſemiſtulti, ſemidormientes: itèm qui dubitant an perfectè à ſomno excitati eſſent, an egerint in phrænesi, &c. quia qui ex plenâ advertentiâ agunt, ſatis ſciunt ſe à ſomno excitatos fuiſſe, niſi mora temporis oblivionem induxerit; 3°. qui vehementi objecti alterius meditatione detinentur, aut quibus gravis animi perturbatio citra culpam irrepit. Hîc notandum, ad hoc ut peccatum

sit mortale, non requiri hanc advertentiæ speciem quam aliqui *perfectissimam* vocant, & quâ non tantùm res, etiam ejus effectus, motiva, & media perspicuè deteguntur, & diù ponderantur; alioqui enim pauci admodùm ex iis præsertim qui rudes sunt, aut agunt ex passione, vel præcipitanter, mortaliter peccarent; perfecta ergo requiritur & sufficit advertentia, quam descripsimus suprà p. 443.

Defectu pleni consensûs excusantur à mortali, qui ab eo excusantur defectu advertentiæ; hæc enim illius principium est. Vide suprà pag. 459.

Defectu sufficientis materiæ quædam peccata excusantur à mortali, quædam non. Quod ut intelligatur, notandum est peccatum mortale duplicis esse generis: aliud est *ex toto genere suo* mortale; aliud est mortale *ex genere suo, sed non toto.* Prius est illud cujus materia quoad omnes suî partes ità gravis est, ut nulla ex iis sine gravi deordinatione auferri & violari possit; posterius illud est cujus materia gravis non est, nisi sit in certâ quâdam quantitate.

Peccata prioris generis, ex imperfectione actûs, advertentiæ scilicet, & consensûs, venialia esse possunt, nunquam autem ex parvitate materiæ.

Hinc 1°. peccata quæ sunt immediatè contra Deum, ut odium Dei, blasphemia, perjurium etiam in rè levi, contemptus directus supremi Numinis, infidelitas, peccata contra spem theologicam, magia, superstitio expressum habens pactum cum dæmone, simonia, fractio sigilli Confessionis; 2°. peccata quædam contra proximum, ut homicidium injustum, abscissio iniqua membri duellum intentatum; 3°. denique peccata quædam contra nos, ut ebrietas, delectatio venerea extra conjugium, pollutio & culpæ venereæ; hæc, inquam, omnia ob materiæ parvitatem nunquam excusantur à peccato mortali, quia in omnibus semper occurrit gravis irreverentia contra Deum, proximum, aut seipsum: unde proscripta est ab Alexandro VII. propositio hæc: *Est probabilis opinio, quæ dicit*

tantùm esse veniale osculum habitum ob delectationem carnalem & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensûs ulterioris & pollutionis.

Peccata mortalia ex genere suo, sed non toto, possunt ob materiæ parvitatem fieri venialia. Verùm ut prudenter judicetur, quæ materia gravis sit, aut levis hæc non absolutè tantùm considerari debet, sed cum omnibus circumstantiis, & maximè cum *relatione* ad finem præcepti contra quod peccatur; vel cum *connexione* quam habet cum materiâ præcedenti ejusdem generis: hæc enim relatio sicut & connexio aliquando materiam ex levi gravem efficit.

Hinc 1°. Adam comedendo fructum vetitum mortaliter peccavit quia licèt hæc comestio in se aliquid esset levissimi, erat tamen aliquid gravissimum in intentione legislatoris, qui creaturæ suæ subjectionem hoc obedientiæ actu significari volebat. Sic & mortaliter peccat, sive qui aureum abripit proximo, sive qui cùm voverit se daturum pauperibus mille aureos, quinquaginta dare omittit; uterque enim graviter facit contra legem; neuter verò, propter rationem oppositam, communiter loquendo, peccaret, si vel furaretur denarium, vel aliquot asses pauperibus dare omitteret.

Hinc 2°. graviter peccat qui sœpiùs in die jejunii pauca comedit; qui sæpè in die festo per modica temporis spatia laborat; qui singulis unius alteriusque mensis diebus assem furatur, aut dare omittit si ad id ex voto aut aliter obligetur: quia paucula illa moraliter connectuntur, atque in unam, ut ità loquar, summam talem coalescunt, quæ cùm gravis èst, gravis peccati materia esse debet. Idem dicendum de eo qui per modicos excessus in cibo aut potu sibi tandem graviter nocet; aut de eo qui alium sæpiùs leviter percutiendo, tandem notabiliter lædit in corpore vel in famâ, per plures sive plagas, sive detractiones, quæ licèt sigillatim in se leves sint, unam tamen in genere moris grandem constituunt.

Hinc 3°. à contrario venialiter solùm peccat qui singulis Dominicis per quadrantem serviliter laborat, aut qui quotidie in Quadragesimâ panis frustulum comedit. Quia præcepta non laborandi, & jejunandi singulos dies in particulari afficiunt; & unà cum die expirant, unde qui hodie peccat, non transgreditur idem præceptum quod heri transgressus est. Eâdem de causâ nonnisi venialiter peccaret qui quâ die simul concurrerent præcepta Missæ audiendæ, recitandi Officii, jejunandi, abstinendi ab opere servili, parùm comederet, parum ex Missâ vel Officio omitteret: quia præcepta hæc cùm simul concurrunt, non magis inter se connexa sunt quàm si successivè obligarent.

R. 2°. Peccatum ex genere suo veniale, potest per accidens fieri mortale.

Prob. Quia ad hoc satis est ut actioni de se venialiter malæ, aut etiam indifferenti, addatur circumstantia moraliter mala: Atqui hoc fieri potest, & de facto quotidie contingit in sex casibus.

1°. Ratione dispositionis actualis, quam quis habet ad peccatum mortale: sive qui peccat ità sit *actu* affectus, ut id quod facit, adhuc faceret; etiamsi sciret illud esse peccatum mortale, sive ex erroneâ conscientiâ credat id esse mortale quod solùm veniale est; 2°. ratione finis mortaliter mali quem venialiter peccans sibi proponit, ut si quis clavem levis pretii furetur, aut verba jocosa pronunciet, ut virginem ad peccatum trahat. Ratio est, quia media imbibunt malitiam finis ad quem referuntur; 3°. ratione gravis scandali, quod quis ex peccato suo levi secuturum prævidere debet: ut si quis leviter alium irrideat, prænoscens eum inde ad iram gravem esse commovendum; aut si quis jocosa proferat verba, prævidens alios inde excitandos ad verba inhonesta; 4°. ratione formalis contemptûs regulæ, legis aut Superioris ipsius: qui enim Superiores spernit, Deum ipsum spernit; idem est de contemptu consilii divini; 5°.

ratione periculi proximi peccandi mortaliter: undè qui otiosè colloquitur cum feminâ, satis expertus se ex iis colloquiis sæpiùs mortaliter peccasse, hoc ipso convincitur velle ac proinde committere peccatum mortale: idem dic de eo cui ludus de se licitus proxima est occasio pejerandi, &c. 6°. ratione multiplicationis materiæ, quæ tandem coalescit in unum totum ad peccatum mortale sufficiens, ut patet in furto, &c.

ARTICULUS SECUNDUS.

De affectionibus Peccati venialis.

AFfectionum loco puncta sequentia expendi solent: 1°. an ex multis venialibus possit fieri unum mortale; 2°. an veniale disponat ad mortale; 3°. an veniale causet maculam. sit

CONCLUSIO I. Ex multis venialibus non conflatur unum mortale.

Prob. 1°. ex Concilio Trid. quod Seff. 14. c. 5. docet 1°. hominem per peccata venialia à gratiâ Dei non excludi; 2°. eadem peccata citra culpam in Confessione taceri posse: Atqui neutrum generaliter & indefinitè verum esset, si ex multis venialibus exurgeret aliquando peccatum mortale.

Prob. 2°. Quia alioqui viri etiam timorati singulis diebus admodum anxii esse deberent, & semper solliciti an non repetitis venialibus, in quæ pluries cadit justus, ad peccati mortalis gravitatem pervenissent.

Obj. 1° Quæ eosdem habent effectus formales, ejusdem sunt naturæ: Atqui multa venialia eosdem habent effectus formales ac mortale. Nam peccatum mortale tollit gratiam sanctificantem: Atqui eam etiam tollunt venialia multa, cùm unumquodque tollat aliquem gradum: Ergo.

R. ad 1. & 2. neg. min. Ad 3. Per peccatum veniale minuitur non ipsa gratiæ habitualis substantia,

ſed fervor caritatis : Atque etiam ipſa caritatis ſubſtantia minueretur, homo ſemper abſque dolore venialiter peccans, priùs tranſiiſſet ad peccatum mortale, quàm totam gratiæ juſtificantis ſubſtantiam amiſiſſet per veniale.

Obj. 2°. Multa furta levia efficiunt tandem furtum mortale; Ergo & multa peccata venialia, &c.

R. neg. ant. multa enim furta venialia nunquam coëunt in unum furtum mortale; ſed multa minutorum furtorum objecta in unum peccati mortalis objectum convenire poſſunt : quia qui multa ſucceſſivè furatus eſt, notabilis boni alieni detentor eſſe incipit, quod ſine peccato mortali fieri non poteſt.

CONCLUSIO II. Peccatum veniale, non solùm per accidens, ſed & per ſe diſponit ad mortale.

Prob. 1°. ex Eccli. c. 19. *Qui ſpernit modica, paulatim decidet*; quæ verba ſic interpretantur Patres, ut qui venialia negligit, paulatim decidat in gravia. Hinc tritum illud S. Bernardi : *A minimis incipiunt, qui in maxima proruunt. Nemo repentè fit ſummus.*

Prob. 2°. Peccata venialia minuunt fervorem caritatis, & obicem ponunt divinis inſpirationibus, quibus homo roborari poſſet contra tentationes peccatorum mortalium : Atqui hoc faciunt per ſe; Ergo & per ſe ad mortale conducunt; ſicque differunt à bonis operibus, quæ non per ſe, ſed *per accidens* poſſunt eſſe *occaſio peccati mortalis*, quatenùs ſuperbia bonis operibus inſidiatur, ut pereant.

Addo meritò timendum eſſe, nè extra ſtatum gratiæ ſint, qui venialia ſua peccata emendare, ab iiſque abſtinere parùm vel nihil curant : 1°. quia ſe conjiciunt voluntariè in peccati mortalis periculum, juxta id Eccli. capite 27. *Si non in timore Domini tenueris te inſtanter, citò ſubvertetur domus tua*: Porrò in timore Domini inſtanter ſe non tenent, qui parùm ſolliciti ſunt de continuâ ejus offenſione; 2°. quia Apocal. 3. dicitur : *Quia tepidus*

es. . . . . incipiam te evomere ex ore meo; id est, ut explicat Dionysius Carthusianus, *quia es piger, acediosus & negligens, incipiam te evomere; id est, meâ sententiâ reprobare....* Atqui verè tepidi sunt qui peccata venialia quasi pro nihilo habent, & quasi per ludum operantur.

Hinc colliges quàm periculoso sint in statu, 1°. tot Sacerdotes, qui Missam corde arido facere consueverunt absque ullâ, vel vix ullâ præparatione anteriori, devotione, & post Missam gratiarum actione; qui tam præcipitanter Mysteria nostra tractant, ut non videantur Dei præsentiam agnoscere; 2°. tot Clerici, qui officium recitant in continuâ quasi distractione quam suâ sibi culpâ accersunt; sive quia mens eorum ante officium ferè semper dissipata est; sive quia toto penè Officii tempore elatos oculos quoquoversùm circumferunt, &c. 3°. tot vel juvenes, vel jam ætate satis provecti, qui in religione non religiosè vivunt, sed etsi conditione suâ adstricti silentio, solitudini, jugi Dei præsentiæ, sine scrupulo silentium violant, inutiliter huc & illuc vagantur, tempus in colloquiis inutilibus, in curiositatibus quæ ad rem non pertinent, miserè transigunt, hoc lugendo prætextu quòd Constitutiones suæ nè sub veniali quidem obligent; 4°. tot adolescentes, atque utinam non Clerici, ad omnem compositi mollitiem, calamistrati, otium & teporem spirantes, qui Missæ intersunt quidem, sed sedentes, oculos huc & illuc gyrantes, jocosum aliquid, si non obscœnum susurrantes, vix uno flexo genu adorantes victimam cùm Sacerdotis manibus attollitur. An nimiùm dixero, si hujusmodi non re sed nomine Christianos, vocavero tepidos, & ideo plenos furoris Domini?

CONCLUSIO III. Peccatum veniale causat maculam secundùm quid, non simpliciter.

Prob. 1. pars. Macula secundùm quid est irrectitudo quævis actûs mali nondum retractati: Atqui peccatum veniale hanc irrectitudinem importat:

unde justi, cùm peccati hujus remissionem obtinent dicuntur ablui, quæ ablutio fit à maculâ.

Prob. 2. Pars. Macula simpliciter importat privationem nitoris qui oritur ex caritate : Atqui nitor ille non tollitur per solum veniale, unde justi, etsi peccent, vocantur nihilominùs immaculati ; Ergo.

CAPUT TERTIUM.

De Peccato commissionis, & omissionis.

PECCATUM omissionis est transgressio præcepti affirmativi quo jubetur actus bonus ; peccatum verò commissionis est transgressio præcepti negativi, quo prohibetur nè fiat aliquid mali : unde non audire Sacrum, non jejunare, sunt peccata omissionis ; furari verò, mœchari, sunt peccata commissionis quibus violantur hæc præcepta ; *Non occides, non furtum facies, &c.*

Jam tria quæruntur : 1°. an dari possit omissio culpabilis sine omni voluntatis actu, seu, ut aiunt, omissio purè libera ; 2°. an actus qui causa est omissionis culpabilis, habeat malitiam ab ipsâ omissionis malitiâ distinctam ; 3°. an qui voluntariè ponit causam omissionis, peccet & quando apponit causam hanc, & quando de facto omittit. Hæc ultima quæstio est bipartita ; potest enim intelligi vel de homine qui eam posuit omissionis causam quam adhuc retractare potest, ut cùm quis parum curans de audiendâ missâ, ante ejusdem Missæ tempus, venatum profectus est, sed adhuc tamen satis Ecclesiæ vicinus est, dum pulsatur ultimum Missæ signum, ut eam audire queat, si aliquâ diligentiâ uti velit ; vel de homine qui liberè quidem posuit causam omissionis, v. g. se inebriando, sed eam jam retractare nequit, cùm urget præceptum. His positis, sit

* * CONCLUSIO I. Non datur omissio culpabilis sine actu præcedente qui sit causa vel occasio ejus.

Prob. Ut omissio aliqua sit culpabilis, debet esse voluntaria in genere moris: Atqui nulla omissio potest esse voluntaria, sine aliquo actu qui sit vel ejus causa, vel ejus occasio. Nulla enim omissio potest esse verè voluntaria in genere moris, sine aliquo libertatis exercitio: Atqui ubi est exercitium libertatis, ibi necessariò est aliquis actus. Minor per se patet, prob. maj. Ante quodcumque libertatis exercitium, voluntas manet in actu primo; neque ab eo ad actum secundum transire potest, nisi id velit, adeòque nisi per exercitium libertatis: Atqui voluntas prout manet in actu primo, nihil facit quod sit in genere moris; Ergo.

Obj. Ut omissio sit voluntaria & culpabilis, satis est ut quis possit, teneatur, & non faciat: Atqui ad hæc tria non requiritur actus positivus.

R. neg. min. Nam ut homo non faciat, seu omittat culpabiliter, debet omittere voluntariè; id autem fieri nequit, nisi voluntas actu positivo se ferat in aliquid incompossibile cum executione rei præceptæ, v. g. in ludum, studium, aut actûs cujuscumque cessationem, cùm agitur de audiendâ Missâ, vel de implendo alio quocumque præcepto.

† CONCLUSIO II. Actus ex se bonus aut indifferens, qui causa est vel occasio omissionis malæ, non aliam habet malitiam, quàm quæ ipsi omissioni inest.

Prob. Idem sit judicium de ceteris actibus bonis aut indifferentibus qui omissionis malæ causa vel occasio esse possunt, ac de studio vel ludo, quorum amor & aviditas aliquem ab audiendâ Missâ avertunt: Atqui certum est 1°. hoc studium licèt de se bonum, tunc malum esse, quia ponitur contra legem quæ ad aliud obligat; 2°. totam ejusdem studii malitiam, eandem esse cum malitiâ omissionis Missæ: tum quia alioqui qui Missam omitteret amore studii, magis peccaret, quàm qui eandem omitteret nihil prorsus faciendo, quod ridiculum est: tum quia ubi unum non est malum nisi propter aliud, ibi unicum est malum; sicut patet in eo qui

furatur ut det eleemosynam ; & qui dubio procul non duplicis sed unius solùm peccati accusabitur. Et verò si res aliter se haberet, nunquam omitti posset Missa sine duobus peccatis, quorum aliud esset ipsa omissio, aliud causa vel occasio ejusdem omissionis : hoc autem repugnat praxi Fidelium, qui nunquam explicant in Confessione cur Missam omiserint, nisi ratio hujus omissionis sit per se peccatum, quod in præsenti casu non reperitur ; Ergo.

Obj. Actus qui fit, cùm fieri non debet, malus est per se & independenter à quocumque malo effectu : Atqui actus studendi dum urget præceptum audiendæ Missæ, fit quando non debet : Ergo per se malus, &c.

R. dist. maj. Actus qui fit cùm fieri non debet, malus est per se.... si independenter ab effectu fiat cùm fieri non debet, C. si ab effectu solùm habeat, quòd fiat cùm fieri non debet, N. Porrò ideò qui studet in casu proposito, studet cùm non debet, quia tunc debet aliud quid facere, hoc est, interesse Missæ.

CONCLUSIO III. Qui scienter, vel ex ignorantiâ, inadvertentiâve culpabili, ponit causam futuræ omissionis, eo ipso ejusdem omissionis malitiam contrahit. Unde *qui venationi se dedit, cum occasione omittendi rem divinam, licèt posteà casu acciderit ut Sacrum audiret, confiteri debet, non quidem se omisisse Sacrum, sed causam præbuisse, & occasionem illud omittendi.* Idem dicendum de eo qui culpabiliter exponit se morali periculo ejusdem omissionis.

Prob. 1°. Quia ille reus est malitiæ omissionis qui indirectè aut saltèm interpretativè vult omissionem : Atqui in casibus modò allatis homo vult indirectè aut interpretativè omissionem, quia qui vult causam, effectum velle censetur ; Ergo.

Prob. 2°. Quia præceptum quod prohibet omissionem, prohibet quoque liberam ejusdem omis-

onis causam: qui enim dicit, Præcipio ut cras, orâ septimâ Sacro intersis, virtualiter dicit, Prohibeo tibi nè cras horâ septimâ ludas, veneris, &c. Ergo si incumbas venationi, vel ludo, aut morali periculo utriusque, jam transgrederis præceptum quo prohibetur omissio: Atqui non potes præceptum illud transgredi, quin omissionis illius malitiam contrahas; Ergo reus es peccati interni omissionis.

Non eris tamen reus externi ejusdem omissionis peccati, si casu aliquo contingat te implere præceptum; quia peccatum externum consistit in omissione actûs debiti ex præcepto, quem actum mutatâ voluntate ponere supponeris. Imò si perseverante malâ voluntate, Missæ non intersis, non eris reus externi omissionis peccati, nisi cùm advenerit tempus Missæ. Quapropter si lata sit censura contra eos qui Missæ non intersunt, tunc tantùm censuram hanc incurreres, cùm advenerit Missæ tempus; nec incurreres, si contingeret te eidem interesse. Sicut qui feminam concupiscit, licèt eo ipso interni adulterii reus sit, non incurreret tamen pœnas contra adulteros latas, si crimen vel deinceps nollet, vel non posset exequi.

Quòd si is qui posuit causam omissionis, aut morali ejus periculo se exposuit, possit posteà præceptum cùm urget implere, desistendo ab opere incompossibili, & tamen illud non impleat, peccat novo omissionis peccato; & tunc omissio ejus est in se libera, quantùm actus externus liber esse potest, quia tunc denuò vult saltèm indirectè omissionem actualem.

CONCLUSIO IV. Omissio quæ in causâ culpabilis est, est etiam culpabilis in se, quo tempore omittitur præceptum, etiamsi tunc contingat hominem præ somno non esse compotem rationis.

Prob. 1°. Ut aliquid sit in se formaliter peccatum, sufficit quòd indirectè & in causâ suâ liberum sit; alioqui qui in ebrietate voluntariâ occideret Clericum, non esset excommunicatus, quod

communiori opinioni repugnat: Atqui omissio Sacri contingens in somno vel ebrietate, in causâ libera est; Ergo non in causâ solùm, sed & in se peccatum est.

Prob. 2°. Non plus ad peccandum requiritur voluntarii, quàm ad merendum, aut conficiendum recipiendumve Sacramentum: Atqui ad hæc sufficit voluntarium in causâ. Unde 1°. Martyr in instanti vel mortis, vel quo vulnus mortale recipit, martyrii aureolam meretur, etsi aliquando rationis usu per vulnera sua privetur; 2°. Sacerdos qui animo celebrandi accedit ad altare, verè consecrat, etsi mente distractus verba proferat: 3°. qui habuit recipiendi Baptismi intentionem, posteà licèt in amentiam versus, fructuosè baptisatur.

Obj. 1°. Ad peccatum actuale requiritur libertas actualis: Atqui in tali omissione nulla est libertas actualis.

R. dist. maj. Ad peccatum actuale requiritur libertas actualis vel in se, vel in causâ, C. in se necessariò, N. Etsi porrò omissio in somno non sit actu & in se libera, cùm jam libertatis potestati non subjaceat, est tamen voluntaria in causâ; quæ quidem *voluntarietas* refunditur in effectum, unde non causa solùm, sed & effectus in Confessione aperiri debent.

Ergo, inquies, in hoc casu reperitur duplex peccatum, quod tamen multoties negavimus.

R. Aliquando unum, aliquando multiplex esse peccatum in hujusmodi omissione. Unum quidem, si rem præceptam omittas ob rem de se bonam aut indifferentem: duplex verò, si eam omittas ob rem de se malam, v. g. ob ebrietatem: etsi enim actus vel omissio exterior non adjungat malitiam essentialem actui interno; omissio tamen Missæ facilè intelligitur addere aliquid ebrietati, quæ est ipsius occasio.

Obj. 2°. Ex hac doctrinâ sequitur 1°. hominem mereri, si in somno actum aliquem bonum in causâ

voluntarium exerceat ; 2°. eundem consecrare in ebrietate, si ante ebrietatem habuerit intentionem consecrandi : Atqui hæc sunt absurda ; Ergo.

R. Primum aliquo modo sequi, sed non esse absurdum : neque enim absurdum est eum v. g. qui Deo inspirante martyrii occasionem inquisiit, & in somno occiditur in odium fidei, martyrii coronâ donari, eò quòd bona ejus voluntas moraliter perseveret ; secundum verò absurdum esse, sed non sequi, quia Christus noluit ut Sacramenta ab homine mentis impote confecta valerent, tum ob reverentiam quæ eis debetur, tum quia necesse est ut Sacramentum conficiatur cum certitudine saltèm morali de præsentiâ subjecti cui applicatur ; hæc autem certitudo jam non inest homini ebrio aut dormienti.

Ex his sequitur pro praxi, 1°. eum qui non solùm se commisit periculo omittendi, sed etiam reipsâ omisit aliquid sibi præceptum, debere non modò periculum omissionis, sed & ipsum, si ità loqui fas est omissionis actum in confessione exprimere, quia peccatum omissionis ipsâ actuali omissione consummatur ; 2°. eum qui libidini nimiùm indulgens, ità sit infirmus ut posthac jejunare non possit, peccare non jejunando, donec eum facti sincerè pœniteat. Eæ enim omissiones sunt juxta nos, imputabiles quoad effectum ; juxta adversarios verò nostros, saltèm plures, sunt saltèm quoad affectum culpabiles.

Quæres 1°. an peccata commissionis & omissionis specie differant.

R. Differre specie, non solùm physicè, sed & moraliter : nam odium Dei, v. g. alterius est speciei ab omissione caritatis. Si tamen peccatum commissionis sit omissionis fundamentum, utrumque ejusdem erit speciei, ut patet in eo qui furatur & non restituit.

Quæres 2°. an peccatum commissionis sit gravius peccato omissionis.

R. affirmat. Quia gravius est ad objectum contrarium, v. g. ad odium Dei abire, quàm objecto debito non adhærere, omittendo, v. g. actum amoris Dei; sicut graviùs peccat miles qui transit ad partes hostium, quàm qui simpliciter è castris recedit.

CAPUT QUARTUM.

De Peccatis capitalibus.

PECCATA capitalia septem numerantur; superbia scilicet, avaritia, luxuria, ira, gula, invidia & acedia. De luxuria commodiùs loquemur ubi de præceptis Decalogi: cetera hîc prosequemur paucis, ità tamen ut explicemus uniuscujusque naturam, qualitatem, actus, filias seu peccata inde pullulantia, & remedia.

ARTICULUS SECUNDUS.

De Superbia.

SUperbia, juxta S. Thomam, est *inordinatus propriæ excellentiæ appetitus*. Est 1°. *appetitus*, id est desiderium, complacentia vel amor; 2°. *inordinatus*: tum quia superbus iis non vult subjici quibus debet, sicque peccat contra humilitatem; tum quia præsumptuosè appetit quæ supra conditionem suam sunt, sicque per excessum peccat contra magnanimitatem; 3°. *excellentiæ*, id est, perfectionis, quam quis habet, aut sibi inesse imaginatur; 4. *excellentiæ propriæ*; unde si mater nimiùm appetat excellentiam filiæ, & vicissim, non est propriè superbia, sed quoddam vitium superbiæ affine.

Quæres 1°. an superbia sit grave peccatum.

R. Eam esse peccatorum omnium & primum, & gravissimum, & periculosissimum.

† 1°. quidem est omnium primum, quia ex Tob. cap. 4. *à superbiâ initium sumpsit omnis perditio*: nam primi homines per superbiam peccârunt, volentes esse *sicut dii, scientes bonum & malum*; Lucifer verò de cœlo cecidit, quia dicebat in corde suo, *In cælum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, &c.* Isaiæ 14.

2°. Est omnium maximum: tum quia fons est ceterorum, juxta id Eccli. 10. *Initium omnis peccati est superbia*: * unde S. Augustinus, Enar. 2. in Psalm. 18. *Magnum*, inquit, *hoc delictum est, & caput atque causa omnium delictorum.* Tum *quia in aliis peccatis homo à Deo avertitur, vel propter ignorantiam, vel propter infirmitatem, sive propter desiderium cujuscumque alterius boni; superbia verò habet aversionem à Deo, ex hoc ipso quòd non vult Deo & ejus regulæ subjici: unde Boëtius dicit, quòd cùm omnia vitia fugiant à Deo, sola superbia se Deo opponit.* Tum denique quia peccati illius fontem & radicem gerimus in nobis, primùmque in nobis vivit, & ultimum moritur.

S. Thomà 1. 2. q. 162. art. 6.

† 3°. demum superbia omnium est vitiorum periculosissimum: * tum quia *alia quæcumque iniquitas in malis operibus exercetur ut fiant, superbia verò etiam bonis operibus insidiatur ut pereant*; ait Augustinus Epist. 211. unde *ruina omnium virtutum* appellatur à S. Isidoro; tum quia superbia in homine dominans, *signum est evidentissimum reprobationis*, ut docet S. Gregorius, cap. 41. in Job. † Idque evidens est, 1°. quia ex Jacobi 4. *Deus superbis resistit*, nec nisi *humilibus dat gratiam*; 2°. quia diabolus est *rex super universos filios superbiæ*, ut dicitur Job. 41. Hinc ubique in Scripturis suam in superbos indignationem testatur Deus, Prov. 16. *Abominatio Domini est omnis arrogans.*

Quæres 2°. quinam sint præcipui actus superbiæ, & an omnes sint peccatum mortale.

R. ad 1. Actus illi sunt quatuor : 1°. cùm superbi *bonum à semetipsis habere se æstimant*; vel ità se gerunt, quasi æstimarent se à seipsis habere bona corporis vel animæ, quæcumque ea sint; 2°. cùm *si bonum* hoc *sibi datum desuper credunt*, *pro suis se hoc accepisse meritis putant*, non autem gratuitò; 3°. *cùm jactant se habere quod non habent*; 4°. *cùm despectis ceteris singulariter videri appetunt habere quod habent.* Ita S. Gregorius magnus, Libro 23. Moral. in Job. cap. 4.

R. ad 2. Duos priores actus, qui vocantur *superbia completa*, esse mortales ex genere suo. Primus enim negat Deum esse boni cujuslibet autorem, contra id I. Cor. 5. *Quid habes quod non accepisti?* Secundus facit quidem Deum boni collati autorem, sed ex debito: at duo postremi non sunt mortales, nisi adsit gravis proximi ac superiorum despectus vel detrimentum.

Hinc colliges eos peccare mortaliter, 1°. qui finem suum ultimum in humanâ gloriâ constituentes, diligunt *gloriam hominum magis, quàm gloriam Dei*; qui se se cum gravi proximi contemptu vel indignatione extollunt, Phenennam imitati, quæ Annæ Samuelis matri sterilitatem exprobrans, eandem graviter affligebat; 3°. qui propriam gloriam quærunt per iniquam eamque gravem proximi depressionem, aut qui de aliorum excellentiâ & bono notabiliter tristantur; 4°. qui nè solito victûs & vestitûs splendori quidnam detrahant, undecumque pecuniam corradunt, & debita viribus suis majora non sine gravi proximi detrimento contrahunt; 5°. qui se quasi Phœnices in aliquâ scientiâ vel arte exhibendo, perniciosa consilia, scripta, præcepta suggerunt; & ii ad restitutionem tenentur; 6°. qui fictis quas jactant qualitatibus, officia vel beneficia quæ non merentur, comparant, aut qui ementitis divitiis uxorem seipsis longè ditiorem decipiunt & ducunt.

Joan. 12.

I. Reg.

Monet tamen S. Thomas, in superbiæ peccato contingere, quod *in aliis quæ sunt peccata* ex genere

ſuo *mortalia* contingit, ut propter actûs imperfectionem non ſint niſi peccata venialia.

Quæres 3°. quæ & quot ſint filiæ ſuperbiæ.

R. Tres recenſentur, præſumptio ſcilicet, ambitio, & vana gloria.

Præſumptio hìc eſt appetitus inordinatus aliquid aggrediendi quod vires proprias & capacitatem ſuperat; unde præſumptuoſus dicitur, qui præſumit exercere aut quærere officium Confeſſarii, Superioris, Judicis, Medici aut Theologiæ Profeſſoris abſque ſcientiâ ſufficienti; aut qui ad venerea proclivis ſolus manet cum puellâ juvene, aut impudica conſortia frequentat, etſi peccare non intendit; & in his caſibus præſumptio peccatum eſt mortale; veniale verò ſolùm, cùm ex eâ nullum, aut non niſi leve imminet periculum injuriæ Dei, damnive proprii vel alieni.

Ambitio eſt inordinatus appetitus dominandi ſeu extollendi ſe per dignitatem aut honorem præſertim indebitum; & hæc peccatum eſt mortale; 1°. cùm quis ſtudio aliis dominandi, eos ſubtrahit ab obedientiâ Deo aut legitimis Superioribus debitâ; 2°. cùm quis præeminentiam quærit cum notabili diſpendio honoris Dei, vel utilitatis proximi, ut ii faciunt qui à conſecutione dignitatis arcent alios qui multò plus Dei gloriam, & proximi ſalutem promoviſſent; 3°. cùm honor quæritur per media graviter illicita, v. g. Beneficium per ſimoniam, aut detractionem de competitore; 4°. cùm ita quis erga dignitatem ſuam affectus eſt, ut malit mortaliter peccare, quàm eandem dimittere; 5°. cùm qui nullum habet honoris titulum, honorem ſibi indebitum exigit. Ceterùm ambitio viris Eccleſiaſticis præcipuè pertimeſcenda, qui proinde utiliter meditabuntur id S. Thomæ 2. 2. q. 187. art. 2. *Præſumptuoſum videtur, quòd aliquid præeſſe appetat,* etiam *ad hoc quòd ſubditis proſit, niſi manifeſtâ neceſſitate imminente.*

Vana gloria eſt appetitus inordinatus manifeſtationis propriæ excellentiæ, ſeu inordinata quam

quis habet cupido, ut excellentia sua, sive vera; sive imaginaria, aliis manifestetur, & ab iis prædicetur. Quatuor sunt, juxta S. Thomam, casus in quibus vana gloria peccatum est mortale: 1. cùm quis *gloriatur de falso aliquo quod contrariatur divinæ reverentiæ*, ut si quis ex humanæ laudis desiderio doceret ex professo aliquid ad fidem pertinere, quod tamen Ecclesia declaravit ad eam non pertinere: 2. cùm *quis bonum temporale de quo gloriatur præfert Deo*, ut iis contingit qui quærunt laudari ut perveniant ad Prælaturam, quâ sunt indigni: itèm si quis gloriam quærat, ex peccato mortali, v. g. ex duello, ex rebellione; 3. *cùm quis præfert testimonium hominum testimonio Dei.* Exemplum est tum in iis qui propositiones hæreticas aut perniciosas, Ecclesiâ licèt jubente, ejurare renuunt nè famæ suæ jacturam patiantur; tum in iis qui nè hominum probra incurrant, Deo ad meliora vocanti resistunt; 4 cùm quis *intentionem suam refert ad gloriam, tanquam ad ultimum finem..... pro quo consequendo non prætermittit facere etiam quæ sunt contra Deum*, ut si quis fornicetur cum eâ quæ minatur se eum diffamaturum, quasi violentum stupratorem, nisi consentiat. Itèm si Theologus, Confessarius, aut Medicus semidoctus, doctiores in materiis difficilibus consulere recuset, ne pro imperito habeatur.

C. 2. q. 132.

Extra hos casus, ait Sylvius, vanæ gloriæ amor ferè semper est veniale peccatum, maximè tamen cavendum ob tria: quia peccatum quamvis leve semper caveri debet; 2°. quia, ut docet ibidem S. Thomas, opus etiam optimum, si ex inanis gloriæ amore fiat, *amittit vim merendi vitam æternam; etiamsi illa inanis gloria non sit peccatum mortale*; 3°. quia inanis gloria ad gravia peccata trahit quatenùs efficit ut homo nimiùm de se confidens, à Deo sensim deseratur, & paulatim excidat à bono quod habebat. Hinc non raro permittit Deus ut superbi in gravissima præsertim luxuriæ peccata labantur, juxta id S. Augustini Serm. 54. de verb.

Dom. *Audeo dicere, superbis continentibus expedit cadere, ut in eo in quo se extollunt, humilientur. Quid enim prodest cui inest continentia, si dominetur superbia?*

Licèt vana gloria sit filia superbiæ, & ipsa tamen suas habet filias, quas septem innumerat S. Gregorius. Eæ verò sunt inobedientia, jactantia, hypocrisis, contentio, pertinacia, discordia, & novitatum præsumptio.

Inobedientia est peccatum quo violatur præceptum Superioribus ex contemptu; eâque si formalis sit & perfecta, id est, si inobediens ideo præceptum implere nolit quia præceptum est, semper est peccatum mortale, etiam cùm levis est materia, ut dixi suprà, pag. 307.

Jactantia est propriæ excellentiæ prædicatio per verba, sine necessitate; eaque est peccatum mortale, 1°. cùm derogat gloriæ Dei, ut derogabat Rex Tyri cùm aiebat apud Ezech. c. 28. *Deus ego sum*, de quo suprà; 2°. cùm graviter derogat caritati proximi, ut Pharisæus qui Luc. 18. tumidè aiebat: *Non sum sicut cæteri hominum.... velut etiam hic Publicanus*; 3°. dum grave proximo præjudicium affert, ut si quis se sanandis morbis peritum prædicet, cùm non sit, ut pecuniam credulorum corradat; 4°. cùm involvit saltèm implicitè approbationem culpæ mortalis, quam quis à se admissam jactat, ut proh dolor! faciunt tot dissoluti juvenes, qui fornicationes suas, rixas, & vulnera in ipsis inflicta, ebrietates in quas vel ipsi ceciderunt, vel alios projecêre, & ipsa etiam quorum rei non sunt crimina, læti propalant.

Unde sequitur, in Confessione exprimi debere 1°. non jactantiam solùm, sed & speciem peccati de quo gloriatio capta est; nam jactantia de fornicatione, v. g. non humilitati solùm, sed & castitati repugnat; 2°. peccatum diffamationis, si quæ jactantiam comitata fuerit, ut si quis jactaverit se rem habuisse cum tali feminâ bonæ famæ; 3°. pec-

catum scandali, vel injustitiæ quod ex jactantiâ nasci potuit; unde qui alium præsentem de ejus fornicatione vel furto laudat, utriusque peccati speciem confiteri debet; quia eæ laudes, veræ sunt exhortationes vel ad complacentiam in peccato, vel ad ejusdem peccati repetitionem.

Hypocrisis est peccatum quo quis simulat se vel justum esse cùm non sit, vel justiorem quàm sit. Est peccatum mortale præsertim in triplici casu: 1°. cùm quis sanctitatem contemnit, eamque acquirere non vult, sed in peccatis permanere volens, *solùm curat sanctus apparere*, sicut faciebant Pharisæi, ob id toties & tam severè à Christo reprehensi. De his consule S. Thomam 2. 2. q. 111. art. 4. 2°. cùm quis, etsi sanctitatem non contemnit, eam tamen simulat ob finem *qui* graviter *repugnat caritati Dei vel proximi, putà cùm simulat sanctitatem, ut falsam doctrinam disseminet, vel ut adipiscatur ecclesiasticam dignitatem*, vel ut pauperum eleemosynas ad se attrahat; 3°. cùm hypocrita sic dispositus est, ut malit præceptum aliquod grave transgredi, v. g. Eucharistiam recipere in malo statu, quàm excidere à bono nomine quod sibi per falsam devotionem comparavit; & id non ita rarum est in quibusdam puellis; & aliquando evenit Clericis junioribus, præsertim tempore Seminarii.

Si quis verò sine sanctitatis contemptu, aut sine intentione graviter malâ, vel nè alios scandaliset, vel ut iis bonum exemplum præbeat, simulet sanctitatem quam non habet, *ordinariè solum est peccatum veniale*, quia, ut ait S. Thomas ibid. q. 37. & 38. *eadem ratio est de mendacio & simulatione*: porrò non omne mendacium est mortale; quæ doctrina limitari debet, nisi sanctitas simuletur in materiâ gravi putà in Sacramentorum susceptione.

Sylvius.

Contentio est inordinata verborum contrarietas circa *verum*. Ad eam reduci potest discordia, quæ est contrarietas voluntatum in *bono*, de quo ex caritate consentire tenemur: utraque aliquando mor-

talis eſt, aliquando venialis, juxta gravitatem aut levitatem mali quod inde naſcitur.

Sic peccat mortaliter, 1°. qui fidei vel moralis Chriſtianæ veritatem contentioſè impugnat: ſive ſciens agat, ſive ex ignorantiâ quæ plerumque vincibilis eſt, & autoritati majori cedere deberet; 2°. qui veritates quaſdam ad pietatem, licèt non ad fidem ſpectantes, ut immaculatam B. Virginis conceptionem, non ſine gravi audientium ſcandalo impugnat; 3°. qui, ut Advocati quidam & Procuratores, cauſam injuſtam doloſè & clamoſè propugnat; 4°. qui ſcienter & ex intentione diſſentit à bono Dei vel proximi.

Si quis autem ex ratione verè probabili diſſentiat, putà quia exiſtimat non eſſe bonum id quod vult alter, ſed quod ipſe; vel nullum eſt, vel non niſi veniale peccatum. Hinc diſſenſio Pauli & Barnabæ, de quâ Act. 15. non fuit peccatum, quia ambo bonis nitebantur rationibus quas Spiritus ſanctus iis ſuggerebat, ut invicem corpore dividerentur, atque ità uberior eſſet fructus prædicationis; diſſentio verò Cephæ à Paulo culpam venialem non exceſſit.

Sylvius. Ibid.

Pertinacia, quâ quis proprio judicio nimis adhæret, peccatum eſt periculi plenum, & non raró mortale, quia non raró vergit in Dei injuriam, Superiorum contemptum, aut grave proximi detrimentum.

Præſumptio novitatum, quâ quis vanæ gloriæ ſtudio nova excogitat, peccatum eſt periculoſiſſimum, utpotè radix hæreſeon, & uſuum in veſtibus aut ornamentis, quæ modeſtiæ & caſtitatis ſæpius graviter repugnant.

Quæres 4°. quænam ſint ſuperbiæ remedia.

R. Hæc afferri ſolent: 1°. notitia ſuî; ſibi enim certò vileſcet, qui ſeriò penſabit ſe innumera admiſiſſe peccata; ſe itèm mille de novo peccandi periculis expoſitum eſſe, mille bene agendi difficultatibus impeditum, pronum ab adoleſcentiâ in

malum, tardum ad omne boni genus, implicatum terrenis, vacuum virtutibus, &c.

2°. Attentio ad universas vitæ nostræ partes; quales essemus ante ortum, merum nihil; quales in ortu, sperma fœtidum; quales in processu, congeries iniquitatis; quales in exitu, esca vermium & fortè ignis æterni.

3°. Consideratio propriæ indigentiæ, quæ tanta est, ut quidquid nostrum est, plenum sit ut plurimùm peccati; quidquid nobis boni inest, sit à Deo.

4°. Diligens inspectio brevitatis eorum quibus mens efferri solet: *Terra es, & in terram reverteris*; Genes. 3. *Dii estis*, & tamen ut infimi quique *homines moriemini*, Psalm. 81. Ubi nunc Alexander? ubi Cæsares? ubi tot Philosophi? qui laudantur ubi non sunt, torquentur ubi in æternum erunt.

5°. Frequens meditatio pœnarum superbiæ, cui Deus resistit, quam homines etiamsi superbi in aliis detestantur, quæ cordis paci inimica est; quæ non nisi infelices exitus habet, ut videre est in Lucifero, in Absalon, in Aman, in Herode quem *percussit Angelus Domini, eò quòd non dedisset honorem Deo.* *Act.* 12.

6°. Libens cum humilibus conversatio; crebra divinæ gratiæ invocatio, quæ si alicubi necessaria est, certè cùm agitur de comparandâ humilitate; cujus exercitium ut necessarium, sic & corruptæ naturæ arduum est; ac demùm propositio sæpiùs renovata, sive exemplorum Christi, qui *humiliavit semetipsum*, sive horum ipsius verborum, *Discite à me quia mitis sum & humilis corde.*

ARTICULUS SECUNDUS.

De Avaritiâ.

AVaritia definitur à S. Thoma, Amor inordinatus divitiarum, quo nomine intelliguntur bona quæcumque etiam parva, si nimiùm amentur.

Quæres

Quæres 1°. quodnam peccatum sit avaritia.

R. Eam esse mortalem ex genere suo, cùm caritati vel justitiæ adversatur; unde multùm Christianis, maximè verò Clericis pertimescenda est.

Prob. 1°. Eccli. 10. *Avaro nihil est scelestius, nihil est iniquius quàm amare pecuniam? hic enim & animam suam venalem habet.* Matth. c. 6. *Non potestis Deo servire & mammonæ.* Hinc tot Dei in avaros maledictiones: Isai. 5. *Væ qui conjungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis, usque ad terminum loci.*

Prob. 2°. Quia avaritia adversatur præceptis per se obligantibus sub mortali. Repugnat enim tum amori appretiativo erga Deum, cùm malit avarus pecuniæ servire, quàm Deo; tum caritati & justitiæ proximo debitis, cùm avari quos hîc insequimur, pauperibus, domesticis, creditoribus negent id quod ipsis debitum est, aut ità dispositi sint ut negarent si possent: Ergo talis avaritia *semper est peccatum mortale, nisi forte actûs imperfectio, aut levitas materiæ, vel nullum vel duntaxat veniale peccatum efficiat.*

S. T.

Dixi 1°. *cùm adversatur justitiæ, &c.* Si enim sumatur prout *opponitur liberalitati*, & in hoc *sistat ut homo quamvis superfluè divitias amet, non tamen propter divitias velit aliquid facere contra Deum & proximum, sic avaritia est peccatum veniale.* Ità S. Thom.

Dixi 2°. peccatum hoc Christianis, præsertim verò Clericis valdè esse pertimescendum. Ratio generalis est, quia, teste Apostolo I. Timoth. 6. *radix est omnium malorum cupiditas.* Ratio specialis est, quia Clerici arctiùs tenentur Christi paupertatem imitari, aliosque ab avaritiæ vitio retrahere. Verè tamen Petrus Blesensis: *In multis*, inquit, *notabilis est avaritia Sacerdotum, præsertim dum pro quæstu temporali faciunt se ordinari, dum spe vilissimæ oblationis Sacramenta conficiunt, de cadaveribus litigant, sepulturam & Baptismum vendunt, nihil gratis impendentes.*

Hinc inferes eorum avaritiam esse mortalem, 1°. qui opes & bona per fas & nefas acquirere parati sunt; 2°. qui ultimum suum finem constituunt in divitiis, ità effecti ut potiùs fallant, pejerent, &c. quàm abstineant à lucro; 3°. qui tam cupidè retinent sua, etiam legitimè parta, ut eorum jacturam vel imminutionem, neque propter Deum, neque propter proximum pati velint; 4°. qui ità opes congerunt, ut nullum iis congerendis modum statuant: *Non est finis acquisitionis eorum*, ait Baruch. c. 3. *Exterminati sunt, & ad inferos descenderunt*; cùm è contra Christiani *habentes elementa & quibus* tegantur, *his contenti* esse debeant; 5°. qui emunt frumenta, recondunt, nec recludunt horrea, quin annona ad summum pretium pertigerit, ii enim & caritatem violant, & justitiam: unde Prov. 11. dicitur, *Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis*, atque maledictionem hanc exaudiet Deus, cap. 4. Eccli. 6°. qui quam habent scientiam salutarem, proximo communicare abnuunt, cùm desunt alii per quos id ritè fiat: unde scribit S. Gregorius, Lib. 3. Pastor. cap. 26. *Admonendi sunt qui cùm utiliter prædicare possunt, immoderatâ tamen humilitate refugiunt.... quantùm delinquant, &c.*

1. Tim. 6.

Quæres 2°. quænam sint avaritiæ filiæ.

R. cum S. Gregorio Lib. 31. Moral. cap. 17. *De avaritiâ proditio, fraus, fallacia, perjuria, inquietudo, violentiæ, & contra misericordiam obdurationes oriuntur;* furtum quoque, homicidium, simonia, usura, neglectus divinorum, & mala penè omnia.

Proditio est illicita manifestatio rei vel personæ in proximi detrimentum contra fidem ipsi debitam explendæ avaritiæ causâ, ut si quis alterius litteras aperiat, quod sine peccato *sæpe* mortali fieri nequit; cùm litterarum sigilla publicæ fidei credita sint, & qui eas resignat iniquus sit, tum in eum qui mittit, tum in eum qui recipit.

Dixi *sæpe;* nam venialiter solùm peccaret, qui

aperiret litteras in quibus certò sciret non nisi levis momenti contineri; imò à veniali immunis esset, 1°. qui sciret eum cujus sunt litteræ, boni consulturum si resignentur; 2°. qui eas autoritate publicâ aperit; 3°. qui non temerè sed probabiliter judicat eas litteras, vel in proprium sui vel in tertii cujuspiam, ac præsertim communitatis damnum conscriptas esse: jure enim suo excidit, qui eo ad alterius perniciem abutitur.

Proditores quoque sunt qui alterius arcanum fidei suæ commissum, in ejus detrimentum evulgant, ut aliquando faciunt Advocati, Medici, Chirurgi, qui clientium secreta, pudendos sed occultos ægrorum qui suæ fidei commiserunt, morbos revelant; ii item qui momentosum arcanum sibi ab amico creditum, præter ipsius voluntatem alteri manifestant, præsertim dum probabiliter metuere debent, ne quid hinc in eum redundet mali.

Excipe, si res sub secreto commissæ pertineant *ad corruptionem multitudinis, vel spiritualem*, ut hæresis aut pravorum dogmatum disseminatio; *vel corporalem*, ut incendium pagi; *vel in grave damnum alicujus personæ*, ut si quis insidietur vitæ, famæ, vel bonis alicujus privati: in his enim casibus nemo præter Confessarium *obligari potest per secreti commissum, quia in hoc frangeret fidem* vel caritatem, *quam alteri debet*, ei nempè cui injustæ insidiæ parantur. Si verò quæ sub secreto commissa sunt, non vergant in præjudicium tertii, *tunc nullo modo tenetur ea prodere, etiam ex præcepto superioris, quia servare fidem est de jure naturali.* Ità S. Thomas 2. 2. q. 7. art. 1.

Fraus est astuta deceptio alterius *in facto*, v. g. in contractibus, tam ratione materiæ, quàm ratione pretii, de quibus alibi dicam.

Fallacia est astuta deceptio *in verbo*, seu est dolosa verborum mendacium aut æquivocorum ad proximi deceptionem usurpatio, quæ si juramento confirmetur, vocatur *perjurium*, de quo alibi.

Inquietudo est nimia & anxia mentis attentio; ad acquirendas conservandasve divitias, cum timore nè in futurum desint, contra id Matth. 6. *Nolite solliciti esse dicentes : Quid manducabimus, aut quid bibemus?*

Obduratio contra misericordiam, est tenax rebus terrenis adhæsio, quæ impedit nè cor miseriis pauperum emolliatur; unde fit ut violetur præceptum eleemosynæ.

Quæres 3°. quæ sint avaritiæ remedia.

R. plura esse : 1°. attendant avari omnia in morte, quæ citiùs instat quàm putent, esse relinquenda heredibus sæpè ingratis, sæpè dissipatoribus, sæpè inde damnationis occasionem sumpturis. *Stulte*, aïebat Christus, Luc 12. *hâc nocte animam tuam repetunt à te : quæ autem parasti, cujus erunt?* 2°. perpendant, avaros nunquam satiatos esse : unde hydropico comparantur, qui *quo plùs sunt potæ, plùs sitiuntur aquæ*; 3°. recolant avaros omnibus invisos esse; pauperibus, quorum sanguinem sugunt, & patrimonium furantur; filiis, quibus sæpè necessaria denegant; operariis, quorum defraudant mercedem; domesticis, quorum stipendium quo dato prætextu vel imminuunt, vel auferunt; 4°. oculos mentis intendant tum in Christum, qui *cùm dives esset, propter nos egenus factus est*, tum in tot Christi discipulos, qui vel omnibus cesserunt bonis, ut nudi nudam crucem sequerentur, prout fecerunt Antonii, Arsenii, Paulini, Francisci, &c. vel in medio divitiarum sinu paupertatem amaverunt, ut tot nobilis prosapiæ viri quorum memoria in benedictione est.

II. Cor. 2.

ARTICULUS TERTIUS.

De Gulâ.

GUla est inordinatus appetitus, ususque cibi & potûs; unde *gulosi* ii dicuntur qui cibo utuntur & potu, non ut necessitati satisfaciant, sed ut serviant voluptati quam ex alimentis percipiunt,

Equidem voluptas quæ in cibo & potu percipitur, non eſt per ſe peccatum : ſed quia voluptas illa ſæpiùs efficit ut quis *ſcienter excedat menſuram in edendo* & bibendo, ideò ſæpiùs etiam cauſa eſt cur homo gulæ peccatum committat.

Gula dividitur in comeſſationem ſeu crapulam; & ebrietatem. Hæc in immoderatâ potûs, illa in immoderatâ cibi ſumptione conſiſtit. Circa utramque multa proponuntur.

Quæres itaque 1°. an, quale & quibus in caſibus comeſſatio ſit peccatum. R. cum S. Thoma, comeſſatio ut ab ebrietate ſejuncta, aliquando eſt peccatum mortale, aliquando veniale ſolùm.

Prob. 1°. quia Apoſtolus Gal. 5. *comeſſationes* & *ebrietates* recenſet inter ea quæ *qui agunt, regnum Dei non conſequentur*; 2°. quia reipsâ multi ſunt caſus in quibus gula avertit *à fine ultimo*, ut ait S. Thomas, adeoque à gravi culpâ excuſari non poteſt. Sic peccant mortaliter, 1°. qui propter ſuum ventrem omnia faciunt, cibi & potùs delicias quærentes plùs quàm cetera; 2°, qui parati ſunt mortaliter potiùs peccare, v. g. furari, debita quibus ſolvendis ſunt impares contrahere, familiam ſuam ad egeſtatem adigere, valetudini corporis ſui nocere, &c. quàm moderato victu uti; 3°. qui prævident crapulam ſibi peccati, v. g. adulterii, aut pollutionis cauſam fore; 4°. qui ob ſolam voluptatem cibo ſed ad vomitum uſque ingurgitant; hoc enim, etiam ſecluſis ſcandalo & ebrietate, gravem continet deordinationem, ac lædendæ ſanitatis periculum. Unde meritò *ad Epicuri Scholam* ablegata eſt à Clero Gallicano hæc quorumdam propoſitio: *Comedere & bibere uſque ad ſatietatem, ob ſolam voluptatem, non eſt peccatum, modò non obſit valetudini; quia licitè poteſt appetitus naturalis actibus ſuis frui?* 5°. qui poſtquam multum comederunt, ad vomitum ſe excitant ut de novo ob ſolam voluptatem comedant : hoc enim pluſquam beſtiale eſt; 6°. qui citra neceſſitatem carne hominis mor-

tui vescerentur; id enim graviter illicitum esse dictat horror ingenitus iis omnibus in quibus absorpta non est humanæ naturæ dignitas. Haud tamen illicitum videtur in extremâ necessitate hominis occisi aut mortui carnes comedere; etsi nusquam liceret insontem occidere, quia hoc per se prohibitum est.

Addit Henno, eum cui alii cibi non suppeterent, non teneri uti medio quod tantum incutit horroris: semper tamen licitum est uti carne humanâ in medicamentis; tunc enim adeò mutata est & alterata, ut dici non possit carnis humanæ sumptio.

Extra casus mox recensitos, gula non est nisi peccatum veniale, ut docet sanctus Thomas ibid.

Quæres 2°. quot modis committatur gulæ peccatum. R. committi modis quinque hoc versu contentis: *Præproperè, lautè, nimis, ardenter, studiosè.*

Peccant & quidem mortaliter, *præproperè* comedendo, qui in die jejunii, absque rationabili causâ, notabiliter præveniunt tempus ordinarium refectionis: venialiter autem, qui aliis diebus, vel nimis manè, vel ante orationem, aut sæpiùs quàm deceat; ad patinas currunt sine necessitate. Ità Henno, qui addit se eos peccati condemnare non audere, qui dominicis festisve diebus jentaculum auditioni Missæ præmittunt, si anteà preces fuderint, & aliundè ordinarium tempus non præveniant: fatendum tamen cum eodem laude dignos esse qui ante Ecclesiæ præcepto satisfaciunt, quàm corpori.

Peccant *lautè* vescendo, qui, ut ait S. Antoninus, 2. part. tit. 6. cap. 1. §. 5. *cibos nimis delicatos propter delectationem, ut capones, phasianos, perdices... vina solemnia* inquirunt. Si quis *tamen utatur cibariis delicatis propter infirmitatem, vel debilitatem hoc exigentem, aut generis nobilitatem, ut Princeps, aut temporis congruitatem, ut in nuptiis & conviviis discretis*, & quibusdam solemnitatibus; *potest esse hoc absque peccato. Neque enim*, ait S. Gregorius, *cibus sed appetitus in vitio est*; *unde & lautiores cibos plerumque sine culpâ sumimus*; & *abjectiores non sine reatu conscientiæ* degustamus.

Peccant *nimis* comedendo, qui, ut ait S. Gregorius, *mensuram moderatæ refectionis* excedunt: quia verò venter exactor est iniquus & vorax, frænum ei injici debet, attentâ uniuscujusque complexione.

Peccant *ardentiùs* comedendo, qui voluptuosè, vel avidè nimis in cibos etiam viles, proruunt, ut Esaü.

Peccant *studiosè* edendo, qui innumeris condimentorum generibus cibi aviditatem irritant, & comedunt non ut naturam sustentent, sed ut continuam excitando famem, continuò comedere possint.

Quæres 3°. quid sit ebrietas. R. est sumptio potûs, usque ad violentam privationem usûs rationis; 1°. *Sumptio potûs*: hic enim ebrietatis nomine non intelligitur status nimiam potationem consequens, sed ipsa nimiùm potendi actio; 2°. *Usque ad violentam privationem rationis*; ratio enim, quæ *naturaliter* aufertur per somnum in dormientibus, *violenter* aufertur per excessum in potando, non secùs ac per iram vehementem.

Quæres 4°. quale peccatum sit ebrietas. R. cum S. Thomâ, *quòd ebrietas ex suo genere est peccatum mortale, cùm scilicet homo ex proposito inebriatur*. Ratio est 1°. quia qui se inebriat, *videtur præferre delectationem vini, integritati rationis*; 2°. quia Isaïæ 5. dicitur; *Væ qui potentes estis ad bibendum. Væ autem in Scripturâ æternum interitum nominat*, aït Beda in c. 23. Proverb.

Ratione vel occasione ebrietatis, nostro saniorumque Theologorum judicio, peccant mortaliter; 1°. qui licèt non expressè, at interpretativè saltèm ebrietatem volunt, ut solent ii qui bibunt quantùm possunt aut rogantur, non curantes an ebrietas sequatur, necne: itèm qui non interrogant quæ sit potûs vis & generositas, quod sæpiùs contingit: ac demùm ii omnes qui animadvertere possunt, ebrietatem ex suâ actione sequi posse. Qui verò *probabiliter* ignorant, se per aliquem liquorem; ut vinum aut siceram inebriatum iri,

non esset reus ebrietatis, utpotè tunc involuntariæ.

2°. Qui etiam semel se inebriant, si vini vim suâ vel aliorum experientiâ prænoverint.

3°. Qui ex longâ multum bibendi consuetudine, vel ex pharmaci cujusdam aut pulveris usu, sic constituti sunt ut rationis usum vel nullatenùs amittant, vel intra breviculum tempus recuperent; ii sunt enim strenui potatores, quibus exitium interminatur Isaïas suprà. Et certè sicut gravis excessus in cibo mortale est, etsi rationem non perimit, sic & in vino.

Fatentur tamen Doctores, determinari non posse quis præcisè excessus mortalis sit, quia quod uni enorme est, potest alteri non esse. At hæc incertitudo neminem movere debet ut faciliùs excedat; imò timendum est, nè qui se leviter solùm excedere credit, graviùs excedat: ipsum enim solum gravis excessûs periculum grave peccatum inducere potest.

4°. Qui largiori quàm par est vino ità cerebrum suum calefaciunt, ut perpetrent, vel subeant periculum perpetrandi certa quædam crimina, in quæ se, cùm in tali sunt statu, incidere adverterunt, aut advertere potuerunt; & hi quidem duplici nomine rei sunt, excessûs scilicet in vino, & criminis in quod ex eo excessu pertrahuntur.

5°. Qui mero se ingurgitant cum gravi aliorum scandalo, ut patres familias ac præsertim Sacerdotes.

6°. Qui tantùm vini porrigunt amico, ut eum inde ad ebrietatem perductum iri vel prævideant, vel debeant prævidere: ii enim gravi peccato cooperantur; & minùs sapiunt quàm Assuerus gentilis, cujus in convivio etsi insigniter regio, sumebat *unusquisque quod vellet, nec erat qui nolentes cogeret ad bibendum*. Esther. 1.

7°. Caupones, 1°. cùm potum ministrant iis quos inde prævident aut æstimant inebriandos: si enim unusquisque tenetur proximi peccatum impedire quantum potest, à fortiori tenetur ebrietatis materiam non subministrare; 2°. cùm inscios de

vini sui fervore admonere non curant; & ii enim ad eorum ebrietatem concurrunt. Passim tamen excusantur caupones, quos ad hanc largioris vini administrationem adigit gravioris incommodi imminens periculum; de quo alibi.

8°. Et ii quoque mortaliter rei nobis videntur, qui vel ex Medici præscripto ad recuperandam sanitatem; vel ad vitandam mortem ab alio sibi intentatam, se se inebriant; *meliùs* enim *erat*, ait S. Cæsarius, *ut caro tua sobria occideretur, quàm per ebrietatem anima moreretur.* Ratio est, quia ebrietas per se peccatum est, sicut & fornicatio, nunquam autem licet peccare ad conservandam vitam. Unde.

9°. Peccat quoque mortaliter, qui civitatis proditionem aliter avertere non valens, proditorem inebriat, eumve accendit ad sumptionem vini cujus virtutem ignorat. Nec nocet quòd licitè possit homo sibi manum amputare, ut reliquum corporis conservet, qui enim sibi manum abscindit, nihil contra naturæ suæ dignitatem facit; secùs de eo qui se vel alium inebriat.

Hîc addere placet, ebrietatem, licèt de se grave malum sit, majori tamen dignam esse vituperio: 1°. in puellis & mulieribus quæ majori se periculo exponunt, 2°. in iis quibus aliorum cura incumbit, quales sunt Magistratus, Gubernatores, patres familias; 3°. in iis qui ad continentiam obligantur; nam *luxuriosa res est vinum*, *in vino luxuria*; 4°. præsertim in Clericis, præcipuè qui sacris Ordinibus initiati sunt, aut populis præfecti: Unde statuit Concilium Agathense, *eum quem ebrium fuisse constiterit, aut triginta dierum spatio à communione submovendum, aut corporali subdendum supplicio.*

Prov. 20. Ephes. 5.

Quæres 5°. quænam sint ebrietatis filiæ.

R. Quinque referuntur à S. Gregorio. Eæ verò sunt, 1°. *inepta lætitia*, quæ cùm, ut sæpiùs, movet ad actus turpes, choreas parùm pudicas, obscœnas ad cantiones & similia, mortalis est; 2°. *scurrilitas & turpiloquium. Ubi enim ebrietas, ibi dia-*

bolus, ibi turpia verba, ubi saturitas, illuc dæmones choros agunt, ait S. Chrysostomus, Hom. 57. Hinc tot in popinis cantilenæ turpes; 3°. *immunditia*: unde enim mollities, tactus impudici, periculosi aspectus, nisi sæpè ex calore vini? Hinc S. Hieronymus in cap. Epist. ad Titum: *Nunquam ego ebrium, castum putabo*; 4°. *multiloquium*; unde pullulant detractiones, colloquia omnibus etiam sublimioribus Potestatibus contraria; 5°. *hebetudo mentis*: unde Christus, Luc. 12. *Attendite nè fortè graventur corda vestra in crapulâ & ebrietate*. Hisce malis annexa sunt alia propè innumera, atque imprimis propriæ sanitatis læsio, juxta id Eccli. 19. *Propter crapulam multi obierunt*; 6°. *generalis neglectus* officiorum Christiani, neglecta itèm prolis & domesticorum cura; profanatio quoque dierum festorum, qui cùm sanctificari debeant, toti penè transiguntur in popinis; ità ut Deus hâc unâ die, quæ cultui suo consecrata est, graviùs quàm reliquâ totâ hebdomade offendatur. Ex quibus colliget Confessarius, tandiù negandam absolutionem & ebriosis, & iis qui popinas, diaboli theatra, frequentare amant, donec pravam consuetudinem viriliter excutientes, ad meliorem frugem reversi sint.

Quæres 6°. quæ gulæ remedia.

R. Quinque possunt recenseri. Primum est diligens attentio ad incommoda quæ gulam consequuntur, sive ex parte animæ, quam ebrietas quasi carnalem facit, & in æternum damnat, juxta id Job 21. *Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt*; sive ex parte corporis, cui innumeros morbos parit gula, ut calculum, podagram, capitis vertigines, & similia.

Secundum est fuga sive occasionum, sive eorum qui ventri & vino devoti, ad id quod ipsi amant alios alliciunt: docet id Sapiens his verbis, Prov. 23. *Noli esse in conviviis peccatorum*.

Tertium est constans & vigil adhæsio temperantiæ, ità ut necessitatis gradus, sit cibis potibusque

mensura; unde optimè sibi consulunt qui sibi semper modicum qui in mensâ subtrahunt, & id præsertim quod palato magis sapit.

Quartum est diligens inspectio, tum Christi morientis, qui cruci affixus sitim acerbam pro nobis passus est: tum Sanctorum, qui nedùm in epulis, sed *egentes*, *angustiati*, *afflicti* vixêre; tum præsertim S. Caroli Borromæi Clericorum exemplaris, qui, ut refert vitæ ejus Scriptor, in domo Dei eo vixit modo, quo canis in domo domini sui, pane & aquâ contentus. Hebr. 11.

Quintum denique, & hoc generale est remedium, est indefessa oratio, quâ temperantiam suppliciter postulemus à Deo, quo docente id discemus quod Augustinus Lib. 10. Confess. cap. 31. *Ut quemadmodum medicamenta, sic & alimenta sumpturi accedamus.*

ARTICULUS QUARTUS.

De Invidiâ.

INvidia est *tristitia quædam de alienis bonis*, quatenùs vel nostris similia sunt, vel iisdem majora. Ad invidiam revocatur gaudium de malo alieno, quatenùs id invidentis bonum reputatur. Hinc invidia, neque est ille animi sensus quo quis de alieno mœret bono, quia eo caret, ipsòque potiri vellet, diciturque; *æmulatio*, neque dolor quo uritur, qui bona quædam ab indignis possideri videt, & dicitur *Nemesis*, seu *indignatio*, neque ea affectio quâ quis de alterius bono, v. g. potestate tristatur, quia inde aliquod grande malum sibi imminere prospicit, hæc enim affectio est *timor*: invidia ergo is est sensus, quo quis dolet de felicitate alterius sive digni, sive indigni, ità ut illum ipsâ spoliari, eamque in se conferri ardentiùs expetat. S. Thom. 2. 2. q. 36.

Quæres an invidia sit peccatum ex genere suo mortale.

R. affirmat. patet id, 1°. ex Scripturâ, quæ Galat. 5. reponit invidiam inter peccata à regno Dei excludentia, quæque Rom. 5. eos morte dignos judicat, qui *pleni* sunt *invidiâ*; 2°. ex Patribus. *Tale malum est invidia*, ait S. Chrysostomus, Homil. 40. in Matth. *ut omnem malignitatem & nequitiam prætergrediatur... Invidi... suâ invidiâ suâ laniantur, ut nullum faciant peccandi finem*: quòd fusè probat S. Doctor. *Unde enim*, inquit, *Caïn fraternâ se cæde contaminavit? Unde Esaü fratrem exagitavit? Quid Laban adversùs Jacob? Quis Jacob liberos in fratrem suum Joseph inflammavit? &c.*

Quia tamen, ut ibid. notat S. Thomas, *in quolibet genere peccati mortalis inveniuntur aliqui imperfecti motus*, seu ratione sui, seu ratione materiæ, *quæ solùm sunt peccata venialia*, ideò invidia in quibusdam casibus, non est nisi peccatum veniale.

Filiæ invidiæ, ex S. Gregorio Lib. 31. Mor. cap. 17. sunt susurratio, exultatio in adversis, & in prosperis afflictio, detractio & odium.

Susurratio est occulta mali de proximo narratio, ad finem seminandæ inter amicos discordiæ; hinc *susurro* & *detractor*, ambo pariter malum renuntiant de proximo, sed *differunt in fine, quia detractor intendit denigrare famam proximi... susurro autem intendit amicos separare*, juxta id Eccli. 28. *Susurro... maledictus, multos enim turbavit pacem habentes*. S. Thom.

Hinc susurratio peccatum est detractione gravius, non solùm si *formalis* fit, cùm nempè susurro injustâ quam serit discordiâ amicos separare intendit; sed etiam cùm *virtualis* est, seu cùm susurro, etsi directè amicorum separationem hanc non intendit, ea tamen dicit & refert quæ duorum amicitiam graviter labefactare nata sunt, si tamen susurro hoc præviderit, vel prævidere potuerit.

Exultatio in adversis proximi, & afflictio de prosperitate ejus, adeò per se nota sunt, ut his exponendis non sit immorandum. Multò difficiliora sunt quæ pertinent ad detractionem & odium. Sed de his dicam alibi.

Invidiæ remedia hæc sunt, 1°. animum habere liberum à concupiscentiâ carnis & oculorum, atque à superbiâ vitæ; qui enim nec superbus est; nec magni facit res caducas, honores, celebritatem nominis, *qui nihil usquam humanum admiratur, hic procul dubio dominari invidiâ nullo modo poterit*, ait S. Basilius Hom. 11. de invid. 2°. attentè meditari, nullum esse vitium quod nos similiores reddat diabolo, cujus *invidiâ mors intravit in Orbem terrarum*; *Sap. 2.* 3°. id fixum habere animis, invidiam soli invido nocere, qui eâ serialiter simul & inutiliter cruciatur: neque enim is cujus bonis invideo, iisdem idcirco spoliatur; neque si iis eum spoliari contigerit, idcirco iisdem meditari continget: 4°. demùm & id attendere, homines universos per naturam ac per gratiam fratres effici, quorum proinde esse debeat cor unum & anima una, adeo ut si quid patitur alter, ceteros compati; si quid gaudet, ceteros quasi de communi bono exultare conveniat.

ARTICULUS QUINTUS.

De Acediâ, seu Desidiâ.

Acedia definiri solet, Tædium de bono nobis à Dei lege præcepto, quo fit ut homo Dei amicitiam quasi comparatu molestam & difficilem obtinere non curet. *S. Thom. 2. 2. q. 35.*

Acedia est peccatum ex genere suo mortale, quia adversatur caritati, cùm per eam parvi pendantur amicitia Dei & æterna beatitudo: atque indignæ reputentur quæ serio labore compararentur. Hujus desidiæ rei sunt, 1°. qui ea quæ ad salutem, aut conditionem suam sunt necessaria, edoceri nolunt; quive cum obstinatione ea detrectant officia ad quæ à legitimis Superioribus vocantur; 2°. qui marcentes ignaviâ, torpent otio, & tempus in ludis, visitationibus, inanibus colloquiis, aliisque id genus nugis & ineptiis terunt; 3°. qui ad orationem segnes, sacros

ad pœnitentiam ità tardi, ut eam procrastinent; qui demùm in virtute proficere nolunt, adeòque & deficere volunt.

Acediæ filiæ sex sunt, ex S. Gregorio Lib. 31. Moral. c. 17. malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, evagatio mentis ad illicita.

Malitia, prout hîc sumitur, est impugnatio voluntaria, derisio, & contemptus sive bonorum spiritualium, sive hominum qui nos exemplis, vel doctrinâ ad pietatem accendere conantur. Hæc grande est impiorum crimen, qui idcirco *timore horribili*, turbati inferis, *præ angustiâ spiritûs gemunt*, ut videre est Sap. 5.

Rancor est indignatio adversùs Superiores qui acediosos ad meliora compellunt, eaque grave est peccatum, juxtà id Prov. 29. *Qui corripientem durâ cervice contemnit, repentinus ei superveniet interitus.*

Pusillanimitas est vitiosa de viribus suis diffidentia, quâ quis Dei consilia aut præcepta ex animi timiditate omittit. Est peccatum mortale, cùm quis ea quæ sibi à superiore injuncta sunt, ob hanc animi parvitatem pertinaciter respuit. Neque hic excusat propriæ incapacitatis existimatio, hæc enim oritur à superbiâ, quæ proprium judicium judicio Superiorum præponit: ità S. Thomas, & id evidens est exemplo servi inutilis, Matth. 24.

Torpor est animi remissio, ex quâ præcepta vel omittuntur, vel implentur negligenter. Torpor, aut mors, aut *vicina morti labes est*, ait S. Paulinus Epist. 36. nec mirum, cùm Deus tepidos ex ore suo evomat, Apocal. 3.

Evagatio mentis, est cùm mens præ tædio rerum spiritualium ad objecta exteriora evolat, ut ex iis gaudium percipiat quod ex rebus Dei non percipit.

Acediæ remedia sunt 1°. meditatio noctis illius æternæ in quâ *nemo potest operari*. Unde Eccle. 9. *Quodcumque facere potest manus tua, instanter operare; quia nec opus, nec ratio, nec sapientia erunt*

Joan. 9.

apud inferos, quò tu properas; 2°. attentio ad tubam illam mirum canentem sonum, quæ desidiosis & negligentibus jam nunc æternam excisionem his comminatur verbis: *Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur. Servum inutilem projicite in tenebras exteriores. Succide illam, ut quid etiam terram occupat?* 3°. id animo meditari, filios hujus seculi nihil laboris relinquere intentatum, ut ad corruptibilem coronam deveniant; nobis à fortiori quos manet merces magna nimis viribus totis esse laborandum ut eam consequamur; præsertim cùm momentaneum & leve defatigationis, æternum gloriæ pondus operari debeat in nobis.

ARTICULUS SEXTUS.

De Irâ.

IRa considerari potest vel in genere, vel in specie. Ira genericè spectata, est appetitus vindictæ, ac proinde aliquid indifferens: quia vindicta ut illicitè, sic & licitè appeti potest; imò tam licitè, ut aliquando peccet qui non irascitur, sicut peccavit Heli, eo quòd filiorum vitiis non irasceretur. Hinc Psaltes Psalm. 4. *Irascimini, & nolite peccare.*

S. Thom. 2. 2. q. 158.

Nec nocet id Matth. 5. *Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit judicio.* Eam enim solùm iram improbat Christus, quâ quis ordinatè intendit pœnas proximi, eo scilicet modo qui se habet ad homicidium, sicut se habet aspectus impudicus ad mœchiam; uti patet ex comparatione versûs 21. cum versu 27.

Ira specificè sumpta, est inordinata cupiditas vindictæ, vel quasi vindictæ. Est 1°. cupiditas *inordinata*, cùm vindictæ appetitus necessariò adversetur rectæ rationi, sive ex parte objecti cui expetitur pœna, sive ex parte modi quo eadem pœna expetitur. Ex parte objecti quidem, ut si optes vindictam ei qui non meruit, aut saltèm qui non meruit tantam; itèm si optes eam inferri, sed hit

alio quàm qui inferendi autoritatem habet; aut demùm si optes, *non propter debitum finem qui est conservatio justitiæ, & correptio culpæ*, sed ut malevolum cor tuum alterius pœnâ saties. Ex parte modi, *ut si quis nimis ardenter irascatur interiùs, vel si nimis exterius manifestet signa iræ* : 2°. *vindictæ*, quia vindicta est terminus iræ. Porrò nihil ad iram interest, an expetas vindictam ei qui te læsit, an alteri : unde qui optat ut latro à quo nec in se nec in suis læsus fuit, graviùs quàm meruerit plectatur, veræ iræ conscius est; 3°. *vel quasi vindictæ* : artifex enim qui ex passionis impetu frangit aut projicit instrumentum, propriè irascitur, nec tamen propriè vindictam exercet.

S. Thom. art. 2.

His præmissis, quatuor hîc expedienda sunt : 1°. an ira sit peccatum mortale; 2°. an capitale; 3°. quas habeat filias; 4°. quæ sint ejus remedia.

Dico 2°. Ira ex parte objecti inordinata, est peccatum ex naturâ suâ mortale.

Prob. 1°. tum ex citato Matthæi textu, *Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit judicio*; tum ex Galat. 5. *Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio... iræ, rixæ... quæ... qui agunt, regnum Dei non consequentur.*

Prob. 2°. Quia ira ex parte objecti immoderata, caritati aut etiam justitiæ adversatur, ut ex ejus definitione constat; Ergo nonnisi ob consensûs defectum vel levitatem materiæ, venialis esse potest.

Dixi, *ira ex parte objecti inordinata*; quæ enim solùm ex modo irascendi vitiosa est, *non habet ex suo genere rationem peccati mortalis*, ut docet S. Thomas. Posset tamen esse peccatum mortale ratione blasphemiæ, convitiorum, &c. Itèm si talis sit excessus ut magnum infirmis scandalum præbeat, aut irascentis valetudini plurimùm noceat, aut demùm vel opere externo, vel etiam solâ animi dispositione caritati graviter adversetur. Sic enim *ira perdit etiam sapientes*, ut dicitur Prov. 7. juxta versionem LXX.

Dico 2°. Ira non est gravissimun peccatorum; est tamen vitium capitale.

Prob. 1. pars: quia ira minus est peccatum secundùm se quàm invidia, sicut invidia minus est crimen quàm odium. Qui enim odit, desiderat malum proximi, quatenùs ejus malum est; qui invidet, appetit detrimentum alterius, ut ipse in bono suo augeatur; qui verò ex irâ præcisè sumptâ operatur, eo solùm nomine pœnas proximi appetit, quòd justum sit eum ipsas pati: unde ira aliquam recti & justi rationem involvit, quæ nec invidiæ, nec odio competit.

Prob. 2. pars: quia ex irâ scaturiunt vitia alia bene multa: quædam quidem ex parte objecti, seu vindictæ, quam iratus appetit tanquam aliquid justi, & cujus proinde intuitu in promptu est ut multa fiant indebita; cùm homines justitiæ specie decepti multa minimè laudanda facere consueverint: quædam verò per inconsideratum iræ impetum, qui homines iratos velut extra usum rationis constituens, *mentem* eorum trahit ac *præcipitat ad inordinata quæcumque agenda*.

Ira sex habet filias; vel enim manet in corde, & tunc indignationem parit, atque tumorem mentis; vel est in ore, & ex eâ procedunt clamor, blasphemia & contumelia; vel demùm usque ad facta progreditur, & tunc gignit rixas, *per quas intelliguntur nocumenta omnia quæ facto proximis inferuntur ex irâ*.

S. Thom hic n. 6.

Indignatio est animi commotio, quâ quis ob injuriam sibi suisque factam vel existimatam, proximum reputat indignum, cui officia aliis exhiberi solita, ut salutem, colloquium, & suppetias exhibeat. Erit mortalis, si conjunctum habeat gravem proximi contemptum, aut notabile scandalum infirmorum: itèm si præ indignatione nolis id facere in gratiam proximi, ad quod sub mortali teneris.

Tumor mentis sumitur hic pro motu animi, vindictæ media omni conatu inquirentis. Tumor ille mortalis aut venialis, secundùm modum & gradum vindictæ.

Clamor est inordinata & confusa locutio. Potest esse mortalis ratione convitii, scandali, &c.

Blasphemia est injuriosa adversùs Deum locutio; quæ cùm procedit ex commotione animi, est filia iræ; cùm autem oritur ex elatione animi contra Deum se erigentis, filia est superbiæ.

Contumelia est sermo injuriosus contra proximum audientem. De rixâ dicam ubi de caritate.

Quod spectat ad iræ remedia, hæc salubriter insument iracundi 1°. aspiciant *in autorem fidei, & consummatorem Jesum qui.... sustinuit crucem confusione contemptâ*; qui *tanquam ovis ad occisionem ductus est, & sicut agnus coram tondente se, sine voce, sic non aperuit os suum*; qui cùm affigeretur cruci, pro interfectoribus suis orabat. Discant ab eo mites esse & humiles corde, persecutionibusque & injuriis unum opponere patientiæ clypeum.

Hebr. 12. *Isa.* 8.

2°. Omni curâ nascentem iræ motum compescant, & omnem quantùm fieri poterit, occasionem ejus tollant. *Incomparabiliter salubrius est*, ait Augustinus Epist. 149. *etiam iræ justè pulsanti non aperire penetralia cordis, quàm admittere non facilè recessuram.*

3°. Nihil ex motu, vel in motu iræ faciant aut statuant, sed solùm postquam sedatus erit; quod olim à Theodosio exegit Ambrosius.

4°. Iræ injustitiam tristesque effectus attentè meditentur; quot inde bella, quot clades, duella, rixæ, seditiones, & omnium generum homicidia. Iratus Caïn, fratrem interfecit. Iratus Absalon, patri patrum optimo funesta quæque machinatus est. Iratus Theodosius, grandem virtutis suæ imperatâ Thessalonicensium cæde, maculam inussit.

5°. Frequentes eliciant actus caritatis, mansuetudinis, patientiæ, humilitatis, & aliarum id genus virtutum quæ iræ magis adversantur.

6°. Demùm, orent devotè, assiduè & humiliter: hoc enim genus dæmoniorum, sicut & alia multa, non ejicitur nisi jejunio & oratione.

TRACTATUS

DE PRÆCIPUORUM STATUUM OBLIGATIONIBUS ET PECCATIS.

GEnerales de legibus & peccatis Tractatus feliciter, meo quidem judicio, excipiet Tractatus de privatis certorum statuum peccatis & legibus. In eo autem, quoniam omnes status indagare non licet, potior nobis erit sermo de Clericis, seu seculares sint, seu Religionem professi; de Magistratibus, iisve qui populorum jura defendunt de Villarum Dominis, &c. Sit itaque.

CAPUT PRIMUM.

De Obligationibus Clericorum.

PRopterea *vocantur Clerici*, ait Hieronym. Ep. 2. ad Nepot. *vel quia de sorte sunt Domini, vel quia ipse Dominus sors, id est, pars Clericorum; qui autem vel ipse pars Domini, vel Dominum partem habet, talem se exhibere debet, ut & ipse possideat Dominum, & possideatur à Domino.*

Multiplex est Clericorum genus. Alii sunt in sacris, alii non. Utrique vel habent beneficia, vel non habent, beneficiis porrò quandoque annexa est animarum cura, quandoque non. His omnibus quædam onera conveniunt, quædam verò sunt uniuscujusque classis propria; quæ ut intelligantur, sit.

ARTICULUS PRIMUS.

De Obligationibus Clericorum in genere.

SIcut unicuique fideli, quò ad æternam vitam ingrediatur, curandum est ut declinet à malo & faciat bonum ; & sic Clericis duo sunt necessaria, ut nempè dotes quasdam aut virtutes possideant, & à ceteris abstineant vitiis. Porrò ex dotibus ad Clericatum necessariis, aliæ se habent ut dispositiones prærequisitæ ; aliæ ut Clericalis statûs perpetuæ appendices. De utriusque dicendum.

SECTIO PRIMA.

De dotibus ad Clericalem statum prærequisitis.

QUi ad Clericatum promoventur, certas ex parte corporis dotes habere debent, ut dicam in tractatu de Irregularitatibus; unde eas hîc solùm tangam, quæ mentem respiciunt ; nec omnes, alioqui irem in immensum, sed præcipuas. Sit

CONCLUSIO I. Ad Clericatum prærequiritur innocentia vitæ, vel custodita diligenter, quod rarum est, vel congruè reparata, quod rarius est, teste Ambrosio. Hæc thesis intellecta de statu Clericali generatim, & prout majores Ordines comprehendit, est certissima. Si verò de simplici etiam tonsurâ intelligatur, videtur probabilior.

Prob. ex Patribus. S. Isidorus Hispalensis, L. 2. de Offic. Ecclesiast. c. 5. *Quòd is*, inquit, *qui post Baptismum aliquo mortali peccato corruptus ad Sacerdotium non promoveatur*, *Lex ipsa testatur*, &c.

S. Martinus I. Papa & Martyr, in Epist. ad Amandum, *Tales*, inquit, *quærimus ad sacros Ordines provomendos*, *quibus nulla ruga*, *nullumque vitæ contagium* sit.

S. Bernardus, Tract. de conversione ad Clericos, Cap. 19, *Væ*, ait, *Ministris infidelibus*, *qui necdum*

reconciliati, reconciliationis alienæ negotia, quasi homines qui justitiam fecerint, apprehendunt. Væ filiis iræ qui se Ministros gratiæ profitentur. Ubi S. Doctor non modò thesim nostram tradit, sed & invictè probat. Scilicèt enim sublatâ morum innocentiâ, quæ vel cautè servata fuerit ab Ordinando, vel congruæ pœnitentiæ laboribus reparata, subvertuntur primariæ Dei & ipsius naturæ leges. Eæ enim exigunt ut alienæ reconciliationis negotia tractare non præsumat, qui ipse reconciliari eget; ut se in gratiæ ministrum non erigat, qui filius est iræ, &c. Atqui sanctas eas leges subvertit, qui adhuc sub diaboli jugo constitutus, inter Dei Ministros & populorum mediatores censeri ambit; Ergo.

Hinc 1°. *Cùm in quolibet Ordine aliquis constituatur Dux aliis in rebus divinis, in quolibet quasi præsumptuosus mortaliter peccat, qui cum conscientiâ peccati mortalis ad Ordines accedit.* Ità S. Thomas in 4. dist. 24.

Hinc 2°. probabilius videtur nobis, quod docent Hallerius, Nat. Alexander, & Navarrus, *mortalis peccati reatum indignè suscipienti tonsuram adscribendum esse*; unde quisquis in hoc statu positum se animadvertit, vel ad Confessionem recurrere debet, ut præscribit Synodus Carnotensis an. 1526. vel sincero contritionis actu conscientiæ maculas eluere, ut ibidem docet Hallerius. Ratio est 1°. quia tunc præcipuè hominem à peccato resipiscere oportet, cùm maxima Dei beneficia, præsertim spiritualia, recipere cogitat, cùm novam init vitæ rationem; eum perfectionis etiam in alios diffundendæ statum ingreditur: porrò sic se habet, qui susceptâ tonsurâ Ordini Clericali inscribitur; 2°. quia graviter peccat, qui & Deo injuriam, & Ecclesiastico statui contumeliam facit in materiâ, quæ pro levi haberi non potest: sed qui indignè tonsuram recipit, utriusque mali reum se facit. Est quidem in Deum injurius, quia publicè protestatur se Deum cui actu capitaliter infensus est, ut totam hæreditatis suæ partem

Haller.

amplecti. Est etiam contumeliosus in Ecclesiam; quia multum eidem imminet mali ab iis qui ipsissimâ sui in Sanctuarium ingressûs die contaminati sunt. Jam verò Tonsuram pro re levi neutiquam haberi posse demonstrat ipsa ejus definitio, & annexa eidem privilegia.

Hinc 3°. colliges quid sentiendum de quæstione in Belgio olim ventilatâ. *An* scilicet *possit quis æquo jure ad Sacerdotium sicut ad Monachatum pœnæ loco detrudi.* Absit enim ut propter peccatum præcedens recipi jubeatur eminens ille status, qui propter peccatum denegari debet.

Hinc 4°. non remissam, sed acrem eorum oportet esse pœnitentiam, qui postquam à justitiâ excidêre, Clero adscribi volunt. Si enim de iis qui lapsi sunt generaliter dixerit S. Cyprianus : *Quàm magna deliquimus, tam granditer defleamus; alto vulneri diligens & longa medicina non desit; pœnitentia crimini minor non sit*; quid non exigendum à futuris Christi Ministris, quibus, ut loquar cum Synodo Burdigalensi an. 1624. *eas virtutes attribuit Apostolus quæ ad angelicam penè accedunt puritatem.* Jure ergo sanxit Concilium Aurelianense III. *nè ullus ex laïcis ante annualem conversionem ordinetur.* Hoc tamen tempus ut protrahi, præsertim ob peccatum incontinentiæ, sic aliquando imminui debet pro fervoris gradu.

Conclusio II. Ad Clericalem statum prærequiritur scientia.

Prob. 1. ex Scripturâ. Osée 4. *Quia tu scientiam repulisti, repellam te, nè Sacerdotio fungaris mihi.* Malach. 2. *Labia Sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore ejus.* Aggei 2. *Interroga Sacerdotes legem* : Atqui hæc verba à fortiori concludunt pro novæ legis Ministris, quibus idcircò millies à Conciliis & Patribus applicata fuêre, & meritò, cùm præ ceteris *parati semper* esse debeant *ad reddendam satisfactionem omni poscenti rationem de eâ quæ in* ipsis *est spe* : I. Petri c. 3.

Dist. 16.

Prob. 2°. ex Patribus & Conciliis. *Illitteratos*, ait Gelasius Papa, *aut aliquâ parte corporis vitiatos, nullus presumat ad Clericatûs Ordinem promovere; qui litteris carens, sacris non potest esse aptus officiis*, quo ex textu liquet defectum scientiæ competentis, non secus ac vitium corporis, veram parere irregularitatem. † Concil. Lateran. IV. *Duo*, ait, *sunt nobis necessaria, vita scilicet & doctrina; alterum propter nos, alterum propter proximos.* * Synodus Tolet. VIII. * *Nullus ad Sacra veniat indoctus. Aliter ordinaturis & ordinandis imminet Dei & Ecclesiæ ejus vindicta.* Concilium Aquisgranense an. 816. *Tam doctrinâ quàm vitâ clarere debet Ecclesiasticus Doctor. Nam doctrina sine vita arrogantem reddit, vita sine doctrina inutilem facit.* Plura non congero in re, nè ab ipsis quidem imperitis in controversiam vocanda.

Can. 9.

Prob. 3°. ex gravibus quæ parit Clericorum ignorantia, malis. Hinc enim fit ut cœci cœcis ducatum præstantes, ambo in foveam cadant; ut populi malè eruditi vias erroris ingrediantur, prout Lutheri, Calvinique temporibus miserè innotuit; ut Pastores suæ sibi imbecillitatis conscii, sint *canes muti non valentes latrare*, quin & sæpius transmigrent in castra luporum, quos præ imperitiâ non secernunt ab ovibus; ut Sacramenta illicitè, & sæpius invalidè conferantur; ut derideantur Ecclesiæ Sabbata & ceremoniæ, quia nulla probabilis earum ratio reddi potest; ut à restitutione eximantur qui restituere debuerant; in irregularitate ministrent, qui nullam irregularitatis adepti notionem, nesciunt quando contrahatur, &c.

† Nec dicas scientiam iis quidem necessariam esse qui beneficia curam animarum habentia intendunt, non iis quibus beneficium simplex satis fuerit.

Nam 1°. docet experientia eos qui se Beneficiis duplicibus renunciasse profitebantur, eadem crebrò urgente vel cupiditate, vel familiâ, non acceptasse tantùm sed & ambiisse; 2°. Scriptura & traditio, fidei & morum regulæ, nullibi Clericos duas in clas-

res distinxêre, quarum altera postquam studiis diu solidèque vacaverit, vel nulla, vel minutiora Beneficia obtinebit, & portabit tamen pondus diei & æstûs: altera quidquid in Sanctuario pinguius est, nullâ saltèm onerosâ conditione percipiet; 3°. novit sanè Ecclesia quid à Sacerdotibus expectet: porrò ad omnes indistinctè per Episcopos dicit: *Sacerdotem oportet offerre, benedicere, præesse, prædicare; & baptisare*; ad omnes: *sit doctrina vestra populo Dei spiritualis medicina.*

4°. Sacerdos quilibet in casu necessitatis Sacramentum Pœnitentiæ administrare tenetur. Quâ verò hinc se expediet viâ vir planè rudis? 5°. demum Sacerdoti ad solum etiam Missæ Sacrificium consecrato, quod aliquando fieri posse ob eximiam subjecti pietatem definiisse dicuntur Theologi quidam Parisienses, id saltèm necessum foret ut Canones ad statum suum pertinentes, ut Missæ ceremoniarum significationem, ut denique officii sensum & alia id genus non pauca, comperta haberet.

Hinc colliges 1°. quàm graviter peccent tot adolescentes, qui in Universitatibus & Seminariis tempus otio consecrant, nec alio ad studium accedunt, quàm quo servi ad compedes. Ii nempe injurii sunt, 1°. in Deum cujus passu Sacerdotium temerè & sacrilegè sunt usurpaturi; 2°. in Ecclesiam, quam fœdè inhonorant; 3°. in populos, quibus nec quoad gradum, nec sæpè quoad substantiam, debita præstituri sunt obsequia; 4°. in parentes quorum bona, ipso sæpiùs vultûs sudore parta, in usus planè alienos impendunt; 5°. in semetipsos, & tum in præsenti vitâ, ubi proborum & improborum ludibrio se se objectant, tum in futurâ, ubi *qui ignorat, ignorabitur*. I. Cor. 14.

Colliges 2°. Clericum qui multa norit, esse posse sacerdotaliter imperitum, ut si Poetas veteres, mythologiam, singulas Matheséos partes sedulò pervolverit; vixque ea salutaverit quæ ad statum suum spectant. Discat ergo quisquis Clericalem scientiam habere,

habere volet, 1°. Scientiam Sanctorum quæ in spiritualibus libris, in oratione verò potissimùm comparatur; 2°. sacram Scripturam, quæ ut arma militi, sic Clerico familiaris esse debet; 3°. id quod ad dogma & fidem pertinet, nè verba incautè proferendo, hæreses proferat, ut multis contingit; 4°. Theologiam moralem quam in autoribus probatis, & ab utroque distantibus excessu, sollicitè & quasi jugiter, ob summam omnia retinendi difficultatem, indagabit; 5°. scientiam, ut aïunt, temporis; nè vel hæreat coram mulierculis, quibus hodie de prædestinatione & gratiâ loqui familiare est : vel errore, qui molles sub melle & floribus insidias parat, imprudens circumveniatur.

Colliges 3°. quòd cùm qui vult finem, media velle debet, enixè satagendum sit Ecclesiæ Ministris, ut omni quâ poterunt arte necessariam sibi scientiam expiscentur : & ad id opus est, 1°. literariâ supellectili, ad quam, nisi aliud exigant personæ conditio & talenta, fermè sufficiant tres quatuorve Scriptores in quintuplici quem modò assignabamus, rerum sciendarum ordine. Si regerant Clerici complures, se tenuioris esse fortunæ, quàm ut tot libros comparent : quæram ego, cur igitur tam lautè amicos excipiant, &c. 2°. pensari debet id quod docet Augustinus, Epist. 147. homines *plus cogitando & orando proficere, quàm legendo & audiendo*; quod de se confessus est Doctor Angelicus; 3°. in id enitendum est ut purificetur oculus cordis, & ebulliens è scientiâ plerumque imaginariâ tumor comprimatur.

Conclusio III. Ad Clericalem statum requiritur imprimis vocatio.

Prob. 1°. ex Scripturis. Osée 8. *Ipsi regnaverunt & non ex me; Principes extiterunt & non cognovi.... iratus est furor meus in eos* : Atqui ex se, & *non ex arbitrio Summi Rectoris regnant, qui nullis fulti virtutibus, nequaquam divinitùs vocati, sed suâ cupidine accensi, culmen regiminis rapiunt potiùs*

quàm assequuntur, ait S. Greg. Pastor. part. 1. cap. 1. Ergo in eos irascitur furor Domini, ac proinde gravissimè peccant.

† † Joan. 10. *Amen, amen dico vobis, Qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliundè, ille fur est & latro... Fur non venit, nisi ut furetur, & mactet & perdat.* Unde sic : Immaniter peccat fur, Domini gregem mactans & disperdens : sed quisquis non intrat per ostium, seu per Christi vocationem, fur est & latro, isque vel jam facit, vel *facit ad quod venit, ut mactet utique & disperdat*, ait S. Bernardus, vel quivis autor Tract. de vitâ & morib. Clericor. cap. 7. Ergo.

Heb. 5. *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron. Sic & Christus non semetipsum clarificavit, ut Pontifex fieret* : Atqui propositio hæc, *Nec quisquam sumit*, &c. ut universaliter negans, nullam patitur exceptionem. Et verò respectu cujus pateretur, quæ non passa est respectu Christi? Ergo quantâ quis vel scientiâ fulgeat, vel emineat pietate, se ipso tamen solo Sacerdotium ingredi non potest, ut qui fortè ad illud vocatus non sit, sicut nec ad Apostolatum vocatus erat Barsabas, licèt ab eximiâ suâ sanctitate Justus cognominaretur.

* * Prob. 2°. ex Patribus. Cyprianus Epist. 55. ad Cornel. *Ità est*, inquit, *aliquis sacrilegæ temeritatis ac perditæ mentis, ut putet sine Dei judicio fieri Sacerdotem*. S. Cyrillus Lib. de adorat. in spir. & verit. *Spontè se ingerere absurdum ac turpe est*. S. Chrysologus Serm. 25. *Regnum velle servum, crimen est, adire periculum, temeritas non timere.*

† † Prob. 3°. exemplo Sanctorum, quibus adeo usque persuasum erat, & præviam ad Ordines requiri Dei vocationem, & eam ad salutem haud sufficere, ut alii arreptâ fugâ sibi consulere tentaverint, prout testantur Historiæ de Cypriano, Athanasio, Martino, Gregorio Nazianz. Gregorio Magno, Chrysostomo, Fulgentio; alii relucta-

tantes & quasi vim passi, consecrati fuerint, ut Nicolaus Mirensis, Alexander, Anatolius: Augustinus, cujus notum id ex Epist. 21. *Vis mihi facta ex merito peccatorum meorum*: alii in dedecoram suspicionem venire moliti sint, ut Ephrem Syrus, qui insaniam, & Ambrosius qui impuritatem ac crudelitatem simulavit; alii violentas sibi manus intulerint, ut Amonius Monachus, qui nè Sacerdos consecraretur, aures sibi præcidit; alii demum, ut Franciscus Assisius, Diaconatu jam inaugurati, ulteriùs progredi ausi non sunt. Meritò igitur dixit S. Cyrillus Alexandrin. Hom. de fest. Pasc. *Omnes sanctos reperio divini ministerii ingentem veluti molem formidantes.*

* Prob. 4°. ratione. Vocatio est supernaturalis providentiæ actus, quo Deus aliquos præ aliis eligit, & congruis ad sacra ministeria dignè obeunda, dotibus instruit, atque præparat: Atqui hæc Dei electio & præparatio prorsus necessariæ sunt: 1°. quia iis seclusis læditur suprema Dei autoritas multò plus quàm læderetur autoritas Regis, si quis eodem invito publicam rem administrare, populis jura dicere, exercitibus præesse pro nutu & arbitrio præsumeret.

2°. Quia ex eodem defectu contingit ut malè gerantur ministerii munia. *Unusquisque enim proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius verò sic*; donum inquam in eos ordinatum fines, ad quos is & hic homo à Deo conditi fuêre; Ergò qui non ut gregi præesset factus est, haud feliciùs in ejus regimine se geret, quàm in corpore pes, si oculi locum tenere velit. Quin etsi, (ut quandoque fit, permittente Deo, qui etiam malis bene utitur) quædam exercere possit homo non vocatus, quæ populorum saluti plurimùm inserviant, non eò melior, sed fortè hinc lugenda magis erit conditio ejus, ut, qui quasi excœcatus splendore bonorum quæ parit, vix unquam concepturus sit quàm fœdè vel à primo itineris passu erraverit;

prohibitum sibi tramitem ineundo. Dicet ergo, quod *multi dicent in illâ* judicii *die* : *Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus*, sanctas Evangelii veritates nervosè exponendo, *& in nomine tuo dæmonia ejecimus*, præsertim per Sacramentum Pœnitentiæ, *& virtutes multas fecimus*, obstruendo os loquentium iniqua, &c. *& tunc confitebor illis, quia nunquam novi vos*; cucurristis in vanum, quia non miseram vos: gratuitæ erant, non gratum facientes gratiæ vestræ, nec in vestram, sed in aliorum utilitatem in irâ meâ vobis concessæ.

3°. Et hæc probatio nova est confirmatio præcedentis; † eatenus qui certi statûs functiones legitimè implet, quatenus sic eas exercet ut placeat Deo; sed qui contra Dei vocationem Clericalia munia exercet, Deo placere nequit; quia facit id quod Deus non ab eo, sed ab alio fieri vult; Ergo se habet sicut famulus, cuï præceptum est ut domui laboret, & qui tamen vineam reluctante hero, imò & iis plerumque exclusis, qui ab hero conducti fuerunt, colere præsumit; Ergo pænam Numer. 1. latam his verbis : *Quisquis externorum ad Tabernaculum accesserit, occidetur*, sibi meretur, non mercedem.

Quòd si hinc inferas, id ergo unum superesse Sacerdoti non vocato, ut vel desperationi se dedat, vel ad secularia regrediatur; duo reponam : 1°. nec licere ad seculum reverti, quia indelebilis sit Sacerdotii caracter, nec omninò spem esse abjiciendam; 2°. iis tamen Clericis qui non vocati ad sacra devenerunt, summoperè timendum esse nè in æternum pereant.

1°. Quidem non omninò desperandum est; quia Deus qui primariâ intentione singulos ad certam vitæ speciem destinavit, vult secundariâ intentione, ut malè vocati suam culpam seriæ pœnitentiæ lachrymis diluant, & diluendo in ordinem à quo temerè discesserunt, regrediantur. Unde tunc ex misericordiâ, ea homini largitur auxilia, quæ legitimè vocatis ex qualicumque justitiâ debet. Et verò

cùm Deus hominem Sacerdotio semel inauguratum, cœlibem perpetuò manere velit nihilque impossibile jubeat, exigit misericordia ejus, ut *jubendo moneat & facere quod possis, & petere quod non possis, & adjuvet ut possis.*

Trid. Sess. 6. c. 11.

2°. Quia tamen vocatio Dei certas communiter dotes præsupponit, ut prudentiam, ad regendum, facundiam ad docendum, &c. eaque non necessariò à pœnitentiâ dimanant, necessum est ut Sacerdos, qui officia quædam easdem dotes præexigentia usurpavit, iisdem quàm primum se exuat: id autem haud profectò facile est iis, qui ut plurimùm non alio intuitu Sacerdotium ingressi sunt, quàm ut hæc eadem officia consequerentur; qui vix unquam coram Deo expendunt an in ovile per ostium ingressi sint; qui etiam cùm de vocatione suâ dubitant, non id curant ut seriæ pœnitentiæ vacent, sed ut modestos importunæ conscientiæ remorsus excutiant; Ergo meritò dictum est reparari quidem posse, raró tamen & vix reparari genuinæ vocationis defectum. Unde Autor Operis imperfecti Hom. 40. *Quis vidit aliquando Clericum pœnitentem?* Certè, ait S. Leo Epist. 85. *difficile est ut bono peragantur exitu, quæ malo sunt inchoata principio.*

Hinc colliges, 1°. ei qui de amplectendo Clericali statu cogitat, seriò perpendendum esse vocatusne sit, an non. Hîc porrò triplicis generis occurrunt signa, alia quæ vocationem abesse probant; alia quæ ipsam adesse convincunt; alia demùm ex quibus utpotè ambiguis nihil certi definiri potest.

Signa non vocationis, si ità loqui licèt, paucis his expressit Hallerius: *Impurus es, ad obeunda ministeria ineptus* ex corporis aut animi defectu; *malâ arte Sacerdotium præripere tentas, ambitione duceris vel avaritiâ; inhias honori, non oneris, non operis aut cupidus, aut saltèm patiens; non te vocat Deus, sed diabolus tentat.* Attamen morum corruptio, cùm ut debet, fuerit absterfa, vocationem non semper impedit.

Signa vocationis moraliter certa sunt judicium directoris discretionem spirituum habentis, & in Ecclesiam bene affecti, congeries qualitatum animi & corporis, quæ ad obeunda sancti ministerii officia requiruntur; puta gloriam Dei, suamque & proximi salutem, omni quâ licebit viâ, procurandi intentio, & Ecclesiasticæ disciplinæ, & à fortiori Ecclesiæ ipsius amor ingens & studium, &c.

Dubia vocationis indicia, sunt corporis ingeniique talenta, ipsa vitæ puritas, ardens Ordines recipiendi desiderium, quod sæpè non à caritate, sed à caritatis adversariâ cupiditate profluit. Puritatem morum, & naturæ talenta inter æquivocas vocationis probationes recenseo, quia priori ornatos esse oportet Christianos omnes; posterioribus verò eos qui ad certos Reipublicæ gradus evehuntur. Et verò quot seculares in laïcâ professione sancti & oculati, quos, quia seculares permanserunt, nemo vocationi Ecclesiasticæ defuisse suspicatur.

Colliges 2°. ei qui in tanti momenti materiâ errare nolit, explorandam sedulò esse Dei voluntatem: 1°. oratione, in quâ exclamandum cum psalte: *Notam fac mihi*, Domine, *viam in quâ ambulem, quia ad te levavi animam meam.* Psalm. 142. *Si* enim, ait hîc Augustinus, *non me docuerit, faciam voluntatem meam & deseret me Deus meus*; 2°. Sapientiorum consilio, juxtà id Eccli. 32. *Fili, sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebit*; plenâ totalique indifferentiâ, sic ut *pendeat inter utrumque voluntas nostra, aut saltèm neutri parti nimis inhæreat, cogitans semper nè fortè altera pars magis Deo placeat*, prout solidè docet. S. Bernardus.

SECTIO SECUNDA.

De his quæ ab homine jam Clerico fugienda sunt aut præstanda.

Differendum hìc 1°. de vitiis à Clerico fugiendis; 2°. de virtutibus quas exercere debet.

PUNCTUM PRIMUM.

De his quæ à Clerico vitanda sunt.

Certum est singula à Clericis omnibus vitia sedulò devitanda esse; certum quoque est ex iis esse non pauca quæ Clericalem statum magis dedeceant, & furorem Dei potentiùs inflamment, qualia sunt præsertim incontinentia, ebrietas, ferale avaritiæ crimen; ambitio, simoniæ pluriumque scelerum parens; hypocrisis, quæ etiam virtutes vertit in peccatum; & alia id genus. Quoniam verò hæc sigillatim insequi non vacat, duo nobis probasse sufficiet; 1°. generaliter nullum esse peccatum quod horrere non debeat vir Ecclesiasticus; 2°. multa esse quæ etsi permissa Laïcis, Clericis tamen imputentur in vitium qualia sunt venatio, ludus aleæ, & similia. Sit igitur

CONCLUSIO I. generalis. Clerici ab omni vitio purissimi esse debent.

Prob. Si Clerici vel ab ipsâ mali specie abstinere debent, si quæ levia sunt in Laïcis, hæc in Ecclesiasticis sint graviora, si demùm quæ tolerantur in secularibus, hæc in militibus sacris redargui mereantur, utique certum est Clericos ab omni vitio purissimos esse debere: Atqui hæc omnia constant: 1°. quidem *Clerici non solùm debent abstinere ab his quæ sunt secundùm se mala, sed etiam ab his quæ habent speciem mali.* Ità expressè S. Thomas, 2. 2. q. 77. art. 4. ad 3. Idem habet Concilium Remense an. 1583. à Gregorio XIII. confirmatum. Etverò si id generaliter ad Christianos omnes dictum sit,

1. Thessal. 5. quantò plus ad Clericos dictum censeri debet; 2°. quæ levia sunt in Laicis, multò sunt in Clericis graviora; unde Tridentinum, Sess. 22. cap. 1. de Reform. Clerici *levia etiam delicta, quæ in ipsis maxima essent effugiant*; 3°. demùm redarguuntur in Clericis, quæ in aliis tolerantur, aut etiam permittuntur. *Plerumque*, aït S. Gregorius, Lib. 8. Epist. 5. *quod in Laïcis culpa non est, hoc crimen est in sacro Ordine constitutis.* Consonat tritum id S. Bernardi Lib. 2. de Considerat. cap. 13. *Inter seculares nugæ, nugæ sunt; in ore Sacerdotis blasphemia... consecrasti os tuum Evangelio, talibus jam aperire illicitum est, assuescere sacrilegium.*

Jam verò ut hæc per exagerationem dicta non esse pateat, sufficiet perpendisse in Clericorum peccatis concurrere id omne quo graviora effici possint. Ubi enim qui peccat eum offendit cui carior est, à quo & beneficia plura, & plura vitandæ offensæ media recepit, ubi denique per peccatum efficaciùs subvertitur intentio illius contra quem peccatur, hîc necessarium est graviùs peccari. Atqui hæc omnia in Clericorum peccatis concurrunt: 1°. eum offendunt cuï sunt cariores, juxta id Zachariæ 13. *His plagatus sum in domo eorum qui diligebant me*, id est, diligere debuerant; Ergo cùm profundiùs lædatur cor amantis, graviùs delinquunt: 2°. eum ex consequenti offendunt à quo plùs recepêre boni & plura proinde vitandi peccati media; cum Deus pro modo amoris sui gratias conferre soleat, & Sacerdotium vel solum, sit gratia quam nobis invideant Angeli; 3°. efficaciùs Dei consilia subvertunt; cùm eo instituti sint fine ut essent sal terræ, lux mundi, dæmonis imperii destructores, &c. Verùm ut ex iis quæ mox dicta sunt, quædam magis firmentur, sit

Conclusio II. Clerici à multis, quæ in secularibus non culpantur, aut minùs arguuntur, abstinere debent, qualia sunt 1°. venatio, 2°. militia, 3°. ludus aleæ, 4°. negotiatio, 5°. gestio negotiorum secularium, 6°. exercitium chirurgiæ, 7°. po-

pinarum ingressus, 8°. luxus omnis, spectacula, comessationes, & similia.

Prob. 1. pars de venatione, ex Ecclesiæ decretis *Venationem*, aït Concilium Lateran. IV. can. 15. *& aucupationem universis Clericis interdicimus; unde nec canes, nec aves habere præsumant. Præcipimus*, aït Synodus Nannetensis an. 1264. *ut Prælati solliciti sint & intenti in puniendo Clericos venatores, & præcipuè Presbyteros & Religiosos, de quibus majus scandalum generatur.* Consonat Aquense Concilium an. 1585. ubi prohibetur nè Clerici *ullum venationis genus exerceant.... armave ferant*; atque id etiam Regum nostrorum Capitularibus vetitum est.

Nec dicas prædictos Canones usu contrario fuisse revocatos. Id enim, quidquid reclament Clerici venatores, falsum esse constat; 1°. quia doctrina quæ Clericos venari prohibet, in omnibus Regni Seminariis docetur; 2°. quia Episcopi penè omnes vetera Conciliorum Decreta in præsenti materiâ renovant, eaque cùm se se offert occasio servari præcipiunt; 3°. quia etiamnum subsistant motiva, quæ Patres ad prohibendam Clericis venationem impulere. Hæc enim sunt, quòd Clericis nec arma deferre, nec sine Clericali habitu prodire in publicum, nec tempus quod studio & orationi consecrare tenentur, inter canum latratus, consumere & terere debeant: Atqui hæc omnia, aliaque, quæ ab expertis facilè intelliguntur, non minùs nunc urgent quàm olim; Ergo.

Hinc colliges Clericum venationi deditum, esse in statu peccati mortalis; gravitas enim peccati colligitur, tum ex gravitate pœnæ quam lex infligit, aut minatur infligendam; tum ex inconvenientibus quæ legis violationem comitantur; tum ex modo quo præcepti executionem urget legislator: Atqui Canones gravem minantur pœnam transgressoribus, aliundè sua sunt pericula & inconvenientia venationi quæ fit cum armis, &c.

Hæc de clamosâ venatione intelligenda sunt; *Non* enim, ait S. Raymundus, prohibetur *Clericis ponere laqueum vel rete silentio, dummodò tamen divinum officium*, Scripturæ Sacræ lectio, Theologiæ studium, meditatio, & similia non negligantur.

Addit Sylvius Clericum qui rarò & absque scandalo venaretur, non nisi venialiter esse peccaturum. Haud equidem graviter arguerim Parochum qui leporem suis insidiantem caulibus occiderit: sed nec diffiteri possum venationem prorsùs omnem quæ fit cum strepitu & armis plerisque Canonibus proscribi, unde satis dubia mihi videtur Sylvii decisio.

Prob. 2. pars de militiâ, ex Can 6. XXIII. q. 8. ubi sic: *Quicumque ex Clero esse videntur, arma militaria non sumat, nec armati incedant.... quòd si contempserint, tanquam sacrorum Canonum contemptores, & Ecclesiasticæ sanctitatis profanatores, proprii gradûs amissione mulctentur, quia non possunt simul Deo & seculo militare.* * Idem solidè probat S. Thomas, 2. 2. q. 40. art. 2. 1°: *quia bellica exercitia multùm impediunt animam à contemplatione divinorum, & laude Dei, & oratione pro populo, quæ ad officium pertinent Clericorum*; 2°. quia *non competit Clericis occidere, vel effundere sanguinem; sed magis esse paratos ad propriam sanguinis effusionem pro Christo.*

† Prob. 3. pars de ludis aleæ, ex Conciliis. Lateranense IV. Can. 16. sic habet: *Clerici ad aleas & taxillos non ludant, nec hujusmodi ludis intersint*; quod salubre Decretum renovatum est à Tridentino, Sess. 22. c. 1. de Reform. * Concilium Senonense an. 1528. *A ludo alearum, aliisque qui à sorte pendent, abstineant Clerici: neque ludentium fautores, spectatores, aut testes exsistant.* Mediolanense I. *Nec solùm Clericos ludere vetamus, sed eos ludorum spectatores esse nolumus.* Idem docet S. Antoninus, 2. part. tit. 23. §. 6. *Quot*, inquit, *in taxillis sunt puncta, tot scelera ex eo procedunt.*

Primum est amissio temporis; 2. *blasphemia*; 3. *contumelia*; 4. *dissipatio substantiæ temporalis*; 5. *Ecclesiæ contemptus*, *seu inobedientia*; 6. *est furtum*; 7. *est gula*; 8. *homicidium*; 9. *invidia*; 10. *rerum in familiâ necessariarum penuria*; 11. *jactantia*; 12. *mendacium*; 13. *neglectus divinorum*, dierumque sanctiorum profanatio major *quàm si terram colerent*, *quod est festa violare*, *&c.*

† Hinc colliges 1°. mortaliter peccare Clericos, † qui sæpè aleâ ludunt cum jacturâ notabilis temporis, vel etiam semel cum scandalo, vel magnâ pecuniæ summâ: (vel *ex cupiditate lucri notabilis*, ait N. Alexander) 2°. ludum in Clericis adeò indecorum, longè magis indecentem esse in Religiosis, eòque plùs, quò arctiorem sanctioremque vitam profitentur. Unde Lugo à viro gravi dictum refert, quòd si *hominem societatis* Jesu *vidisset semel chartis ludentem*, *judicaret eum mortalis peccati reum*.

Colliges 2°. eos etiam Clericos, qui modicè & moderatè aleâ ludunt, vix immunes esse à peccato saltèm veniali. Quod magis indubitatum esse debet in illis Diœcesibus, in quibus statuta hujusmodi ludos Clericis absolutè prohibent. Etverò chartarum illecebræ sensim rapiunt, & ludendi consuetudinem pariunt. Quin & penè semper hominem ad pietatis officia segniorem efficiunt. Ut quid ergo aleæ ludos quærunt, qui honestis aliis lusibus animum innocenter possunt recreare?

Colliges 3°. non rarò evenire ut Clerici ac ipsi Laïci eos inspiciendo qui ludunt, mortaliter peccent: atque id præsertim contingit, cùm qui ludendo mortaliter peccant sive ob blasphemias, sive ob notabiliorem, quam exponunt summam, &c. ex eorum, qui circumstant aspectu *inducuntur efficaciter* ad continuandum.

Prob. 4. pars de negotiatione. Scilicet enim negotiatio est contractus, quo quis rem eo animo comparat, ut eam integram & non mutatam vendendo, aut-

permutando lucretur: Atqui ea contractûs species, & Clericis & Religiosis strictè interdicta est. Commercium enim periculi plenum, quod hominem implicat negotiis secularibus, eumque à Deo avocat, non potest licitum esse iis qui se suaque Evangelio consecraverunt; cùm vix permissum sit Laïcis, ut dicam part. 2. de Contract. Atqui, ut etiam ibidem ostendetur, negotiatio quoddam est commercii genus plenum periculi, &c. Hinc Alexander III. cap. 6. *Ne Clerici vel Monachi*, aït: *Secundùm instituta prædecessorum nostrorum, sub interminatione anathematis prohibemus, nè Monachi vel Clerici causâ lucri negotientur.* Idem sanxit Concilium Mediolan. I. cap. 26. Ergo mortaliter peccant Clerici aut Religiosi negotiatores; cùm gravissima anathematis censura nec decernatur, nec præparetur iis qui venialiter solùm delinquunt. Hanc porrò & similes pœnas nuper renovavit Benedictus XIV. in Bullâ: *Apostolicæ servitutis* datâ an. 1740. *contra Clericos secularibus negotiis se*, sub suo vel alieni nominis velamine, *immiscentes.*

Hic quædam notanda; 1°. citatos Canones ab Haberto & Lugo restringi ad Clericos qui vel in sacris sint, vel Beneficiarii. Multò tamen satius est ut qui Clerici manere volunt, ab iis omnibus abstineant, ut quæ periculum habeant, & non nihil indecentiæ. Certè Can. 10. dist. 88. non solùm indistinctè loquitur, sed & negotiationem prohibet statim ac quis *Ecclesiasticus factus est.* Et verò ut quid Clericus esse pergit qui mercatorem agere vult?

Ceterùm, aït Lugo, *conveniunt omnes* negotiationem iis etiam Religiosis qui Clericalem gradum non habent, vetitam esse; idque Turrianus ad ipsos etiam Novitios extendit. Posset tamen hic ut alibi excusare gravis & urgens Clerici ac Religiosi necessitas.

2°. Non constat an Clericus etiam in sacris constitutus, qui semel aut iterùm negotiatur, putà si

bros, cruces & similia ad revendendum emendo, mortaliter peccet. Negant plures, nisi tamen intersit scandalum, & negotiatio fiat in maximâ summâ, quia id non videtur alioqui gravis indecentia; & aliundè Canones, qui negotiatorem Clericum gravibus subjiciunt pœnis, non actum transeuntem, sed consuetudinem & habitum insinuare videntur. In hoc tamen sicut & in quocumque casu dubio, pars tutior tenenda est.

3°. Ambigitur an Clericis liceat negotiari per alios qui totam præstent industriam. Negat P. Antoine id extra necessitatis casum fieri posse absque Rom. Pontificis consensu saltèm tacito. Tum quia, inquit, est illud Ecclesiastico statui indecorum; tum quia ità sancitum est consuetudine quæ vim legis habet, unde & reprehenderentur qui secùs facerent. Mitior hìc Antonio Sylvius fatetur tamen *hujusmodi mercimonium, & statum Ecclesiasticum dedecere, & vix absque aliquo Clerici peccato fieri posse.*

4°. Et vetat Concilium Chalcedonense, c. 3. nè Clerici ulli vel Monachi, *conductores alienarum possessionum fiant*; possunt tamen & proprios agros colere ut fructus vendant, & greges suis in prædiis alere, ut vel saginatos venumdent, vel ex lanâ & lacte lucrum honestum, & piè impendendum percipiant, secundùm id Concilii Carthaginensis IV. an. 398. *Clericus victum & vestimentum sibi artificiolo, vel agriculturâ, absque officii sui duntaxat detrimento paret.* Porrò necessum est ut quas exercebit artes Clericus, non dedeceant Clericalem statum; unde nec chartas lusorias, taxillos, arma bellica conficere potest, nec macellarium aut tabernarium agere, quod & eidem Canonibus interdictum est, nec frequentare nundinas.

Prob 5. pars de secularium negotiorum gestione; 1°. ex Apostolo, II. ad Timoth. 2. ubi & assertio nostra, & efficax ejusdem probatio traditur: *Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus, ut ei placeat, cui se probavit*; 2°. ex toto tit. *Nè Clerici*

vel Monachi secularibus negotiis se immisceant.

Quæ verò secularia negotia Clericis interdicta sint fusè evolvit Concilium Mediolanense I. c. 26. *Qui Deo militat*, ait, *implicare se negotiis secularibus prohibetur; idcirco edicimus : Nè Clericus sacris initiatus, aut Ecclesiastico Beneficio præditus, coram Judice seculari Advocati aut Procuratoris nomine causas agat, nisi ab aliis in judicium vocatus, suam vel Ecclesiæ suæ, propinquorum etiam, si necesse erit, & miserabilium personarum causas, facultate ab Episcopo priùs scripto concessâ, tueatur. Nè in profanis negotiis Officium Tabellionatûs exerceat. Nè artem medendi faciat. Nè in negotiationibus & mercaturis se interpretem & medium interponat.... Nè aliena prædia lucri causâ conducat.. Nè aliorum tutelam aut curam* liberè *suscipiat. Nè pro illis fidejubeat*, nisi id exigant pietas & misericordia, quo etiam in casu opus est episcopi dispensatione. *Nè alicujus Principis aut alterius, negotiorum procurator sit, sine facultate ab Episcopo priùs per litteras impetratâ, & singulis annis renovandâ, &c.*

Iis insistendum est statutis, nisi quibusdam derogaverit sana consuetudo, ut in Galliis, ubi, cùm de civilibus agitur, Cleri Conciliariorum & Judicum officiis in Reipublicæ bonum defunguntur.

Prob. 6. pars de exercitio Chirurgiæ, ex cap. 9. *Nè Clerici vel Monachi*, ubi prohibetur : *Nè ullam Chirurgiæ artem Subdiaconus, Diaconus, vel Sacerdos exerceat, quæ adustionem vel incisionem inducit.*

Prob. 7. pars de popinarum ingressu. *Non oportet*, aït Concilium Laodicenum an. 320. *Clericos* etiam *Ostiarios aut Psalmistas, tabernas intrare.* Lateranense IV. Can. 15. & 16. *à crapulâ & ebrietate omnes Clerici diligenter abstineant... nec ad bibendum quispiam incitetur..... Tabernas prorsùs evitent; nisi fortè causâ necessitatis in itinere constituti.* Idem præcipiunt Concilia Agathense, Aquisgranense, Suesionense, Londinense, Remense, & innumera Episcoporum Statuta.

Quàm ergo periculosè illudunt sibi tot Sacerdotes, qui tabernas sub pœnâ suspensionis, peculiari locorum lege prohibitas, sibi, palàm & temerè frequentant, quasi qui eas prohibent Episcopi, potestate suâ abutantur, & id vetare non possent, aut debeant, quod omnibus penè seculis vetuêre Concilia? quasi Ministros Christi ea deceat invisere loca, quæ vix permittunt sibi homines mundanæ frugis? *

* Aliud sanè judicabat Hieronymus in Epist. ad Nepotian. *Convivia*, aïebat, *tibi detestanda sunt maximè secularium.... Nunquam petentes, rarò accipiamus rogati.. Facilè contemnitur Clericus, qui sæpè vocatus ad prandium, non recusat.* Aliud & sentiebat immanis illæ Christianæ fidei hostis Julianus Apostata, qui falsorum numinum Pontifices Clericalis modestiæ æmulos esse volens sic ad Arsacium Ethnicum Pontificem scribebat Epist. 49. *Sacerdotem quemque hortare, nè accedat ad spectacula neve in tabernâ bibat... Et qui tibi in his rebus.... resistunt, expellito.*

† Prob. 8. pars de luxu, spectaculis & similibus. De luxu patet ex Can. 15. Concilii IV. Carthaginensis, ubi sic: *Episcopus*, & à fortiori Clerici inferiores, *vilem supellectilem, & mensam, ac victum pauperem habeat, & dignitatis suæ autoritatem fide & vitæ meritis quærat.* Concilium Nicænum II. *Omnis luxus & ornatus corporum, est à sacerdotali statu alienus.*

De spectaculis idipsum docent plura Concilia: è multis unum adducemus Narbonense an. 1609. ubi sic cap. 41. *Ut monemus populum, itâ Clericos districtè choreas quâcumque ex causâ ducere, aut illis interesse prohibemus: vitent tripudia, ludos publicos... ad histriones non accedant: nè puritas Sacerdotis rerum inanium, aut etiam obscœnarum aspectu polluatur.... contra agentes pœnâ carceris & aliâ ad arbitrium Ordinarii comprimantur.*

Cetera non prosequimur ut quæ è primâ Conclusione spontè fluant. Unum hîc monebimus plurimos

esse, qui vel in ipso sacrorum Ordinum ingressu reos se faciant gravissimæ fraudis, dum Episcopo quasi verum exhibent titulum collusorium, hypothecis realibus gravatum, multò minorum summâ per diœcesanam legem constitutâ: & ii omnes jure communi, Parisiis & alibi vigente, suspensionem incurrunt ipso facto, nec ab eâ à quoquam absolvi possunt, donec titulum legitimum assecuti sunt aut ab eo dispensati.

PUNCTUM SECUNDUM.

De iis quæ à Clerico præstanda sunt.

UT vitia omnia à Clericis vitari, sic & ab iis virtutes omnes constanter exerceri debent. Eos verò præcipuè decent fides intensa, spes firma, caritas ardens, zelus suæ & alienæ salutis, religiosis & orationis spiritus, hospitalitas, castimonia, mansuetudo, & aliæ ejusdem generis dotes quas sigillatim indagare non sinit angustior voluminis textura. Sed quia quædam sunt, quæ an etiam Clericis necessaria sint, ambigi videtur saltèm in praxi, ea paucis expendenda credimus. Sit.

CONCLUSIO I. Clerici simplices Tonsuram & habitum Clericalem, qui verò sunt in sacris vel Beneficiarii vestem talarem gerere debent.

Prob 1. pars. Eam in Tonsurâ & habitu Clericali formam sequi debent Clerici quicumque, quam seriò præscripsêre sacri Canones, quam urgent & urgere debent omnes Episcopi, quam constanter secuti sunt, qui bonum in Ecclesiâ nomen obtinuêre: Atqui quòd Clerici Tonsuram, habitum statui suo convenientem gestent, seriò præscripsêre S. Canones, idipsum urgent omnes Episcopi, &c.

* 1°. quidem id præcipiunt Canones. * *Præcipimus*, ait Concilium Lateranense II. cui, præside Innocentio II. intererant mille circiter Episcopi, *ut tam Episcopi, quàm Clerici, in statu mentis, in habitu corporis, Deo & hominibus placere studeant: & nec*

* 1139.

in superfluitate, scissurâ, aut colore vestium, nec in Tonsura intuentium offendant aspectum... quod si moniti ab Episcopis emendare se noluerint, Ecclesiasticis careant Beneficiis. An porrò nihil erit culpa, quam qui admiserint, sunt à Beneficiis arcendi? * * Idem sanxit Concilium Trident. Sess. 14. cap. 6. *De Reform.* ubi vanam, quæ à vanis Ecclesiasticis afferri solet excusationem his explodit verbis: *Etsi habitus non facit Monachum, oportet tamen Clericos vestes proprio congruentes Ordini semper deferre, ut per decentiam habitûs extrinseci, morum honestatem intrinsecam ostendant.*

2°. Eandem servari formam volunt, & urgere debent Episcopi. Quòd velint patet ex Statutis cujuscumque Diœcesis. Quòd velle debeant, patet ex Tridentino ibid.

3°. demùm constans ea fuit, est, & semper erit, omnium qui Ecclesiam diligunt, agendi ratio. Neque id mirum: 1°. quia quisquis statum suum amat, ejusdem insignia non dedignatur; 2°. quia habitus Clericalis à multis retrahit excessibus, neque eum hactenùs deposuit quisquam ut liberiùs Deo vacaret; multi verò, nisi omnes, ut ea facerent, contra quæ vel ipse habitus reclamaret; 3°. quia Clericus laïcâ indutus veste, vel hoc ipso scandalum parit, & quasi admonet se Sanctuarium non amore Sanctuarii, sed lucri intuitu fuisse ingressum.

Prob. 2. pars, ex 92. Sixti V. Bullâ, ubi sic: *Hâc nostrâ perpetuò valiturâ constitutione præcipimus & mandamus omnibus & quibuscumque Clericis, non solùm in sacris, sed etiam... Clericali Tonsurâ insignitis, & nedùm ecclesiastica Beneficia, qualiacumque... verùm etiam pensiones percipientibus... ut Tonsuram & habitum Clericalem, vestes scilicet talares, quâcumque dilatione aut tergiversatione postpositâ debeant omninò assumere, & jugiter deferre, &c.* Et certè ex quo cessante persecutionum æstu laïcæ & sacræ vestes discerni cœperunt, vix ampliùs quidquam sacris Canonibus commendatum

est : adeo ut qui rem istam pleniùs investigavêre; eandem invenerint definitam ab œcumenicis Conciliis tredecim, ab octodecim Romanis Pontificibus, à nationibus, provincialibusve Conciliis 150. à Diœcesanis Galliæ, Italiæ, Angliæ, Poloniæ, &c. Synodis trecentis & ultrà.

Nec nocet quod allegant Clerici talaris vestis impatientes : 1°. quòd ab eâ deferendâ dispensent se viri complures moribus ceteroqui rectis instructi; 2°. Deum non vestes sed corda inspicere.

Utraque enim hæc evasio jam pridem præclusa est. Prima quidem ab Innocentio III. cap. 3. *De consuetud.* his verbis : *Consuetudo quæ Canonicis obviat institutis, nullius debet esse momenti.* Secunda verò à S. Bernardo, L. 3. de consider. c. 5. *Solent dicere : Num de vestibus cura est Deo, & non magis de moribus? at forma hæc vestium deformitatis mentium & morum indicium est. Quid sibi vult quòd Clerici aliud esse, aliud videri volunt? nempe habitu milites, quæstu Clerici, actu neutrum.*

Hinc colliges 1°. mortaliter peccare Clericos in sacris aut Beneficiarios, qui sine legitimâ causâ vestem nigri coloris, eamque talarem ferre negligunt; quia sanctiones crebrò repetitas in materiâ quam pro gravi habet Ecclesia, prætergredi, à gravi culpâ excusari nequit. Rurales tamen Parochos in interiori domo, breviori veste * sine peccato uti posse censet Sambovius, nisi, inquit, aliud ferant Diœcesis statuta.

* Soutanelle.

Dixi, *sine legitimâ causâ.* Hæc autem est : 1°. necessitas statum suum celandi, ut ii faciunt, qui apud hæreticos fidem disseminant; 2°. iter faciendum, prout indulgendo docet Synodus Mediolanensis II. an. 1571. sed hâc duplici limitatione, 1°. ut etiam tunc talis, tamque decens feratur habitus *ex quo eos* qui iter faciunt, *esse Ecclesiastici Ordinis homines agnosci possit*; 2°. ut *cùm eò venerint, quò pervenire contendunt, etiamsi locus sit in Diœcesis alienæ finibus, talarem togam induant.*

Hic duo notanda : 1°. multò esse laudabiliùs ut etiam in itinere & equatione talaris toga deferatur. Id enim minus habet pœnæ quàm existimant multi ; & si plus haberet, spontè ob Christi graviora passi, & Ecclesiæ amorem, ferendum esset : 2°. etsi absolutè licitum sit in itinere uti habitu breviori, haud tamen licitum esse sine talari togâ Missam celebrare, vel altariis deservire : & id multis in Diœcesibus quoad Missæ celebrationem sub pœnâ suspensionis ipso facto incurrendæ prohibitum est.

Colliges 2°. eò plùs in hâç materiâ, ut & in aliis peccàri, quò plus à Canonum litterâ receditur. Unde Beneficiarius qui pallium breve, cum breviori veste nigri coloris gerit, minùs peccat, quàm qui habitum ferè laïcalem gestant. Neque tamen hic, saltèm si ut solet, res ex consuetudine fiat, letalem deesse culpam credidero.

Quod spectat ad juniores Clericos, dicimus eos etsi Beneficiarii non sint, teneri saltèm sub veniali Tonsuram & habitum Clericalem gerere, quandiu servant pròpositum in Ecclesiastico statu permanendi.

Colliges 3°. verè coram Deo lugendam esse sortem, ut omnis penè gradûs Clericorum, qui nedum Tonsuram pro Ordine quo insigniti sunt, majorem aut minorem gestent, & crines modestè detonsos habeant ; retortos è contrà, calamistratos, & odorato conspersos pulvere, in ipsâ Dei domo, in Processionibus, & ad ipsum altare præferunt, inter ipsa sacra mundani. An verò gratis dictum est : *Et erit, in die hostiæ Domino, visitabo super omnes qui induti sunt veste peregrinâ.* Sophon. 1.

Colliges 4°. adscitiam comam, nec sine causâ, nec nisi modestè, ubi causa est, ferendam esse. Et verò ex iis quæ jam ab Apostolorum temporibus contra feminas torti & compti capilli nimiùm amatrices dicta sunt, facilè colligere est quo impetu in Clericos eidem obnoxios vitio fuissent Patres insurrecturi : *Quanta* enim *culpa*, aïebat S. Gregorius,

hos viros appetere, à quo feminæ prohibentur?

CONCLUSIO II. Clerici omnes divinis Officiis, Festis & Dominicis diebus interesse tenentur.

Prob. ex Tridentino, Sess. 23. *De reform.* cap. 9. ubi sic : *Nullus primâ Tonsurâ initiatus.... fori privilegio gaudeat, nisi.... Clericalem habitum & Tonsuram deferens, alicui Ecclesiæ ex mandato Episcopi inserviat* : Atqui vix aliter Ecclesiæ inservire possunt Clerici juniores, quàm Officia divina modestè & assiduè, quantum sibi licèt, frequentando; Ergo ad id tenentur. Etverò, ut sapienter monet Aquileïense Concilium, *Nihil potest videri absurdius, quàm ut seculares Officiorum divinorum tempore Ecclesiam frequentent, Clerici refugiant; illi Deum vel tacitis vocibus in Ecclesiâ laudent; isti... boni aversione scandalum præbeant.*

CONCLUSIO III. Clerici omnes præsertim in sacris, Ecclesiæ ceremonias scire, & ad amussim observare tenentur.

* Prob. 1°. Quia major est in novâ lege obligatio ceremonias ad cultum Dei spectantes scire & observare, quàm fuerit in antiquâ; cùm cultus quò sanctior est, eò scrupulosè magis quoad omnes sui partes impleri debeat : Atqui gravis in antiquâ lege vigebat obligatio, infinitas propè judaïcæ religionis ceremonias, tenendi & exequendi; ut patet ex Deuteronomii cap. 28. *Quòd si audire nolueris vocem Domini Dei tui, ut custodias & facias.... ceremonias quas ego præcipio tibi hodie, venient super te omnes maledictiones*; Ergo.

† Prob. 2°. Quia cùm sacra sine quibusdam ceremoniis peragi nequeant, qui Ecclesiæ ritus ignorat, alios pro arbitrio & phantasiâ fingere sibi tenetur, & ex consequenti à probatiori Ecclesiæ usu recedere : Atqui non potest ea inversio rerum fieri sine peccato. *Si quis*, ait Tridentinum Sess. 7. Can. 13. de Sacram. in genere, *dixerit receptos & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus, in solemni Sacramentorum administratione adhiberi consuetos, aut*

contemni, aut sine peccato à Ministris pro libito omitti, aut in novos alios per quemcumque Ecclesiarum Pastorem mutari posse, anathema sit. Exverò docet eadem Synodus, Sess. 22. cap. 5. 1°. plures Ecclesiæ ceremonias ab ipsis Apostolorum temporibus institutas fuisse; 2°. institutionis hujus finem fuisse, ut sua rebus sacris majestas afferatur, utque fideles ex visibilibus deducantur ad invisibilia fidei mysteria: itàne verò res ipsâ suâ origine sacras, & ad finem nobilissimum spectantes, pro nihilo ducere licet, & pro nutu abjicere? licet hinc populis scandalum & nauseam parere, quod iis in ædificationem paratum est? licet Ecclesiæ Ministris turpem sibi imperitorum, indevotorumve notam àspergere? licet graves plerumque in ecclesiâ turbas ciere, ut ii hodie faciunt, qui contra totius Ecclesiæ legem, altâ voce & Orationes secretas, & Canonem recitant?

CONCLUSIO IV. Beneficiarii & Clerici in sacris ad Officii recitationem tenentur.

Prob. ex dicendis uti de Religione.

CONCLUSIO V. Clerici omnes ad castitatem tenentur, sed multò strictiùs, qui sunt in sacris.

Prob. 1. pars. Tenetur unusquisque ad virtutes status sui proprias; Atqui castimonia est virtus Clericalis status etiam genericè sumpti maximè propria: 1°. quia summoperè decet omnes Christi Ministros eam profiteri virtutem, quam speciali professus ratione est *Christus virgo, virginis filius, virginum sponsus*, uti loquitur S. Bonaventura; 2°. quia inferiores Clerici ad Ordines sacros, quiâ sanctiori poterunt viâ gradum facere debent: *Nemo* autem, ait Urbanus II. dist. 32. c. 12. *ad sacrum Ordinem permittatur accedere, nisi aut virgo, aut probatæ sit castitatis.* Si ergo grave sit in laïco impuritatis peccatum, utique gravius erit in Clerico; unde turpes aspectus, obscœnas vel ambiguas voces, & similia effugere debet, *quasi à facie colubri*; imò, nec tutâ conscientiâ ad Subdiaconatum accedere potest, nisi

spem habeat mortaliter certam servandæ perpetuæ; & omnimodæ castitatis.

* Prob. 2. pars ex variis Conciliis. * Carthaginense II. cap. 2. *Episcopos*, inquit, *Presbyteros & Diaconos... placuit... continentes esse in omnibus... ut quod Apostoli docuerunt, & ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus.* Idem docet Concilium Lateranense I. cap. 21. *De Presbyteris, Diaconis, Subdiaconis, & Monachis.* † Decreta hæc quibus innumera alia possent adjungi renovavit Trid. Synodus Sess. 24. Can. 9. his verbis. *Si quis dixerit Clericos in sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares castitatem solemniter professos, posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse non obstante lege Ecclesiasticâ vel voto.. posseque omnes contrahere matrimonium, qui non sentiunt se castitatis etiamsi eam voverint, habere donum, anathema sit: cùm Deus id rectè petentibus non deneget, nec patiatur nos supra id quod possumus tentari.* His præmissis sic disputo:

* * Ut Clerici in sacris castimoniam impensè colere teneantur, tria sufficiunt; 1°. ut virtutem hanc eis injungere potuerit Ecclesia; 2°. ut & quadantenus debuerit; 3°. & ut injunxerit de facto: Atqui hæc omnia constant. Et quidem quòd injunxerit, probant Canones citati; quòd autem potuerit, & quadantenus debuerit, hinc patet quòd Cœlibatus plurimum conducat ad obeunda dignè Ecclesiæ munia; quæ præcipuè sunt sacrificium altaris, Sacramentorum administratio, oratio, frequens, actus docendi, pauperum cura & sublevatio: 1°. enim Sacrificium & Sacramentorum administratio, magnam, & si fieri possit, Angelicam puritatem requirunt: in actu autem conjugii, etsi per se non malo, certum est aliquid reperiri quod & puritatem, & imaginationem offendat; 2°. Oratio & doctrina mentem uni addictam Deo, & à secularibus curis expeditam postulant: porrò *qui cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodò placeat uxori, & divi-*

rus est: cùm à contrario *qui sine uxore est, sollicitus* sit *quæ Domini sunt; quomodo placeat Deo.* I. Cor. 7. 3°. Pauperum cura requirit animum liberalem & sanctè prodigium; is autem multò difficiliùs reperitur in conjugatis, qui de alendâ familiâ, de ditandis, & nuptui dandis filiis præcipuè laborant.

† Objiciunt Protestantes: 1°. id Genes. 1. *Crescite & multiplicamini*, quod ad omnes dictum fuit: 2°. quod ex Paulo I. Timoth. 3. *Oportet Episcopum esse unius uxoris virum, &c.* quod autem permisêre Apostoli, quis prohibere possit; 3°. quòd idem Apostolus ibid. c. 4. *doctrinam dæmoniorum* eam vocet, quæ prohibet nubere: id verò prohibent Doctores Romani: 4°. quòd ex Hebr. 13. *honorabile* esse debeat *connubium in omnibus*: si autem in omnibus, ergo & in Presbyteris; quòd ex cœlibatu Sacerdotum, innumera apud Catholicos prodeant scandala, &c. Verùm hæc moram non faciunt. Unde

R. ad 1. Verba hæc, *Crescite, &c.* vel præceptum non esse, sed benedictionem: quia etiam ad pisces & aves dixit Deus, *Crescite*: vel si hîc subsit præceptum, debere illud referri ad tempus, quo primos terræ incolas multiplicari oportuit; vel si etiamnum urgeat illud præceptum, non obligare singulos in particulari, sed solùm humanum genus in communi: alioqui Elias, Jeremias. uterque S. Joannes, S. Paulus, & ipse Christus, hujus præcepti transgressores fuissent.

Ad 2. Sensus Apostoli est, neminem qui duas simul aut successivè habuerit uxores in Episcopum aut Diaconum eligi debere, non autem ut eligi nemo possit nisi uxorem habens; quid enim sibi voluisset Paulus legem imponendo, quam ipse non servabat; imò & à quâ simplices fideles dehortabatur, cùm aïebat I. Cor. 7. *Volo omnes vos esse sicut me ipsum.*

Quod addunt, non posse id prohiberi quòd ab Apostolis est permissum, utique falsum est; 1°. quia

alioqui permitti non posset quod prohibuerunt Apostoli, & tamen apud ipsos Protestantes licitus est esus sanguinis, & suffocatorum; 2°. quia nonnullæ Apostolorum constitutiones, purè Ecclesiasticæ erant, quæ proinde immutari potuerunt.

Ad 3. Diabolica quidem est doctrina, quæ cum Manichæis nuptias quasi à dæmone inventas prohibet: sancta autem & salutaris, quæ vult ut Sacerdotes propter eminentiam statûs sui, & functionum sanctitatem cœlibes vivant. Neque id est, simpliciter prohibere matrimonium, sed velle ut ex hypothesi certi statûs continentia servetur.

Ad 4. Matrimonium esse debet honorabile in omnibus, id est, omni ex parte, ut patet ex Græco textu, ubi vox *In omnibus*, est neutrius generis. Unde meritò redarguitur & Genevensis versio, quæ locum hunc reddidit; *Honorable est le mariage entre tous*; & quæ ab eâ non satis distat versio Montensis; *Que le mariage soit traité de tous avec honnêteté.* Meliùs sanè & Lovanienses, & Amelotus: *Que le mariage soit honorable en toutes choses.* Adde quòd si vox *In omnibus* intelligeretur de personis, non intelligetur de singulis indistinctè, sed de iis quas Deus ad matrimonium vocat, & quæ nullo ejus contrahendi impedimento tenentur.

Ad 5. Qui è duodecim Apostolis unum fuisse diabolum cogitavit, non mirabitur quod è tot Romanorum Clericorum millibus, qui castitatem spondent, aliquando malè vocati, absque sufficienti virium suarum experimento, aliqui identidem turpiter labantur: sed quid ii sunt contra tot eunuchorum voluntariorum millia, qui angelicè vivunt? An ex uxoratis Protestantium Ministris nulli justos limites transgrediuntur?

Hinc colliges 1°. eos temerè & illicitè sacros Ordines amplecti qui se ipsos non satis quoad præsens castitatis punctum probavêre. Nec minùs peccant Confessarii, qui fragiles adhuc, nec satis probatos admittunt.

Colliges

Colliges 2°. duplicis esse reos peccati quicumque sacris Ordinibus insigniti, sive exteriùs, sive solâ etiam cogitatione, aut delectatione morosâ castitatem violant: unde statûs sui circumstantiam aperire tenentur. Ratio est quia nonmodò puritatem lædunt, sed & implicitum castitatis omnimodæ votum, quod emisêre, prout docet communior Theologorum opinio, ex his S. Gregorii verbis: *Nullum facere Subdiaconum præsumant Episcopi, nisi qui se victûrum castè promiserit.*

Cap. 12 dist. 28.

Colliges 3°. gravis esse reos peccati eos etiam qui proximo temerandæ pudicitiæ periculo se exponunt, ut ii faciunt qui contra Ecclesiæ Canones & Diœcesana statuta juniores habent ancillas: item qui ex frequenti cum mulieribus convictu vel inordinata quædam experiuntur quibus cedunt, aut facilè cedere possunt, vel pravam de se suspicionem, & laïcis scandalum ingenerant; ac ii demum qui apud se suspectas mulieres quocumque in gradu consanguineæ sint, retinent. Jam dudum enim *interdixit per omnia magna Synodus* Nicæna, can. 3. *non Episcopo, non Presbytero, non Diacono, nec alicui omnino qui in Clero est, licere subintroductam habere mulierem: nisi fortè aut matrem, aut sororem, aut amicam, vel eas tantùm personas quæ suspicionem effugiunt.* Quæ egregiè confirmat Hieronymus, Epist. 11. ad Nepotian. *Hospitiolum tuum aut raro, aut nunquam mulierum pedes terant. Omnes puellas & virgines Christi aut æqualiter ignora, aut æqualiter dilige. Ne sub eodem tecto mansites, neque in præteritâ castitate confidas. Nec sanctior David, nec Samsone fortior, nec Salomone potes esse sapientior.*

ARTICULUS SECUNDUS.

De Obligationibus Beneficiariorum.

BEneficiariorum obligationes, præcipuè ad quinque reducuntur: 1. est Tonsuræ & habitûs decentis gestatio, de quibus suprà; 2. recitatio horarum,

de quâ alibi ; 3. residentia in loco Beneficii ; 4. unius tantùm possessio Beneficii, si sufficiens sit ; 5. legitima ejusdem fructuum dispensatio : quæ tria hic expendemus.

SECTIO PRIMA.

De Residentiâ.

Residentia definiri potest, personalis in loco Beneficii commoratio, & ibidem munerum ecclesiasticorum functio. Unde non residet Episcopus, qui etiam in Diœcesi suâ remanens, est canis mutus, non valens latrare, cùm tempus concionandi & increpandi urget ; qui de luxu, aleâque & vitiis ablegandis parùm aut nihil curat : qui Diœcesim suam rarò & non integrè visitat ; Confirmationis Sacramentum non ministrat in locis remotioribus. Idem dicendum de Canonicis qui Matutini tempore stertunt in lecto, aut in Choro libros legunt, & non canunt Officium. Ut ergo quæ ad residentiam pertinent discutiantur, sit

CONCLUSIO. Beneficia quibus annexa est animarum cura, ut Episcopus, Parochia, Vicariatus perpetuus, Abbatiæ, & Prioratus Regulares, &c. residentiam exigunt jure naturali, divino, ecclesiastico, & civili.

Prob. 1. pars de jure naturali, ex ipso hujusmodi Beneficiariorum nomine : ii enim passim dicuntur, Pastores, Speculatores, Magistri, Rectores, Doctores, Lux populi, Duces cæcorum, &c. sed Pastor, Magister, Doctor, &c. jure naturali tenetur iis assidere quorum est Magister & Pastor ; quia alioqui nec pascit, nec docet. Atque hanc Pastoris obligationem manifestè edisserit Christus his verbis Joan. 10. v. 11. *Bonus Pastor animam suam dat pro ovibus suis, Mercenarius autem, & qui non est pastor, cujus non sunt oves propriæ, videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit.* Et v. 2. *Qui intrat per ostium, pastor est ovium ; huic ostiarius aperit, &*

oves vocem ejus audiunt, & proprias oves vocat nominatim, & educit eas... & ante eas vadit, & oves illum sequuntur, &c. Ergo Pastor jure naturali tenetur ab ovili suo non abesse. Ecquis mente sanus in quæstionem adducet utrùm dux in bello dum geritur, & miles in acie debeat existere?

* Confirm. Nam 1°. jure naturali tenetur sponsus residere cum sponsâ, neque quod Deus conjunxit, homo separare potest: Atqui Episcoporum & Parochorum sponsa est eorum Ecclesia, cum quâ spirituale matrimonium solemniter contraxerunt, ut ait S. Pius V. in Bullâ suâ 64. ergo 2°. tenetur quilibet præsertim stipendio conductus, gravissima, dum potest, proximi damna avertere: porrò absentiam Episcoporum & Parochorum gravissima damna consequuntur, ut docet frequentior experientia. *

† Prob. 2. pars de jure divino Ezech. cap. 34. *Væ pastoribus Israël, qui pascebant semetipsos! Nonne greges à pastoribus pascuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat occidebatis, gregem autem meum non pascabatis. Quod infirmum fuit non consolidastis, & quod ægrotum non sanastis.... quod perierat non quæsistis... Et dispersæ sunt oves meæ, eò quòd non esset pastor: & factæ sunt in devorationem omnium bestiarum.... Propterea pastores audite verbum Domini; Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ipse super pastores requiram gregem meum de manu eorum, & cessare faciam eos ut ultra non pascant gregem, &c.* Unde sic: Ad illud tenentur Pastores jure divino, cujus omissionem Deus graviter arguit, & severè minitatur puniendam: sed residentiæ omissionem Deus citatis verbis graviter arguit, atque ostendit simul eos non residere, qui in otio & mollitie circà gregem suum elanguent, quod perit non quærunt, &c. Ergo. †

Idem docet Concilium Trid. Sess. 23. c. 1. *De reform. Cùm*, inquit, *præcepto divino mandatum sit omnibus quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere, pro his sacrificium offerre, verbique*

divini prædicatione, Sacramentorum administratione, ac bonorum omnium operum exemplo pascere, pauperum, aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerere, & in cœtera pastoralia munera incumbere, quæ omnia nequaquam ab iis præstari & impleri possunt, qui gregi suo non invigilant, neque assistunt, sed mercenariorum more deserunt: sacrosancta Synodus eos admonet, & hortatur, ut divinorum præceptorum memores, factique forma gregis, in judicio & veritate pascant & regant. Atqui hæc verba clarè definiunt residentiam jure divino præcipi; Ergo.

Confirm. ex Apostolo II. Timoth. 4. *Tu verò vigila, in omnibus labora, opus fac Evangelistæ, ministerium tuum imple.* Quis porrò dixerit Episcopum ministerium suum implere, opus facere Evangelistæ, denique esse bonorum omnium exemplar per Vicarium suum, aut substitutum?

Prob. 3. pars de Jure ecclesiastico & civili, tum ex toto titulo *De Clericis non resid.* tum ex Edictis Blesensi aut Aurelianensi, in quorum ultimo sic loquitur Carolus IX. *Résideront tous les Archevêques, Evêques & Curés, & fera chacun d'eux en personne son devoir ou charge, à peine de saisie du temporel de leurs Bénéfices.*

Obj. 1. Non rarò Parochus aut Episcopus officium suum meliùs exequitur per alium; putà si quem loco præficit gregi, sanctior sit, doctior, populisque acceptior: Ergo.

R. neg. conseq. Etsi enim cessare potest ratio residendi deducta ex inconvenientibus quæ non residentiam sequi solent, (quod tamen difficile est, quia vix suppleri potest amor proprii Pastoris) sunt tamen aliæ rationes quæ non cessant: putà quòd qui stipendio fruitur, laborare debeat; quòd cui sufficit ut per alium laboret, ei sufficere debeat, ut per alium vivat & manducet. Hinc S. Bernardus, *qui per vicarium inservit, per vicarium remunerabitur.*

Epist. 4.

Confirm. Nam 1°. ſine ſcandalo fieri nequit, ut qui aliis prælucere debent exemplo, quæ ſui ſunt officii non præſtent; 2°. ſi Rex aut Reſpublica non patitur ut urbis Præfectus aliò divagetur, interim ſubſtituens qui loco ſui civitati invigilent, quantò minùs id feret Eccleſia? 3°. hæc propoſitio: *Poteſt Sacerdos cui Miſſæ celebrandæ traduntur, per alium ſatisfacere, collato illi minori ſtipendio, aliâ parte ſibi retentâ*, damnata eſt ab Alexandro VII. & meritò quidem, quia turpiter & injuſtè Sacerdos ſibi partem retinet ſtipendii, cùm nullam ſolvit Officii partem: Atqui eadem militat ratio in cauſa Beneficiarii, qui retinet partem fructuum Beneficii, & in alium totum onus refundit: Ergo is ad reſtitutionem tenetur pro rata parte defectûs ſuî.

Obj. 2°. Papa cum Epiſcopis diſpenſat in reſidentia; Ergo hæc non eſt niſi juris poſitivi.

R. diſt. Diſpenſat impropriè, id eſt, declarat jus divinum non extendi ad hunc vel illum caſum, C. diſpénſat propriè, & eodem modo quo diſpenſaret in lege purè Eccleſiaſticâ, N. Iſtam enim eâdem tolleret autoritate quâ condidit, ſic porrò reſidentiam nec tollit nec tollere poteſt.

Hinc colliges abſolutionem iis negandam eſſe qui non reſident formaliter, ſeu munia ſua, ut par eſt, abeundo, prout tot contingit Parochis, qui vix ſemel in menſe populum verbo Dei reficiunt, & qui hoc ipſo moraliter peccant. Imò ait Bonacina: *Arbitror mortaliter peccare* Parochum *ſi duobus vel tribus menſibus totius anni diſcontinuis non concionetur. . . . . quia hæc videtur materia gravis* Ità & Pontas v. *Curé*; caſ. 1.

Neque verò ſolùm concionari, ſed & id utiliter præſtare tenentur Parochi: quod ut ſecuriùs attingant, non perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis uti, non abſtruſa & profundiora prædicare debent, ſed quæ ad ſalutem, quæ ad mores, quæ ad ſuſceptionem Sacramentorum, & ſtatûs præſertim conjugalis, neceſſaria ſunt: ubi de impedimentis agendum, ſed cautè & pudicè.

Debent 2°. grassantia scandala seu per semetipsos, si possint, seu per Episcopos coërcere: scrutari an plebs Parochiali Missæ intersit; an paschali fungatur officio; an non vacet superstitioni, contractibus usurariis, &c. an pueri Catechismi tempore Ecclesiam frequentent; an Ludimagister rectè doceat; an non mares simul & puellas instruat, quod opus periculi plenum est, & in multis Diœcesibus meritò prohibitum, quandoque etiam sub excommunicationis pœnâ.

Debent 3°. singularem pauperum curam gerere; infirmos etiam Sacramentis munitos visitare frequenter; eosdem in extremo præsertim transitu, ubi potentiùs insidiatur leo rugiens, consolari ac roborare, egenos gratis sepelire, iisdemque ex intimo cordis affectu requiem æternam precari.

Debent 4°. pro Parochianis Missam offerre Dominicis festisque diebus, neque nunc stipendium ullum recipere possunt. Ità definiit S. Congregatio apud Barbosam: idem debet Concilium Mediolan. IV. ab Apostolicâ Sede approbatum. Concinunt Theologi plerique saniores; ut Sylvius, qui post Dianam principii loco statuit: *Parochum in illis diebus in quibus Missam tenetur celebrare, ut eam populus audiat, non posse pro applicatione Sacrificii eleemosynam accipere.* Imò si Parochus reditum habeat, non dico abundantem, sed pinguem seu omnibus inspectis sufficientissimum, tenetur singulis diebus pro Parochianis offerre Missam; idque jure divino, prout ex decisione S. Congregationis docent saniores Canonistæ. Si tamen Parochus ex officio, aut obligatione quæ Parochiæ suæ inseparabiliter inhæreat, Missam applicare teneatur, v. g. in die depositionis; Anniversario fundato, Beneficio Parochiæ suæ incorporato, non tenebitur Missæ hujus defectum per se aut per alium resarcire, quia id nullo jure constitutum est.

Hîc nota ab eâdem Congregatione fuisse sancitum: 1°. in casu etiam legati planè insufficientis

recurrendum esse ad Apostolicam Sedem pro Missarum reductione, nisi fundatione ipsâ (adde & locorum usu) cautum sit ut unus illud moderari possint Episcopi; 2°. tot pro stipendio accepto Missas celebrari debere, quot præscripsit donator stipendii. Quòd si is numerum non definierit, adhærendum mori civitatis & provinciæ; 3°. Sacerdotes, qui stipendium receperunt minus eo, quod ab Episcopo determinatum est, tot debere Missas, quot exegit qui tribuit eleemosynam. Unde eleemosynam recuset, qui Missis defungi noluerit; 4°. hæredes illius qui Missas centum exigit, stipendium ab Episcopo designatum aut designandum largiri debere; 5°. administratores Ecclesiarum in quibus exteri Missam faciunt nullam utcumque minimam stipendii portionem retinere posse ratione expensarum quas subeunt pro manutentione Ecclesiæ altaris, pro paramentis, vino, hostiâ & similibus, nisi eædem Ecclesiæ non habeant reditus quos in usum earumdem expensarum erogare licitè possint; tuncque nec plus exigi potest quàm postulent expensæ, quæ pro ipsomet tantùm Missæ sacrificio necessariò sunt subeundæ, nec quidquam ex numero Missarum detrahi debet.

Debent 5°. Parochi per se vel per alium excipere confessiones subditorum; quoties id rationabiliter petunt, seu ratione Festi vel indulgentiæ cujus participes fieri velint; seu quia gravatam aliquo peccato conscientiam gerunt. Etverò an non spiritualem gregis sui profectum pro virili procurare tenentur? An non gravem pro totâ vitâ cruciatum sibi parant, si quis eorum culpâ in peccato decesserit? Hinc continuò in statu gratiæ esse debent, ut qui singulis momentis ad administranda Sacramenta vocari possint.

Debent 6°. cavere plurimùm nè in matrimonium jungant, vel eos qui fidei rudimentis, Deique & Ecclesiæ præceptis non satis sint eruditi; vel vagos & advenas de quorum statu sibi minùs constet, quàm necesse sit.

Quæres quæ causæ à residentia excusent.

R. Quinque afferri à Tridentino Sess. 23. c. 1. Eæ verò sunt *Christiana charitas, urgens necessitas, debita obedientia, ac evidens Ecclesia vel Reipublicæ utilitas.*

1. Christiana charitas : potest enim Pastor à grege separari ad tempus, ut alteri Ecclesiæ in hæreseos periculo constitutæ succurrat ; ut inter Magnates pacem componat ; ut fidem disseminet. Esset tamen contra ordinem charitatis, tantùm in suos invehere mali, quantùm in alios commodi.

2. Necessitas : hæc autem vel est ab intrinseco ; ut ab infirmitate ; vel ab extrinseco, ut à persecutione tyranni, hostisve alicujus qui in Episcopum particulariter desæviat. Utraque à residentia excusat ; unde potest Pastor infirmus cœlum mutare, vel à persecutoribus aufugere, juxta id Christi, *Cùm persequentur vos in una civitate, fugite in aliam.* Sed si ex absentia Pastoris grave populi damnum sequi debeat, tenetur ad residendum.

Matth. 10.

Hinc 1°. Episcopus quem longa tenet infirmitas sine spe sanitatis, in Diœcesi suâ remanere debet, ut quantùm poterit, ovium saluti provideat ; imò nequidem metu mortis undecumque hæc immineat, gregem deserere posset ad tempus, si interim fideles omni auxilio destitui deberent. Unde Augustinus Epist. 228. n. 2. *Fugiant de civitate in civitatem* servi Dei *quando eorum quispiam specialiter à persecutoribus quæritur* ; sic tamen *ut ab aliis qui non requiruntur, non deseratur Ecclesia. Cùm autem omnium, id est, Episcoporum, Clericorum & Laïcorum est commune periculum, hi qui aliis indigent, non deserantur ab his quibus indigent.*

2°. Episcopus (idem de Parocho dixeris) fugere non potest pestis tempore ; imò uterque si per alios non possit, per semetipsum Sacramenta peste infectis administrare debet. Sed si per alios id possit, per se facere non tenetur, præsertim si præcipua populi pars sana sit : quia cùm sanis per-

inde ac infirmis debitor sit, sanis utilem se præbere debet; ab iis verò fugietur, cùm scient eum pestiferorum commercio usum fuisse.

Quòd autem Pastores pestis tempore tutâ conscientiâ fugere nequeant, patet 1°. quia tunc viget illud Christi, *Bonus Pastor animam suam dat pro ovibus*: 2°. quia hoc exemplis suis docuerunt SS. Cyprianus, Gregorius Taumaturg. Gregorius Papa, qui dum tetra lues Romam depopularetur, nunquam abstinuit à prædicando, à visitandis ægris; 3°. idem definiit Concilium Mediolan. V. sub sancto Carolo Borromæo, cui in eundem sensum respondit S. Congregatio, ut refert Fagnan in cap. 17. *De Cleric. non resid.* In Galliâ dari solet pestiferis Viaticum chartâ vellinteo in volutum, ac reponitur in loco ubi ab ægris propriâ manu apprehendi possit, juxta antiquum Ecclesiæ morem.

Joan. 19.

3°. Excusat à residendo obedientia debita Superiori legitimè ad aliud vocanti: sed attendendum justas aliquando & graves causas videri, quæ tales non sint. Unde non potest quis à Parochia abesse, ut Vicarii generalis aut Officialis munia obeat: neque enim hâc nostrâ ætate desunt qui id Officii præstare possint. Quòd si Parochus ceteris qui præsto sunt, ingenio præpolleat & sapientiâ, dimittat Parochiam, & Canonicatu, vel æquo stipendio donetur; refert tamen Gonzales declarationem sacræ Congregationis, quæ Episcopo concedit ut per duos menses uti possit seu ut in visitationum cursu; seu ad alia Ecclesiæ suæ servitia, Parochi alicujus ministerio, substituto in locum ejus Vicario.

4°. Evidens Ecclesiæ utilitas, ut si eundum sit ad Concilium generale vel provinciale, si annuo secessui vacandum sit per octo aut decem dies, si docenda sit Theologia vel Jus canonicum.

5°. Demum Reipublicæ utilitas, quæ, ut ait Toletus, cum necessitate conjungi debet, nam Episcopus iis implicare se non debet quæ per Laïcos æquè præstari possunt. Ad Reipublicæ utilitatem revocat

Gibert, 1°. administrationem justitiæ apud supremas Curias; 2°. servitium Principi præstitum ab Eleemosynariis, Capellanis, Musicis & Cantoribus.

At, inquies, nullisne egent induciis Parochi, qui quò gregi invigilant magis, eò plus fatigantur?

Nè hîc videar excedere, R. cum Cabassut. *Si quis Parochus sine justa causa etiam minùs duobus mensibus absit, peccabit mortaliter, nisi sit parvi temporis absentia, qualis esse posset quindecim aut ad summum viginti dierum, sine justa alioqui causa, modò reliquerit idoneum substitutum.* His consonat Pontas, v. *Résid. des Curés*, cas. 1. ubi à mortali non excusat Parochum, qui ut consanguineos vel amicos invisat, toto mense abest à Parochiâ: secùs de Canonicis, quibus, ut nullam animarum curam habentibus, plura indulget Tridentinum. Imò nè is quidem cui gravior lis sequenda incumbit, abesse potest sine expressâ Episcopi sui licentiâ, quod etiam & meritò sanxit Tridentina Synodus. Ceterùm pluries declaravit S. Congregatio Parochum propè Ecclesiam, vel saltèm in loco omnibus opportuno commorari debere.

SECTIO SECUNDA.

De pluralitate Beneficiorum.

CErtum est quædam esse Beneficia quæ simul ob incompatibilitatem teneri non possunt; in hoc ordine sunt duæ Ecclesiæ Parochiales, dignitates duæ, duo personatus, aut etiam duo simplicia ejusdem generis sub eodem tecto Beneficia, ut duo Canonicatus. Tota igitur quæstio est de eâ specie Beneficiorum quæ compatibilia vocantur, an scilicet & quando plura teneri possint. Sit

CONCLUSIO. Peccat mortaliter, qui plura habet Beneficia, tametsi simplicia, quando unum ad honestam sustentationem sufficit. Ità Theologi ferè omnes.

Prob. 1°. ex Concilio Trid. Sess. 24. cap. 17.

ubi sic : *Quoniam multi improbæ cupiditatis affectu seipsos non Deum decipientes.... plura simul Beneficia obtinere non erubescunt ; sancta Synodus.... præsenti Decreto statuit ut in posterum unum tantùm Beneficium Ecclesiasticum, singulis conferatur ; quod si quidem ad vitam ejus cui confertur honestè sustentandum non sufficiat, liceat nihilominùs aliud simplex sufficiens, dummodò utrumque personalem residentiam non requirat, eidem conferri.*

Qui porrò ut argumentum hoc elevent, reponunt Concilium Trid. in Galliâ quoad disciplinam receptum non fuisse, ex eorum sunt numero qui *seipsos, non Deum* decipiunt. Nam 1°. nunquam intenderunt Galli eas rejicere prædicti Concilii partes, quæ nullum libertatibus nostris præjudicium inferunt, sed tantùm ad bonos mores spectant, qualis est præsens definitio ; 2°. Concilium Trid. unanimi Cleri Gallicani suffragio, anno 1615. receptum est ; 3°. si qua Concilii hujus decisio vim apud nos habere debet, ea certè de quâ nunc agitur, quæ nihil aliud agit quàm renovat vetera Conciliorum Decreta, & Regum nostrorum Sanctiones, à quibus pluralitas Beneficiorum vocatur *ambitio execrabilis.*

Prob. 2°. autoritate & rationibus S. Thomæ, qui sic loquitur, quodlib. 9. art. 15. *Habere plures Præbendas, plurimas in se inordinationes continet, utpotè quia non est possibile aliquem in pluribus Ecclesiis deservire.... Sequitur etiam diminutio cultûs divini, dum unus loco plurium instituitur. Sequitur etiam in aliquibus defraudatio voluntatis testatorum, qui ad hoc aliqua bona Ecclesiis contulerunt, ut certus numerus Deo serviendum ibi esset. Sequitur etiam inæqualitas, dum unus pluribus beneficiis abundat, & alius*, qui sæpè foret Ecclesiæ utilior, *nec unum habere potest ; & multa alia hujusmodi quæ de facili patent* : Atqui multa ex his incommodis sequuntur pluralitatem non eorum duntaxat Beneficiorum quæ *incompatibilia* dicuntur, sed & eorum etiam quæ

simplicia sunt. Certè enim qui tribus provisus est Beneficiis, tria quotidie officia non persolvit. Unde Fundatores suâ frustrantur intentione; &c.

Prob. 3°. autoritate graviorum quotquot extitêre Theologorum; ut S. Bonaventuræ, Guillelmi Parisiensis, Gersonii & Genebrardi, qui famosam Facultatis Parisiensis Decisionem refert. *Theologi Parisienses*, inquit, *post longam disputationem, anno 1238. definiunt neminem posse duo Beneficia, si unum sufficeret ad alendum eum, retinere sine peccato mortali.* Huic definitioni subscripsêre Doctores omnes, duobus exceptis; alter * paulò pòst mortuus, tertiâ post mortem die Guillelmo Parisiensi apparuisse fertur, & dixisse æternis se damnatum suppliciis ob Beneficiorum pluralitatem; (*) cui consonat id quod ex S. Bernardo refert D. Thomas: *Qui non unus sed plures est in Beneficiis, non unus sed plures erit in suppliciis.* Antiquam Facultatis suæ decisionem, anno 1567. renovaverunt Doctores Sorbonici tredecim, & pluralitatem Beneficiorum omnino illicitam esse demonstraverunt.

* *Philip. de Greva.*

† † Quæres an non possit quis multa retinere Beneficia eò quòd ipsorum reditus benè ac piè impendat.

R. negat, cum Dionysio Carthusiano: 1°. quia pius Beneficii redituum usus non tollit alia incommoda quæ ex pluralitate sequuntur; 2°. quia Deus à nemine exigit elemosynarum largitionem ultra vires suas, sive ultra id quod sibi de uno competenti Beneficio superest. Qui ergo non tenetur ad succurrendum pauperibus, nisi quantùm potest, cur contra Ecclesiæ regulas plus vult posse quàm actu potest? Ex his sequitur, eum qui plura possidet Beneficia absolvi non posse, nisi quæ superflua sunt relinquat.

(*) Historiam hanc referunt suppares Philippo de Greva, Parisiensi Cancellario, Thomas Cantipratensis, Albertus Magnus, & Durandus subinde Episcopus Mimatensis: eandem habes apud Dionysium Carthusianum in Opusc. de pluralitate Beneficiorum, & Spondanum ad an. 1238.

SECTIO TERTIA.

De dispositione fructuum Beneficii.

ETsi perinde est an Clerici qui superfluos Beneficiorum fructus legitimè non impendunt, defectu charitatis, an justitiæ defectu ad inferna descendant, gravis tamen est momenti quæstio, quæ expendit an ex justitia, an ex charitate solùm teneantur Clerici, quod sibi ex Ecclesiasticis reditibus superfluum est, piis operibus consecrare. Si enim ad id ex justitia teneantur, tenentur ad restitutionem cùm aliter egerunt; non tenerentur verò si solam charitatis virtutem læsissent. Huic quæstioni affinis est alia, an qui sufficiens patrimonium habet, è Beneficii reditibus vivere possit; tertiam adjungemus de bonis Religiosorum.

Not. 1°. tria bonorum genera à Beneficiariis possideri posse: *patrimonialia*, quæ habent à parentibus, itèm donatione, legato, &c. *quasi patrimonialia*, quæ consequuntur ratione ministerii clericalis, dum, v. g. concionantur, psallunt, confessiones excipiunt, funera comitantur, Missam celebrant, Theologiam docent; & *merè ecclesiastica*, quæ prodeunt è Beneficio & pensionibus purè ecclesiasticis.

Not. 1°. Beneficiorum reditus dividi in duas partes, quarum altera honestæ sustentationi necessaria est, altera verò eidem superflua. In quo autem sita sit decens ea sustentatio, aliter definit cupiditas quæ nunquam dicit, *Satis est*; aliter Christiana moderatio. Etsi autem decentia status Clericorum, suam sicut & secularium, habet latitudinem, nec proinde certa pro quocumque Beneficiato regula dari potest, hîc tamen, si alibi uspiam, recurrendum est ad viri pii & prudentis judicium, qui rationem habebit tum *personæ*, plura enim infirmo quàm robusto necessaria sunt ratione victûs, habitationis, ac domesticorum; tum *loci*; quod enim vix Parisiis sufficit,

quibusdam in Provinciis superabundat ; tum *officii & qualitatis*, plus enim exigit conditio Episcopi quàm Decani, plus Decani quàm Canonici.

Tametsi porrò alia est Ecclesiæ, alia hujus seculi vivendi forma, constat quòd decens Clericorum sustentatio ut multa excludit, sic includit plurima, & ea præsertim quæ ad officio suo fungendum necessaria sunt. Sic Episcopus & Prælati regulares *hospitalitatis officium promptè, benignèque exercere* debent ; sic Parochus habere debet unde emat libros, quorum ope plebem suam salubri doctrinâ instruat : sic & ei equum alere licet, non ut vagetur, sed ut commodiùs ægros visitare, & Sacramenta deferre possit, si vastitas pagi id exigat & viarum molestia : neque enim decet ut Sacramenta per vias lubricas & lutosas cum periculo casûs deferantur ; vel ut Pastor quasi vile mancipium vias illas difficiles oberrare cogatur. Addunt alii ad congruam sustentationem pertinere, ut Beneficiarius modicas quasdam donationes remuneratorias facere possit. Addiderim & eum non peccare, sed mereri potiùs, si quibusdam, sed moderatos intra limites, donis ac muneribus eorum sibi benevolentiam conciliet, qui sibi, vel Ecclesiæ suæ gratiam præstare possint : hoc enim vel ipsis Regularibus permissum est ab Urbano VIII. per Bullam 158. 16. Octobr. anno 1640. Verùm hìc præcipuè hanc Tridentini legem sectari debent Beneficiarii : *Ità mores suos componant, ut reliqui ab eis frugalitatis, modestiæ, continentiæ, ac sanctæ humilitatis exempla petere possint. Quapropter non solùm jubet* S. Synodus, *ut Episcopi modestâ supellectile, & mensâ, ac frugali victu contenti sint, verùm etiam in reliquo vitæ genere ac totâ eorum domo caveant, nè quid appareat, quod..... non simplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum præ se ferat.*

Trid. Sess. 28. cap. 8. De ref.

Sess. 23. c. 1.

Sed exigitne Beneficiarii sustentatio ut in studiis nepotes alat, ut consanguineos dotet, &c.

R. cum Petro Blesensi, Epist. 102. *Terret me*

B. Hieronymus dicens, quòd multi dum parentibus miserentur animas suas perdunt, & Epist. 51. *Hodie pro filiis, quos abstulit Prælatis Ecclesiæ Deus, habere nepotes in dissipationem patrimonii Christi, & in suæ salutis dispendium, permittuntur.* Dicendum igitur cum Tridentino ibid. *omnino* Clericis *interdici, nè ex reditibus Ecclesiæ consanguineos, familiaresve suos augere studeant. Cùm & Apostolorum Canones prohibeant, nè res ecclesiasticas quæ Dei sunt, consanguineis donent: sed si pauperes sint, iis aut pauperibus distribuant; eas autem non distrahant, nec dissipent illorum causâ.* Ex quibus sequitur Beneficiarium aliquid consanguineis largiri posse, *dummodò illud faciat moderatè, ut non indigeant, non autem ut ditiores inde fiant.* Ità S. Thomas, 2. 2. q. 185. a. 7. ad 2.

Sess. 2 *c.* 1.

Non conveniunt Theologi an habenda sit nobilitatis ratio. Affirmat Navarrus & multi cum ipso: negant alii, ut Decoq; tum quia Beneficia in favorem dignitatis mundanæ erecta non sunt; tum quia, ut ait Hieronymus, *nescit Religio nostra personas accipere; servum ac nobilem de moribus pronuntiat.* Ut ut sit, turpiter falluntur qui non pensant id S. Bernardi ad Henricum Senonensem; *Honorificabitis ministerium vestrum, non cultu vestium, non equorum fastu, non amplis ædificiis, sed ornatis moribus, &c.*

Not. 3°. variam esse variis temporibus ecclesiasticorum bonorum administrationem. Apostolorum tempore *erant omnia communia, dividebatur singulis prout cuique opus erat*: sed temporum lapsu, excessum est sensim vitæ communis jugum, & Ecclesiæ bona, quæ ante ab Episcopo singulis distribuebantur, quatuor in partes divisa fuêre; quarum prima Episcopo assignari debuit, 2. Clero, 3. Fabricæ, 4. pauperibus. Sit nunc

Act. 4.

CONCLUSIO I. Beneficiarii redituum merè ecclesiasticorum domini non sunt, sed dispensatores; unde ex justitia tenentur, quidquid ex iisdem redi-

tibus superflui habent, pauperibus erogare, vel pios in usus expendere.

* * Prob. 1°. ea doctrina indubiè tenenda est, cujus opposita sine gra--i periculo teneri nequit: Atqui doctrina nostræ opposita.... Nam opinio quæ Ecclesiæ decretis, oraculis Patrum, & Theologorum consensui repugnat, sine periculo teneri non potest: Atqui talis est doctrina doctrinæ nostræ opposita.

XII. q. 1. c. 26. & 6. 1°. Enim contradicit Ecclesiæ decretis. *Res Ecclesiæ*, ait antiquus Canon, *non quasi propriæ, sed ut communes & Domino oblatæ, cum summo timore, non in alios quàm præfatos pios usus sunt fideliter dispensandæ.* Idem iisdem ferè verbis repetit Concilium Parisiense VI. an. 829. idipsum tradit Alexander III. c. 2. *de Donat.* his verbis: *Episcopus & Prælatus ecclesiasticarum rerum* est *procurator, non dominus*; unde sic: Si res ecclesiasticæ non deberent ex justitiâ pios in usus impendi, possent in alios usus *quasi res propriæ* dispensari: Atqui falsum consequens ex citato Canone: Ergo.

Confirm. Procurator qui heri sui bona contra voluntatem ejus dispensat, ad restituendum tenetur: Atqui ex Alexandro III. Beneficiarii, meri sunt procuratores Ecclesiæ bonorum, non domini; aliunde certum est hæc bona ab iis contra Dei voluntatem dispensari, cùm in usus profanos impendunt; Ergo.

2°. Eadem doctrina Patribus, sanioribusve Theologis repugnat. S. Hieronymus in cap. 3. Isaïæ: *Rapina pauperum*, inquit, *in domibus Sacerdotum qui Ecclesiæ opes sibi thesaurisant, & in deliciis abutuntur, quæ ad sustentationem pauperum dantur, & sibi reservant, vel propinquis distribuunt, & aliorum inopiam, suas vel suorum divitias faciunt.*

† † S. Bernardus, qui diù post factam, si tamen facta est, Ecclesiæ bonorum divisionem scripsit, hæc habet in Epist. ad Falconem Canonicum Lugdunensem: *Quidquid præter necessarium victum ac simplicem vestitum de altari retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est.*

S. Thomas in cap. 12. Epist. II. ad Cor. sic habet: Principes *non dederunt* divitias *Prælatis propter se, sed propter pauperes, & ideo non dederunt eis, sed pauperibus.... Prælatis autem dantur tanquam pauperum dispensatoribus.*

* S. Raymundus, Lib. 2. sum. tit. *De raptoribus.* * *Dico*, ait, *Prælatos & Clericos qui res Ecclesiæ...... conferunt etiam consanguineis, non propter naturam sustentandam, sed ut faciant eos divites de patrimonio Crucifixi... tales, inquam, dico esse raptores, & per consequens teneri ad restitutionem omnium.* Hanc decisionem adoptat. S. Antoninus, & sic concludit: Tales Beneficiarii *ad restitutionem tenentur pauperibus vel in utilitatem Ecclesiæ, & peccant mortaliter.* Quàm autem unanimis sit in præsenti materiâ Theologorum consensus, indicant hæc Navarri * verba: *Nemo Catholicorum, quos ego legerim usque ad N. affirmavit dominium* bonorum *Ecclesiæ usibus deputatorum esse penes Beneficiarios.... quæ falsa & insolens Conclusio est.*

3. p. sum. tit. 15.

* *Obiit an. 1586*

* Reponunt è citatis autoritatibus nihil colligi * posse: 1°. quia Patres eodem loquuntur modo de Laïcis. Sic Ambrosius dist. 86. c. 21. *Pasce fame morientem... si non pavisti, occidisti*; & tamen Laïci qui superfluum pauperibus negant, charitatem non autem justitiam lædunt; 2°. quia Patres illi ante factam bonorum divisionem scripsêre, cùm nondum sua pauperibus & Fabricæ pars assignata erat, eâ verò divisione nunc factâ, unusquisque eorum quæ sibi obtigerunt, dominus esse debet.

Refellitur prima evasio. Patet enim ex allatis textibus, magnum esse discrimen patrimonialia inter & ecclesiastica bona, ac de utrisque eodem modo disponi non posse. *Res Ecclesiæ*, ait laudatus Canon, *non quasi propriæ... dispensandæ sunt*; vide ut aliæ ab aliis secernuntur. Deinde si Patres aliqui in ipsis Laïcis quandam admittere visi sint necessitatem superfluum suum ex justitiâ pauperibus erogandi, quid mirum si strictam in Clericis admisisse dicantur?

Refellitur multipliciter secunda : 1°. quia etsi præcepta sit illa divisio in quatuor partes, non tamen constat quòd facta sit; unde sicut debitor qui certus est se debitum contraxisse, nec probare potest se solvisse, solvere tenetur; ità à pari in præsenti casu; 2°. probabilius est divisionem hanc reipsâ factam non fuisse; quia nullum extat monumentum quod convincat bona quædam Fabricæ vel pauperibus relicta fuisse; Hospitalia enim non ab Ecclesiasticis sed ab aliis Fidelibus fundata fuisse probantur, & innumeri sunt pauperes qui in ea admitti non possunt; 3°. quia etsi facta fuisset divisio hæc, non ideo immunes essent Beneficiarii ab erogando vi justitiæ, pauperibus id quod habent superflui, ut statim ostendemus.

† † Prob. 2°. Beneficiarii eorum bonorum non sunt domini, quæ nullo titulo ipsis ut propria conceduntur: Atqui Ecclesiæ bona nullo titulo.... Nullus enim hîc occurrit titulus præter voluntatem Fundatorum, & Ecclesiæ intentionem : Atqui neutro bona Ecclesiæ Clericis conceduntur ut propria. Non primo, ut patet ex Fundationum instrumentis, in quibus semper reperias id fuisse Fundatoribus propositum, ut Clerici bona sua haberent tum ad propriam, tum ad pauperum sustentationem, quod satis indicat vetus formula quæ in Caroli Magni Capitularibus reperitur : *Offero atque dedico omnes res quæ in hac chartula tenentur insertæ, pro remissione peccatorum meorum.... pauperum ad Clericorum alimoniis.* Non secundo, nam Ecclesiæ intentio non aliter quàm ex ejus Canonibus & oraculis Patrum manifestari potest : Atqui hæc clarè ostendunt Ecclesiam pro certo semper tenuisse, superfluum Clericorum non in alios quàm in pios usus impendi posse. Hinc constans hæc ejus assertio : *Res Fidelium quæ Domino offeruntur, non possunt aliis quàm Ecclesiæ & Fidelium indigentium usibus applicari, quia vota sunt fidelium, pretia peccatorum, patrimonia pauperum.*

* * Prob. 3°. Facilè concedunt alterius opinionis

Patroni, Clericos ante factam bonorum Ecclesiæ divisionem, debuisse ex justitia superfluum largiri pauperibus: Atqui hæc ratio probat eandem obligationem etiam nunc perseverare, tum quoad Beneficia plurima, quæ cùm post hujusce divisionis tempus fundata sint, non alio fundari potuerunt animo quàm ut superfluum egenis daretur: tum quoad Beneficia quæ divisionem præcessêre. Nam 1°. bona ecclesiastica per divisionem, si quæ facta fuerit, non mutarunt naturam; Ergo sunt ut antè, res Dei; Ergo non in alios quàm in pios usus impendi possunt; 2°. se habent Clerici quibus in bonorum divisione plùs datum est quàm satis erat, sicut œconomus cui dominus ob quædam agenda negotia plùs dat pecuniæ quàm necesse sit, quia prævidere non potest expensas omnes faciendas: Atqui œconomus ille quod residui habet, domino restituere tenetur, nec proprietatem ejus acquirit; Ergo à pari Clerici quibus plùs ab Episcopo in divisione bonorum datum esset, ad superflui restitutionem tenerentur; & strictiùs tenerentur quàm œconomus ille, quia Episcopus divisionem faciendo non erat dominus Ecclesiæ bonorum, sed dispensator; ideòque non magis poterat Beneficiariis concedere libertatem insumendi in usus profanos id quod iis post honestam sustentationem supererat, quàm id ante divisionem potuisset.

† Obj. 1°. Beneficiarii qui officio suo funguntur, † faciunt *fructus suos* ex jure: sed qui faciunt fructus suos, eorum domini fiunt; Ergo.

R. dist. min. Fiunt domini quatenùs habent dominium utile partis quæ honestæ sustentationi respondet, & administrationem superfluorum, C. quasi de iis pro nutu disponere possint, N. Sic heres totius hereditatis dominus fit, sed cum obligatione solvendi debita defuncti.

Obj. 2°. Si Beneficiariorum superflua, pauperibus ex justitia erogari deberent; donatio eorum aliis quàm pauperibus facta, invalida esset: Atqui falsum

consequens ; cùm nec Ecclesia , nec Respublica hujusmodi donationes invalident.

R. dist. min. Hæc donatio valida est , in foro exteriori , id est, in eo non improbatur , C. in foro conscientiæ , N. Itaque forum exterius donationes à Clericis factas non rejicit , quia vix unquam probari potest eas ex reditibus Ecclesiæ fieri ; multa enim à Clericis aliundè acquiri possunt sive donatione, sive industriâ : At hæc agendi ratio nihil probat pro foro conscientiæ : 2°. quia ut loquitur Innocentius II. c. 18. *de Præb. Multa per patientiam tolerantur , quæ si deducta fuerint in judicium , exigente justitiâ non debeant tolerari* ; 2°. quia Ecclesia hujusmodi donationes præsertim testamentarias millies improbavit , de quo vide Concilium VI. Parisiense ; unde duo sequuntur notatu digna : 1°. hæredem non egenum , ea quæ à Beneficiario consequitur , retinere non posse , si sibi certò constet hæc non aliunde quàm à Beneficii reditibus proficisci ; 2°. eum qui cum Beneficiario lusit & *quæstum fecit , rem pauperum malè partam restituere* debere , ut sanxit Conc. Remens. anni 1583.

Obj. 3°. Beneficiarius jubetur ex Beneficii reditibus satisfacere pro debitis ante obtentum Beneficium contractis : Atqui nemo satisfacit ex iis quorum dominium non habet ; Ergo.

R. Vel Clericus debitor habet bona patrimonialia , vel non. Si 1. debet ex iis satisfacere pro expensis profanis antea factis , & tunc neg. maj. Si 2. potest quidem , & debet & Beneficii bonis satisfacere ; sed tanquam pauper qui ea sibi applicat , non tanquam dominus qui de eis ad nutum disponit : unde tunc neg. min.

Quæres 1°. an Beneficiarius qui parcè vivendo , certam singulis annis colligit summam ex iis quæ tutâ conscientiâ in honestam sui sustentationem impendere posset , possit de eâ pro nutu disponere , v. g. in gratiam parentum.

R. negat. 1. Quia bona hæc eo ipso quo sunt

ecclesiastica, Deo consecrata sunt, suntque pauperum aut religionis bona; Ergo quâcumque de causâ, sive ex avaritiâ, sive fortuitò coacervata sint, non in alios quàm in pios usus expendi possunt; 2°. quia huic sententiæ favet S. Thomas: *Si de eo*, inquit, *quod usui Episcopi, vel alicujus Clerici est deputatum, velit aliquis sibi subtrahere, & consanguineis vel aliis dare; non peccat, dummodo illud faciat moderatè, id est, ut non indigeant, non autem ut ditiores inde fiant.* En S. Doctor de iis loquitur qui sibi subtrahunt id quod impendere potuissent: Atqui non permittit ut id consanguineis detur, nisi pauperes sint.

Quæres 2°. an Beneficiarius dominus sit bonorum quasi patrimonialium.

Negat Habert. Quia, inquit, bona Ecclesiæ quæ à SS. Patribus dicuntur res Dei, nihil aliud erant primis seculis, (quibus vix ullum sub Ethnicis Principibus prædium habeat Ecclesia) quàm pecunia & alia ad victum & vestitum necessaria, quæ Clericis intuitu laboris eorum à Fidelibus subministrabantur; unde hæc non alterius erant conditionis quàm bona quæ nunc quasi patrimonialia dicuntur: Atqui tamen Clerici hisce temporibus tenebantur superfluum pauperibus erogare; Ergo ad idem hodie teneri videntur.

Ratio hæc firma videtur quòd ea bona, quæ cùm ratione ministerii sacri Clericis conferantur, nec dari, nec sine simoniâ recipi possunt ut merces strictè sumpta: sed quia bonorum quasi patrimonialium nomen indictum est iis etiam stipendiis, quæ Clerico tribuuntur ob functiones quasdam Laïcis eodem fermè modo ac Clericis competentes, ut musicam canere, Philosophiam aut Theologiam docere, non video cur Clerici bonorum quæ hisce modis comparant, minùs domini sint quàm Laïci.

CONCLUSIO II. Qui sufficiens habent patrimonium, possunt eo ad victum non uti, & vivere ex bonis ecclesiasticis.

Prob. Illud Beneficiariis onus imponi non debet quod nusquam eis imposuit Ecclesia; quo eos liberos putant SS. Ecclesiæ Doctores; quo denique ii etiam Ecclesiastici se judicant immunes, quibus nulla molliorum opinionum suspicio inuri potest: Atqui sic se res habent in præsenti negotio.

1°. Quidem nunquam à Beneficiariis exegit Ecclesia, ut qui ex iis divites erant, Ecclesiæ bonis parcerent, & sumptibus suis vescerentur; & id patebit ex Objectionum solutione.

2°. Quæstionem expressè definire visus est Apostolus, I. Cor. 9. *Quis*, inquit, *militat suis stipendiis unquam? Quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? Numquid secundùm hominem hæc dico? an & lex hæc non dicit?* & iterum: *Si non vobis spiritualia seminavimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus? . . . nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt: & qui alioqui deserviunt, cum altari participant?* Unde sic: 1°. qui dum spiritualia seminant, carnalia metere possunt, quibus licitum est de altari vivere, dum altari deserviunt, iis de reditibus ecclesiasticis vivere concessum est: Atqui Evangelii ministri sic se habent sine distinctione, juxtà S. Paulum; Ergo possunt de reditibus ecclesiasticis victum percipere; 2°. eorum qui militant in bello, multi sunt qui stipendiis propriis militare possent, nec tamen militant suis sed regiis: Atqui ex S. Paulo eadem est Evangelii Ministrorum conditio, quæ eorum qui militant in bello; 3°. non multùm differt dives ab eo qui potest arte aliquâ victum sibi comparare: sed qui arte aliquâ victum sibi comparat, potest stipendium percipere pro officiis quæ Ecclesiæ impendit, ut innuit ibidem Apostolus; Ergo & id potest qui dives fuerit.

3°. Idem colligitur ex variis Conciliis * Sic Concilium Agatense relatum cap. 10. 1. q. 2. *Clerici omnes qui Ecclesiæ fideliter, vigilanter que deserviunt, stipendia sanctis laboribus debita, secundùm servitii*

sui meritum consequantur. Sed ibi nulla fit pauperum & divitum Clericorum distinctio; Ergo.

4°. Illi ex bonis ecclesiasticis vivere possunt, qui de patrimonialibus bonis disponunt ad nutum, tum inter vivos, tum causâ mortis, sive ea parentibus, sive aliis donando, aut relinquendo; Atqui ipsimet Episcopi juxta sacros Canones disponunt... Minor probatur 1°. ex Canone 39. inter Apostolicos: *Privatas quidem res Episcopus (si modo privatas habet) cùm moritur, quibus vult, & quomodo vult, relinquendi facultatem habeat: neque occasione rerum ecclesiasticarum intercidant res Episcopi, &c.* Idem habet Concilium Parisiense: *Decrevimus*, inquit, *ut Episcopus res sui juris quas aut ante Episcopatum, aut certè in Episcopatu hereditariâ successione acquisivit, secundùm autoritatem canonicam quidquid vult faciat, & cui vult conferat... res autem de facultatibus Ecclesiæ... non in propinquorum suorum, sed in Ecclesiæ cui præest jura deveniant.*

† 5°. Eadem est S. Thomæ sententia. *Dicendum,* † inquit, *quòd non omnia bona Ecclesiarum sunt pauperibus largienda, nisi fortè in articulo necessitatis... & in tali necessitate peccaret Clericus, si vellet de rebus Ecclesiæ vivere, dummodo haberet patrimonialia bona de quibus vivere posset.* Censet ergo S. Doctor Clericum propria habentem, ex bonis Ecclesiæ vivere posse præterquam *in articulo necessitatis.*

† *L. 2. q. 18. art. 7. ad 3.*

* Obj. 1°. Variis sancitum est Canonibus, nè quis Ecclesiæ bonis ad victum utatur, nisi cùm verè est indigens: Atqui verè indigens censeri non debet, qui de reditibus patrimonii sui vivere potest. Minor constat, major probatur 1°. Can. *Ex iis* XII. q. 1. Ex his quibus Episcopus indiget, si tamen indiget *ad suas necessitates, & peregrinorum fratrum usus, & ipse accipiat, ut nihil ei omnino possit deesse*; 2°. ex Can. *Clericos* 1. q. 1. ubi hæc habentur ex Epistolâ S. Hieronymi ad Damasum: *Clericos illos convenit Ecclesiæ stipendiis sustentari, quibus parentum & propinquorum nulla suffragantur bona. Qui*

autem bonis parentum & opibus suis sustentare possunt; si quod pauperum est accipiant, sacrilegium profecto committunt, & per abusionem talium, judicium sibi manducant & bibunt.

R. 1°. sunt qui generatim dicant antiquæ Ecclesiæ ordinationi per usum contrarium derogatum fuisse. Ità P. Antoine juxta quem statuerat olim Ecclesia, ut reditus sui, quia exigui, iis solùm distribuerentur, qui patrimonium non haberent, quæ disciplina deinceps immutata fuit.

R. 2°. ad 1. verba hæc, *si tamen indiget*, non solùm ad ista referri, *ex his quibus Episcopus indiget*, sed præcipuè ad hæc quæ sequuntur, *ad suas necessitates & peregrinorum fratrum*, ità ut sensus sit Episcopum si in eo sit loco ubi peregrinos multos alere debeat, canonicam è bonis ecclesiasticis portionem tum ad suî, tum ad eorum qui ad se peregrinando divertunt, sustentationem percipere posse; quam tantam percipere non posset, si hæc ad peregrinos non foret sibi necessaria. Porrò Canon sic intellectus nobis non adversatur; sic autem intelligi debet: cùm enim sit quadragesimus inter eos qui Apostolici dicuntur, non debet opponi trigesimo nono ex iisdem, qui communi sententiæ favet.

Ad 2. quod desumitur ex Can. *Clericos*: dico 1°. Canonem hunc nullius esse autoritatis; utpotè qui tribuatur S. Hieronymo, in cujus Operibus non reperitur, ut fatentur omnes.

Dico 2. cum Glossa: 1°. vocem *accipiunt*, non ad litteram intelligi debere, sed subintelligenda esse hæc verba, *& in malos usus convertunt*; & sic, inquit, intellige sequentia capitula; 2°. hîc exhortationem contineri, non præceptum, nisi agatur de quartâ bonorum Ecclesiasticorum portione, pauperibus debitâ, quæ dari prohibetur abundantibus: Atque hæc ultima explicatio facilè textui accommodatur, si duas dividatur in partes. *Clericos illos convenit, &c.* en prima pars, quæ merum est consilium. *Illi verò Clerici qui parentum bonis sustentari possunt,*

&

& quod pauperum est, id est, portionem egenis attributam usurpant, &c. en secunda pars quæ præceptum complectitur.

Dico 3°. cum S. Thoma, canonem hunc intelligi debere de *casu necessitatis, in quo etiam pro redemptione captivorum, & aliis necessitatibus pauperum, vasa cultui divino dicata distrahuntur.*

† Obj. 2°. S. Augustinus, Epist. 185. n. 35. hæc † habet: *Si privatim quæ nobis sufficiunt possidemus, non sunt illa nostra, sed pauperum, quorum procurationem quodammodò gerimus, non proprietatem nobis usurpatione damnabili vindicamus.*

R. dist. Si privatim possidemus, id est, si legitimè nobis assignata fuerit Ecclesiastici boni portio, jam quæ reliqua sunt, nostra non sunt, sed pauperum, C. si privatim, id est, si sæcularia habeamus bona, N. in textu enim Augustini nihil est unde ad talem sensum determinetur. Vel disting. ut suprà S. Thomas; non sunt illa nostra cùm pauperes necessitate laborant, C. non sunt nostra, id est, ecclesiasticis uti non possumus, cùm suppetunt nobis propria, N.

Obj. 3°. Si Clericis liceat ecclesiasticis reditibus uti ad victum, jam facilè enervantur sacri Ecclesiæ Canones: Ecclesiastici enim virtualiter ex altaris reditibus familiam ditabunt; interim verò dicent, hæc unde vivunt ecclesiastica esse, quæ autem parentibus largiuntur, esse merè patrimonialia.

R. abusum opinionis alicujus non sufficere ut hæc rejici possit, si gravibus sit momentis suffulta. Cæterùm Canones Ecclesiæ ab iis non violabuntur, qui cognoscent boni proprii superfluum ex caritate pauperibus deberi, & Deum verè diligent; qui verò non diligent, licèt opinionem nostræ oppositam speculativè teneant, ab eâ in praxi recedent. Et verò quot visi sunt qui nobiscum sentientes, de patrimonialibus perinde ac ecclesiasticis bonis piè disposuerunt; quot verò qui opinionem nostrâ rigidiorem amplexi, neutrum bonorum genus eo quo par erat modo impenderunt?

APPENDIX.

De obligationibus Confessariorum.

UT sacrarum functionem Candidati maturè intelligant generali saltèm modo, quot & quantis dotibus instructos esse oporteat eos omnes qui animarum regimini se se devovent, præcipuas Confessariorum qualitates summatim indicabo. Sit igitur

CONCLUSIO I. In Confessario non sufficit potestas Ordinis, sed requiritur insuper potestas jurisdictionis, quæ confertur vel approbatione Ordinarii, vel certorum Beneficiorum collatione.

Prob. ex Tridentino, Sess. 14. c. 7. ubi expressè definitur *nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut subdelegatam non habet jurisdictionem.* Quemadmodum igitur secundùm legis dispositionem, qui in jure Doctor est aut Licentiatus, non potest vi horumce graduum jus dicere, nisi ei à Principe assignentur cives in quos sententiam ferat; sic & Sacerdos tandiù potestatem sibi vi caracteriis traditam exercere nequit, donec ei subditos assignaverit Ecclesia, quos vel liget vel absolvat.

Porrò subditos assignat Ecclesia ministerio primorum pastorum, qui, sicut seculares Principes, jurisdictionem eo gradu & modo conferunt, quo conferre volunt.

Hinc 1°. si quem pro certis tantùm personis, peccatis, loco, aut tempore approbent, non poterit is præfixos sibi limites transgredi. Quapropter si approbatus ad annum, expleto anno absolvat; si approbatus in uno genere, v. g. pro peccatis non reservatis, absolvat in alio; si approbatus pro secularibus absolvat Moniales; si approbatus pro certâ Monialium specie, aut domo, aliam aut domum aut speciem absolvere præsumat, invalidè prorsùs absolvet. Idem est si approbatus hâc vice idem mu-

nus obire velit. Hæc extendenda sunt ad ipsos Regulares, etiam relativè ad Moniales suo Ordini subjectas, prout declaravit Gregorius XV. per Bullam *Inscrutabili*; quæ tamen non ubique viget, benè an malè viderint alii.

At, inquies, si res ita sit, non poterit Parochus Parochum alium delegare ad excipiendas Parochianorum suorum confessiones; quod tamen experientiæ repugnat.

R. Parochum, alterius Parochi subditorum etiam ex aliâ Diœcesi confessiones excipere posse, cùm id usu certo & ab Episcopis permisso constitutum est: quia tunc mutuâ jurisdictionis communicatione alter alterius gregem quoad præsens punctum regere potest. Sed cautè notandum, licentiam hanc ab Episcopi nutu totam pendere; quia Parochi jurisdictio quoad proprias oves ordinaria, quoad alienas est tantùm delegata: jurisdictio autem delegata à solo Episcopo vel Ordinario pendet, qualis non est simplex Parochus.

An Regulares intra Diœcesim Episcopi approbantis, possint etiam alterius Diœcesis in quâ approbati non sunt, pœnitentes qui in fraudem non veniunt absolvere, controvertitur. Nobis ob materiæ gravitatem satiùs videtur ut Regulares parti tutiori adhæreant, ac proinde ut se præsentent Ordinario Diæcesis ei proximæ in quâ situm est eorum Monasterium.

Hinc 2°. qui in decursu confessionis animadvertit pœnitentem commisisse peccatum aliquod reservatum, eundem ad Superiores remittere debet, aut saltem ab iis reservata dimittendi licentiam obtinere. Ubi nota licentiam absolvendi à reservatis, nec extendi ad vota & irregularitates, nec ad hæresim, saltèm quoties hæc publica fuerit; quâ de re consulendum est Diœcesis Rituale.

Hinc 3°. (& id cautè notandum) Parochus, qui solùm approbatus erat ratione Parochialis, quod obtinuerat, Beneficii, illud etiam spontè dimittat,

novâ indiget approbatione, etiam in eâdem Diœcesi, prout declaravit sacra Congregatio.

Hinc 4°. gravi se periculo exponunt, qui à Diœcesi in Diœcesim transeuntes, Diœcesana Statuta legere differunt; sic enim fit ut temerè credant sibi in unâ Diœcesi licitum esse, quod poterant in aliâ; imò ut aliquando contrahant censuras, iisque præ imperitiâ, quam auferre debuerant, violatis, irregularitatem. Neque verò Statuta sola quàm primùm legi debent, sed & civilis locorum consuetudo, nè hic valere putes, quæ alibi valida esse cognovisti.

CONCLUSIO II. In Confessariis requiritur scientia, eaque ratione objecti multiplex.

Prob. 1. pars; tum ex iis quæ suprà dicta sunt ubi de scientiâ Clericali; quæque præcipuè in Confessarios cadunt; tum quia Confessarius quilibet triplex officium habet, ducis scilicet, judicis & medici: Atqui 1°. ut dux seu rector, cui incumbit ut gregem ab erroris viâ ad viam salutis revocet, necessum est ut apprimè cognoscat quid in unâquaque viâ pœnitentium suorum, ac eorum præsertim quos communiùs dirigit, subsit erroris & mali. Atque hìc tot se jam à limine offerunt scientiæ, quot in negotiatoribus usuræ & fraudes; in Clericis simoniæ; in Justitiæ Ministris, Regiarum Sanctionum violationes; in Principium Officiariis rapinæ; in Pastoribus, dominis, patribus familias negligentiæ; in omnibus simul, Ecclesiæ præcepta non observandi inanes prætextus; 2°. quà medicus nosse debet naturam morbi, vim remediorum, quænam & quando applicanda. Hinc peccatum, & peccati species, qui pœnitentium morbi sunt; itèm varia pœnitentiarum genera, quibus vel præterita diluat, vel arceat à futuris propè comperta habere debet; 3°. quatenus judex necessum est ut instructus sit scientiâ, gravitate, & vigore legum, quas qui ejus se tribunali sistunt, transgressi fuerint. Eæ autem leges, cùm aliæ omnibus communes sint,

ut divinæ & ecclesiasticæ aliæ nationales, ut Regum Edicta; aliæ certæ conditionis propriæ, ut leges mercatorum, &c. quantam, bone Deus! scientiam prærequirunt.

Hinc probata manet 2. pars, quam tamen, nè videar exaggerasse, confirmare lubet autoritate S. Caroli, quo nemo unquam res æquiori lance trutinavit. Hæc ille in Confessariorum instructionibus: *Confessarius Sacramenti* Pœnitentiæ *doctrinam omnem rectè nosse studebit, ità ut, quæ illius ratio, qui effectus, quæ partes, quæ illarum partium vis & natura peritè intelligat; quæ peccata mortalia, & quæ venialia cognoscat. Peccati, circumstantias sciat quæ præsertim mutant speciem peccati, & quæ in confessione explicanda sunt, quæ restituendi onus inducant. Censurarum rationem, & vim rectè intelliget, & quibus criminibus annexa sunt. Casus reservatos in promptu habebit, ità ut rectè sciat, qui jure Canonum Summo Pontifici, qui rursùs Episcopo... quique pro varietate temporum Episcopo reservati sunt. Differentiam satisfactionum pœnitentialium etiam probè noscat, & prætereà Canones pœnitentiales... memoriâ tenebit casus, quibus confessio sit iteranda. Cognitam etiam habere Confessarius omnis debet, ac prætereà animadvertere antequam ad audiendas confessiones accedat; quanta sit autoritas potestasque jurisdictionis suæ: ità ut, cùm norit, & quos, & à quibus peccatis, censurisque absolvere possit; tum etiam caveat nè facultatis suæ fines prætergrediatur.* Temerè igitur & periculosè sibi blandiuntur, qui experientiam sibi scientiæ loco esse posse arbitrantur. Experientia enim facit ut audiantur multa, non ut benè dijudicentur, cùm ad id & studio, & eruditorum colloquiis, & meditatione plurimâ opus sit. Hinc pejor est senis experientiâ suâ freti, quàm juvenis adhuc imperiti conditio; in isto enim satis est ut seratur, in illo evellendi vepres, & removenda tumidæ fiduciæ obstacula.

Ergo, inquies, vix ullus est in orbe Christiano

Sacerdos, qui dignè, & ut par est, obeat munus Confessarii; cùm vix ullus sit, qui scientiam à S. Carolo requisitam possideat.

R. 1°. imprimis omnes fateri, è Sacerdotibus plures esse, qui cœcis ducatum præstantes, cum ipsis pereant.

R. 2°. non absolutè requiri ut præfata omnia memoriter actu teneantur, sed satis esse ut teneantur virtualiter. Scit autem virtualiter, qui generalia omnium principia capite gerens, de communibus prudenter judicat, de arduis verò dubitare novit, seu quia ex iis quæ olim legit, confusè colligit in proposito casu non parum difficultatis; seu quia intelligit relatione rei ignotæ, cum aliâ sibi notiori. Hinc ad dubium vera requiritur scientia, hinc strenuè imperiti nullibi hærent., sed nodos, omnes secant, vel potiùs nequidem animadvertunt. Porrò evidens est scientiam quæ sufficit in pago, non semper sufficere in urbe mercatoriâ, aulicâ, vel forensi, quæ casus offert admodum implicatos.

Quæres an rudis Sacerdos licitè & validè absolvat.

R. 1°. absolvere validè, si nihil desit ex parte pœnitentis, quia scientiæ defectus jurisdictionem per se solum non excludit; licèt si quodam sit in gradu excludere possit, inducendo irregularitatem. Quod si pœnitens Confessarium imperitum scienter eligat, peccat mortaliter, nedum absolvatur; quia malæ Sacramenti administrationi, sine necessitate, ut supponimus, cooperatur.

R. 2°. absolvere illicitè, quia exponit se periculo graviter errandi: unde reus etiam videtur cùm eos absolvit, qui absolvendi sunt, non secùs ac medicus rudis, qui dum multos occidit, quosdam quasi fortuitò liberat.

Excusantur tamen à peccato, qui ad accipiendas confessiones minimè destinati, (ut Solitarii, quidam, & fortè cantores, quibus vix per Officia diurna ac nocturna licet vacare studiis,) hominem absolvunt seu in articulo mortis, seu quia ob pestis pe-

riculum doctior alius opem suam recusat. Addunt aliqui id etiam habere locum, si pœnitens timoratæ sit conscientiæ, & venialia, quæ quandoque angunt, confiteri assuetus.

Ceterùm Sacerdos suæ sibi ignorantiæ certò conscius, nè de Prælati quidem imperio, sacrum Tribunal ingredi potest. Aliud est si à Superiore post legitimum examen approbatus, tanto muneri par judicetur : habet enim tunc fundamentum deponendi scrupuli.

CONCLUSIO III. Confessarius singulari eget prudentiâ.

Prob. Munia Confessarii sunt ut à pœnitente integram confessionem solerter & cautè eliciat ; ut eum proportionatis consiliis juvet ; ut salutarem imponat pœnitentiam ; ut neque absolutionem neget cùm impertienda est, nec tribuat cùm negari debet ; ut & à pravis habitibus, & ab occasionibus peccandi retrahat ; ut infantes & senes, sanos & infirmos, tepidos, & propriæ perfectionis studiosos, suâ unumquemque viâ deducat ; ut secreti fidem servet illibatam : Atqui in his & omnibus & singulis opus est prudentiâ singulari. Minor, quam nemo nisi hostis recti sensûs inficiari ausit, confirmabitur factâ partium inductione & explicatione.

Primò itaque Confessarius agere debet & ut integram à pœnitente confessionem eliciat, cùm peccata gravia, nisi simul omnia, dimitti non possint, & ut eam eliciat cautè, id est, tum sibi tum pœnitenti consulendo ; Ergo utplurimùm necesse est, 1°. ut eum deducat per varios vitæ status quos decurrit, per varias quibus obnoxius fuit peccandi occasiones, per singula Dei & Ecclesiæ præcepta, per capitalia peccata, per ea itèm quibus fœdari solent personæ ejusdem professionis, ac demum per circumstantias quæ vel speciem mutant, vel intra eandem speciem notabiliter aggravant. Ubi animadvertet in peccatis exterioribus detractionis præsertim & impudicitiæ, inquirendum esse coram quot per-

sonis ea perpetrata sint : cùm aliud sit hominem coram uno, aliud coram decem denigrare, &c.

2°. Ut quibus timet nè vocem præcludat pudor, hos sensim adducat ad sufficientem eorum in quibus lapsi sunt expositionem, incipiendo à cogitationibus pravis, prosequendo à desideriis, finiendo ab exteriori opere.

3°. Ut cautè & sagaciter interroget, nè vel pœnitentes quædam doceat, iisdem hactenùs ignota; vel ipse nativam sensualitatem ac curiositatem foveat, aut fovere judicetur.

4°. Ut tamen interroget quantùm satis est ad dignoscendum an pœnitens in cogitatione morosâ steterit, an non ad desiderium usque progressus sit: quod itèm fuerit hujus vel cogitationis vel desiderii objectum.

5°. Ut judicet an pœnitens confessiones iterare teneatur. In his porrò & innumeris aliis, quæ recensere prolixius fuerit, quantâ opus est circumspectione, prudentiâ, attentione ad Deum, &c. Meritò igitur hortabatur S. Carolus, *ut nunquam ad tantum hoc officium se se Confessarius accingat, quin potiùs brevi aliquâ oratione lucem à Domino petat, ut non solùm in nullam reprehensionem vel errorem incidat, verùm aliorum sordes sic abstergere valeat, ut se ipse non polluat ... habeant igitur singuli Confessarii versiculos Psal. 50. ut antequam confessiones aggrediantur, legant : Cor mundum crea in me, Deus,* & quatuor sequentes.

Secundò satagendum est confessariis ut pœnitentes idoneis consiliis juvent : ad id autem quantâ opus sit sagacitate vel hinc patet quòd vir imprudens, timoratas animas, quas consolari debuerat, impleat terroribus qui mentem perturbent ; quòd consuetudinarios, qui terrendi erant, utpotè *durâ cervice*, reficiat & consoletur ; quòd scrupulos perinde tractet ac si effrænis essent conscientiæ ; quòd non moneat eos qui moneri debent, quales sunt 1°. quicumque in errore culpabili versantur, & hoc etiamsi

nullus ex monitione speretur fructus; 2°. qui errore quidem invincibili laborant, sed qui vergit in damnum vel scandalum proximi; ac demùm quòd non moneat eos qui moneri non debent saltèm hìc & nunc; quales sunt aliquando qui matrimonii sui nullitatem ignorant, & eâ compertâ prævidentur formaliter peccaturi, vel grave innocenti proli damnum, aut proximo scandalum præbituri: unde hi sæpiùs non sunt monendi nisi jam obtentâ dispensatione; imò nec semper, eâdem etiam obtentâ moneri debent, ut colligitur ex cap. 6. *De consang. & affinit.*

Tertiò Confessarii, salutares debent imponere pœnitentias, neque tales sine prudentiâ imponere possunt. Pœnitentia siquidem id habere debet, ut & satisfactoria sit, quæ præteritas labes diluat; & medicinalis, quæ à futuris præservet. In utrâque autem quædam seriò spectari debent, ut quòd resarciatur damnum proximo per furta, detractiones & similia illatum; quòd non præcipiantur quæ vergerent in præjudicium vel pœnitentis, ut quædam corporis castigationes; vel alterius, ut jejunium diuturnum aut longæ peregrinationes respectu servi, mariti, uxoris; quòd, juxta Rituale Romanum, publica *pro peccatis occultis, quantumvis gravibus* non imponatur pœnitentia; quòd pœnitens extremum valedicere jubeatur iis occasionibus quibus ad peccandum abreptus est; quòd labores suos offerat Deo, sæpiùsque ad eum in diei decursu mentaliter recurrat. In his autem omnibus quàm seriò ponderanda conditio, vires, locus, aliæque circumstantiæ.

Quartò & neganda est absolutio, cùm periculosè daretur, & largienda cùm periculosè differretur. Hìc autem si usquam, maturo rerum omnium examine indiget Confessarius: cùm hinc & inde immineat periculum, seu irritum faciendi Sacramentum, seu eos novo exponendi peccato, quos tueretur Sacramenti gratia. Interim absolutionis dilatio, modò ne nimia, & salutaribus stipata monitis, minùs

regulariter loquendo periculi habet, quàm præ-
festina ejusdem largitio, quæ & Confessarios plures, & pœnitentes innumeros perdit.

Iis porrò differenda absolutio, qui pro virili non recedunt à proximâ peccati occasione; qui segnes sunt in deponendo mali habitu; qui, & hoc in militibus cautè observandum, retinent voluntatem duelli offerendi aut acceptandi; qui sumptus superfluos, unde debitis fiunt impares, coërcere nolunt; qui aliis vel amatoriis libris, vel pectoris nuditate, peccandi occasionem præbent, qui pueros & domesticos de rebus ad salutem necessariis, etiam necessitate præcepti erudiri non curant, præsertim si jam moniti non acquieverint; qui ad eos quos læserint, reconciliandi accedere nolunt, aut eos recipere à quibus læsi sint; qui Confessario quædam ut usuraria gravibus de causis prohibenti fidem denegant.

Aliud esset, 1°. si pœnitens non imperitus bonâ fide opinionem suam credat esse probabiliorem; alioqui cùm in materiâ morum docti doctis quotidie adversentur, nemo unus alium absolvere posset. Et verò an non molestè ferret, si pari jure & potestate ab alio Confessario cogeretur ab eâ opinione recedere, quam rebus coram Deo sincerè ponderatis judicat esse probabiliorem? Aliud esset, 2°. si pœnitens de re ancipiti cum viris virtute atque eruditione præstantibus deliberaturum se pollicetur; & huic ob probitatem compertam, aut certa sinceritatis indicia, fides haberi possit.

Quintò, nec minor esse debet Confessarii prudentia erga eos qui vel in habitu, vel in occasione peccandi versantur. Circà priores, præsertim si jam obfirmata sit mali consuetudo, cavere debet Confessarius, 1°. nè eorum assertionibus & lacrymis fidem habeat. Jactant quidem consuetudinarii firmum quod habere se putant non peccandi propositum, sed ei vulgò simile quod habet nauta ingruente undâ oppressus, quodque unà cum ventis & tempestate evanescit: 2°. nè eos non probet sufficienti

tempore; 3°. nè credat multò minori probatione opus esse tempore Jubilæi, Paschatis, Missionisve aut successûs; quasi tempus, aut vox exteriùs sonans, per se sola cor pridem induratum convertere nata sint: 4°. nè ritè conversos censeat eos qui certo tempore lapsi non sunt, quia defuerit peccandi occasio: 5°. nè moveatur inconvenientibus quæ dilationem absolutionis consequi possunt, ut quòd omnibus jam ad nuptias dispositis, instet vel scandalum si Matrimonium differatur, vel Sacramenti profanatio, si ad illud accedat quis non absolutus. An enim mediæ horæ spatio conversus censebitur qui hactenus vixit in crimine? an fornicationes præteritas intus & ex corde detestari censetur, qui nuptias inhiat ut *suæ vacet libidini sicut equus & mulus*? an contritio instar fungi nascitur in corde corrupto? an profutura judicari potest absolutio, quæ non datur nisi quia probabilissimè timetur relapsus, & quæ proinde datur homini qui supponitur non abhorrere à peccato? 6°. & id etiam curare debet Confessarius, nè in longum tempus remittat eos qui sæpiùs cadunt: multò quippè consultius est ut octavâ quâque die ad tribunal revocentur; hâc enim arte sustentantur, & ex brevi triumpho sensum effuefiunt ad longiorem.

Tob. 6.

Quæres quoto tempore pœnitentes præsertim consuetudinarios probari oporteat.

R. Id nullâ generali regulâ posse definiri, sed de arbore judicandum esse ex fructibus. Rem totam solidè exprimit S. Chrysostomus, Homil. 14. in 2. ad Cor. *Verum*, inquit, *satis pœnas expenderunt. Quandiu, quæso? annum unum & alterum, ac tres. Atqui temporis moram non quæro, sed animæ emendationem: hoc itaque fac demonstres, sintne compuncti, sintne in melius mutati, & res tota confecta est.*

Hinc absolvi possunt consuetudinarii, non tantum in articulo mortis, vel instantæ prælio, quia in extremis dubia remedia adhibere licet, sed etiam cùm extraordinaria feriæ conversionis indicia præbent, ut cùm usurarii, quidquid hinc percepere restituunt

cùm viri Officio suo impares, illud etiam si honorificum sit & utile abdicant; cùm dediti impudicitiæ, idola cordis sui generosè abjiciunt, quas quidem mali privationes congruis fructibus pœnitentiæ stipari supponimus: hi porrò fructus, nisi confessionem præcesserint, aliquandiù probandi erunt. Interim probationis diuturnitatem ex habitûs diuturnitate metiri nolim: cùm sæpè fiat ut qui plures per annos in scelere volutati sunt, pleniùs & perfectiùs resipiscant, quàm qui quatuor solùm mensibus passioni servierunt. Nullum porrò peccatum est quod plùs exigeat probationis quàm adhæsivum incontinentiæ crimen; unde videat Confessarius nè qui ab eo per tres aut circiter hebdomadas abstinuerit putet seriò emendatum. Plures vidi qui duorum ad minus mensium probationem vellent, quique concessâ absolutione Eucharistiam non statim concederent.

Quod de consuetudinariis, idem sentiendum de iis, qui contra datam fidem, in eadem relapsi sunt peccata, nisi fortè relapsi sint semel tantùm ex vi occasionis vel tentationis extraordinariæ, non quæ sitæ vel prævisæ; & relapsum secutus sit sincerus cordis dolor. Uno verbo generatim extra mortis articulum probandi sunt ii omnes quorum dubia apparet contritio, & quos Confessarius prudenter judicare nequit firmum, efficax & universale habere de cetero non peccandi mortaliter propositum.

De iis qui sunt in occasione peccandi, consule Tract. de Peccat. sup. p. 413.

Sextò, multiplici ac variâ pro statuum varietate opus est prudentiâ; cùm, ut ceteros omittam, aliter infantes, aliter jam provectæ ætatis viros, aliter sanos, aliter qui ad interitum vergunt, &c. dirigi oporteat. Quod ad infantes attinet, ii blandè excipiendi sunt, nè vel deinceps tribunal refugiant, vel celent peccatorum partem. Cautè interrogandi circa quasdam ætatis hujus propensiones planè carneas; Dei potiùs quàm hominum judicio terrendi; non facilè absolvendi quia raro contriti...

Quòd pertinet ad ægrotos iis eò sedulò magis consulendum est, quò periculosior est eorum status. Hinc maturè invisendi sunt, monendi, sed absque nimio terroris impulsu; nè differant confessionem, quæ sublevatâ conscientiâ, & corpus sublevatura sit: impellendi ut domesticis rebus prospiciant; absolvendi si jam elingues dederint contritionis signa, imò etiamsi non dederint, quia cùm necdum definitum sit actus pœnitentis esse materiam Sacramenti, absolutio pro materiâ & formâ saltèm in tanto discrimine haberi potest.

Quæres quid faciendum in casu nobis olim proposito. Petrus Viaticum defert ad Joannem, qui ut exoneret se à quibusdam culpis, quæ ab ultimâ confessione apud alium peractâ redierant in memoriam, precatur ut se Petrus audire velit. Annuit is, & ex brevi Joannis confessione agnoscit iterandas esse ab eo confessiones omnes, quas ab annis ut minùs quadraginta emisit. Quid, inquam, juris in hoc casu, ubi vel Eucharistia conferenda est indigno, vel non sine gravi eorum qui comitati sunt, aut in domo versantur, scandalo deneganda?

R. Difficultatem hanc ex morbi violentiâ & statu dijudicandam esse: si enim eo usque morbus urgeat, ut periculum sit in morâ, debet Confessarius, postquam audierit graviora quædam ægrotantis peccata, eumque ad contritionem & fiduciam adhortatus fuerit, & absolutionem largiri & Viaticum administrare. Sin autem satis ægrotanti superest virium, ut per unam aut alteram diem differre queat receptionem Sacramenti, efficiendum est ut declaret se in præsenti mentem non habere liberam satis & tranquillam, ut Eucharistiâ fructuosè refici possit; eâdem porrò ad templum reportatâ præstò aderit Sacerdos, & plenam, quantùm ferent ægri vires exomologesim elicere conabitur: hâc arte & Sacramento, & ægri famæ consuletur. Quòd si, fortè æger ad extremos usque halitus hypocrita, actu Viaticum petat, non poterit denegari; ipse sibi imputet.

De prudentiâ prout sigillum confessionis spectat; dicam ubi de Pœnitentiâ.

CONCLUSIO IV. Probitas Confessario cuilibet est summè necessaria.

Prob. Nomine probitatis eam hîc intelligimus virtutum complectionem, cujus ope Sacerdos præciso humano quocumque sui ipsius intuitu, pœnitentis salutem dignè ac factè intendit: Atqui probitas eo etiam latiori sensu intellecta, necessaria est omnibus Confessariis.

1°. quidem indigent omnes eâ probitatis specie, quæ proprii commodi humanum quemcumque intuitum excludat. Alioqui enim ambient divitum mensas, itèm dona & munera, quæ *excæcant oculos sapientum*, & ministerii libertatem minuunt, si non auferunt prorsus; legata extorquebunt à moribundis, eaque contra Regias Sanctiones invalidè recipient; feminis, quæ ut in ipsas homo, sic naturaliter in hominem propendent, eo periculosè magis, quòd sub pietatis prætextu, adhærebunt: unde non secùs ac de fonte venenoso scaturiunt innumera mala, jactura scilicet temporis; visitationes superfluæ; teneriora in utroque morbi & valetudinis statu obsequia; timor nè ex ovili nostro in alienum transmigret ovis impensiùs dilecta, confessio penè sine verecundiæ & doloris sensu, quia paracta apud amicum, cui sua quæcumque aperire dulce est. Accedunt quandoque murmura domûs, atque etiam totius Parochiæ, despectus & suspiciones perditorum hominum, proborum scandala, &c.

Quæres quid faciendum à Confessario pio, qui pœnitentem aliquam sibi humano quodam, nec moderato satis affectu inhærere sentit.

R. Eam breviter & asperiùs solito tractandam esse. Breviter, nè vel foveantur inanes scrupuli, qui alii ex aliis pullulant, vel longioris colloquii mora sit libidinis incentivum. Paulò asperiùs, ut sentiat se non aliter Confessario placituram, quàm si Deo placere [illegible]. Quòd si hæc [illegible]

dant, & periculum sit nè malum augeatur in dies; multò satius, imò quandoque necessarium erit vincula adhuc lignea dirumpere; nè si ferrea evadant, frangi jam non possint. Et hæc durior in speciem agendi ratio, cum iis etiam servanda est personis, quæ licèt solidâ eniteant virtute, existimare videntur se non alio quàm hujus Confessarii auxilio ad cœlum evehi posse.

2°. Indigent Confessarii eâ specie probitatis, quæ teneram caritatem, ac zelum salutis animarum importat. Est enim Confessarius Pastor pœnitentium, eosque inter & Deum mediator: Atqui ad utrumque hoc munus requiritur & tenera caritas, & ingens salutis animarum zelus. Pastor enim & mediator solliciti esse debent ut ovem errantem quærant, ad ovile revocent, & supremo Pastori per preces suas & gemitus reconcilient. Hæc porrò & similia non præstabit homo caritatis expers? an erit de alienâ reconciliatione sollicitus, qui non est de suâ?

3°. Et eâ indigent probitate, quæ facit ut Sacramenta dignè administrentur, quæque consequenter peccati lethalis statum excludit. *Necesse est* enim *ut esse munda studeat manus, quæ diluere sordes curat... scriptum namque est*: Isai 52. *Mundamini, qui fertis vasa Domini.* Et verò Confessarius judicis munus exequitur; porrò *judicans alium, qui ipse judicandus est, condemnat seipsum.* Ità ex Augustino S. Antoninus 3. part. tit. 17. c. 9. 1. c. 32.

Hinc colliges 1°. mortalis sacrilegii reum esse Sacerdotem, qui in habitu peccati confessiones excipit; imò tot admittere peccata, quot audit confessiones; sicut plures incurrit censuras, qui plures percutit Clericos. Unde necesse est, ut quantùm potest fieri aperiat Confessario, quot audierit pœnitentes. Nec satis esse videtur, ut dicat se obvios quoscumque audiisse; cùm ea declarationis species nihil exprimat clari, nisi fortè Confessarius inde rem totam percipiat. Censent tamen viri graves

necessum non esse ut Confessarius exprimat speciem peccati in cujus habitu versabatur : nisi fortè malus ille Sacerdos gravissimo aliquo crimine detentus esset ; quale quidquid alii sentiant, fornicationis peccatum esse arbitrarer.

Sed eritne reus malus Sacerdos qui in casu necessitatis quempiam absolvit ?

R. affirmativè : etsi enim secundùm doctrinam S. Thomæ Laïcus vel Sacerdos, qui in necessitate baptismum conferunt, non peccant, eò quòd, nè Sacerdos quidem in hoc casu *exhibeat se Ministrum Ecclesiæ*, cùm non agat vi consecrationis in ordinatione receptæ, *sed subveniat necessitatem patienti*; quia tam Sacerdos etiam aliàs non approbatus, ex officio agit, cùm excipit moribundi confessionem, non excusatur ob urgentem casum, cùm in uno instanti contritionis actum elicere possit. Si tamen eo usque urgenti & repentinâ necessitate moveretur, ut statim in absolutionis verba erumperet, non videretur peccati reus.

Colliges 2°. Quòd Sacerdos pœnitentiam aut aliud Sacramentum ministraturus, *sollicitè & intimè recogitare debet, an alicujus peccati mortalis (quod sanctissimâ cautione vitare debet) sibi conscius sit. Quòd si reum se esse novit, priùs Sacramentali confessione se expiare studebit, contritionem certè habere quàm diligentissimè curet.* Ità S. Carolus in Institutionibus pro administrandis Sacramentis. Concinit Rituale Pauli V. tit. 1. *Sacerdos*, aït, *si fuerit mortalis peccati sibi conscius, quod absit, ad Sacramentorum administrationem non audeat accedere, nisi priùs corde pœniteat. Sed si habeat copiam Confessarii, & temporis locique ratio ferat, convenit confiteri* : quibus ex verbis communiter inferunt Theologi, *convenire* quidem, & haud tamen necessum esse, ut Sacerdos Sacramenta ministraturus actu deponat peccata; quod & confirmant, quia nec Tridentinum nec ulla alia Ecclesiæ lex requirit Confessionem nisi ante susceptionem Eucharistiæ.

Quoniam tamen rara est contritio, quæ extra Sacramentum justificet, salubriter sibi consulit, qui, cùm facilè potest, recurrit ad Confessarium. Imò id non pauci cum Synodis Atrebatensi, Cameracensi, & Iprensi, Adriano itèm, &c. planè necessarium judicant : 1°. quia militat in præsenti ratio quæ Tridentinos Patres movit ad sanciendum, sess. 13. c. 7. ut *nullus* omninò *sibi conscius peccati mortalis, quantumcumque sibi contritus videatur, absque præmissâ Sacramentali Confessione ad sacram Eucharistiam* vel Missæ celebrationem *accedere debeat*; 2°. quia nunquam licet exponere se probabili peccandi periculo : Atqui hic se periculo exponit, qui hìc & nunc peccata confiteri valens, eadem non confitetur. Qui enim ad Sacramentum Pœnitentiæ recurrere negligit, seque solo contritionis actu contentum habet, dubio utitur remedio; cùm certò, vel saltèm multò certiori uti potest. Nemo enim per contritionem justificari potest, nisi perfectam; hæc autem adeò est ardua & incerta, ut pauci admodum illam habeant, prout docet Catechismus Romanus, 2. p. c. 5. n. 31.

Ob hæc momenta secundam opinionem sequerer in praxi, eique omnes adhærere precor. Interim si ex duobus Confessariis quos æquè pungit conscientia, alter alterius confessionem excipere teneatur, quia desunt alii; non est pueriliter decertandum uter alterum prior audiat; etsi eum qui piè magis vivit, antè audire deceat, quàm audiri.

Quæres quandonam Confessarius pœnitentem adigere debeat ad iterandas confessiones.

R. Quoties prudenter de earum validitate dubitat. Hic exigendæ novæ confessiones, 1°. ab iis qui de proposito peccatum aliquod celavêre, nisi quod rarum est celaverint ad consulendum vitæ suæ, &c. 2°. ab iis qui idonæi examinis defectu quem non supplevit caritas Confessarii, vel peccata quædam, vel eorum numerum, vel circumstantias quæ exprimendæ erant, suppresserunt; 3°. & ab iis qui

aliquid grave reticuerunt ex ignorantiâ mortaliter culpabili; 4°. & ab iis etiam qui confessi sunt, quo tempore Trinitatis, Incarnationis, Redemptionis, & Dei remuneratoris Mysteria ignorabant etiam invincibiliter? quia horum explicita fides necessaria est necessitate medii ad justificationem; prout dicam ubi de Fide. Idem dic si quis contritionis necessitatem ignorasset; 5°. ab iis quoque qui debito dolore caruerunt, quales reputari debent, qui paulò pòst ad vomitum reversi sunt; nisi fortè ut suprà dictum est, extraordinariâ tentatione & occasione rapti cesserint, casumque suum paulò post ubertim doluerint.

Porrò in casibus modò recensitis, si confessio invalida apud alium Confessarium iteretur, omnia mortalia secundùm numerum, speciem & circumstantias necessarias repetenda erunt. Si verò res apud eundem agatur Confessarium, satis erit generaliter dixisse: *Accuso me de peccatis omnibus, quæ tibi invalidè confessus sum; insuper de tali quod de industriâ vel gravi negligentiâ omiseram*; *ac demùm de sacrilegio in illâ confessione commisso.* Limitat hoc ultimum Ethica amoris n. 2380. si Confessarius adhuc memor sit peccatorum confessorum, memor inquam, generali modo, de quo infrà.

Quæres 2°. an semper subsequas confessiones iterare teneatur; qui prævias iterare debet.

R. neg. Ignoravit quis, v. g. Mysterium aliquod necessarium necessitate medii, & confessus eo tempore absolutionem recepit invalidam; post aliquot annos de eodem Mysterio instructus pluries peccata deposuit, nec tamen confessiones ante factas interavit, quia nesciebat iterandas, competit tandem invalidas fuisse prævias instructioni suæ confessiones, satis est ut eas repetat; quia validæ fuerunt confessiones subsecutæ, & peccata præcedentia indirectè deleverunt; eadem tamen peccata clavibus subjici debent, quia sic à Deo constitutum est.

Idem contingere potest iis qui ad Deum seriò con-

versi, post aliquot à conversione annos detegunt, ex librorum quorumdam lectione se pluries invalidè fuisse absolutos, aut qui recordantur se olim aliquod celasse peccatum, quod tempore conversionis expressêre, quia ejusdem obliti, modò oblivio hæc non fuerit culpabilis saltèm graviter. His ergo satis est ut confessiones quæ conversionem præcescêre repetant. Eâdem de causâ qui reticuit etiam ex verecundiâ peccatum aliquod quod pro levi habebat cùm esset grave, ad hujus confessionem, non ad iterationem totius confessionis adigi debet, si inculpatè erraverit circa naturam peccati hujus, quod & eruditis contingere potest. Inculpatè autem errasse censebitur, qui sic affectus erat ut maluisset mori quàm grave peccatum culpabiliter reticere.

Quæres 3°. an ad totam confessionem teneatur, qui certas tantùm suppressit circumstantias, v. g. circumstantiam scandali.

R. Si id factum sit sine culpâ mortali Pœnitentis, qui eâ de re nec instructus fuerit, nec interrogatus à Confessario, quòd sæpiùs contingere compertum est, satis esse ut cautè supplentur quod minus cautè omissum est. Idem dicendum si quis peccatorum numerum non benè expresserit. Si tamen, aït Rituale Parisiense p. 89. Pœnitenti *occurrat*, peccatorum numerus, *qui probabiliter judicetur ad verum accedere, is etiam sufficiet, ac licèt peractâ confessione recordaretur pœnitens veri ac certi numeri, non debebit esse anxius de illo iterum in aliâ confessione aperiendo, sed liber erit ab illâ obligatione per illum numerum probabilem ante expressum;* quia scilicet ex eo satis intellexerit Confessarius statum Pœnitentis.

Quæres 4°. an iteranda sit Confessio facta ei qui jurisdictionem non habebat.

R. Vel Confessarius omni carebat jurisdictione, & tunc iteranda est confessio eidem facta, non autem subsequæ propter allatas suprà rationes; vel Confessarius aliquam, sed non omnimodam habebat jurisdictionem, putà quia pro reservatis approbatus

non erat, & Pœnitens bonâ, ut supponimus, fide; quædam reservata confessus est, quædam minimè reservata, & tunc divisi sunt Theologi. Plures tamen absolutionem tunc datam valere putant directè quoad non reservata, indirectè verò quoad reservata; unde sequitur confessionem quoad minimè reservata iterandam non esse, sed solùm quoad reservata, non ut dimittantur, cùm jam dimissa sint, sed ut satisfiat reservationis scopo. Ità sentit Lugo disp. 16. n. 598. Navarrus in Summâ cap. 9. n. 6. ubi omnes de hoc convenire dicit, Sylvester, Tabiena, Fumus in Armiliâ, & alii quos citat nec improbat Cabassutius, Lib. 3. cap. 11. n. 6. in fine.

Ex primâ responsionis nostræ parte sequitur invalidè absolutum iri, qui non nisi reservata Sacerdoti pro reservatis non approbato peccata subjiceret, quia nihil subjiceret in quod jurisdictionem dilectam haberet Sacerdos. Verùm de his adeundi Theologi ubi de pœnitentiâ, qui omnes extricant se ut possunt.

Quæres 5°. an iteranda confessio cùm pœnitens impositæ pœnitentiæ defuit, aut hæc ei excidit è memoriâ.

R. ad 1. Si pœnitens quo tempore absolutionis beneficio donatus est, intenderit non implere pœnitentiam, confessio invalida fuit, & iterari debet. Si verò seriò intenderit exequi pœnitentiam, cui deinceps voluntate in malum versâ defuerit, expendendum est quo tempore malæ huic voluntati cesserit. Si brevi post absolutionem tempore dubia admodum est ejus conversionis sinceritas; quia sincerè conversus remedia à Confessario præscripta non negligit saltèm in continenti; (nisi fortè extraordinaria quædam supervenissent, ut iter festinum.) Si verò non nisi post tempus satis longum, duos v. g. aut circiter menses, aliter dicendum erit; quia absolutio impeccabilem non facit; nec impedit quin firmiora proposita tandem evanescant.

R. ad 2. Docet Henno, tom. 8. pœnitentem hoc in casu satisfacere debere, prout sibi prudenter

omnibus attentis visum fuerit. Sed malè quia satisfactio de quâ nunc loquimur, & virtute clavium imponi, & Sacramenti completiva esse debet: neutrum autem ei competit pœnitentiæ quam sibi pro libito imponit pœnitens, & idcirco fatentur omnes eum non posse in aliquid etiam meliùs impositam sibi pœnitentiam commutare.

Quæres 6°. an qui suam sibi vult pœnitentiam commutari, confessionem iterari debeat.

R. 1°. Pœnitentiam si salutaris sit & conveniens non posse in aliam quæ etiam conveniat, & salutaris sit, sive ab eodem Confessario, sive ab alio mutari; tum quia nulla est illius mutandæ causa; tum quia Deus alligando in cœlis, quæ alligata sunt in terra, sanxit ut quæ præcepit Confessarius clave non errante observentur à pœnitentibus. Itaque tunc solùm pœnitentiæ mutationem exigere potest pœnitens cùm hæc ob supervenientes circumstantias sit animæ vel corpori moraliter periculosa; aut acerbior est quàm par sit, ut jejunium in pane & aquâ pro verbo otioso, aut sine infamiâ impleri non potest, aut demum, ait Pontas, alia speratur *utilior futura*, qualis ut præsumatur, videtur sufficere ut cùm multò majori animæ gaudio implenda sit, modò tamen semper sit delicto proportionata.

R. 2°. Vel pœnitentia ab eodem qui eam imposuit Confessario mutari debet, vel ab alio. Si ab eodem, necesse quidem est ut hæc mutatio fiat in aliâ confessione, quia agitur de usu clavium, qui non nisi in tribunali exercetur; at non opus est novâ eorumdem peccatorum confessione, si Sacerdos adhuc memoriâ quâdam confusâ, qualem penè necessariò habent, qui multas excipiunt confessiones, recordetur statum pœnitentis. Addit Simonet Tom. 9. nec novâ opus esse absolutione, *saltem si hac commutatio fiat non diu post priorem confessionem & absolutionem.* Mihi quidem, si pœnitens alia habeat peccata quæ deponat, satius videtur ut novâ donetur absolutione, quæ & in peccata hæc cadat,

& in eâ quibus imposita erat satisfactio de cujus commutatione agitur. Unde novo circa antiquiora hæc peccata contritionis actu opus erit. Sed si pœnitentia ab alio Confessario mutanda sit, necessum est ut nova fiat ei confessio peccatorum pro quibus imposita fuit hæc pœnitentia. Ratio est 1°. quia pœnitentia sacramentalis debet imponi per modum judicii: porrò judicium hoc prærequirit accusationem pœnitentis, quæ in ipsâ confessione sita est; 2°. quia pœnitentia imponi debet quæ conveniens sit & salutaris; ad hoc autem necesse est ut causa quantùm satis est cognoscatur; quod non nisi per confessionem si fieri potest.

Dixi, *quantùm satis est*, quia, aït Habert, non requiritur ut iteretur confessio integra *& singula peccata quoad speciem & numerum exponantur, sed satis est si summatim declarentur graviora peccata & peccandi consuetudo, propter quæ verisimiliùs gravior hæc pœnitentia injuncta est*. Atque hæc decisio, quæ mitior videri possit, hinc confirmari potest, quòd qui multas totâ hebdomade confessiones audiunt, & generalem in uniuscujusque fine pœnitentiam imponunt, non nisi summatim cujusque pœnitentis statum sibi revocent. Unde si ex statu & testimonio pœnitentis intelligat secundus Confessarius, parem plus vel minùs fuisse statum pœnitentis; cùm ei à priori Confessario injuncta fuit pœnitentia, quam sibi commutari optat, non aliâ opus est confessione.

Duo hìc exurgunt dubia, 1°. an possit inferior mutare pœnitentiam à superiore pro reservatis impositam; 2°. an pœnitens qui eandem apud alium iterat confessionem, eo ipso sit à priori pœnitentiâ immunis, quo novam recepit à secundo Confessario.

R. ad 1. negat. 1°. quia inferior quâ talis non potest moderari legem impositam à Superiore quâ tali: porrò pœnitentia pro reservatis imposita est à Superiore quâ tali; Ergo mutari nequit ab inferiore, nisi is quoad hoc fiat æqualis Superiori, per acceptam ab eo potestatem; 2°. quia secundus Sa-

cerdos non potest mutare priorem pœnitentiam, nisi quatenùs potest novam proferre sententiam perinde ac si esset prima; sed qui pro reservatis approbatus non fuit, non potest oblatam sibi causam judicare velle, perinde ac si esset hæc prima ejusdem causæ cognitio & sententia; Ergo.

R. ad 2. negat. Sententia enim legitimè lata subsistit donec revocetur; Ergo necessaria est ex parte Confessarii, sive is idem sit, sive alius, intentio eam revocandi ac proinde revocatione hac seu partiali seu totali pœnitentem à Confessario moneri oportet. *Ceterùm*, aït P. Antoine, *nè prius Sacramentum suâ integritate privetur, relinquendum est aliquid ex priore pœnitentiâ præstandum.* Addit Lugo fieri posse ut secundus Confessarius non possit sine gravi peccato pœnitentiam à primo impositam mutare; si nimirùm hæc adeò præservativa sit, ut eam pœnitens, secluso etiam Confessarii præcepto sibimet imponere teneatur : secùs si pœnitentia præservativa possit mutari in aliam æquivalentem quoad effectum, & quæ eo sensu utilior futura sit, quòd fideliùs & sanctiùs implenda.

CAPUT SECUNDUM.

De Obligationibus Religiosorum.

MAteriæ hujus cognitio non iis tantùm qui Religionem amplexi sunt, sed & secularibus etiam Presbyteris necessaria est, cùm seu in itineribus, seu in stationem decursu confessiones Religiosorum excipere teneantur. Hæc tamen quàm brevissimè fieri poterit, expediemus, omissis etiam iis quæ ad Novitios spectant, & quæ à fusiori nostrâ Theologiâ repeti poterunt.

Status Religiosus est stabile vitæ institutum, approbatum ab Ecclesia, tendens ad perfectionem jugiter acquirendam per solemnia vota, castitatis præsertim, paupertatis & obedientiæ.

Dicitur 1°. *Institutum stabile* : licèt enim Religiosi aliquando à Superioribus dimitti possint, ipsi tamen jugum excutere non possunt.

Dicitur 2°. *Approbatum ab Ecclesiâ*, seu, ut hìc intelligitur, ab Apostolicâ Sede; quia sanxit & meritò Consilium Lugdunense II. sub Gregorio X. ut nulla jam exurgeret Religio nisi approbante Papâ.

Dicitur 3°. *tendens ad perfectionem*, unde status is vocatur à S. Thoma, Scholare seu Schola perfectionis adipiscendæ ; quo titulo distinguitur ab Episcopatu, qui status est perfectionis aliis impertiendæ, & ideo jam acquisitæ. Ne tamen hinc inferas eum qui Religionis ingressum vovit, voto satisfacere acceptando Episcopatum; quia Episcopatui licèt perfectiori multa inhærent pericula, quæ humilis Religio facilè devitat.

Dicitur. 4°. *per solemnia vota castitatis*, *&c.* per quæ nimirum non modò præceptis, sed potioribus Evangelii consiliis homo se spontè devovet : & tria hæc Christi sequitur : *Vade & vende omnia quæ habes*, Matth. 19. *Qui vult venire post me abneget semetipsum*, Matth. 16. *Sunt Eunuchi, qui se ipsos castraverunt propter Regnum Cœlorum*, Matth. 19 Ceterùm vox *solemnia*, si de solemnitate substantiali intelligatur, moraliter accipienda est. Prima enim Jesuitarum vota, & simplicia sunt, & eosdem *verè & propriè Religiosos* constituunt, ità ut *si à Societate deficiant, excommunicationis & aliis Apostatarum pœnis sint subjecti* : prout statuit Gregorius XIII. per Bullam, *Ascendente Domino* an. 1584. Porrò tribus prædictis votis alia junguntur speciali Monasteriorum lege, ut votum vitæ quadragesimalis in Religione S. Francisci de Paula.

Hinc colliges 1°. graviter adversùs substantialem statûs sui perfectionem delinquere Religiosum, qui ad perfectionem tendere negligit; & Ordinis sui regulas quasi frivolas, & inutiles abjicit & dedignatur. Hæc sententia, aït Navarrus, multis est formidanda Religiosis, qui nec actu nec virtute proficiendi

animum

animum habentes, non curant abundantiorem quàm secularem bonæ frugis Clericorum justitiam assequi. Et hoc imprimis ponderare debent, qui de amplectendâ Religione cogitant; ne fortè cum aliis dicant aliquando saltèm in praxi: *Sufficit nobis, nolumus esse meliores quàm Patres nostri.* Hos utique S. Bernardus fulmineâ hâc voce obrueret: *O Monache, non vis proficere? vis ergo deficere? nequaquam. Quid ergo? Sic, inquis, vivere volo, & manere in quo perveni; nec pejor fieri patior, nec melior cupio: hoc ergo vis quod fieri non potest.*

Colliges 2°. eos quibus Candidatos admittere licitum est graviter peccare, seu eos qui digni sunt excludendo, seu eos passim & temerè admittendo, quos constat in amplexu crucis non ipsam crucem quærere, sed id moliri solùm ut vel inopiæ, vel paternæ vexationi se subducant, vel inconsulti & labilis fervoris impetum sequantur. Meritò igitur Nicolaus III. cap. *Exiit, de verb. signif.* in 6. eos solùm admitti jubet, *qui suffragantibus eis litteraturâ, idoneitate vel aliis circumstantiis, possit utiles esse Ordini, sibique per vitæ meritum, aliisque proficere per exemplum.* His obiter præmissis, videndum 1°. ad quid teneantur Religiosi ratione votorum; 2°. quid debeant Ecclesiæ & Episcopis.

ARTICULUS PRIMUS.

Ad qui teneantur Religiosi ratione Professionis.

REligiosi quadruplex contrahunt onus, stabilitatis nempe, paupertatis, castitatis & obedientiæ, de quibus sigillatim dicendum.

SECTIO PRIMA.

De Stabilitate.

PRæcipua Religiosi obligatio, est immota in Religione quam professus est stabilitas. Unde graviter peccat, 1°. qui sciens se validam professionem

emisisse, aut primò invalidam scienter renovasse; aut dubium esse validène an non professus sit reclamat, quasi nulliter & invalidè professus; 2°. qui temerè à Religione ad Religionem transit.

Quod ad primum attinet; si *Regularis prætendat, se per vim & metum ingressum esse Religionem, aut etiam dicat ante ætatem debitam professum fuisse, aut quid simile, velitque habitum dimittere, quacumque de causâ aut etiam cum habitu discedere sine licentiâ Superioris, non audiatur, nisi intra quinquennium tantùm à die professionis; & tunc non aliter, nisi causas, quas prætenderit, deduxerit coram Superiore suo & Ordinario.* Trid. Sess. 25. cap. 19. *de Regular.* Circa hoc decretum quædam animadvertenda.

1°. Quinquennium intra quod reclamare licet, non computatur in multis Galliæ Diœcesibus à *die professionis*; sed à die quo vis, metus, errorve juris aut facti desiere: unde in iisdem Diœcesibus, qui ex vi vel metu professus est, non indiget per idem quinquennium Pontificio Brevi quo in integrum restituatur. Imò certa sunt impedimenta contra quæ semper reclamari potes, ut si vir invitâ uxore professus sit. In locis ubi invaluit usus, ut reclamandi licentia ab Apostolicâ Sede obtineatur, rescriptum vel à Papâ, vel à Legato, vel à Congregatione seu Concilii, seu Regularium, obtineri potest.

2°. Superior & Ordinarius coram quibus causa hujusmodi reclamationis disceptanda sit, sunt & localis Superior Monasterii in quo emissa fuit Professio & Ordinarius ejusdem Diœcesis. Ità declaravit S. Congregatio die 1. Decemb. an. 1593. Ratio fuit, quia *probationes & oppositiones ex eodem loco in quo professum fuit, faciliùs innotescunt.* Ceterùm nihil proficitur nisi reclamatio fiat simul coram Superiore & Ordinario. Ordinarii autem nomine, quo usa est Synodus Trid. veniunt etiam Prælati; qui licèt Episcopi non sint, jurisdictione fruuntur quasi Episcopali.

3°. Qui reclamat, imprimis cavere debet nè Habitum motu proprio dimittat; aliàs enim, ait Tri-

dentinum ibid. *ad Monasterium redire cogatur, & tanquam apostata puniatur.* Si quis tamen post fugam duxisset uxorem, staret matrimonium, posito quòd invalida esset professio à parte rei; putà ex defectu consensûs interioris (de quo tamen nè juranti quidem fides habenda, ut qui nunc, sicut tempore professionis decipere possit) tunc verò damnum omne quod ex fictâ professione subiit religio, resarciri debet. Qui habitum justâ de causâ dimisit, reclamare potest: idem dic si resumpto quem temerè exuerat habitu ad Monasterium redeat.

An autem qui reclamare non potest, putà quia invaliditatem probare nequit, teneatur ad ratificandam professionem, controvertitur. Iis adhæreo, qui inspici volunt unde orta sit professionis nullitas. Si ab ipso professo qui fictè consenserit, eam ratificari oportet, sicut à pari dicitur in matrimonio, hic enim intercessit gravis contra innocentem injuria, quæ non nisi verò consensu resarciri potest. Si verò ex vi, metu, aut ex simili quopiam nata sit prædicta invaliditas, non credo necessum esse ut rata habeatur Professio, quia non est cur id oneris & immerito & nolenti imponatur.

4°. Reclamatio nec per sola verba, nec per testes solos qui corrumpi facilè possent, sed per instrumentum publicum fieri debet.

5°. Reclamare potest, qui professionem suam valuisse ratus, eandem pluries renovavit; quia renovatio errori inixa non magis valere potest, quàm valuerit in primâ origine: excipe nisi quis hanc eo expresè animo ratificet, ut si aliquo ex capite sibi ignoto nulla fuerit, ratam facere intendat.

Quod spectat ad transitum ab unâ Religione in aliam, is quidem generatim suaderi nequit, tum quia *unusquisque in quâ vocatione vocatus est, in eâ permaneat.* I. Corint. 17. *Tum quia*, ut ait S. Thomas, 22. q. 89. art. 8. *ex hoc plerumque scandalisantur ii qui relinquuntur; tum etiam quia faciliùs proficit aliquis in Religione quam consuevit, quàm*

in illâ quam non consuevit; tum denique quia vix ulla est Religio, quæ viros moribus conspicuos non nutriat, vix ulla cui vir sanctus verbis & exemplo proficere non possit.

Quia tamen teste eodem S. Thoma *potest* nonnunquam *aliquis laudabiliter de unâ Religione transire ad aliam*, quod & convincit totius Ecclesiæ praxis, non abs re erit hîc paulisper immorari.

Religio ad aliam comparata vel strictior est, vel laxior, vel æqualis. Ad strictiorem transiri posse positis ponendis, una est omnium vox; sed quæ debeat strictior judicari, non una est omnium opinio. Nobis ea videtur strictior, quæ inspecto fine & mediis ad finem, nobilior est atque perfectior, non autem quæ præcisè austerior est: 1°. quia honos Dei, & major nostri perfectio spiritualis, sunt causæ cur ab unâ Religione ad aliam transmigrare liceat: Atqui austeritas præcisè sumpta, nec plus Deo honoris, nec plus homini spiritualis perfectionis tribueret; Ergo non eò præcisè arctior est Religio, quò asperior ob corporis cruciatum, sed quo ex fine proximo & mediis eidem congruis perfectior: ac proinde major hæc perfectio, est ratio ab unâ ad aliam transeundi; 2°. quia à perfectiori Religione sed minùs austerâ, transire ad austeram magis, & minùs perfectam, esset descendere, & votum commutare in aliquid minus: quod non licet. Sed quæ tandem Religio inspecto fine & mediis ad finem, censeri debet perfectior?

R. Talem censeri, quæ vitam ex activâ & contemplativâ mixtam agit præstantiori modo, seu quæ cum prædicatione verbi, doctrinâ, & animarum zelo, vitæ austeritatem majorem in vigiliis, macerationibus vestitu pauperiore, carnium abstinentiâ conjungit. Ratio est, quia vita hæc ad eam propiùs accedit quàm professi sunt Christi præcursor, Christus ipse, ac præceptore Christo, ejusdem Apostoli; quibus vetitum fuit nè portarent *sacculum*, *peram*, aut *calceamentum*; & qui *in jejuniis multis*, *in vigiliis*, *in fame & siti*, *in frigore & nuditate* dies suos

transigendo quotidie moriebantur, seque impendebant, & superimpendebant.

Hìc notandum non raró fieri, ut Religio ex primævâ conditione severior; tam collapsa sit, ut & illicitum sit ad eam transire, & ab eâ mitiorem quæ secundùm se totam observatur, liceat avolare. Ut explanentur quædam difficultates.

Quæres 1°. quæ requirantur ut quis ab Ordine mitiori ad strictiorem transeat.

R. Præcipuè requiri 1°. ut non id fiat ex levitate, ex acceptæ offensionis sensu, similibusve motivis, sed ex sincero perfectioris vitæ desiderio; & hoc quidem præsumi debet, nisi adsint legitimæ dubii rationes: in dubio autem, putà si quis acceptâ offensâ, vel graviter correptus, minatus fuerit se recessurum à domo, consulendus est Superior Superioris apud quem degit qui cogitat de discessu.

2°. Nè talis transitus cedat in gravamen, jacturam, infamiam aut dedecus religionis desertæ, quia communis totius Ordinis utilitas, privatæ utilitati præfertur. Ex quo inferunt aliqui non licere Doctori, hominive in arte aliquâ admodum perito, viro itèm notabili, alium à suo statum amplecti. Hæc tamen cum grano salis videntur intelligenda; alioqui vir summi meriti, vel ad perfectiora vocari non posset, vel vocanti Deo non posset obsequi; quin & redarguendus veniret S. Antonius de Paduâ, qui è Canonico Regulari Seraphicam Religionem amplexus est, non obstantibus fratrum suorum querelis. Neque verò injuriam facit, qui jure suo utitur; nec desinit sancta esse Religio quæ deseritur, sed solùm haberi pro minùs perfectâ: quod omnibus satis notum esse solet. Interim quia de jure alterius agitur, non est temerè procedendum.

3°. Ut petatur Superioris licentia, quam si nulla subsit resistendi causa, sine peccato mortali denegare nequit; imò quam tunc *sine difficultate & pravitate quâlibet debet indulgere, nè videatur propositum impedire divinitùs inspiratum.* Quod si rebus, ut decet,

pensatis, aut pensandis, pergat refragari Superior; nullamque repulsæ suæ rationem exhibeat nisi frivolam, *liberè potest* Religiosus, *sanctioris vitæ propositum adimplere, non obstante protervâ indiscreti contradictione Prælati*, cap. *Licèt, De Regul. Interim* Superior licentiam hanc negare tenetur, donec ait Fagnan, sibi *constet secundam Religionem paratam esse illum recipere, qui licentiam petit*: & is nisi rectà eò se transferat, sed quò placuerit vagetur, fugitivus habebitur & apostata; ut qui nullius obedientiæ subsit; ità definit S. Congregatio.

Quæres 2°. à quo & quâ de causâ permitti possit Religioso, ut ad Ordinem vel æqualem vel laxiorem transeat.

R. ad 1°. Id quoad Instituta laxioris disciplinæ à solo Papa posse concedi. Potest tamen Societas Jesu ex singulari privilegio permittere Professis suis transitum ad quamcumque Religionem.

Quoad instituta æqualia, docent Regulares Prælatos suos ad ea transeundi licentiam suis justâ de causâ largiri posse: nituntur sanè & usu & specialibus privilegiis, quibus non derogat Tridentinum, Sess. 25. c. 19. *de Reg.*

R. ad 2. varias ab iis quos res ista propiùs tangit, afferri legitimi ad laxiora transitûs causas. Prima est si major inde speretur spiritualis profectus, quia qui ad onera laxioris. Ordinis idoneus est, ad ferenda rigidioris inaptus sit; 2a. si ex pravo habitu aut innatâ indole, gravem in exequendâ Regulâ strictiori difficultatem sentiat: sic enim affecti rarò suas ut par est regulas observant; 3a. si in Ordine strictiori malè & iniquè tractatur, sicque murmuri, impatientiæ, & lædendæ caritatis periculo exponitur; 4a. si ob delictum, cujus jam pœnas subierit, & emendationem procuret, odio habeatur & despectui: 5a. si ob culpam in Ordine suo infamatus, continuis ibidem pudore & tristitiâ afficiatur; 6a. si parenti graviter egenti subvenire possit in laxiori Ordine, non in strictiori; 7a. si

infirmâ valetudine laborans, impar sit austeritatibus rigidioris Regulæ, in quâ proinde onerosus sit, qui in aliâ prodesse potest. Item si prava aëris intemperie vexatus in Monasterio, salubriorem alibi auram spirare nequeat. Ità passim Regulares, qui meritò annotant minùs requiri ut ad æqualem, quàm ut ad laxiorem vivendi formam transeatur.

Censet Ducasse, ex iis causis nullam esse quæ ad laxiora indubiè sufficiat, præter eam quæ è virium defectu reperitur, unde hìc omnia ab Officialibus æquâ lance ponderanda erunt.

Quod spectat ad Religiosos quorum parentes necessitate premuntur, non ægrè admiserim totam eâ de re Sylvii doctrinam: hæc ille 2. 2. q. 104. a. 1. » Si parentum necessitas esset tam urgens, ut » proximè accederet ad extremam, neque ullo modo » foret verisimile quòd aliter posset eis succurri » quàm per egressum filii Religiosi è Monasterio; » veluti si proborum virorum judicio satis certum » apparet, quòd alioquin sint fame morituri; vi» detur quòd tunc petitâ, quamvis non obtentâ li» centiâ, posset tantisper egredi dum ejusmodi ne» cessitas transierit: quia eadem penè est ratio talis » necessitatis quæ extremæ: in extrema verò paren» tum necessitate id esse licitum, imò filium Reli» giosum ad hoc esse obligatum, multorum est valdè » probabilis sententia: propterea quòd præceptum » de honorandis parentibus, cùm sit affirmativum, » maximè obligat in casu extremæ necessitatis, & » cùm ad primaria juris naturæ præcepta pertineat, » nunquam desinit obligare, saltèm pro casibus » tam evidentibus, unde & docetur esse indispen» sabile. 1. 2. q. 100, a. 4. Confirmatur: Per votum » Religionis nemo eximitur legibus naturæ vel Dei » præceptis; Ergo debet ei satisfacere etiam post » professionem. Neque verò, si petitâ sed non ob» tentâ licentiâ egrediatur *in hoc casu* Religiosus, » aut Deo, aut Prælato erit injurius; quia non » aliter servitium suum eis promisit, quàm salvâ

» lege naturæ ; nec Deus aliter acceptavit. »

Quod urget Pontas non defuisse Religiosos, qui hoc prætextu à claustro egressi, scandalum dederint, & transactâ suorum necessitate longiorem in seculo moram traxerint, incommodum est, non argumentum; neque licitum & sanctum esse desinit, in quo quidam abutuntur. Interim & Religiosus exire nequit, nisi anteà & apud Superiores & apud amicos egerit ut parentibus suis succurratur.

SECTIO SECUNDA.

De voto Castitatis.

CAstitatis Religiosæ votum consistit in actu, quo quis Deo spondet abstinentiam ab omni delectatione venereâ, sive intra sive extra matrimonium. Hinc id omne quod in secularibus est quoquo modo peccatum contra castitatem, est in Religioso sacrilegium, ac proinde peccatum duplex seu mortale seu veniale, prout materia vel gravis fuerit, ut solet, vel levior; prout itèm sufficiens adfuerit vel defuerit advertentia.

Quandoque tamen id quod in seculari leve est, grave esse potest in religioso, seu ratione regulæ quam professus est, seu ratione scandali. Si tamen peccatum, etsi grave in ratione scandali, leve supponitur in ratione impudicitiæ, negant plures illud reservatum iri, etiamsi in aliquo Ordine peccatum impudicitiæ reservatum foret.

Quòd dicunt aliqui, ei qui acceptis Ordinibus sacris & emissâ professione, contra castitatem deliquit, etiamsi Generalis sit, aut Episcopus, satis probabiliter esse ut in confessione dicat se peccasse contra castitatis votum, sine eo quod ampliùs exprimat; idemque judicandum de muliere quæ cum talibus lapsa est; id, inquam, adversum est primoribus sanioris Ethices principiis. An enim duplex votum solemne, duplicemque consecrationem violare, quasi inanis circumstantia reputabitur? an non

conditio personæ Episcopi, vel primi Superioris, facinus ab iisdem amissum insigniter aggravat? Multò magis veritati consonum est quod docent iidem, eum qui voto ligatus, cum alio vel aliâ eodem vinculo innodatis peccat, & suum & alterius votum exprimere debere, ut & qui peccaverit, & alieni peccati adjutor fuerit.

An autem peccatum contra castitatem, sit ex iis quæ pugnant contra bonum commune, quæstio est apud Regulares gravis; quia id genus peccata, & Superiori tanquam judici (præmissâ utique, si præmitti debuit, correctione fraternâ) denuntiari debent, & ab eo juridicè puniri; secùs de peccatis merè, ut aiunt, personalibus. Res mihi ex specie peccati quod quis frequenter perpetrat, & ex circumstantiis definienda videtur. Si enim peccatum tale sit quod solus quis & sine scandalo committat, ut est mollities, culpa videtur personalis, neque aliter in Religionis detrimentum cedit, quàm aliud quodcumque grave peccatum. Si verò, ut penè semper evenit, ubi præsertim viget habitus, ità quis affectus sit ut vel alios sollicitet ad crimen, vel liberiori loquatur ore, vel de excessu suo sacrilegè glorietur, &c. utique quasi duplici boni subversor exagitandus erit.

Religiosæ castitatis effectus triplex: 1°. enim dirimit sponsalia ante & post ipsam contracta. Ante quidem, quia ex communi Ecclesiæ sensu sub hâc tacitâ conditione fiunt, *Nisi me Deus ad perfectiorem statum vocet*: posteà verò quia sunt de re & illicitâ, & seclusâ Romani Pontificis dispensatione, prorsùs impossibili; 2°. irritat matrimonium subsequens, imò & illud quod præcessisset, necdumque esset consummatum; 3°. omnem & internum & exteriorem actum pudicitiæ adversum interdicit.

*

SECTIO TERTIA.

De voto Paupertatis.

SAlebrosam Paupertatis materiem, quàm breviter & solidè fieri poterit exponemus: quòd ut fiat, videndum, 1°. an Religio in communi sit dominii capax; 2°. an id hâc in parte possint privati, quod ipsum Religionis corpus; 3°. nonnullæ quæ ad id spectant difficultates sunt enucleandæ. Sit

CONCLUSIO I. Religiosi in communi & bona possidere possunt, & eorum quæ possident eodem modo domini sunt ac Beneficiarii seculares.

Prob. 1°. Quia Tridentinum, Sess. 25. cap. 3. *de Regularib.* concedit *omnibus Monasteriis & domibus tam virorum quà mulierum & mendicantium, exceptis domibus Fratrum sancti Francisci* (idem est de domibus Professis Societatis Jesu) *ut deinceps bona immobilia eis possidere liceat.*

2°. Quia non potest Papa sine gravi causâ, bona Monasterii unius ad aliud transferre, quin peccet contra justitiam: Atqui hoc posset si Communitates bonorum suorum dominio non fruerentur.

3°. Si Communitas non haberet tale dominium, maximè quia paupertatem profitetur: Atqui hæc ratio non valet. Paupertas enim non excludit dominium in communi, sed efficit tantùm ut nemo in particulari possit de re ullâ tanquam dominus disponere, & independenter à nutu Superioris; Ergo.

CONCLUSIO II. Nemo Religiosus in particulari capax est proprietatis.

Prob. 1°. ex cap. 6. *De statu Monach.* aliisque Canonibus plurimis, qui *sub obtestatione divini judicii* prohibent, *ne quis Monachorum in particulari proprium aliquo modo possideat*; sanciuntque ut *si proprietas apud quemquam inventa fuerit in morte, ipsa cum eo in signum perditionis extra Monasterium in sterquilinio subterretur.* Monachi, ait Concilium

Lateranense, *non pretio recipiantur in Monasterio, nec peculium habere permittatur.* Ibid. c. 2.

Prob. 2°. Si Religiosus dominii capax foret, utique in pensionem sibi à parentibus concessam: Atqui nè hujus quidem pensionis dominium habere potest Religiosus. Illud enim peculium non subjacet dominio Religiosi, quod eo ipso ad Monasterium pertinet; quod rectâ ad Superiores deferendum est; quod ab iis sine injustitiâ alios in usus potest impendi; quod sine sacrilegio tanquam proprium repeti nequit à Religioso; quod, si contractu constitutum sit, non ab eodem, sed à solâ communitate relaxari potest: Atqui hæc omnia constant, & ab iis etiam admittuntur qui plùs peculio favent: aliunde verò id sæpiùs definitum est à Sacrâ Congregatione, quæ tamen judicavit è re esse ut Abbatissa *primùm prospiciat necessitatibus Monialis* cui pensio constituta est, sic ut id *quod reliquum fuerit, in usus totius Monasterii convertat*; Ergo.

Ex his principiis quædam inferemus magni momenti corollaria: 1°. igitur peccat contra paupertatis votum, Religiosi qui rem temporalem pretio æstimabilem sine licentia Superioris accipiunt, retinent, absumunt, destruunt, permutant, commodant, alienant, aut eâ utuntur; itèm qui debitum remittunt: hæc enim omnia, cùm fiunt proprio arbitratu, sunt actus proprietatis, adeòque illiciti Religioso, qui per votum paupertatis abdicat se potestate possidendi aut donandi aliquid ut proprium.

2°. Peccant etiam mortaliter contra idem votum & contra justitiam, qui sæpiùs quid leve recipientes, aut destruentes ex bonis Communitatis, v. g. libris, vestibus, candelis, scienter perveniunt ad quantitatem, quæ in materia furti sufficit ad mortale; & hoc verum est, aiunt multi, licèt ista sint poculenta & esculenta domûs; cui sententiæ adhærendum puto, saltèm cùm esculenta vel poculenta sine rationabili necessitate, aut legitimè præsumpto Superiorum consensu insumuntur.

3°. Et ii peccant, qui à secularibus invitati, manducant aut bibunt absque Superiorum licentiâ; quia tunc aliquid pretio æstimabile recipiunt. Ità Suarez, P. Antoine, &c. quod tamen aliis durum videtur & difficile, seclusâ speciali Religionum lege, quæ apud Jesuitas hâc in parte strictior est quàm apud alios.

4°. Qui sic animo dispositi sunt, ut ad Superioris nutum exui nolint rerum sibi permissarum possessione & usu; item qui rem cum licentiâ acceptum abscondunt, nè Superior eam repetat; vel qui querelis Superiores fatigant, adeò ut licentiam datam revocare non ausint.

5°. Qui re sibi ad unum usum concessâ, ad alium etiam honestum utantur sine Superioris consensu.

6°. Qui earum etiam rerum quas consumere possunt, ut esculentorum aut pecuniæ ad iter datæ, partem sibi subtrahunt, ut eam aliis donent, aut in alios usus, ut libros, expendant.

7°. Qui in conservandis rebus sibi ad usum concessis eam non adhibent diligentiam quam in rebus suis adhibere solent diligentes.

Trid. Sess. 5. c. 2.

8°. *Mobilium usum ità Superiores permittant, ut eorum suppellex statui paupertatis quam professi sunt, conveniat, nihilque superflui in eâ sit.* Unde qui pensionibus suis, etiam cum Superioris consensu, utuntur in usus vanos, & qui seculari magìs quàm Religioso conveniunt, peccant contra paupertatem, quia Superior nihil permittere potest quod sacris Canonibus, aut veræ paupertati adversetur. Unde qui vestes sericas, picturas inanes, aut magni pretii, horologia parvula valoris excedentis, tapetia, cortinas, & alia parietum ornamenta penès se habent, itèm qui sumptuosa convivia præstant, peccant contra votum, sicut ii qui ludunt; tenenturque qui aliquid cum Religiosis ludendo lucrati sunt, id restituere, perinde ac si accepissent à fure; potest tamen Religiosus cum Prælati licentiâ aliquam modicam quantitatem ludo exponere, absque

eo quòd perpendentes aut lucrantes ab eo restituere Religioni teneantur, nisi ludus sit illicitus vel à jure, vel à Regulá Religionis. Ità Salmanticenses, qui monent non posse Superiorem licentiam præbere subditis *ad exponendum ludo notabilem quantitatem*, unde qui eam tunc lucraretur, non esset à restituendo immunis.

9°. Controvertitur an Religiosi veram suorum manuscriptorum proprietatem habeant. Crediderim ego id esse definiendum ex ipsâ Ordinis constitutione. Quod enim apud aliquos pretio æstimabile est, apud alios potest in nullo esse pretio, atque vel igni vel muribus reservari.

10°. Non peccant contra votum qui etiam sine consensu Superioris, rem sibi ex liberalitate oblatam, recusant, quia vi voti non obligantur ad acquirendum Religioni, sed ad non alienandum, accipiendum, utendumve sine licentiâ. Qui tamen sine justâ causâ recipere nollet id quod alibi sibi offerunt, peccare posset contra caritatem, impediendo bonum Religionis' cui acquirit Monachus, quidquid acquirit; secùs si recuset ut Sacramenta liberiùs conferat, aut ædificationem præstet. Quòd si quis oblatam sibi pecuniam precaretur egenis suis parentibus impendi, is nisi rem expresse aut tacitè quasi nomine suo dandam acceptaret, non posset dici proprietarius: sicut nec ille qui Missas habens liberas, easdem celebraret in gratiam Sacerdotis alterius, qui debitum iis stipendium reciperet. Secùs si ipse pactum pro Missâ stipendium eidem Sacerdoti porrigi curaret absque Superioris licentiâ.

Quæ verò eâ in materiâ sufficiat Prælati licentia non convenit inter Regulares. Sunt qui in rebus gravioris momenti, & cùm patet ad Superiorem recursus, formalem aut virtualem saltem tacitam requirentes, in his quæ leviora sunt, interpretativam sufficere putent: sic, inquiunt, qui ex Superioris consensu tabacum, liquores & similia recepit, eorum aliquid fratribus suis largiri posse vi-

detur, nisi resistat specialis locorum consuetudo.

Alii generaliter licentiam interpretativam abigunt: 1°. qu . aliud est Superiorem consentire, aliud fuisse consensurum, si rem scivisset: 2°. quia admisso licentiæ interpretativæ usu, quisquis pro libitu aget, primò quidem in rebus levioris momenti, deinde in gravioribus, ac demùm in omnibus quæ, & justa, & sibi, si peteret, facilè concedenda præsumet.

Haud tamen nego quò inferior ex præsumptâ prudenter Superioris absentis licentiâ agere possit. Sic Monasterii amico cui nihil denegatur, & libri aliquot commodari possunt, & pecuniæ summa mutuo dari, ab eo qui certus sit reducem Prælatum id approbaturum esse; sed & hìc summoperè cavendum nè præsumantur quæ præsumi non debent, imò nec semper quæ sub oculis Prælati fiunt, ab eo etiam tacitè approbata censeri debent: plerumque enim graviores inferioris morôsi querelæ, Superiorum vocem præcludunt, & cogunt id tolerare, quod non nisi majori cum dispendio cohibere possent, seu potiùs cohibere tentarent.

Quæres 1°. quæ quantitas sufficiat ut quis mortaliter peccet contra votum paupertatis.

R. Eam sufficere quæ sufficit ad furtum mortale: quia peccatum proprietatis est usurpatio rei vel usûs, sine consensu Superioris: hæc autem usurpatio, utpotè non sacrilega solùm, sed & injusta, quamdam furti rationem habet. Unde fatentur omnes Religiosum proprietarium teneri ad restitutionem quantùm potest, sive ex bonis de quibus licitè posset disponere in alios usus, sive imminuendo expensas quas licitè posset ex Monasterii bonis facere, sive magis laborando.

Porrò censent plures minùs in Religioso requiri ad peccatum letale quàm in filio-familias, quia peccatum contra paupertatem non æstimatur præcisè ex damno temporali, sicut filii furtum, sed ex eversione unius è præcipuis vitæ religiosæ fun-

damentis, quæ in paupertate tanquam basi stabilita est. Et certè Religiosi proprietarii sæpiùs eo puniri sunt modo pro voti hujus transgressione, quo nunquam puniti fuêre filii familias. Non desunt tamen qui satis probabiliter habendam velint rationem statûs Monasteriorum, ità ut in Conventibus ditissimis tres aut circiter Libellæ Gallicæ à Religioso subreptæ ad peccatum mortale requirantur; in his verò quorum mediocris est census, Libellæ duæ sufficiant; ac una demùm in domibus pauperculis.

Quæres 2°. an quæ de Religiosis dicta sunt, eorum Abbatibus competant.

R. affirm. Quia ut veri manent Religiosi, sic & manent obstricti voto paupertatis. Abbates ergo, aliique Superiores hoc solùm præ ceteris habent, quòd præcipui sint boni communis dispensatores. Et hoc verum est, etiamsi certa bonorum portio Abbati assignata sit: hæc enim non tam assignatur ut totam pro nutu impendat Abbas, quàm nè aliquid ampliùs speret.

Quæres 3°. an Religiosus qui fit Pastor, aut Beneficium simplex accipit, possit ejusdem fructus Monasterio relinquere, an non teneatur eosdem pios in usus expendere, v. g. loci pauperibus largiri: *Sylvius.*

R. Regularem hunc posse *inconsulto Prælato, ea quæ ex fructibus sui Beneficii sibi obveniunt*, nisi in Monasterio incorporati sint & uniti, *in pios ac honestos usus inter vivos disponere*, imò & teneri per se fundationis obligationes cognoscere, & priùs loci pauperibus opitulari quàm Monasterio: 1°. quia seculares inter & regulares Beneficiaros nullum statui debet discrimen quantùm ad obligationem reditus suos fideliter administrandi; 2°. quia reditus Beneficiorum quæ Monasteriis unita non sunt ad eadem non pertinent.

Dices: Religiosi extra Monasterium defuncti hæreditas, gallicè *cotte morte*, pleno jure ad Monasterium pertinet; Ergo ejusdem Religiosi dum in vivis est, reditus ad idem Monasterium pertinent.

R. 1°. Multi tum Theologi tum Canonistæ negant ant. neque unanimis est eâ de re *Arrestorum* Jurisprudentia. Sic anno 1633. Curia Parisiensis peculium F. Ludovici de Bel ex æquo dividi jussit inter Monasterium S. Genovefæ ; & Hospitale Parisiense. Sic peculium Religiosi curati, pauperibus aut Fabricæ sæpiùs adjudicatum est ; v. g. Arrestis annorum 1651. & 1720. quia supponitur peculia hæc ut plurimùm parcimonias esse aliquando scandalosas boni pauperibus debiti.

R. 2°. neg. conseq. Ut enim quotidie succedimus iis in quorum dum viverent, bona nihil habebamus juris, sic & concedi potuit Monasteriis, ut Religiosorum suorum bonis succedant, de quibus ipsi soli dum viverent disponere poterant ; & hoc duplici de causâ concedi potuit : 1°. ut ostenderetur Beneficia hæc è tali Monasterio pendere ; 2°. ut eidem Monasterio aliquod præberetur animi benè memoris signum, eò quòd viros in Beneficiis idoneos efformet.

Sed quid si Parochus Regularis Beneficii bona in usus profanos impendat, aut parentibus qui non indigent, eroget ?

R. eum peccare contra justitiam, & contra paupertatem. Contra justitiam quidem, quia instar domini disponit de re cujus dominus non est ; unde & ipse & qui ab eo recipit, tenetur ad restituendum : contra paupertatem verò, quia id solùm potest circa redituum suorum dispositionem, quod sibi à jure vel consuetudine permissum est ; unde in ceteris communi Religiosorum omnium legi subjacet ; Ergo cùm neque jure, neque usu concessum ei sit aut esse possit, ut Beneficii reditus malè impendat, necesse est ut eodem peccet peccati genere, quo ceteri Religiosi qui Monasterii bona malè impendunt.

SECTIO QUARTA.

De voto Obedientiæ.

OBedientia Religiosa definitur, vinculum spirituale obligans Religiosum ad parendum Superiori Regulari in omnibus, quæ legitimè imperari possunt. Hinc alta obedientiæ dignitas: *Magna quidem paupertas*, ait Joannes XXII. *sed major integritas, bonum est obedientia, maximum si custodiatur illæsa. Nam prima rebus, secunda carni, tertia verò menti dominatur & animo.*

Obedientia duplex ex S. Bernardo, alia perfectionis, alia necessitatis, quæ à D. Thomâ *sufficiens* vocatur. Prima *terminis non coarctatur, nec contenta angustiis professionis largiori voluntate* obtemperat in omnibus quæ contra Deum non sunt. Secunda non *quodlibet rectum* amplectitur, *sed in tantùm quòd* Ordinis *Pater instituit, aut certè quòd sit secundùm quod instituit.* Utrumque hoc obedientiæ genus, sed primum præcipuè, fœcunda est meritorum radix; si debitæ intersint conditiones: eæ verò sunt quatuor.

1°. Ut sit cœca, quæ nimirùm nec præcepti motiva, nec præcipientis intentionem, aut etiam defectus scrutetur, sibique satis habeat, licitum esse id quod præcipitur.

2°. Prompta, in iis scilicet quæ ad honorem aut emolumentum inferioris non vergunt; (nam in honorificis festinè & alacriter obsequi, aliquando nonnihil saperet vanitatem.) Prompta autem erit obedientia, si inferior nec excusationibus se tueatur, nec lentè accedat ad opus; uno verbo si obediat ut veteres illi Monachi, qui *ante conabantur jussa implere, quàm forent emissa, & quibusdam quodammodo indiciis nitebantur prophetare de voluntate mandantis.* Hieronym. cap. 19. de Reg. Monach.

3°. Fortis, ità ut difficilia aggrediatur, & obicibus major ab inito semel tramite non deflectat.

4°. Humilis, ut qui parent, haud credant ha-

bendas sibi grates quòd paruerint; sed potiùs dicant: *Servi inutiles sumus; quæ facere debuimus, fecimus.* Luc. 17. His præmissis,

Quæres 1°. quodnam sit obedientiæ Religiosæ objectum.

S. Thom. hâc q. 8?. a. 6.

R. Illud omne est obedientiæ Religiosæ objectum, quod præcipitur *sive ore tenus à Prælato, sive in Regulâ*, cujus nomine hîc etiam veniunt Constitutiones & Statuta Religionis. Ratio est quia Superiores non præcipiunt solùm, personali mandato, sed etiam fixo & stabili, quale est ipsius Regulæ, mandatum; Ergo præceptum omne sive Regulæ, sive Superioris ipsius, (sensu inferiùs exponendo) est objectum obedientiæ. Quapropter si Regula sub culpâ obliget, ut ubique obligat tum in votis, tum in iis quæ ad vota pertinent; ejus transgressio erit contra votum, & sacrilega, seu mortaliter si res sit gravis; seu leviter, si levis fuerit. Si verò Regula, ut extra votorum materiam fieri solet, ex voluntate institutoris non obliget sub culpâ, trangressio ejusdem non erit contra votum, quia transgressio voti præceptum rigorosum supponit: non præcipitur autem rigorosè, quod sine peccato omitti potest. Quia tamen Regula non est consilium merum, sed vera lex à legitimâ autoritate procedens, idcirco necessum est ut qui eam transgreditur, paratus sit ad subeundam pœnam, si quæ à Superiori transgressori constituatur; quia stat aliquem & legaliter solùm delinquere, & pœnam mereri.

Sed hîc notandum, vix in praxi fieri posse ut qui Regulam violat ab omni sit peccato immunis, quantumcumquepœnam subire paratus sit. Ratio est 1°. quia vitiosa est actio omnis, quæ ad legitimum finem non refertur: ad hunc autem referri nequit Regulæ transgressio; neque jam transgressio foret, actio legitimo fine vestita: sic qui ut amicum consoletur, aut caritatem foveat, aliquem è fratribus suis obiter alloquitur, fracti silentii reus haberi non potest; 2°. quia Regularum violationi semper annexum

est non nihil sensualitatis, curiositatis vanæ, negligentiæ, acediæ, & illius otiositatis, de quâ, etsi eorum qui hîc irrepunt defectuum minimus esse videtur, *rationem reddent homines in die judicii.*

Notand. 2°. eum qui regulam etiam levem violat ex contemptu, graviter peccare, prout dixi agendo de Legibus.

Not. 3°. etsi ad obedientiæ perfectionem pertinet, ut manifestata Superioris voluntas habeatur pro lege, haud tamen inobedientem censeri, qui non obsequitur nutibus sic expressis: *Vellem, desiderarem, ut id faceres.* Requiruntur ergo voces præceptivæ, *Mando, jubeo, impero.* Imò sunt Religiones, in quibus nusquam obligat præceptum sub mortali, nisi & in scriptis, & sub hâc verborum serie feratur: *In virtute Spiritûs sancti, sanctæ obedientiæ, & sub præcepto...* Tunc autem nullus dubitat quin omne præceptum sub mortali obliget, quia formata tam gravis gravem obligationem indicat. In Religionibus verò ubi parum est in usu præcipere vi obedientiæ, idem de Superioris, quod de regulæ præceptum dicendum videtur, illud scilicet graviter in materiâ gravi, (nisi aliud aliundè constet) leviter in levi obligare, sic tamen, ut res gravis etiam sub levi culpâ præcipi possit. Addit Lessius superiorem quoties aliquo modo mandat, obligare sub veniali, quia non intendit solùm consulere, etsi totâ, quam ad præcipiendum habet, potestate non utatur.

Quæres 2°. an inferior in omnibus omninò parere teneatur.

R. Inferiorem in iis obsequi debere, quæ sunt secundùm regulam, non autem quæ sunt vel infrà, vel suprà, vel præter, vel contra regulam.

Prob. 1. pars: quia si quando obsequium debent subditi, tunc ad minùs cùm Superiores justè imperant, quid autem justitiæ consonum magis, quàm id quod secundùm regulam aut constitutiones præcipitur? Id porrò secundùm regulam præcipi credendum est, quòd in eâ etiam implicitè solùm contine-

tur, ut est id quod ad regularem observantiam, & spiritûs primævi continuationem pertinet; v. g. talem pro tali culpâ pœnam subire, à ludis quibusdam abstinere, Ordinis negotia prosequi, &c. Hinc Monialibus præcipitur clausum, licèt eum non voverint.

Prob. 2. pars. Præcipit infrà regulam, quæ latiora jubet: Atqui præcepto huic parendum non est.

Prob. 3. pars. Præcipere suprà regulam, est præcipere graviora quàm ferat lex ad cujus observantiam se quis voto constrinxit; v. g. cogere ad abstinendum carne, vel piscibus, cùm id regula concedit: ad transmeandum ad infideles cum vitæ aut servitutis periculo, quando id non fert regula, &c. Atqui hoc Superior non potest, ut docet S. Bernardus de dispens. & cap. 5. aliàs 8. his verbis: *Nihil me Prælatus prohibeat horum quæ promisi, nec plus exigat, quàm promisi. Vota mea nec augeat sine voluntate meâ, nec minuat sine necessitate.*

Prob. 4. pars. Præcipere præter regulam est præcipere res vanas, & quæ ad institutum nihil conferunt: Atqui hæc præcipienti parere necessum non est. Unde si Superior jubeat *irrisoria ac nugatoria, ut spuere in parietem, levare festucam, aspicere aves volantes, non tenetur ei* subditus *obedire*, ut docet S. Thomas hîc. q. 186. a. 5.

Prob. 5. pars. Quia non est parendum homini autoritate suâ non in ædificationem, sed in destructionem utenti: Atqui autoritate suâ fœdè abutitur, qui v. g. contra regulam præcipit ut Minimus qui rectè valet, carnes comedat; ut Frater Minor, sine causâ equitet, aut pecuniam recipiat; Ergo.

His tamen principiis, ut & regulis generalioribus, suæ sunt exceptiones. Sic præcipere potest Superior: 1°. ut quis ambulet, quiescat, animum recreet cum aliis, quo vegetior fiat ad laborem & onera Regulæ.

2°. Ut abstineatur à quibusdam, quæ licèt à regulâ expresè non prohibeantur, ad ejus tamen observantiam conducunt; sic meritò tabaci & cho-

colati usum interdixerunt aliquæ religiones, quia hinc paupertatis votum haud parùm labefactari sensêre. Sic etiam ob publicas Ecclesiæ aut Regni necessitates, ob admissam à Religioso culpam, eamve præcavendam cujus periculum instat, potest Superior jejunia quædam, flagellationes, majorem solitudinem indicere. Sic eorum qui in Monasterio peste corriperentur, saluti temporali & spirituali, etiam cum propriæ vitæ periculo subveniendum esset; temporali quidem per laïcos fratres, eosque robustiores, & ceteroqui utiles minùs, ait Henno; spirituali verò per Sacerdotes idoneos. Imò deficientibus Parochis tenerentur inferiores jubente præposito, spiritualem exterorum curam agere, idque majorem haberet locum in Mendicantibus, qui in Jure Episcoporum coadjutores nominantur; & ob id sustentantur eleemosynis fidelium. Sic demum ad ultimas mundi plagas, aut in loca ubi dominatur aëris intemperies mitti possunt Religiosi, si ibidem habeant domos; quia id ad Religionis bonum requiri potest, nec proinde censeri suprà regulam. Quòd spectat ad Patres Societatis, ii ob speciale eâ de re votum quocumque mitti possunt, & quotidie mittuntur etiam cum vitæ & libertatis dispendio.

3°. Et id etiam crediderim, præcipi aliqua posse, quæ licèt nugatoria videantur, animi tamen superbiam, & nimiam proprio sensui adhæsionem infringere possunt. Hìc tamen ab eâ cavendum ridiculi specie quæ pietatem inhonorare videatur.

Quæres 3°. an superiori reformationem inducere volenti obtemperandum sit.

R. 1°. Si Religionis disciplina collapsa sit in substantialibus, ità ut jam quasi obsoleverint paupertas, obedientia, &c. omninò parendum esse. Ratio est 1°. quia ad minus parendum est Superiori, cùm id præcipit sine quo æterna salus haberi non potest; 2°. quia nulla consuetudo juri divino & naturali prævalere potest; vota autem ex utroque obligant. Idem dicendum de iis quæ immediatè ad observa-

tionem votorum conducunt : unde ſi præcipiatur ut nemo mulieres in monaſterium inducat, aut pecuniam ſervet abſque licentiâ Superioris, utique obſequendum erit.

R. 2°. Si diſciplinæ lapſus in iis ſit quæ ſubſtantialia non ſunt, videndum an relaxatio à ſolâ oriatur conſuetudine, an non verò diſciplinæ primævæ rigor Pontificiâ autoritate mitigatus ſit. Si ſecundum, poteſt ſubditus obſiſtere reformationi. Quia regula à Pontifice mitigata, eſt quaſi nova lex, quam qui vovit, non aliam multò rigidiorem vovere intendit.

Si primum, fatentur primò communiùs Theologi eum qui regulam jam collapſam profeſſus eſt, priſtino illius rigore non teneri, poſtquàm ei conſuetudine præſcriptâ derogatum fuit : unde poteſt quis contra primitivam legem, quæ non ſit ſub voto, ut eſt apud PP. Minimos, veſci carnibus, aut jejunium non ſervare. Rationem dant, quòd non plus habeant autoritatis ſtatuta Monaſtica, quàm Eccleſiæ leges, quibus tamen in iis quæ ad diſciplinam ſpectant, non rarò derogatur. Unde licèt peccent graviter, qui vel eas inducunt conſuetudines, vel iiſdem utuntur ante tempus præſcriptionis; non tamen qui eas poſt lapſum temporis ſequuntur.

At non conveniunt an Superiori reformationem Capituli aut majoris Profeſſorum partis inducere volenti, ſit neceſſariò parendum. Affirmat tutior, nec certè minùs probabilis opinio: 1°. quia etſi prava conſuetudo regulam infirmare poteſt, at non poteſt vel Superioribus tollendæ hujus laxitatis facultatem, vel ſubditis obligationem reſtaurationi huic humiliter cedendi adimere ; ut à ſimili patet in Eccleſiâ, quæ licèt ad tempus abuſus quoſdam diſſimulet, eoſdem tamen aliquando datâ occaſione etiam per Cenſuras abigere conatur ; 2°. quia reformationis hujus inducendæ licentiam Prælatis fecit Trid. ſeſſ. 25. cap. 1. *de Regul.* his verbis : *S. Synodus neceſſarium eſſe*

censuit, quo faciliùs ac maturiùs, ubi collapsa est vetus & regularis disciplina, instauretur, præcipere, &c.

Addit Vasquez particulares Religionum Præfectos etiam sine Capituli consensu posse ferre leges, quibus obligentur subditi ad ea quæ reformationem inducant, tum quia localis Superior domûs suæ reformationem procurare potest; tum quia eâ fruitur potestate ad ferendas pro vitæ suæ decursu leges, quâ Capitulum ad sancienda statuta, quæ perpetuò durent.

Quæres 4°. quot perpetret peccata qui contra Superioris præceptum operantur.

R. 1°. eum qui violat legem pluribus impositam præceptis, Regulæ, v. g. Generalis, &c. unum duntaxat admittere peccatum, quoties præcepta hæc ex ejusdem virtutis motivo procedunt. Ratio est quia ex dictis in Tractat. de Peccat. qui Missam non audit in die Dominicâ in quam Festum cadit, gemini peccati reus non est.

R. 2°. eum qui præceptum Superioris graviter obligans transgreditur, duplex specie peccatum committere, aliud quidem contra votum Deo factum, aliud contra obedientiam quam Superior debet; ratio est quia Superiori debetur obedientia non solùm ratione voti Deo facti; sed etiam ratione traditionis, quâ inferior suam eidem personam commisit, quæ quidem traditio etiam independenter à voto subsisteret; Ergo sicut servus qui post emissum domino suo parendi votum eidem resisteret, duplicem hanc malitiam in Confessione aperire teneretur, quia nempè & obedientiam negavit ei cui debebatur, & votum fregit; ità à pari in proposito; Ergo iterum si contra præceptum Superioris minùs honestè cum aliquo vel aliquâ fueris conversatus, haud sufficiet confiteri quòd castitatem læseris, sed & adjiciendum erit id à te factum contra prohibitionem Superioris.

R. 3°. Si Superior in virtute obedientiæ aliquid præcipiat, jam præceptum divinâ vel ecclesiasticâ

lege non unius eſſe peccati reum qui ſecùs fecerit. Ratio eſt quia jejunium, v. g. quod contra Eccleſiæ legem fregiſti, obligabat ex virtute temperantiæ; idem verò prout à Superiore præceptum in virtute obedientiæ, obligabat ex motivo Religionis: porrò qui non unam virtutem offendit, non unum admittit ſpecie peccatum. Vide quæ dixi ubi de Peccatis, pag. 44.

Quæres 5°. an inferior parere teneatur, cùm dubitat an Superior imperet, aut legitimè imperet. Dubitas v. g. 1°. an præceptum Superioris obliget in tali circumſtantiâ, an non ſit uſu contrario abrogatum; 2°. an Superior ſit ritè electus, an ab eo prodeat mandatum tibi impoſitum; 3°. an id quod præcipitur licitum ſit, aut conducens ad finem inſtituti, aut ſuprà regulam: quid juris?

R. 1°. Si dubites an qui præcipit, ſit legitimus Superior, videndum eſt an ei faveat communis Regularium opinio, quamvis ab aliquibus paucis impugnata, an non. In primo caſu obediendum eſt, quia error communis facit jus. In ſecundo, non teneris obedire, quia in hujuſmodi dubio, melior eſt conditio ſuam poſſidentis libertatem.

R. 2°. Si dubites de materiâ præcepti licitane ſit aut obligatoria, ſequendum id quod diximus in Tract. de Conſcientiâ; ideòque ſemper parendum eſt, niſi multò graviora ſint momenta quæ libertati, quàm quæ præcepto favent. Exiſtimo tamen præcepti acerbitatem conjunctam dubio, ei præcipuè quo ſuperioritatis validitas impugnaretur, differendæ ad tempus obedientiæ inſervire poſſe.

Quæres 6°. quibus ex obedientiâ parere teneantur Religioſi.

R. Tenentur parere 1°. Romano Pontifici, qui Religionum eſt omnium Caput; 2°. Generali, Provinciali, & Prælato locali; 3°. Capitulorum Generali, tum Provinciali: iis enim omnibus jure ordinario competit præcipiendi facultas.

Hîc quatuor animadvertenda, 1°. ipſos etiam hoſpites

hospites obedientiam debere iis in quorum domibus moram faciunt, si id usu vel Regulâ constitutum sit; 2°. suum esse regulari obedientiæ gradum & ordinem, ità ut Generali contra Provincialem, Provinciali contra Præpositum localem obsequendum sit; 3°. Prælati Mandatum ligare inferiores ubicumque sint, quia jurisdictio Regularium, secus ac Episcoporum, personas ratione suî, non ratione territorii afficit; unde & mundum omnem habent pro territorio, & fugitivum, vel apostatam, quocumque transmeaverint censuris plectere possunt.

ARTICULUS SECUNDUS.

De aliis Religiosorum Obligationibus.

DUo hic explicanda: 1°. quid Ecclesiæ; 2°. quid Episcopis debeant Regulares. Circa primum tria præcipuè inquiruntur: 1°. an Regulares professi ad Officium; 2°. an ad celebrationem Missæ; 3°. an ad studium teneantur. Circa secundum ambigitur an & in quibus Religiosi exempti Episcopis subjaceant.

SECTIO PRIMA.

An Regulares Professi ad Officium & Missam teneantur.

REligiosi à Clericis Psalmodiæ usum accéperunt; at eidem & diutiùs & accuratiùs vacavêre. Scribit enim Cassianus Egyptiæ ac Thebaïdis Monachos, majorem noctis dieique partem in horis decantandis impendisse. Idem de Monialibus testantur SS. Gregorius Nyssenus in vitâ S. Macrinæ, & Hieronymus Epist. ad Demetriadem. Quoniam verò multa fiunt quæ fieri non præcipiuntur, idcirco posteriori ævo quæsitum est an & qui Regulares ad Officii recitationem tenerentur. Sit.

CONCLUSIO. Religiosi ad Chorum professi, &

necdum in Sacris constituti, etiam extra Chorum tenentur sub mortali ad Officii recitationem, nisi cum iis dispensatum sit à Papâ, aut aliud ferat speciale Ordinis institutum.

Prob. 1°. ex unanimi omnium ferè consensu, qui oppositam opinionem rejecerunt; alii ut temerariam, alii ut scandalosam, alii ut perniciosam animarum saluti, alii ut planè improbabilem, & ideo Clementis VIII. jussu erasam è Libro Emmanuëlis Sa. Famosæ tres Hispaniarum Universitates, Hispalensis, Cæsaraugustana, Conimbricensis contra eam acriter insurrexerunt an. 1632.

Prob. 2°. ex sanctâ Ecclesiæ consuetudine, quæ Religiosis ad Chorum destinatis, Breviarii pensum quotidie recitandum determinavit, si non semper præcepto scripto, at saltèm ecclesiasticâ traditione: Atqui talis consuetudo, utpotè vim legis habens, graviter & in conscientiâ obligat eos omnes qui ab eâ non excipiuntur; non excipiuntur autem Religiosi in Sacris non constituti, & extra Chorum versantes. Unde statim ac aliquis asserere ausus est hujusmodi Religiosos ab Officio legendo abstinere posse, eidem protinùs vividè & acriter obstiterunt horumce Ordinem Superiores.

Prob. 3°. Quia contraria paucorum novæ & singularis est & nova; Atqui opiniones novæ & singulares in materiâ morum, plenæ sunt periculi.

Obj. 1°. Assertio præcedens potissimùm fundatur in Doctorum consensu: Atqui ex hoc consensu tantum erui non potest argumentum; cùm non consentiant inter se Doctores in assignando hujusce obligationis fundamento; Ergo.

R, 1°. neg. maj. Nostra enim assertio fundatur etiam in decretis Rom. Pontificum. Sic Gregorius IX. de Monachis foras profecturis statuit, *ut ipsi horas dicant in viâ.*

R. 2°. neg. min. Tam enim consensus Theologorum assertionem nostram in extrinseco certam facit, licèt non consentiant in fundamento intrinseco

istius obligationis, quàm idem consensus certam faciat obligationem Subdiaconorum ad castitatem, tametsi in assignando hujusce obligationis fundamento non conveniant Doctores, quorum alii obligationem hanc fundant in voto implicito; alii in Ecclesiæ præcepto: Atqui, &c.

Obj. 2°. Nulla obligatio recipienda est, nisi de eâ constet per legem ità claram ut probabilem non patiatur exceptionem: Atqui obligatio de quâ loquimur, non nititur lege tam clarâ, &c.

R. neg. maj. quæ si vera sit, corruunt plurima christianæ moralis capita, quæ licèt à sanioribus Theologis recepta sint, non probantur tamen argumentis ità cogentibus ut nunquam elidi possint & imminui. Et verò è propositionibus laxis quæ ab uno minùs seculo damnatæ sunt, & quarum multæ horrorem pariunt, vix ulla est quæ à viris eruditis imò & piis multiplici momentorum genere firmata non fuerit, & aliquando rationibus munita tam arduis et facilè solvi non possint. An non ergo malæ & periculosæ erant eæ propositiones antequam damnerentur? absit.

Circa conclusionem nostram, not. 1°. id quod de Religiosis dictum est, ad Sanctimoniales esse extendendum, ob paritatem rationis & consuetudinis.

Idem etiam statuendum esse de virginibus illis quæ in Belgio, in Germaniâ & Lotharingiâ Canonissæ vocantur, ut contra Lessium docent Malderus, & alii plures, quorum assertio fundatur, 1°. in consuetudine & Theologorum consensu; 2°. in eo quod æquum sit ut quæ Ecclesiæ bona percipiunt, ad hoc ut divino sint servitio mancipatæ saltèm Officium privatim recitent, cùm Choro interesse nequeunt; 3°. quia eæ Canonissæ, ut plurimùm successerunt veteribus Benedictinarum monasteriis. Idque de celebri Abbatia * Romarici montis constat, prout ipse anno 1739. propriis oculis vidi in codice mss. quem servant Benedictini qui vicinum montem incolunt.

* Remiremont.

Not. 2°. Id quod alibi dicemus de Sacerdote; eum scilicet si excommunicetur, exilio aut triremibus damnetur, &c. adhuc Officii recitationi obnoxium remanere, pariter dicendum de Religiosis; unde apostatæ, fugitivi, ii etiam quibus permittitur ut extra monasterium perpetuò vivant, ad Officium tenentur. Aliter sentiendum de eo cui ex dispensatione Pontificiâ permitteretur uxorem ducere; quia dispensans in professione censetur in iis etiam dispensare quæ ex professione sequuntur. Eadem est ratio illius qui vi similis dispensationis transiret de statu suo ad statum Conversorum, aut ad aliam religionem quam qui profitentur non sunt ad Chorum destinati.

Quod spectat ad eum qui per sententiam à Monasterio ejectus est, probabilius videtur eum ab Officio liberum non esse. *Is enim*, ait Navarrus, *semper remanet Monachus, nec uxorem ducere potest, & ad Ordinem suum, si volet* mores mutare, *redire ferè semper potest.*

Not. 3°. ad Officium non teneri, 1°. Novitios & Novitias, qui in pœnalibus reputantur seculares; 2°. Conversos etiam professos, qui non ad Chorum, sed ad opera manualia deputati sunt; 3°. Clericos qui ex professione suâ non sunt addicti Choro, sed vel studiis ut juniores Jesuitæ, vel armis ut Religiosi militares. Eorum verò qui ad Chorum sunt deputati, obligatio incipit à die & horâ professionis, ut obligatio Subdiaconorum à tempore & horâ ordinationis.

Quod spectat ad Missæ celebrationem: 1°. tenentur curare Prælati Regulares ut unum saltèm Sacrum singulis in Ecclesiâ diebus celebretur: neque huic Officio sine populorum offensione deesse possunt; 2°. pro Missâ hâc, etsi Conventualis sit, stipendium recipere valent, nisi extet lex aut consuetudo in contrarium; 3°. faciliùs mortaliter peccabit Regularis ex socordiâ diù Missæ celebrationem omittens, quàm secularis; 4°. Missam pro quo ma-

luerint offerre possunt, nisi aliter censitum sit; 5°. reprehendi tamen mererentur, qui pro Ordinis Defunctis Sacrum facere negligerent, paremque Deo permittente vicem ipsi experirentur.

SECTIO SECUNDA.

De Studiis Regularium.

REgularium duplex pro præsenti secernitur genus. Alii ex instituto suo saluti Fidelium sub Pastorum autoritate allaborant spargendo semen verbi, excipiendo confessiones, &c. Alii Monasticam professi vitam, sibi primùm invigilare videntur, ceteris verò vix aliter prodesse quàm orationibus suis, jejuniis, fletibus. De primâ Regularium specie nulla hîc quæstio; ii enim utpotè Coadjutores Cleri, in doctrinâ potentes esse debent, adeòque serio Scripturæ præsertim, & Dogmaticæ ac Moralis Theologiæ studio operam dare. Tota ergo difficultas est de Monachis, quibus an vetita sint studia, eruditè disputârunt viri duo titulis omnibus majores ambo & Galliæ & Monastici Statûs ornamentum, quorum alter Armandus Joannes Bouthillier de Rancé, Abbas & Reformator Monasterii de Trappa, alter fuit Joannes Mabillon, vir omnigenâ litteraturâ insignis, modestiâ insignior & pietate. Sit cum isto

CONCLUSIO I. Monachi studiis & vacare possunt, & vacare tenentur.

Prob. Possunt & debent Monachi id quod nullâ generali lege sibi prohibitum est, quod è contra pluribus præceptum fuit Conciliis, quod ad rectam monastici statûs administrationem, imò ad legitimam privatorum constitutionem necessarium est: Atqui sic se habent studia Monastica.

1°. quidem nullâ generali lege prohibita sunt. Ideo enim prohibita dicuntur, quia de iis silent Regulæ: Atqui prærerquam id falsum esse probat Mabillonius ex regulis Magistri, S. Ferreoli, S. Isidori, &c. certum est in principiis S. Thomæ, illud Religiosis

Opusc. 20. c. 2.

intelligi concessum, quod nulla lege prohibitum invenitur; Ergo eo ipso quòd studium Monachis interdictum non est, permissum existimari debet. Et verò usus præsertim Sanctorum, legitimus est regularum interpres: porrò jam à primis Monachorum temporibus studiis incubuêre sanctiores Cœnobitæ, quales fuerunt venerabilis Beda, S. Bonifacius Apostolus Germaniæ, S. Anselmus, & alii propè innumeri. Denique dato quòd Monachorum institutores studium prohibuissent, potuit illud deinceps non permitti modò, sed & ab Ecclesiâ imperari. Unde

2°. Studium plura Monachis indixêre Concilia, seu generaliter, seu speciatim. Generaliter quidem, quia cùm hodie Monachi contra vel præter institutionem primævam Sacerdotio insigniantur, quæ ceteris Presbyteris scientiam commendant, & eam Monachis præcipere dicenda sunt. Speciatim verò, ut patet ex Concilio Viennensi, ubi sic: *Ut Monachis proficiendi in scientiâ, via opportuna non desit, in singulis ipsorum Monasteriis, quibus ad hoc suppetunt facultates, idoneus teneatur Magister, qui eos in primitivis scientiis instruat diligenter.* Sanctionem hanc confirmavit Clementis V. successor Benedictus XII. & per primitivas scientias intellexit Grammaticam, Logicam, & Philosophiam, sine quibus reipsâ ad uberem Scripturæ ac Theologiæ scientiam nemo devenire possit.

3°. Studia ad rectam Monastici statûs administrationem necessaria sunt. Ad id scilicet necessum est ut in unâquaque domo adsint duo vel minùs, Superior scilicet & ejus vel ægri vel absentis vices gerens, qui possint suorum confessiones excipere, conscientiæ casus solvere, præcipua Ethices christianæ puncta ad Scripturam & traditionis normam tractare; ac demum explanare difficultates quæ sacrorum codicum lectioni Monachis ab ipso Ranceio concessæ inhærent: ad hæc verò quis sine studio & scientiâ idoneus?

4°. Demum studia ad debitam privatorum insti-

tutionem necessaria sunt. Tunc enim sana est privatorum Monachorum conformatio, cùm utiliter & fructuosè sive Scripturam, sive ascetica saltèm Patrum opera pervolvunt; cùm legunt sine periculo res lectas alienum in sensum detorquendi, cùm eorum quisque accepta à Deo talenta exercet; cùm nec sibi nec aliis tædiosi sunt; cùm musæi amore, ab evagandi cupidine, à tristioribus quæ mentem vorant idæis, à stultarum cogitationum catervâ revocantur: hos porrò fructus pariunt studia; neque id quispiam rem expertus diffitebitur.

Obj. cum Ranceio, è Monachorum Studiis prodire superbiam, devotionis ariditatem, dissipationem & jurgia, quin & hæreses, ut patet in Nestorio, Eutichete, Pelagio, & ut ceteros omittam, Luthero.

At hæc nullo negotio solvuntur: 1°. quia optimos quosque fructus pepererunt, & etiamnum pariunt Monachorum Studia. Monachi enim fuêre SS. Chrysostomus, Basilius, Epiphanius, Hieroymus, Anselmus, Bernardus, aliique quos recensere prolixius fuerit. Hi verò quot per scientiam bona ediderunt, seu Regna ingentia convertendo ad fidem, seu etiamnum erudiendo omnes Christiani mundi populos, seu vetera Patrum scripta, quæ majori suî parte è Monachorum Bibliothecis derivârunt, conservando? Ut quid ergo recensentur mali exitus, & reticentur boni? ut quid non dicitur penè omnia quæ corruerunt Monasteria, studiorum defectu corruisse.

2°. Superbia, ariditas & similia non sunt studii sed studiosorum defectus. Fulgebant litteris & doctrinâ citati Patres; & tamen tenerâ in Deum caritate, ac humilitate eximiâ commendandi erant. Et verò quæ solidior quàm Rancei & Mabillonii pietas, quæ major quàm utriusque facundia & eruditio?

3°. Ex hæresum patribus quos citavit Abbas B. V. de Trappâ, plures Religiosi non fuêre, plures è Monachis fidei vindicibus strenuè impetiti sunt;

plures ex imperitiâ ut Nestorius, ac potissimùm Eutiches, non ex scientiâ lapsi sunt; plures demùm ut Lutherus, & primarii ejus asseclæ erant ex Ordinibus Mendicantium, queis tamen scientiam non interdicit Ranceius.

CONCLUSIO II. In Monachorum studiis præcauto multiplici opus est.

Prob. Monachi præ ceteris omnibus duo in studiis intendere debent, mentis scilicet & cordis institutionem; mentis quidem per notitiam veritatis, cordis verò per caritatis augmentum: Atqui duo hæc ut assequantur, multa iis sollicitè & cautè vitanda sunt.

Et quidem 1°. ut ad veritatis notitiam deveniant, opus est iis labore serio, constanti, sagaci, libero à præjudiciis, & docili. *Serio*, nè larvam, vanumque fulgorem pro veritate ipsâ amplectantur. *Constanti*, nè ab objecto in objectum avolent, resque leviter perstringant, non profundè investigent. *Sagaci*, tum ut festinent lentè, quia *hæreditas ad quam festinatur in principio, in novissimo benedictione carebit*; tum ut altiora se non quærant; tum ut à rerum quæ & obscuriores sunt, & utiles parùm, & multò magis quæ obscœni aliquid habent, studio abstineant. *Libero à præjudiciis*, ut abjecto partium & Scriptorum respectu, quod verum est, undecumque sit, sequatur, neque Librum ex Autore, sed Autorem ex Libro æstiment. *Docili*, ut neque se ceteris perspicaciores in cogitando, nec rectioris ingenii in dijudicando temerè confidant: hinc scilicet pullulant dissentiones, aliorum & ipsius etiam Ecclesiæ contemptus, atque pertinax propriæ opinionis adhæsio.

Prov. 20. 21.

2°. Ut caritatem adaugeant, non philosophicam, sed christianam studiis operam impendere debent; ac proinde & ante studium, eum supplices deprecari sine quo *non* sumus *sufficientes cogitare aliquid*; & in ipso studii æstu animos & corda sursum pluries erigere, & primas spiritualibus Monasticæ vitæ

II. Cor. 3.

officiis ubicumque partes largiri. *Advertite istud vos qui in transitu oratis, & cum morâ legitis, qui ad legendum fervetis, in oratione tepetis*, verba sunt Gilleberti Cisterciensis Abbatis, Serm. 7. quibus, ut materiæ huic finem faciam, hæc spontè addiderim S. Hieronymi, à studiosis quibuscumque seriò ponderanda: *Quotidie morimur, quotidie commutamur; & tamen æternos nos esse credimus. Hoc ipsum quoad dicto, quod relego, quod emendo, de vitâ meâ tollitur. Quot puncta notarii, tot meorum sunt damna temporum. Scribimus atque rescribimus: transeunt maria Epistolæ, & scindentes sulcum carinâ, per singulos fluctus ætatis nostræ momenta minuuntur. Hoc solùm habemus lucri, quòd Christi nobis amore sociamur.*

In Epist. ad Nepotian.

SECTIO TERTIA.

An Regulares Episcopis subjaceant.

HIc solùm expendam an Regulares Episcopis obsequi teneantur in his quæ spectant ad Ordines, ad Sacramentorum administrationem, ad censuras, ad celebrationem festorum, ad clausuram.

Regularium quintuplex est ordo. Regulares enim dicuntur 1°. Monachi, putà Benedictini, Camaldulenses, Carthusiani, &c. 2°. Canonici regulam aliquam solemniter professi, quales sunt Canonici S. Augustini, S. Ruffi; 3°. & quidem Equites, ut olim Templarii, nunc autem Melitenses; 4°. Mendicantes, Dominicani scilicet, Franciscani, Carmelitæ, Augustiniani, & Minimi; 5°. Clerici qui solemnia emittentes vota, dicuntur regulares, putà Theatini, Barnabitæ, & PP. Societatis: quanquam isti ex speciali privilegio ante solemnia vota religiosi censentur.

Regulares dividuntur in exemptos, & non exemptos. Exempti vel ordinariâ vel extraordinariâ immunitate fruuntur. Extraordinariam immunitatem habent ii quorum Monasteria *in loco nullius Diœcesis*; seu, ut aiunt, *in territorio separato* sita sunt; & horumce Locorum Præsides, sive Episcopi sint,

sive non *Ordinarii* vocantur, & voluntariam, ac contentiosam jurisdictionem sive in Clericos, sive in plebem finibus loci contentam exercent independenter ab Episcopo.

Immunitatem ordinariam & communem habent plerique utriusque sexûs Ordines, quibus varia à variis Romanæ Ecclesiæ Pontificibus concessa fuêre privilegia: sed dum iis aliqui, spreto saniorum è Fratribus suis judicio, abutuntur, Episcoporum querelas cient. Sit igitur

CONCLUSIO I. Regulares Episcopis quoad Ordines subsunt.

Prob. inductione. Primò, quia vetitum est Superioribus Regularibus nè *cujusvis privilegii prætextu*, subditos suos etsi capaces, in propriâ etiam Ecclesiâ, & ipso ordinationis die, ab extraneo Episcopo, absque Ordinarii licentiâ ordinari curent. *Si secùs factum fuerit, Episcopus ab exercitio Pontificalium, & sic ordinati ab executione Ordinum, sint ipso jure suspensi.* Trident. Sess. 6. cap. 5. & Sess. 23. cap. 28. *De Reform.*

Secundò, neque licitum est Regularibus ab alio, quàm loci in quo ordinariè resident, Episcopo ordinari; nisi vel ab Apostolicâ Sede obtinuerint facultatem *de promovendo à quocumque*; vel Episcopus iisdem ordines injustè deneget, (& tunc ad Episcopi Superiorem recurrere debent; aut si fortè ad Papam eidem exponere pulsam, quam à proprio Episcopo passi sunt: alioqui obtentâ ab eo facultas *de promovendo à quocumque*, subreptitia foret, & ordinatus juris pœnas incurreret.) Vel demùm idem Episcopus, notoriâ percussus sit censurâ, quæ eum ab Ordinum collatione prohibeat; aut per totos sex menses abstinuerit ab ordinando. Idem est si vacet Sedes Episcopalis; tunc enim non indigent Capituli consensu, prout definiit S. Congregatio.

Tertiò, potest Episcopus per se, vel per alium examinare ingenium, scientiam, defectum corporis, imò & bonos mores Regularis ordinandi; etsi in hoc

ultimo puncto testimonialibus Superiorum litteris, fidem, nisi quid obstet, habere debeat.

Quartò, solius est etiam Episcopi dispensare Regulares ab interstitiis : licèt possint Superiores eisdem exhibere quàm graviter egeant ordinatis.

CONCLUSIO II. Pendent Regulares ab Episcopis in eo quod ad Sacramentorum, præsertim verò Pœnitentiæ, administrationem spectat ; pendent & in officio concionandi.

Prob. Quia cùm gravis seculo proximè elapso, Senonis & Andegavi eâ de re exarsisset controversia, has Regularium propositiones reprobavit Conventus generalis anni 1656.

» I. Concilium Tridentinum non obligat Regu-
» lares in Galliâ ad obtinendas approbationes ab
» Episcopis ut Secularium confessiones audire pos-
» sint. Neque ex illius Concilii autoritate privilegia
» Regularium restringi possunt ; cùm in Galliâ re-
» ceptum non sit præterquam in decisionibus fidei:
» neque etiam Bulla Pii IV. pro confirmatione il-
» lius Concilii promulgata.

» II. Ubi Concilium Tridentinum est receptum,
» non possunt Episcopi restringere vel limitare ap-
» probationes, quas Regularibus concedunt ad con-
» fessiones audiendas, neque illas ullâ ex causâ re-
» vocare ; quinimò Ordinum Mendicantium Reli-
» giosi ad eas approbationes obtinendas non te-
» nentur ; & si ab Episcopis Religiosi non pro-
» bentur, rejectio illa tantumdem valet, ac si ap-
» probatio concessa fuisset.

» III. Regulares Ordinum Mendicantium semel
» probati ab uno Episcopo ad confessiones audien-
» das in suâ Diœcesi, habentur pro approbatis in
» aliis Diœcesibus, nec novâ Episcoporum indi-
» gent approbatione. Regulares habent potestatem
» absolvendi seculares à peccatis Episcopo reser-
» vatis, etiamsi ab Episcopo autoritas illa ipsis in-
» dulta non fuerit....

» IV. Regulares Mendicantes petere possunt

» licitè à Judicibus fecularibus ut injungant Epif-
» copis, quatenùs ipfis mandata concedant ad præ-
» dicandum in Adventu & Quadragafimâ : quod
» fi renuant facere Epifcopi, Decretum Judicum
» fecularium tantumdem valet, ac fi permiffio dictis
» Religiofis conceffa fuiffet » Quas quidem propo-
fitiones cum aliis duobus ad Miffam parochialem &
confeffionem annuam pertinentibus Gallicani Patres
damnavêre ut *refpectivè temerarias, fcandalofas, fal-
fas, erroneas, in hærefim & fchifma inducentes, &c.*

Eafdem quatuor propofitiones, applicatâ fuâ
unicuique notâ Gallicanis qualificationibus non im-
pari, reprobavit Alexander VII. die Januarii 30
an. 1695. Unde fapienter Paulus à Lugduno hæc
loquitur : » Regulares Epifcoporum autoritati om-
» nino fubjacent in approbatione pro adminiftrandâ
» fecularibus pœnitentiâ ; ideòque Epifcopi reftrin-
» gere poffunt vel limitare eorum approbationes
» ad certas perfonas, necnon ad certa loca & tem-
» pora. Itèm eas revocare poffunt, vel Confeffarios
» hujufmodi ab audiendis confeffionibus fufpende-
» re, ex novâ causâ ad confeffiones pertinere, etiam
» abfque individuâ hujus caufæ expreffione. Itèm
» approbati fine reftrictione à Vicario generali Epif-
» copi, poffunt iterùm ab ipfo Epifcopo ad examen
» revocari. Itèm approbati ab Epifcopo, poffunt
» ab ejus fucceffore rursùs examinari ; & fi minùs
» capaces fuerint inventi, poffunt rejici. Itèm in
» unâ Diœcefi generatim approbati, confeffiones
» in aliâ Diocefi excipere non poffunt abfque Diœ-
» cefani Epifcopi approbatione. Itèm à cafibus
» Epifcopo refervatis abfolvere non poffunt, nifi
» hæc facultas ab illo ipfis fuerit conceffa, non obf-
» tantibus quibuflibet eorum privilegiis. Hæc om-
» nia conftant tum ex Trid. Concilio, tum ex plu-
» ribus ubique receptis Summorum Pontificum
» Conftitutionibus ac Decretis, Clement. *Dudum*,
» Gregorii XV. *Infcrutabili*, Clement X. *Supernâ*,
» Alexandri VII. &c.

Hic addendum 1°. Regulares quantumvis exemptos, omnia quæ à locorum Ordinariis circa observanda & vitanda in Missarum celebratione statuta fuerint, penitùs servare teneri, & ad id censuris compelli posse: unde si Episcopus, sub pœnâ suspensionis vetuerit, nè Missæ Canon altâ voce recitetur, ut Lauduni vetitum est; huic pœnæ, sicut & alii subjacebunt Regulares; 2°. eosdem Regulares, nè in ipsis quidem suis Ecclesiis, contradicente Episcopo sacras conciones habere posse; 3°. arcendos à ministerio verbi, qui errores spargunt; 4°. Regulares *si* privilegiis suis in absolutione casuum Sedi Apostolicæ reservatorum *uti voluerint*, *teneri ea Episcopo exhibere*, prout declaraverunt Clemens VIII. Innocentius X. Cleri Gallicani Comitia, & Ludovicus XIII. an. 1639.

CONCLUSIO III. Regulares Episcopis multipliciter subjacent quoad censuras.

Prob. Possunt Enim Episcopi, 1°. cogere Regulares per censuras ut contra canonicas sanctiones privilegiis suis non utantur. Antè tamen quàm ad dura censurarum remedia deveniantur, *paternis admonitionibus* uti debent Episcopi, ut monet Tridentinum, sess. 21. cap. 8.

2°. Possunt Episcopi etiam per censuras *ab homine* animadvertere non solùm in Regulares qui extra claustrum degunt, præsertim Apostatas & ab Ordine ejectos, sed & in eos qui quædam etiam in claustro ediderint crimina, putà qui errores docuerint, qui non accepto Sacerdotio Sacrum fecerint, aut exceperint confessiones, qui in tribunali Pœnitentem sollicitaverint ad crimen.

2°. Possunt exigere Episcopi ut quas ipsi censuras tulerint, promulgent Regulares, easque Ecclesiarum suarum valvis affigi patiantur. Tunc verò eos quos publicâ censurâ percusserit Episcopus à domo suâ abigere, & à sacris functionibus apud se peragendis arcere debent. Debent & interdicta servare, & consequenter ad monitoria, crimen quod rescierint detegere.

V. Tr. Sess. 25. c. 12. Regul.

CONCLUSIO IV. Regulares quoad Festorum celebrationem Episcopis morem gerere tenentur.

Prob. ex Tridentino, sess. 23. cap. 12. de Regulat. ubi sic: *Dies etiam festi, quos in Diœcesi suâ servandos idem Episcopus præceperit, ab exemptis omnibus etiam Regularibus serventur.*

Circa Decretum hoc quædam notanda: 1°. Regulares qui subessent Monasterio nullius Diœcesis, haud teneri ad servandos festos dies, qui ab ejusdem Monasterii Abbate instituerentur; 2°. ut Regulares Diœcesana festa ritè celebrent, requiri ut & pridiè jejunent aliis jejunantibus, (quanquam à jejuniis recenter inductis, præciso tamen scandalo, Regulares exemptos absolvunt Sylvius & Pontas) & ipsâ die à quocumque servili opere sive per se, sive per suos exercendo abstineant; 3°. haud tamen necessum esse communiter loquendo, ut officium de Festo Diœcesano legant *tam publicè, quàm privatim...* etsi *quoad conciones & lectiones quas ad populum habuerint*, debeant *se conformare Evangeliis & Festis, quibus Clerus secularis utitur illis diebus festis.* Ità definiit S. Congregatio.

Dixi, *communiter loquendo*, quia satis receptum est Regulares quamtumvis exemptos, teneri ad celebranda festa Patroni Ecclesiæ Cathedralis, Dedicationis ejusdem Ecclesiæ, (quamvis ad hanc ex quâdam solùm congruentiâ Regulares obliget Gavantus) Patroni itèm Diœcesis, si fortè alius est à Patrono Cathedralis; itèm Patronorum minùs principalium, ubi festa eorum solemnia esse contingit; licèt nullam esse legem quæ hîc strictè & verè obliget, doceat idem Gavantus. Etsi verò Regulares ad prædicta festa teneri dicuntur, haud tamen ad earum Octavas, ut sapiùs declaravit sacra Congregatio; licèt eas, (cùm Patroni sunt insignes, ut S. Dionysius Parisiis, S. Martinus Turonibus) celebrare laudandum magis sit, quàm vituperandum. Idem dicendum de Ecclesiis quæ subsunt jurisdictioni Ecclesiæ Abbatialis aut Collegiatæ per se exemptæ,

illæ enim harum festa peragere debent, licèt non eodem ritu peragere teneantur.

Quòd spectat ad Clausuram Regularium, duas eâ de re nuper edidit Constitutiones Benedictus XIV. unam quidem *super clausurâ Monasteriorum quorumcumque virorum Regularium*, quæ incipit, *Regularis*; aliam verò *super clausurâ Monialium*, quæ incipit *Salutare*, utramque die Januarii 3. anno 1742. Utraque hæc Constitutio, si quando in Galliis vigebit, haud dubium quin multis abusibus viam præcludat. Interim paucis definiemus 1°. posse Episcopos saltèm ut delegatos à Papâ, Moniales etiam exemptas adigere ad clausuram, etiamsi eam non voverint. Clausura enim non est supra regulam, nec supra votum, sed in regulâ implicitè continetur, ut quæ pertineat ad commodiorem castitatis custodiam. Eâdem de causâ injungere possunt Episcopi ut Moniales à secularibus à quibus invisuntur, ferrei aut lignei clathri adminiculo separentur; quod tamen Andegavi quoad celebrem Abbatiam frustrà tentatum est.

2°. Non posse Monialem etiam exemptam absque Episcopi licentiâ in scriptis concessâ egredi è Monasterio. Ità post Tridentinum, Sess. 25. cap. 5. sanxit edictum ann. 1695. art. 16. atque id pro Monialibus Ordinis sui piè & sanctè constituerant Carthusiani jam ab anno 1578. At contradixêre & quidem non sine successu Abbates Cisterciences. Cæterùm eo usque à Superioribus suis pendent Moniales in eo quod spectat ad exitum è Monasterio, ut hinc nequidem ad strictiora egredi possint absque eorum confessione Pontificio Brevi confirmatâ. Quod autem sanxit Pius V. Monialem è Conventu suo non *nisi ex causâ magni incendii, vel infirmitatis lepræ, aut epidemiæ*, exire posse, non viget in Galliâ: unde si ad Monialis valetudinem pertineat ut cœlum gravius in aërem salubrem mutet, sufficiet ei Superioris & Episcopi assensus.

3°. Peccare lethaliter Superiores, qui Moniali-

bus è claustro exeundi licentiam faciunt leviori de causâ ; idemque de Monialibus, nisi eas excuset bona fides, videtur esse statuendum, quia peccato gravi cooperantur, illudque promovent.

4°. Clausuram, quidquid sentiant Religiosi quidam & Moniales, violari, 1°. cùm extraneis in Monasterium permittitur ingressus eò quòd murorum quædam pars corruerit ; est enim hæc *consuetudo* ex numero earum *quæ* quia *canonicis* obviant *institutis*, *nullius* debent *esse momenti*.

2°. Cùm in Monasterium intromittuntur seu infantes utriusque sexûs etiam septennio minores, quod & vetitum est art. 3. Sanctionis Blesensis ; seu pauperes, vel novis vestibus induendi, vel medicâ manu tractandi, seu monialium etiam ægrotantium sanguinei aut affines.

3°. Cùm ii qui legitimâ de causâ intra septa domûs admittuntur, alio ducunturquàm quò duci indigent, ut si Confessarii, aut Chirurgi quibus valetudinarium ingredi satis fuerat, in cellas, hortos, & officinas deducantur. Ità Pontas, qui tamen in hoc postremo casu negat incurri excommunicationem latam à Tridentino, sess. 25. cap. 5. *De Regularib.* adversùs eos qui *cujuscumque* sint *generis*, *aut conditionis*, *sexûs vel ætatis*, *ingredi* præsumpserint *intra septa Monasterii*, *sine Episcopi vel Superioris licentiâ in scriptis obtentâ*. Ut ut est, etsi non pauci autores, tum in piorum etiam usu, tum in materiæ levitate fundati, eos etiam à veniali peccato excusant ; qui curiositatis causâ aliquantisper in invisendis Monasterii officinis immorantur, multò tamen satiùs est curiositatem hanc compescere, præsertim cùm aliqui haud rigidiores moram longiorem eam vocent quæ expedit tempus quadrantis.

De clausurâ Religiosorum virorum docet Bonacina, 1°. feminas, quæ eam, illicitè Monasteria ingrediendo violant, incurrere excommunicationem Papæ reservatam : quæ reservatio juxta Cabassutium, locum non habet in Galliâ, *etiam quando*

is reatus publicè innotuit; 2°. Religiosos qui *faciunt aut permittunt* easdem *feminas ingredi sua Monasteria, prætextu facultatum à summo Pontifice, vel ab aliis concessarum*, pari obnoxios esse excommunicationis censuræ, & incurrere insuper privationem dignitatum & beneficiorum, & ad illa etiam inhabiles fieri; 3°. eos qui sine prætextu mox exposito feminas in Monasteria intromittere, vel admittere præsumunt, suspensionis vinculo irretiri, iisdemque quibus alii mox recenciti, privationibus & inhabilitatibus subjacere: verùm prædictæ inhabilitates ac privationes, non antè incurruntur quàm judex sententiam tulerit criminis declaratoriam.

Quæres quæ loca sub clausurâ regulari comprehendantur.

R. Comprehendi communiter dormitorium, claustrum, bibliothecam, capitulum, hortos etiam non muro sed sæpe conclusos, refectorium, valetudinaria, culinam, aliasque interiores officinas; non tamen Sacristiam, Capellas Ecclesiæ junctas, quæ sine transitu per Monasterium adiri possint, vel Chorum, quanquam vix sine scandalo in chorum qui post altare majus situs esset, admitti possint feminæ; præsertim cùm mulieres omnes à choro quocumque procul fieri maximè deceat.

CAPUT TERTIUM.

De Obligationibus Judicum.

JUdex est persona publica potestatem habens de eorum qui sibi subditi sunt, controversiis & criminibus cognoscendi eorumque causas ex præscripto legum per sententiam definiendi.

Judex dividitur 1°. in Ecclesiasticum & Civilem: Prior lites Ecclesiasticas, posterior civilia negotia tractat & dirimit.

2°. In Judicem supremum & inferiorem. Prior

ille dicitur à quo provocatio non est, posterior est ille à quo ad alium appellare licet.

3°. In judicem ordinarium & delegatum. Ordinarius ille est, qui vi officii sui habet potestatem judicandi. Delegatus, is est cui judicandi facultas non ex proprio jure competit, sed ex alterius commissione, unde in jure appellatur etiam Judex *datus Commissarius*, *&c.*

4°. Judex delegatus, vel est delegatus ad universitatem causarum, vel ad causam particularem. Prior aliquam suæ jurisdictionis partem subdelegare potest; non posterior, nisi à supremo Principe delegatus sit, prout dixi ubi de legibus.

Ut materiam hanc cum aliquali methodo tractemus, videndum quid Judex debeat sibi; quid legibus; quid iis quibus jus dicit.

ARTICULUS PRIMUS.

De Obligationibus Judicum in ordine ad se.

JUdicibus sedulò enitendum esse ut omnium virtutum apparatu instructi sint, facilè intelliget quisquis cogitaverit eisdem de fortunis, de honore, de ipsâ hominum vitâ dijudicandum esse: sic tamen ut quidquid judicaverint, illud ad supremi Judicis tribunal sit aliquando deferendum, quod nervosè indicant hæc Psalmi. 8. verba: *Ego dixi, Dii estis & filii excelsi omnes, vos autem sicut homines moriemini, & sicut unus de principibus cadetis; surge Deus, judica terram.* Quoniam verò singulas Magistratuum dotes scrutari non vacat, idcirco præcipuas tangemus. Sit

CONCLUSIO. Judex vigere debet ingenio, intelligentiâ, seu, ut loquimur, bono sensu, scientiâ, constantiâ & animi fortitudine; gravitate morum; debet & à lucri studio aversus esse.

Prob. 1. pars. Judex ex dicendis, scientiam eamque nec in gradu mediocri, nec in genere facili,

ſed mille modis implicato habere debet : Atqui ad id neceſſe eſt ut ingenium dives, ſolidum, & ad omnia expeditum acceperit à naturâ ; Ergo qui hebes eſt, à Judicis officio excluſus eſt naturâ rei.

Prob. 2. pars. Judicis eſt 1°. ſententiam ferre de rebus ut plurimùm intricatis ſeu ex ſe, ſeu ex parte Advocatorum, qui res aliquando etiam perſpicuas eò uſque involvunt, ut vix certa ab incertis ſecerni queant ; 2°. attendere ad omnes juris & facti circumſtantias ; 3°. principia ſingulis qui occurrunt caſibus applicare ; Atqui niſi intelligentiâ & plurimâ ſensûs rectitudine donatus ſit, non magîs hæc tria præſtare poteſt, quàm poſſit quis ſine pedibus gradi, ut ex ſe patet ; Ergo.

Prob. 3. pars 1°. ex Scripturâ : Deuteron I. *Non valeo ſolus*, ait ad populum Moïſes, *negotia veſtra ſuſtinere, & pondus ac jurgia ; date ex vobis ſapientes & gnaros.* Pſalm. 2. *Erudimini, qui judicatis terram* ; 2°. quia ut ridiculum eſt picturam aliamve quamcumque artem quam neſcias profiteri velle, ſic eò ridiculum eſt ac periculoſum magìs ignotam exercere judicaturam, quò hæc gravius objectum habet.

Porrò ut non una eſt judicum omnium juriſdictio, nec eædem, ejuſdemque momenti omnibus veniunt definiendæ lites, ſic nec una ejuſdemque gradûs ab omnibus ſcientia expeti poteſt. Vulgò tamen neceſſe videtur ut judex plenam habeat cognitionem, 1°. juris etiam Cæſarei, quod innumeris in caſibus inſervit ut æqui veri norma ; 2°. Conſtitutionum & Edictorum, quæ à Regibus noſtris emanavêre ; 3°. conſuetudinum quæ vigent in territoriis quibus jus dicit ; 4°. debet & noſſe quo ſenſu legum conſuetudinumque articulos intellexerint, qui pleniorem earum notitiam habuiſſe cenſentur ; 5°. imò & ſcire debet id quod inferiores ſui ſcire debent ; ut eos cùm ex imperitiâ aut libidine delinquunt, emendet, & ad meliorem viam reducat ; prout reducere tenetur ex variis Regni ſanctionibus. Præ-

ter hæc quæ naturali jure obligant, sancitum est regiâ declaratione an. 1680. die 26. Januarii, ut nemo nisi Licentiatus pleraque judiciarii muneris officia exercere possit. Idem in jure Canonico requiritur gradus, ut quis officialis munere defungatur.

Prob. 4. pars, 1°. ex cap. 7. Eccli. ubi sic: *Noli quærere fieri Judex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates, nè fortè extimescas faciem potentis*; 2°. quia Judex sic affectus esse debet, ut nec odio, nec amori, nec vindictæ desiderio, nec præmiorum humanorum spei, nec potentum minis, nec pœnarum aut mortis ipsius timori cedat: atque ad id summâ opus est constantiâ, & invicto animi robore. Unde hîc vix satis mentem firmant graviora Religionis motiva: è quibus tamen utiliter sibi revocabunt Magistratus id quod olim ad judices à se constitutos dicebat Josaphat, II. Paralip. 19. *Videte quid faciatis: non enim hominis exercetis judicium, sed Domini: & quodcumque judicaveritis, in vos redundabit.*

Confirm. Judex integritate præcipuè indiget & patientiâ. Integritate quidem ut nec ad dextram nec ad lævam à recto tramite deduci possit; patientiâ verò ut studiis plerumque difficilibus vacet, & obscura partium jura penetret; & vix alienis, qui sæpè fallunt & falluntur, oculis credat: Atqui hæc præstare nequit, nisi constantiâ polleat & animi firmitudine; Ergo.

Prob. 5. pars. Tenentur Judices suum & legibus & sibimetipsis honorem asserere, continere cives, & in Republicâ christianâ christianum ordinem fovere: Atqui eò nusquam devenient, nisi se morum gravitate commendandos exhibeant. An enim legum honorem tuebuntur, qui easdem primi violaverint? an reverebitur populos eos qui depravatis moribus infamiam sibi probrumque intulerint?

Prob. 6. pars. Præcipua Judicum dos est integritas, quæ nec corrumpi nec labefactari queat: Atqui

Judex lucrum inhians, & avaritiæ ſtudens, plenam hanc in dicendo jure integritatem habere non poterit; quia quocumque munerum intuitu flectetur, ejuſque partis quæ plus obtulerit, jura magis certa & indubia nativo quodam mentis impetu deprehendet. Hinc illud Deuteron. 16. *Non accipies perſonam nec munera, quia munera excæcant oculos ſapientum, & mutant verba juſtorum*: & Proverb. 15. *Conturbat domum ſuam qui ſectatur avaritiam; qui autem odit munera, vivet*: neque pro futuro tantùm, ſed & pro præſenti ſeculo domum ſuam conturbat, qui juſtitiam vendit, cùm frequens doceat experientia, malè partas opes, peſſimè dilabi. Sed de his rurſus cap. 3. concl. 2.

Ex his principiis colliges 1°. graviter peccare, & ad damni ſecuti reparationem teneri judices, qui ex ignorantiâ, non dicam craſsâ, ſed levi, ſententiam injuſtam proferunt; 2°. mortaliter peccare eum qui ſuæ ſibi vel imperitiæ, vel puſillanimitatis conſcius, Judicis munus accepit, aut non dimittit, aut ſaltèm functiones ejus non ſuſpendit, donec id quod ſibi deeſt ex parte ſcientiæ, aut ex aliis capitibus ſupplere vel emendare curet, ſive ſtudio, ſive jugi oratione. Unde liquet officium illius qui Judicum, juſtitiæque miniſtrorum confeſſiones excipit, plenum eſſe periculi, & attentionem ſolitâ majorem requirere.

Quæres an Judex qui imperitè vel inattentè Judicis officium geſſit per annos 20. poſſit privilegiis Judici veterano conceſſis uti.

R. negat. Hæc enim privilegia, quæ in juribus honorificis, & immunitate à ſolvendis quibuſdam tributis conſiſtunt, iis ſolùm ex Principis intentione tribuuntur, qui munia ſua dignè & ut par eſt obierint: Atqui indignè prorſus officium ſuum exercuit Judex de quo loquimur; Ergo nullum habet jus in mercedem æquis ſolùm Judicibus conceſſam.

ARTICULUS SECUNDUS.

De Obligatione Judicum in ordine ad leges.

IN Judicibus uberem requiri legum scientiam patet ex dictis : expendendum hìc 1°. an eadem scientia judiciariæ decisionis norma esse debeat; 2°. quid facto opus sit in casu à lege vel obscurè tacto, vel etiam prætermisso; 3°. quid itèm fieri debeat cùm conscientia vetare videtur nè legem sequaris; putà si lex eum ex allegatis & probatis morti addici aut bonis privari velit, quem nec hanc nec illam pœnam meruisse cognovisti. Sit

CONCLUSIO I. Judex secundùm leges, & ordinem legibus præscriptum, sententiam ferre tenetur.

Prob. 1°. ex Patribus, è quibus in re apertâ sufficiat adduxisse SS. Ambrosium & Augustinum. *Bonus Judex*, ait Ambrosius Serm. 20. in Psalm. 108. *ex arbitrio suo nihil facit.... sed juxta leges & jura pronuntiat.* Augustinus verò Lib. de verâ Relig. cap. 31. *In temporalibus legibus*, inquit, *quanquam de his homines judicent cùm eas instituunt, tamen cùm fuerint institutæ & formatæ, non licebit Judici de ipsis judicare, sed secundùm ipsas.*

Prob. 2°. Judex eatenùs legitimè judicat, quatenùs judicandi autoritatem accepit; Atqui nemo est Judicum, qui potestatem acceperit pro nutu & phantasiâ judicandi, sed id omnibus præceptum est ut secundùm leges judicium ferant : atque id disertè edixit Ludovicus Magnus sanctione Regiâ an. 1667. tit. 1. art. 8. *Déclarons tous Arrêts & Jugemens, qui seront donnés contre la disposition de nos Ordonnances, Edits & Déclarations, nuls & de nul effet & valeur; & les Juges qui les auront rendus, responsables des dommages & intérêts des Parties, ainsi qu'il sera par nous avisé.*

Hinc colliges peccare Judicem qui commiseratione ductus minorem reo pœnam indicit, quàm

quæ legibus conſtituta ſit. *Miſericordia* enim *Judicis habet* quidem *locum in iis quæ arbitrio Judicis relinquuntur , in quibus boni viri eſt ut ſit diminutivus pœnarum.... in iis autem quæ ſunt determinata ſecundùm legem divinam vel humanam, non eſt ſuum miſericordiam facere* , ſed ſolùm Principis , *cui eſt plenariè poteſtas publica commiſſa* : & quem decet legum rigori detrahere poſſe. Ità S. Thomas, 2. 2. q. 67. art. 4.

Haud tamen peccat Judex qui pro tempore & loco ſpiritum legis potiùs quàm verba ſectatur. Unde qui crimen triremibus dignum commiſit, poteſt quandoque minori affici pœnâ, ſi id exigat conditio ætatis jam provectæ. Ei quoque qui graviorem incurrit mulctam, minor ob inopiam quâ alioqui premeretur, imponi poteſt.

Quòd ſi rei crimen , etſi probabilius, maneat obſcurum nec probatum ſatis , mitiùs cum eo agendum erit , idque ex præſcripto juris tum Canonici, tum Civilis. Canonici quidem juxta cujus regulam XI. in 6. *Cùm ſunt partium jura obſcura , reo favendum eſt potiùs quàm actori* Civilis verò , quo cautum eſt ut *favorabiliores rei potiùs quàm actores habeantur.* Leg. 167. ff. eod. tit. Et verò longè minùs peccat, qui crimen relinquit inultum, quàm qui innocentem addicit morti. Aliud eſt cùm de *intereſſe* , ſeu de bono civili agitur ; tunc enim Judex probabiliori parti ſemper adhærere debet , præſertim cùm cavendum eſt nè quis privetur re quam poſſidet.

Quòd ſi contingat uterque litigans perſonam poſſeſſoris ſuſtineat, ut ſi duo qui de jure venandi contendunt, ſuam ambo poſſeſſionem probent, præferetur ille cujus antiquior eſt poſſeſſio , vel titulo munita. Si verò utrobique ſit paritas, cuilibet poſſeſſio communiter aut diviſim adjudicanda erit , ſecundùm tritum iſtud , *Uti poſſidetis , ità poſſideatis.* Ceterùm quidquid in caſibus dubiis faciat Judex , nec uni præ altero; eò quod ſibi amicus ſit, favere;

nec ab alio quidpiam accipere potest, ut in ejus gratiam judicet : unde meritò confixa est anno 1655. propositio hæc ab Alexandro VII. *Quando litigantes habent pro se opiniones æquè probabiles, potest Judex pecuniam accipere pro ferendâ sententiâ in favorem unius præ alio.*

CONCLUSIO II. In casibus à lege obscurè tactis, aut etiam prætermissis, Judex habet semper fixum aliquid quod sequatur, & à quo recedere non potest pro nutu & arbitrio.

Prob. 1°. Ut Judex in casibus utrolibet sensu ambiguis judicare pro nutu & arbitrio non possit, sufficit ut tunc temporis, id, quod omnibus ritè ponderatis æqui & veri magis simile detexerit, sequi teneatur: Atqui res ità se habet. Deficiente enim lege positivâ, eam sequi necesse est quæ nunquam deficit, naturalem scilicet, quæ debito modo interrogata, semper id respondet quod verum est ; Ergò.

Prob. 2°. Judex in casibus qui arbitrarii dicuntur, & malè, eo se debet gerere modo, quo vir prudens cujus arbitratui rem suam partes communi voto commiserint: Atqui nemo hactenus somniavit hominem hunc quidquid volet arbitrari posse, sed id solùm quod omnibus maturè inspectis æquitati consentaneum magis crediderit ; Ergo.

Quæres an Judex possit ea supplere, quæ ab Advocatis imperitè prætermissa fuerint.

R. in primis ad Judicem etiam delegatum pertinere ut parti litiganti idoneum procuret Advocatum, si hunc ob paupertatem, adversarii potentiam, aliâve de causâ obtinere nequeat. Ità constitutum est cap. 1. ff. *De postulando.* Etverò alioqui pauperes à potentioribus opprimerentur, quod à Judicibus prohibendum.

R. 2°. Ea quæ sunt *de jure*, si ab Advocatis omissa, aut minùs bene dicta fuerint, debere suppleri : non autem ea quæ sunt *de facto*, saltèm communiter. Ità vulgò Doctores in Leg. unic. Cod. *Ut quæ desunt Advocatis partium Judex suppleat.* Hinc

teneturr

tenetur Judex ineptum actoris libellum rejicere, concedere dilationes, testes haud legales excludere, &c. quia ista hæc sunt *Juris*. Atverò monere partium alteram ut utatur dilationibus, vel privilegio sibi concessis, ut pro injuria satisfactionem petat, ut certa producat instrumenta, nec potest nec debet; cùm nec Advocatum agere, nec de studio partium suspectum se reddere debeat.

Dixi *regulariter*, quia si factum aliquod vel aliundè, vel ex actis notorium sit, potest illud Judex supplere, cùm à partis Advocato suppressum est; putà si publicè aut ex dictis constet, aliquem ex delicto inhabilem esse ad standum in judicio, itèm eum jam præscripsisse rem de qua lis movetur: imò de bono publico, causâ piâ, vel matrimoniali, aut pupillorum rebus sermo sit, plura poterit Judex supplere quàm alioqui possit.

Ut & antequam solvatur tertia difficultas, quæ Theologos, Canonistas, legumque civilium peritos, jam dudum exercet, quædam sunt prænotanda, quò certa ab incertis separentur.

Et quidem 1°. fatentur omnes, Judici qui non omninò certam rei alicujus notitiam habet, curandum esse ut & conscientiam deponat, & secundùm allegata ac probata judicet. Debet quidem conscientiam deponere: quia *quidquid fit contra conscientiam, ædificat ad gehennam*, ex cap. 13. *De restit. spoliat.* Sed & ex allegatis ac probatis judicare debet, quia pessum iret judiciarius ordo, si ob privatam notitiam, incertam & fortè falsam posset Judex ab allegatis & probatis recedere.

2°. Et id etiam communiter agnoscunt Doctores, à Judice secundùm allegata & probata absolvendum esse reum, quem propriis oculis delinquentem perspexerit: 1°. quia generaliter constitutum est ut actore non probante absolvatur reus; 2°. quia è duobus malis quæ simul vitari non possunt, illud amplectendum est quod minus fuerit; minus porrò est ut absolvatur reus, quàm ut judiciarius ordo negligatur;

3°. quia Judex saltèm ordinarius, cùm unus sit testis, ac proinde nullus, gratis & irrito ad minùs conatu reum de quo nunc morti addicere tentaret.

3°. Id etiam apud omnes receptissimum est, ut Magistratus antequam judicet ex allegatis nullum non moveat lapidem ut innocentis fortunæ, & multò magis vitæ consulat. Unde debet 1°. instrumenta & testes plenioribus oculis perpendere, interrogare circumstantias loci, temporis, &c. ut qui huc usque convenerunt testes, tandem pugnantia loquantur; quæ artis species feliciter cessit Danieli in causâ Susannæ; 2°. debet Judex inquirere an non aliquâ de causâ, putà cujusdam exceptionis ope repellere possit actionem vel accusationem ab iniquo teste illatam; 3°. si media hæc minimè succedant, tenebitur Judex vel efficere ut reus è carcere aufugiat, vel causam remittere ad Superiorem, eumque de accusati innocentiâ etiam jure jurando facere certiorem. Quòd si idem sit Judex, qui Princeps supremus, is insonti vitam dare tenebitur. Si autem omnia hæc perperam tentata fuerint, quæritur quid à Judice fieri debeat. Sit

Conclusio III. Judex potiùs debet duriora quæque & ipsam mortem pati, quàm insontem ex allegatis & falsò probatis morti addicere.

Prob. 1°. Judici potiùs moriendum est, quàm id faciendum, cujus faciendi nullam vel à Republicâ, vel ab ipso Deo potestatem recepit: Atqui Judex nec à Republicâ, nec à Deo recepit potestatem interimendi virum certò innocentem. Non à Republicâ, tum quia nec hæc insontem morti addicere potest, etiamsi de vitando urbis incendio agatur, ut docet S. Thomas, 2. 2. q. 108. a 4. ad 2. tum quia tota Reipublicæ potestas oritur à Deo: Atqui Deus nullibi vel Reipublicæ vel alii cuilibet concessit potestatem interficiendi innocentis. Potestas enim tanti momenti, exprimi deberet aliquo verbi divini textu tam evidenti, tam *cogente*, ut ille vix ullo effugio declinari posset: Atqui nullus in præsenti negotio

profertur textus, qui sit omni exceptione major; imò nullus qui congruè & solidè elidi non possit, ut paulò post ostendam. Quæro autem an hominis vita, ab autoritate adeò incertâ & ad minùs in utramque partem versatili pendere possit.

Confirm. 1°. ex Exodi cap. 23. ubi sic loquitur ipse supremus Judex : *Non suscipies vocem mendacii.... non sequeris turbam ad faciendum malum, nec in judicio plurimorum acquiesces sententiæ ut à vero devies :* Atqui contra legem hanc, quæ cùm non distingat, sine distinctione intelligenda est, peccat qui innocentem morti devovet. Suscipit enim vocem mendacii fœdissimi; sequitur turbam ad faciendum malum; à vero deviat, nè deviet à sententiâ plurimorum : & nedum eruat *eos qui ducuntur ad mortem*, eosdem interimit; quando quidem *ille aliquid facit, cujus autoritate fit*, ut cum aliis docet S. Thomas, q. 64. art. 2. ad 1. & aliunde, quidquid clament adversarii, non potest censeri agere per accidens, qui sciens & volens agit id unde directè sequitur alterius internecio.

Prov. 24

Prob. 2°. Non potest Judex id quod intrinsecè malum est : Atqui ex falsis allegatis insontem vitâ mulctandum judicare, est intrinsecè malum. Tam enim intrinsecè malum est ex allegatis contra propriam scientiam, quempiam insontem vitâ privandum judicare, quàm intrinsecè malum sit carnifici idem judicium contra propriam scientiam exequi : atqui hoc intrinsecè malum est; cùm non magis tortor publico judicio dirigi possit in ordine ad auferendam innocenti vitam, quàm eodem dirigi quis possit in ordine ad cognoscendum ut uxorem suam, eam quam invictè scit non esse suam, & quam utique nec ut privata, nec ut publica persona cognoscere posset; Ergo.

Objiciuntur quinque : 1°. quòd Judex ut rectè judicet, judicare debeat ut Vicarius Reipublicæ, ac proinde sicut judicaret Respublica : jam verò si Respublica judicaret, indubiè sequeretur publicam scientiam; Ergo & Judex eam sequi tenetur; 2°. ideò

Duci turrim in qua multi sunt innocentes subvertendi, non imputatur mors eorumdem innocentium, quia eam directè non intendit, sed solùm expugnationem urbis: Atqui pariter Judex non quærit innocentis mortem, sed solam observationem legum, quæ non sine gravi multitudinis offensione violarentur; Ergo innocentis mors eidem Judici imputari non debet; 3°. positâ semel opinione nostrâ flagitiosus quisque absolvi poterit à Judice corrupto; quia sufficiet ut Judex palàm & audacter dicat sibi constare de innocentia accusati; 4°. consultus circa præsentem casum Innocentius III. respondet, *quòd cùm ordinarius teneatur obsequi delegato, etsi sciat sententiam* ejus *injustam, exequi nihilominùs tenetur eandem, nisi apud eum efficere possit, ut ab hoc onere ipsum absolvat*, cap. 28. *de offic. Jud. deleg.* 5°. idipsùm non obscurè definiunt sacri Codices: Deuter. 17. v. 6. *In ore duorum vel trium peribit, qui interficietur.* Matth. 18. *In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum.* Verùm hæc facilè solvuntur. Unde

R. ad 1. neg. min. Respublica enim vel malè judicaret, vel non condemnaret eum cujus innocentiam certò compertam haberet. Unde tunc, ait Sylvius ab omni judicio abstinere deberet; sicut enim condemnare non posset, quia resisteret jus naturale innocentem necari prohibens; sic nec posset absolvere, quia juridicè absolvi nequit is quem jura reum convincunt.

R. ad 2. neg. maj. Judex enim innocentem morti addicens, tam directè mortem ejus intendit, quàm intendat mortem nocentis, quoties eum tortori tradit capite plectendum: atverò Dux, urbis expugnandæ gratiâ turrim subvertens, solam ejus intendit subversionem, quæ non necessariò, sed solùm per accidens cum innocentium morte consistit. Habet ergo Dux objectum immediatè legitimum, non autem Judex: neque hujus actio hinc innocens effici potest, quòd formam legibus præscriptam sequi velit: quandoquidem circumstantia bona actionem de

se malam honestare nequit : alioqui mundus foret, qui privatâ autoritate interficeret hominem palàm flagitiosum, ut ei omnem deinceps nocendi viam præcluderet.

R. ad 3. 1°. vix fieri posse ut Judex, hominis de actione facinorosâ juridicè convicti patrocinium suscipere ausit. Est enim id & actorem & testes in calumniosos traducere, quod nec facile est, nec, si primâ vice succederet, succederet alterâ; 2°. non ideo deseri debet opinio, quia scelesti quidam eâ abuti possunt: præsertim cùm etiam oppositâ & graviùs & faciliùs abuti possunt viri nequam sumendo ex eâ occasionem conjurandi inimicum, quem bonis emungi, vel è medio tolli cupient; persuasi nempè Judicem quocumque in casu teneri ad deferendum duob. testibus, qui fraude strenuè compositâ, innocenti stragem præparaverint : porrò melius foret centum nocentes absolvi, quàm innocentem unum damnari morte.

R. ad 4. 1°. In eo Innocentii textu non est sermo de pœnâ mortis, aut mutilationis : Ergo ex eo nihil pro præsenti casu colligi potest; 2°. neque etiam in eo agitur de sententiâ quæ ob adversarii dolos, aut falsas litteras nulla sit & invalida, sed solùm de sententiâ injustâ, qualis esse potest sententia ex odii aut vindictæ motivo in reum lata : hanc autem exequi tenetur simplex Ordinarius; cui ut loquitur citatus Pontifex, *Non cognitio, sed executio tantùm demandatur.*

R. ad 5. dist. *In ore duorum vel trium peribit, qui interficietur*, id est, non peribit, nisi qui à duobus saltèm criminis convictus fuerit, C. id est, peribit necessariò quem duo vel tres reum esse probaverint etiam ex falsis allegatis, N. Itaque Scripturæ sensus est non posse damnari hominem ab uno duntaxat teste accusatum : unde statim addit Moyses, *Nemo occidatur uno contra se dicente.* Atverò neque hìc, neque ullibi dixit Scriptura, tantam semper & in omni casu habendam esse fidem duobus testibus, ut innocens ex eorum depositione sempèr morti addicendus sit : cùm nè in civilibus quidem duorum semper suffi-

ciat assertio, ut patet tum in matrimoniis, quæ ultra duos testes Parochum, & in testamentis quæ plures quàm duos testes requirunt.

Major est difficultas an Judex innocentem probatum nocentem, condemnare possit in causis civilibus, aut criminalibus minoribus, in quibus tantùm agitur de pœna pecuniaria, officii privatione, vel exilio. Affirmat cum pluribus aliis Sylvius, posito tamen quòd neque detegi falsitas possit, nec impediri processus, & insuper *magna boni communis utilitas, seu potiùs necessitas requirat ferri sententiam.* Assertionis hujus ratio est; 1°. quòd Judex in præsenti casu non afferat damnum irreparabile, secùs cùm vitâ quempiam aut membris privat; 2°. quòd Respublica de iis civium bonis quæ *fortunæ* dicuntur, disponere possit; cùm id ad commune bonum necessarium est; Ergo & Judex cui autoritatem suam commisit Respublica, de iis poterit disponere; sic tamen ut prohibere nequeat quin injustè damnatus compensatione uti possit.

Hæc opinio duplici potissimùm de causâ difficilis videtur; 1°. quia non satis congruit probationibus contra S. Thomæ sententiam modò adductis; 2°. quia etsi Respublica suum urgente causâ bonum auferre possit civibus, at non tanquam facinorosis, cùm reipsâ facinorosi non sunt: civem enim innoxium, in sceleratum traducere, & ut talem plectere exilio, vel triremibus ad aliquot annos, videtur intrinsecè malum. Esto igitur vir frugi, ut alii plures qui quotidie causâ cadunt sine dedecore, bonis suis spoliari possit, cùm alioqui graviter turbaretur Respublica: at vix credo eidem aspergi posse infamiæ labem, sive per exilii pœnam, sive per bonorum privationem, quæ admissi ab eo criminis pœna esse videatur.

ARTICULUS TERTIUS.

De obligatione Judicum in ordine ad eos quibus jus dicendum est.

PRæcipuas quæ hìc moveri possunt difficultates paucis thesibus complectemur.

CONCLUSIO I. Judex iis solùm jus dicere potest, in quos jurisdictionem habet.

Prob. ex ipsâ judicii naturâ, quæ *exposcit ut sententia in subditos duntaxat feratur*: unde receptum istud, nullum in Judice majorem esse defectum quàm jurisdictionis. Neque verò illicitè solùm, sed & invalidè sententiam fert Judex in non subditum; quod & expressè sanxit Ludovicus XIV. Constitutione an. 1667. tit. 6. art. 1. Hinc etiam sententiæ, quas tulit Judex in loco à jurisdictione suâ exempto, quale est cœmeterium, cassæ sunt & irritæ.

Trid. Sess. 14. c. 7.

Ex his colliges graviter peccare Laïcos qui Ecclesiasticam, aut Clericos qui laïcam jurisdictionem usurpant; quive contra reos decernunt pœnas, quas decernere prohibetur.

Sic cavere debent Officiales nè Clericos quos punire volunt, damnent exilio, triremibus, publicâ flagellatione, stigmate lilioso, aut eâ publicæ reparationis specie, quam gallicè dicimus, *amende honorable*. Imò cùm certæ summæ solutionem imponunt, non mulctæ, sed eleemosynæ vocabulo uti debent.

Sic etiam cavere debent Laïci Judices nè in plectendis Clericorum culpis limites sibi jure concessos transgrediantur. Scilicet enim duo sunt genera delictorum, quæ à Clericis committi possunt; alia dicuntur *communia*, alia verò *privilegiata*. Communia sunt ea quæ pœnis ecclesiasticis abundè puniuntur; vel ut alii volunt, quæ solis Ecclesiæ legibus repugnant. Privilegiata sunt: quæ juri cuicumque

adversa, eò usque atrocia sunt, ut condignè puniri nequeant ejusdem Ecclesiæ pœnis, quas aliundè aspernari solent Clerici ad omne scelerum genus conversi. De delicto communi solis Ecclesiæ Ministris judicare competit. De casu autem privilegiato conjunctim judicant Ecclesiastici, & Regii Judices. Ecclesiastici quidem, quia in crimine privilegiato ferè semper involvitur delictum commune, & Ecclesiasticæ legi repugnans; Laïci verò, quia eorum est regiæ legis contemptum & violationem ulcisci.

Quæ verò delicta privilegiatis annumerari debeant, haud facilè potest definiri. Optarat an. 1675. Clerus Gallicanus ut placeret Christianissimo Regi privilegiatos casus ad octo sequentes reducere, scilicet 1°. crimen læsæ majestatis divinæ & humanæ; 2°. infractionem *salvæ gardiæ*, cuipiam seu quoad res, seu quoad personam concessæ; 3°. seditiosam armorum gestionem, crimina hâc occasione perpetrata; 4°. adulteratæ monetæ scelus; 5°. assassinatum; 6°. veneficium; 7°. crimen raptûs; 8°. furtum publicum. Sed nullum hactenùs prodiit diploma, quo istud tanti momenti negotium fixum fuerit & determinatum. Unum est quod cum Ducassio indubiè asseri possit, privilegiati delicti rationem habere quodcumque scelus capitali sententiâ dignum. Addit du Perrai in not. ad art. 38. Edicti anno 1695. Clericum, qui in litis decursu falsum instrumentum cuderet, à solo Judice Laïco damnari posse, quia quisque inustam tribunali suo labem plectere potest: atque ideò superiùs dixi, non semper, sed ferè semper in crimine privilegiato involvi delictum quod ab Ecclesiastico Judice puniri debeat.

* *Prévôt.* Hinc rursum inferes lethaliter peccare * Capitalem Tribunum, aliumve quemlibet inferiorem Judicem, qui Clericum assassinatûs publici reum, non obstante ejusdem Clerici appellatione, morte afficit: id enim concessum quidem est iisdem Tribunis erga Laïcos; non autem quoad Clericos, ut

patet ex art. 41. Edicti an. 1691. Haud tamen rei censentur qui subscribunt, non tamen acquiescunt sententiæ adversùs Clericum incompetenter latæ: Est enim in usu positum, ut judicio subscribant ii etiam quibus idem judicium videtur iniquum esse. Neque verò ex unanimi subscriptione colligi potest unanimem fuisse Judicum sententiam, sed solummodò judicium verè & in consueta forma latum fuisse. Aliud esset de Judice qui metu aut aliter, iniquæ acquiesceret sententiæ, aut quâ die eandem à Judicibus corruptis latum iri cognoscit, abesset è foro.

Quæres quibus Clericis competat jus declinatorium ad Ecclesiasticum Judicem.

R. Jus illud de jure communi iis etiam competere Clericis qui matrimonio contracto clericaliter vivunt, id est, qui & Tonsuram & habitum Clericalem gestant. Aliter se res habent in Gallia ubi Clericus uxorem ducens, aut commercio vacans excedit à privilegio fori : haud tamen dicendum cum Pontas, v. *Juge*, cas. 30. iis solùm prodesse fori privilegium, qui sunt in sacris. Contrarium enim patet ex art. 38. Edicti an. 1695. ubi sic legitur : *Les Procès-criminels qu'il sera nécessaire de faire à tous Prêtres, Diacres, Soudiacres, ou Clercs vivans cléricalement, résidans, & servans aux Offices.... & qui seront accusés des cas que l'on appelle priviléегiés, seront instruits conjointement par les Juges d'Eglise, & par nos Baillifs, &c.*

CONCLUSIO II. Judex dona, munera & pensiones ab iis quibus Jus dicit, accipere non potest sine gravi peccato. Unde stipendio suo, & quidem intra limites sibi permissos contentus esse debet.

Prob. 1°. ex Scriptura. Eccli. 20. *Xenia & dona excæcant oculos Judicum, & quasi mutus in ore avertit correptiones eorum.* Prov. 17. *Munera de sinu impius accipit, ut pervertat semitas judicii.* Unde sic : Peccat graviter qui se exponit cœcitati voluntariæ, in re quæ totam animi perspicacitatem requirit :

quique rectas judicorum semitas pervertit: Atqui hæc facit Judex qui donorum amori cedit; idque non minùs declarat ratio quàm Scriptura; Ergo.

Prob. 2°. ex Jure Canonico: *Non licet*, ait ex S. Augustino Canon. 71 XI. q. 3. *non licet Judici vendere justum judicium*, & can. 66. ibid. *Acceptio nummorum prævaricatio veritatis est; unde & pro justo dicitur: Qui excutit manus suas ab omni munere iste in excelsis habitabit.*

Prob. 3°. è Regum nostrorum Sanctionibus quæ plus apud avaros Judices poterunt, quàm quæcumque Scripturæ aut Canonici Juris autoritates. *Défendons*, verba sunt Henrici III. in Comitiis Blesensibus, n. 114. *Défendons à tous nos Officiers.... de prendre ni recevoir de ceux qui auront affaire à eux, aucuns dons & présens de quelque chose que ce soit, sur peine de concussion.* Præiverant cum aliis pluribus Carolus VII. Ludovicus XII. & an. 1535. Franciscus I. quorum Edicta pro suâ pietate confirmavit Ludovicus Magnus, suâ potissimum Constitutione an. 1667. ubi sic tit. 13. art. 32. legere est: *Tous les droits seront réglés suivant l'usage des Sieges dans lesquels les condamnations seront intervenues.... & seront les dépens taxés par les Juges Commissaires Examinateurs. Nous défendons de prendre plus grands droits, sous prétexte d'attributions & usages contraires, à peine de concussion, & d'interdiction de leurs charges.*

Hinc colliges 1°. Judicem præsertim in Gallia teneri ad restituendum quidquid à partibus litigantibus receperit; tum quia gratis jus dicere tenetur; tum quia receptio cujuslibet doni, mera censetur concussio secundùm regni leges; tum quia Clerus Gallicanus an. 1700. propositionem istam; *Possunt Judices accipere munera à litigantibus, nec tenentur restituere quæ acceperint ad pronunciandam sententiam*, reprobavit ut *falsam, perniciosam, verbo Dei contrariam, & Judicum corruptelas inducentem.*

Colliges 2°. hæredes Judicis, qui magnam boni sui partem ex receptis muneribus lucratus est, ad

ejus restitutionem teneri : & hæc quidem restitutio ei qui rem suam dedit, facienda est, sive Judex extorserit, sive litigans spontè dederit ; etsi eos qui pauperibus restituissent, prout iisdem restituendum censent multi, damnare non præsumam.

Colliges 3°. quòd licèt possit absolutè Judex, lite jam dijudicatâ, munus aliquod accipere à partibus, multiplici tamen hic præcauto opus sit. Si enim munera non tam in animi benè memoris signum offerantur, quàm ut Judex ad favorem in lite propè diem futurâ inclinetur ; utique abjicienda erunt, aut si jam consumpta sint, in æquivalenti restituenda.

Colliges 4°. Judicem Ecclesiasticum qui se muneribus corrumpi sinit, graviùs peccare quàm Secularem, ratione statûs sui. Imò *spiritualis Judex vendendo verum judicium, simoniam committit*, ex S. Thomâ in 4. dist. 25. a. 3. Quod intelligo de Judice negotia spiritualia tractante ; alioqui non video cur Senator Clericus, plus simoniæ reus sit quàm Secularis, si de negotiis purè civilibus sermo sit.

Quæres an Judex qui ad instantiam solius Procuratoris Regii, aliquem condemnat ; possit mulctæ quam reo imposuit, partem retinere, eo prætextu quòd quisquis laborat, suâ sit mercede dignus.

R. negat. Patet id ex art. 129. Constitutionis Blesensis, quæ sic habet ; *Défendons très-expressément à nos Présidens, & à tous autres Juges de taxer aucunes pieces où il n'y aura que nos Procureurs généraux, ou leurs Substituts, parties.* Cùm ergo unusquisque annexum muneri suo onus acceptaverint, necessum est ut Judex in præsenti casu gratis operetur. Neque hîc allegari posset consuetudo ; cùm hæc non deroget legi reclamante Principe.

Quæres 2°. an Judex munus Collectoris vectigalium recusare possit.

R. non posse, nisi ab eodem sit immunis ex Officii sui privilegio. Aliàs debet reparare damnum, quod concivibus suis intulit, communia cum iisdem onera non partiendo.

CONCLUSIO III. Judex in dicendo jure nullam debet habere rationem personarum.

Prob. quia Judex nec pauperis rationem habere potest, nec divitis. Non 1°. pauperis; etsi enim, ut solidè ait. S. Thomas 2. 2. q. 63. a. 4. ad 3 Judex *debet pauperi subvenire quantùm potest*, at id *tamen* facere debet *sine læsione justitiæ : alioquin habet locum illud quod dicitur Exodi 23.* Pauperis quoque non misereberis; non 2°. divitis : cùm Deus severè admòdum animadversurus sit in Judices, qui potentatum seculi muneribus aut timore labefactati, *causam viduæ non judicaverunt, causam pupilli non direxerunt, & judicium pauperum non judicaverunt.* Jerem. 5.

Hinc, ait S. Raimund. si Judex humani favoris servus, *nullo modo voluit sententiam ferre, & propter hoc pauper aliquis, vel alius amittit jus suum, debet* idem Judex *restituere litis æstimationem ei, qui propter ejus negligentiam læsus est.* Ulteriùs progreditur S. Thomas, & docet quòd *quantumcumque scandalum debeat sequi; Judex debet facere quòd jus suum* unicuique privato *reddatur* : licèt ab *illatione pœnarum* scelesto cuipiam inferendarum abstinere debeat, seu mitigando, seu etiam prætermittendo severitatem juris, *si videt ex* earum *inflictione majus incommodum Reipublicæ* proventurum esse.

CONCLUSIO IV. Judex debitam in examinandis ac terminandis litibus diligentiam tenetur adhibere.

Prob. Debita diligentia duo requirit, 1°. maturum rei dijudicandæ examen; 2°. celeritatem in ferendâ sententiâ, quantam cum prædicto examine conciliare licet : Atqui utrumque debent Judices subditis suis : 1°. quidem rei totius examen maturum; cùm alioqui in rebus sæpè intricatissimis non omnes scrutari possint rerum facies, quarum tamen si vel una elabatur, nutabit judicium, excedetque sive à bonis possessor legitimus, sive ab honore & vitâ homo innocens; 2°. debent & celeritatem; nè, ut toties evenit, vel ambo litigantes omnem erogent substan-

tiam, priusquam judicium obtineant, vel pauperes tot sumptibus ferendis impares ad iniquam transactionem, & fortè aliquid deteriùs miserè adigantur. Intendant ergo Judices in exemplum sancti Job, qui cap. 29. de se ait: *Pater eram pauperum, & causam quam nesciebam, diligentissimè investigabam.*

Hinc colliges ad restituendum teneri, 1°. Judices qui ante discussam, ut decebat, causam, judicium iniquum tulerunt: imò gravis adhuc peccati conscii essent, si in hoc casu non recessissent à justitiâ, quia non nisi materialiter benè judicassent; 2°. & eos etiam qui dilato de die in diem rerum examine, causa sunt, cur testibus jam mortuis, aut aliò profectis, desint probationes; cur pupilli, quibus protectores suos mors abstulit, hæreditatis suæ jacturam fecerint, &c.

CAPUT QUARTUM.

De Obligationibus eorum qui ad Judicia concurrunt.

AD judicia suo modo concurrunt Advocati Referentes, Procuratores, Notarii, Scribæ & Apparitores.

Advocatus ille est qui in Jure Licenciatus, & Causidicorum matriculæ inscriptus, suum in negotiis forensibus litiganti parti auxilium præbet, consilio, scripturâ, vel vivâ voce causam ipsius agendo.

Procurator is est qui litigantis mandato & nomine, causam in judicio prosequitur; differt ab Advocato, quòd Advocatus non eodem modo agere censeatur partis nomine.

Referens ille est è Judicibus cui litis vel instantiæ committitur examen, ut illud Judicibus aliis

referat, quò deinceps ad judicium deveniatur.

Notarius ille dicitur qui legitimâ institutus est autoritate ad scribenda acta seu instrumenta, quæ in judicio, vel extra Judicium fidem faciant.

Scriba is est qui scribit Magistratuum judicia, & scripta tradit partibus.

Apparitor, quem alii lictorem vocant, est justitiæ Officiarius, cui incumbit assignationes & vadimonia deferre & exhibere pro lite inchoandâ. De iis omnibus dicendum, sed paucis.

ARTICULUS TERTIUS.

De obligationibus Advocatorum.

ADvocati plerumque vocantur *justitiæ satellites*; *judiciorum athletæ*, *tutela privatorum*, *quin & Reipublicæ salus*: hinc uno quasi intuitu prodeunt se præcipuæ eorum obligationes; quæ ut magis innotescant, sit

Conclusio. Advocati scientiâ plurimâ, fidelitate, diligentiâ, justitiâ, & caritate & probitate conspicui esse debent.

Prob. 1. pars. Advocatus vel causas agere, vel consultus de jure respondere debet: Atqui ad utrumque scientiâ non mediocri opus est: cùm necessum sit ut apprimè teneantur Regum nostrorum Sanctiones; consuetudines sæpiùs variæ, innumeræ juris formalitates, & ipsum jus Cæsareum, *legum mater*, præsertim verò Justinianeæ Institutiones, quæ œconomiam totius juris complectuntur; ac demum generalis artium omnium notitia, cùm non tantùm de jure, sed & *de rebus sacris*, *de agro colendo*, *&c.* agere tenentur, ut docuit Oratorum princeps.

Prob. 2. pars. Fidelitatis nomine hìc intelligitur; tum ipsa secreti fides, tum sincera ea ingenuitas quâ Clientibus res aperiuntur undè & ut se habent: Atqui utrolibet accepta sensu fidelitas, est Advocato

ſupra modum neceſſaria. Alioqui enim Clientum negotia ſubvertit, nedum juvet : ſive eorum arcana parti adverſæ revelando ; ſive ſuadendo ut incipiant litem iniquam perinde ac ruinoſam : utrumque porrò legibus naturæ adverſatur ; primum autem expreſsè prohibitum eſt à Carolo VII. an 1453. ſecundum à Carolo IX. an 1560.

Prob. 3. pars : 1°. quia Advocato, ut vel reſpondeat de cauſâ, vel eamdem agat, neceſſe eſt ut & omnes rei aliquando intricatiſſimæ circumſtantias cognoſcat, & eandem omnibus, quibus moraliter poteſt, ſuſtentet motivis, non iis ſolùm quæ peremptoria ſunt, ſed & iis etiam quæ quandoque minutiora ſibi videntur ; cùm iſta, ut fatentur artis periti, Judices nonnullos potentiùs flectant, quàm quæ plus nativi roboris habere creduntur : Atqui munia hæc abſque ingenti diligentiâ præſtari non poſſunt ; Ergo.

3°. Quia nihil non moliri debent patroni ut clientum ſuorum negotia, quàm primùm moraliter fieri poteſt, terminent, cùm mora & ſumptus augeat, & ad iniquas tranſactiones redigat, & cauſa ſit cur pereant probationes ; ac demum familias etiam nobiles ad Xenodochium non raró conducat.

Prob. 4. pars. Juſtitia eſt virtus quæ ſuum unicuique tribuit : Atqui hæc virtus, ſi cui unquam, certè cauſarum patronis neceſſaria eſt : 1°. relativè ad ſe ipſos, nè plus exigant, quam ſibi permiſſum ſit ; nè contra leges tranſigant *de quotâ parte* litis ; v. g. de dimidiâ aut tertiâ parte ; nè ſcripturas multiplicent ; nè litem, quam primò juſtam crediderant, detectâ ejuſdem iniquitate, tueri pergant ; 2°. relativè ad clientes, nè quos amicè componere poſſunt, ad litem mille modis periculoſam ſtimulent ; nè impenſis onerent, aut fatigent dilationibus ; 3°. relativè ad adverſas clientum ſuorum partes ; nè dolo, artibus malis, aut mendacio, eaſdem à jure ſuo deturbent ; Ergo.

Prob. 5. pars. Caritas duos è multis effectus

parit, 1°. ut pauperum, viduæ præsertim & pupilli patres simus; 2°. ut proximi famam non violemus temerè, sed tunc solùm perstringamus cùm absolutè necessum erit: Atqui neutrum præstabit, sed oppositum, Advocatus cui defuerit vera & Christiana caritas: 1°. quidem non juvabit viduam & pupillum pauperes, præsertim cum adversùs divites mundi hujus juvandi erunt. Una enim est caritas quæ non quærens quæ sunt, iis spontè opem ferat, à quibus nihil expectat retributionis; 2°. nedum parcat proximi famæ, eandem carpet quo asperiori dente poterit, & innumera quæ ad rem non faciunt convicia jaciet in miseros, eos præsertim quibus non arriserit multitudo, prout testatur frequens experientia de tot Advocatis, qui ut cum Apuleio loquar, *linguæ suæ venenum vendunt*; Ergo.

Prob. 6. pars: quia si probitate destitutus sit Advocatus, nihil implebit eorum quæ hactenùs dicta fuêre. Consultus respondebit pro nummo, utrique parti consilia dabit, utramque impellet ad inchoandam litem, &c.

Hinc colliges graviter ex naturâ rei peccare, & ad restituendum teneri Advocatum, 1°. quoties ex malitiâ, imprudentiâ aut etiam ignorantiâ, causa fuit cur cliens vel malam litem inchoaret, vel à justâ causâ excideret, vel indebitas impensas faceret. Neque ut Advocatus restituere debeat, requiritur negligentia crassa, sed sufficit levis, ut colligere est ex iis quæ dicam in Tract. de Justitiâ.

2°. Cùm adversæ parti, ejusve Procuratori secretum clientis revelat, & arma contra eundem præbet, & tunc *ultra peccatum injustitiæ & proditionis tenentur ad omne damnum & interesse læso*, prout cum communi docet S. Anton. 2. part. tit. 6.

3°. Cùm rem judicio maturam iniquis artibus protrahit, sive in clientis, sive in adversæ partis præjudicium.

4°. Cùm causam, quæ primò justa videbatur, etiam compertâ ejusdem iniquitate non deserit;

atque in hoc casu tametsi retinere possit stipendium ei debitum labori, quem bonâ fide præmisit, nihil deinceps recipere valet, alioqui recepturus in stipendium injustitiæ. Debent ergo, ait S. Thomas 2. 2. q. 71. art. 3. ad 2. *Causam deserere, vel eum cujus causam agunt, ad cedendum inducere, vel ad componendum sine adversarii damno*, neque tamen tunc licitum est Advocato prodere secretum partis suæ, *ut aliam partem juvet.* Nihilominùs censet Lugo eam S. Thomæ doctrinam limitari debere, 1°. si reus capite damnandus sit, nisi Advocatus revelet actoris injustitiam; 2°. si ageretur de celeberrimâ famâ, honore & statu personæ illustris. In his tamen casibus anteà monendus esset Actor ut ab injustitiâ desisteret, quàm prodendus. Quin & expendere deberet Advocatus, an non sibi tantùm nociturus esset, quàm alteri profuturus; an non procreaturus grave scandalum.

Quòd si patronus iniquæ litis actor, causam vincat, leges abrogatas citando, eas quæ subsistunt alienum in sensum detorquendo; producendo falsos testes, vel falsa instrumenta, tenetur de damno partis immeritò condemnatæ.

5°. Cùm ea detegit adversæ partis crimina, quæ ad rem non faciunt: putà si à Judicibus obtenturus ut qui puellam decepit, prolem nutriat, alios ejusdem in hâc vel aliâ materiâ lapsus in foro conclamet. Cetera omitto consectaria, quæ attendenti cuilibet spontè se offerent.

Quæres 1°. an Advocatus causam dubiam aut minus probabilem agere possit.

R. ad 1. Advocatum tueri posse causam dubiam. Ratio est 1°. quia clientes rem quæ tam sua esse potest quàm alterius, alteri dimittere non tenentur: Ergo de eâ Judicem interrogare possunt, si aliter inter se convenire non possunt: Ergo & eis coram Judice ministerinm suum præbere possunt Causidici: sic tamen ut eos anteà moneant rem verè esse dubiam; si enim eam pro certâ & indubitatâ

darent; & cliens sic affectus esset ut compertâ dubietate abstineret à litigando, jam Causidici essent efficax causa litis, & damnorum quæ sequuntur ex lite; 2°. quia nisi Advocatis liceret in causâ dubiâ patrocinari, supprimi possent universa Orbis tribunalia; cùm lites ut plurimùm sint de causis dubiis.

Hæc tamen locum non habent, 1°. in causâ capitali, quia sicut graviter peccat actor qui vult morte affici hominem cujus culpa & innocentia æquale dubium habent, sic & peccat Advocatus eidem actori deserviens; 2°. neque etiam juxta multos, cùm agendum est contra possessorem; qui eo ipso quòd in dubio versatur, melioris est conditionis secundùm leges. Si tamen actoris motiva verè dubiam facerent professionis validitatem, jam uterque ejusdem conditionis esse videretur.

Ceterùm si res ut Advocato, sic & Judicibus dubiæ videantur, non video quâ æquitate totum uni, alteri nihil assignare queant. Unde censeo necessum esse ut Judex vel litigantes componat, vel rem dividat inter illos: vel si ea dividi nequit, fructuum partem alterutri assignet, aut aliter compenset.

R. ad 2. Advocatum nec consulere nec patrocinari posse pro parte minus probabili contra probabiliorem. Ratio est quòd nemo alium juvare possit in actione quam is sine peccato exequi non potest: Atqui cliens non potest exigere ut sibi adjudicetur res, quam probabiliùs judicat alienam esse, non suam; neque hanc ipsi sine injustitiâ tribuere possunt Judices; Ergo.

Hæc nostra opinio non obtinet solùm in causâ sanguinis, vel omnium bonorum, sed in iis etiam quæ levioris sunt momenti: cùm nemo ut suum repetere possit aliquid etiam leve, quod probabiliùs judicat esse alterius.

At, inquies, medicus ægro jam desperato subvenire potest; Ergo & Advocatus causæ minùs probabili.

R. neg. conseq. Medicus enim neque ægro nocet

neque alicui tertio : at verò Causidicus clienti suo nocet, si eum non monuerit; aut saltèm adversæ ejus parti quem adigit ad molestiam & impensas pro re jam satis suâ. Atque hinc denuò colliges Advocatum teneri deserere causam, quæ primò dubia sibi vel æqua videbatur, deinceps verò visa est minùs probabilis; nisi fortè prudenter æstimet, id quod sibi in tali materiâ videtur minùs probabile, Judicibus probabilius visum iri. Quanquam & in hoc casu malim Advocatum clienti liberum facere ut recurrat ad alios, qui de re aliter sentient, quàm ipse sentiat : nisi tamen exuat conscientiam quam de re propositâ gerit, existimando scilicet præ modestiâ quæ non semper fallit, se aliorum judicio magìs quàm suo inniti debere. Hìc addo non omnem causam quæ secundùm humanas leges indubia sit, ab Advocato suspiciendam esse. Sic quem norit alteri summam debere, quam creditor defectu chirographi sibi debitam esse satis probare nequit, debet ut malæ fidei hominem repellere, absolvendum quidem ab hominibus præsumptione deceptis, sed à Deo condemnandum.

Quæres 2°. an Advocatus debeat agere causam pauperis, à quo nihil præmii expectare possit.

R. cum S. Thoma 2. 2. q. 32. a. 5. ad 3. & q. 71. a. 1. Advocatum teneri gratis opem ferre pauperi, *cùm apparet evidens & urgens necessitas, nec apparet in promptu qui ei subveniat.* Unde quod alibi dicemus de eleemosynâ pauperi faciendâ à divite, in præsenti locum habet, eique meritò applicatur à Sylvio in eand. q. 17. sed & hìc urget id Proverb. 24. *Erue eos qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum liberare nè cesses.* Quòd si nemo pauperis hujus causam agere velit, debet is ad Judices recurrere, qui eidem de Advocato providere tenentur.

❧

ARTICULUS SECUNDUS.

De Obligationibus Procuratorum, &c.

NE quod in materiis affinibus contingit, eadem sæpiùs repetere cogamur, præcipua hîc recensere sufficiet peccata, quæ à Procuratoribus, Notariis, & similibus committuntur : inde enim potissimæ eorum obligationes intelligentur. Itaque

Peccant Procuratores 1°. cùm aliquid faciunt eorum, quæ Causidicis prohibita esse diximus, sive erga clientes, sive erga adversas clientulorum partes; ut cùm scripta inaniter multiplicant : 2°. cùm clientes vel ad compositionem iniquam inducunt, ut faveant adversæ parti; vel à justâ compositione retrahunt in lite dubiâ, quam certam esse jactitant: 3°. cùm majus accipiunt stipendium quàm lege, aut receptâ proborum consuetudine sibi permissum sit: 4°. cùm stipendium accipiunt pro scripturis lite jam judicatâ confectis; aut pro preambulis inventariorum: quod vetitum est Constitutione Ludovici XIV. an. 1667. tit. *des Dépens*, art. 11. 5°. cùm partium sacculos, eâ quâ par est diligentiâ non custodiunt; cùm earum secreta, vel ex garrulitate, vel quia ab iis revocati sunt, propalant; 6°. cùm causam primò acceptam, primò non procurant, servato tamen Juris ordine qui quandoque exigit ut gravia negotia levioribus præcurrant, &c.

Peccant Referentes, 1°. cùm rem cui referendæ impares sunt referendam suscipiunt; 2°. cùm partium instrumenta per se non legunt, sed excerpta solùm alienâ manu exarata, nisi manus hæc sit admodùm perita, & fidelis; 3°. cùm rem referunt tardiùs quàm decebat, ità ut ex morâ crescant litigantium impensæ; 4°. cùm in referendo, aliquid omittunt substantiale, unde contingit litigantem excidere causâ saltèm ex parte; 5°. cùm jus unius

is quàm alterius exponunt; 6°. & idem de
ris Judicibus dicendum, cùm revelant quis uni
faverit, vel adversatus fuerit suffragando; quæ
eti proditio malorum ferax, pluribus Regum
rorum Edictis severè prohibita est.

eccant Notarii ac Tabelliones, 1°. si ex impe-
vel iniquitate instrumenta ritè non conficiant;
ambiguas apponant clausulas, quæ lites sint pa-
tæ.

°. Si testimoniis testium, aut partium dictis vel
s, aliquid addant vel detrahant; neque res sin-
scribant, ut se habent, aut saltem sincerè, ac
nde ab homine in iis rebus abundè versato scribi
nt.

°. Si conficiant acta legibus reprobata, putà si
piant testamentum hominis ratione destituti,
moniacum, confidentialem, aut usurarium re-
ant contractum, eo etiam in casu, in quo lici-
est mutuanti mutuum petere sub usuris.

°. Si extorquendæ pecuniæ animo differant
umentorum expeditionem, aut denegent acti
sumptum, ex cujus defectu non possit quis sua
jura vindicare.

°. Si loco veri Testamenti quod casu interierit,
d simile confingant: itèm si ex post facto testa-
ntum interpretentur, minuendo aut addendo.

°. Si ab officio suo interdicti pergant ut anteà
rumenta conficere.

°. Si instrumenta non custodiant cautè; iis enim
culpâ perditis, tenentur de damno.

°. Si juratum secretum violent, putà si aliis
m contrahentibus instrumenti exemplar largian-
absque prævià Judicis sententiâ

°. Si scribant solutam coram se fuisse summam
in rei veritate non fuerit persoluta.

o°. Si suadeant alicui ut mutuam det pecuniam
uni quem solvendo imparem cognoscant: nedum
n id facere possint, debent admonere clientem,
aliquid norunt quod vergat in damnum illius;

hinc Toletus Lib. 5. c. 62. docet Notarius qui confecerit Testamentum quo quis Legatarius instituitur, eundem monere debere ut rebus suis consulat, postquam tamen eos monuerit qui legatum tradere debent, & ex culpâ suâ non tradunt.

Quæres 1°. quid de iis sentiendum sit Notariis, qui contenti servare breve quoddam instrumenti summarium, extensa instrumenti exemplaria partibus tradunt. R. Si protocolla hæc vel eo modo, vel in iis regionibus fiant, ubi in judicio fidem facere non possint; peccare Notarios, quoties præsertim per longum tempus differunt plenam & integram instrumenti confectionem. Ratio est quia moriente Notario, partes quæ nihil habent unde se tueantur in judicio, grave hinc damnum percipiunt. Debent ergo Confessarii urgere Notarios ut omnia quamprimum in formâ debitâ reponant, iisque absolutionem negare, nisi spes affulgeat futurum ut huic malo citiùs medeantur: quod de iis non præsument, qui hoc jam semel & iterum promiserint, nè steterint promissis; aut qui ex lucri fame, tot quotidie instrumenta recipiunt, ut omnia ad extensum perducere non possint.

Quæres 2°. quid facere debeat Notarius qui falsa cudit instrumenta, nec imminente jam morte, habet unde restituat. R. Debet efficere, quantùm in se est, ut pars cui nocet instrumentum, servetur illæsa, sive exigendo ut ille in cujus gratiam credit dolus, sibi restituat instrumentum sive minitando se rem totam ut est, aperturum esse; sive tradendo Confessario schedulam quâ declaret falsitatem instrumenti. Sed quia Notarius bonum habens nomen non magìs tenetur se infamare quàm mulier adultera, idcircò impendendum est an tanti sit damnum quod feret quis falsi instrumenti occasione, ut debeat illud reparari per jacturam boni ordinis superioris, qualis est fama. Hœc igitur ex circumstantiis pensari debent.

Quæres 3°. an semper ad restituendum teneatur Notarius, qui scienter fecit instrumentum pro mutuo usurario.

R. 1°. Si contractus manifestè usurarius sit, nullam esse restituendi obligationem; quia nemo est usurarius qui tale instrumentum in judicio proferre ausit; nemo judex, qui regulariter loquendo ullam ejus rationem habere possit. Si tamen alicubi Judices usuras solvi præciperent, teneretur Notarius de damno in defectum Judicis, ut & Judex in defectum usurarii. Idem dico si mutuans eò usque simplex esset, ut crederet se vi ejusdem contractûs posse in usuras conveniri.

R. 2°. Si contractus palliatam sub alterius debiti nomine usuram contineat; vel contractus sit invito mutuatario, & in gratiam usurarii; vel sit ad preces mutuatarii; qui eundem à Notario efflagitat, nè non obtineat summam quâ indiget. Si primum, cònstat Notarium ad restitutionem teneri, quia hominis inviti damno cooperatur. Si secundum, 1°. Notarius peccat mortaliter contra juramentum quo spopondit se talia instrumenta nusquam conditurum esse; 2°. incurrit excommunicationem latam in Clemen. *de Usuris*, si hæc vigeat in loco ubi conficitur instrumentum. An autem obnoxius fiat restitutioni, controvertitut; negant Tolet, Lugo, Navarrus, Sylvius 2. 2. q. 78. art. 3. quia volenti & consentienti non fit injuria; mutuans autem ex hypothesi est volens, cùm sollicitet Notarium, qui plerumque importunitati cedit.

Dices : Si valeat hæc ratio, immunis etiam erit à restitutione usurarius, cùm ei mutuatarius usuras promittat sciens & volens.

R. neg. maj. 1°. quia mutuatarius promittit *interesse*, ut liberet se à vexatione iniquâ mutuantis : at verò Notarius nullam infert vexationem à quâ mutuatarius se redimere teneatur; 2°. mutuans intendit deinceps pectas usuras exigere à nolente : Notarius verò non habet animum quidpiam deinceps exigendi ab invito. Quod hìc de Notario, idem de testibus dicendum.

Quantùm ad Scribas seu Graffarios attinet, peccant

ii contra juramentum à se præitum, & contrà justitiam; 1°. cùm ea revelant, quæ silentio premere debent; 2°. cùm Judicis sententiam in Registrum fideliter non referunt, aut falsificatam tradunt partibus; 3°. cùm instrumenta exhibere nolunt iis qui jus habent ut ea sibi exhibeantur; 4°. cùm in Scripturis non sequuntur id Sanctionis Aurelianensis ann. 1560. art. 80. *Toutes Ecritures, Enquêtes, Procès-verbaux, Déclarations de dépens & autres expéditions de Justice, fors & exceptés les Arrêts & Sentences interlocutoires & définitives, seront faites & délivrées en papier, raisonnablement écrites à raison de 25 lignes en chacune page, & 15 syllabes en chaque ligne*; 5°. cùm in distribuendis litibus non sequuntur ordinem juris.

Apparitores pluribus modis & quidem graviter delinquunt: 1°. cùm aliquid ultra justum stipendium exigunt, ut si cùm plures eâdem die assignationes in locis paulò dissitis dedêre, tot computant diætas, quot executiones confecerunt; 2°. cum accepto mandato hominem ejusve bona apprehendi, spe muneris monet ut is sibi suisve rebus caveat; 3°. cùm in occupatione bonorum duriùs agunt minantur, &c. ut extorqueant munera; 4°. cùm metu aut pretio corrumpi, munus sibi commissum non exequuntur tempore præscripto, unde damnum partibus evenit; 5°. cùm extrà limites jurisdictionis suæ operantur; 6°. cùm in suppellectilium venditionibus, vel constitutum ad licitationem tempus non largiuntur, vel certis emptoribus favent; 6°. cùm finitâ venditione pecuniam ex ea provenientem iis ad quos eadem pertinet, remittere sine causa differunt.

CAPUT

CAPUT QUINTUM.

De Obligationibus Dominorum temporalium.

PEr temporales Dominos, eos hîc intelligimus, qui præcipuam ratione feudi in Parochia autoritatem habent. Videndum quid Ecclesiæ, quid vasallis suis debeant. Sit

CONCLUSIO I. Domini, seu ut aiunt, Dynastæ, Ecclesiam ejusque Ministros verbo & facto tueri, debent.

Prob. 1°. quia tota quæ in Dynastis residet autoritas à Deo est, ac proinde juxta Dei intentionem exerenda: Atqui ea autoritas meliùs exeri nequit, quàm in Ecclesiæ&Ministrorum ejus tutamen; Ergo. 2°. quia Magnates sunt primarii Ecclesiæ filii; Ergo ei omnem præstare reverentiam debent: non præstant autem, nisi & à vasallis suis præstari curent.

Hinc colliges graviùs peccare Dominos qui Ecclesiam non frequentant, qui ceremonias ejus derident, qui Pastores ejus pro vilibus mancipiis habere videntur; qui eosdem, cùm suam pro Dei honore opem implorant, abjiciunt & dedignantur; qui Officiorum tempus frequenter & notabiliter invertunt, non sine gravi fatigatæ multitudinis præjudicio, & (*) Regiarum Sanctionum contemptu qui festivas dies saltationibus aut litigiis inhonorari patiuntur, cùm impedire possent; qui forenses causas in Ecclesiæ vestibulo, ut Cæmeteriis actitari patiuntur, & ad eos vocant campanæ sonitu;itèm &qui contra Regni hujus Jurisprudentiam, colligunt Campi partem gallicè *Champart*, priusquàm Parochus collegerit deci-

(*) Défendons très-expressément aux Seigneurs temporels & autres personnes quelconques, de contraindre les Curés ou leurs Vicaires, de changer ou différer les heures du Service Divin ordinaires & accoutumées. *Ordonn. de Charles IX. 1571. art. 3.*

mis; qui demum decimas ipsas usurpant, nisi eæ sint infeodatæ; aut qui metu vel minis prohibent nè vasalli sui conducant Ecclesiæ vel monasteriorum decimas aut prædia, ut hæc ipsimet viliori pretio conducant; quod Regiis Constitutionibus severè interdictum est.

Sed & hîc notandum graviter peccare Parochos, qui improvidâ agendi ratione Dominorum animos à se abalienant; qui iisdem honorifica jura tribuere renuunt; qui contra eorum excessus quasi nominatim è suggestu invehuntur, &c. Hæc enim turbant concordiam, quâ semel Parochos inter & Dynastas labefactatâ, res Dei feliciter promoveri non possunt.

Conclusio II. Dynastæ vasallis justitiam debent, & immunitatem ab oneribus indebitis.

Prob. quia alioqui Dynastæ vel justitiam per se ipsos violant, vel ab Officiariis suis violari patiuntur: utrumque autem æquitati repugnat.

Hinc colliges 1°. peccare & ad restitutionem teneri Dominos, qui Judices imperitos, dubiæ aut inexploratæ probitatis constituunt: *Qui* enim *occasionem damni dat, damnum videtur dedisse*, cap. fin. *De injur.* Si Ballivi plus exigant, quàm sibi legibus permissum sit, tenentur Domini *ex officio* hisce concussionibus, si graves sint, manifestæ & frequentes, obsistere pro virili. Quin & Ballivos destituere, vel agere ut destituantur.

Nat. Alexand. Colliges 2°. *Lethalis violentiæ reos esse nobiles*, qui habent *jus gladii*, *si maleficos ac sceleratos pœnis legum sanctione constitutis plecti non curent, sive ut sumptibus parcant, sive*, quod multò deterius, *ut commodum aliquod ex patrocinio flagitiosis illis hominibus impenso consequantur.* Ratio est, quia ii ex officio vasallorum tuitioni incumbere debent, & obstare nè opprimantur, aliundè verò ex condemnatione jus habent in maleficorum bona, sicque præstitos à se sumptus recuperant. Adde quòd ex vasallis multa percipiant, quæ stipendii loco esse videntur.

Quin & Domini curare debent, nè vasalli sui etiam volentes decipiantur; unde Bohemos, magos &

fatidicos è territorio ſuo abigere debent prout eis injunguntur Sanctione Aurelian. art. 104.

Colliges 3°. reſtitutioni obnoxios etiam eſſe Dominos, qui oneribus quoad ſubſtantiam aut modum indebitis vaſallos gravant. Tales ſunt, 1°. qui vaſallos cogunt ut frumenta ſua deferant molenda ad piſtrinum ſuum, etſi illud bannale non ſit, ſeu ex conſuetudine, ſeu, ut alicubi neceſſum eſt, ex titulo ſpeciali: aut qui ſervitutem hanc exigunt ab iis qui ad eam non tenentur, quales ſunt Parochi in Presbyterio ſuo degentes, & ceteri qui nimiùm à molendinâ diſtant (*qui ne ſont pas dans la banlieue*) aut qui ad eam pervenire nequeunt ſine gravi diſpendio propter viarum difficultatem, &c. Idem eſt de iis qui ruſticos cogunt ut uvas premant in torculari ſuo, vel ad furnum panes coquant. Itèm qui columbaria ſine jure conſtruunt, neque ii niti poſſunt vaſallorum ſilentio, cùm illud non approbatio, ſed metus parere conſueverit. Unde Domini reſtituere debent pro numero columbarum, jugerum ſuorum paucitate, & ſterilitate locorum.

2°. Qui molendinas ad punctum, ut aiunt, quadratum habent, quando ex locorum uſu ad punctum rotundum habere debent.

3°. Qui corvada gallicè *Corvées*, id eſt, operarum obſequia exigunt, vel quæ non debentur, vel quæ tali modo non debentur: ut ſi Domini qui pluribus annis nihil operæ exegerunt à vaſallis, omnes præteritorum annorum operas uno anno perfici velint; quod & iniquum eſt, & adverſum Juriſprudentiæ noſtræ, in quâ tritum eſt iſtud: *Les corvées ne ſont pas comme les rentes, & elles ne tombent nulle part en arrérages.* Itèm qui operas ſibi debitas, & quibus non indigent, in vicinorum ſuorum gratiam præſtari volunt, niſi tamen locorum conſuetudo aliud ferat. Itèm qui in ſummam pecuniæ etiam modicam onera ſibi debita convertunt, niſi converſioni huic conſentiant vaſalli.

4°. Qui in locis non circumſep tis herbas colligi

vetant, nè abigantur perdices; quasi privata hominis unius voluptas publicæ necessitati anteferenda sit.

5°. Qui garenam autoritate privatâ constituunt, vel jam pridem extinctam renovant; aut è loco in locum ubi multò plus nocitura sit transferunt; aut eò usque cuniculos multiplicari patiuntur, ut inde gravis subsequatur vicinarum segetum aut vitium strages.

6°. Qui vasallos cogunt ut in ipsam Domini domum transferant ea quæ transferre non tenentur.

7°. Qui exigunt ut vasalli census in aliâ solvant specie quàm quâ constituti sint, v. g. in grano quæ pecuniâ solvi debent, aut vice versâ. Ubi nota graves hîc ex Dominorum parte irrepere abusus: ut 1°. cùm granum recipere nolunt, quasi deterius, cùm tamen tale sit quale colligitur in fundo censuarii; 2°. cùm iis annis granum rejiciunt quibus viliori pretio venit, & exigunt cùm valor plurimùm increvit: quo in casu censuarius etiam in morâ, non debet pretium quo actu venduntur frumenta, sed quo venundabantur vel anno vel saltem tempore quo persolvi debuerant.

Cogit brevitatis studium plures omittere Dominorum injustitias, præsertim in iis quæ ad talliarum *assisias*, ut aiunt, seu tributorum impositionem pertinent, ut cùm toparchæ villicis suis parcituri, vel potius commodo proprio consulturi, in pauperiores refundi præcipiunt quæ à ditioribus solvenda erant, & tunc Domini primo loco, tum deinde Collectores qui ex metu aut assentandi animo cooperati sunt injustitiæ, damnum illatum reparare tenentur; neque illis vel istis absolutionis beneficium impendi potest.

Si graviter peccant Domini in vasallos, graviter nec rarò in Dominos peccant vasalli. Quod ut intelligatur, sciendum est Dominis quædam competere jura, 1°. ex contractu, ut census dominici, jus relevii, jus certos à rusticis labores exigendi;

2°. ex communi Provinciarum jure, sic competit jus columbarii, jus in thesauros, in animalia expavefacta; 3°. ex præscriptione, sic rursum competere potest jus columbarii; 4°. ex privilegio, sic competit jus venandi, piscandi, &c. 4°. per modum pœnæ, & sic iisdem competit jus inducendi mulctas & confiscationes.

De postremo hoc jure certum est illud non deberi ante Judicis sententiam debitè significatam. Cetera verò jura in conscientiâ debentur, unde alibi colligam eos qui columbas occidunt, qui inventum thesaurum quem cum Domino partiri debuerant, totum asservant sibi; qui cuniculos apprehendunt, teneri ad restituendum.

At nullum est fortassis genus in quo graviùs peccetur, quàm in solutione Laudimiorum, gallicè *Lods & ventes*; quod ut saltèm generatim intelligatur,

Quæres 1°. quando prædicti census debeantur.

R. Laudimia deberi in triplici casu; 1°. cùm prædium venditione acquiritur; 2°. cùm acquiritur conductione sub censu redimibili, *acquisition par bail à rente rachetable*; 3°. cùm acquiritur per commutationem. Ità sancitum est an. 1674. à Ludovico XIV. cujus tamen verba à Jurisperitis (*) nostris temperari videntur.

Quæres 2°. an vasalli hosce census antequam à Domino requirantur, solvere debeant.

R. affirmat. Unde & instrumentum contractûs eidem domino exhibere debent; quia vasallus suum vendendi jus habet à Domino, qui illud eâ solùm conditione indulsit, ut sibi certa in mutationibus portio redituum solveretur.

Quæres 3°. an si venditor censum persolvere nolit, ad id teneatur emptor in solidum.

R. affirmat. si, ut fieri solet, emptor iniquitati illius quocum contraxit, fuerit cooperatus. Idem de

(*) Les droits d'échange n'appartiennent pas aux Seigneurs, mais au Roi, à moins que les Seigneurs n'en aient traité avec le Roi. *Argou*, *Tom. I. pag.* 250.

venditore respectu emptoris dicendum, si ex pacto, vel loci consuetudine emptor de Laudimio teneatur.

Quæres 4°. quid juris si duo in dubio an deberent censum, contraxerint in alienâ Provinciâ.

R. Eos cogi non debere ad solvendum id quod fortè non debent, sed cogi debere ad exhibendum Domino contractum; quod si ambiguo casu jus suum exegerit Dominus, recurrendum erit ad judices.

Quæres 5°. Sed quid, si contrahentes sine honoris & fortè boni dispendio, contractum suum jam exhibere nequeant; putà, quia juraverint se non contraxisse.

R. Consulendos esse Advocatos qui definiant an debeatur census. Si Advocatorum alii ab aliis dissentiant, ità ut dubium perseveret, adigendi sunt contrahentes ad solvendum secretò census dimidium, pro ratâ dubii quod expendi non potuit à Domino contractum ignorante propter malam contrahentium fidem.

CAPUT SEXTUM.

De Obligationibus Studentium.

Circa Studentes videndum quid Deo, quid Professoribus, quid sibi debeant.

Conclusio I. Juvenes qui studiis vacant, pietatem & virtutem impensiùs sectari debent.

Prob. Ut Juvenes studio dediti virtutem impensiùs sectari debeant, duo sufficiunt, nempe ut ad id teneantur quà juvenes, & quà Scholastici: Atqui ad id tenentur 1°. quà juvenes. Id enim iis præcipit Scriptura pluribus in locis. Eccle. 12. *Memento Creatoris tui in diebus juventutis tuæ, antequam veniat tempus afflictionis* Thren. 3. *Bonum est homini cùm portaverit jugum ab adolescentiâ suâ.* Proverb. 22. *Adolescens juxtà viam suam, etiam cùm senuerit, non recedet ab eâ*; 2°. & ad id tenentur quà Scholastici, tum quia pluribus indigent gratiis, cùm & commu-

nes ætatis suæ passiones, quæ etiam in Academiis potentiùs grassantur; & tentationes statûs sui proprias, acediam præcipuè, tædium, & vanitatem debellare teneantur. Tum quia recipiendæ sapientiæ idoneos se & pares efficere debent: Atqui *in malevolam animam non introïbit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis*; Ergo eniti debent ut de se dicatur quod de Tobiâ dictum est: *Cùm esset junior omnibus, nihil tamen puerile gessit in opere.*

Sap. 1.

Erit autem optima pietatis colendæ ratio, 1°. frequens & fervens Sacramentorum Pœnitentiæ & Eucharistiæ susceptio; 2°. quotidiana eaque devota auditio Missæ per quam, si aliter fieri potest, ut potest ferè semper, duas ad summum minores Horas ab iis qui officio addicti sunt, recitari velim, alteram initio, alteram sub finem, ità ut pars potissima Sacrificii ab Offertorio ad Communionem Sacerdotis, animo & corde teneatur; 3°. tenera in Deiparam propensio, quæ singulis diebus, aliquâ fusione precum quas approbavit Ecclesia: se se prodat. Illa scilicet est Virgo Virginum præclara, quæ mites facit & castos. *Ipsam sequens non devias; ipsâ tenente non corruis, ipsâ protegente non metuis, ipsâ duce non fatigaris, ipsâ propitiâ pervenis.* S. Bernard. Homil. 2. super *Missus est*, n. 17. 4°. lectio bonorum Librorum, & consequenter recessus ab iis, qui ut comœdiæ complures, romanenses itèm libri, amorem, vindictam, & omne libidinum genus spirant; 5°. plurima cum juvenibus bonæ frugis necessitudo, ceterorum fuga: *Fili mi, si te lactaverint peccatores, nè acquiescas eis.* Proverb. 1.

CONCLUSIO II. Scholastici debent Professoribus assiduitatem, docilitatem, reverentiam, & animum bene memorem.

Prob. 1. pars, de assiduitate; 1°. quia *sapiens corde præcepta suscipit*, Proverb. 10. Porrò non suscipit præcepta, sed abjicit, qui iisdem assiduus non est; 2°. quia se fermè habent variæ scientiarum partes sicut annuli catenæ quorum primum nisi teneas,

vix unquam poteris assequi secundum; 3°. quia si Discipulis assiduas debent lectiones Magistri, assiduam Magistris debent attentionem Discipuli.

Prob. 2. pars, de docilitate, quia indocilitas nimiam proprio sensui adhæsionem redolet, & scandala, disputationesque sæpiùs otiosas inducit. Et id tamen satis familiare est vitium juventutis, quæ confidens se Magistris suis callidiorem esse, responsa eorum temnit, & aliquando tandem labitur in errores à quibus revocari nequeat. Interim Professori qui opiniones ab Ecclesiâ proscriptas tradiderit, neminem assentire velim: prima enim docilitas Ecclesiæ debita est.

Prob. 3. pars, tum exemplo Theodosii magni, qui filios suos coram Arsenio stantes loqui præcepit; tum quia non ineptè dixit Philosophus, accipere nos à parentibus esse, ab institutoribus bene esse; Ergo utrosque pro patribus habere, ac proinde specialiter revereri tenemur.

Prob. 4. pars, quia animam bene memorem iis debemus, qui grande nobis obsequium præstant, idque non facili nogotio, sed in sudore vultûs, & in patientiâ multâ: Atqui ea est erga nos conditio Professorum, qui suo, ut par est, officio fungi volunt: quot enim die noctuque libros terere, secum invicem conferre ac meditari debent, priusquàm è suggestu loquantur? quot auditorum tarditatem, ac duritiam vel pati vel frangere necessum est? &c.

CONCLUSIO III. Qui Scholas adeunt, serium sibimetipsis laborem ac studium debent; & si omiserint, graviter peccant.

Prob. Quia Scholaris, qui studium abjicit, vel segniter amplectitur, officium suum negligit in materiâ gravi; & cujus neglectus multa invehit peccata contra Deum, contra parentes, contra Ecclesiam, prout diximus suprà.

Prob. 2°. Quia sola temporis jactura, cùm ad certam excrevit quantitatem, quæ definiri facilè non potest, sufficit ad peccatum letale, ut patet in servo

inutili, qui nec ludo, nec comessationi, nec impudicitiæ se se dederat: Atqui temporis jacturam facit Scholasticus, qui studio non vacat; idque verum est, etsi aliundè rebus de se licitis exerceat animum, quod rarum est; quia ab eo studium exigitur, non ea quibus vacat.

Prob. 3°. *Qui amat periculum peribit in illo*: Atqui juvenes, qui studium negligunt amat periculum præcipuè duplex: 1°. nempè criminum omnium quæ parit otiositas; 2°. amplectendi officia quibus præ imperitiâ obeundis, ex parte vel ex toto impares sint; Ergo meritò dixit Salomon Prov. 17. *Qui evitat discere, incidet in mala.*

Hæc porrò in studiis servare debent Candidati præsertim Theologiæ, quos hîc potissimùm intuemur: 1°. non antè ad studium accedent, quàm brevi & efficaci oratione imploraverint Spiritûs sancti lumen, ut fuget tenebras mentis, & revelet *occulta sapientiæ.*

2°. Non ità scientiæ cupidini se permittent, ut nihil aliud cogitent quàm studium. Diuturnior enim animi contentio spiritum pietatis imminuit, ingenii vires hebetat, & frangit corpus.

3°. Multò plus cavebunt nè omnia simul addiscere velint, ut ii faciunt qui Mathesi, Theologiæ &c. simul incumbunt; nihilque aliud è studiis reportant quàm confusas rerum imagines, & nescio quam scientiæ farraginem, quæ fastidium parit, non lucem.

4°. Dum studia auspicantur, paucissimis utentur libris, nè dicam uno; memores triti hujus: *Cave ab homine unius Libri.* Profectò qui autorem unum probatæ notæ callet, pugnat efficaciùs & difficiliùs vincitur. Ubi paulò profecerint, aliquot oppositarum partium scriptores evolvent, quos non eligent proprio marte, sed ab iis accipient qui studia eorum moderantur.

5°. A lectione Librorum hæreticorum abstinebunt, donec in fide radicati, nihil hinc sibi discri-

minis impendeat. Ad id autem oportet ut præcesserint, duorum ad minus annorum studia, prout dicemus agendo de Fide.

6°. In Libris id præsertim prosequentur quod ad fidem, regimen conscientiarum veterem & novam Ecclesiæ disciplinam pertinet; hæc nempè solidè eruditum faciunt; cetera, quæ quibusdam ingenium acuere videntur, discussorem insulsum seu alterum, ut aïunt, Palæmonem.

7°. Ante omnia veritatem diligent, quam *diligit Deus*, & diligi præcipit, Psalm. 83. sed nusquam obliviscentur verum non esse quidquid reprobat Ecclesia. Imò in Metaphysicis ubi quique suo in sensu abundare posse magis videtur, cavebunt nè juveniliter lacessant eos qui secùs sentiunt.

Ex dictis colliges graviter peccare eos qui ex inertiâ vel fastidio, non dies tantùm, sed & hebdomadas quandoque, vel sine studio, vel cum studio multò minore quàm opus esset, miserè transigunt. Quid ergo de iis dicendum, qui propriâ negligentiâ minimè contenti, alios retrahunt à studendo?

Atque utinam intra solius negligentiæ terminos sisterent adolescentes minimè studiosi: sed quia *multam*, vel omnem *malitiam docuit otiositas*, nullum penè est crimen, impudicitiæ potissimùm & comessationis in quo se se turpiter non volutent: idque sæpius dùm pater, mater & fratres tenuem & angustam domi vitam agunt, portantque *pondus diei & æstûs*, ut impensas & pecuniam præstent homini, quem sibi & Ecclesiæ utilem futurum esse inaniter confidunt. Interim nullus dubitat, quin hujusmodi adolescentes ad restituendum teneantur, sive patri, aut matri, sive fratribus; cùm tota eorum agendi ratio, sit quædam latrocinii species. Adde eosdem, si vi graduum quos in Academiis consecuti sunt, Beneficium obtineant, absque eo quòd Scholas cum assiduitate morali frequentaverint, teneri ad cedendum eodem Beneficio.

Prov. 33. 29.

CAPUT SEPTIMUM.

De Obligatione Medicorum, &c.

HOnora Medicum propter necessitatem, ait Sapiens Eccli. 38. *Disciplina Medici exaltabit caput illius, & in conspectu magnatorum collaudabitur*; si nempè officium suum obierit, ut decet; de quo sit

CONCLUSIO I. Medici, singulari peritiâ, diligentiâ, charitate, pietate, propriæ utilitatis neglectu, ac fidelitate præditi esse debent.

Prob. 1°. quidem Medici scientiâ fulgere debent, cùm absque eâ nec morbum à morbo, nec remedia idonea ab inutilibus aut noxiis secernere valeant. Et verò sua sunt eaque magni momenti Medicis privilegia; quorsum verò, nisi ut peritam ægris manum admoveant? Porrò scientiam Medici modestam esse oportet, nè temerè rejiciat id quod alius etiam junior, & quandoque sagacior proposuerit, &c.

2°. Uti debent diligentiâ singulari, sive in investigandis morbi principiis, progressibus & naturâ; sive in invisendis ægris, circa quos mora quæcumque funestos animæ ac corpori exitus habere potest. Hinc Medicum sicut & Sacerdotem quâcumque die & noctis horâ paratum esse oportet ad ferendam opem morienti: ac consequenter procul & perpetuò ab iis distare vitiis, quæ, ut crapula & ebrietas mentem hebetant, & corpus torpidum efficiunt.

3°. Magna esse debet Medicorum charitas; tum erga concives suos in genere, tum erga egenos qui nihil præter animum bene memorem rependere possunt. Unde graviter peccant tum ii qui precibus victi imperitum Collegio suo adscribunt, cum gravi multitudinis dispendio; tum qui æneam animam gerentes ab invisendis pauperibus eo uno quòd pauperes, sunt, abstineant; contra id S. Antonini, 3. p. tit. 7. c. 1. *Medicus pauperibus non valentibus solvere*,

gratis mederi debet; & non se ab eorum curâ subtrahere, quia hoc esset indirectè occidere. Haud tamen irregularis fieret Medicus, qui quempiam invisere noluisset (nisi à Communitate, aut alio quovis conductus esset ad invisendos omnes certi loci incolas,) quia tunc solam charitatem læsisset.

4°. Medicum pietate commendari oportet: 1°. ut ægros, quàm primò necessarium erit, de recipiendis Ecclesiæ Sacramentis sive per semetipsum, sive per eos quibus infirmi cura incumbit, commoneat; 2°. nè iisdem faciliùs indulgeat usum carnis aut à jejunio præscripto avertat; 3°. nè remedia præbeat contra Dei legem, putà quæ generationi obstent, aut abortum pariant.

Quod spectat ad necessitatem ægros quamprimùm admonendi ut ad Sacramenta recurrant, extat celebris Innocentii III. Constitutio, cap. 11. *De pœnitentiis & remiss.* ubi sic: *Districtè præcipimus Medicis corporum, ut cùm eos ad infirmos vocari contigerit ipsos ante omnia moneant & inducant, ut Medicos advocent animarum; ut postquam infirmo fuerit de spirituali salute provisum, ad corporalis medicinæ remedium salubriùs procedatur, cùm causâ cessante cesset effectus.* Suæ hujus legis rationem hanc reddit Pontifex, quòd ubi pessima viget ægrotos tardissimè commonendi consuetudo; illi de se actum esse ex ipsâ admonitione suspicantes, *in desperationis articulum incidunt, unde faciliùs mortis periculum incurrunt. Si quis autem Medicorum hujus nostræ Constitutionis, postquam per Prælatos locorum fuerit publicata*, (ut à Parisiensi Concilio jam ab anno 1429. publicata est) *transgressor extiterit, tandiu ab ingressu Ecclesiæ arceatur, donec pro transgressione hujusmodi satisfecerit competenter.* Hinc Medicus qui præ pusillanimitate, aut pietatis defectu infirmum non monet, cùm monendus est, *peccat mortaliter*, prout docet S. Antoninus.

5°. Nec lucrum inhiare, nec commodis suis impensiùs servire debent Medici, sed justo contenti

esse stipendio. In Galliâ Medicus non est capax legati cujuscumque vel donationis, si fiant in eo quo quis decesserit morbo. Quin & refert Peleus Arestum quo in irritum ducta est donatio, filio Medici facta ab ægrotante. Si tamen Medicus ab ægro quidpiam receperit titulo consanguinitatis; vel necessitudinis antiquæ, nulla erit restituendi obligatio.

Ceterùm non *peccat Medicus accipiendo stipendium de curâ ægritudinis, quam per principia medicinæ credit esse incurabilem, nisi fortè malitiosè, non indicando illis qui illius curam habent, vel superfluos sumptus faciendo, vel eum curare omnino promittendo; sed indicatâ veritate quam novit de ægritudinis curâ, tandiu justè potest accipere stipendium suum, quandiu exhibet in curâ fidele ministerium.* Ità S. Antoninus ubi suprà c. 2. § 6. Hinc etiam post ægroti mortem jus habet Medicus ad stipendium labori suum proportionatum.

6°. Requiritur in Medicis ea probitatis species; quam fidem dicere consuevimus; nè scilicet pudendos infirmorum morbos detegant, contra Facultatis suæ Decreta. Et verò quoti perire mallent quàm quosdam sui morbos propalari? Unde, nisi aliud suadeant circumstantiæ admodum speciales, nè ipsum quidem venereæ luis morbum detegi velim, ut innocens puella à nuptiis deterreatur: quia satius est unius dispendium permittere, quàm fiduciam adimere multitudini.

Ex dictis colliges peccare Medicum, 1°. cùm absque sufficienti peritiâ morbos curare aggreditur. Si tamen nemo alius præstò sit, non videtur arguendus qui modestè indicat remedium aliquod nec in se, nec relativè ad ægri conditionem periculosum; hoc enim & ii faciunt, qui medicinam non profitentur. Si quis verò ut moris est, peritum se jactet cùm non sit, & ægro vel impensas vel mortem afferat, tenetur ad restituendum.

2°. Si operam ægritudinis gravitati parem non impendat; ac multò plus si infirmos invisat, cùm præ vino non est satis animi compos.

3°. Si medicamenta minùs certa, minusve probabilia, relictis iis quæ certiora sunt aut magis probabilia, adhibeat. Itèm si dubia vel inexplorata præbeat, *ad faciendum*, ut aïunt, *experientiam in animâ vili.* Ratio est, quia dubium censetur medicamentum, quoties incertum est sitne nociturum, an profuturum: porrò hujusmodi remedia applicare non licet, quia necare possunt eum, qui fortè sanandus sit, si non applicentur.

Si verò unicum suppetat remedium, 1°. debet Medicus ex variis circa idem remedium opinionibus sequi tutiorem, eam nempè cui frequentior experientia suffragatur; 2°. si rebus, ut decet, expensis pergat dubitare de bono vel malo effectu remedii, tunc si desperata sit infirmi salus, censent viri graves illud in quemcumque eventum applicari posse, imò & debere; quia melior est salus incerta, quàm mors certa. Contrarium sentiunt Azor, aliique plures relati à Sanche: quia si non applicetur medicamen dubium, mors infirmi subsecuta non culpæ Medici, sed morbi violentiæ tribuetur. Si verò applicetur, exponitur periculo vita ægri, qui forsan eo non applicato ad sanitatem restitueretur, aut saltèm diutiùs viveret. Etsi materia gravis est, sunt qui neutram opinionem in praxi redarguere ausint, modò qui alterutram sequentur, nihil contra conscientiam agant.

4°. Si lucri causâ protrahat curationem morbi, sæpiùsve & inutiliter ægrum visitet. Itèm si optet frequentiam morborum; aut de aliis Medicis detrahat, ut solus laboret.

5°. Si remedia suadeat divinis legibus prohibita, putà si consulat ægro ut illicitè coëat; aut ut se inebriet, vel abortiat, etiamsi id ex ignorantiâ consulat: imò si non consulat, sed his utatur verbis: *Non tibi consulo, sed si tale quidpiam faceres, sanareris.* Ità Navarrus c. 25. Man. n. 61.

6°. Si egenis graviter ægrotantibus non medeatur gratis. Quin & avarum divitem solvere nolentem etiam in periculo vitæ, repellere non deberet, sed

misericorditer invisere; posteà laboris suis stipendium in judicio repetiturus.

Conclusio II. Pharmacopolæ quorum est parare medicamenta; Chirurgi itèm quibus competit ut medeantur urendo, incidendo, calvariam terebrâ perforando, iisdem qualitatibus præditi esse debent, quas in Medicis requisimus.

Prob. Quia Pharmacopolæ & Chirurgi veram medicinæ partem exercent, nec minùs utilem, si sagaciter; nec periculosam minùs, si imprudenter exerceatur.

Hinc peccant Pharmocopolæ, 1° qui absque sufficienti *simplicium* notitiâ artem suam exercent; 2°. qui evanida remedia præbent, etiamsi descendant in pretio, nisi qualitatem compensent quantitate, si compensari potest; 3°. qui pro nutu remedia instruunt, non ex Medici præscripto, cui inhærere debent, nisi in eo errorem deprehendant; quo in casu Medicum admonere tenerentur, &c.

Quòd spectat ad Chirurgos, ii præter obligationes hactenùs recensitas, geminam hanc habent, 1°. ut maturè consulant de amputando membro, quòd semel abscissum reparari nequeat; 2°. ut in certarum corporis partium inspectu grassantem malæ voluptatis sensum coërceant pro virili; nè dum alieni corporis curant vulnera, profundiorem animæ suæ plagam inurant.

CAPUT OCTAVUM.

De Moderatoribus & Collectoribus Tributorum.

Tributum, quod *Talliam* vocant infimæ Latinitatis Scriptores, definitur, Pensio imposita subditis ad Principis dignitatem, impendiave communia sustinenda. Tributum strictori hoc sensu,

acceptum differt, 1°. à vectigali quod penditur pro rebus in Provinciam aut civitatem invectis vel evectis; 2°. à portorio quod solvitur pro mercium transvectione per pontes ac flumina; 3°. à pedagio quod pro viarum custodiâ & refectione exigitur.

Tributum dividitur in reale, quod solvitur ratione prædiorum; & personale quod cadit in personas ratione industriæ, & lucri ex eâdem percepti.

Certum est 1°. tributa justa à principibus imponi posse; & à subditis deberi in conscientiâ. Patet id ex dictis ubi de Legibus cap. 5.

Certum est 2°. non omnes obnoxios esse legi tributorum. Ab eâ siquidem in Galliis immunes sunt tum Clerici, tum Nobiles, tum qui vel apud Regem certa Officia exercent, vel quædam in gratiam civium munia gerunt. Nè verò si Clerici & Nobiles prædia sua non locarent, sed suis servorumve manibus incolerent, plebs infima nimiùm gravaretur, sanxit Ludovicus XIV. an. 1667. ut utrique non nisi unum prædium quatuor aratris constans, idque in eâdem Parochiâ per se exercerent; cetera verò vel locarent ruricolis, vel tributis plebeiorum more obnoxia haberent.

Certum est 3°. tributorum moderatores in id unum eniti debere, ut proportionatam uniuscujusque facultatibus taxam imponant. Hoc enim iis præcipiunt Regiæ Constitutiones; & æquitas naturalis quæ publica onera proportionaliter imponi jubet, ità ut debiliores onera potentiorum non ferant. Quapropter hîc servandæ sunt quatuor regulæ sequentes.

I. In distribuendis tributis habenda est ratio bonorum tum privati cujusslibet, tum etiam totius Communitatis, ità ut per Censitorem relevetur qui relevari ob paupertatem debet, & plùs ferat, qui plùs bonorum habet.

II. Neque tamen boni solius ratio habenda est, sed & onerum personæ annexorum. Unde inspiciendum quot quis liberos habeat, an alieno ære

gravatus sit, an non grandine, vel morbis oppressus, an non sæpiùs Collectoris officium peragere debeat, quod aliqui totis fermè quinquenniis subeunt non sine dispendio 300. aut 400. libellarum.

III. Inspiciendum non modò quantùm quis hoc in loco habeat boni, sed & quantùm alibi possideas, nisi tamen ex bonis alibi positis tributum solvat; quia non bis in idem.

IV. Ut onera sic onerum sublevatio dividi debent. Unde patet quàm graviter delinquant; qui concessam à Principe imminutionem, sibi suisque solùm applicant. Quantò autem peccarent graviùs, si taxam imponerent Regiâ majorem!

Quoniam verò tam facile est errare in consectariis, quàm facile est non errare in principiis; & sæpè dubium est an non certis in casibus restringi debeant principia, quæ primo intuitu generalia videntur; idcirco varios hìc proponam casus, qui non minimam viris ceteroqui doctis difficultatem fecêre. Ex his porrò casibus alii spectant immediatè Collectores; alii locorum Dominos, aut Magistratus impositioni tributorum præpositos, aliosve similes, qui metu vel dolo causa sunt cur tributa iniquè distribuantur. De utrisque seorsim dicemus.

ARTICULUS PRIMUS.

De Collectoribus.

MAteriam hanc in se totâ practicam interrogationibus & responsis, comprehendere & dilucidare visum est. Itaque

Quæres 1°. quid sentiendum de Collectoribus qui Titium virum divitem minùs gravaverunt, quàm debuissent, his de causis, 1°. quòd ei multùm debeant, & actu solvere non possint; 2°. quòd majore anni parte pro eo laborent, & sic lucrentur unde vivant; 3°. quòd qui antea tributum collegerunt, plùs eum gravaverint; 4°. quòd mine-

tur Titius, se, si plùs solito gravetur, aliam in Parochiam recessurum; quòd si faceret, oneraretur Parochia eâ tributi portione quam Titius solvit; 5°. quòd Collectores quotam tributi partem singulis distribuendo, agant nomine Communitatis; quæ cùm sciat mitiùs agi cum Titio, id approbare censetur; 6°. quòd si cuï hâc in re incumbat obligatio restituendi, hæc incumbat Titio, cuï soli prædicta indulgentia cedit in lucrum; non Collectoribus, qui nihil inde percipiunt emolumenti.

Respondet Pontas, v. *Taille*, cas. 1. prædictos Collectores obnoxios esse restitutioni; quia nulla unquam ratio efficere potest ut alterum cum alterius præjudicio exonerare liceat; multò minùs divitem cum dispendio pauperis.

Nec nocet quòd hinc fortè eventurum sit ut Collectores vel opprimantur à Titio cui plurimùm debent; vel deinceps ab eo non admittantur ad solitum laborem. Quia nemini, ut rebus suis consulat, alios expoliare licitum est.

Nec nocet 2°. quòd qui anteà tributa collegerunt, pepercerint Titio; quia aliena iniquitas, iniquitatis meæ excusatio esse nequit.

Nec nocet 3°. quòd minatur Titius recessurum se à Parochiâ; tum quia multa minitantur homines, quæ non præstant; tum quia dispendium quod quis sine culpâ suâ peperit, imputari eidem non debet. Hæc utcumque infrà limitabuntur, p. 722.

Nec nocet 4°. quòd Collectores qui Titio pepercerunt, nihil inde lucri receperint. Neque enim ad contrahendam restituendi obligationem necessaria est iniqua acceptio, sed sufficit iniqua damnificatio quæ in præsenti contingit. Attamen Collectores nonnisi in defectum Titii restituere debent.

Multò majoris est momenti id quod quinto loco objiciunt Collectores, nempè Communitatem censeri approbare, ut mitiùs agatur cum Titio. Sed neque ea ratio peremptoria est: 1°. quia deberet constare de consensu totius Communitatis; ac eo-

rum præsertim, qui, ut pauperes, plus gravantur ex remissione Titio factâ, secundùm hanc Juris regulam 29. in 6°. *Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari*; 2°. quia Regia Constitutio an. 1614. consensum in pari casu ab ipsâ etiam Communitate datum irritat: utique quia timendum est nè consensum hunc extorqueant viri potentes, præsertim à pauperioribus, qui plus ab iisdem dependent. Quòd si aliquam sibi stragem metuant Collectores à Titio, debent quâ meliori viâ poterunt, rem totam aperire Magistratibus, qui pensum Titii facultatibus proportionatum imponent ex Officio: quod gallicè dicimus, *taxer d'Office.* Hactenus Pontas.

Si tamen vir dives multò plus in gratiam Parochiæ totius impenderet, quàm perciperet ex imminutione tribui, tantùmque ex quâdam animi pertinaciâ, & nè rusticanis Collectoribus perinde ac alii subjici videretur, pensum suum augeri nollet; damnare non auderem Collectores qui summam justâ minorem eidem imponerent, vel semel à prædecessoribus suis impositam servarent, modò tamen id fieret de Communitatis totius consensu. An autem postrema hæc decisio in Galliâ inservire possit, dubitare potest ob citatam Constitutionem an. 1614. quoniam tamen ex Reg. 61. in 6°. id *quod ob gratiam alicujus conceditur non est in ejus dispendium retorquendum*; idcircò Collectores qui ex prævio Communitatis assensu, cuipiam in casu proposito pepercissent non redarguerem, nisi ampliùs de Regis voluntate constaret.

Quæres 2°. Quid juris in hoc casu. Petrus omnium cujusdam pagi incolarum ditissimus, ab annis jam 15. tributi pensum singulis partitur, de consensu totius Communitatis. Contingit autem ut Petrus quibusdam parceret an. 1742. Joannes & Marcus pro eodem anno Collectores designati, tenenturne de hâc Petri injustitiâ?

R. affirmat. Quia ambo Collectores per se ipsos,

censentur intulisse damnum, quod ab alio quem poterant & debebant prohibere, inferri permiserunt.

Ibid. Cas 3. Addit Pontas pauperem rusticum qui ad laborem necessarium peregrè profecturus, tributorum impositioni quempiam ex amicis suis pro viro frugi habitum præficit, de culpa ejus non teneri; quia qui virum probum constituit, persuadere sibi debet, id quod iniquè factum est, non ejus culpâ sed sociorum contigisse.

Hæc decisio indubia videtur si Communitas substitutionem approbaverit: quia hic intervenit virtualis electio novi Collectoris: si verò substitutio inconsultâ Communitate peracta sit, tunc substitutus vices gerit Commissarii: Atqui committens de Commissarii gestione tenetur, & ejus injustitiam reparare tenetur; Ergo. Ità judicârunt an. 1731. Doctores Sorbonici duo. Quapropter si erraverit Collector eum substituendo quem falsò crediderat virum frugi, videtur obnoxius restitutioni. Sed in dubio præsumere potest virum probum omni quo potuit modo restitisse iniquitati.

Quæres 3°. an hæres Collectoris; cujus tempore pauperes iniquè gravati sunt, ad restituendum teneatur.

R. Id ex defuncti Collectoris bono vel malo nomine esse definiendum. Si Collector pro viro timoratæ conscientiæ habitus fuit, dum degeret in vivis, nulla est obligatio restituendi. Si è contra habitus sit pro homine ad injustitiam converso, restituendum est pro ratâ. Si dubia sit defuncti fama vel dubia est positivè, & tunc pro ratione dubii restituendum est; vel dubia est negativè, & tunc dubium facilè potest excuti, prout dixi suprà p. 152. Tunc tamen salubrius est ut hæredes Collectoris defuncti, saltèm eleemosynam largiendo, paternam iniquitatem, si quæ extiterit, resarcire cogitent.

Quæres 4°. an Joannes Collector, qui vivâ voce injustitiæ obstitit, cùm facta est tributorum partitio, sed siluit coram Verificatore, teneatur ad restituen-

dum, cùm codicem chirographo suo non munivit, *lorsqu'il n'a pas signé le Role.*

R. Si spes erat futurum ut Verificator aliorum Collectorum injustitiam coërceret, debuit de eâ conqueri Joannes; secùs si nihil è Verificatore boni sperabatur, ut sæpiùs evenit; cùm Verificatores & tributorum receptores non raró prima sint iniquitatis origo, quatenùs à Collectoribus exigunt ut quibusdam præ aliis consulant. Ità prædicti duo doctores, qui definierunt idem dicendum esse, etiamsi Joannes codici subscripserit: quia nimirum subscriptio hæc solùm ostendit partitionem eâ quâ decet formâ peractam fuisse; sic enim Judices omnes sententiæ à majori numero latæ subscribunt, non ut denotent se eam habere pro verâ, cùm quandoque eandem detestentur; sed ut declarent servatas fuisse Juris formalitates.

Hæc decisio iis difficilis videbitur, qui nobiscum credent, eum qui iniquitatis jam irrevocabiliter sufficienti Senatorum vel Canonicorum suffragio decretæ non obsistunt, teneri ad restituendum, prout dicemus in Tractatu de Justitiâ, ubi de Consentiente & Palpone. Eam tamen retulimus, tum quia traditam à viris doctis; tum ut intelligant Confessarii sibi in his materiis timidè procedendum esse; tum quia aliud fortè sit non conqueri inutiliter, aliud positivo assensu declarare nobis id æquum videri, quod iniquum judicamus. Sequens decisio eidem penè subjacet difficultati.

Quæres 5°. an obnoxii sint restitutioni Collectores, qui quosdam ex Officio, ut aiunt, taxatos, sed non satis, in eadem statu relinquunt. Ratio dubitandi est, quòd Provinciarum * Præpositi, permittant Collectoribus, ut eos qui ex Officio taxati fuerint, sed non satis, penso majori onerent.

* *Les Intendans.*

R. Collectores sic bono publico consulere debere, ut sibi gratis non noceant: quapropter ad Præpositum recurrere debent, eique res indicare ut sunt, ejusque mandata expectare. Quod si id omiserint,

quandoque ad restitutionem adigendi erunt, quandoque non; non prout spes erat, rem benè vel malè successuram fuisse. Quanquam si Præpositus nullam hujusmodi *repræsentationum* rationem habere solet, non est quòd de iis faciendis solliciti sint Collectores, quia ad actum inutilem nemo tenetur.

Quæres 6°. an Simon Collector, bonorum inops, nec ingenio dives, quem Communitas socium dedit viris divitibus à quibus contemnitur, debeat restituere, si præ metu ac pudore quodam eorumdem injustitiæ non obstiterit.

R. 1°. in tributorum partitione, morali quâdam justitiâ opus esse, non arithmeticâ : neque enim fieri potest ut vitetur excessus quicumque vel defectus. Si ergo Simon in hisce solùm casibus siluerit, non tenetur ad restituendum.

R. 2°. Si socii Simonis justitiam verè læserint, videtur is ad restitutionem teneri, quia *facientem & consentientem par pœna constringit*, præsertim cùm consentiens tenetur ex officio resistere. Nec nocet quòd inutiliter reclamasset, quia impedivisset saltèm nè injustitia de exteriori suo consensu inferretur. Quæ ratio utcumque confirmat dubium supra tactum ad calcem quæsiti tertii.

R. 3°. Si Simon Parochiam non satis noverat; nec aliunde animadvertit socios suos passione moveri, potuit eorum acquiescere judicio : quanquam optandum erat ut modestè in casu particulari suam ipse opinionem aperiret. Ex quibus obiter colliges quanti Parochorum intersit, ut eâ de re Parochianos suos, non in genere solùm; sed & in specie commoneant.

Quæres 7°. an Collector cui Receptor tributorum minatus est carcerem aut graves impensas, quæ in totam Communitatem recident, possit ut mala hæc avertat consentire iniquitati quam proponit idem receptor.

R. Generatim non esse facienda mala ut eveniant bona; unde si Receptor hunc vel illum in particu-

ari iniquè gravari velit, non erit consentiendum. Fieri tamen potest quòd gravamen eo usque modicum sit, ut quisque illud ex charitate pati teneatur ad avertendam ceterorum perniciem. Quòd si Receptor aliquid exigeret toti Communitati noxium, posset illud ex formali vel præsumpto Communitatis consensu acceptari ad redimendam iniquam, tamque graviorem vexationem.

Quæres 8°. an Collector pro sale constitutus, qui centum salis mensuras recepit, iisque æquâ lance distributis, aliquot modios superstites habet, excessum hunc restituere teneatur.

R. teneri, si prout fieri consuevit, excessum hunc malis artibus obtinuerit, putà distributorem primarium muneribus corrumpendo. Sin autem, non videtur obnoxius restitutioni; quia spectari id potest tanquam liberalitas Principis, eorumve qui vices Principis gerunt; vel potiùs ut compensatio, quia utcumque juventur viri sub omni ærumnarum genere fatiscentes. Adde quòd cùm ob temporum varietatem decrescit massa salis, damnum in Collectoribus cadat.

Quæres 9°. an Collectores lictoribus uti possint ad exigendam tributi solutionem.

R. Posse quempiam in gratiam Regis, id quod pro rebus suis potest, præsertim cùm ex morâ immineant sibi carceris ærumnæ. Hîc tamen servandæ sunt charitatis leges, præsertim erga eos qui majore penuriâ premuntur; & ii tamen asperiùs tractari solent. Quin eo usque deveniunt furoris Collectores aliqui nequam, ut cum lictoribus sine morâ adductis, lucrum dividant, aut militibus gravent unum aliquem quem oderunt, intactis ceteris qui cùm in eâdem sint morâ, idem onus ex æquo ferre debuerant.

*

ARTICULUS SECUNDUS.

De Moderatoribus & aliis qui in negotio tributorum iniquè agunt.

CErtum est peccare Præpositos qui vel imponunt summam eâ majorem quàm princeps exegerit ; vel præ duritiâ facilius addicunt carceri Collectores ; vel iis parcunt quos taxant ex Officio. His ergo prætermissis,

Quæres 1°. quid sentiendum de Distributoribus qui agros solos, non autem pecora subjicientes tributo, ut anteà fieri consueverat, causa sunt cur pauperes graviùs onerentur.

R. Vel id Superiorum autoritate factum est, vel secùs. Si 1. non est quòd redarguantur, quia rem quæ culpâ caret, in damnum vocari non convenit. Si 2. vel egerunt ex prævio Communitatis consensu, tuncque nihil merenur vituperii ; vel autoritate propriâ ; tunc inspiciendum an egerint ex bonâ fide, & intuitu publici boni ; an solùm ut rebus suis consulerent, quia v. g. gregem numerosum habent. In priori casu censent Sambovius & ex eo Pontas, liberos videri à restitutione qui sic egerint ; quia si quos læsêre, per accidens læserunt, & in gratiam boni publici, quod privato anteferri debet. In posteriori casu, ut evidens est injustitia, sic & evidens obligatio restituendi.

Hæc decisio quatenus eximit à restituendo eos qui proprio marte solitam imponendi tributi formam immutant, sub obtentu etiam majoris boni, quod tamen in pauperum gravamen cedit, dubia mihi videtur. Hic enim subest quædam publicæ potestatis invasio, quæ & in se & ratione gravaminis inde subsecuti, autoribus suis imputanda videtur. Crediderim ergo res ad priorem statum revocandas esse, aut curandum saltèm ut quod divitibus cedit in lucrum, egenis non vergat in perniciem.

Quæres

Quæres 2°. an dominus qui precibus egit ut in Parochiâ cui præest imminueretur tributum, possit exigere à Collectoribus ut villicos suos multò minùs onerent, quàm ii ferre possint.

R. negat. Quia mens eorum qui tributum minuunt, ea est ut omnes ex æquo, vel pauperes magis subleventur. Nec obest quòd gratitudo exigere videtur ut Collectores Villicis benefactoris sui indulgeant: cessat enim obligatio gratitudinis ubi strictior viget justitiæ obligatio; nec decet Toparcham ab hominibus expetere pretium caritatis, quod à Deo pleniùs accepturus sit. Caritatis dico, quia si Dominus, Parochiæ suæ, cum vicinarum Parochiarum iniquo dispendio consuleret, actum ederet injustitiæ, nedum virtutis.

Eâdem de causâ peccant Collectores qui Notariis parcunt, eò quòd Codicem & Parochiæ instrumenta gratis conficiant, si remissio tributi operam laboris longè excedat, ut solet, iis præsertim in locis ubi rarò conficiuntur instrumenta.

Quæres 3°. ad quid teneantur vel Nobiles qui plebeia bona subtrahunt tributo, vel plebei qui fingunt se certam boni sui partem dare filiabus suis, quæ nobiles viros ducunt in matrimonium.

R. ad 1. viros nobiles qui serva prædia habent, si proportionatam iisdem prædiis taxam solvere renuant, & ceteros incolas quos lapsis retro annis gravaverunt, indemnes facere recusent, positâ facti evidentiâ à Sacramentis esse abigendos, tanquam alienæ rei detentores. Ita casum hunc solverunt Doctores triginta ab Alectensi Episcopo consulti.

R. ad 2. dubium non esse quin plebei illi ad restituendum teneantur; quia *fraus & dolus alicui patrocinari non debent.*

Quæres 4°. an Principes è Regiâ stirpe possint aliquem tributorum oneri subtrahere, eidem honorarium domestici nomen tribuendo.

R. eos solùm è Principum Regiorum domesticis à tributo liberos esse, qui actu iisdem Principibus

famulantur, & libellarum sexaginta stipendio donantur: unde qui aliâ conditione famulorum albo inscribuntur, in fraudem inscribi censendi sunt, & ad restitutionem adigendi.

Quæres 1°. an Andræas vir dives cui tanquam exempto nusquam impositum est onus tributi, licèt eidem reverâ subjaceat, teneatur petere tributariorum catalogo inscribi.

Responderunt prædicti duo Sorbonici Doctores eidem curandum esse ut & deinceps tributum solyat, & pro eo quod hactenus non solvit, restituat ad judicium viri probi. Hæc decisio tenenda videtur, ut quâ solâ constitui possit æqualitas; non enim pauperibus solis nocet qui tributi portionem debitam non pendit, sed & ipsis etiam divitibus qui plus gravantur quàm gravarentur. Quin & si Andræas tributo obnoxius, obnoxius sit tributi ejusdem collectioni, erit & illud gravamen quod in alios cadit, proportionaliter resarciendum.

Quæres 6°. an qui prædium locat sub eâ conventionis specie, quæ gallicè dicitur, *Bail à moitié*, possit totum tributi onus in Locatarium transferre.

R. Conventionem de quâ sermo est licitam esse, modò cum Locatario descendatur in pretio propter impositum eidem tributi solvendi onus. Ideo autem descendendum est in pretio cum hujusmodi villicis, quia tenentur ii non eam solùm pendere tributi portionem quæ mediæ prædii parti, sed quæ toti prædio correspondeat; cùm & de eo convenisse supponantur, & alioqui gravaretur Parochia eâ tributi parte quam solveret proprietarius, si fundum ipse suum exerceret.

Quæres 7°. an viri Nobiles vel Clerici exigere possint ut minor villicis suis imponatur taxa, eo prætextu quòd prædia sua per se exercere possint; quòd si facerent, onerarentur incolæ quantulâ eâ portione, quam ex iisdem prædiis percipiunt Collectores.

R. Gratiam non prodesse nisi sub conditionibus quibus alligata est. Unde cùm Princeps ea solùm

prædia tributo subduxerit, quæ nobiles per se tenerent, æquum est ut sublatâ privilegii conditione communem sortem subeant. Si tamen sentiant Collectores, quorumdam Nobilium animis seriò fixum esse ut prædia sua locare desinant; nisi cum villicis suis mitiùs agatur, possunt & debent de communitatis consensu istorum taxam imminuere, quia id necessum est ad bonum Communitatis.

Quod spectat ad Clericos, crederem distinguendum. Vel enim bona quæ locant sunt purè Ecclesiastica, vel si ita loqui fas est, non sunt Ecclesiastica nisi per accidens, quatenùs à Clericis possidentur, dum à Laicis possideri possunt, ut patet in bonis patrimonialibus. Si primum, bona hæc utpotè proprium Crucifixi patrimonium se ipsis libera sunt, solisque Cleri impositionibus subdita: unde duplici titulo agere possunt Clerici ut hæc sive propriis sive alienis manibus gerantur, non graventur tributo. Si secundum, ejusdem videntur esse conditionis ac bona Nobilium de quibus proximè actum est; quia à solo Principum favore suam habent immunitatem, quæ certis conditionibus alligari potuit. Hæc resolutio iis in locis inservire posset ubi quæcumque Clericorum bona à tributo sub prædictâ conditione eximerentur.

Ob rationem mox propositam, qui decimas locato habent, minùs gravandi viderentur.

Quæres 8°. quam agendi rationem servare debeant Confessarii cum Collectoribus, quos quandoque publica vox iniquitatis reos facit; & qui tamen constanter declarant se intra æqui limites stetisse.

R. Hîc si usquam sapientiâ & præcauto opus esse. Quapropter viderit Confessarius, nè quem in specie assignet quasi non satis taxatum. Hoc enim statim propalant Collectores; unde Parochum inter & Parochianos oriuntur jurgia, quæ grave Ministris & Ministerio nocumentum inferunt. Hîc ergo generalibus utendum motivis; interrogandum an si immineat articulus mortis, id velint fecisse quod fece-

runt, pensandum ex totâ agendi ratione, num ex bonâ vel malâ fide egerint. Si præsumatur bona fides, absolvendi erunt, præsertim quia nec in materiâ tributi, nec in aliâ quâcumque idem esse potest capitum omnium sensus. Si verò aperta sit injustitia, satius fortè fuerit ut remittantur ad extraneum, qui secretò de injustitiâ publicè notâ commoneatur; & quem pœnitens multò faciliùs judicabit ab omni partium studio alienum esse quàm proprium Pastorem.

Quæres 9°. an Collector qui non æquâ lance tributa divisit, absolvi queat, si non aliter quàm per eleemosynas pauperioribus loci incolis distributas restituere velit.

R. non dimitti peccatum, nisi restituatur ablatum, iis scilicet quibus ablatum est: & verò an eleemosyna Petro collata injustitiam Joanni illatam resarcit? neutiquam sanè, nisi à Joanne approbetur, tanquam nomine suo erogata, aut eroganda. Hic ergo casus ex generalibus circa restitutionem principiis resolvi debet.

FINIS.

APPROBATIO.

JUssu Illuſtriſſimi Galliarum Cancellarii, legi Tractatus quinque; primum, *De Actibus humanis*; ſecundùm, *De Conſcientiâ*; tertium, *De Legibus*; quartum, *De Peccatis*; quintum, *De Præcipuorum Statuum Obligationibus & Peccatis*; omnes quidem compendiosè at leviter & perfunctoriè minimè elaboratos. In quibus nihil eſt meo judicio, quod deſideretur aut redundet; & ſi Lectores tempori aut etiam pecuniæ parcere volunt, Autor benè providus, curæ ac tempori ſuo minimè pepercit; adeò omnia recto ordine diſpoſita, occuratè expoſita ac ſagaciter mihi viſa ſunt. Die 17 Novembris 1743.

LESEIGNEUR, Doctor Sorbonicus.

PRIVILEGE DU ROI.

LOUIS, PAR LA GRACE DE DIEU, ROI DE FRANCE ET DE NAVARRE: A nos amés & féaux Conſeillers, les Gens tenans nos Cours de Parlement, Maîtres des Requêtes ordinaires de notre Hôtel, Grand Conſeil, Prévôt de Paris, Baillifs, Sénéchaux, leurs Lieutenans Civils & autres, nos Juſticiers qu'il appartiendra: SALUT. Notre amé le Sieur COLLET Nous a fait expoſer qu'il déſireroit faire réimprimer & donner au Public un Livre qui a pour titre, *Inſtitutiones Theologicæ tàm Morales quàm Scholaſticæ, ad uſum Seminariorum*, s'il Nous plaiſoit lui accorder nos Lettres de Privilege pour ce néceſſaires: A ces Cauſes, voulant favorablement traiter l'Expoſant, Nous lui avons permis & permettons, par ces Préſentes, de faire réimprimer ledit Livre autant de fois que bon lui ſemblera, & de le faire vendre & débiter par tout notre Royaume pendant le tems de dix années conſécutives, à compter du jour de la date des Préſentes; Faiſons défenſes à tous Imprimeurs, Libraires, & autres perſonnes, de quelque qualité & condition qu'elles ſoient, d'en introduire de réimpreſſion étrangere dans aucun lieu de notre obéïſſance: comme auſſi de réimprimer, ou faire réimprimer, vendre, faire vendre, dé-

biter, ni contrefaire ledit Livre, ni d'en faire aucuns Extraits, sous quelque prétexte que ce puisse être, sans la permission expresse & par écrit dudit Exposant, ou de ceux qui auront droit de lui, à peine de confiscation des Exemplaires contrefaits, de trois mille livres d amende contre chacun des contrevenants, dont un tiers à Nous, un tiers à l'Hôtel-Dieu de Paris, & l'autre tiers audit Exposant, ou à celui qui auroit droit de lui, & de tous dépens, dommages & intérêts; à la charge que ces Présentes seront enrégistrées tout au long sur le Registre de la Communauté des Imprimeurs & Libraires de Paris, dans trois mois de la date d'icelles; que la réimpression dudit Livre sera faite dans notre Royaume, & non ailleurs, en beau papier & beaux caracteres, conformément à la feuille imprimée attachée pour modele sous le contre-scel des Présentes; que l'Impétrant se conformera en tout aux Réglemens de la Librairie, & notamment à celui du 10 Avril 1725; qu'avant de l'exposer en vente, l'imprimé qui aura servi de copie à la réimpression dudit Livre, sera remis, dans le même état où l'Approbation y aura été donnée, ès mains de notre très-cher & féal Chevalier Chancelier de France, le Sieur DELAMOIGNON, & qu'il en sera ensuite remis deux Exemplaires dans notre Bibliothéque publique, un dans celle de notre Château du Louvre, un dans celle dudit Sieur DELAMOIGNON, & un dans celle de notre très-cher & féal Chevalier Vice-Chancelier & Garde des Sceaux de France, le Sieur DE MAUPEOU: le tout à peine de nullité des Présentes; du contenu desquelles Vous mandons & enjoignons de faire jouir ledit Exposant & ses ayant causes, pleinement & paisiblement, sans souffrir qu'il leur soit fait aucun trouble ou empêchement: Voulons que la copie des Présentes, qui sera imprimée tout au long, au commencement ou à la fin dudit Livre, soit tenue pour duement signifiée, & qu'aux copies collationnées par l'un de nos amés & féaux Conseillers-Secrétaires, foi soit ajoutée comme à l'Original: Commandons au premier notre Huissier ou Sergent sur ce requis, de faire, pour l'exécution d'icelles, tous Actes requis & nécessaires, sans demander autre permission, & nonobstant clameur de Haro, Charte Normande & Lettres à ce contraires; Car tel est notre plaisir. Donné à Paris le quinzieme jour du mois de Février, l'an de grace 1764. & de notre Regne le quarante-neuvieme. Par le Roi en son Conseil.

Signé LE BEGUE.

Registré sur le Registre XVI. de la Chambre Royale & Syndicale des Libraires & Imprimeurs de Paris, N°. 1122.

fol. 79, conformément au Réglement de 1723. qui fait défenses, art. 41. à toutes personnes, de quelques qualité & conditions qu'elles soient, autres que les Libraires & Imprimeurs, de vendre, débiter, faire afficher aucuns Livres pour les vendre en leurs noms, soit qu'ils s'en disent les Auteurs ou autrement, & à la charge de fournir à la susdite Chambre neuf Exemplaires prescrits par l'art. 108. du même Réglement. A Paris, ce premier Mars 1764.

Signé *LE BRETON*, Syndic.

JE soussigné Pierre Collet, Prêtre de la Congrégation de la Mission, & Docteur en Théologie, ai cédé pour toujours à M. Jean-Marie Bruiset, Imprimeur-Libraire à Lyon, & à ses ayant cause, le Privilege qu'il a plû à Sa Majesté de m'accorder le 15 Février 1764 pour mon Ouvrage intitulé : *Institutiones Theologicæ tàm Morales quàm Scholasticæ, ad usum Seminariorum, &c.* pour en jouir lui & ses ayant cause, comme de chose à lui appartenant, selon les conditions dont nous sommes convenus. Fait à Paris, le 28 Mars 1764.

Signé COLLET.

Regiſtré la Cession ci-jointe sur le Registre XVI. de la Chambre Royale & Syndicale des Libraires & Imprimeurs de Paris, N°. 164. fol. 94. conformément aux anciens Réglemens, confirmés par celui du 28 Février 1723. A Paris ce 16 Avril 1764.

Signé *LE BRETON*, Syndic.

We are free from the necessity of (predominance) compulsion, so far as we do what we [illegible]

We are free from the necessity of desire, so far as we consciously govern (produce) d[illegible] by deliberating about ends, means, [illegible] causes, and esp. about the supreme good, & by willing to deliberate, & by [illegible] habitu[illegible]

We are not free to be, or to do eith[illegible] or to act ag'st the strongest desire at the time [illegible] to pursue evil as such

